

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

رسالت
علیهما الصلوات
والتسلیمات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

فاطمہؑ

فرہنگ فاطمیہ

الذیاری تنظیم میں حضور سیدہ زینب علیہا السلام

مہمانی ٹولہ ۲۰۰۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرهنگ فاطمیه

نویسنده:

مهدی نیلی پور

ناشر چاپی:

مدرس (ره)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۷	فرهنگ فاطمیه
۳۷	مشخصات کتاب
۳۷	مقدمه چاپ اول
۳۷	مقدمه چاپ دوم
۳۸	مقدمه ویراستار
۳۹	الف
۳۹	آثار محبت به حضرت زهرا در آخرت
۴۰	آخرین دعای فاطمه و مهر او بر امت اسلامی
۴۰	آخرین لحظات فاطمه
۴۰	آداب عزاداری در دیدگاه فاطمه
۴۱	آداب مهم پیش از خوابیدن در زندگی فاطمه
۴۱	آرزوی مرگ فاطمه
۴۲	آزاده (حره)
۴۲	اشاره
۴۲	معنای لغوی حر و حره
۴۲	کاربردهای واژه حر و حره در فرهنگ اسلامی
۴۳	آزادی و آزادگی در دیدگاه و رفتار فاطمه
۴۳	اشاره
۴۳	اما در دیدگاه حسین بن علی فرزند فاطمه و علی آزاد کیست
۴۴	آسیاب آرد
۴۴	آفتاب علی
۴۴	آموزش و پرورش در سیره فاطمه

- ۴۶ ..... آیاتی از قرآن در شأن حضرت صدیقه زهرا .....
- ۴۷ ..... آیه تطهیر .....
- ۴۸ ..... آیه مباحله .....
- ۴۹ ..... ا ..... ا
- ۴۹ ..... احترام به تربت شهید .....
- ۴۹ ..... اخلاق و ادب فاطمی .....
- ۴۹ ..... اشاره .....
- ۵۰ ..... اخلاق فردی حضرت فاطمه .....
- ۵۰ ..... اخلاق خانوادگی .....
- ۵۱ ..... اخلاق اجتماعی .....
- ۵۱ ..... اشاره .....
- ۵۱ ..... مواردی از اهتمام به امور مسلمین حضرت .....
- ۵۱ ..... جسارت برخورد مستقیم با دشمن .....
- ۵۱ ..... سبقت در سلام .....
- ۵۲ ..... کتمان اسرار .....
- ۵۲ ..... عزلت مقدس فاطمه از مردم .....
- ۵۲ ..... اهل استدلال و دلیل خواهی .....
- ۵۲ ..... اشاره .....
- ۵۲ ..... دوست داشتن اذان و اذان مؤذن رسول الله .....
- ۵۲ ..... اهل فکر و اندیشه و دعوت به تفکر و اندیشه .....
- ۵۲ ..... اطاعت پذیری از شوهر .....
- ۵۲ ..... اشاره .....
- ۵۳ ..... توکل فاطمه .....
- ۵۳ ..... نگرانی فاطمه در بیماری فرزندانش .....

- ۵۳ ..... ادله و بینه فاطمه زهرا در دادخواهی
- ۵۴ ..... اذان ناتمام بلال
- ۵۴ ..... اراده و عزم حضرت زهرا
- ۵۴ ..... اشاره
- ۵۵ ..... عوامل تقویت کننده اراده
- ۵۵ ..... عوامل کاهنده نیروی اراده
- ۵۶ ..... اراده فاطمه زهرا در حفظ میثاقها
- ۵۶ ..... انواع گوناگون میثاق در زندگی انسان
- ۵۶ ..... اشاره
- ۵۶ ..... وفای به عهد الهی در زندگی حضرت زهرا
- ۵۶ ..... عمل به تعهدات خود در ارتباط با خدا
- ۵۶ ..... پیمان شخصی حضرت زهرا با خود
- ۵۷ ..... تعهدات خانوادگی حضرت زهرا
- ۵۷ ..... پیمان نسبت به ولایت علی
- ۵۷ ..... فاطمه زهرا در برخورد با پیمانها و قراردادهای اجتماعی
- ۵۸ ..... اشاره
- ۵۸ ..... عزم عبادی حضرت زهرا
- ۵۸ ..... عزم مبارزاتی حضرت زهرا
- ۵۸ ..... عزم و اراده در کارهای خانه
- ۵۹ ..... ارتباط علمی حضرت زهرا با فرزندان خویش
- ۵۹ ..... اشاره
- ۵۹ ..... درسهائی از این شیوه تربیتی حضرت زهرا در تربیت کودکان
- ۶۰ ..... ارث فاطمه و استدلالات ایشان به قرآن
- ۶۰ ..... استحاله فرهنگی صدر اسلام چگونه اتفاق افتاد

- استخدام کارگر و رعایت حق او ۶۱
- استغاثه به فاطمه شفای درد ۶۱
- اسماء، زنی شایسته در خدمت فاطمه ۶۲
- اشک ستیز فاطمه ۶۲
- اشکهای فاطمه ۶۳
- اشاره ۶۳
- اشک بر مصیبتها و مشکلات علی ۶۴
- گریه فراق، بر رسول گرامی ۶۴
- گریه سیاسی ۶۴
- گریه شفقت و مهر بر علی ۶۴
- اشک در هنگام قرائت آیات قیامت (گریه خوف، گریه عارفانه) ۶۵
- اصرار و استقلال در عمل در زندگی حضرت زهرا ۶۵
- اصول حاکم بر زندگی فاطمه و علی ۶۶
- اشاره ۶۶
- اصل ساده زیستی و زهد خانوادگی ۶۷
- اصل مشارکت در امور زندگی ۶۷
- ارزشی بودن ازدواج و حاکمیت ارزشها در ازدواج ۶۷
- اهمیت دادن به تربیت فرزندان ۶۷
- اصل میهمان دوستی و ضیافت در خانه ۶۸
- ایثار و انفاق خانوادگی ۶۸
- استفاده و بکارگیری عوامل معنوی برای حل معضلات و مشکلات ۶۸
- اهمیت و احترام به کار و همکاری در بین اعضاء خانواده ۶۹
- تقسیم کار خانه ۶۹
- احترام متقابل اعضاء به یکدیگر ۶۹

- حاکمیت اصل مشورت بر زندگی ۶۹
- فرمان پذیری فاطمه از علی ۶۹
- نفی ارزشهای جاهلی در ملاک انتخاب همسر ۷۰
- اصل آرایش و زینت برای همسر ۷۰
- عبادت در خانه و مأنوس نمودن اطفال با عبادت ۷۰
- اختصاص اطاقی برای عبادت در خانه ۷۰
- اصل جهادی بودن همه اعضاء و فدائی دادن برای اسلام ۷۱
- اصل ارتباط خانه با مسجد و آشنا نمودن فرزندان با مسجد ۷۱
- علم دوستی همه اعضاء خانواده ۷۱
- استفاده از خدمتکار برای فراغت بیشتر داشتن ۷۱
- رعایت حق خدمتکار ۷۲
- محنت پذیری همه اعضاء خانواده ۷۲
- دفاع از ارزشها از طریق خطابه و تسلط بر ادبیات و شعر در همه اعضاء خانواده ۷۲
- شجاعت و دلیری همه اعضاء ۷۲
- ایثار و مقدم داشتن دیگران بر خود در همه اعضاء خانواده ۷۲
- عشق و عاطفه و مهربانی همه اعضاء به یکدیگر ۷۳
- انضباط و آدابی بودن زندگی فاطمه و خاندان او ۷۳
- اعمال روز ولادت حضرت زهرا ۷۳
- الگوی مهدی، فاطمه است ۷۴
- ام ابیها ۷۴
- ام البنین ۷۴
- ام ایمن و فاطمه ۷۵
- امتیازات حضرت زهرا (مریم کبری) نسبت به حضرت مریم ۷۵
- اشاره ۷۵

- ۷۶ ..... برتریهای حضرت زهرا بر مریم
- ۷۶ ..... اشتراکات حضرت زهرا با حضرت مریم
- ۷۷ ..... امداد رسانی‌های علمی فاطمه به شیعیان و مبارزه او با دگراندیشان
- ۷۹ ..... ام سلمه
- ۷۹ ..... ام کلثوم
- ۸۰ ..... انسیه، فاطمه نسخه انسانیت
- ۸۰ ..... اشاره
- ۸۰ ..... کلام امام خمینی درباره مدح حضرت زهرا به انسان بودن
- ۸۱ ..... انگشتر حضرت زهرا، جنس و نقش آن
- ۸۱ ..... انواع مشکلات زندگی حضرت زهرا و چگونگی برخورد حضرت با مشکلات
- ۸۱ ..... اشاره
- ۸۲ ..... مشکلات اقتصادی زندگی حضرت زهرا (مشکلات فردی)
- ۸۲ ..... اشاره
- ۸۲ ..... مشکل کمبود امکانات زندگی
- ۸۲ ..... مشکل کمبود غذا
- ۸۲ ..... مشکل گرسنگی
- ۸۳ ..... مشکل گرسنگی فرزندان
- ۸۳ ..... مشکلات خانوادگی
- ۸۴ ..... مشکلات سیاسی اجتماعی فرهنگی
- ۸۵ ..... اوقاف و صدقات جاریه حضرت صدیقه طاهره
- ۸۵ ..... اولین بهشتی
- ۸۶ ..... ایثارگری فاطمه
- ۸۶ ..... ایمان فاطمه
- ۸۷ ..... ب

۸۷	بتول
۸۷	بچه داری فاطمه
۸۸	بحرانهای دوران کودکی حضرت زهرا
۸۹	برکت
۸۹	برکت غذای حضرت زهرا
۹۰	برکت نام فاطمه
۹۰	اشاره
۹۰	گردن بند با برکت حضرت زهرا
۹۱	برگزیده‌ای از دعاهای حضرت زهرا
۹۱	اشاره
۹۱	دعای روز دوشنبه
۹۲	دعای روز سه شنبه
۹۲	برنامه ریزی
۹۲	اشاره
۹۳	تعریف انضباط
۹۳	برنامه شب قدر
۹۳	برنامه خوراک
۹۴	برنامه مشاوره
۹۴	برنامه در کار خانه
۹۴	برنامه مبارزاتی و روند مبارزات حضرت زهرا
۹۴	برنامه ریزی عبادی
۹۵	بقیع
۹۵	بوسه‌های پیامبر بر زهرا
۹۶	بوی بهشت

- ۹۶ ..... بوی پدر
- ۹۶ ..... بیت الاحزان
- ۹۷ ..... بی قراری فاطمه در غم مادر و تسلیت جبرئیل
- ۹۷ ..... پ
- ۹۷ ..... پاره تن
- ۹۸ ..... پانزده زن در قرآن و جایگاه حضرت زهرا در بین آنان
- ۹۹ ..... پایگاه مسجد
- ۱۰۰ ..... پرستار زخمیان
- ۱۰۱ ..... پشتیبانی تدارکاتی فاطمه از مجاهدین خط مقدم جبهه
- ۱۰۱ ..... پنج جلوه پایداری حضرت زهرا
- ۱۰۱ ..... اشاره
- ۱۰۱ ..... پایداری قولی و عملی حضرت زهرا در برابر خوف
- ۱۰۲ ..... امتحان به جوع و گرسنگی فاطمه زهرا و صبوری آن حضرت
- ۱۰۲ ..... نقص اموال
- ۱۰۳ ..... ابتلاء و امتحان به نقص جان و آزار بدنی
- ۱۰۳ ..... ابتلائات حضرت زهرا در نقص ثمرات
- ۱۰۳ ..... پهلو شکسته
- ۱۰۴ ..... پیامبر اکرم و بازی با فرزندان زهرا
- ۱۰۴ ..... پیراهن عروسی
- ۱۰۵ ..... ت
- ۱۰۵ ..... تحفه‌ها و هدیه‌های زنان بهشتی از فاطمه است
- ۱۰۵ ..... تحلیل حوادث اجتماعی زندگی حضرت زهرا
- ۱۰۵ ..... اشاره
- ۱۰۵ ..... انکار مقامات معنوی اهل بیت

- تغییر نظام امامت به نظام مردم سالاری و شورا سالاری ۱۰۶
- شورائی نمودن انتخاب خلیفه ۱۰۶
- شعار دروغین حسبن کتاب الله را حاکم بر جامعه و اذهان عمومی نمودن ۱۰۶
- بدعت گذاری‌های پی در پی ۱۰۶
- ضربه اقتصادی به اهل بیت عصمت و طهارت (غصب فدک) ۱۰۶
- وارد نمودن ضربه سیاسی به اهل بیت ۱۰۷
- ترور شخصیت علی ۱۰۷
- شکستن تقدس و حرمت فاطمه و خانه او ۱۰۷
- گسترش بی حساب جغرافیای سیاسی اسلام ۱۰۷
- شخصیت گرایی و استفاده از قومیتها و نظام طائفه گری ۱۰۷
- مجالست با یهودیان و کسب نظرات آنان ۱۰۸
- استفاده از زور برای ایجاد ترس در مردم ۱۰۸
- حق مالی اهل بیت را ندادن و دیگران را تطمیع نمودن ۱۰۹
- تربیت کودک در منطق رفتاری حضرت زهرا ۱۰۹
- اشاره ۱۰۹
- پرورش حس خداپرستی در کودکان ۱۰۹
- بوسیدن و ملامت با کودکان ۱۱۰
- ترحم با کودکان حتی در نماز ۱۱۰
- اشاره ۱۱۰
- مراقبت از فرزندان ۱۱۱
- اشاره ۱۱۱
- انواع مراقبتهای مورد نیاز کودک ۱۱۱
- اشاره ۱۱۱
- نمونه‌ای از مراقبت بهداشتی حضرت زهرا در برابر فرزندانش ۱۱۲

- ۱۱۲ ..... اهمیت مراقبت و نگهداری از سوی پدر و یا مادر
- ۱۱۲ ..... اشاره
- ۱۱۲ ..... فاطمه نگران ناپدید شدن فرزندان
- ۱۱۳ ..... لوازم اخلاقی مراقبت
- ۱۱۳ ..... اشاره
- ۱۱۳ ..... بازی فرزندان حضرت زهرا
- ۱۱۴ ..... همبازی شدن بزرگترها با کودکان و همبازی‌های کودکان زهرا
- ۱۱۴ ..... همبازی حسن و حسین
- ۱۱۴ ..... سیر شیوه‌های تربیتی فاطمه
- ۱۱۷ ..... تسبیح
- ۱۱۷ ..... تسبیحات فاطمه زهرا
- ۱۱۸ ..... تشییع پیکر فاطمه
- ۱۱۸ ..... تفاهم و تعاون خانوادگی در زندگی فاطمه زهرا
- ۱۱۸ ..... اشاره
- ۱۱۸ ..... تقسیم کار بین زوجین
- ۱۱۸ ..... کمک فاطمه زهرا در تهیه نان و غذا
- ۱۱۹ ..... کمک حضرت علی به فاطمه زهرا در کارهای خانه و بچه داری
- ۱۱۹ ..... حاکمیت روح عاطفی و نگاههای مهربان و عاطفی به همدیگر داشتن
- ۱۱۹ ..... رعایت نمودن شرایط اقتصادی شوهر
- ۱۱۹ ..... عدم تقاضای مادی از شوهر داشتن
- ۱۲۰ ..... رعایت حق شوهر در مدیریت خانه
- ۱۲۰ ..... تحمل رنجهای بچه داری از سوی فاطمه زهرا
- ۱۲۰ ..... تحمل رنجها و مشکلات اجتماعی حاکم بر زندگی علی
- ۱۲۰ ..... تفریح و گفتگوهای دلنشین فاطمه زهرا و علی

- ۱۲۱ ..... تلاوت قرآن در زندگی حضرت زهرا
- ۱۲۲ ..... اشاره
- ۱۲۲ ..... توصیه به تلاوت و دلبستگی فاطمه به قرآن
- ۱۲۲ ..... تلاوت قرآن فاطمه
- ۱۲۲ ..... استدلال فاطمه از آیات قرآن در چند خطبه‌ای که قرائت نمودند
- ۱۲۳ ..... پرورش شاگرد قرآنی (فضه)
- ۱۲۴ ..... شکایت از پشت پا زدن مردم و خلفاء به آیات قرآن و تفسیر آن
- ۱۲۵ ..... تنظیم اعمال طبق آیات قرآن و تفسیر عملی آن
- ۱۲۶ ..... تمثیل و تشبیه در کلمات حضرت زهرا
- ۱۲۶ ..... اشاره
- ۱۲۶ ..... مثال پیشوایان معصوم
- ۱۲۶ ..... ترسیمی از جاهلیت عرب و خدمات رسول گرامی
- ۱۲۶ ..... اشاره
- ۱۲۷ ..... تمثیلی برای حق مالکیت خصوصی
- ۱۲۷ ..... جوجه‌های بی پر و بال
- ۱۲۷ ..... ترسیم حالات خود پس از رسول الله
- ۱۲۸ ..... تصویری از مصیبت رحلت عظمای پیامبر
- ۱۲۸ ..... اشاره
- ۱۲۸ ..... من گرامی‌تر از ناقه الله و فرزندانم گرامی‌تر از فصیل اویند
- ۱۲۸ ..... اهل بیت مصداق نور خدا
- ۱۲۹ ..... مثالی برای عظمت مصیبت پیامبر
- ۱۲۹ ..... ارزش امداد رسانی فرهنگی به مردم در یک مثال
- ۱۲۹ ..... تو، بابا بگو
- ۱۳۰ ..... توسل

۱۳۰	.....	اشاره
۱۳۰	.....	توبه و استغفار
۱۳۱	.....	فضائل اخلاقی
۱۳۱	.....	پیروی و عبادت خدا
۱۳۱	.....	قرآن
۱۳۱	.....	امام زمان و حب اهل بیت
۱۳۱	.....	توسل به حضرت زهرا
۱۳۲	.....	ث
۱۳۲	.....	ثروت نامشروع جهت حکومت بر مردم با غضب فدک
۱۳۳	.....	ج
۱۳۳	.....	جبرئیل
۱۳۳	.....	جوانی فاطمه و نقش جوانان در احیای دین
۱۳۴	.....	جهاد فاطمه
۱۳۴	.....	اشاره
۱۳۴	.....	مبارزه علمی و جهاد لسانی
۱۳۴	.....	مبارزه عملی و جهاد
۱۳۵	.....	جنگ احد و حضور فاطمه
۱۳۵	.....	جهیزیه فاطمه زهرا
۱۳۶	.....	چ
۱۳۶	.....	چادر بر سر بسوی مسجد
۱۳۶	.....	چرا فاطمه زهرا اصرار بر مطالبه فدک داشت
۱۳۸	.....	چرا فدک را غضب کردند
۱۳۸	.....	عوامل سیاسی غضب فدک
۱۳۹	.....	چگونگی شناخت حضرت زهرا

- ۱۳۹ ..... اشاره
- ۱۳۹ ..... کمالات ذاتی حضرت زهرا
- ۱۳۹ ..... کمالات خانوادگی حضرت صدیقه زهرا
- ۱۴۰ ..... سایر راهها
- ۱۴۰ ..... چند حکم فقهی در شأن حضرت زهرا و یادی از خروش امام خمینی
- ۱۴۲ ..... چهل شب خودسازی پیامبر برای پدیدار شدن نور فاطمه
- ۱۴۳ ..... چهل شبه قبر برای فاطمه
- ۱۴۳ ..... ح
- ۱۴۳ ..... حانیه
- ۱۴۳ ..... اشاره
- ۱۴۳ ..... شفقت دنیائی حضرت زهرا
- ۱۴۳ ..... شفقت آخرتی حضرت زهرا
- ۱۴۳ ..... شفقت نسبت به پدر و مادر
- ۱۴۴ ..... شفقت و مهربانی نسبت به شویشان علی
- ۱۴۴ ..... شفقت و مهربانی در حق فرزندان
- ۱۴۴ ..... شفقت نسبت به مردم
- ۱۴۵ ..... حجاب از دیدگاه فاطمه
- ۱۴۵ ..... حدیث کساء
- ۱۴۶ ..... حدیث لوح
- ۱۴۷ ..... حدیث لولاک
- ۱۴۷ ..... حرز حضرت فاطمه
- ۱۴۷ ..... حوراء انسیه
- ۱۴۸ ..... حی علی خیرالعمل
- ۱۴۸ ..... خ

- ۱۴۸ ..... خاطرات زندگی فاطمه زهرا
- ۱۴۸ ..... دوران شیرخوارگی
- ۱۴۸ ..... پرستار پدر
- ۱۴۹ ..... نامگذاری
- ۱۴۹ ..... تسبیحات حضرت زهرا
- ۱۴۹ ..... خانه فاطمه خانه‌ای چند منظوره
- ۱۵۰ ..... خدا در زندگی و اندیشه فاطمه
- ۱۵۰ ..... اشاره
- ۱۵۱ ..... خدا در اندیشه فاطمه زهرا
- ۱۵۱ ..... عبادت خالصانه
- ۱۵۱ ..... فاطمه ناظر جمال زیبای خدا
- ۱۵۱ ..... فاطمه در فکر معاد و ملاقات با خدا
- ۱۵۱ ..... دعوت از مادر به خداگرایی
- ۱۵۱ ..... خدا در زندگی فاطمه زهرا
- ۱۵۱ ..... خداگرایی فاطمه در سنین کودکی
- ۱۵۲ ..... ازدواج فاطمه با اذن خدا
- ۱۵۲ ..... معامله فاطمه با خدا در ازای کودکی به نام حسین
- ۱۵۲ ..... نزول غذای خدایی برای فاطمه
- ۱۵۳ ..... فاطمه یاور علی در اطاعت خدا
- ۱۵۳ ..... خدیجه مادر حضرت فاطمه
- ۱۵۳ ..... خرما و ارزش آن در کلام فاطمه
- ۱۵۳ ..... خصوصیات زنان مورد شفاعت حضرت زهرا
- ۱۵۴ ..... خطبه عقد در مسجد
- ۱۵۴ ..... خطبه‌های ازدواج فاطمه و علی در آسمان و زمین

- ۱۵۴ ..... اشاره
- ۱۵۵ ..... قسمتی از خطبه فرشتگان آسمانی در عقد ازدواج حضرت زهرا
- ۱۵۵ ..... قسمتی از خطبه حضرت علی در ازدواج با فاطمه
- ۱۵۵ ..... خطبه‌های فاطمه زهرا
- ۱۵۵ ..... اشاره
- ۱۵۶ ..... سخنرانی در نکوهش پیمان شکنی
- ۱۵۶ ..... سخنرانی در هنگام تهاجم به خانه‌اش
- ۱۵۶ ..... خطبه مسجد مدینه و محورهای هفت‌گانه آن
- ۱۶۳ ..... خمس در گفتار فاطمه
- ۱۶۳ ..... اشاره
- ۱۶۳ ..... دفاع فاطمه زهرا از خمس و تعیین مصرف آن
- ۱۶۴ ..... دفاع و تهاجم فاطمه با فکر و عمل عمر و ابوبکر در مورد فدک و خمس
- ۱۶۵ ..... خنده فاطمه در هنگام مزده مرگ
- ۱۶۵ ..... خنده و گریه حضرت فاطمه
- ۱۶۵ ..... خنده، هرگز
- ۱۶۵ ..... خواص و عوام دوران فاطمه
- ۱۶۶ ..... اشاره
- ۱۶۶ ..... وفاداران به اهل بیت یا خاص الخاص از مردم
- ۱۶۶ ..... طبقه خواص غیر وفادار به اهل بیت و تأثیرگذار بر توده مردم
- ۱۶۶ ..... توده مردم یا عموم مردم که تأثیرپذیر از خواص بودند
- ۱۶۷ ..... د
- ۱۶۷ ..... دادگاهی در مسجد
- ۱۶۷ ..... درب خانه فاطمه
- ۱۶۸ ..... در وصف شمائل زهرا

- ۱۶۸ ..... دستمال عزا بر سر
- ۱۶۹ ..... دست و بازو
- ۱۶۹ ..... دعاهای فاطمه زهرا
- ۱۶۹ ..... اشاره
- ۱۶۹ ..... ادعیه آن حضرت در ثناء الهی و درخواست حوائج از او
- ۱۶۹ ..... ادعیه آن حضرت در مورد نماز و آنچه به آن ارتباط دارد
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در زوال اندوهها و قضاء حوائج
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در رفع خطرات و بیماریها
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در ایام هفته و ماه
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در آداب خواب
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در مدح یا مذمت افراد
- ۱۷۰ ..... ادعیه آن حضرت در روز قیامت
- ۱۷۰ ..... در ادعیه آن حضرت در امور گوناگون
- ۱۷۰ ..... دنیا و دنیاطلبان در دیدگاه فاطمه
- ۱۷۱ ..... دو بیت شعر، چهار درس برای کودک و چهارده نکته برای ما
- ۱۷۱ ..... اشاره
- ۱۷۱ ..... چهار خواسته حضرت زهرا از امام حسن و چهار پیام این اشعار
- ۱۷۱ ..... درسهائی از این حرکت تربیتی حضرت زهرا
- ۱۷۲ ..... دو دریا
- ۱۷۲ ..... ده دلیل بر اثبات فدک برای فاطمه
- ۱۷۴ ..... ده سال با پدر
- ۱۷۴ ..... دهه فاطمیه
- ۱۷۵ ..... ر
- ۱۷۵ ..... راهنمایی و مشاوره در زندگی خانوادگی حضرت زهرا

- ۱۷۵ ..... اشاره
- ۱۷۵ ..... مشاوره برای انتخاب همسر
- ۱۷۵ ..... مشورت در چگونگی تقسیم کار خانه و راهنمایی پیامبر
- ۱۷۶ ..... مشاوره برای چگونگی فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی خانواده
- ۱۷۶ ..... رفتار فاطمه طبق دستورات مشاور خود در جهت ایجاد جو تفاهم خانوادگی
- ۱۷۶ ..... رعایت خدمتکار با توجه به نظر مشاور خانواده
- ۱۷۶ ..... اشاره
- ۱۷۶ ..... در پی درمان فرزندان با کمک مشاور خانواده
- ۱۷۶ ..... بیان ارزش و اهمیت دعا در یک مشاوره
- ۱۷۷ ..... مشاوره و یک توصیه اخلاقی
- ۱۷۷ ..... یک راهنمایی معنوی دیگر
- ۱۷۸ ..... رجعت حضرت زهرا و دشمنانشان
- ۱۷۸ ..... اشاره
- ۱۷۸ ..... جایگاه اعتقادی رجعت
- ۱۷۹ ..... ظهور حضرت مهدی و انتقام از ستمگران به حضرت زهرا
- ۱۷۹ ..... رجعت حضرت جواد و بازگرداندن ستمگران حضرت زهرا
- ۱۷۹ ..... رضایت فاطمه
- ۱۸۰ ..... رعایت دقیق حقوق افراد خانواده در خانه زهرا
- ۱۸۰ ..... رعایت زنان سیده به احترام فاطمه زهرا
- ۱۸۱ ..... روایات فاطمه زهرا
- ۱۸۱ ..... روز ازدواج فاطمه و علی و روزه مستحبی
- ۱۸۲ ..... روز خاص و زیارت مخصوص و ساعت خاص حضرت زهرا
- ۱۸۲ ..... روزه در زندگی و دیدگاه فاطمه
- ۱۸۳ ..... رؤیاهای فاطمه زهرا

- ۱۸۳ ..... اشاره
- ۱۸۳ ..... خواب فاطمه پس از رحلت پیامبر
- ۱۸۳ ..... ز
- ۱۸۳ ..... زائر رسول الله فاطمه
- ۱۸۴ ..... زخم بر حضرت زهرا
- ۱۸۴ ..... زکات و فلسفه آن در خطبه فاطمه
- ۱۸۴ ..... زمان شناسی و رعایت آن برای دعاء
- ۱۸۵ ..... زن آزاده در تفسیر فاطمه
- ۱۸۵ ..... زنان حاضر در تجهیز و تدفین فاطمه
- ۱۸۶ ..... زن در جهان بینی اسلام و مکتب تشیع
- ۱۸۶ ..... زهرا
- ۱۸۶ ..... زهرا در عروسی زنان یهودی مدینه
- ۱۸۷ ..... زیارت فاطمه زیارت رسول الله
- ۱۸۸ ..... زیارت نامه حضرت زهرا
- ۱۸۸ ..... اشاره
- ۱۸۸ ..... دختر پیامبر بودن و نه سلام
- ۱۸۸ ..... زوج علی بودن، یک سلام
- ۱۸۹ ..... زیباییهای ظاهری و معنوی حضرت زهرا
- ۱۸۹ ..... زیباییهای ظاهری زندگی فاطمه
- ۱۸۹ ..... آراستگی بدن، لباس و محیط زندگی
- ۱۹۰ ..... زیبایی و حسن چهره
- ۱۹۰ ..... زیباییهای معنوی
- ۱۹۰ ..... اشاره
- ۱۹۰ ..... نمونه‌هایی از زیباییهای معنوی در زندگی حضرت زهرا

- ۱۹۱ ..... زیبائیه‌های فاطمه
- ۱۹۲ ..... زینب، زینت مادر
- ۱۹۲ ..... اشاره
- ۱۹۲ ..... القاب حضرت زینب
- ۱۹۳ ..... س
- ۱۹۳ ..... ساده پوشی فاطمه و ذخیره آخرتی او
- ۱۹۳ ..... ستون وجود علی، فاطمه
- ۱۹۳ ..... سخنرانی در جمع زنان مهاجر و انصار
- ۱۹۵ ..... سد ابواب (بستن درها)
- ۱۹۵ ..... سرکشی به عروس
- ۱۹۶ ..... سرودهای شادی زنان مدینه در شب عروسی فاطمه
- ۱۹۷ ..... سفرهای فاطمه زهرا (حج فاطمه زهرا)
- ۱۹۷ ..... اشاره
- ۱۹۷ ..... فاطمه زهرا در فتح مکه
- ۱۹۷ ..... فاطمه در مراسم حجۃ الوداع
- ۱۹۸ ..... سقیفه
- ۱۹۸ ..... سقیفه ریشه کربلا
- ۲۰۰ ..... سکوت سیاسی فاطمه
- ۲۰۰ ..... سلام فاطمه به فرزندانش تا دامنه قیامت
- ۲۰۰ ..... سلمان در محضر فاطمه
- ۲۰۱ ..... سند فدک
- ۲۰۲ ..... سند فدک را آتش زدند
- ۲۰۲ ..... سؤالاتی در موضوع زندگی زهرا
- ۲۰۳ ..... سوره کوثر

- ۲۰۴ ..... سوره هل اتی
- ۲۰۵ ..... سوژه‌های سخن در موضوع شخصیت حضرت زهرا
- ۲۰۶ ..... سه انتخاب فاطمه از دنیا
- ۲۰۶ ..... سیاستی بزرگ برای بازماندن باب تاریخ
- ۲۰۶ ..... سیب بهشتی (تفاحه الفردوس)
- ۲۰۷ ..... سیر تاریخی غصب فدک
- ۲۰۸ ..... سیره شناسی
- ۲۰۸ ..... سیلی
- ۲۰۸ ..... ش
- ۲۰۸ ..... شاخه شجره طیبه
- ۲۰۹ ..... شاخه نخل
- ۲۰۹ ..... شبهای فاطمه
- ۲۰۹ ..... اشاره
- ۲۰۹ ..... نزول قرآن در شب قدر
- ۲۰۹ ..... معراج پیامبر در شب
- ۲۱۰ ..... مواعده خدا و موسی در شب
- ۲۱۰ ..... تحصیل مقام محمود با شب زنده داری
- ۲۱۰ ..... آثار شب زنده داری در کلام رسول خدا
- ۲۱۰ ..... شب زنده داری خانوادگی
- ۲۱۰ ..... اشاره
- ۲۱۰ ..... عبادت‌های شبانه فاطمه زهرا
- ۲۱۱ ..... کار شبانه فاطمه در خانه
- ۲۱۱ ..... میهمانداری شبانه فاطمه
- ۲۱۱ ..... یاری خواهی شبانه و بسیج مردم بر علیه حکومت

- ۲۱۲ ..... عروسی فاطمه در شب
- ۲۱۲ ..... گریه‌های شبانه فاطمه
- ۲۱۲ ..... حالتهای معنوی فاطمه در شب عروسی
- ۲۱۳ ..... شرح یک میهمانی بهشتی برای فاطمه در زمین
- ۲۱۴ ..... شعرهای فاطمه
- ۲۱۴ ..... اشاره
- ۲۱۵ ..... سروده زهرا در شب عروسی برای علی
- ۲۱۵ ..... اشعار فاطمه در حال بازی و تربیت کودکان
- ۲۱۵ ..... سروده فاطمه در اطاعت از علی
- ۲۱۵ ..... اشعار فاطمه در حال پرواز ملکوتی خود و در سوگ فرزندان خود
- ۲۱۶ ..... شفاعت و شافعه روز قیامت
- ۲۱۶ ..... شکایت فاطمه از قطع وحی
- ۲۱۷ ..... شک در تسبیحات حضرت زهرا
- ۲۱۷ ..... شکوه‌های افشاگرانه فاطمه زهرا
- ۲۱۷ ..... اشاره
- ۲۱۷ ..... فهرست شکوه‌ها در روایت اول
- ۲۱۸ ..... فهرست شکوه‌ها در روایت دوم
- ۲۱۸ ..... شکوه‌های فاطمه با پدر
- ۲۱۹ ..... شناخت فاطمه زهرا از طریق شناخت حضرت علی
- ۲۲۰ ..... شناسنامه حضرت زهرا
- ۲۲۰ ..... اشاره
- ۲۲۰ ..... حالات کودک در هنگام تولد
- ۲۲۱ ..... شوق و شادمانی فاطمه در بستر شهادت
- ۲۲۱ ..... شهادت به ناحق بر علیه فاطمه زهرا

۲۲۱	شهادت احد
۲۲۲	شهیده
۲۲۲	شیعه
۲۲۲	اشاره
۲۲۲	حدیث تقلین
۲۲۳	ویژگیهای شیعه از دیدگاه فاطمه زهرا
۲۲۳	ص
۲۲۳	صدقات و انفاقات فاطمه
۲۲۴	صلوات بر فاطمه
۲۲۴	صنعت تسبیح سازی حضرت زهرا و استفاده از تسبیح برای ذکر خدا
۲۲۵	ط
۲۲۵	طاهره
۲۲۵	ع
۲۲۵	عامل سعادت از دیدگاه حضرت زهرا
۲۲۵	اشاره
۲۲۵	تعریف سعادت
۲۲۶	عوامل سعادت
۲۲۶	اشاره
۲۲۶	آیا انسان برای رسیدن به سعادت نیازمند به راهنما است
۲۲۷	عبادت در سیره فاطمه زهرا
۲۲۷	اشاره
۲۲۷	مکان عبادت در سیره حضرت زهرا
۲۲۸	زمان عبادت در سیره حضرت زهرا
۲۲۸	کیفیت عبادت در سیره حضرت زهرا

- ۲۲۸ ..... کمیت عبادت در سیره حضرت زهرا
- ۲۲۸ ..... عروسی فاطمه و جشن عروسی
- ۲۲۸ ..... اشاره
- ۲۲۹ ..... انتخاب کفو و همتا
- ۲۲۹ ..... روش خواستگاری
- ۲۳۰ ..... مشورت و اهمیت نظر عروس
- ۲۳۰ ..... مهریه سبک
- ۲۳۰ ..... تهیه اساس خانه و جهیزیه
- ۲۳۰ ..... اصل تعاون و مشارکت مالی برای تشکیل زندگی و تهیه جهیزیه
- ۲۳۰ ..... ولیمه و مجلس جشن عروسی
- ۲۳۰ ..... عزاداران زهرا
- ۲۳۰ ..... اشاره
- ۲۳۱ ..... علی قهرمان میدانهای جهاد مدهوش می‌شود
- ۲۳۲ ..... فرزندان فاطمه
- ۲۳۲ ..... گریه حضرت جواد
- ۲۳۲ ..... عزلت ممدوح فاطمه و کلام و سیره او در این مورد
- ۲۳۴ ..... عطر و بوی خوش در زندگی فاطمه
- ۲۳۴ ..... اشاره
- ۲۳۴ ..... عطر و زینت در نماز
- ۲۳۵ ..... استفاده دائمی از بوی خوش
- ۲۳۵ ..... تهیه عطر برای شب عروسی فاطمه
- ۲۳۵ ..... علت اختلاف در وفات حضرت زهرا
- ۲۳۵ ..... علی در توصیف فاطمه
- ۲۳۶ ..... غ

- ۲۳۶ ..... غدیر در سخنان فاطمه
- ۲۳۷ ..... ف
- ۲۳۷ ..... فاطمه با ابوبکر چه گفت
- ۲۳۷ ..... اشاره
- ۲۳۷ ..... دفاع از جان امام
- ۲۳۸ ..... اعتصاب در حرف زدن با ابوبکر
- ۲۳۸ ..... فاطمه با عمر چه گفت
- ۲۴۰ ..... فاطمه بهشتی صورت انسان
- ۲۴۰ ..... اشاره
- ۲۴۰ ..... چرا به فاطمه زهرا حوراء گفته می‌شود
- ۲۴۰ ..... فاطمه در قیامت
- ۲۴۱ ..... فاطمه زهرا از دیدگاه بزرگان
- ۲۴۲ ..... فاطمه شهیده ولایت سیاسی علی (شهیده پیام غدیر)
- ۲۴۲ ..... فاطمه نامها را نیاز دارید
- ۲۴۳ ..... فاطمه و پیامبر
- ۲۴۳ ..... فاطمه و مصیبت‌های حسین
- ۲۴۳ ..... اشاره
- ۲۴۳ ..... آگاهی از شهادت حسین در کربلا
- ۲۴۳ ..... پرسش از پیامبر پیرامون شهادت حسین
- ۲۴۴ ..... سفارش حسین به فضا
- ۲۴۴ ..... فدک
- ۲۴۵ ..... فرزندان فاطمه
- ۲۴۵ ..... اشاره
- ۲۴۶ ..... تولدی دیگر

۲۴۶	مولود سوم و چهارم از نور
۲۴۶	فرزندان فاطمه فدائی پیامبر
۲۴۷	فرشتگان در خدمت فاطمه
۲۴۷	فضه فاطمه
۲۴۷	فضیلت‌های اخلاقی فاطمه زهرا
۲۴۷	تعریف فضیلت
۲۴۸	فضیلت‌های فردی حضرت زهرا
۲۴۸	فضیلت‌های خانوادگی
۲۴۸	فضیلت‌های اجتماعی حضرت زهرا
۲۴۹	فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا
۲۴۹	اشاره
۲۴۹	دوره حضور پیامبر
۲۴۹	فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا در دوران غیبت پیامبر
۲۵۰	فهرست آیاتی از قرآن در شأن فاطمه زهرا
۲۵۰	اشاره
۲۵۰	معنای تنزیل
۲۵۰	معنای تفسیر و تطبیق
۲۵۰	تطبیق و چگونگی تطبیق
۲۵۰	معنای تفسیر و تأویل
۲۵۱	فهرست مصیبت‌های غیر روحی فاطمه زهرا
۲۵۱	ق
۲۵۱	قانون کفویت
۲۵۲	قصر فاطمه زهرا در بهشت به روایت پیامبر اکرم
۲۵۲	قصه‌های تلخ و شیرین درب خانه

- ۲۵۳ ..... قصه‌های شیرین آستان زهرا
- ۲۵۳ ..... پیامبر با سه سلام اذن می‌طلبند
- ۲۵۳ ..... مأموریت ویژه پیامبر
- ۲۵۴ ..... نیازمندی در برابر نوعروس
- ۲۵۴ ..... سه روز پی در پی و سه کس بر در خانه زهرا
- ۲۵۴ ..... به جز یک در
- ۲۵۵ ..... حکایت‌های تلخ در خانه زهرا
- ۲۵۵ ..... قتلگاه محسن فاطمه
- ۲۵۵ ..... فاطمه در سنگر دفاع از علی در پشت در
- ۲۵۵ ..... قنفذ
- ۲۵۵ ..... قواعد علم اصول در خطبه فاطمه زهرا
- ۲۵۶ ..... اشاره
- ۲۵۶ ..... اشاره به دلائل خصم
- ۲۵۶ ..... فاطمه تمام راههای فرار را به روی آنها می‌بندد
- ۲۵۶ ..... آیا شما به قرآن آشناترید یا اهل بیت وحی
- ۲۵۷ ..... قواعد فقهی در خطبه و بیان فاطمه
- ۲۵۷ ..... اشاره
- ۲۵۷ ..... اثبات جعلی بودن روایات مورد استشهاد خلیفه و رد آن به آیات قرآن
- ۲۵۸ ..... اقامه شهادت جهت اثبات حق
- ۲۵۸ ..... استدلال به ظاهر آیات قرآن
- ۲۵۹ ..... اجتهاد مقابل نص ممنوع
- ۲۶۰ ..... قهرمان اول عاشورا بازآفریده دامن زهرا
- ۲۶۰ ..... اشاره
- ۲۶۱ ..... دامن پاک زهرا مانع ذلت پذیری حسین

۲۶۱	افتخار به مادر، فاطمه
۲۶۱	سؤال از مردم
۲۶۱	قیامت و یاد آن در دیدگاه فاطمه
۲۶۱	ک
۲۶۲	کار در خانه
۲۶۲	کتابنامه حضرت زهرا
۲۶۲	اشاره
۲۶۲	نگاهی به تاریخچه تألیف درباره حضرت زهرا
۲۶۲	تدوین کتابنامه‌های حضرت زهرا
۲۶۳	کتیبه‌های بهشت و فاطمه
۲۶۴	کلبه فاطمه
۲۶۴	اشاره
۲۶۴	وضعیت ساختمانی خانه
۲۶۴	کمک به اقتصاد خانه و خانواده
۲۶۴	اشاره
۲۶۵	بافندگی حضرت زهرا جهت کمک به اقتصاد خانه
۲۶۶	حضرت فاطمه فرمود
۲۶۶	کمیت و تعداد و اقسام سادات و ذریه حضرت زهرا
۲۶۷	کنیه‌های حضرت زهرا
۲۶۸	کوثر
۲۶۸	کیفر سهل انگاری نسبت به نماز از دیدگاه فاطمه
۲۶۸	کیفر سهل انگاری نسبت به نماز
۲۶۹	کیفیت و برکات وجودی نسل کوثر محمدی
۲۷۰	گ

۲۷۰	گرسنگی
۲۷۰	گریه بر شهید
۲۷۰	گریه، مبارزه و نبرد
۲۷۱	ل
۲۷۱	لحظه‌های پایانی عمر فاطمه زهرا
۲۷۱	لقبهای فاطمه زهرا
۲۷۳	لیلة القدر
۲۷۳	م
۲۷۳	مبارکه
۲۷۳	محبت فاطمه
۲۷۳	مقدمه اول
۲۷۴	مقدمه دوم
۲۷۴	محدثه
۲۷۵	محسن
۲۷۵	مرثیه‌های فاطمه در رثای پدر
۲۷۵	مسابقه خط فرزندان فاطمه
۲۷۶	مسجد حضرت زهرا
۲۷۶	مشکلات علی نتیجه سوء استفاده از آزادی
۲۷۶	معجزات و کرامتهای فاطمه زهرا
۲۷۸	معرفت فاطمه
۲۷۸	معصوم سوم، فاطمه
۲۷۸	مغیره بن شعبه
۲۷۹	مفاخره زهرا و علی
۲۸۰	مقاطع و دورانهای زندگی حضرت زهرا

۲۸۰	.....	اشاره
۲۸۰	.....	بخش ۰۱
۲۸۰	.....	بخش ۰۲
۲۸۰	.....	بخش ۰۳
۲۸۰	.....	تقسیم زندگی حضرت براساس مکانهای زندگی
۲۸۱	.....	بخش ۰۴
۲۸۱	.....	بخش ۰۵
۲۸۱	.....	بخش ۰۶
۲۸۱	.....	تقویم زمانی و وقایع مهم زندگی حضرت زهرا
۲۸۱	.....	مقام محمود
۲۸۲	.....	منتقم فاطمه
۲۸۲	.....	منصوره، لقب آسمانی فاطمه
۲۸۲	.....	مهدی از فاطمه است
۲۸۳	.....	مهریه زهرا
۲۸۳	.....	ن
۲۸۳	.....	نالها و شکوه‌های زهرا از دوستان
۲۸۴	.....	نذر در گفتار و زندگی حضرت زهرا
۲۸۴	.....	نزول غذای بهشتی برای فاطمه
۲۸۵	.....	نشاط شهادت در فاطمه
۲۸۵	.....	نعش (تابوت)
۲۸۵	.....	نفرین فاطمه به ستمگران
۲۸۵	.....	نقش‌های سازنده و فرهنگ سازی حضرت زهرا در تاریخ بشریت
۲۸۶	.....	نمونه‌هایی از نقش مستقیم حضرت زهرا در سازندگی تاریخ و انسان‌ها و استقلال شخصیتی خود او
۲۸۶	.....	اشاره

- جلوه‌های دیگر نقش آفرینی مستقیم حضرت زهرا ۲۸۷
- مصادیق نقش غیرمستقیم حضرت فاطمه در تاریخ سازی و انسان سازی ۲۸۷
- فهرستی از نقش‌های غیرمستقیم حضرت زهرا در تاریخ ۲۸۸
- نگین دندان فاطمه در لبخند خورشید بهشت ۲۸۸
- نماز استغاثه به حضرت فاطمه ۲۸۸
- نماز حضرت زهرا ۲۸۸
- و ۲۸۹
- وحی بر فاطمه زهرا ۲۸۹
- وداع فرزندان فاطمه ۲۹۱
- ورم پا از عبادت ۲۹۱
- وصیتنامه ۲۹۲
- اشاره ۲۹۲
- زمان جدائی ۲۹۲
- آخرین کلام ۲۹۲
- فراموشم مکن ۲۹۲
- غسل و نماز م با تو ۲۹۲
- دفنم کن ۲۹۲
- برایم زیاد قرآن بخوان ۲۹۲
- غسلم فقط با تو باشد ۲۹۲
- شبانه به خاکم سپار ۲۹۳
- کسی را خبر مکن ۲۹۳
- ستمگران در مراسم نباشند ۲۹۳
- وصیت نامه نوشته شده ۲۹۳
- وقت دعا ۲۹۳

۲۹۴	وکلاى اقتصادى فاطمه در اداره فدک
۲۹۴	ولادت فاطمه
۲۹۵	ولایت تشریعی و تکوینی فاطمه زهرا
۲۹۵	اشاره
۲۹۶	مصادیق و نمونه‌هایی از ولایت تشریعی حضرت زهرا
۲۹۶	ولایت تکوینی حضرت زهرا
۲۹۶	ولایت تکوینی علمی حضرت زهرا
۲۹۷	ولایت تکوینی عملی حضرت زهرا
۲۹۸	ه
۲۹۸	هجرت
۲۹۹	هماهنگی دعاهاى حضرت زهرا با سائر اعمال حضرت
۲۹۹	همسایه
۳۰۰	هنر در زندگی حضرت زهرا
۳۰۰	اشاره
۳۰۰	فصاحت و بلاغت
۳۰۰	شعر و شاعری
۳۰۱	هنر خطاطی و نویسندگی
۳۰۱	هنر بافندگی در زندگی فاطمه زهرا
۳۰۲	ی
۳۰۲	یادی از فاطمه و دعای امام صادق
۳۰۳	یاری طلبی فاطمه از مردم
۳۰۳	یاری طلبی فاطمه از مهاجرین و انصار
۳۰۳	یک ملاقات
۳۰۴	پاورقی

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ۳۲۱

فرهنگ فاطمیه

مشخصات کتاب

سرشناسه: نیلی پور، مهدی ۱۳۴۱ - عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ فاطمیه الفبای شخصیتی حضرت زهرا علیها السلام مولف مهدی نیلی پور. مشخصات نشر: اصفهان مدرس (ره) ۱۳۸۰. مشخصات ظاهری: ۶۲۳ ص. شابک: ۲۰۰۰۰ ریال؛ ۲۷۵۰۰ ریال چاپ دوم: ۶۳۲۳-۹۶۴-X؛ ۴۰۰۰۰ ریال (چاپ پنجم)؛ ۷۰۰۰۰ ریال: چاپ هفتم: ۶۳۲۳-۹۶۴-۹۷۸-X وضعیت فهرست نویسی: برون سپاری یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۸۲. یادداشت: چاپ پنجم: ۱۳۸۵. یادداشت: چاپ هفتم: ۱۳۸۸. یادداشت: کتابنامه ص [۶۲۱] - ۶۲۳. عنوان دیگر: الفبای شخصیتی حضرت زهرا علیها السلام موضوع: فاطمه زهرا (س)، ۸؟ قبل از هجرت - ۱۱ اق --. سرگذشتنامه موضوع: فاطمه زهرا (س)، ۸؟ قبل از هجرت - ۱۱ اق --. فضایل موضوع: فاطمه زهرا (س)، ۸؟ قبل از هجرت - ۱۱ اق - نقد و تفسیر شناسه افزوده: مرکز فرهنگی شهید مدرس (اصفهان) رده بندی کنگره: BP۲۷/۲/ن۹۴ف۴ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۷۳ شماره کتابشناسی ملی: م ۸۰-۵۹۸۴

مقدمه چاپ اول

کلام در تجسم لیلۃ القدر [۱]. و معنای زیبایی کمال و جمال در صورت آدمی [۲] و تمثیل فرشته در صورت انسان است. [۳] آنکه دختر و مادر [۴] برای پیامبر بود و کوثری [۵] در جریان برای کوباندن تکاثر. او که آزادی [۶] و آزادی را به ما آموخت و در هجرت و جهاد از یکسو و با بیانی رساء و کوبنده [۷] از سویی با خلیفه جور زمان خود جنگید. او که علاوه بر گفتار منطقی و پشتیبانی از گفتگوهای علمی، به موقع فریاد و خشم و خشونت [۸] و هیبت الهی داشت. او که شهادت را نه در شعار بلکه در عمل استقبال می کرد و ستم و ستمگر را قابل گفتگو نمی دانست و بر آنها لعن و نفرین می کرد. [۹]. فاطمه علیها السلام اسوه زنان، نه بالاتر از آن، اسوه زنان و مردان [۱۰]، بلکه اسوه والاترین انسانها همچون مهدی صاحب الزمان «علیه السلام» است. [۱۱]. او جوانی با همه کمالات انسانی و زنی با بالاترین شایستگیهای ممکن است. مقام عصمت کبری از اوست [۱۲] و شافعه کبری روز قیامت [۱۳] نیز هموست. در کلام قرآن او، کوثر، بحر [۱۴] (دریا)، لیلۃ القدر، مطهره [۱۵]، بَرّ [۱۶] (نیکوکار)، صراط مستقیم [۱۷]، مشکوٰۃ [۱۸] و شاخه شجره طیبه [۱۹] نامیده شده است. و در روایات، محدثه [۲۰]، مبارکه [۲۱]، طاهره [۲۲]، زکیه [۲۳]، راضیه [۲۴]، مرضیه [۲۵]، لیلۃ القدر، بضعة النبی، ام اییها، ام الائمہ [۲۶]، امه الله [۲۷]، کفو علی [۲۸] و اولین وارد بر بهشت [۲۹] نامیده شده. با این وصف او و زندگی او یک فرهنگ جامع برای زندگی، سعادت و شیعہ گری و تقرب الی الله است. الفبای شخصیتی او فرهنگی عظیم و بی انتها است لکن به قدر توان قطره‌ای از زلال کوثر او را چشیدیم و اینک تقدیم حضورتان می‌داریم. آرزوی فاطمی بودن و تلاش برای فاطمی شدن و بسط فرهنگ و مرام فاطمه علیها السلام در زندگی جوان و پیر، زن و مرد ما لازم است. از همه خواهران و برادران گرامی و بزرگواری که در مراحل مختلف نشر این کتاب ما را یاری دادند تشکر و قدردانی می‌کنیم.

مهدی نیلی پور شهریور - ۱۳۷۷

مقدمه چاپ دوم

یکی از روشهای تربیت در قرآن روش الگونگاری و اسوه‌نمائی به جهت الگوپذیری و تأسی دیگر انسانها از ابر انسانها و انسانهای کامل است. این روش بر اساس قاعده کونوا دعاء الناس بغير السننکم قانونهای مجسم و ایده‌آلهای انسانی اسلام را به مشاهده

دیگران می‌گذارد و استعدادهای درخشان و نفوس مستعد را به جانب زیباییهای معنوی و کمالات انسانی فرا می‌خواند. حضرت زهرا «علیها السلام» اسوه برترین انسانها به عنوان ولیة‌الله و حجة‌الله، ابر انسانی است که در عمر کوتاه خود، زینده و برازنده القابی همچون: کوثر، لیلۃ‌القدر، ام اییها، ام الائمه‌النجباء، زهرا «علیها السلام» و فاطمه علیها السلام» شد. او همچون شهابی بر فراز تاریکی تمدن انسانی درخشید و فرهنگ و تمدنی را پایه نهاد، آنگاه شاهد و شهید آن گشت. فرهنگ فاطمیه فرهنگی برگرفته از قرآن، سنت نبوی، الهام فاطمی و امضای علوی است و شاگردان آن فرزندان معصوم او حسن علیه السلام» و حسین علیه السلام» و سلمان و جابر، فضه و اسماء می‌باشند. این مکتب و این فرهنگ اساس فرهنگ شیعه را پایه نهاد و آنگاه استمرار بخشید و امروز همچون دیروز برای خود شاگرد می‌پذیرد. بر نسل امروز بویژه جوانان شیعه ایرانی است تا با فاطمه «علیها السلام» و با فرهنگ فاطمیه آشنا گشته و خود را به باب فاطمة‌النبی رسانند چرا که آن روزنه‌ای به مدینه‌النبی است و بدینوسیله می‌توانند با برترین الگوی جامعه نبوی آشنا شوند و تلاش کنند تا خود را نیز به عنوان عضوی از مکتب پیامبر «صلی الله علیه و آله» شوند و آنگاه بر درب خانه زهرا «علیها السلام» این آیه را ترنم کنند که: *ویطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیماً و اسیراً*. تا در جواب بشنوند که: *انما نطعمکم لوجه الله لا نرید منکم جزاءً و لاشکوراً*. و بدینسان از علم و کمال و جمال فاطمه علیها السلام» ره توشه‌ای برای بطلان رسوائی‌های فکری نابخردان مدعی فراهم آورند که فقط راه نجات ما التجاء به مکتب و منش و شعارهای اهل بیت علیهم السلام است. مجموعه حاضر نگاهی کوتاه به زندگی حضرت ام‌النجباء با دید الگوپذیری می‌باشد که تلاش شده با الهام از حدود صد کتاب به سیمانگاری و تبیین الفبای شخصیتی حضرتش بر اساس حروف الفبا پرداخته شود. در پی چاپ اول کتاب و استقبال چشمگیر از آن و پس از ویرایش مطالب و اضافات قابل ملاحظه و رفع بعضی نواقص اینک با همت دوستان دلداده حضرتش چاپ دوم کتاب در اختیار شماست. امیدواریم مورد قبول حضرتش قرار گیرد. مهدی نیلی پور شهریور ماه ۱۳۸۰

مقدمه ویراستار

فرهنگ فاطمیه مجموعه‌ای است از غور و غوص در زندگانی بانوی دو عالم حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» که از زاویه سیره‌نگاری و الگوپذیری در ابعاد مختلف نگاه شده که می‌تواند در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی ما مؤثر باشد. نویسنده این مجموعه حجت‌الاسلام نیلی پور از روحانیون خوش فکر و مأنوس با مسائل روز جامعه می‌باشد. آشنائی نسبی با فضای فکری و فرهنگی جامعه، بخصوص نزدیک بودن ایشان به جوانان امروز، روح نو اندیشیدن، تحرک و لزوم فعالیت برای ارائه چهره صحیح و قابل دسترس از ائمه معصومین علیهم السلام و دین امتیازاتی است که نوشته‌ها و تحقیقات ایشان از آن برخوردار است. استقبال از چاپ اول فرهنگ فاطمیه مؤید این مدعاست. فرهنگ فاطمیه ویژگی‌هایی دارد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: جامع بودن: سعی شده به ابعاد مختلف زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» پرداخته و سیره علمی و عملی آن بانو به واسطه بیان نکات و وقایع تاریخی برشمرده شود. خلاصه بودن: از دیگر موارد و ویژگی‌های این مجموعه، خلاصه بودن هر بحث است. سعی شده از حاشیه رفتن‌های بی‌مورد و افزودن شاخ و برگ به اصل بحث خودداری شود. زبان ساده: تمام مطالب با بیانی روان و ادبیاتی ساده نوشته شده است به گونه‌ای که عموم افراد با سطح سواد مختلف بتوانند از آن بهره‌مند گردند. عملی بودن: پرداختن به نکات و حکایات عملی و بیان آنها خود می‌تواند الگوپذیری از این مطالب را به همراه داشته باشد. لذا تنها به تعریف و تمجید از روایات آن حضرت اکتفا نشده بلکه موارد عملی در رفتار ایشان به همراه برداشته‌های گوناگون از آن بیان می‌گردد. به غیر از موارد فوق می‌توان به افزودن بیش از ۱۳ به مطالب کتاب نسبت به چاپ اول و سپس ویرایش نهائی اشاره کرد، به گونه‌ای که مجموعه حاضر با کمترین نقص در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد. همچنین سؤالاتی در پایان کتاب از متن مباحث آمده که می‌تواند برای تمرین فهم مطالب و امتحان خود و یا برای برگزاری مسابقات مفید باشد. نکته دیگر اینکه بعضاً به دلیل درسهای گوناگونی که از یک

واقع و نقل تاریخی می‌توان گرفت، یک قصه در چند موضع تکرار شده که این تکرارها به دلیل برداشتهای متنوعی بوده که می‌توان از یک رخداد داشت. در ویرایش این مجموعه نکاتی مورد نظر قرار گرفت که در چاپ اول به آن کمتر توجه شده بود که در جهت آشنائی و استفاده بهتر خوانندگان، بیان می‌شود: ۱- سعی شده نکات مهم و قابل پیگیری که از زاویه‌ای با بحث کتاب ارتباطی ندارد اما برای امر تحقیق مفید می‌باشد در پاورقی آورده شود. همچنین منابع تحقیقات نیز در پاورقی ذکر گردیده است. ۲- در پاورقیها ابتدا نام کتاب، بعد نویسنده و مترجم و بعد جلد، باب، حدیث و شماره صفحه منبعی که به آن مراجعه شده آمده است. ۳- خطوط عربی شامل آیات، احادیث و روایات و... متفاوت از خط متن آمده است. ۴- نقل قولها نیز با خط خمیده از خط متن کتاب متمایز شده‌اند. ۵- در انتخاب خطها نیز دقت شده تا خوانندگان به راحتی بتوانند با صرف زمان کمتر و بدور از خستگی چشم ناشی از نوع خط، مطالب را مرور نمایند. ۶- ترجمه آیات و روایات داخل [ ] آمده است. ۷- مباحث کتاب به دو دسته تیتراژی اصلی و تیتراژی فرعی تقسیم شده‌اند که تیتراژی فرعی که زیرمجموعه تیتراژی اصلی هستند کوچکتر چاپ شده‌اند. ۸- در پاورقیها و در جایی که نام سوره‌ها آمده است از لفظ "سوره" استفاده نشده و نام سوره‌ها و شماره آیه به تنهایی آمده است. نظرات، انتقادات و پیشنهادات شما خواننده محترم یاریگر ما در ارائه بهتر آثاری از این دست خواهد بود. والسلام علی عبادالله الصالحین یا علی

الف

آثار محبت به حضرت زهرا در آخرت

محبت اهل بیت پیامبر به ویژه محبت به ساحت مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» علاوه بر نقش تربیتی و انسان‌سازی و تصفیه‌گری که دارد و علاوه بر آنکه بعنوان پاداش رسالت رسول گرامی می‌باشد در برزخ و در عالم آخرت نیز دارای آثار و برکات گوناگون می‌باشد که از عرفانی‌ترین آن آثار نائل شدن به مقام معیت با پیامبر عالی مقام در بهشت است. اما نتایج و آثار دیگری نیز دارد که به نقل دو روایت در این مورد کفایت می‌کنیم: قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: «مَنْ أَحَبَّ فَاطِمَةَ ابْنَتِي فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ مَعِي وَمَنْ أَبْغَضَهَا فَهُوَ فِي النَّارِ يَا سَلْمَانَ حُبُّ فَاطِمَةَ يَنْفَعُ مَائَةً مِنَ الْمَوَاطِنِ أَيْسَرُ تِلْكَ الْمَوَاطِنِ الْمَوْتُ وَالْقَبْرُ وَالْمِيزَانُ وَالصَّرَاطُ وَالْمَحَاسِبَةُ فَمَنْ رَضِيَتْ عَنْهُ ابْنَتِي رَضِيَتْ عَنْهُ وَمَنْ رَضِيَتْ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ غَضِبْتُ عَلَيْهِ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَا سَلْمَانَ وَيْلٌ لِمَنْ يَظْلِمُهَا وَيَظْلَمُ بَعْلَهَا وَيْلٌ لِمَنْ يَظْلِمُ ذُرِّيَّتَهَا. [رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به سلمان فرمود: ای سلمان! هر کس فاطمه دختر مرا دوست بدارد او با من در بهشت است و هر کس او را دشمن بدارد او در آتش است. ای سلمان! حب فاطمه علیها السلام در صد جایگاه از مواطن سود می‌دهد. آسان‌ترین آن مواطن مرگ و قبر و میزان و صراط و محاسبه است. هر کس از او، دخترم راضی باشد من از او راضیم و هر کس من از او راضی باشم خدا از او راضی باشد و هر که بر او خشم کند من بر او خشم کنم و هر کس بر او خشم نماید خدا بر او خشم کند. ای سلمان! وای بر کسیکه به او و شوهرش ستم کند. وای به کسیکه به ذریه او ستم کند. [۳۰].] فِي حَدِيثِ طَوِيلٍ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ «عَلَيْهِ السَّلَامُ»: وَاللَّهِ يَا جَابِرُ إِنَّهَا ذَلِكِ الْيَوْمِ (يعني القيامة) لَتَلْتَقَطُ شِيعَتَهَا وَمُجِيَّهَا كَمَا يَلْتَقِطُ الطَّيْرُ الْحَبَّ الْحَبَّ الرَّدِيءَ، فَإِذَا صَارَ شِيعَتُهَا مَعَهَا عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ يُلْقَى اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ أَنْ يَلْتَقُوا، فَإِذَا لْتَقُوا فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: يَا إِحْبَائِي مَا أَلْتَفَاتُكُمْ وَقَدْ شَفَعْتُ فِيكُمْ فَاطِمَةُ بِنْتُ حَبِيبِي؟ فَيَقُولُونَ: يَا رَبِّ! أَحْبَبْنَا أَنْ يَعْرِفَ قَدْرَنَا فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ فَيَقُولُ اللَّهُ: يَا إِحْبَائِي إِرْجِعُوا وَأَنْظُرُوا مَنْ أَحَبَّكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ، أَنْظُرُوا مَنْ أَطَعَكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ، أَنْظُرُوا مَنْ كَسَاكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ، أَنْظُرُوا مَنْ سَقَاكُمْ شَرْبَةً فِي حُبِّ فَاطِمَةَ، أَنْظُرُوا مَنْ رَدَّ عَنْكُمْ غِيَّةً فِي حُبِّ فَاطِمَةَ، خُذُوا بِيَدِهِ وَادْخُلُوا الْجَنَّةَ. [۳۱].] [در ضمن حدیثی طولانی از امام باقر «علیه السلام» نقل شده است که فرمود: به خدا سوگند ای جابر! در روز قیامت حضرت فاطمه بسان پرنده‌ای که دانه خوب را از بد جدا می‌سازد، شیعیان و دوستان خود را برگرفته نجات می‌دهد. هنگامی که شیعیانش با آن حضرت نزدیک در بهشت می‌رسند خداوند در دل آنان

می‌افکند که برگردید و بنگرید! همین که برگشته توجه می‌کنند، خدای متعال می‌فرماید: ای دوستان من! چرا برگشته‌اید؟ با این که من در بین شما دختر حبیب را به شفاعت پذیرفته‌ام؟ می‌گویند: پروردگارا! دوست داریم که قدر و منزلت ما در چنین روزی شناخته شود. خداوند متعال می‌فرماید: برگردید و ببینید چه کسی شما را به خاطر دوستی فاطمه دوست داشته است. ببینید چه کسی شما را به خاطر محبت فاطمه اطعام کرده است، بنگرید چه کسی شما را به خاطر دوستی فاطمه لباس پوشانده است، بنگرید چه کسی به خاطر دوستی فاطمه یک بار شما را سیراب کرده است، بنگرید چه کسی غیبتی را از شما به خاطر دوستی فاطمه برگردانده است، دستش را گرفته او را داخل بهشت کنید!]

آخرین دعای فاطمه و مهر او بر امت اسلامی

فاطمه زهرا «علیها السلام» از طائفه ذاکرین خدا و نیایشگران همیشگی او بود. در لحظه‌های واپسین دست بر دعا و زبان به ذکر خدا مشغول داشته بود اما باز در این آخرین دعا محبت خدائی او مشمول شیعیان و پیروان اسلام بود و در حق گناهکاران و خطاپیشه گان امت اسلامی دعا می‌کرد و طلب مغفرت برای آنان از بارگاه خدا داشت. اسماء، همسر جعفر طیار نقل می‌کند که در لحظه‌های پایانی عمر حضرت زهرا «علیها السلام» متوجه آن بزرگ زنان عالم بودم، ابتدا غسل کرد و لباسها را عوض کرد و در خانه مشغول راز و نیاز با خدا شد. جلو رفتم، فاطمه «علیها السلام» را دیدم که رو به قبله نشسته، و دستها را به سوی آسمان برآورده، چنین دعا می‌کند: قَالَتْ: إِلَهِي وَسَيِّدِي أَسْئَلُكَ بِالَّذِينَ اضْيَطَفْتَهُمْ وَبِئِكَاءِ وَلَدِي فِي مُفَارَقَتِي أَنْ تَغْفِرَ لِعَصَاةِ شِيعَتِي وَشِيعَةِ ذُرِّيَّتِي. [پروردگارا! بزرگوارا! به حق پیامبرانی که آنها را برگزیدی و به گریه‌های حسن و حسین در فراق من، از تو می‌خواهم گناهکاران شیعیان من و شیعیان فرزندان مرا ببخشائی. [۳۲].]

آخرین لحظات فاطمه

اسماء بنت عمیس می‌گوید: هنگامی که فاطمه علیها السلام» به حال احتضار افتاد، به من فرمود: "هنگامی که جبرئیل در ساعت رحلت پیامبر «صلی الله علیه وآله» نزد پیامبر «صلی الله علیه وآله» آمد مقداری کافور از بهشت آورد، پیامبر «صلی الله علیه وآله» آنرا سه قسمت کرد، یک قسم آن را برای خود برداشت و یک قسم آن را برای علی «علیه السلام» و یک قسم آن را برای من گذاشت که وزن آن ۴۰ درهم بود". آنگاه به من فرمود: "ای اسماء آن کافور باقی مانده را که در فلان جا است بیاور و کنار سرم بگذار". این را گفت و جامه‌اش را به سر کشید و فرمود: "اندکی صبر کن و در انتظار من باش، سپس مرا صدا بزن، اگر جواب تو را ندادم بدان که به پدرم ملحق شده‌ام." اسماء اندکی صبر کرد، سپس فاطمه «علیها السلام» را صدا زد و جوابی نشنید، صدا زد: يَا بِنْتُ مُحَمَّدٍ الْمُضِيِّ طَفِي، يَا بِنْتُ أَكْرَمٍ مِنْ حَمَلَتُهُ النِّسَاءِ يَا بِنْتَ خَيْرٍ مَنْ وَطَأَ الْحِصَى يَا بِنْتَ مَنْ كَانَ مِنْ رَبِّهِ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى. [ای دختر محمد مصطفی صلی الله علیه وآله! ای دختر بهترین انسانها! ای دختر برترین کسی که بر روی زمین راه می‌رفت، ای دختر کسی که در شب معراج به جایگاه خاص قرب الهی رسید.] باز جواب نشنید، اسماء روپوش را کنار زد، ناگاه دریافت که فاطمه علیها السلام» به لقاء الله پیوسته است، خود را به روی فاطمه علیها السلام» انداخت و او را بوسید و عرض کرد: "ای فاطمه! وقتی که به حضور پدرت رسول خدا «صلی الله علیه وآله» رسیدی، سلام مرا به او برسان [۳۳].".

آداب عزاداری در دیدگاه فاطمه

پس از رحلت رسول الله صلی الله علیه وآله» زنان مدینه در عزای پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله» به عزاداری و نوحه‌خوانی پرداختند. در بین عرب سوگواری و مراسم عزاداری با سنتهای خاص و گاهی خارج از حد تعادل و معقول بود. در این هنگام فاطمه

زهره «علیها السلام» با نکته‌ای کوتاه ولی پر معنی جهتی صحیح به عزاداری آنان دادند. قالت: أُتْرِكُنَّ التَّعَدَادَ وَ عَلَيَكُنَّ بِالْدُّعَا. [۳۴]. [ای زنان عزادار، دست از شمارش افتخارات و صفات بردارید و به دعا و عبادت پردازید.] و این همچون دیگر توصیه‌های معصومین علیهم السلام است که سفارش کردند تا گریه‌های خود را جهت معنوی و ارزشی بخشید و هر گاه خواستید بر شهید و یا غریبی گریه کنید بر حسین بن علی «علیه السلام» گریه کنید. قال الرضا «علیه السلام»: اِنْ كُنْتِ بَاكِئًا لِنَسِيءٍ فَابْكِي لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. [۳۵]. [حضرت رضا «علیه السلام» فرمودند: اگر در شرائطی و بر چیزی خواستی گریه کنی پس بر حسین پسر علی ابن ابی طالب گریه کن.]

آداب مهم پیش از خوابیدن در زندگی فاطمه

در اسلام همه حرکات و سکنات و تمامی رفتارهای انسان قانونمند و دارای آداب خاص و مشخص است و هر مسلمان باید با آشنائی کامل به آداب مختلف در زندگی خود تلاش کند همه رفتارهای خود را تحت یک انضباط دینی در آورد. در اسلام خواب فقط برای استراحت نیست بلکه خواب برای خواب دیدنهای معنوی [۳۶] و ایجاد ارتباط بین شخص مؤمن با خداست. در روایات دینی در مورد خواب آمده است: قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ تَجْرِي مَجْرَى كَلَامِ تَكَلَّمَ بِهِ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ. [۳۷]. [خواب دیدن مؤمن همانند سخنی است که خداوند با بنده‌اش دارد.] به همین دلیل خواب دیدن در اسلام دارای آداب گوناگونی است که باید تعلیم گرفت و به آن عمل نمود تا در تربیت ما مؤثر واقع شود. بطور نمونه خوابیدن با طهارت و وضو و رو به قبله خوابیدن و گفتن تسبیحات حضرت زهرا «علیها السلام»، مسواک بالای سر قرار دادن، وصیت نامه خود را آماده داشتن و زیر سر نهادن و از جمله زبان را به اذکار الهی مشغول داشتن بخشی از این آداب است. در همین زمینه، فاطمه «علیها السلام» به سفارش و تعلیم پدر اذکاری را قرائت می نمودند. از حضرت زهرا «علیها السلام» روایت شده است: " حضرت رسول به خانه‌ام تشریف آورد در حالی که من بستر خود را برای خوابیدن پهن کرده بودم. فرمود: ای فاطمه! هیچ‌گاه پیش از آنکه چهار کار انجام داده باشی، نخواب! قرآن را ختم کنی، پیامبران را شفیع خود قرار دهی، مؤمنان را از خود خشنود سازی، و حج و عمره انجام دهی. این مطلب را فرمود و مشغول نماز خواندن شد. من صبر کردم تا اینکه نمازش تمام شد، عرض کردم: یا رسول الله! به چهار کار دستور دادی که در این حال توان انجامش را ندارم! رسول خدا «صلی الله علیه وآله» تبسم کرده فرمود: هر گاه سوره قل هو الله احد را سه مرتبه بخوانی، مانند آن است که قرآن را ختم کرده‌ای. و هر گاه بر من و بر پیامبران پیش از من درود بفرستی ما شفیعان تو در روز قیامت خواهیم بود و هر گاه برای مؤمنان استغفار کنی همه از تو خشنود خواهند شد و هر گاه سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ را بخوانی حج و عمره انجام داده‌ای [۳۸]."

آرزوی مرگ فاطمه

در روایت وارد است هنگامیکه فاطمه زهرا «علیها السلام» با تمام توان در دفاع از ولایت امیرالمؤمنین و حکومت اسلامی برآمد در این مسیر به مصیبت‌ها و ناگواریهای گوناگون گرفتار شد. پس از آنکه امیرالمؤمنین «علیه السلام» را از حکومت کنار دید و حادثه غدیر را فراموش شده امت و دولت وقت دید و آن هنگام که فدک و حقوق اقتصادی خود را در دستان نامردان ناهل دید و در دفاع از حقوق خود ناامید گشت و پس از آنکه حریم و حرمت اهل بیت را توسط هتاکان منافق محل امنی نیافت، و آنگاه که حتی مردم را از صدای گریه‌های خود دلتنگ دید دست به دعا برداشت و آرزوی ملاقات با خدا و رسول خدا را نمود. در کتاب نهج‌الحیاء آمده است: درباره شکوه‌ها و غمهای جانکاه حضرت زهرا «علیها السلام» پیامبر گرامی اسلام به اصحاب خویش خبر داده و فرمود: " دخترم آنچنان در امواج بلاها و مصیبت‌ها، غمناک و نگران می‌شود که دست به دعا برداشته، از خدا آرزوی مرگ و

شهادت کند، می‌گوید: "یا رَبِّ اِنِّی قَدْ سِئَمْتُ الْحَیَاةَ وَ تَبَرَّمْتُ بِالْاَهْلِ الدُّنْیَا فَالْحَقْنِی بِاَبِی الْهٰی عَجَّلْ وَفَاتِی سَیْرِیْعًا. [پروردگارا! از زندگی خسته و روی گردان شده‌ام و از دنیازدگان، بلاها و مصیبت‌های ناگوار دیده‌ام، خدایا مرا به پدرم رسول خدا متصل گردان و مرگ مرا زود برسان. [۳۹].]

آزاده (حره)

اشاره

یکی از القاب مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» حرّه و یا آزاده است و از آنجا که القاب و اسماء شریفه اولیاء خدا دارای وجه تسمیه است و حکمت، و لطف و دقت در آن نام‌ها و نام‌گزاریه‌ها وجود دارد، جا دارد که پیرامون القاب و اسماء و کنیه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» مطالعات علمی و تحقیقات جدّی صورت پذیرد تا از این طریق هم به زوایائی از شخصیت ملکوتی آن بزرگوار نفوذی علمی نموده باشیم چرا که یکی از راههای کسب معرفت به او بررسی نام‌ها و القاب ایشان می‌باشد. در اسناد تاریخی وجود دارد که حضرت علی علیه السلام با القاب و اسماء گوناگونی حضرت زهرا «علیها السلام» را مورد خطاب قرار می‌داده‌اند الفاطمی همچون: صفیة الله، الحرّة، سیده نساء العالمین، بقیة النبوة، فاطمة، بنت رسول الله. یکی از القابی که حضرت علی «علیه السلام»، فاطمه «علیها السلام» خود را ملقب به آن نمودند حرّه است. ... دَخَلَ عَلِیٌّ عَلٰی فَاطِمَةَ فَقَالَ لَهَا اَیُّهَا الْحُرَّةُ... وَ قَالَتْ فَاطِمَةُ: اَلْبَیْتُ بِیَّتِکَ وَ الْحُرَّةُ زَوْجَتُکَ. [۴۰]. [علی بر حضرت زهرا وارد شد و فرمود ای زن آزاده... و فاطمه فرمود: یا علی خانه توست و این زن آزاده همسر تو.] بر این اساس این نام از سوی علی «علیه السلام» برای فاطمه زهرا «علیها السلام» انتخاب و مقرر گردیده و حضرت زهرا «علیها السلام» هم براساس همین نام و با قبول آن در این گفتگو مجدداً از این لقب (حرّه) استفاده می‌کنند. در اینجا ضمن تبیین معنای لغوی حرّ با بررسی کاربردهای واژه حرّ در فرهنگ اسلامی به وجوه متعدد و احتمالات گوناگون این نام گذاری برای حضرت زهرا «علیها السلام» اشاراتی داریم.

معنای لغوی حر و حرّه

حر و حرّه یعنی مرد آزاد و زن آزاده و در لغت آزاد و آزاده یعنی زن و مرد شریف النسب و کسی که از جهت خانوادگی دارای اصالت و شرافت و از جهت فردی دارای شرافت و شخصیت مقبول و بزرگواری باشد.

کاربردهای واژه حر و حره در فرهنگ اسلامی

۱- گاهی واژه حرّیت در موضوع آزادی‌های معنوی و وارستگی انسان در فرهنگ دینی بکار می‌رود. قال علی «علیه السلام»: مَنْ تَرَکَ الشَّهَوَاتِ کَانَ حُرّاً. [۴۱]. [هر کس تقاضاهای نفسانی خود را واگذارد آزاد است.] ۲- گاهی این واژه رنگی سیاسی به خود می‌گیرد و به انسانهای سربلند و ظالم ستیز حرّ گفته می‌شود که نمونه عالی آن فرزند فاطمه علیها السلام حضرت حسین بن علی «علیه السلام» است. ۳- گاهی واژه حرّ جلوه‌ای عرفانی دارد و به آن گروه از بندگان وارسته از غم جهنم و شیدای بهشت گفته می‌شود که در مقام عبادت در برابر خدا عبادتشان عارفانه و با انگیزه حب الهی است. قال علی «علیه السلام»: اِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللّٰهَ رَغْبَةً فِتْلَکَ عِبَادَةُ التُّجَّارِ و اِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللّٰهَ شُکْرًا فِتْلَکَ عِبَادَةُ الْاٰخِرَارِ. [۴۲]. [همانا گروهی خدا را پرستش می‌کنند به خاطر رغبت به بهشت پس این عبادت تاجر پیشه گان است و گروهی از ترس عذاب او را عبادت می‌کنند این عبادت بردگان است و گروهی به عنوان سپاسگزار او را عبادت می‌کنند و این عبادت آزادگان است.] در حکمت

نام گذاری حضرت زهرا «علیها السلام» چندین حکمت و علت گفته شده که عبارتند از: ۱- شاید به آن جهت به حضرت حرّه گفته شده است چون در برابر منافقین و کج اندیشان و حاکمین جبار زمان خود به سختی مقاومت نموده و آنان را رسوا نمود. (حریت سیاسی) ۲- شاید بدان جهت است که در مقام عبادت، عبادتشان نه عبادت عبید بود نه عبادت تجار بلکه عبادت عبادت احرار بود. (حریت عرفانی) ۳- شاید بدان علت حضرت زهرا «علیها السلام» حرّه نامیده شده چون از همه بندهای نفسانی و رذائل اخلاقی رسته بود و به مقام عالی آزادی معنوی از طریق زهد و پشت پا زدن به مظاهر دنیائی نائل شده بود. (حریت اخلاقی و معنوی) ۴- شاید او را حرّه نامیدند چون بزرگترین معلم آزادی و آزاده گی برای زنان و مردان است. ۵- شاید او را آزاده نامیدند چون آنچنان به مقامات عالی کمالی ارتقاء نموده که تمامی زنان و مردان در برابر مقام شامخ او برده و کنیزی بیش نیستند (حریت حکمی و شأنی) و این کلام زیارت جامعه به همین مطلب اشاره دارد که طأطاً کل شریف لشرفکم.... ۶- و بالاخره شاید او را آزاده نامیدند به این خاطر که او و ذریه اش در روز قیامت از آتش رسته و آزادند. قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: «إِنَّمَا سُرِّمَتْ إِبْتِی فَاطِمَةً لِأَنَّ اللَّهَ فَطَمَهَا وَ فَطَمَ مُحِبِّهَا عَنِ النَّارِ». [۴۳]. [از آن جهت دخترم فاطمه نامیده که خدا او و دوستانش را از جهنم رهانیده است.]

آزادی و آزادی در دیدگاه و رفتار فاطمه

اشاره

یکی از واژه‌ها و مفاهیم بلند جذاب و دوست داشتنی برای بنی‌ادم و انسانهای به کمال رسیده مفهوم آزادی و آزادی است این مفهوم و این واژه در فرهنگهای مختلف تعریفهای گوناگون شده و می‌شود. در دین اسلام و در جهان بینی بزرگان دین نیز این واژه دارای تعریف و تفسیر خاصی است که به نظر می‌رسد در زمان ما آشنائی با این مفهوم از ضروریات می‌باشد. به خصوص در این مجموعه مناسب است به عبارتی کوتاه ولی پرمغز و گویا از حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» اشاره شود که چگونه فرمان پذیرش از امیرالمؤمنین «علیه السلام» را و اطاعت لازم از او را، به خاطر همسر بودن با علی «علیه السلام» در کنار آزادی و آزادی گذاری و آنها را ملازم با هم می‌دانند. در دیدگاه علی «علیه السلام» آزادگان نجات یافتگان از قید اسارت شهوات هستند. قال علی «علیه السلام»: «مَنْ تَرَكَ الشَّهَوَاتِ كَانَتْ حُرّاً» [۴۴]. [هر کس دست از تمایلات نفسانی بردارد آزاد است.] همچنین زیبایی و جمال آزادگان را پرهیز از امور خلاف انسانی می‌داند و می‌فرماید: قال علی «علیه السلام»: «جَمَالُ الْحُرِّ تَجَنُّبُ الْعَارِ». [۴۵]. [زیبائی آزادگان دوری از ننگها و امور خلاف است.] از طرفی در تعریف اسارت و اسیران می‌فرماید: قال علی «علیه السلام»: «قَرِينُ الشَّهَوَاتِ أَسِيرُ النَّبَاتِ». [انسان شهوت زده، برده خواسته‌های خود است.] قال علی «علیه السلام»: «عَبْدُ الشَّهْوَةِ أَسِيرٌ لَا يَنْفِكُ أَسْرَهُ». [۴۶]. [بنده شهوت، اسیری است که هیچگاه از اسارت آزاد نمی‌شود.] قال علی «علیه السلام»: «لَا يَسْتَرِقُّكَ الطَّمْعُ وَقَدْ جَعَلَكَ اللَّهُ حُرّاً». [۴۸]. [طمع و دنیاگرایی ترا به بندگی و بند نکشانند چرا که خدا ترا آزاد آفریده است.]

اما در دیدگاه حسین بن علی فرزند فاطمه و علی آزاد کیست

آزاد و آزاده در مکتب حسین «علیه السلام»، حربن یزید ریاحی شخصیتی است که باز آفریده توبه، فراری از حکومت یزید و پناهنده به مکتب اهل بیت و مجاهد و شهید در راه خداست. حسین بن علی «علیه السلام» در کنار پیکر مجاهد بزرگ، تواب شجاع شهید معرکه کربلا سند آزادی او را با این کلمات امضاء فرمود: «أَنْتَ الْحُرُّ كَمَا سَيَّمَّتْكَ أُمَّكَ وَ أَنْتَ الْحُرُّ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ». [۴۹]. [تو آزاد و آزاده‌ای همچنانکه مادرت ترا حرّ نامید و تو آزادی در دنیا و آخرت.] اما در همین روز یعنی روز عاشورا حضرت امام حسین «علیه السلام» بر اسارت و دون صفتی پیروان ابی سفیان اشاره دارد و به زبونی آنها با فریادی رسا تکیه می‌کند: «وَيَلُكُمُ يَا شِيعَةَ

آلِ أَبِي سُفْيَانَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ دِينٌ وَ كُنْتُمْ لَا تَخَافُونَ الْمَعَادَ فَكُونُوا أحراراً فِي دُنْيَاكُمْ وَارْجِعُوا إِلَى أَحْسَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ عُرْباً كَمَا تَزْعُمُونَ. [۵۰]. [ای پیروان ابوسفیان اگر دین ندارید و از معاد نمی‌ترسید لاقلاً آزادمرد باشید و به عادات عربی خود احترام بگذارید.] در این کلام حسین بن علی علیه السلام» ضمن بیان آثار بی‌قیدی و عدم احترام به قانون شرع و بی‌باکی نسبت به مسئله روز معاد و حسابرسی، آنان را دعوت به آزادمردی می‌نماید و می‌فرماید شرط این آزادمردی رعایت قوانین و سنن حاکم بر قبیله عرب و مورد احترام خود شماست و باز تکیه می‌کند که زیر پا گذاردن همه قوانین و آداب و سنتها مخالف آزادی و آزادگی است. (جهت تکمیل این بحث به عنوان زن آزاده در تفسیر فاطمه علیها السلام» مراجعه شود).

آسیاب آرد

یکی از تأکیدات اسلام دوری از بطالت، بیکاری و رفاه و تجمل است. در سیره فاطمه زهرا «علیها السلام» به عنوان یک الگوی تمام عیار اسلامی کار و تلاش و دوری از تجمل به وضوح دیده می‌شود. حضرت زهرا «علیها السلام» در خانه وسیله کار داشتند و در امور اقتصادی خانواده و امرار معاش دخالت مستقیم می‌کردند برای نمونه در تاریخ آمده است این بزرگوار در خانه آسیابی برای آرد جو و گندم داشت و در کنار همه مشاغل داخل منزل آسیابانی می‌کرد و آرد تهیه می‌نمود و پس از آن به پخت نان می‌پرداخت. داستان نازنین فاطمه علیها السلام» از شدت کار روزانه و گرداندن آسیاب سنگی تاول زده بود و ایشان به پدر مهربانشان در این خصوص می‌فرمایند: قالت: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ مَجَلَّتْ يَدَايَ مِنَ الرَّحَاءِ أَطْحَنُ مَرَّةً وَ أَعْجُنُ مَرَّةً. [ای رسول خدا دستانم در نتیجه کار کردن با آسیاب سنگی تاول زده و زخم شده است چرا که گاهی گندم آرد می‌کنم و زمانی آرد خمیر می‌کنم. [۵۱].]

آفتاب علی

فاطمه زهرا «علیها السلام» خورشیدی نمایان، ماهی تابان و ستاره‌ای درخشان برای اولیاء خدا بویژه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» و حضرت علی علیه السلام» بود. سراسر وجود او یعنی کلامش، رفتارش، نگاهش، مرامش و چهره معنوی او همه و همه نور بود و نور، و این نور برای علی علیه السلام» بسیار دوست داشتنی بود. در روایات است که نور فاطمه علیها السلام» از آسمان خانه علی علیه السلام» هر صبح و ظهر و شام تجلی خاص داشت و در هر زمان یک جلوه از جلوه‌های وجودی فاطمه علیها السلام» در منظومه وجودی او می‌درخشید. امیدواریم ما هم لایق باشیم از محبت و معرفت او نوری در دل بیفزوزیم. قال الامام الصادق «علیه السلام»: عن ابان بن تغلب قال: قلت لابی عبدالله علیه السلام» يَا بَنِي رَسُولِ اللَّهِ لِمَ سُمِّيتِ الرَّهْرَاءُ «علیها السلام» زهرا؟ فقالَ لَانْهَا تَزْهَرُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ» فِي النَّهَارِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِالنُّورِ. [ابان بن تغلب می‌گوید: به امام صادق علیه السلام» عرض کردم: ای پسر رسول خدا! چرا زهرا، زهرا نامیده شد. حضرت فرمود زیرا او در هر روز سه بار برای امیرالمؤمنین علیه السلام» نورافشانی می‌کرد.] قال الامام الهادی علیه السلام»: ابوهاشم عسکری سألتُ صاحبَ العسکر «علیه السلام» لِمَ سُمِّيتِ فَاطِمَةُ الرَّهْرَاءُ «علیها السلام»؟ فقالَ: كَانَ وَجْهُهَا يَزْهَرُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ «علیه السلام» مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ كَالشَّمْسِ الضَّاحِيَةِ وَ عِنْدَ الزَّوَالِ كَالْقَمَرِ الْمُنِيرِ وَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ كَالْكَوْكَبِ الدُّرِّيِّ. [ابوهاشم عسکری می‌گوید: به امام هادی «علیه السلام» عرض کردم برای چه فاطمه علیها السلام» را زهرا نام نهادند؟ فرمود: زیرا سیمای او در آغاز روز چون خورشید فروزان و در میان روز چون ماه تابان و در پایان روز چون ستاره درخشان برای امیرالمؤمنین «علیه السلام» پرتو افشانی می‌کرد. [۵۲].]

آموزش و پرورش در سیره فاطمه

یکی از مسئولیتهای با اهمیت انبیاء و اولیاء الهی سمت معلمی و مربیگری آنان برای نسل بشریت و انتقال علوم و معارف به آنها و

تعلیم و تربیت نفوس مستعد انسانها بوده و خواهد بود. اولین آیات نازل شده بر پیامبر، خبر از قرائت آیات و بینات بر توده مردم دارد و یکی از فلسفه‌های بعثت آن بزرگوار تلاوت آیات خدا و تعلیم کتاب می‌باشد. آیات قرآن متن اصلی درس این استاد بزرگ دانشگاه اسلامی انسانی می‌باشد و وجود ائمه طاهرین علیه السلام و قول و فعل آنان پشتوانه دوم برای تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش انسانها می‌باشد و به همین دلیل شاگردان این مکتب هم در طول تاریخ بعنوان برجسته‌ترین انسانها در تاریخ درخشیده‌اند. سیره فاطمه زهرا «علیها السلام» در جهت علم‌آموزی و پرورش مؤمنین بسیار روشن و فعال است که در این مختصر به گوشه‌ها و نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم. ۱- فاطمه زهرا «علیها السلام» الگوی عملی و رفتاری برای مردان و زنان است و این یکی از برترین و مؤثرترین شیوه‌های تربیتی است که مریبان با عمل و رفتار مبلغ عملی و معلم همه ایده‌آلهای مکتب خود در مقام عمل باشند. ۲- تربیت بهترین فرزندان که هر یک خود در مقام آموزش و پرورش انسانهای بزرگ مؤثر بودند. ۳- تربیت شاگرد که از جمله شاگردان او حضرت امام حسن مجتبی، امام حسین، زینب کبری، ام‌کلثوم‌علیهم السلام و بعضی از مردان همچون سلمان فارسی و بعضی از زنان مدینه و یا خادمین آن حضرت مثل فضه خادمه هستند. ۴- تشکیل کلاس درس و تعلیم در خانه و یا پاسخ به سؤالات دینی مردم و شرکت در مباحثات دینی. ۵- تشویق و مدح علم‌آموزان و معلمین. ۶- تنزیل صحیفه فاطمیه و تقدیم آن به ائمه طاهرین به عنوان پشتوانه علمی. ۷- خواندن روایات از طریق رسول الله «صلی الله علیه و آله» و یا از جانب خود جهت تعلیم و تربیت مؤمنین (به بحث صحیفه فاطمیه مراجعه شود). ۸- انشاء خطبه‌های گوناگون در بیان حقایق توحیدی، رسالت پیامبر و افشا ستمگران. ۹- انشاء دعاهای گوناگون در زمینه‌های مختلف که خود عاملی برای تعلیم و تربیت هستند. (به بحث دعا مراجعه شود) ۱۰- انشاء اشعار گوناگون به مناسبت‌های مختلف (به بحث شعر مراجعه شود). با توجه به موارد دهگانه فوق‌الذکر مناسب است به یک نقل تاریخی که می‌تواند سندی برای اثبات این مطالب باشد اشاره شود: زنی حضور فاطمه زهرا «علیها السلام» رسید و عرض کرد: "مادری دارم که علیل و ضعیف المزاج است و درباره نماز با اشکالاتی مواجه می‌شود مرا نزد شما فرستاد تا پرسش او را با شما مطرح سازم." فاطمه «علیها السلام» به پرسش این زن پاسخ داد ولی این زن پرسش دیگری را مطرح ساخت و آن حضرت پاسخ آنرا بیان فرمود و همینگونه پرسشهای متعددی را با آن حضرت در میان گذاشت که سرانجام به ده سؤال رسید و فاطمه «علیها السلام» به تمام این سؤالات جوابهای لازم را ایراد فرمود. این زن به علت کثرت و تعدد پرسشهای خویش احساس شرمندگی می‌نمود و از بازگو کردن سؤالات بیشتر خجالت می‌کشید. به همین جهت عرض کرد: بیش از این مزاحم نمی‌شوم. فاطمه زهرا «علیها السلام» فرمود: "هر سؤالی که به نظر تو می‌آید بگو و از بازگو کردن آن شرمگین نباش (آنحضرت برای آن که این زن را به طرح سؤالاتش ترغیب و تشویق فرماید از او پرسید): اگر کسی در مدت یکروز بار گران و سنگینی را به دوش کشد و آنرا به بالای بام خانه‌ای و ساختمانی حمل کند و در برابر آن حق‌الزحمه‌ای معادل هزار دینار دریافت نماید آیا با داشتن چنان مزد پاداش فراوانی تحمل رنج و زحمت و حمل بار گران بر او ناگوار و غیر قابل تحمل است؟" عرض کرد: نه، فاطمه زهرا «علیها السلام» فرمود: "من هم مزدوری می‌کنم و خویشتن را اجیر و مزدور خدا قرار دادم، مزد و اجرت من در ازاء پاسخ به هر سؤالی فزونتر از مجموع مرواریدی است که فاصله میان آسمان و زمین را پر می‌کند پس من شایسته و سزاوارتر از این باربر مزدور هستم تا در برابر پاسخ به پرسشهای تو، احساس رنج و زحمت ننمایم. از پدرم رسول خدا «صلی الله علیه و آله» شنیدم که می‌فرمود: دانشمندانی که پیرو مکتب ما هستند آنگاه که در روز قیامت بیا می‌خیزند و محشور می‌شوند به اندازه علم و دانش و کوششی که در راه ارشاد بندگان خدا داشته‌اند بر قامتشان خلعتهای کرامت و بزرگواری افکنده می‌شود تا جایی که قامت هر یک از آنان را هزاران هزار حله نورانی می‌پوشاند و منادی پروردگاران ندا سر می‌دهد: ای سرپرستان یتیمان آل محمد «صلی الله علیه و آله» که به هنگام بریده شدن آنان از پدرانشان که پیشوایان و امامان آنان بودند، ایشان را سرپرستی نمودید! اینها همان یتیمان و کودکان بی‌سرپرستی هستند که شما آنان را تکفل و سرپرستی کردید. بر آنان خلعتهای علوم دنیا را ببوشانید! آنان بر اندام شاگردان خود، همان یتیمان

که در دنیا سرپرستی کرده بود، به اندازه دانشی که به آنان داده بودند از آن خلعتها می‌پوشانند تا جائی که بر برخی از آنان صد هزار خلعت پوشانده می‌شود. متقابلاً آن ایتمام بر اندام استادان خود به اندازه دانشی که فرا گرفته‌اند خلعت می‌پوشانند. سپس خداوند متعال می‌فرماید: بر این دانشمندانی که ایتمام را سرپرستی کردند، بار دیگر پوشش خلعت را تکرار کنید! تا اینکه تمام خلعتهایی که به آنان اختصاص داده شده بر آنها پوشانده می‌شود و تمام می‌گردد و همین‌طور آیندگان نسبت به گذشتگان خود عمل می‌کنند. «فاطمه علیها السلام» فرمود: «ای کنیز خداوند! یک رشته نخ این خلعتها از آن چه که خورشید بر آن می‌تابد هزاران هزار مرتبه برتر است و چه برتری و فضیلتی! که اینها (یعنی خلعتهای دنیوی) با تیرگی و ناصافی همراه است (و اصلاً با هم قابل مقایسه نیست)» [۵۳].

آیاتی از قرآن در شأن حضرت صدیقه زهرا

۱- وَ آتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا. [و حق خویشاوندان و مسکین و در راه مانده را ادا کن و هیچ اسرافکاری مکن. [۵۴].] تأویل ذی‌القربی، حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» است. [۵۵]. ۲- وَ أَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَاضْطَبْرَ عَلَيْهَا... [ای پیامبر! کسان خود را به نماز فرمان ده و بر آن شکیبایی کن. [۵۶].] تأویل اهلک، حضرت امیرالمؤمنین علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام است. [۵۷]. ۳-... وَ هُمْ فِيمَا اَشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ. [و آنان در بهشتی که هر چه بخواهند برایشان آماده است جاودانه‌اند. [۵۸].] تأویل هم... حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» و فرزندان و شیعیان و دوستان اوست. [۵۹]. ۴- اَلَّذِينَ يَذُكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ... [آنان که خدا را ایستاده و نشسته و به پهلو خفته یاد می‌کنند. [۶۰].] تأویل الذین... حضرت امیرالمؤمنین علی و فاطمه علیهما السلام است. [۶۱]. ۵- اِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا. [همانا خدا می‌خواهد تا پلیدی را از شما اهل‌بیت دور گرداند و شما را کاملاً پاک نماید. [۶۲].] تأویل اهل‌البیت، حضرت محمد «صلی الله علیه و آله» و حضرت امیرالمؤمنین علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام است. [۶۳]. ۶- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا، [ای کسانی که ایمان آورده‌اید خدا را فراوان یاد کنید. [۶۴].] تأویل ذکرا کثیرا، تسیحات حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» است. [۶۵]. ۷- قوله تعالى: اهدنا الصراط المستقیم. [۶۶]. عن جابر بن عبد الله قال: قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: اِنَّ اللَّهَ جَعَلَ عَلِيًّا وَ زَوْجَتَهُ وَ ابْنَاهُ حُجَجَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، وَ هُم ابواب العلم فی أُمَّتِي، مَنْ اهْتَدَى بِهِمْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. [جابر بن عبد الله از رسول خدا نقل کرده است که حضرت فرمود: همانا خداوند متعال، علی و همسر و دو پسرش را از حجت‌های خود برآفرید گانش قرار داده است، و آنان دریای دانش در امت من می‌باشند. هر کس به وسیله آنان هدایت یابد، به راه راست هدایت یافته است. [۶۷].] ۸- قوله تعالى: فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. [۶۷]. عن ابن عباس قال سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله» عَنِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَلَقَّاها آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، قَالَ: سَأَلَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَّا تَبْتَ عَلَيْهِ، فَتَابَ عَلَيْهِ. [از ابن عباس روایت است که از رسول خدا درباره کلماتی که آدم از پروردگارش دریافت نمود و خداوند توبه او را پذیرفت، پرسیدم. فرمود: از خداوند به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین درخواست کرد که توبه او را بپذیرد و خداوند هم پذیرفت. [۶۸].] ۹- قوله تعالى: فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ ابْنَاتِكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ... [۶۹]. [بگو بیایید ما و شما بخوانیم فرزندان و زنان و نفوس خود را...] عن ابن سعید رضی الله عنه: لما نزلت هذه الآية، دعا رسول الله «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله» علياً وَ فَاطِمَةَ وَ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا وَ قَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي. [از ابوسعید روایت شده است: هنگامی که این آیه نازل شد، رسول خدا «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله» علی و فاطمه و حسنین را نزد خود فرا خوانده عرض کرد: خداوند! اینان اهل‌بیت من می‌باشند. [۷۰].] ۱۰- قوله تعالى: اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ... [۷۱]. عن رسول الله «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله» يقول: اَنَا شَجَرَةٌ وَ فَاطِمَةُ فَرْعُهَا، وَ عَلِيٌّ لِقَاحُهَا وَ حَسَنٌ وَ حُسَيْنٌ ثَمَرُهَا، وَ مُجِيبُهُمْ مِنْ أُمَّتِي أَوْرَاقُهَا. ثم قال: هُمْ فِي جَنَّةٍ عَدْنٍ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ. [رسول خدا فرمود: من شجره هستم و فاطمه

شاخه آن، علی عامل باروری آن، حسن و حسین میوه، و دوستان آنان از امتم برگهای آن درخت می‌باشند. و سپس فرمود: سوگند به آن کسی که مرا به راستی برگزید، آنان در بهشت جاودان می‌باشند. [۷۲]. [۱۱] - قوله تعالی: «أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ». [۷۳]. عن عكرمة: هم النبي و علي و فاطمة و الحسن و الحسين عليهم السلام. [عكرمة می‌گوید: آنان پیامبر و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام می‌باشند. [۷۴]. [۱۲] - قوله تعالی: «إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ». [۷۵] . عن عبدالله بن مسعود: يعنى جزيتهم بالجنة اليوم بصبر علي بن ابي طالب و فاطمة و الحسن و الحسين في الدنيا على الطاعات و على الجوع و الفقر، و بما صبروا على المعاصي و صبروا على البلاء لله في الدنيا، انهم هم الفائزون و الناجون من الحساب. [عبدالله بن مسعود گوید: یعنی پاداش می‌دهم آنان را امروز به بهشت به خاطر بردباری و صبر علی بن ابی‌طالب، فاطمه و حسن و حسین در دنیا بر دستورات الهی و برگ‌سنگی و تهیدستی و به خاطر صبر در مقابل گناهان (مردم) و بر بلا و آزمایش خداوند در دنیا؛ همانا آنان رستگاران و رهایی‌یافتگان از حساب می‌باشند. [۷۶]. [۱۳] - قوله تعالی: «كَمْشَكَاهُ فِيهَا مَضِيْبَاحٌ، الْمَضِيْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ...» [۷۷]. عن علي بن جعفر قال: سألت أبا الحسن «عليه السلام» عن قول الله عز وجل كَمْشَكَاهُ فِيهَا مَضِيْبَاحٌ قَالَ: الْمَشْكَاهُ فَاطِمَةُ، وَالْمَضْبَاحُ الْحَسَنُ، وَالْحَسَيْنُ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَةُ كَوْكَبًا دُرِيًّا مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ الشَّجَرَةُ الْمُبَارَكَةُ إِبْرَاهِيمَ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ لَا يَهُودِيَّةٍ وَلَا نَصْرَانِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ قَالَ يَكَادُ الْعِلْمُ أَنْ يُنْطَلَقَ مِنْهَا وَلَوْ لَمْ تَمَسُّهُ نَارٌ، نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ قَالَ: فِيهَا إِمَامٌ بَعْدَ إِمَامٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ قَالَ يَهْدِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَوْلَايَتِنَا مَنْ يَشَاءُ. [از علی بن جعفر روایت است که از حضرت موسی بن جعفر «علیه السلام» درباره این آیه پرسیدم، فرمود: مقصود از مشکاه فاطمه، و مصباح حسن و زجاجه حسین است. کوكب دری فاطمه است که در بین زنان جهانیان ستاره‌ای درخشان می‌باشد. شجره مبارکه ابراهیم است که نه شرقی است و نه غربی، نه یهودی است و نه نصرانی، روغن چراغ آن که نور می‌دهد علم است که از آن ظاهر می‌شود و بدان سخن می‌گوید، و مقصود از نور علی نور در وجود حضرت فاطمه امامانی هستند که یکی پس از دیگری می‌آیند، خداوند به نورش هر که را بخواهد هدایت می‌کند، یعنی به ولایت ما هدایت می‌کند. [۷۸].]

آیه تطهیر

اصل پاکی و طهارت یکی از اصول برجسته تربیتی در مکتب اسلام است در آیین تربیتی اسلام توصیه می‌شود طهارت ظاهر و باطن در زندگی فردی و اجتماعی مراعات گردد و آنچه پایه اساسی شخصیت افراد بر آن پایه‌گذاری می‌شود قلب سلیم، نفس مهذب و روح تزکیه شده و خالص از شوائب مختلف است. طهارت آن چنان با اهمیت و مورد نظر شارع مقدس اسلام است که آنرا به عنوان برترین مدال افتخار و عالی‌ترین امتیاز، اختصاص به خاندان رسول الله، علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام داده است. آیه تطهیر از جمله آیاتی است که می‌تواند معرف شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» باشد. ما نیز باید بکوشیم با استفاده از اصل تطهیر همچون سلمان محمدی خود را به خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله «نزدیک و اهل آن خانه گردانیم. إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلِي الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا». [۷۹]. [خداوند اراده کرده است که شما اهل بیت را پاک و پاکیزه گرداند و از بدی‌ها دور سازد.] تحقیقات پر دامنه و دقیقی که مفسرین و محدثین و دانشمندان علوم و معارف اسلامی در کتابهای مبسوط اعتقادی و ایدئولوژیکی و براساس اسناد و مآخذ معتبر انجام داده‌اند، نشان می‌دهد که هدف و منظور آیه شریفه از اهل بیت همانا پنج تن از یاران کساء از دودمان عترت و رسالت است. یعنی همان پنج اختر تابان، پنج منبع نور و منشاء فیض، که مرگب از رسول خدا «صلی الله علیه و آله»، علی بن ابیطالب و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام بوده‌اند و لا غیر. نگاهی به مآثر و مآخذ معروف و معتبر از علمای نام‌آور خاصه و عامه، نکات مهمی را در این زمینه روشن می‌سازد. از جمله جلال‌الدین سیوطی در تفسیر معروف الدر المنثور، در تفسیر و توجیه این آیه شریفه بیش از ۲۰ حدیث از راههای مختلف وارد ساخته است که اثبات می‌کند منظور از

اهل بیت همان پنج بزرگوار از اهل کساء هستند. و نیز ابن جریر طبری بیش از ۱۵ حدیث در ابیاء آورده است که هدف و مراد آیه مزبور را از اهل بیت به همان پنج تن بزرگوار اختصاص می‌دهد. همان افرادی که تحت کساء زیرپوش خاص و پرفیض و پربرکت رسالت قرار داشتند و عنوان پرشکوه و جاودانه پنج تن در تاریخ اسلام و تاریخ معنویت بشری، مخصوص آنها است. در همان روزی که آن پنج بزرگوار، اجتماع نورانی یاران کساء را تشکیل داده بودند، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله دست به دعا برداشت و به درگاه خداوند متعال عرض کرد: "خداوندا، اینان اهل بیت من هستند؛ بدی را از آنان دور ساز و آنان را پاک و پاکیزه بدار". البته این دعا به همان یک روز و همان یکبار محدود نشد، بلکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن پس بارها این دعا را تکرار می‌فرمود، و این درخواست پیامبرانه را در برابر خداوند و درگاه باری تعالی ادامه می‌داد. ام سلمه یکی از همسران بافضیلت رسول خدا «صلی الله علیه و آله»، به استناد کتب و تواریخ معتبری که مورد توجه عموم علماء و محققین اسلامی قرار دارد، در این باره می‌گوید: "اجتماع این پنج تن نورانی و بزرگوار در خانه من بود. وقتی آن روز، دعای رسول خدا را درباره اهل بیت رسالت شنیدم، در محضر مقدس پیامبر عرض کردم که من هم از اهل بیت هستم آیا دعای رسول الله شامل من نیز می‌شود؟ رسول خدا در پاسخ من عباى خود را بر سر یاران کساء کشید و بالحنی محکم و استوار، که جای کمترین تعللی را باقی نمی‌گذاشت فرمود: ای ام سلمه، البته تو در مسیر حق هستی اما خدا گواه است مشمول اهل بیت نیستی". بلی، احادیث و اخبار فراوانی در این باره، از طریق اهل بیت عصمت و طهارت و رسالت وارد شده است که از طرفی نشان می‌دهد شایستگی اهل بیت بودن تنها به آن بزرگواران اختصاص دارد، و از طرفی هم سایر اعضای خانواده و وابستگان پیامبر، حتی همسران رسول خدا را که از جمله نزدیکترین افراد به آن حضرت و به عبارتی شریک زندگی اش بوده‌اند، از شمول اهل بیت بودن به معنای الهی و آسمانی‌اش که منظور و مراد آیه شریفه بوده برکنار و طرد می‌کند. محدثین بزرگ و نامداری از برادران اهل سنت نیز، در حد تواتر، روایاتی در این باره نقل کرده‌اند که نمونه‌هایی از آنها، در بخش آتی کتاب حاضر ذکر خواهد شد. در این روایات آمده است که پس از نزول آیه شریفه بر قلب مبارک پیامبر اسلام صبحگاهان که آن حضرت از خانه بیرون می‌آمد، بهنگام عبور از مقابل خانه فاطمه علیها السلام به صدای بلند اهل آن خانه را فرا می‌خواند و می‌فرمود: الصلوة! الصلوة! اهل البيت! انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت و يطهركم تطهيرا.... [نماز، نماز،...! خاندان رسالت خداوند اراده کرده است که شما را پاک و پاکیزه گرداند و از بدی‌ها و پلیدیها دور سازد....] این عمل رسول الله «صلی الله علیه و آله» و تکرار عبارات مزبور از شش ماه الی هشت یا نه ماه (با توجه به اختلاف در روایات) ادامه داشته و در طول این مدت، همه روزه بهنگام سحرگاهان، این عمل و بیان همین کلمات از سوی ایشان انجام و تکرار می‌شده است. [۸۰].

آیه مباهله

مقام و جلالت و منزلت حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در جای جای قرآن قابل مشاهده است. در حساسترین و بحرانی‌ترین مراحل تاریخ صدر اسلام وجود مقدس فاطمه و علی علیهما السلام با ظهور نور وجودشان خشتی کننده توطئه دشمنان و عزت بخش اسلام و مؤسس اسلام پیامبر عظیم الشان اسلام بودند. از جمله در یکی از سرنوشت سازترین ماجراهای صدر اسلام یعنی ماجرای مباهله حضور شکوهمند فاطمه «علیها السلام» مشکل گشا و فصل الخطاب شد: فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعِيدٍ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَلْهُمْ فَنَجْعَلَ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ. [۸۱]. [هر آن کس که با تو محاجه نماید، بگو که بیایید همگی، فرزندان و زنان و خویشان خود را بخواهیم، سپس مباهله کنیم و لعنت خداوند را بر دروغگویان قرار دهیم....] این آیه شریفه که در یکی از لحظات بسیار حساس و تاریخی صدر اسلام نازل شده، ناظر بر یکی از ماجراهای بسیار مهم است. آری وقتی مسأله دعوت نبوی و مقابله سران ادیان دیگر با آن حضرت بالا گرفت و کار بجایی رسید که

آنان رسول اکرم را دروغگو قلمداد کردند، با نزول این آیه شریفه، مرحله یک امتحان سخت و دشوار پیش آمد. قرار شد هر دو طرف با خانواده و فرزندان و خویشاوندان خود در برابر یکدیگر صف آرایی کرده و به مباحله پردازند. (یعنی هر کدام، لعنت خدا و نفرین و عذاب الهی را برای کسی که در ادعای خود دروغگو است خواهان شوند.) در اینجا فاطمه زهرا «علیها السلام» به تصدیق اهل قبله و اجماع و عموم مسلمین و محدثین عامه و خاصه، حتی خوارج و منافقان، مورد شمول این آیه شریفه است. زیرا با توجه به اینکه در آیه شریفه مزبور آمده است که هر یک از شما زنان و فرزندان خود را بخواهید، پیامبر اسلام از میان زنان جز فاطمه علیها السلام جگر گوشه خود، و از فرزندان جز حسن و حسین علیهما السلام و از خویشاوندان جز علی بن ابیطالب علیه السلام را که برای او همانند هارون نسبت به موسی بود، هیچکس دیگری را نخواست و فقط با همین گروه اندک به راه افتاد تا برای مباحله برود در مقابل صف مخالفین بایستد. در اینجا پیامبر اسلام با جمع این گروه کوچک و نورانی، در سال دهم هجری برای مباحله با کشیشان و رؤسای مسیحیت آن روز حرکت کرد. از طرفی، گروه مقابل که متشکل از رؤسای کلیساها، اسقفهای اعظم و رئیس مذهبی ملت نصاری و جمع دیگری بودند که جمعاً ۱۴ نفر بودند که خود را برای مباحله آماده ساخته بودند. اما همینکه اسقف نجران، رئیس آن گروه، چشمش به این کاروان نور و قدسی افتاد، ناگهان درونش منقلب شد و با اشاره به یاران خود گفت: ای گروه نصاری، من گروه نورانی و سیماهای الهی را در حال حرکت می بینم که اگر دعا کنند که خداوند کوهها را از محل خود تکان دهد، خداوند دعایشان را مستجاب خواهد کرد. هرگز با چنین گروهی مباحله نکنید که به هلاکت خواهید رسید و در روی زمین نصرانی باقی نخواهد ماند. گرچه آن مباحله انجام نشد ولی نزول آیه شریفه و نوع این دعوت و خصوصیت انتخاب پیامبر آشکار می سازد که رسول بزرگوار، نسبت به دعای افرادی که از خانواده اش برگزیده بود و نسبت به آمین گفتن آنها و استجابت دعایشان از طرف خدا اطمینان و اعتماد کامل می ورزید. به سخن دیگر پیامبر یقین داشت که آنان افراد شایسته آستان الهی و خدمتگزاران و معتقدین واقعی آیین الهی اسلام بوده و هستند و عالیترین نمونه های تربیتی اسلام به شمار می روند.

احترام به تربت شهید

صدیقه کبری فاطمه زهرا «علیها السلام» وقتی که پدر بزرگوارشان دستور تسبیحات معروف را به ایشان دادند [۸۲]. بار الله اکبر، ۳۳ بار الحمد لله، ۳۳ بار سبحان الله که ما هم معمولاً بعد از نماز به عنوان تعقیب یا در وقت خواب می خوانیم) بالای سر قبر عموی بزرگوارش جناب حمزه بن عبدالمطلب رفت و از تربت شهید برای خود تسبیح درست کرد. یعنی اینکه خاک شهید محترم است. قبر شهید محترم است. انسان برای اینکه اذکار و اوراد خود را بشمارد نیازمند به سبحة است، (تسبیح است)؛ چه فرق می کند که دانه های تسبیح از سنگ باشد یا چوب یا خاک؟ و از هر خاکی بردارد برداشته است، ولی ما این را از خاک تربت شهید برمی داریم و این نوعی احترام به شهید و شهادت است؛ نوعی به رسمیت شناختن قداست شهادت است. [۸۳].

اخلاق و ادب فاطمی

اشاره

سلوک و اخلاق حضرت زهرا «علیها السلام» نه تنها سلوک و اخلاقی است که نمایانگر تکامل روحی شخصی اوست بلکه اخلاق و منش و روش او میزان و ملاک و اسوه و الگو برای دیگر زنان و مردان شیفته فرزاندگی و اخلاق است. با مراجعه به زندگی این بانوی بانوان در ابعاد گوناگون زندگی ایشان پیامها و رهنمودها و راهنمایی های اخلاقی می یابیم. او بانوی جوانی است که در یک

دوره کوتاه زندگی در دنیا همچون شهابی تیز و پرنور از دنیا گذر نمود اما آثار حیاتی او و برکات وجودی او در کهکشان عالم انسانیت برای همیشه درس سعادت و خط حرکت و تکامل است. در یک تقسیم‌بندی اخلاق و آداب حضرت زهرا «علیها السلام» در ابعاد: ۱- فردی ۲- خانوادگی ۳- اجتماعی می‌تواند مورد ارزیابی و مطالعه قرار گیرد. او اولاً مجموعه‌ای از کمالات شخصی و شخصیتی را داراست، ثانیاً در منظومه خانواده جلوه‌های کاملی از کمالات را به نمایش گذارده و ثانیاً در اخلاق گروهی و اجتماعی نیز سلوکی متعالی و درس آموز دارد. در اینجا با نظری گذرا به نقل فهرستی از اخلاقیات و آداب زندگی حضرت در این سه محور اساسی می‌پردازیم و با نقل بعضی از موارد جهت عدم اطاله و تکرار، سائر موارد را ارجاع به مباحث متفرق در کتاب می‌دهیم.

اخلاق فردی حضرت فاطمه

سخت‌کوش و پرنرزی، صبور و پایدار، دارای عواطف عمیق انسانی، منظم و با برنامه، سخت‌کوش در عبادت، دانش‌دوست، دانشمند، خطیب و فریادگر (به حق) شاعر، نترس در برابر ملامتها، اهل سیاست و زمان‌شناس، قانع و بی‌رغبت به دنیا، سبقت در سلام داشتن، کتمان اسرار، انزوا و عزلت فاطمه «علیها السلام» از مردم، عزاداری برای مادر و پدر، جسارت برخورد با دشمن، جاذبه و دافعه قوی، اهل استدلال، اهل فکر و اندیشه، شجاع، خائف از خدا، ثابت قدم، عالی‌همت، غیرتمند، باوقار و سکینه، خیرخواه مردم، دشمن‌شناس، دشمن‌ستیز، لعن‌کننده ستمگران در برابر آنها، فروتن، مطیع خدا و رسول خدا، مبارزه‌کننده با خرافات جاهلی، استقامت بر حق، دارای رقت دل، ثروتمندی ایثارگر، مردم‌دوست، قدرشناس، تأثیرپذیر از پیامبر خدا، قرآن‌دوست، مسلط به آیات قرآن، متأثر از آیات قرآن، ایمانی قوی به خدا، توکل، رضا، ایمان عمیق به معاد، دوری از استبداد نظر، عاشق نماز، عاشق دعا و مناجات با خدا، خوش‌کلامی و دلجوئی از مردم، آمر به معروف و ناهی از منکر، علاقه به گمنامی، دارای آرزوی کوتاه، یادآور مرگ، ذاکر خدا، اهل محاسبه‌ی النفس، محب و محبوب خدا، داشتن صفت حب فی الله و بغض فی الله، وفادار، تسلیم، دارای حزن ممدوح، پاکیزه، زائر رسول خدا، احسان و نیکی به والدین، اهتمام به امور مسلمین، دوست داشتن اذان و اذان مؤذن رسول‌الله صلی الله علیه و آله، محترم دانستن رأی و نظر پدر، احترام به نظارت شوهر، اطاعت‌پذیری از امام زمان، اهل جدال احسن با خلیفه زمان خود، فعالیت در امور اقتصادی (مانند اداره فدک، دفاع از فدک، گرفتن سند فدک، انفاقات گوناگون)، برنامه‌ریزی برای عبادت، مردم‌شناس و ترسیم روحیات مردم، (جرم‌شناسی از دیدگاه فاطمه «علیها السلام»).

اخلاق خانوادگی

احترام به همسر، رعایت حقوق همسر، همسر دوست، فرزند دوست، سخت‌کوش در کار خانه، تبدیل خانه به مدرسه، تبدیل بخشی از خانه به مسجد و عبادتگاه، برنامه‌ریزی در کار خانه، کمک کار گرفتن برای کار خانه، رعایت حق خدمتکار، آموزش قرآن و اخلاق به خدمتکار، تبدیل خانه به سنگر جهاد و مبارزه بر علیه ستمگران و دفاع از ولایت، نظافت و آرایش در خانه، دعا در حق همسایه، قانع بودن به خانه اجاره‌ای در ابتدای زندگی، ایجاد روحیه عبادت و انفاق گروهی و خانوادگی در بین اعضاء، میهمانی دادن در خانه، در خانه باز بودن برای رفت و آمد مردم، رعایت اصل سادگی در زندگی، دعوت و احضار فرشتگان به خانه و معنوی نمودن فضای خانه، توافق و تفاهم با همسر، درک فرزندان و تفاهم با آنان، بازی با فرزندان، قبول مسئولیت شخصی در تربیت فرزندان و بچه‌داری، تقسیم کار در امور خانه، مشورت با پیامبر در امور خانه و خانه‌داری، بردباری و تحمل فقر خانوادگی، بردباری و تحمل مشکلات خانوادگی، فرمان‌پذیری از همسر، روحیات و عواطف خاص حضرت زهرا «علیها السلام» در هنگام خواستگاری، روحیات معنوی حضرت زهرا «علیها السلام» در شب عروسی، تحمل بالای فرزندداری و تربیت آنان، شیر دادن به فرزندان، تهیه لوازم بچه‌داری (گهواره)، رسیدن به انواع موفقیت‌های خانوادگی، سرودن شعر برای شوهر، فرزندان و پدر.

اخلاق اجتماعی

اشاره

خروج از خانه به خاطر هجرت از مدینه، کمک به مجاهدین در جنگ احزاب و احد، خواندن خطبه در مسجد، گرفتن قباله فدک از خلیفه، سرکشی به شهدای احد، خروج از خانه جهت عزاداری بر پدر در بیت الاحزان، خروج از خانه جهت زیارت مزار پدر، شب عروسی جهت ورود به خانه علی علیه السلام، برخورد با دشمن در ملأعام، گریه سیاسی در اجتماع داشتن، دارای روحیه اصلاح طلب و انقلابی، دعوت کننده مردم به انقلاب علیه ستم، میهمان دوست، اهل جهاد و شهادت طلب، بیان حقائق در مسجد، (استفاده از اجتماع مردم) قبول فدک و تملیک آن و اداره آن و رعایت عفاف و حجاب در اجتماع، تربیت شاگرد، اهتمام به امور مسلمین، برخورد فرهنگی حضرت فاطمه «علیها السلام» با پرسشگر مسائل دینی و علمی، مبارزات حضرت زهرا «علیها السلام» با حکومت وقت، روحیات حضرت زهرا «علیها السلام» در برخورد با میهمان و در هنگام میهمان‌داری، حجاب فاطمه «علیها السلام» از مرد نابینا، حرکت برای بسیج مردم جهت احقاق حق، آشنائی با حقوق اجتماعی زن و استفاده از آنها، دفاع از حقوق اقتصادی خود، آشنائی کامل با احکام قضائی اسلام و محاکمه خلیفه وقت، مبارزه با خرافات زمان خود، صنعت تسبیح‌سازی از تربت شهدا، صنعت تسبیح‌سازی از پشمینه برای ذکر خدا.

مواردی از اهتمام به امور مسلمین حضرت

هدایت و ارشاد مردم، خیرخواهی برای مردم، برخورد با شاگردان و اصحاب، ادخال سرور در دل مومنین، بزرگداشت شهیدان، دلجوئی از مصیبت دیدگان، برخورد با غیرمسلمان، برخورد با جباران، مشورت، وفای به عهد، تواضع در برابر مردم، خدمتکار، مبارزه برای رفع محرومیت‌های فرهنگی - اقتصادی، حمایت سیاسی فرهنگی از محرومان، سالم‌سازی روابط، حل اختلافات سیاسی مذهبی، حفظ نظام اسلامی، قدرشناسی از امام زمان، از پیامبر، از مردم، گذشت و عفو، تعاون، تحمل سختیهای اجتماعی، حفظ آبروی مردم. پس از این فهرست به ذکر چند روایت و سند تاریخی در ذکر فضائل و سیره حضرت می‌پردازیم.

جسارت برخورد مستقیم با دشمن

یکی از صفات بارز فاطمه زهرا «علیها السلام» جرأت و جسارت آن بانوی بزرگوار در برخورد مستقیم لسانی داشتن با دشمنان دین و منافقین و حتی پادشاه زمان خود بوده است. به شکلی که پس از غصب فدک و ولایت امیرالمؤمنین «علیه السلام» خود وارد مبارزه مستقیم با خلفای جور و مزدوران آنها می‌شود. در اینجا به نقل چند برخورد مستقیم آن حضرت اشاره می‌کنیم: یا ابابکر ما اسرع ما اغترم علی اهل بیت رسول الله «صلی الله علیه و آله». [۸۴]. ای ابابکر چه زود کینه‌های پنهانی خود را علیه اهلیت پیامبر آشکار نمودی. [والله لا کلمتک ابداً]. [۸۵]. ای ابابکر والله با تو دیگر سخن نخواهم گفت. یا ابابکر لم تمنعنی میراثی من ابی رسول الله صلی الله علیه و آله. [۸۶]. ای ابابکر چرا مرا از ارث پدرم محروم نمودی؟ [ویحک یا عمر ما هذه الجرأة علی الله. [۸۷] [وای بر تو ای عمر از جرأتی که بر شکستن حدود خدا داری؟] یا عمر اما تتقی الله؟ تدخل علی بیتی. [۸۸] [ای عمر آیا از خطر نمی‌ترسی در اینکه وارد خانه من شوی].

قال: دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ فَبَدَأَتْني بِالسَّلَامِ. [۸۹]. [بر فاطمه زهرا وارد شدم و او سبقت گرفت بر من به سلام کردن].

کتمان اسرار

... فَسَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ (رسول الله بها) فَقَالَتْ: مَا كُنْتُ لَأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله». [۹۰]. [از فاطمه زهرا سؤال کردم از اسراری که پدر به او گفت. حضرت زهرا جواب دادند که هرگز اسرار پدرم را واضح و افشاء نخواهم کرد].

عزت مقدس فاطمه از مردم

قالت فاطمه «عليها السلام»: خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ أَنْ لَا يَرَيْنَ الرِّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرِّجَالَ. [۹۱]. [آنچه برای زنان نیکوست اینکه مردان را نبینند و مردان هم آنان را نبینند].

اهل استدلال و دلیل خواهی

اشاره

یابن ابی قحافه افی کتاب الله ان ترث اباک و لا ارث ابی. [۹۲] [ای ابابکر آیا در کتاب خدا آمده که تو از پدرت ارث ببری ولی من نه؟! یا ابابکر لم تمنعنی میراثی من ابی. [۹۳] [ای ابابکر چرا مرا از ارث پدر محروم کردی؟!] و اعجابہ اَنَسِيتُمْ یوم غدیر خم. [۹۴] [شگفتا آیا شما مردم واقعه غدیر را فراموش کردید؟!] هل ترک ابی یوم غدیر خَمَّ لِأَحَدٍ عَذْرًا. [۹۵] [آیا پدرم رسول الله برای فردی در واقعه غدیر عذری باقی گذارد؟!] فمالی لا ارث رسول الله صلی الله علیه وآله. [۹۶] [چرا من از پدرم ارث نمی‌برم؟!] هاتی و سلی عَمَّا بَدَالِکَ. [۹۷] [بیا و از آنچه برایت مجهول است سؤال کن]. [۹۸] [چرا دلیل و بینه در مورد فدک از من نمی‌خواهید؟]

دوست داشتن اذان و اذان مؤذن رسول الله

قالت فاطمه: انی اشتهی ان اَسْمَعَ صوت مؤذن أبی بالاذان. [۹۹]. [همانا من مشتاق شنیدن صدای اذان مؤذن پدرم می‌باشم].

اهل فکر و اندیشه و دعوت به تفکر و اندیشه

قالت فاطمه: تَفَكَّرْتُ فی حالی وَ أَمْرِي عِنْدَ ذَهَابِ عُمُرِي. [۱۰۰]. [در این حال (شب ازدواج) به هنگامه رفتن از دنیا می‌اندیشیدم].

اطاعت پذیری از شوهر

اشاره

در ابتدای وصیت فاطمه «عليها السلام» در ایام بیماریش به علی «عليه السلام» آمده است: يا ابْنَ عَمِّ ما عَهَدْتَنِي كاذِبَةً وَ لا حائِنَةً وَ لا خالِفْتِكَ مُنْذُ عاشِرْتَنِي. [ای پسر عمو هیچ وقت مرا دروغگو و خیانت کار ندیده‌ای و از زمانی که با من زندگی کردی با تو مخالفت نکرده‌ام]. حضرت علی «عليه السلام» فرمود: فقال معاذَ الله، اَنْتِ اَعْلَمُ بِاللَّهِ وَ اَبْرُ وَ اتَقِي وَ اَكْرَمُ وَ اَشَدُّ حَوْفاً مِنَ اللّهِ مَنْ اَنْ اُوْبِخَكَ بِمُخَالَفَتِي. [پناه به خدا، تو عالم‌تر به خدا و نیکوکارتر و پرهیزگارتر و گرامی‌تر و ترسان‌تر از خدایی، از اینکه من تو را به نافرمانی

از خود سرزنش کنم.... [۱۰۱].

توکل فاطمه

و در مناقب ابن شهر آشوب مسطور است: **إِنَّ فَاطِمَةَ تَمَنَّتْ وَكَيْلًا عِنْدَ غَزَاوَةِ عَلِيٍّ**. [فاطمه آرزوی وکیلی نمود، هنگام جهاد علی]. این آیت مبارک فرود شد: **رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكَيْلًا**. [۱۰۲]. [پروردگار مشرق و مغرب نیست خدائی مگر او پس او را برای خود وکیل بگیر].

نگرانی فاطمه در بیماری فرزندانش

وقتی امام حسن «علیه السلام» و امام حسین «علیه السلام» مریض شدند، حضرت زهرا «علیها السلام» آن دو بزرگوار را در آغوش گرفته نزد پیامبر «صلی الله علیه وآله» برد و فرمود: **قالت: ان بُرِيَءَ وَلَدَايَ مِمَّا بِهِمَا صُمْتُ لِلَّهِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ شُكْرًا**. [اگر فرزندانم شفا یابند سه روز برای خدا جهت شکرگزاری روزه خواهم گرفت]. [۱۰۳].

ادله و بینة فاطمه زهرا در دادخواهی

یکی از شیوه‌های منافقین در صدر اسلام ضربه وارد نمودن اقتصادی به اهل بیت پیامبر و جلوگیری نمودن از قدرت اقتصادی آنها بود. غصب فدک از فاطمه زهرا «علیها السلام» یکی از مظاهر به کارگیری این شیوه می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» در برابر این خیانت منافقان ساکت نماند و از راههای مختلف در احقاق حق خود کوشید. یکی از متین‌ترین راهها، استدلال حضرت و ارائه ادله و بینة (گواهی شهود) جهت برگرداندن مالکیت فدک به خود بود. ولی از آنجا که سیاستمداران حرفه‌ای قدرت طلب در رأس حکومت قرار گرفته بودند هیچ‌یک از دفاعیات حضرت زهرا «علیها السلام» مثمر ثمر نبود و همچون خلافت و حکومت اهل بیت فدک نیز در دست ناهلان و فریبکاران باقی ماند. علامه ابو منصور طبرسی (متوفی ۵۸۸ ه. ق) در کتاب احتجاج، و علی بن ابراهیم از امام صادق «علیه السلام» نقل می‌کنند که فرمود: **«هنگامی که بیعت با ابوبکر پایان یافت و امر خلافت او بر مهاجران و انصار استقرار گرفت و سامان یافت ابوبکر مأمورین خود را به فدک فرستاد تا نماینده فاطمه علیها السلام را از سرزمین فدک اخراج نماید و این دستور اجرا شد»**. اینک در اینجا در رابطه با فدک به مطلب زیر توجه کنید: هنگامی که فاطمه «علیها السلام» از دستور ابوبکر اطلاع یافت نزد ابوبکر رفت و فرمود: **«چرا مرا از ارثی که پدرم رسول خدا «صلی الله علیه وآله» برایم گذاشته باز می‌داری، و وکیل و نماینده مرا از فدک خارج نموده‌ای؟! با این که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» آن را به فرمان خدا، ملک من نمود»**. ابوبکر گفت: **«برای گفته‌های خود شاهد بیاور (که رسول خدا فدک را ملک خاص تو نمود»**. فاطمه «علیها السلام» رفت و **«ام‌ایمن (از بانوان بسیار مورد احترام رسول خدا) را بعنوان شاهد نزد ابوبکر آورد. ام‌ایمن به ابوبکر گفت: «گواهی نمی‌دهم مگر اینکه (در مورد اعتباری که دارم) به گفته رسول خدا «صلی الله علیه وآله» در شان من، به تو استدلال کنم، تو را به خدا سوگند می‌دهم آیا نمی‌دانی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: «إِنَّ أُمَّ أَيْمَنٍ إِمْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ [ام‌ایمن، بانویی است که البته از اهل بهشت است]. ابوبکر گفت: «آری می‌دانم که پیامبر «صلی الله علیه وآله» چنین فرمود: «ام‌ایمن گفت: «گواهی نمی‌دهم که خداوند به رسول خدا «صلی الله علیه وآله» این آیه را وحی کرد: «وَأْتِ ذَاقُ الْقُرْبَى حَقَّهُ [و حق نزدیکان را پردازد. [۱۰۴]. [پیامبر «صلی الله علیه وآله» پس از نزول این آیه و فرمان خدا، فدک را به فاطمه «علیها السلام» واگذار نمود. سپس حضرت علی «علیه السلام» نزد ابوبکر آمد و عین این مطلب را گواهی داد. برای ابوبکر ثابت شد که فدک ملک شخصی فاطمه «علیها السلام» است، بر همین اساس، نامه‌ای (قباله‌ای) در مورد رد فدک به فاطمه «علیها السلام» نوشت و به فاطمه «علیها السلام» داد. عمر بن خطاب**

وقتی که از جریان آگاه شد، با ابوبکر ملاقات کرد و گفت: "این نامه چیست؟" ابوبکر گفت: "فاطمه «علیها السلام» ادعا کرد که فدک مال من است، و برای صدق ادعای خود ام‌ایمن و علی «علیه السلام» را به عنوان شاهد و گواه آورد، و من بر این اساس آن نامه را درباره رد فدک فاطمه «علیها السلام» نوشتم و به او دادم." عمر نزد فاطمه «علیها السلام» رفت و آن نامه را گرفت و پاره پاره کرد و گفت: "فدک فیء (ثروت بدست آمده بدون جنگ از دست کافران) است و مال همه مسلمین می‌باشد. و اوس بن حدثان و عایشه و حفصه گواهی می‌دهند که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمودند: *إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورِثُ، مَا تَرَكَنَاهُ صَدَقَةٌ*. [ما گروه پیامبران، ارث نمی‌گذاریم، آنچه را گذاشته‌ایم صدقه و برای عموم است.] و در مورد شهود، علی «علیه السلام» شوهر فاطمه «علیها السلام» است و به نفع خود گواهی را استوار کرده (پس قبول نیست) اما ام‌ایمن، بانوی درستکاری است، اگر شخص دیگری با او گواهی دهند، به آن توجه می‌کنیم و نظر می‌دهیم!! فاطمه «علیها السلام» در حالی که سخت اندوهگین بود از نزد ابوبکر و عمر، دور شد. [۱۰۵].

اذان ناتمام بلال

روایت شده که روزی زهرا «علیها السلام» فرمود: "بسیار مایلم که صدای اذان مؤذن پدرم را بشنوم ("با توجه به اینکه بلال بعد از رحلت پیامبر «صلی الله علیه و آله» اذان نمی‌گفت تا دیگران را تأیید نکند.) این خبر به بلال رسید طبق خواهش فاطمه «علیها السلام» صدای خود را به اذان بلند کرد. وقتی که گفت: *اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، فاطمه «علیها السلام» بیاد زمان پیامبر «صلی الله علیه و آله» افتاد. آنچنان بی‌تاب شد که نتوانست از گریه خودداری کند وقتی که بلال گفت: *أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فاطمه «علیها السلام» ضجه زد و بیهوش به روی زمین افتاد. مردم به بلال گفتند: اذان را قطع کن فاطمه «علیها السلام» از دنیا رفت و گمان کردند که فاطمه «علیها السلام» جان داد. بلال، اذانش را قطع کرد و ناتمام گذاشت، وقتی که فاطمه «علیها السلام» به هوش آمد از بلال خواست که اذان را تمام کند. بلال اذان را تمام نکرد و به فاطمه «علیها السلام» عرض کرد: "ای سرور بانوان، بیم آن دارم که وقتی صدای مرا بشنوی به جانت آسیب برسد." فاطمه «علیها السلام» بلال را معاف داشت.**

اراده و عزم حضرت زهرا

اشاره

هر انسان برای سیر در مراحل تکامل روحی و ایجاد تحولات اجتماعی نیازمند دو بال تکامل یعنی دانستن و توانستن و یا جزم و عزم است. علم و قدرت دانستن و توانستن دو صفت از صفات عالییه حضرت حق است که رمز موفقیت در زندگی انسان نیز وابسته به همین دو عنصر می‌باشد. اراده که مظهر قدرت و به عنوان قوه مجریه در انسان تعریف شده است از مهمترین و لازم‌ترین صفات برای تکامل فرد و جامعه است. خداوند متعال در توصیف پنج رسول از رسولان خود آنان را توصیف به اولوالعزم (صاحب اراده) می‌نماید. در کنار اراده و همت از طرفی علم و عقل و از طرفی تمرکز و قاطعیت نیز از صفات لازم برای رشد می‌باشد و ارتباطی تنگاتنگ فی‌مابین این صفات موجود می‌باشد در منابع اخلاقی از اراده قوی به همت عالی نیز یاد می‌کنند. شهید آیت الله مطهری در تعریف اراده می‌فرمایند: "اراده یعنی نیرویی که وابسته به عقل انسان است... [۱۰۶] یعنی بعد از اینکه انسان اندیشه و محاسبه می‌کند، میان کارها، دوراندیشی می‌کند، سبک و سنگین می‌کند، با عقل خودش مصلحتها و مفسده‌ها را با یکدیگر می‌سنجد، بعد تشخیص می‌دهد که اصلح و بهتر این است نه آن، آنوقت اراده می‌کند آنچه را که عقل به او فرمان داده انجام دهد، نه آنچه که میلش می‌کشد. [۱۰۷]. پس اراده، نیرویی است در انسان که همه میلها و ضد میلها را، همه کششها و تنفرها، بیمها و ترسها را تحت

اختیار خود قرار می‌دهد و نمی‌گذارد یک میل یا ضد میل انسان را به یک طرف بکشد. (ضد میل مثل دوا خوردن و میل مثل غذا خوردن [۱۰۸]) در این ارتباط یکی از مباحث لازم در باب اراده، دانش به عوامل تقویت کننده اراده و از سوئی عوامل مخرب و کاهنده نیروی اراده است.

عوامل تقویت کننده اراده

میزان الحکمه/ ج ۸/ ص ۳۷۵۶ [۳].@-۳- توکل و اعتماد به خدا قال علی «علیه السلام»: ثلاث من کنّ فيه لم یندم تزک العجله و المشوره و التوکل عند العزم علی الله عزّ و جلّ. [سه صفت در هر کس باشد پشیمان نمی‌گردد. ترک شتاب، ریزنی با دیگران و اعتماد بر خداوند متعال]. ۴- صبر و بردباری و اصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل. [۱۰۹]. [صبر کن ای پیامبر همچنان که پیامبران اولوالعزم این چنین بودند]. ۵- توفیق و امداد الهی قال الصادق «علیه السلام»: واشدّد بتوفیقک عزمی. [۱۱۰]. [اراده‌ام را به توفیق خود تقویت کن]. وائلاً قلبی نورالیقین و صدری نور الایمان و فکری نور النیات و عزمی نور التوفیق. [۱۱۱]. [و پُر نما دلم را از نور یقین و اراده‌ام را به نور توفیق]. ۶- آگاهی و دانش اللهم انی اسألک ان تصلی علی محمد نبی رحمتک و کلمه نورک و ان تملأ قلبی نورالیقین و صدری نور الایمان و فکری نور النیات و عزمی نور العلم و قوتی نور العمل. [پروردگارا... اراده‌ام را به نور علم و نیروم را نور عمل عنایت کن]. همچنین عواملی همچون: ۷- برنامه‌ریزی ۸- سخت کوشی ۹- استمرار در کار اگر چه کاری اندک باشد ۱۰- همراهی با مردان صاحب اراده ۱۱- ورزش اراده (شهید مطهری در این زمینه می‌فرماید: "قوای روحی را باید از راه بکار بردن و به عمل گرفتن تقویت نمود یعنی ورزش مخصوص به خود دارد) "می‌تواند از عوامل تقویت اراده باشد.

عوامل کاهنده نیروی اراده

۱ و ۲- سورچرانی و خواب الامام علی «علیه السلام»: وَلَا تَجْتَمِعُ عَزِيمَةٌ وَوَلِيمَةٌ، مَا أَنْقَضَ النَّوْمَ لِعَزَائِمِ الْيَوْمِ، وَآمَحَى الظُّلْمَ لِتِذَاكِرِ الْهَمِّ! [عزم و اراده (برای رسیدن به کمالات و مقامات عالیه) با سورچرانی (و راحت طلبی) سازگار نیست. چه بسیار خوابهای شبانگه‌ای که تصمیمات روز را بر هم زده و چه بسیار تاریکیهایی که یاد همتهای بلند را از خاطرها زدوده است. [۱۱۲]. ۳- به کار نگرفتن اراده انسان هر چه اراده را بکار نگیرد، لاغرتر و ضعیف‌تر می‌شود؛ و هر چه اراده را بکار ببرد، قوی‌تر و تیزتر می‌شود. [۱۱۳]. ۴- سهل انگاری و سستی الامام علی «علیه السلام»: ضادُوا التَّوَانِي بِالْعَزْمِ. [با تصمیم و اراده، به جنگ سستی بروید]. ۵- عجله و شتابزدگی فاصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل و لا تستعجل لهم... [۱۱۴]. [ای پیامبر صبر نما آنچنان که پیامبران صاحب عزم چنین بودند و شتاب در مورد ایشان به خرج مده]. حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان سیده نساء العالمین همچون انبیاء اولوالعزم صاحب عزمی ستودنی و حیرت‌انگیز است به شکلی که با عمری به کوتاهی گل [۱۱۵] سال) موفقیت‌های عالی معنوی، تربیتی، خانوادگی و اجتماعی را احراز نموده و به برترین حد ممکن کمال برای یک انسان نائل شده است. اراده که همان نیروی درونی انسان برای اجرای منویات و احکام عقل و یا شرع است و نقش تعادل بخشیدن بین احساسات و تمایلات گوناگون را برعهده دارد در شئون گوناگون زندگی مورد نیاز انسان است. در خودسازی، جامعه‌سازی، مبارزه با نفس، ارتباط با دوستان، حفظ و عمل به پیمانها، محیط خانواده و بالاخره در ارتباط با خدا از آن جمله‌اند. با نگاهی گذرا به زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» به دلائل گوناگونی مبنی بر وجود عزمی قوی و اراده‌ای فوق‌العاده برمی‌خوریم به شکلی که در ابعاد گوناگون زندگی ایشان آثار و نشانه این قوت اراده به چشم می‌خورد. شاید نقل چند نمونه و نشانه از مظاهر قوت اراده حضرت زهرا «علیها السلام» در اینجا بی‌مناسبت نباشد.

اراده فاطمه زهرا در حفظ میثاقها

یکی از صفات مهم بزرگواران و کریمان حفظ میثاقها و وفای به پیمانها می‌باشد. قال علی «علیه السلام»: سِنَّةُ الْكِرَامِ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ. [شیوه و روش بزرگواران عمل به تعهدات می‌باشد. [۱۱۶].] اما وفای به عهد مخصوصاً تعهدات سنگین و پیمانهای بزرگ و معنوی کاری دشوار و مشقت‌آور است که فقط صاحب اراده‌های فولادین توان عمل آن را دارند و به همین دلیل با اینکه پیمانها و پیمان‌سپاران زیاد هستند اما وفاداران و کسانی که این پیمانها را به انجام برسانند زیاد نیستند.

انواع گوناگون میثاق در زندگی انسان

اشاره

۱- پیمانها و تعهدات الهی با انسان. الم عهد الیکم یا بنی آدم الا تعبدوا الشیطان انه لکم عدو مبین. [۱۱۷]. ۲- پیمانها و تعهدات انسان با خدا، مانند نذر، قسم ۳- پیمانها و تعهدات انسان با خود، مانند پیمانهای اخلاقی ۴- پیمانها و تعهدات خانوادگی، ازدواج و تعهدات متعاقب آن نسبت به اهل خانواده و حقوق طرفین ۵- پیمانها و تعهدات نسبت به رسول خدا و ائمه معصومین، فرمانبری از رسول خدا و ائمه طاهرین و وفای در محبت آنان ۶- پیمانهای گوناگون با مردم، با زیردستان، همسایگان، شاگردان، همکاران، بیگانگان (کفار و...)، عقد اخوت ۷- پیمانهای اقتصادی، سیاسی. این پیمانها در نتیجه معاملات اقتصادی یا قراردادهای سیاسی برای صلح و مانند آن حاصل می‌شود مثلاً در صدر اسلام صلح حدیبیه. با ذکر این مقدمه کوتاه به فهرستی از مصادیق همت والای حضرت زهرا «علیها السلام» در حفظ پیمانها دقت کنید:

وفای به عهد الهی در زندگی حضرت زهرا

در کلامی خلاصه عهدهای الهی همان قوانین و آداب دینی است که پای‌بندی به آن اصول و مقررات و گریز از وسوسه‌ها و دامهای شیطانی، وفای به عهد الهی می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» در این زمینه به بلندترین مرتبه وفای به عهد الهی نائل آمده است و مدال عصمت آنهم عصمت کبری را بر سینه دارد. نماز او، حج او، صیام او، بالآخره التزام حضرت به همه قوانین دین و پرهیز کامل از معصیت خدا دلالت بر آن دارد که او بانویی است ممتحنه یعنی امتحان پس داده که ابتدای زیارت حضرت زهرا «علیها السلام» شاهد آن است. یا ممتحنة امتحنک الله الذی خلقک قبل ان یخلقک فوجدک لما امتحنک صابرة....

عمل به تعهدات خود در ارتباط با خدا

از مصادیق این تعهدات نذر، قسم و عهد است که این وفای به تعهد هم در سیره حضرت نقطه اوجی زیبا و عالی دارد که آیات سوره دهر شاهد بر آن است. (یوفون بالنذر)

پیمان شخصی حضرت زهرا با خود

در زندگی اولیاء خدا قانون محاسبه یا به تعبیر علمای اخلاق مرابطه النفس شدیداً اعمال می‌گردد. قانون مرابطه نوعی نظارت بر خویش بر اساس یک سلسله تعهدات و پیمانهای شخصی می‌باشد که در هر ۲۴ ساعت و یا در روزهای طولانی‌تر فرد بر خود اعمال می‌کند. در این مورد زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» مملو از تعهدات و الزامات شخصی است که در زندگی خود داشته است. این تعهدات گاهی رنگ عبادی دارد و در ارتباط با خداست، گاهی رنگ سیاسی دارد و گاهی رنگ اجتماعی و در ارتباط با

مردم.

تعهدات خانوادگی حضرت زهرا

پس از تقسیم کار زندگی حضرت زهرا و علی علیهما السلام توسط پیامبر اکرم و عهده‌داری کار داخل خانه از حضرت زهرا «علیها السلام»، مسئولیت‌پذیری حضرتش بهترین عامل برای رونق به خانه و پیشبرد اهداف تشکیل خانواده می‌باشد که برخی از جلوه‌ها و مصادیق آن عبارت است از: ۱- سخت‌کوشی و کار شبانه‌روزی در خانه. ۲- قبول و انجام معمولی‌ترین امور خانه‌داری همچون خانه‌روبی، تهیه آرد، پخت نان، کار در مطبخ و... ۳- تلاش در امر تحصیل رضایت خاطر شوهر در همه زمینه‌ها. ۴- تحمل مشکلات زندگی پُر مشکل علی «علیه السلام». چرا که او مجاهدی همیشه مهاجر بود و فقری عجیب بر زندگیش حاکم بود. ۵- تحمل مشکلات فرزندداری و تربیت آنان و حتی بازی نمودن با آنان. ۶- کمک به اقتصاد خانه. ۷- عمل کردن به توصیه رسول خدا مبنی بر آزاد گزاردن علی «علیه السلام» در تنظیم زندگی و عدم تقاضا و خواهش داشتن از علی «علیه السلام». [۱۱۸]. ۸- معطر بودن و رعایت جنبه‌های بهداشتی و آرایش و آراستگی برای شوهر در خانه. ۹- اندوه‌بری و شادمان نمودن شوهر و درخشش برای او. ابان بن تغلب می‌گوید: "از امام صادق علت نام‌گذاری حضرت به زهرا «علیها السلام» را جویا شدم. حضرت فرمودند: زیرا او در هر روز سه بار برای امیرالمؤمنین نورافشانی می‌نمود [۱۱۹]. ۱۰- نورانی نمودن فضا و محیط خانواده به عبادت و تلاوت قرآن. قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: نوزوا بیوتکم بتلاوة القرآن. [خانه‌های خود را به نور قرآن نورانی کنید].

پیمان نسبت به ولایت علی

با مراجعه به تاریخ معلوم می‌شود که یکی از سخت‌ترین عهدها و پیمانها عهد و پیمان مربوط به ولایت و امامت ائمه معصومین با همه مراتب آن می‌باشد این پیمان و تعهد که جلوه آشکار آن در غدیر خم متجلی شده سره را از ناسره جدا می‌سازد و جوهره زنان و مردان را می‌نمایاند. پس از رسول خدا سخت‌ترین فتنه‌ها برخاست و از بین هزاران هزار مسلمان عده‌ای قلیل بر میثاق ولایت و امامت و بر تعهد و پیام غدیر پایداری نموده و وفاء نشان دادند و در رأس همه آنان حضرت زهرا «علیها السلام» بعنوان متعهدترین فرد بر میثاق با ولایت و امامت امیرالمؤمنین پافشاری نمود و در این جهت بهای گزافی نیز پرداخت نمود چرا که در نهایت خود و فرزندش به شهادت رسیدند. در این بین حضرت زهرا «علیها السلام» نه تنها خود بلکه فعالیت گسترده برای روشنگری مردم و جلوگیری از عقب‌گرد مردم و پیروزی منافقین نمود امّا متأسفانه در آن زمان بی‌تعهدی مردم تلاشهای حضرت را بی‌ثمر نمود. حضرت زهرا «علیها السلام» در یک کلام در جهت دفاع همه‌جانبه از ولایت مخصوصاً ولاء زعامت یعنی حاکمیت بخشیدن به امام امیرالمؤمنین «علیه السلام» تا پای جان ایستاد و با برخورداری مرحله‌بندی شده و غیورانه سخت از آن دفاع کرد و حتی مبارزه و افشاگری بر علیه منافقین را با کیفیتی که در وصیت خود داشت تاریخی و جاودانه نمود و خود وفای به عهد ولایت نمود و با عهدشکنان با خدا و رسول و مقام ولایت جنگید و فرمود: لا تَصِلُنِي عَلِيٌّ اُمِيَةٌ نَقَضَتْ عَهْدَ اللَّهِ وَ عَهْدَ أَبِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي اَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ ظَلَمُوا لِي حَقِّي وَ اخَذُوا اِرْثِي وَ حَرَقُوا صَحِيفَتِي اللَّتِي كَتَبْتُهَا لِي اَبِي بِمُلْكِكَ فَدَكِّ... [امتی که عهد و پیمان خدا و پیامبرش را در ولایت و رهبری علی علیه السلام شکستند و نادیده گرفتند، حق ندارند بر پیکر من نماز بگذارند، آنها نسبت به حق ما ظلم روا داشتند، و ارث مرا غاصبانه تصرف کردند، و سند مالکیت فدک را از دست من ربودند و به آتش کشیدند... [۱۲۰].

فاطمه زهرا در برخورد با پیمانها و قراردادهای اجتماعی

اشاره

هدایت و تربیت مردم، بیان حقائق و جهل زدائی از آنان، رعایت حقوق اقتصادی، رفع نیازمندیهای طبقات ضعیف، احترام و حفظ شئون افراد با ایمان، افشاگری منافقین و مبارزه با آنان، شرکت در صحنه‌های اجتماعی و حضور در عرصه‌های گوناگون از جمله پیمانهای اجتماعی بوده که فاطمه زهرا «علیها السلام» با جدّیت بر وفاداری نسبت به آنها اصرار داشته و صاحب افتخارات گوناگون می‌باشد. علاوه بر عزم فوق‌العاده حضرت زهرا «علیها السلام» بر حفظ پیمانها که به خاطر اهمیت آن پیرامون اقسام آن به تفصیل مطالبی را بیان نمودیم وجود مقدس او در سائر امور هم بانوئی صاحب اراده و مصمّم و جدّی بوده است که به بیان برخی از این امور در حدّ اشاره کفایت می‌کنیم.

عزم عبادی حضرت زهرا

طولانی‌ترین مدت عبادت فراهم کردن شرائط و ابزار عبادت و نشان جسمی از عبادت گرفتن بخشی از نشانه‌های عزم عبادی حضرت فاطمه «علیها السلام» است. گریه‌های طولانی و مدت‌دار حضرت [۱۲۱]، عبادت تمام شب حضرت در لیالی جمعه (۲)، اذکار و دعاها (متعدد) (۳)، داشتن محراب عبادت در خانه (۴)، ساختن تسبیح برای ذکر (۵) و متورم شدن پاها (۶) از کثرت عبادت همه و همه در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» وجود دارد و اینها همه نشان عزم عبادی این بانوی بزرگوار می‌باشد.

عزم مبارزاتی حضرت زهرا

عزم مبارزاتی و اراده جهادی حضرت فاطمه «علیها السلام» یکی از مهمترین نشانه‌ها و دلایل برای اثبات قوت اراده حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. شروع مبارزه، بکارگیری شیوه‌های گوناگون مبارزاتی، ادامه مبارزه تا لحظه پایان عمر با وجود ناگواریهای بسیار، فدائی دادن و آزار جسمی دیدن در این مسیر از نشانه‌های عزم مبارزاتی یک فرد می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» در دفاع از حکومت امیرالمؤمنین دو نکته را لحاظ کرد. اول آنکه ساکت نماند و دست به مبارزه زد و دوم اینکه شیوه‌های گوناگون مبارزه بیانی (برهان، خطابه، جدال احسن) را بکار گرفت و به علاوه از مبارزه منفی یعنی گریه، سکوت، اعلام عدم رضایت از خلیفه و بعضاً از مبارزه و درگیری فیزیکی با عمر استفاده نموده‌اند. سوم آنکه تا آخرین لحظه زندگی و حتی پس از شهادت با شیوه خاص، مبارزه را استمرار بخشیده است و لذا با اینکه در این مسیر محسن شهید گشت و خود ضرب دید، آرامش و آسایش خانه به هم ریخت اما در زمان حیات به مبارزه ادامه داد و پس از شهادت هم وصیتی در مورد غسل و دفن و قبر دارد که خود نشانه مبارزه حضرت زهرا «علیها السلام» در طول تاریخ با غاصبین حق ولایت و فدک می‌باشد.

عزم و اراده در کارهای خانه

یکی از نشانه‌های قوت اراده، سخت کوشی و تمرکز در کارهاست به شکلی که از کار و تلاش، تأثیرات و نشانه‌هایی بر بدن و لباس ظاهر گردد و این چنین است که افراد خوش اراده تمام ظرفیت خود را برای انجام اهداف موردنظر خود بکار می‌گیرند و از کار نشانه می‌گیرند. البته در همه امور زندگی انسانی این مطلب صادق است در کسب تحصیل و یا عبادت هم این اصل وجود دارد. در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» نمونه‌هایی وجود دارد که مبین سخت کوشی و تمرکز و تلاش ایشان در کار خانه‌داری می‌باشد که با نقل این روایت به عزم کاری ایشان و نشانه‌های خاص از کار بر جسم مبارکش برخورد می‌کنیم. دست ایشان تاول زده، آثار

مشک آب بر بدنش ظاهر کشته، لباسها ژولیده و غبار آلود می‌باشد و اینها همه نشانه‌های کار و معرف اراده جدی حضرت در این خصوص می‌باشد. علی «علیه السلام» به یکی از یارانش فرمود: "فاطمه «علیها السلام» در خانه من چندان با مشک آب می‌آورد که آثار مشک بر بدنش دیده می‌شد. چندان دستاس می‌کرد که دستهایش تاول زد و آنقدر در تمیز کردن خانه و پختن نان و غذا زحمت می‌کشید که لباسهای ژولیده می‌شد." باید توجه داشت که در آن زمان آب آشامیدنی مدینه از چند چاه که در مدینه بود تأمین می‌شد و همانگونه که ذکر شد در تقسیم کارها، آوردن آب و کارهای بیرون منزل به عهده علی «علیه السلام» گذارده شد؛ اما شرکت مداوم او در میدانهای جهاد، و مأموریت‌های پیاپی جنگی موجب می‌شد که در غیاب علی «علیه السلام» اینگونه کارها نیز عملاً بر دوش فاطمه «علیها السلام» افتد. [۱۲۲].

ارتباط علمی حضرت زهرا با فرزندان خویش

اشاره

در کتاب راهنمای بهشت آمده است که: حضرت مجتبی علیه السلام در سن پنج سالگی هر روز به مسجد می‌رفت و آنچه از کلمات و مواعظ که پیغمبر اکرم بیان می‌فرمود همه را به ذهن مبارک خود می‌سپرده به خانه می‌آمد (و به اقتضای اداء حق علم که نشر است) برای مادر ماجده خود حرف بحرف تقریر می‌کرد و چون حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام بخانه تشریف می‌آوردند حضرت صدیقه طاهره «علیها السلام» آنها را برای آنجناب بیان می‌نمود. روزی حضرت امیر «علیه السلام» پرسید: "ای فاطمه تو به مسجد حاضر نبودی از کجا این کلمات را فهمیدی؟" گفت: "فرزندم حسن هر روز آنچه از پدر بزرگوارم بر منبر گوید بدون کم و کاست بهمان ترتیب برایم تقریر می‌کند." حضرت فرمود: "می‌خواهم تقریر او را بشنوم" جناب صدیقه «علیها السلام» گفت: "گمان نکنم در حضور شما بسبب کثرت شرم تقریر کند" حضرت فرمود: "پس من در جایی مخفی شده، کلمات او را می‌شنوم." امام حسن علیه السلام روز بعد برسم هر روز از مسجد بخانه آمدند. حضرت صدیقه «علیها السلام» فرمود: "نور دیده جدت چه فرمود؟" حضرت مجتبی مانند هر روز بر بلندی نشست و خواست گفته‌ها را تقریر کند زبانش لکنت گرفت و نتوانست بگوید، بمادر خطاب کرد: یا اُمّاهُ قَلَّ بَیَانِی وَ کَلَّ لِسَانِی لَعَلَّ سَیِّدًا یُرْعَانِی. [ای مادر بیانم اندک شد و زبانش لکنت گرفت و نتوانست بگوید، نگران من است.] حضرت امیرمؤمنان که در پشت در بود بی‌اختیار در آمد و او را در بر گرفت و لب و دهانش را بوسید. (آن عمل فرزند و آن تشویق مادر ماجده و این هم تشویق پدر بزرگوار بر بالا بردن دانش اسلام). [۱۲۳].

درسهائی از این شیوه تربیتی حضرت زهرا در تربیت کودکان

۱- از همان سنین کودکی فرزندان زهرا «علیها السلام» مانوس با مسجد تربیت می‌شدند. ۲- به خاطر این عمل مادر، حسن مجتبی «علیه السلام» تشویق می‌شدند همه مواعظ و کلمات پیامبر را به ذهن بسپارند. ۳- فاطمه زهرا «علیها السلام» به ما یاد دادند که با کودکان خود گفتگوهای علمی داشته باشیم. ۴- از کودک می‌شود استفاده علمی برد. ۵- کودکان را باید تشویق به نطق علمی نمود. (استنطاق علمی) ۶- گفتگوی کودکان شیرین و شنیدنی است لذا حضرت علی علیه السلام هم خواستند کلام امام حسن علیه السلام را بشنوند. ۷- مادر ملاحظه روحیات حسن علیه السلام را نمود و از حضرت علی «علیه السلام» خواستند برای شنیدن صدای حسن علیه السلام پنهان شوند. ۸- این عمل حضرت زهرا «علیها السلام» تمرین برای تقویت بیان و تسلط برای سخن حق و علمی گفتن است. ۹- این عمل حضرت زهرا «علیها السلام» یعنی بخشی از زندگی را تبدیل به مدرسه نمودن و معلم و شاگرد شدن اعضاء خانواده. ۱۰- این عمل حضرت یعنی ایجاد امکانات و زمینه‌سازی برای ابراز وجود فرزندان در خانه نمودن. ۱۱- از این روایت

معلوم می‌شود فرزندان با مادران راحت‌تر هستند، لذا مادران باید بیشتر به جنبه‌های تربیتی فرزندانشان بپردازند. ۱۲- این عمل دانش فرزند را تقویت نموده و بالا می‌برد. ۱۳- علی «علیه السلام» امام حسن را تشویق بر خوش فهمی نمودند.

ارث فاطمه و استدلال‌ات ایشان به قرآن

فدک ارث نبود هدیه و بخشش پیامبر بر فاطمه علیها السلام» در زمان حیات آن بزرگوار بود مدتی در تصرف حضرت بود و اعمال مالکیت از طرف حضرت زهرا «علیها السلام» بر آن شده بود لکن در مغالطه علمی و دروغ‌پردازی، منافقین در صدر اسلام فدک را غصب کردند. نام ارث بر آن گذاردند و سپس با روایتی مجهول و مجعول فریاد بر آوردند که انبیاء الهی ارث باقی نمی‌گذارند. بر همین اساس حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» جهت احقاق حق و ابطال باطل با تکیه بر براهین روشن قرآنی در یک مباحثه علمی ثابت نمودند که اگر چه فدک ارث باشد حق ایشان است و پیامبران دارای ارث و میراث هستند. ایشان اینگونه فرمودند: "شما خیال می‌کنید که ما هیچگونه ارثی از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نداریم، آیا از احکام جاهلیت پیروی می‌کنید؟ أَفَحُكْمُ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ. [آیا آنها حکم جاهلیت را (از تو) می‌خواهند، و چه کسی برای افراد با ایمان بهتر از خدا حکم می‌کند؟! [۱۲۴].] آیا نمی‌فهمید، آیا تردید دارید که من دختر پیغمبر هستم؟ با اینکه چون آفتاب روشن است که من دختر پیامبرم، ای مسلمانان! آیا رواست که من از ارث خود محروم گردم؟ ای پسر ابوقحافه! آیا در قرآن مجید است که توازیدرت ارث ببری، ولی به عقیده تو من نباید از پدرم ارث ببرم. لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا فَرِيًّا. [کار بسیار عجیب و بدی انجام دادی. [۱۲۵].] آیا عمداً کتاب خدا را ترک کرده، و احکام آسمانی را پشت سر انداختی؟ آنجا که خداوند می‌فرماید: وَوَرَّثَ سُلَيْمَانَ دَاوُدَ: [و سلیمان از داود، ارث برد. [۱۲۶].] و در داستان حضرت یحیی بن زکریا، از قول زکریا می‌فرماید: فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ. [خدایا به قدرتت، جانشینی به من ببخش که وارث من و آل یعقوب باشد. [۱۲۷].] و نیز می‌فرماید: وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ. [و خویشاوندان، نسبت به یکدیگر و از دیگران در احکامی که خدا مقرر داشته سزاوارترند. [۱۲۸].] و می‌فرماید: يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ. [خداوند به شما درباره فرزندانتان سفارش می‌کند که از میراث برای پسر به اندازه سهم دو دختر باشد. [۱۲۹].] و می‌فرماید: إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ. [اگر ثروتی از خود بجای گذاشت، وصیت به پدر و مادر و نزدیکان به طور شایسته کند، این حقی است بر پرهیزگاران. [۱۳۰].] شما گمان می‌برید که از برای من حظّ و نصیبی (از ارث پدر) نیست و نباید از پدرم ارث ببرم، و قرابتی بین ما وجود ندارد. آیا خداوند متعال در این آیات شریفه، همه مردم را بطور عموم در نظر گرفته است و همه طبقات مشمول این آیات نیستند؟ و پدرم از عمومیت این آیات، خارج است؟ آیا من و پدرم از افراد یک ملت و آئین نیستیم؟ آیا شما در تشخیص عموم و خصوص و دلالت آیات قرآن، از پدرم و پسرعمویم آگاه‌تری؟ امروز چنین کنید، ولی فردای قیامت، خدای بزرگ بین ما و شما داوری می‌کند، در آن روز پیشوا، پیامبر «صلی الله علیه و آله» است، و در آن وعده‌گاه، اهل باطل در خسران عظیمی قرار گرفته‌اند ولی پشیمانی آنها هیچگونه سودی به حالشان نخواهد داشت "وَلِكُلِّ نَبَاءٍ مُسْتَقَرٌّ [هر خبری (که خداوند به شما داده، سرانجام) قرارگاهی دارد. [۱۳۱].] فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَجِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ. [بزودی خواهید دانست، چه کسی عذاب خوار کننده به سراغش خواهد آمد و مجازات جاودان بر او وارد خواهد شد. [۱۳۲].]

استحاله فرهنگی صدر اسلام چگونه اتفاق افتاد

آنچه برای همه مسلم است و به حدیث متواتر ثابت شده پس از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» باید حاکم بر سرنوشت سیاسی مؤمنین و جامعه اسلامی علی بن ابی طالب «علیه السلام» باشد. ولی جریانهای نهان و آشکار و دوست و دشمن با تشکیل سقیفه،

یکی از تاریکترین دورانهای صدر اسلام را رقم زد، دوره‌ای که موجب شد حضور امام معصوم در صحنه جامعه و در امور سیاسی و اقتصادی و نظامی دچار محدودیت و در نهایت ظاهری و بی‌تاثیر گردد و این حاصل شوم سقیفه بود که در یک کلام می‌توان گفت دیانت از سیاست تفکیک شد و یک ارتداد اجتماعی پیش آمد و همین نقطه شروع یک دگرگونی و ارتجاع فرهنگی و به عبارتی استحاله فرهنگی و بازگرداندن مردم از اهداف و خواسته‌های خدائی پیامبر بزرگوار اسلام بود. حضرت زهرا «علیها السلام» در خطبه‌ها و بیانات خود به تعدادی از عوامل این استحاله فرهنگی اشاره می‌کند. در کتاب تحلیل حوادث ناگوار زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» در یک جمع‌بندی که با استفاده از خطبه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» صورت گرفته به این عوامل اشاره می‌شود. ۱- فَاِنَّی جِزْتُمْ بَعْدَ الْبَیْآنِ. [سرگردانی و اضطراب] ۲- ظَهَرْتُ فِیْكُمْ حَسَكَةَ النَّفَاقِ. [نفاق و دورویی] ۳- اَلَا تُقَاتِلُوْنَ قَوْمًا نَّكَثُوْا اَیْمَانَهُمْ. [سکوت و بی‌تفاوتی] ۴- وَنَكَضْتُمْ بَعْدَ الْاِقْدَامِ. [پیمان‌شکنی] ۵- تَقْرُوْنَ مِنَ الْقِتَالِ. [ترک جهاد و مبارزه] ۶- فَجَبَحًا لِفُلُوْلِ الْخِیْدِ. [ترس و زبونی] ۷- وَاَنْتُمْ فِی رِفَاهِیْهِ مِنَ الْعِیْشِ. [تنبلی و تن‌آسائی (رفاه‌زدگی)] ۸- وَمَا لَئِذِی نَقَمْتُمْ اَمِنْ اَبِی الْحَسَنِ. [ترک حمایت از رهبر معصوم (و انزوای رهبری)] ۹- مَا هِیْذِهِ الْعَمِیْرَةَ فِی حَقِّی. [از دست دادن روح شهادت‌طلبی] ۱۰- وَاَشْرَكْتُمْ بَعْدَ الْاَیْمَانِ. [۱۳۳] [روی آوردن به شرک و کفر] ۱۱- اَفْحَكَمَ الْجَاهِلِیَّةُ یَبْغُوْنَ؟ [بی‌وفائی]

استخدام کارگر و رعایت حق او

یکی از برنامه‌های زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» اولویت‌بندی کارها و واگذاری بخشی از وظائف داخلی خانه به خدمتکاری شایسته به نام فضا می‌باشد. پرداختن به کارهای اصولی‌تر مطابق با شأن و شایستگی‌های خود و استخدام افرادی در حوزه‌های کاری روزمره و تحت تربیت قرار دادن آنها در ضمن تأمین زندگی آنان در زندگی معصومین علیهم السلام قرار داشته است در این بین آنچه مهم است: ۱- حفظ کرامت‌های انسانی خدمتکار ۲- آموزش و پرورش او و انتقال کمالات خود به خدمتکار ۳- عدم تفاخر و سروری کاذب بر او داشتن ۴- رعایت همه حقوق کاری و انسانی او می‌باشد. در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» علاوه بر همه این موارد به نکته‌ای عجیب‌تر برخورد می‌کنیم که جهت رعایت حال کارگر و عمل به حفظ حقوق رعایت حق او از سوی پیامبر و تأمین موارد فوق‌الذکر حضرت زهرا «علیها السلام» با تقسیم عادلانه کار بین خود و خدمتکار، نمونه‌ای از عدالت انسانی و رعایت حق کارگر و خدمتکار را به نمایش می‌گزارد و با این عمل هشدار می‌دهد که با بی‌انصافی می‌دهد که با به استخدام کشیدن کارگران و خدمتکاران همه امور زندگی خود را بر آنان می‌سپارند و خود همچون انگلی، تغذیه از دسترنج زحمات آنان می‌کشد. ما در جوامع دیروز و امروز چه بسیار ثروتهای انبوه و افراد مرفه بی‌دردی داریم که برای خود امتیازاتی طبقاتی قائل می‌شدند و با استخدام عده‌ای هم‌نوع، خود از پرداخت حقوق اولیه و مسلم زبردستان خود دریغ می‌کنند و از ماحصل زحمات آنان برای خود بهترین زندگی‌ها را ترتیب می‌دهند و این خلاف توصیه و سیره اولیاء دین و از جمله پیامبر «صلی الله علیه و آله» و حضرت زهرا «علیها السلام» است. دقت کنید به سیره عملی حضرت زهرا «علیها السلام» در برخورد با فضا خادمه. ... سلمان فارسی می‌گوید: "فاطمه زهرا «علیها السلام» را دیدم که با دستان مبارک و با آسیاب دستی گندم را آرد می‌کند، جلو رفته پس از سلام، گفتم: ای دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» خود را به زحمت مینداز، در کنار شما خدمتکار منزلتان فضا ایستاده است، کار منزل را به ایشان واگذار!" حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ داد: اَوْصَانِی رَسُوْلُ اللّٰهِ اَنْ تَكُوْنَ الْخِیْدْمِیَّةُ لَهَا یَوْمًا وَّلِی یَوْمًا فَكَانَ اَمْسَ یَوْمٍ خِیْدْمَتِهَا وَّلِیَوْمٍ یَوْمٍ خِیْدْمَتِی. [رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من سفارش فرمود که کارهای خانه را با فضا تقسیم کنم، یک روز او کار کند و روز دیگر من، دیروز نوبت او بود و امروز نوبت من است. [۱۳۴].]

استغاثه به فاطمه شفای درد

همچنان که قرآن کریم به عنوان مظهري از مظاهر اسماء الله (هو الشافی) شفاء بخش بیماریهای روحی و جسمی است، نام مبارک پیامبر اکرم و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام نیز شفابخش دردها و هموم و مشکلات است. ذکر یا علی و ذکر یا فاطمه یکی از جمله اذکار مؤثر برای حل مشکلات و مصائب است. در سیره عملی امام باقر «علیه السلام» داریم که هنگامی که حضرت دچار بیماری تب می شدند آب سرد می طلبیدند و هنگام استفاده از آن با صدای بلند به شکلی که صدای مبارک حضرت از بیرون خانه شنیده می شد، حضرت فریاد می زدند: یا فاطمه بنت محمد. علمای دین و محققین از این سیره عملی برداشتهای گوناگون نموده اند از جمله علامه مجلسی می فرماید: "شاید حضرت باقر «علیه السلام» در هنگام تب کردن، مادرش حضرت فاطمه «علیها السلام» را صدا می زده برای شفا گرفتن، بلکه خداوند بجهت حضرت فاطمه «علیها السلام» ناراحتی تب را از او دفع نماید [۱۳۵]. آرام دل تو باقرم ای مادر از تب بگرفته خاطر ای مادر با یاد تو استغاثه بر حق دارم از بهر شفا منتظرم ای مادر از حق طلب شفای من کن هر چند هر چه که بخواهی حاضریم ای مادر در همین زمینه مرحوم شیخ عباس قمی می فرماید شاید تذکر به نام حضرت زهرا «علیها السلام» در هنگام تب شدید بیانگر این بود که همچنانکه بدنم به آتش تب می سوزد و آنرا با آب سرد خاموش می سازم قلبم هم به آتش مصیبت مادرم فاطمه «علیها السلام» گدازان است لذا با ذکر فاطمه «علیها السلام» دل را آرام می ساختند. [۱۳۶].

اسماء، زنی شایسته در خدمت فاطمه

یکی از زنانی که توفیق همراهی و همرازی با فاطمه زهرا «علیها السلام» را یافت اسماء بنت عمیس است. او زنی شایسته و چند بُعدی بود که برای زنان امروز به حق می تواند الگویی تمام عیار باشد. [۱۳۷]. در کتاب چشمه در بستر در توضیح شخصیت اسماء چنین آمده است: او مهاجری [۱۳۸] عالمه [۱۳۹] و محدثه ای [۱۴۰] بهشتی [۱۴۱] و همسر [۱۴۲] و مادر [۱۴۳] دو شهید و بسیار عاقل [۱۴۴] و مدیر [۱۴۵] و هشیار [۱۴۶] و نجیب [۱۴۷] بود. او مطیع و محرم رسول صلی الله علیه و آله، مأنوس و همراه زهرا «علیها السلام» یار و مدافع علی علیه السلام» بود. او به امر رسول صلی الله علیه و آله» به حبشه مهاجرت کرد و رسول صلی الله علیه و آله» در خلوت، خبر شهادت حسین علیه السلام» را به او داد. [۱۴۸]. تنها زنی که به وصیت زهرا «علیها السلام» در غسل او شرکت داشت او بود [۱۴۹] و همو بود که در واپسین لحظات بر بالین زهرا «علیها السلام» بود و در دوران بیماریش همدم او بود و باز همو بود که لبخند بر لبهای زهرا «علیها السلام» آورد، پس از آنکه مدت ها از لبانش رفته بود. [۱۵۰] او در جریان فدک گواه حقایق گفتار زهرا «علیها السلام» بود و علیه شوی خود (ابوبکر) شهادت داد. و آنگاه که پس از فوت زهرا «علیها السلام»، عایشه می خواست به درون خانه بیاید او اجازه نداد و در جواب اعتراض ابوبکر گفت: زهرا «علیها السلام» خود اینگونه خواسته است. او همواره مدافع و یار علی علیه السلام» بود چه آنگاه که در خانه او بود و چه آنگاه که در خانه دشمن او. آنگاه که در خانه ابوبکر بود، در جریان فدک به نفع زهرا «علیها السلام» و علی علیه السلام» شهادت داد و به عایشه اجازه ورود به خانه زهرا «علیها السلام» را نداد. و نیز توطئه خلفاء برای کشتن علی علیه السلام» را به او خبر داد و فرزندش محمد را دشمن پدر - ابوبکر - و محب علی علیه السلام» پروراند تا آنجا که به علی علیه السلام» می گفت: "شهادت می دهم که تو امام برحق و پدرم در آتش است". و آنگاه که در خانه علی علیه السلام» بود، احادیث و فضائل او را نشر می داد و از او فرزندی آورد به نام عون که در کربلا در رکاب حسین «علیه السلام» به شهادت رسید. در حالیکه از قبل هم فرزند دیگرش، محمد در حمایت از علی علیه السلام» به شهادت رسیده بود.

اشک ستیز فاطمه

زهرا «علیها السلام» پس از چپاول و غارت فدک، دامنه مبارزات خود را وسعت داد. ناله های بلند فاطمه «علیها السلام» و اشکهای پیایی آن حضرت، افکار و احساسات عمومی را علیه حکومت برانگیخت. منزل زهرا «علیها السلام» از دو طرف در داشت. یکی

داخل مسجد و دیگری در کوچه مجاور باب جبرئیل. مردم در مواقع نماز که به مسجد می‌آمدند، از درب خانه فاطمه «علیها السلام» عبور می‌کردند. درب نیم‌سوخته و تیره رنگ خانه زهرا «علیها السلام» که همچون یک تابلوی رنگین، نقش مظلومیت فاطمه «علیها السلام» بر آن نقاشی شده بود جلب توجه می‌کرد؛ مخصوصاً هنگامی که ناله دلخراش و جانسوزی از پشت در و داخل منزل، به گوش عابری می‌رسید، قدمها سست می‌شد، افراد یکی پس از دیگری توقف مختصری می‌کردند و آنگاه بود که دو، سه نفری، زمزمه کنان وارد مسجد می‌شدند و با هم می‌گفتند: "آخر مگر در مقابل این محرومیت دردانه پیغمبر «صلی الله علیه و آله» مسئول نیستیم؟ واقعا اگر پیغمبر «صلی الله علیه و آله» الان زنده شود، جواب او را چه می‌دهیم؟" این زمزمه‌ها و تغییر قیافه‌ها و نگاههای زهرآلود مردم به چهره ابوبکر و عمر، همچو تیر برنده‌ای دل ابوبکر را سوراخ می‌کرد. او در پیشانی ملت می‌دید که روزی، این نگاههای زهرآگین به صورت دشنه و شمشیر بند از بند او را بگسلد و به همین جهت قرار و آرام نداشت و شربت ریاست و سلطنت از حلقومش گوارا فرو نمی‌رفت. آخر الامر با دستگیری و صوابدید عمر، عده‌ای از پیرمردان خرفت و احمق مدینه را آماده کرد و نزد علی علیه السلام فرستاد، تا از گریه و اشک فاطمه «علیها السلام» نزد او شکایت کنند. آنها به درب منزل علی علیه السلام آمده و در زدند. امیرالمومنین «علیه السلام» در را باز کردند و با یک قیافه خاص که نشان می‌داد از پذیرفتن آنها در داخل منزل معذور است فرمود: "چه کار دارید؟" گفتند: "یا علی! شبانه روز صدای دلخراش و ناله جانکاه فاطمه «علیها السلام» در گوش ما طنین‌انداز است. ما نه شب آرام داریم و نه روز می‌توانیم با آرامش به کسب و کار خود مشغول باشیم. آمده‌ایم به وسیله تو، از فاطمه «علیها السلام» خواهش کنیم یا شب را آرام باشد و روز گریه کند و یا شب گریه کند و روز ساکت گردد." علی «علیه السلام» در حالی که متوجه بود این ریش سفیدان کودن چوبهای تراشیده کدام عنصر ناپاک هستند، جواب مثبت به آنها نداده درب منزل را بست. فاطمه «علیها السلام» که متوجه هیاهو و سرو صدای جمعیت درب خانه شده بود، از علی علیه السلام پرسید: "چه خبر بود؟" مولا علی «علیه السلام» جریان را برای زهرا «علیها السلام» نقل کرد. فاطمه «علیها السلام» آه سردی کشید و فرمود: "یا علی! چند لحظه‌ای بیش، من در این اجتماع باقی نمی‌مانم و به زودی از نظرها پنهان می‌شوم. سوگند به خدا، هرگز نه روز و نه شب، از اشک و آهم فروگذار نمی‌کنم تا آن هنگام که به پدرم ملحق شوم".

اشکهای فاطمه

اشاره

گریه یکی از حالت‌های انسان است و نوعی عمل یا عکس‌العمل و فعل و انفعال روحی روانی است که در شرائط خاص، انسان آن را انتخاب می‌کند و یا بر انسان غالب می‌گردد. اگر گریه را به عنوان یک عمل و رفتار به حساب آوریم که گاهی چنین است این قسم از گریه توأم با آگاهی و انتخاب است به خصوص اگر از سوی انسانی حکیم و با کمال انتخاب شود و در این صورت حتماً دارای پیام بلکه پیامهای جدی و تاریخی می‌باشد و البته این به معنای بی‌پیام بودن گریه‌های انفعالی نیست که این قسم هم می‌تواند در بردارنده پیامهایی باشد. به حسب روایات دینی و نقل مورخین یکی از انسانهایی که از بگائین یعنی افراد پر گریه می‌باشد حضرت زهرا «علیها السلام» است. او هم به حسب کمیت و مقدار و هم به حسب کیفیت و آثار بگاء بوده است. کلام در این است که علل و عوامل گریه حضرت زهرا «علیها السلام» چه بوده است و آیا گریه‌های حضرت گریه‌های عامیانه و یا عاطفی محض بوده یا نه. اولاً گریه‌ها عالمیانه و عاشقانه بوده و ثانیاً بر اساس انتخاب با هدفهای مشخص و پیام‌دار (گریه فعال نه گریه انفعال). به همین دلیل در اینجا لازم است به ذکر اقسام گریه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» و دلایل آن پردازیم تا معلوم گردد غالباً گریه‌های حضرت عمل بوده نه عکس‌العمل و چون صادر از معصومه‌ای بی‌نظیر بوده دارای اهدافی تاریخی و پیامهایی گوناگون همچون

اهداف سیاسی، عبادی، مبارزاتی، عاطفی می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» در شرایط گوناگونی و به بهانه‌هایی چند گرییده است. در هنگام رحلت مادر، در هنگام رحلت پدر، در هنگام یاد مصائب فرزندش حسین، به هنگام یادآوری ناملایمات زندگی حضرت علی «علیه السلام»، در فراق شهیدان بویژه حضرت حمزه سیدالشهداء، در هنگام اعزام شدن حضرت علی «علیه السلام» به میدان جنگ، در هنگام بیرون بردن اجباری حضرت علی «علیه السلام» از خانه برای بیعت با خلیفه، گریه از خوف خدا، گریه در هنگام قرائت قرآن، گریه سیاسی برای رسوا نمودن ستمگران. در زیر به نقل تفصیلی برخی از گریه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» می‌پردازیم:

اشک بر مصیبت‌ها و مشکلات علی

در لحظه‌های غمبار وفات، فاطمه زهرا «علیها السلام» به شدت می‌گریست، امام پرسید: "چرا گریه می‌کنی؟" فرمود: اَبِیْکِی لِمَا تَلَقِی بَعْدِی. [بر مصیبت‌هایی که پس از من بر تو باریدن خواهد گرفت می‌گریم]. امام علی «علیه السلام» فرمودند: لَا تَبْکِی فَوَلَّیهِ ذَلِکَ لَصِیْغَةً عِنْدِ فِی ذَاتِ اللَّهِ تَعَالَى. [گریه مکن! سوگند به خدا این گونه سختی‌ها در راه خدا برای من ناچیز است. [۱۵۱].] با دقت در گفتگوی طرفینی فاطمه «علیها السلام» و علی «علیه السلام» به نکاتی برخورد می‌کنیم. ۱- فاطمه «علیها السلام» از مصائب آینده علی «علیه السلام» خبردار بوده است. ۲- گریه فاطمه «علیها السلام» نوعی تسلی خاطر و همدردی با علی «علیه السلام» در ناگواریهای او بوده است.

گریه فراق، بر رسول گرامی

لَسِیْتُ اَبِیْکِی لِمَا یُضِیْعُ بِی مِنْ بَعْدِکَ وَ لَکِنِّی لِفِرَاقِکَ یَا رَسُوْلَ اللَّهِ. [پدرم! برای آنچه بعد از تو بر ما روا می‌دارند گریه نمی‌کنم، بلکه گریه من از فراق و دوری توست ای رسول خدا! [۱۵۲].]

گریه سیاسی

اگر گریه‌های فاطمه «علیها السلام» جنبه سیاسی نداشت هیچگاه زمینه آزار حاکم و حکومت وقت را فراهم نمی‌آورد و آنان درخواست سکوت از حضرت زهرا «علیها السلام» نمی‌نمودند. در نقطه مقابل هم عکس‌العمل حضرت زهرا «علیها السلام» اصرار بر گریه تا محلق شدن به پیامبر بزرگوار «صلی الله علیه و آله» می‌باشد. پس از وفات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» و پیش آمدن مشکلات و مصیبت‌ها بر اهل بیت علیهم السلام عزاداری و گریه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» تداوم داشت و طبیعی بود که سران حکومت کودتا احساس خطر می‌کردند. لذا افرادی را خدمت امیرالمؤمنین فرستادند تا گریه‌ها و عزاداری حضرت فاطمه علیها السلام را کنترل نماید. و امام علی «علیه السلام» به آن حضرت اطلاع داد که گروهی آمده‌اند و می‌گویند: فاطمه «علیها السلام» یا شب گریه کند یا روز! حضرت فاطمه «علیها السلام» جواب داد: یا اَبَا الْحَسَنِ! مَا اَقَلَّ مَکْثِی بَیْنَهُمْ وَ مَا اَقْرَبَ مَغِیْبِی مِنْ بَیْنِ اَظْهُرِهِمْ فَوَاللَّهِ لَا اَسْکُتُ لَیْلًا وَلَا نَهَارًا اَوْ الْحَقُّ بِاَبِی رَسُوْلِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. [ای ابا الحسن! چقدر اندک است ماندن من در میان مردم و چقدر نزدیک است زمان پنهان شدن من از جمعشان! سوگند به خدا هرگز سکوت نمی‌کنم و نه در شب و نه در روز گریه‌های مداوم را تعطیل نمی‌نمایم تا اینکه به پدرم رسول الله صلی الله علیه و آله ملحق گردم. [۱۵۳].]

گریه شفقت و مهر بر علی

در یکی از روزها در مسجد پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» علی «علیه السلام» را طلبیدند و به ایشان مأموریت جنگی دادند.

حضرت علی علیه السلام قبول دستور نمود و از آنجا که در هنگام مأموریت‌های جنگی پیشانی‌بندی مخصوص بر پیشانی می‌بست رو به خانه آوردند تا پیشانی‌بند جنگ را بسته و راهی جهاد شوند. فمضی الی منزل فاطمه «علیها السلام» فالتمس العصابة منها [پس علی «علیه السلام» به خانه فاطمه زهرا «علیها السلام» رفت و از همسر پیشانی‌بند جنگی را طلب نمود.] حضرت زهرا «علیها السلام» در این هنگام سؤال نمودند: **أَيْنَ بَعَثَكَ أَبِي** [پدرم شما را به کدام نقطه اعزام می‌نماید.] حضرت علی فرمودند: **الی وادی الرَّمْل** [به نقطه‌ای بنام صحرای رمل.] در اینجا بود که چشمان فاطمه زهرا «علیها السلام» اشک‌بار گردید و این اشک، اشک شفقت و مهربانی بر علی «علیه السلام» بود. **فَبَكَتْ إِشْفَاقًا عَلَيْهِ**. [۱۵۴].

اشک در هنگام قرائت آیات قیامت (گریه خوف، گریه عارفانه)

روزی فاطمه زهرا «علیها السلام» گفت پدرم، فدایت شوم! چرا گریه می‌کنی؟ حضرت متذکر این آیات شدند که جبرائیل قبلاً نازل کرده بود و آن دو آیه این چنین بود: **وَأَنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ، لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ**. [۱۵۵]. با شنیدن این آیات حضرت فاطمه «علیها السلام» رو به زمین افتاد در حالی که می‌گفت: **الْوَيْلُ لِمَنْ دَخَلَ النَّارَ**. [ای وای ای وای وای بر کسی که داخل آتش شود]. [۱۵۶].

اصرار و استقلال در عمل در زندگی حضرت زهرا

یکی از پیام‌های مؤکد قرآن پایبندی به آداب و مقررات اسلامی و تأثیرپذیری رفتار از ناحیه دستورات دینی است علاوه بر شرط ایمان و پاکی قلب، تقید و التزام عملی نیز شرط تحقق کمال ایمان می‌باشد. ائمه طاهرین نیز در قول و عمل خود اصرار و پافشاری در رعایت قوانین ظاهری و بالا- بردن کمیت و کیفیت اعمال خود و دیگران داشته‌اند. در نقطه مقابل دشمنان اهلیت و فراریان از قرآن، راحت‌طلبان و آزادی‌خواهان، تحت تأثیر غرب و سیاست مداران تشنه قدرتی که از راهی بدنبال کسب طرفدار و هواخواه بیشتر بوده‌اند شرائط ایمان را آسان گرفته و فقط مسلمانی را به حرف و اندیشه و خواسته‌های قلبی محدود ساخته‌اند. در صدر اسلام مکتبی مشخص به نام مرجئه‌گری مروج و طرفدار این طرز تفکر بود و موفقیت‌هایی را نیز برای جلب طرفدار بدست آورد. در این مجال مناسب است به نقل قطعه‌ای از بیانات علامه شهید مطهری در این خصوص پردازیم. از جمله آسیب‌های قرون اولیه اسلامی، خوار شمردن تأثیر عمل در سعادت انسان است. به عبارت دیگر رجوع از طرز تفکر واقع‌بینانه به خیالبافانه. انسان اگر به قرآن که سند و مرجع ماست مراجعه بکند و بعد از قرآن، اگر به سنت نبوی و هم‌چنین سنن قطعی‌ای که از ناحیه ائمه اطهار رسیده است، مثل روایاتی که از ناحیه آنها رسیده است، مراجعه کند، کاملاً به این اصل پی می‌برد که اسلام، دین عمل است. تکیه‌گاه تعلیم و تربیت اسلامی، عمل است. اسلام، بشر را متوجه این نکته می‌کند که هر چه هست، عمل است. سرنوشت انسان را عمل او تشکیل می‌دهد. این یک طرز تفکر واقع‌بینانه و منطقی با ناموس خلقت است. قرآن کریم چقدر راجع به عمل صحبت کرده باشد خوبست؟ و چقدر تعبیرات رسا و زیبایی در این زمینه دارد، مثل: **وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى**. [۱۵۷]. [برای بشر جز آنچه که کوشش کرده نیست.] یعنی سعادت بشر در گرو عمل اوست. **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ**. [۱۵۸]. [هر کس به اندازه یک ذره کار خیر اگر بکند، آن کار خیر او از بین نخواهد رفت. به او خواهد رسید و اگر به اندازه وزن یک ذره کار بد بکند، از میان نخواهد رفت و به او خواهد رسید.] این تعلیم، یکی از بزرگ‌ترین تعلیمات برای حیات یک ملت است. وقتی که ملت فهمید که سرنوشتش به دست خودش است، سرنوشت او را عمل خودش تعیین می‌کند، آن وقت متوجه عمل و نیروی خودش می‌شود، متوجه این که هیچ چیز به درد من نمی‌خورد مگر عمل و نیروی من که صرف فعالیت و سعی می‌شود. این خودش عامل بزرگی است برای حیات. شما اگر می‌بینید در صدر اسلام، مسلمین آنقدر جنبش و جوش داشتند، چون یکی از اصول افکارشان

همین بود. آنها این تعلیم را که از سرچشمه گرفته بودند، هنوز منحرف نکرده بودند. فکرشان این بود که هرچه من عمل و سعی می‌کنم و هر چه می‌جنبم، (البته عمل یک مسلمان اختصاص به عمل جوارح ندارد، بلکه نیت او هم باید صحیح باشد. ایمانش هم باید صحیح باشد) فقط همین است که به درد من می‌خورد. و جز این، چیز دیگری نیست. این چقدر به انسان اعتماد به نفس می‌دهد! چقدر انسان را متکی به نیروی خودش می‌کند! از جمله تعلیمات اسلامی که در همان صدر اسلام کم‌وبیش آسیب دید و هر چه گذشت، این آسیب زیادتر شد، (نه تنها اصلاح نشد بلکه زیادتر شد) همین مسئله است. [۱۵۹]. پس از ذکر این مقدمه لازم است به زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه کنیم و از این دیدگاه نگاهی به سیره عملی حضرت داشته باشیم که در مقام عمل با همه افتخارات و کمالات روحی که دارد تا چه حدّ مَصیر به عبادت و رعایت اصول و ضوابط است تا آنجا که در مقام حفظ حجاب حتّی از مرد نابینائی خود را می‌پوشاند و حاضر نیست بوئی از او به مرد نامحرم برسد و این دقت و شدت در عمل نه تنها در زندگی است بلکه برای پس از شهادت هم وصیت می‌کند بدن او در تابوتی قرار گیرد تا حجم بدن او برای دیگران نمایان نباشد. در مقام کار در خانه هیچ امتیازی برای خود قائل نیست و مانند یک زن عادی به سختی و مدام کار می‌کند تا آنجا که دستش از آسیا مجروح و شانه‌اش از بند مشک اثر می‌گیرد. در مقام عبادت آنچنان مشغول عبادت می‌گردد که از شدت و کثرت عبادت دو پای مبارکش متورم می‌شود و این همه را اضافه کنید به سفارش اکید پیامبر به حضرت زهرا «علیها السلام» مبنی بر اهل عمل بودن و استقلال رفتاری داشتن. روایت است که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله «رو می‌کند به یگانه فرزند عزیزش یعنی صدیقه طاهره «علیها السلام»، آن کسی که درباره‌اش می‌گوید بَضْعَةٌ مَنِّي، [او پاره جگر من است] و می‌گوید: يَا فَاطِمَةُ «علیها السلام» اِعْمَلِي بِنَفْسِكَ، [دخترکم خودت برای خودت عمل کن] اِنِّي لَا اُعْنِي عَنْكَ شَيْئًا. [من به درد تو نمی‌خورم.] از انتسابت با من کاری ساخته نیست، تعلیمات مرا بپذیر و دستورات مرا عمل کن، مگو پدرم پیغمبر است. پدرم پیغمبر است، به دردت نمی‌خورد، به دستور پدرت عمل کردن به دردت می‌خورد. آنوقت شما زندگی همین حضرت زهرا «علیها السلام» را مطالعه کنید، وقتی مطالعه می‌کنید می‌بینید در فکر این انسان کائنه وجود ندارد که من دختر پیغمبر آخر الزمان هستم. حدیث است که وقتی به محراب عبادت می‌ایستاد، بدنش به لرزه درمی‌آمد، ماهیچه‌های بدنش می‌لرزید، از خوف خدا گریه می‌کرد، شبهای جمعه را تا صبح نمی‌خوابید عبادت می‌نمود و می‌گریست. [۱۶۰].

اصول حاکم بر زندگی فاطمه و علی

اشاره

یکی از سئوالات مهم و اساسی در زندگی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» که باید به شکلی تفصیلی و مستند به نسل امروزی پاسخ داده شود روشن شدن زوایای زندگی و اصول حاکم بر زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» در حدّ یک الگو و زندگی ایده‌آل است. چرا که بعضی از کج‌اندیشان از طرفی و بعضی از دوستان مشتاق پیروی از آیین زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» سؤال می‌کنند که زندگی فاطمه علیها السلام چگونه می‌تواند برای ما الگو باشد و حتی بعضی از تاریک‌دلان، عایشه را به عنوان الگوی برتر از فاطمه زهرا «علیها السلام» مطرح می‌کنند. در اینجا ما با استعانت از روح مقدس حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» به ۳۰ اصل حاکم بر زندگی خانوادگی ایشان به اختصار و گذرا اشاراتی داریم و به این مطلب دقت می‌دهیم که فاطمه زهرا «علیها السلام» نه تنها الگوی ما بلکه الگو برای امام زمان علیه السلام و بزرگترین اولیاء خداست و الگوپذیری از او چه بسیار شایستگی، تدبیر، مطالعه و تهذیب نفس می‌طلبد و درک او و فضیلت‌های او همچون درک فضیلت‌های شب قدر آمادگی‌های بسیار می‌طلبد و ما اَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ.

اصل ساده زیستی و زهد خانوادگی

طبق اسناد تاریخی یکی از اصول حاکم بر زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» اصل سادگی و رعایت قناعت و زهد و بی‌رغبتی به دنیا است. برای روشن شدن این مطلب به چند نکته توجه می‌دهیم: حضرت زهرا «علیها السلام» در ابتدا در خانه‌ای اجاره‌ای زندگی را شروع کردند. (به بحث عروسی فاطمه علیها السلام رجوع شود) جهیزیه حضرت زهرا «علیها السلام» (به بحث جهیزیه مراجعه شود) مهریه مختصر حضرت زهرا «علیها السلام» (مراجعه به بحث مهریه حضرت شود) ساده‌پوشی حضرت علی «علیه السلام» و حضرت فاطمه علیها السلام [۱۶۱] (مراجعه به بحث لباس شود)

اصل مشارکت در امور زندگی

یکی از اصول حاکم بر زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» مشارکت و تعاون در همه مراحل و همه ابعاد گوناگون زندگی می‌باشد علی «علیه السلام» بچه‌داری [۱۶۲] می‌کرد، فاطمه علیها السلام نان می‌پخت و یا گندم آسیاب می‌کرد، علی «علیه السلام» به جهاد می‌رفت و زخم برمی‌داشت فاطمه علیها السلام زخمهای او را درمان می‌کرد و شمشیر او را می‌شست، علی «علیه السلام» از مکه به سوی مدینه هجرت می‌کرد و فاطمه «علیها السلام» هم به همراه او هجرت را انتخاب می‌نمود. (به بحث تفاهم و تعاون خانوادگی حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه شود)

ارزشی بودن ازدواج و حاکمیت ارزشها در ازدواج

یکی از مهمترین مسائل در ازدواج غرقه نشدن در مادیات، تجملات و فراموش نکردن معنویات و ارزشهاست که کار بسیار مشکل ولی لازم و بسیار مفید برای زندگی است. حضرت زهرا «علیها السلام» و امام علی بن ابیطالب علیه السلام ارزشهای اخلاقی و معنوی را بر خانه و خانواده خود حاکم نمودند. الف - هنگامی که عروس قصد خروج از خانه دارد نیازمندی به او مراجعه و پیراهن طلب می‌کند و فاطمه علیها السلام پیراهن عروسی خود را به او می‌بخشد و علی علیه السلام هم هیچ اعتراض نمی‌کند. ب - شب ازدواج و آغازین لحظه‌های شروع یک زندگی نوین برای هر زن و مردی شیرین و خاطره‌انگیز است، بسیاری از افراد این لحظه‌های شیرین را به انواع گناه می‌آلایند و فکر می‌کنند هرگونه زشتیها و مفاسدهای می‌تواند مجاز باشد. باید دید کاملترین الگوی بانوان جهان حضرت فاطمه «علیها السلام» چه حالاتی دارد و آغازین لحظه‌های زندگی با همسرش را چگونه شروع می‌نماید؟ در شب ازدواج علی «علیه السلام»، زهرا «علیها السلام» را نگران دید فرمود: "چرا ناراحتی؟" پاسخ داد: تَفَكَّرْتُ فِي حَالِي وَ أَمْرِي عِنْدَ ذَهَابِ عُمُرِي وَ تَزْوُلِي فِي قَبْرِ فَشَبَّهْتُ دُخُولِي فِي فِرَاشِي بِمَنْزِلِي كَمَا دُخُولِي إِلَى لِحْدِي وَ قَبْرِي فَأَنْشِدُكَ اللَّهُ إِنَّ قُومَتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَنَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى هَذِهِ اللَّيْلَةَ. [۱۶۳]. [در پیرامون و حال و رفتار خویش فکر کردم بیاد پایان عمر خویش و منزلگاه دیگر بنام قبر افتادم که امروز از خانه پدر به خانه شما منتقل شدم و روزی دیگر از اینجا به طرف قبر و قیامت خواهم رفت، در این آغازین لحظه‌های زندگی تو را به خدا سوگند می‌دهم که بیا تا به نماز بایستیم تا با هم در این شب خدا را عبادت کنیم.] ج - در شب عروسی ضمن شادمانی و دف زدن زنان، تکبیر هم گفته می‌شود و یاد خدا فراموش نمی‌گردد. د - پیامبر پس از ازدواج از علی «علیه السلام» سؤال کردند: "زهرا «علیها السلام» را چگونه یافتی؟" حضرت علی علیه السلام فرمودند: نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ. [۱۶۴] فاطمه «علیها السلام» چه خوب یآوری، برای اطاعت الهی است.]

اهمیت دادن به تربیت فرزندان

رنگ مادی زندگی نباید آنچنان غالب و مهم جلوه داده شود، به شکلی که اساس تشکیل زندگی و اهداف انسانی در آن فراموش گردد. یکی از اهداف زندگی زناشویی تکثیر و بقاء نسل انسان‌هاست. آنهم انسانهایی که در نتیجه تربیت و زحمات والدین، شایسته نام انسانی باشند. زندگی اگر چه از نظر مادی ساده باشد می‌تواند از نظر تربیتی و معنوی ایده‌آل باشد و لباس تقوا برای فرزندان با اهمیت‌تر از لباس ظاهر و لباس بدن است. یکی از اصول حاکم بر زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» دقت در تربیت فرزندان و تحمل همه مشقتهای لازم برای ارائه بهترین انسانها به جامعه بوده است و نتیجه این زندگی مقدس فرزندان همچون حسن، حسین، زینب، و ام‌کلثوم‌علیهم السلام می‌باشند.

اصل میهمان دوستی و ضیافت در خانه

یکی از اصول اخلاقی لازم برای هر خانواده، دیگرگرایی در قالب آداب اسلامی است. یکی از جلوه‌های زیبای این اصل اخلاقی میهمان‌پذیری، میهمانی دادن و دوست داشتن این عمل با روی باز است. در سیره انبیاء الهی و اولیاء دینی همچنین در روایات متعدد دینی بر این اصل دینی و انسانی تکیه شده است. در روایت داریم که قال رسول الله صلی الله علیه و آله: «الضَّيْفُ دَلِيلُ الْجَنَّةِ». [۱۶۵] [میهمان راهنمای انسان به سوی بهشت است.] سیره فاطمه «علیها السلام» و شوهر او در این جهت بسیار روشن، جذاب و خواندنی است به شکلی که در بعضی از روایات وجود دارد که اگر بیش از شش روز می‌گذشت و میهمانی برای علی «علیه السلام» نمی‌رسید تأسف می‌خورد و می‌نالید. [۱۶۶]. در تاریخ آمده است مرد گرسنه‌ای در مسجد مدینه به پا خاست و گفت: "ای مسلمانان از گرسنگی به تنگ آمده‌ام مرا میهمان کنید." پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» فرمودند: "چه کسی این مرد را امشب میهمان می‌کند؟" حضرت علی «علیه السلام» فرمود: "من یا رسول الله!" کمی بعد وارد منزل شده از فاطمه «علیها السلام» پرسید: "آیا غذائی در منزل داریم؟ میهمان گرسنه آورده‌ام." حضرت زهرا «علیها السلام» ایثارگرانه فرمودند: ما عِنْدَنَا إِلَّا قُوْتُ الصَّبِيَّةِ وَلَكِنَّا نُؤْتِرُ بِهِ ضَيْفَنَا. [در خانه ما غذائی نیست مگر به اندازه خوراک دختر بچه اما امشب ایثار کرده گرسنگی را تحمل می‌کنیم و همین مقدار غذا را به میهمان می‌بخشیم. [۱۶۷]]

ایثار و انفاق خانوادگی

مقدم داشتن دیگران بر خود اصلی بسیار ارزشمند و فوق انسانی است که هر کس نمی‌تواند دارنده آن باشد. یکی از امتیازات خانوادگی حضرت زهرا «علیها السلام» حاکمیت این صفت برجسته اخلاقی بر تمامی آنهاست. بارها و بارها در صحنه گوناگون جلوه‌های شکوهمند از ایثار جمعی و گروهی فاطمه علیها السلام و اعضاء خانواده او در تاریخ به ثبت رسیده است. الف - قصه سوره هل‌اتی و ایثار گروهی خانواده فاطمه «علیها السلام» ب - ایثار غذا به میهمان و خود گرسنه بودن.

استفاده و بکارگیری عوامل معنوی برای حل معضلات و مشکلات

یکی از متدها و اصول حاکم بر زندگی فاطمه علیها السلام «دخالت دادن عوامل معنوی در شئون زندگی مادی می‌باشد. عقیده‌مندی حضرت به تأثیر عوامل معنوی و بکارگیری آنها در جای جای زندگی آن بانوی باکرامت جلوه‌گری دارد که به چند نمونه از آن اشاره می‌کنیم. الف - هنگامی که حسن و حسین علیهما السلام مریض شدند حضرت زهرا «علیها السلام» برای شفای آنان از عامل معنوی نذر کردن استفاده نمودند. (به قصه سوره هل‌اتی مراجعه شود) ب - برای رفع خستگی از کار خانه، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به فاطمه علیها السلام تسبیحات معروف حضرت زهرا «علیها السلام» را تعلیم دادند و آن حضرت هم پذیرفت. (به بحث تسبیحات حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه شود) ج - تقاضای دعا از پیامبر برای شفای فرزندان. د - استفاده از تعویذات

[۱۶۸] و دعاها برای حفظ فرزندان.

اهمیت و احترام به کار و همکاری در بین اعضاء خانواده

کار در اسلام عبادت است و به‌عنوان یکی از اصول تربیتی و انسان‌ساز طرح می‌گردد و در سیره اولیاء خدا ارزشی والا داشته است. فاطمه علیها السلام و علی علیه السلام به‌عنوان دو عضو برجسته در خانواده اهل‌بیت به‌کار، احترام خاص می‌گذارند و دارای وجدان کاری و همکاری با یکدیگر بودند. علی «علیه السلام» در هر بعد از ابعاد زندگی خود در مقام جهاد، حکومت، سیاست، عبادت و باغداری و مزرعه‌داری و... بالاترین تلاشها را داشت. فاطمه زهرا «علیها السلام» نیز در مقام عبادت، دفاع از ولایت، و کار در خانه و خانه‌داری و اداره فدک بالاترین تلاشها را داشت. (به بحث کار مراجعه شود)

تقسیم کار خانه

زندگی دارای مشکلاتی است که کار نمودن و تقسیم آن بین اعضاء بسیاری از آن مشکلات را حل می‌کند. زندگی فاطمه علیها السلام پر از تلاش، تفاهم و تقسیم کار است. امام باقر «علیه السلام» می‌فرمایند: "همانا فاطمه «علیها السلام» با علی «علیه السلام» پیمان بسته بود که کار خانه و خمیر کردن آرد و پختن نان و جارو کردن خانه را ایشان انجام دهد و علی «علیه السلام» نیز با ایشان پیمان بسته بود که کارهای بیرون از خانه همچون آوردن هیزم و تهیه غذا را او انجام دهد [۱۶۹].".

احترام متقابل اعضاء به یکدیگر

یکی از دستورات اخلاقی اسلام حفظ حریم شخصیتی افراد و احترام متقابل افراد به یکدیگر است. در زندگی فاطمه «علیها السلام» اصل احترام اعضاء خانواده به یکدیگر رعایت می‌گردید و همسر نسبت به همسر و هر یک از والدین در ارتباط با فرزندان خود احترام خاصی قائل بودند.

حاکمیت اصل مشورت بر زندگی

مشورت یعنی استفاده از فکر، خرد و تجارب دیگران و اضافه نمودن اندوخته‌های علمی و عملی دیگران به خود و زندگی خود. وجود مشاور در زندگی بسیار لازم و ضروری است چرا که بسیاری از اوقات تسریع و تسهیل در روند زندگی ایجاد می‌کند و گاهی مشکلات و تعارضها را حل می‌نماید. همچنین جسارت مشورت طلبی و مشاوره با دیگران یکی از روحيات لازم برای هر خانواده است. یکی از اصول حاکم بر زندگی فاطمه «علیها السلام» و علی «علیه السلام» مشورت خواهی و مشاوره با پیامبر مکرم اسلام به‌عنوان فکر برتر و قابل احترام بود. این دو بزرگوار بارها به پیامبر برای امور زندگی خود مراجعه می‌نمودند و از ارشادات و راهنماییهای آن حضرت بهره‌مند می‌شدند. همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هنگامی که آمادگی این دو بزرگوار را برای هدایت‌پذیری دیدند بارها خود به‌خانه زهرا «علیها السلام» مراجعه می‌کردند و آنها را رهبری و راهنمایی می‌نمودند. مثلاً در تقسیم کار بین زوجین حضرت با پیامبر «صلی الله علیه و آله» مشورت نمودند [۱۷۰] و برای استخدام مستخدم با پیامبر «صلی الله علیه و آله» مشورت نمودند و کمک خواستند. [۱۷۱]. پیامبر اکرم شش ماه متوالی هنگام نماز در خانه فاطمه علیها السلام می‌ایستادند و آنها را دعوت به نماز می‌کردند. [۱۷۲]

فرمان پذیری فاطمه از علی

روزی امام علی «علیه السلام» وارد منزل شد و فرمود: "فاطمه جان خلیفه و عمر در پشت خانه منتظر اجازه ورود می‌باشند تا نظر شما چه باشد؟" حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: اَلْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحَرَّةُ زَوْجَتُكَ اِفْعَلْ مَا تَشَاءُ [۱۷۳]. [علی جان خانه، خانه توست و من زن آزاده همسر تو می‌باشم هر آنچه می‌خواهی انجام ده.]

نفی ارزشهای جاهلی در ملاک انتخاب همسر

امام صادق «علیه السلام» می‌فرمایند: هنگامی که طرفین همدیگر را به خاطر ثروت یا زیبایی به ازدواج درآورند به این هدف نخواهند رسید ولی اگر یکدیگر را به خاطر دین و ایمانشان انتخاب کنند خدای عزوجل هم زیبایی و هم ثروت را به هر دوی آنها خواهد داد. و حضرت زهرا «علیها السلام» به پیامبر «صلی الله علیه و آله» می‌فرماید: يَا رَسُولَ اللَّهِ: دَخَلَ عَلَيَّ نِسَاءٌ مِنْ قَرَيْشٍ وَقُلْنَ لِي زَوْجِيكَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ فَقِيرٍ لَا مَالَ لَهُ. [۱۷۴]. [ای رسول خدا زنان قریش به منزل من وارد شدند و سرزنش آغاز کردند و گفتند: پیامبر تو را همسر کسی قرار داد که سرمایه‌ای ندارد.]

اصل آرایش و زینت برای همسر

برای زن در رسیدگی به وضع ظاهریش به خاطر همسرش سزاوار نیست که به خود و سر و وضعش نرسد ولو به اینکه گردن‌بندی را در گردن خویش بیاویزد و نیز پسندیده نیست که دستش را بدون رنگ رها کند ولو اینکه مختصر حنائی بگذارد گرچه سالخورده باشد. در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» آمده است که ام‌سلمه می‌گوید: "از حضرت زهرا «علیها السلام» پرسیدم آیا عطر و بوی خوش ذخیره کرده‌ای؟" فرمودند: "آری". رفت و شیشه عطری آورد و مقداری در کف دست من ریخت. بوی خوشی داشت که هرگز نشنیده بودم. گفتم: "این عطر خوشبو را از کجا تهیه کرده‌ای؟" فرمود: "این عطر مشککی است که از بال و پر جبرئیل فرو ریخته است [۱۷۵]. پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» به عمار یاسر مأموریت داد برای شب عروسی حضرت زهرا «علیها السلام» عطرهاى خوشبو تهیه نماید، عمار یاسر می‌گوید: عطر خوبی تهیه کرده به منزل فاطمه «علیها السلام» بردم فرمود: يَا أَبَا الْقَيْظَانِ مَا هَذَا الطَّيِّبُ؟ [ای عمار یاسر این عطر چیست؟] گفتم: "پدرت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مرا امر کرد تا فراهم نمایم [۱۷۶]."

عبادت در خانه و مأنوس نمودن اطفال با عبادت

امام مجتبی «علیه السلام» می‌فرماید مادرم فاطمه «علیها السلام» را دیدم که شب جمعه در محراب خویش به عبادت ایستاده و پیوسته در رکوع و سجود بود تا آنکه سپیده صبح بردمید و از او می‌شنیدم که برای مردان و زنان مؤمن دعا می‌کرد و نامشان را بر زبان جاری می‌ساخت و برایشان دعا می‌کرد ولی برای خویش هیچ دعا نمی‌کرد، پس به او گفتم ای مادر! چرا همانگونه که برای دیگران دعا می‌کنی برای خود دعا نمی‌کنی؟ فرمود: ای پسر! نخست باید همسایگان را دریافت و دعا نمود آنگاه به خانه و اهل خانه پرداخت. [۱۷۷].

اختصاص اطاقی برای عبادت در خانه

یکی از دستورات اسلام رعایت آداب دینی در خانه و انجام فرایض و مستحبات دینی در محیط و فضای خانه است. خواندن قرآن در خانه، گفتن اذان، خواندن نمازهای مستحبی مخصوصاً نماز شب در خانه از مواردی است که اسلام بر آن تکیه داشته است. اختصاص مکانی برای عبادت و نماز در خانه بخشی از توصیه‌های اسلام در این خصوص است. در روایت است که حضرت زهرا «علیها السلام» محراب عبادت داشت، [۱۷۸] لباس و عطر مخصوص نماز داشتند [۱۷۹] همچنین علی «علیه السلام» مکانی

مخصوص برای عبادت داشتند و فرزندان خود را هم هنگام عبادت شبانه به آن مکان می‌بردند.

اصل جهادی بودن همه اعضاء و فدائی دادن برای اسلام

خانه فاطمه «علیها السلام» تجلیگاه جهاد اسلامی، تربیت مجاهدین خط مقدم جبهه نبرد و مانوس با مبارزه شمشیر، میدان جنگ، خون، شهادت، زخم برداشتن و دفاع از اسلام بود صاحب ذوالفقار همسر فاطمه علیها السلام، حمزه سیدالشهداء عموی او، امام حسن مجتبی علیها السلام و امام حسین علیه السلام آفریننده بزرگترین حماسه‌های تاریخی، فرزندان او هستند. بلی محسن شهید، فاطمه علیها السلام لطمه دیده، علی علیه السلام زخم خورده، حسن علیه السلام مسموم و حسین علیه السلام سر جدا و زینب و کلثوم به اسارت رفته همه و همه زیر یک سایبان و در یک خانه بوده‌اند و این یکی از امتیازات بزرگ خاندان فاطمه «علیها السلام» است. که خداوند متعال فرمود: فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا. [۱۸۰]. [خدا برتری داده است مقام مجاهدین و رزم‌آوران را بر مرفهین و نشستگان].

اصل ارتباط خانه با مسجد و آشنا نمودن فرزندان با مسجد

خانه فاطمه و علی علیهما السلام در کنار مسجد پیامبر «صلی الله علیه و آله» بود و درب آن نیز به مسجد باز می‌شد عده‌ای دیگر از یاران پیامبر «صلی الله علیه و آله» هم دری از خانه‌شان به مسجد باز می‌شد. روزی پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمان داد تمامی درهایی را که به مسجد باز می‌شد ببندند، جز درب خانه فاطمه و علی علیهما السلام که آن را به دستور پیامبر «صلی الله علیه و آله» باز نهادند. وقتی یاران پیامبر «صلی الله علیه و آله» می‌گفتند ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» درب خانه‌های ما را به مسجد بستی اما درب خانه علی «علیه السلام» را باز نهادی فرمود: "من آن را نبستم بلکه به فرمان خدا بسته شد [۱۸۱]."

علم دوستی همه اعضاء خانواده

یکی از ارزشهای مهم اسلامی و انسانی علم و دانش و تلاش برای کسب معرفت دینی و اشاعه فرهنگ علم دوستی در بین دیگران است. همه اعضاء خانواده زهرا «علیها السلام» بعنوان گنجینه‌های علم خدا، آشنا با علوم و تفسیر قرآن و عارف به احادیث پیامبر بودند برای آنان علم ارزش ویژه دارد. در این جهت به نقل یک روایت می‌پردازیم. شخصی وارد محضر فاطمه زهرا «علیها السلام» گردید و عرض کرد: "ای دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» آیا پیامبر اسلام یادگاری نزد شما دارد که به عنوان هدیه و تحفه عنایت فرماید؟" فاطمه علیها السلام به کنیزی که در حضورش بود فرمودند آن ابریشینه یا آن جریده را بیاور. کنیزک به جستجوی آن پرداخت ولی آن را نجست. فاطمه «علیها السلام» بسیار ناراحت شدند و فرمودند: "سعی کن آن را پیدا کنی چرا که ارزش این نوشته علمی از نظر من به منزله حسن و حسین علیهما السلام می‌باشد." پس با تلاش و جستجو کنیزک آن را پیدا کرد. پارچه‌ای بود که در غلاف مخصوص خویش قرار گرفته بود. [۱۸۲].

استفاده از خدمتکار برای فراغت بیشتر داشتن

حضرت فاطمه «علیها السلام» با همه بزرگواری و مقام و منزلتی که در پیشگاه خداوند داشت کار خانه را خود انجام می‌داد و تا مدت‌ها خدمتکار نداشت. روزی پیامبر «صلی الله علیه و آله» زنی را که در یکی از جنگها اسیر گرفته بود نزد فاطمه «علیها السلام» آورد و دست او را در دست آن حضرت گذاشته فرمود: "ای فاطمه علیها السلام این زن در خدمت توست او اهل نماز است." سپس درباره او سفارش کرد. فاطمه «علیها السلام» نگاهی به صورت پیامبر کرد و چنین گفت: "کار خانه را تقسیم می‌کنیم یک

روز من کار می‌کنم و یک روز او "اشک در چشمان پیامبر حلقه زد و فرمود: اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ. [۱۸۳].

رعایت حق خدمتکار

از سلمان نقل شده که گفت در خانه حضرت زهرا «علیها السلام» بودم که دیدم فاطمه «علیها السلام» نشسته و آسیابی پیش روی اوست و بوسیله آن مقداری جو را آرد می‌کند و عمود آسیا خون‌آلود است و حسین «علیها السلام» در یک جانب بر اثر گرسنگی به شدت گریه می‌کند. عرض کردم ای دختر رسول خدا چندان خود را به زحمت نینداز و اینک این فضا است و در خدمت حاضر است فرمود: "رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من سفارش نمود که کارهای خانه را یک روز من انجام دهم و روز دیگر فضا. دیروز نوبت فضا بود و امروز نوبت من است [۱۸۴]."

محنت پذیری همه اعضاء خانواده

همه اعضاء خانواده فاطمه زهرا «علیها السلام» محنت‌پذیر و آبدیده و آماده چشیدن رنجهای در مسیر اسلام بودند. انواع اذیت‌های اجتماعی و آزارها و کمبودهای مختلف را در جهت تکمیل شخصیت خود و در دفاع از حدود اسلام و آرمانهای پیامبر «صلی الله علیه و آله» به خود خریدند. سه سال در شعب ابی طالب زندگی کردن، هجرت از مکه و ورود به مدینه، شرکت در جنگ‌های مختلف، تحمل آزارهای زبانی مردم، آماده نمودن خود و همه اعضاء خانواده برای شهادت و اسارت یکی بعد از دیگری، شاهد شهادت یکدیگر بودن اما خستگی ناپذیری و نشاط در همه شرائط، از خصوصیات و مصادیق محنت‌پذیری اعضاء خانواده فاطمه زهرا «علیها السلام» است.

دفاع از ارزشها از طریق خطابه و تسلط بر ادبیات و شعر در همه اعضاء خانواده

یکی از امتیازات آل یس قدرت بیان، شیرینی کلام و غنای کلامی آنان است. از علی علیه السلام تا ام‌کلثوم، همه و همه خطبه‌های شیرین علمی و بلیغ دارند و در موقع لزوم در مقام خطابه به عنوان برترین خطبا و سخنرانان، عالی‌ترین بیانات را داشته‌اند. خطبه‌های امیرالمؤمنین در نهج‌البلاغه، خطبه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» در مدینه و اشعار باقیمانده از ایشان [۱۸۵]، خطبه‌های امام حسن مجتبی علیه السلام و سخنرانی‌های حضرت سیدالشهدا «علیه السلام» خطبه‌های زینب کبری و ام‌کلثوم در ماجرای عاشورا، حکایت از قدرت بیان و وجود این فضیلت برجسته خانوادگی در اهل بیت عصمت و طهارت دارد.

شجاعت و دلیری همه اعضاء

شجاعت یکی از چهار ضلع مهم فضائل بزرگ اخلاقی است چرا که اصول اخلاقی مهم شامل چهار عنوان شجاعت، عدالت، عفت و حکمت می‌باشد. خاندان اهل بیت همچنانکه در باب عدالت عفت و حکمت عالی‌ترین مدارج را دارا می‌باشند در احراز صفت شجاعت هم بالاترین و کاملترین آن را بهره‌مندند. شجاعت‌های علی علیه السلام، دلاوریهای فاطمه علیها السلام در مقام احتجاج و درگیر شدن با عمر و خلفای ستم، شجاعت‌های امام حسن علیه السلام و حسین بن علی علیه السلام و شجاعت‌های زینب کبری و ام‌کلثوم علیهم السلام در مبارزه با بنی‌امیه، معاویه و یزید باز از سندهای محکم تاریخی جهت اثبات شجاعت خانوادگی اهل بیت عصمت و طهارت است.

ایشان و مقدم داشتن دیگران بر خود در همه اعضاء خانواده

(به سوره هل اتی و بحث ایثار مراجعه شود)

عشق و عاطفه و مهربانی همه اعضاء به یکدیگر

انسانهای کامل در تمام ابعاد وجودی به کمال رسیده و در هر جهت عالیترین رتبه را احراز نموده‌اند خاندان فاطمه زهرا «علیها السلام» به‌عنوان کاملترین انسانها از جهت عاطفی و محبت‌ورزی به یکدیگر خالص‌ترین و بیشترین محبتها و عشقها را داشتند. محبت صددرصد عاطفی فاطمه علیها السلام» به امیرالمؤمنین علیه السلام» و محبت علی علیه السلام» به فاطمه علیها السلام» محبت علی و فاطمه علیهم السلام به فرزندان و محبت فرزندان آن دو بزرگوار به پدر و مادر در تاریخ قصه‌های متعدد و درس‌آموزی دارد. بطور مثال هنگامی که مولا امیرالمؤمنین را برای بیعت از خانه بیرون می‌برند عشق مشتعل فاطمه علیها السلام» نسبت به علی «علیه السلام» فروزان‌تر می‌شود و در مقام عواطف پاک خود به سلمان می‌گوید: *يَا سَلْمَانَ يُرِيدُونَ قَتْلَ عَلِيٍّ وَ مَا عَلِيٌّ عَلَيَّ صَبْرٌ فَدَعْنِي حَيْثِي أَتَى قَبْرَ أَبِي فَأَنْثِيَرَنَّ شَعْرِي وَأَشُقُّ جَيْبِي وَأَصِيحُ إِلَى رَبِّي*. [ای سلمان آنها قصد جان علی «علیه السلام» را دارند و من در شهادت علی علیه السلام» نمی‌توانم صبر کنم صبرم تمام شده مرا به حال خود بگذار تا کنار قبر پدرم بروم موهایم را پریشان نموده گریبان چاک سازم و به درگاه خدا ناله سر دهم. [۱۸۶].] پس از لحظاتی چند که در میان سکوت و اندوه و شگفتی حاضران، مهاجمین دست از امام کشیدند و امام علی علیه السلام» تنها و مظلوم از مسجد مدینه بیرون آمده راه خانه را در پیش گرفت، حضرت زهرا «علیها السلام» شوهر معصوم را نگریسته و فرمود: *رُوحِي لِرُوحِكَ الْفِدَاءُ وَ نَفْسِي لِنَفْسِكَ الْوَقَا يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنْ كُنْتُ فِي خَيْرٍ كُنْتُ مَعَكَ وَ إِنْ كُنْتُ فِي شَرٍّ كُنْتُ مَعَكَ*. [علی جان، جانم فدای جان تو و جان و روح من سپر بلای جان تو یا ابالحسن همواره با تو خواهم بود، اگر تو در خیر و نیکی بسر می‌بری با تو خواهم زیست و یا اگر در سختی و بلاها گرفتار شدی باز هم با تو خواهم بود. [۱۸۷].]

انضباط و آدابی بودن زندگی فاطمه و خاندان او

یکی از آثار و فوائد مهم اعتقاد دینی [۱۸۸] مؤدب شدن انسان به مجموعه‌ای از آداب و قوانین برای انجام اعمال زندگی است یک فرد متدین همه رفتارهایش دارای قانونمندی دینی است. خواب، خوراک، کلام، نظافت، خانه‌داری و همه شئون او دارای انضباط خاص قانونی است. فاطمه زهرا «علیها السلام» بعنوان نمونه کامل یک زن مسلمان و یک الگوی تمام عیار انسانی انضباط خاص را بر زندگی حاکم نموده بود و آداب خاص بر زندگی ایشان حاکم بود و نیز به آن توصیه می‌نمودند. برای مثال به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: الف - هنگام خواب حضرت چهار عمل مستحبی انجام می‌دادند: ۱- خواندن سه سوره قل هو الله که پاداش ختم قرآن دارد. ۲- صلوات فرستادن بر پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله» و پیامبران الهی که موجب شفاعت پیامبران از انسان خواهد شد. ۳- طلب مغفرت برای مؤمنین که موجب خشنودی آنهاست. ۴- گفتن تسبیحات اربعه [۱۸۹] که ثواب حج و عمره دارد (به بحث آداب خواب مراجعه شود). ب - فاطمه زهرا «علیها السلام» همیشه در خانه معطر بود. [۱۹۰]. ج - فاطمه زهرا «علیها السلام» برای نماز، لباس مخصوص و برای عبادت جایگاه مخصوص داشتند. [۱۹۱]. د حضرت زهرا «علیها السلام» برای غذا خوردن رعایت دوازده قانون را توصیه فرمودند. (به بحث آداب غذا خوردن در کلام فاطمه علیها السلام» مراجعه شود) ه - کار بیرون خانه و کار داخل خانه بین علی علیه السلام» و ایشان تقسیم شده بود. و - کار داخل خانه را هنگامی که خدمتکار استخدام نمودند بین خود و او تقسیم نمودند. این موارد و مواردی از این دست همه بیانگر نظم خاص در نظام زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌باشد.

اعمال روز ولادت حضرت زهرا

اعمال این روز شریف و گرامی عبارتند از: روزه، خیرات و صدقات بر مؤمنین و زیارت مخصوص حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» که در این روز خوانده می‌شود. [۱۹۲].

الگوی مهدی، فاطمه است

الگوپذیری و نیاز به الگو و سرمشق یکی از ضروریات تربیتی زندگی همه انسانها است. از بالاترین انسانها تا معمولی‌ترین آنها باید به دنبال اسوه و الگو برای تعالی روح و روان خود جهت اتکا و پشتوانه شخصیتی باشند آنهم اسوه‌های پاک و بی‌خطا و به تعبیر قرآن کریم اسوه حسنه، چه اگر انسان به اسوه‌ها و قهرمانان ارزشمند انسانی اقتدا نکرد قهرمانان و اسوه‌های کاذب فکر او را ربوده و رفتار او را تنظیم می‌کنند. امام زمان حضرت حجت «علیه السلام» که خود اسوه بهترین انسانها می‌باشند مادر خود حضرت زهرا «علیها السلام» را به عنوان الگوی مرامی و اسوه حسنه انتخاب و به او اقتدا نموده است. حضرت مهدی «علیه السلام» در یکی از نامه‌هایشان فرمودند: وَ فِي ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لِي أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. [۱۹۳]. [دختر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» برای من الگوی نمونه‌ای است.]

ام ایها

شاید علت آنکه این کنیه را به آن حضرت داده‌اند، آن بوده است که پیامبر «صلی الله علیه وآله» رفتاری با آن حضرت داشتند که فرزند نسبت به مادرش دارد و همچنین او نیز با حضرت رسول رفتاری مادرانه داشت چنانکه تاریخ و روایات این مطلب را تایید می‌کند. در روایات فراوانی وارد شده است که حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» دست او را می‌بوسید و هر گاه که از سفر برمی‌گشت فقط از او دیدار می‌کرد و در تمام مسافرتها آخرین کسی که با او خداحافظی می‌کرد حضرت زهرا «علیها السلام» بود گویا با این دیدار از آن چشمه صاف و گوارا برای طول مسافرت خود بهره‌ای عاطفی و توشه‌ای احساسی ذخیره می‌نمود همانگونه که فرزند مودب از مادر خود چنین بهره‌ای را می‌گیرد از سوی دیگر می‌بینیم که آن حضرت بسان مادری دلسوز رسول خدا «صلی الله علیه وآله» را در آغوش می‌گرفت و او را نگهداری می‌کرد، جراحات و زخمهایش را مرهم می‌گذاشت و دردها و رنجهایش را کاهش می‌داد و خلاصه آنکه هرگونه عاطفه، دلسوزی، انس و محبتی که فرزند از مادرش احساس می‌کند آن حضرت آنها را در فاطمه «علیها السلام» می‌یافت و گویا او مادرش بود. [۱۹۴].

ام البنین

ام‌البنین بانوی گرامی و پرهیزگار و دلیری است که پس از فاطمه زهرا «علیها السلام» به ازدواج حضرت علی «علیه السلام» در آمد. در لحظه‌های پایانی عمر شریف حضرت زهرا «علیها السلام» آن بانوی ملکوتی از جمله وصایایی که داشتند به حضرت علی «علیه السلام» توصیه به ازدواج نمودند و فرمودند: مردان نیازمند به ازدواج هستند، و به همین دلیل حضرت علی «علیه السلام» پس از ایشان با ام‌البنین ازدواج نمودند و نتیجه آن چهار فرزند دلیری بود که بالاترین پشتوانه برای فرزندان صدیقه طاهره مخصوصاً در قیام عاشورا بودند. مادر حضرت ابوالفضل علیه السلام و همسر امیرالمؤمنین پس از شهادت حضرت فاطمه علیها السلام بود که به معرفی عقیل، برادر حضرت امیر، به همسری علی علیه السلام در آمد. نامش فاطمه بنت حزام از قبیله بنی کلاب و خواهر لبید شاعر بود. زنی بود با شرافت، از خانواده‌ای ریشه‌دار و دلاور و نسبت به فرزندان حضرت زهرا «علیها السلام» نیز بسیار مهربان بود. ثمره ازدواج علی «علیه السلام» با او چهار پسر بود، به نامهای: عباس، جعفر، عبدالله و عثمان، که هر چهار فرزندش در روز عاشورا در رکاب سیدالشهدا به شهادت رسیدند. ام‌البنین، پس از شهادت فرزندان، همه روزه به بقیع می‌رفت و بچه‌های عباس را نیز به همراه

می‌برد و به یاد شهیدش مرثیه و نوحه می‌خواند. زنان مدینه نیز به ندبه و نوحه سوزناک او جمع می‌شدند و می‌گریستند. اشعاری هم درباره عباس سروده بود. [۱۹۵].

ام ایمن و فاطمه

یکی از زنان نمونه و بسیار شایسته در صدر اسلام ام ایمن است. او دارای کمالات اخلاقی و نفسانی بسیار بالا است به شکلی که به ندرت مردان می‌توانند صاحب چنین امتیازاتی باشند. زنی که بارها مورد مدح پیامبر «صلی الله علیه و آله» قرار گرفت. برتریهای اخلاقی متعدد داشت و پس از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» هم از معدود کسانی بود که پای از خانه و خاندان اهلیت نکشید و دوشادوش فاطمه زهرا «علیها السلام» حرکت کرد. ام ایمن مستقیماً به خلفای جور اعتراض کرد و با کمال شجاعت به عنوان زنی بهشتی شهادت بر مالکیت فدک برای حضرت زهرا «علیها السلام» داد و در دادخواهی حضرت زهرا «علیها السلام» در برابر خلیفه وقت شرکت مستقیم داشت. در کتاب چشمه در بستر در مورد شخصیت ام ایمن چنین آمده است: "ام ایمن این پرستار [۱۹۶] مهربان [۱۹۷] و هشیار [۱۹۸] محمد «صلی الله علیه و آله» یتیم، این آزاده [۱۹۹] سابق در اسلام [۲۰۰] مهاجر [۲۰۱]، این امین، [۲۰۲] وارث دو شهید، [۲۰۳] مجاهد. [۲۰۴] " این محدثه [۲۰۵] بهشتی [۲۰۶] مدافع رسول نبی «صلی الله علیه و آله»، این همدم باوفای زهرا «علیها السلام» دخت نبی و مدافع همیشه فاطمه علیها السلام» زوج وصی " او اگرچه شیفته [۲۰۷] و محب رسول صلی الله علیه و آله» بود و رسول صلی الله علیه و آله» او را مادر خود [۲۰۸] و بقیه اهل بیت می‌خواند و به دیدارش می‌رفت [۲۰۹] و همیشه بزرگش می‌داشت. ام ایمن اگرچه آزاده بود، اما به خاطر آن همه سفارشهایی که رسول «صلی الله علیه و آله» در حق زهرا «علیها السلام» داشت، خود به خدمت زهرا «علیها السلام» [۲۱۰] درآمد تا به کمالی رسد. او انصاف و ایثار و شهادت را در این خانه تجربه کرد. و در نهایت، عشق و ولایه را از زهرا «علیها السلام» آموخت و از جام ولای او نوشید و هر چه یافت از همین یافت. [۲۱۱]. آنگاه که علی «علیه السلام» را برای بیعت به مسجد کشاندند آنکه در مسجد در برابر همه فریاد اعتراض سر داد و بی پروا خلفا را اهل نفاق خواند، [۲۱۲] ام ایمن بود. چه آنگاه که فدک را غصب کردند، آنکه در برابر استبداد خلفا ایستاد و مردانه علیه آنان شهادت داد، ام ایمن بود. [۲۱۳]. چه آنگاه که همه زهرا «علیها السلام» را تنها گذارده بودند، آن که همدم باوفای زهرا «علیها السلام» بود و تا واپسین دم بر بالینش بود، ام ایمن بود. [۲۱۴]. چه آنگاه که هیچ کس را بی‌اذن زهرا «علیها السلام» اجازه حضور در تشییع نبود، آنکه با خواست زهرا «علیها السلام» حضور داشت ام ایمن بود. [۲۱۵]. و چه آنگاه که زهرا «علیها السلام» از دنیا چشم بر بست، آنکه از فراق او و هم برای اعتراض به خلفا و رساندن پیام مظلومیت علی «علیه السلام» و زهرا «علیها السلام» از مدینه هجرت کرد، ام ایمن بود. [۲۱۶] و خیلی زود به معشوق پیوست و از تنهایی درآمد، سلام و رضوان خدا بر او باد.

امتیازات حضرت زهرا (مریم کبری) نسبت به حضرت مریم

اشاره

یکی از راههای شناخت شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» شناخت آن حضرت و مقایسه با دیگر بانوان صاحب فضیلت در قرآن و یا تاریخ انسانهاست. مقایسه و تطبیق کمالات او و ارزیابی مجموعه خصلتهای ایشان با دیگر زنان راهی روشن برای هر چه بهتر شناختن حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» می‌باشد. در قرآن کریم مجموعه ۲۰ خصلت برای حضرت مریم آمده است که علاوه بر اثبات آن صفات برای حضرت فاطمه علیها السلام» برتریهای فراوان دیگر برای آن حضرت وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

برتریهای حضرت زهرا بر مریم

ردیف مریم فاطمه علیها السلام» ۱ مریم دختر عمران فاطمه علیها السلام» دختر محمد «صلی الله علیه و آله» ۲ سرپرست مریم حضرت زکریا است و کفلهای زکریا (۱) سرپرست فاطمه «علیها السلام» حضرت محمد «صلی الله علیه و آله» است ۳ مریم در عهد جاهلیت بدین آمد فاطمه «علیها السلام» در عهد اسلام بدین آمد ۴ مریم عیسی را در ایام جاهلیت بدین آورد فاطمه «علیها السلام» در عهد اسلام فرزندان را بدین آورد ۵ مریم یک عیسی بدین آورد فاطمه «علیها السلام» حسن و حسین زینب و ام کلثوم را بدین آورد ۶ مریم بزرگ زنان زمان خود است فاطمه «علیها السلام» بزرگ زنان جهانیان است ۷ مریم مادرش حنه است فاطمه «علیها السلام» مادری چون خدیجه دارد ۸ بقاء نسل پیامبر از فاطمه «علیها السلام» است ۹ یازده امام معصوم از فاطمه «علیها السلام» است ۱۰ مریم برای کمک به خدیجه برای ولادت فاطمه «علیها السلام» آمد ۱۱ زهرا «علیها السلام» شوهری به عظمت حضرت علی «علیه السلام» دارد ۱۲ مریم صاحب کتاب آسمانی نیست فاطمه «علیها السلام» صاحب کتاب آسمانی صحیفه فاطمیه است ۱- آل عمران/ ۳۲ ردیف مریم فاطمه «علیها السلام» ۱۳ حضرت مهدی علیه السلام از نسل فاطمه «علیها السلام» است و مسیح به او در نماز اقتداء می کند و از سربازان اوست ۱۴ بخاطر کمالات مریم عده‌ای به غلو افتادند و مشرک شدند فضائل فاطمه «علیها السلام» هدایتگر بوده است ۱۵ قبور فرزندان فاطمه «علیها السلام» محل حاجت خواهی و استشفاء است ولی از مریم اینگونه نیست ۱۶ هنگام تمثیل فرشته برای مریم او ترسید جبرئیل بر اهل کساء نازل شد و ششمین از آنها شد و فاطمه «علیها السلام» هیچ نترسید ۱۷ مریم فقط یک مصیبت از مردم زمان خود دید فاطمه «علیها السلام» دهها و صدها مصیبت دید ۱۸ مریم فرزندش هنگام کشته شدن به آسمان صعود کرد فرزندان فاطمه «علیها السلام» شهید راه خدا و یا اسیر راه خدا شدند ۱۹ مریم را مادرش نام نهاد فاطمه «علیها السلام» را خداوند نامگذاری نمود ۲۰ مریم در بیت المقدس متولد شد فاطمه «علیها السلام» در مکه معظمه متولد شد ۲۱ مریم ۶۳ سال در دنیا زندگی کرد فاطمه «علیها السلام» هیجده سال در دنیا زندگی نمود و اینهمه کمالات دارد ۲۲ مریم هنگام دیدن ملک الموت غش کرد فاطمه «علیها السلام» هنگام شهادت مسرور و بانشاط بود ۲۳ بزرگان مسیحی در قصه مباحله با دیدن چهره‌های تابناک خمسه طیبه که از جمله آنان حضرت زهرا «علیها السلام» بود از مباحله منصرف شدند و عقب نشینی نمودند ۲۴ یادگار پسر مریم صلیب مسیحیان است یادگار فرزند فاطمه «علیها السلام»، عاشورا و حماسه آن است

اشتراکات حضرت زهرا با حضرت مریم

ردیف مریم فاطمه «علیها السلام» ۱ مریم از نفخه روح القدس خلق شد فاطمه «علیها السلام» از فواکه بهشتی ۲ مریم در رحم سخن گفت زهرا «علیها السلام» در رحم با مادر سخن گفت ۳ مریم به نوعی خاص غیر طبیعی به طرز احسن بود چون مادرش او را تقدیم خدا کرده بود علاوه بر لطف عام، خداوند به لطف خاص به او نمود داد. وَ اَنْبَتَهَا بِنَاتًا حَسَنًا (۱) [و او را بر رویانیدن نیکو رویانید] به نوعی خاص از صلاح و عفت و حیا رویانید. در حق زهرا «علیها السلام» آمده که نمو یک روز از او به قدر یک هفته یا یک ماه بود. ۴ مادر مریم نذر کرده بود او را محرّره (خدمتکار مسجد) نماید. بانو خدیجه نیز بنا بر حدیثی، زهرا «علیها السلام» را محرّره گردانید. ۵ نخستین بانویکه بتول ملقب شد و عذرا خوانده شد و نامش با مسمايش مطابقت داشت مریم بود که لایق عبادت و خدمت بیت المقدس باشد و به خدمت اشتغال ورزد. این صفت، کاملش در بانو زهرا «علیها السلام» بود. ۶ مریم عابده و خادمه خانه خدا بود. فاطمه «علیها السلام» عابده در معبد خود در بیت رسالت و معدن وحی بود. ۷ مریم در جمال، شهره آفاق بود و در محراب از نور رویش نیازی به چراغ نبود فاطمه «علیها السلام» شهره جهان و عالم ملکوتیان بود و نور رویش در محراب علاوه بر جهان خاکی به آسمانها می کشید. ۸ مریم مورد قبول الهی واقع شد به قبول نیکو فاطمه «علیها السلام» هم به قبول نیکو حبیبه خدا و

ناموس کبریا شد. ۹ مریم و عیسی «علیه السلام» را خداوند آیت قدرت گردانید فاطمه «علیها السلام» را لیلۃ‌القدر، کوثر و نصر نامید ۱- آل عمران/ ۳۷ ردیف مریم فاطمه علیها السلام» ۱۰ به مریم عصمت داد و آلتی اَخَصَّنَتْ فَرْجَهَا)۱] و آن زنیکه فرج خود را نگه داشت] به فاطمه «علیها السلام» نیز عصمت داد ۱۱ خداوند مسیح را شاهد مریم در گهواره قرار داد تا عصمت او ظاهر شد خداوند حسین «علیه السلام» را شاهد فاطمه «علیها السلام» در باره فدک قرار داد ۱۲ مریم را خدا از مکر یهود نگه داشت زهرا «علیها السلام» را از مکر قریش و دشمنان نگه داشت ۱۳ مریم نامایمات و تهمت‌های بسیار دید فاطمه زهرا «علیها السلام» هم نامایمات فراوان از امت دید ۱۴ خداوند غسل مریم را به دست پیغمبر معصوم و ملائکه قرار داد زیرا معصوم را جز معصوم غسل نمی‌دهد فاطمه زهرا «علیها السلام» را نیز امیرالمؤمنین «علیه السلام» غسل داد و به خاک سپرد ۱۵ هر دو مخفی به خاک سپرده شدند ۱۶ بر آن دو رزق بهشتی آمد ۱۷ قدم‌های آن دو در عبادت ورم کرد ۱۸ آن دو بانو مستجاب الدعوه بودند ۱۹ آن دو بانو در خانواده انبیاء محترم بودند. حتی مریم را زکریا خدمت می‌کرد. فاطمه «علیها السلام» را خاتم‌الانبیاء خدمت می‌کرد ۲۰ نام آن دو بانو در عالم در نهایت عظمت، با جلال باقی مانده و در بیش از بیست آیه در قرآن نام مریم آمده و بیش از اینها در شأن زهرا «علیها السلام» نازل شده ۲۱ هر دو عالمه بودند و معرفشان به پروردگار زیاد بود ۲۲ هر دو بانو دارای طهارت از حیث خلقت و نسل بودند که آیه تطهیر در شأن زهرا «علیها السلام» نازل گردید ۱- انبیاء/ ۹۱

امداد رسانی‌های علمی فاطمه به شیعیان و مبارزه او با دگراندیشان

یکی از لازمترین مشارکتهای مشاوره‌ها و معاونتها در یک جامعه دینی، مشارکت، مشاوره و معاونت فکری فرهنگی و نجات دادن افکار مستضعفین فکری و نوفکران و تقویت اندیشه جوانان و نوجوانان در مباحث دینی در برابر دشمنان فکر و اندیشه اسلامی و تشیع می‌باشد. از بالاترین رسالتهای افراد فکور و استعدادهای درخشان ورود در عرصه دفاع از دین و اصول و فروع آن و تثبیت و ریشه‌دار نمودن خردمندی دینی و آموزش طریقه صحیح و منطقی دفاع از دین به توده مردم است. در روایات اسلامی وارد است که مسئولیت برگزیدگانی از ملت اسلام یعنی علمای دینی بر دوش کشیدن بار سنگین ترویج و تبلیغ دین و دفاع از افکار مؤمنین در برابر تهاجم شیاطین فکری و فرهنگی است و ضمن تأکید بر جبران نمودن جای خالی امام عصر «علیه السلام» و تلاش برای نجات شیعیان اهلیت از دام‌القائات و شبهات اخلاقی اعتقادی در نتیجه غیبت امام مسلمین در بین آنها از سوی علما و دانشمندان بر ارزشی بودن این مسئولیت و پادشاهای انبوه پروردگار بر این مجاهدتها اشاراتی شده است. در اینجا به نقل دو روایت در اهمیت رسالت علمای دینی و ارزش کار مقدس آنها در زمان غیبت می‌پردازیم و در پایان به یک مورد از امدادرسانی حضرت زهرا «علیها السلام» به یک زن مسلمان در یک مباحثه علمی اشاره می‌کنیم: و قال جعفر بن محمد «علیه السلام»: علماء شیعتنا مُرابطون فی الثغر الذی یلی ابلیسَ و عفاریته، یمنعونهم عن الخروج علی ضعیفاء شیعتنا، و عن ان یتسلط ابلیسُ و شیعتہ النواصب، الافرمن انتصبَ لذلک من شیعتنا کان افضلَ ممَّن جاهد الرومَ و الترك و الخزرَ الف الف مرّة؛ لانه یدفعُ عن ادیان محبّینا و ذاک یدفعُ عن ابدانهم. [جعفر بن محمد، امام صادق «علیه السلام» می‌فرماید: دانشمندان شیعه و پیرو ما، مرزبانان حدود و ثغوری هستند که در آنسوی مرزها، شیاطین و دیوان و ددان و همکاران شیاطین در کمین نشسته و در رفت و آمدند. دانشمندان شیعه، مانع خروج و یورش و غلبه این اهریمن و اهریمن‌گرایان نسبت به شیعیان مستضعف می‌باشند، (شیعیانی که از لحاظ ایمان و اعتقادات دینی کاملاً مجهز نیستند). آری دانشمندان شیعه (همچون سدّ استواری)، از تسلط ابلیس و پیروان بد سیرت شیطان بر شیعیان جلوگیری می‌نمایند (تا انسانیت و معنویت آنان به دست چنین دزدان و یغماگرانی از دست آنان ربهوده نشود). هان ای شیعیان ما، اگر کسی از شما در کمین چنان اهریمن صفتان بنشیند و در چنین پایگاهی، موضع‌گیری (و از مرزهای اسلام و معنویت، پاسداری و نگاهبانی کند و مانع افکار پلید و نیرنگ‌وار شیاطین و بدخواهان جامعه انسانی گردد) هزار هزار بار (یعنی یک میلیون بار) از مجاهد با روم و ترک و خزر، برتر و

گرانقدرتر است؛ زیرا چنین دانشمند و مرزبان علم خاندان پاک پیامبر «صلی الله علیه و آله» از ادیان یعنی آئین‌های دینی دوستانداران ما دفاع نموده (و از انسانیت و معنویت جامعه‌های پیرو ما حمایت می‌کند)، در حالی که سربازانی که در آوردگاه روم و ترک و فارس می‌جنگند از پیکرها و اندامهای جسمانی، و ابدان دوستان ما دفاع می‌نمایند، (و قطعاً دفاع از حریم دین و معنویت پرارج‌تر از دفاع از حریم ابدان و جهات جسمانی است). [۲۱۷]. و قال موسی بن جعفر «علیه السلام» فقیه واحد یُنْقِذُ یتیمًا من أیتامنا، المنقَطِین عن مشاهدتنا، و التَّعَلَّم من علومنا أشدُّ علی ابلیس من ألفِ عابد، لِإِنَّ العابدَ هُمُ ذاتُ نَفْسِهِ فقط، و هذا هُمُ مع ذاتِ نفسِهِ ذاتِ عبادِالله و إمامِهِ، لِیُنْقِذَهُم من یدِ ابلیس و مَرَدَّتِهِ، و كذلك هو افضلُ عندالله من ألفِ (ألف) عابد و ألف ألفِ عابده. [موسی بن جعفر، امام کاظم «علیه السلام» می‌فرماید: اهمیت وجود یک فرد فقیه و واجد بینش دینی (که فرد بی‌سرپرست و محروم از درک محضر ما و بهره‌نابرده و تهی دست از علوم و معارف ما را (از جهل و نادانی) رهائی می‌بخشد) بدان پایه دارای اهمیت است که از دیدگاه شیطان و رانندگان از درگاه رحمت الهی، وجود چنین فقیهی طاقت فرساتر و تحمل‌ناپذیرتر از وجود هزار عابد می‌باشد؛ زیرا اهتمام و کوشش عابد به خود او محدود است (و صرفاً غم خویش را به دل دارد و می‌خواهد فقط خود را نجات دهد)؛ در حالیکه یک فقیه و عالم آگاه به احکام الهی نه تنها اهتمام و عنایت خود را در نجات خویشان بکار می‌دارد بلکه اهتمام و کوشش او (همه‌گیر و آنچنان گسترده است که) تمام بندگان خدا اعم از زن و مرد را دربر می‌گیرد (و تمام آنانرا زیر چتر حمایت خویش قرار می‌دهد) و آنان را از دست اغوای شیطان و رانندگان درگاه الهی رهایی می‌بخشد. بدینسان است که یک فقیه و عالم دینی (فقیهی که نسبت به دیگران احساس تعهد و مسئولیت می‌نماید) بر هزار عابد و بلکه بر هزار عابد فضیلت و برتری دارد. [۲۱۸]. فاطمه زهرا «علیها السلام» به عنوان سنگری پایدار با معاونت فکری و امداد رسانی منطقی و علمی به مردان و زنان با ایمان تلاشی علمی برای منکوب نمودن دشمنان اسلام و روشنفکران و کج‌اندیشان و دگراندیشان زمان خود داشت. برای فاطمه زهرا «علیها السلام» نوع فکر مردم و نگرش آنان به دین و از طرفی ردّ بدعتها و دفاع از اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله بسیار مهم بود. او هنگامی که در مقام انذار و هشدار باش مردم برآمد آنچه او را رنج می‌داد تغییر فکر مردم پس از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» و ارتداد آنان از نظام امامت و ولایت به کجراه خودیّت و بدعت‌گذاری در دین بود. فاطمه زهرا «علیها السلام» زیباترین کلمات را در مورد مقام مدافعین فکری مردم بیان داشته و او خود از بارزترین سربازان بلکه مجاهدین بزرگ این میدان می‌باشد. در اینجا به‌ذکر روایتی شیرین و شنیدنی دقت کنید تا با تأمل در اطراف آن همه و همه وظیفه امروز خود و حقیقت پیروی از فاطمه زهرا «علیها السلام» را دریابیم و بدانیم صحنه فرهنگ و عرصه تعارض فکرها تاچه حدّ مهم و دفاع و تلاش در این عرصه تا چه مقدار ارزش معنوی و اخروی دارد. بالاسناد عن ابی محمّد (العسکری) «علیه السلام» قال: قالت فاطمة «علیها السلام» و قد اختصم الیها امراتان فتنازعا فی شی من أمرالدین، احدهما معاندة و الاخری مؤمنة، ففتحت علی المؤمنة حجتها، فاستظهرت علی المعاندة، ففرحت فرحاً شدیداً فقالت فاطمة «علیها السلام» ان فرح الملائكة باستظهارک علیها اشدّ من فرحک، و ان حزن الشیطان و مردته بحزنها اشدّ من حزنها، و ان الله تعالی قال لِملائکته: اوجبوا لفاطمة بما فتحت علی هذه المسکینه الاسیره من الجنان الف الف ضعف مما کنت اعددت لها، واجعلوا هذه سینه فی کلّ من یفتح علی اسیر مسکین فیغلب معانداً مثل الف الف ما کان معداً له من الجنان. [از حضرت ابومحمّد امام حسن عسکری «علیه السلام» نقل شده: دو زن در یکی از مباحث دینی با هم اختلاف کرده بودند. یکی از آن دو مؤمنه و دیگری معاند و مخالف با اسلام بود و برای حل اختلاف نزد حضرت زهرا «علیها السلام» آمدند. حضرت به زن مسلمان در گفتن دلایل و ادله خود علیه طرف مخالف کمک نمود تا اینکه توانست مطالب حقّ خود را ثابت نماید و از این جهت به شدت خوشحال شد. حضرت فرمود: خشنودی فرشتگان از پیروزی تو، بیش از خشنودی تو می‌باشد همچنان که غمگین شدن شیطان و پیروانش بیش از ناراحتی و حزن آن زن است. و همانا خداوند متعال به فرشتگانش فرمود: برای فاطمه علیها السلام به‌خاطر کمکی که به این زن بیچاره درمانده نموده، هزاران برابر آنچه که من برایش فراهم کرده‌ام، از بهشت آماده سازید! و این کار را برای هر کسی که بر روی

درمانده بیچاره‌ای دری بگشاید و بتواند بر معاندی غلبه کند، نیز سنت قرار دهید! که هزار هزار برابر آنچه که از بهشت برای او آماده گشته، در نظر گیرید! [۲۱۹].

ام سلمه

یکی از زنان شایسته تاریخ اسلام و ارادتمندان و مریبان خاندان رسول الله «صلی الله علیه و آله» مخصوصاً فاطمه زهرا «علیها السلام» و پس از ایشان حضرت حسین علیه السلام، ام سلمه می‌باشد زنی که به افتخار همسری شخصیت اول جهان اسلام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نایل آمده و در عین حال پس از رحلت حضرت خدیجه کبری مادر حضرت زهرا «علیها السلام» سرپرستی و نگهداری حضرت صدیقه را عهده‌دار می‌شود، در کتاب فرهنگ عاشورا [۲۲۰] در موضوع زندگی ام سلمه چنین آمده است: "همسر گرامی رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از سابقین در اسلام و از مهاجران به حبشه بود. از زنان خردمند عصر خویش به‌شمار می‌رفت و نامش هند بود. پس از بازگشت از حبشه، به مدینه هجرت کرد شوهرش ابوسلمه در جنگ احد مجروح و سپس شهید شد. پیش از جنگ احزاب به همسری پیامبر در آمد و سرپرستی فاطمه زهرا «علیها السلام» را برعهده گرفت. چون حسین «علیه السلام» بدنیا آمد، عهده‌دار نگهداری او شد. ام سلمه پس از رحلت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» همواره هوادار اهل بیت ماند و سالها بعد از مخالفان سرسخت معاویه بود و طی نامه‌ای از برنامه‌های معاویه در سب و لعن امیرالمؤمنین «علیه السلام» انتقاد کرد. این بانوی بزرگوار از او یان حدیث از پیامبر بود. حسین بن علی علیه السلام پیش از سفر به کربلا، علم و سلاح پیامبر و ودایع امامت را به او سپرد تا از بین نرود. او هم آنها را به امام سجاد «علیه السلام» تحویل داد. این مکانت عظیم او را نزد اهل بیت می‌رساند. ام سلمه، از طریق رسول خدا «صلی الله علیه و آله» پیشاپیش از ماجرای کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام خبر داشت. پیامبر، مقداری از خاک کربلا را به ام سلمه داده بود و در شیشه‌ای نگهداری می‌شد. حضرت فرموده بود هر گاه دیدی که این خاک، به خون تبدیل شد، بدان که فرزندان حسین «علیه السلام» کشته شده است. روزی ام سلمه در خواب رسول خدا را با چهره‌ای غمگین و لباسی خاک آلود دید، که حضرت به او فرمود: از کربلا- و از دفن شهدا می‌آیم. ناگهان از خواب برخاست، نگاه به آن شیشه کرد، خاک را خونین یافت، دانست که حسین علیه السلام شهید شده است و صدایش به صیحه و شیون بلند شد و همسایگان آمدند و ماجرا را بازگفت. آن روز را به یاد سپردند که دهم عاشورا بود، بعد از بازگشت اهل بیت به مدینه، روز خواب را با روز شهادت امام، مطابق یافتند. این ماجرا در روایات، به حدیث قاروره معروف است."

ام کلثوم

یکی از گلهای بوستان تربیتی فاطمه زهرا «علیها السلام» حضرت ام کلثوم دختر گرامی آن حضرت است. دختری که یکی از نمونه‌های والای انسانی و یکی از ثمرات مجاهدتهای مادرانه حضرت زهرا «علیها السلام» در خانه ظاهراً محقر او می‌باشد. فاطمه زهرا «علیها السلام» در دل خانه به پرورش و تربیت فرزندان مشغول بود که هریک از آنها سردمدار کمالات انسانی و نهضتهای بزرگ و حرکت‌های دینی اجتماعی بی‌نظیر بودند. حضرت ام کلثوم یکی از سربازان کاروان حسینی است که در دفاع و تبلیغ آرمانهای حسین بن علی «علیه السلام» نامش در تاریخ ثبت است. در کتاب فرهنگ عاشورا [۲۲۱] در توضیح زندگی ام کلثوم چنین آمده است: "ام کلثوم دختر امیرالمؤمنین علیه السلام و خواهر زینب و حسین «علیه السلام». وی در سالهای آخر عمر پیامبر خدا به دنیا آمد. زنی بافضیلت، فصیح، سخنور و دانا بود. نامش را زینب صغری هم گفته‌اند. وی در طول زندگی، شاهد شهادت مظلومانه عترت پیامبر بود. در سال ۶۱ هجری نیز در رکاب سیدالشهدا به کربلا آمد و پس از عاشورا، در مدت اسارت نیز با سخنانش عترت رسول خدا را معرفی و ستمهای حکام را افشا می‌کرد. از جمله وقتی کاروان اسیران را به کوفه وارد کردند، در جمع انبوه حاضران،

ام کلثوم به مردم سکوت داد. چون نفسها آرام گرفت و همه ساکت شدند به سخن پرداخت و کوفیان را به خاطر سستی در یاری امام و آلودن دست به خون سیدالشهدا ملامت کرد. آغاز خطبه‌اش چنین است: **يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ! سِوَاهُ لَكُمْ مَا لَكُمْ خَدَلْتُمْ حَسَيْنًا وَقَتَلْتُمُوهُ وَأَنْتَهُبْتُمْ أَمْوَالَهُ وَوَرِثْتُمُوهُ وَسَبَّيْتُمْ نِسَاءَهُ وَنَكَبْتُمُوهُ، فَتَيَّأَلِكُمْ وَسِيحْقًا! وَيَلِكُمْ أَتَدْرُونَ أَيَّ دَوَاهٍ دَهْتُكُمْ... و صدای گریه همه برخاست و زنان صورت خراشیدند و موی کندند و موی کردند.** "هنگام ورود به شام نیز شمر را طلبید و از او خواست که آنان را از دروازه‌ای وارد کنند که اجتماع کمتری باشد و سرهای شهدا را دورتر نگهدارند تا مردم به تماشای سرها پرداخته و کمتر به چهره اهل بیت پیامبر نگاه کنند. شمر دقیقاً برخلاف خواسته او عمل کرد و اسیران را از دروازه ساعات وارد دمشق کردند. در ایام حضور در دمشق نیز هرگز از بیان حقایق و افشای جنایات امویان کوتاهی نکرد. پس از بازگشت اهل بیت به مدینه نیز، ام کلثوم از کسانی بود که گزارش این سفر خونین را به مردم می‌داد. شعر معروف مدینه **جَدْنَا لَا تَقْبَلِينَا، فَبِالْحَسِرَاتِ وَالْأَحْزَانِ جِئْنَا** که هنگام ورود به مدینه خوانده شده از ام کلثوم است.

انسیه، فاطمه نسخه انسانیت

اشاره

قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: **فاطمه حوراء انسيه... [۲۲۲]** [فاطمه فرشته‌ای است انسان....] **أَيْسَ أَنْسَ أَنْسُ تَأَنَّسَ - صار انساناً [انسان گشت] اِنْسِيَّ وَأَنْسِي:** البشر در ادبیات خاص قرآن و علمای اخلاقی و عرفان یکی از عالی‌ترین کمالات برای فرزندان بنی آدم نائل آمدن به مرتبه حقیقی و کامل انسانیت و به فعلیت رسیدن همه استعدادهای انسانی در یک فرد است به شکلی که در علم اخلاق و عرفان برای هر کس واژه انسان را بکار نمی‌برند چرا که نادر افرادی هستند که از موجودی انسانی خود استفاده نموده باشند و موفق به صعود بر قله انسانیت شده باشند. به عبارتی در قرآن یک قوس صعودی برای انسان جهت طی مقامات اخلاقی ترسیم شده است که در صورت سلوک در این طریق انسان به مقام اعلی‌علیین و به مقام بلند مسجود ملانکه بودن نائل می‌گردد. در این زمینه مناسب است به منابع اخلاقی و عرفانی و دیدگاههای قرآن در ترسیم و تعریف انسان مراجعه شود که از جمله این منابع کتاب ارزشمند انسان در قرآن از شهید آیت الله مطهری است. در اینجا جهت طرح این بحث فقط به دو کلام کوتاه از حضرت امام خمینی رحمه الله و شهید مطهری رحمه الله پرداخته و دقت می‌دهیم که یکی از القاب حضرت زهرا «علیها السلام» انسیه می‌باشد. برای فهم این لقب حضرت لازم است یک دوره انسان‌شناسی مرور گردد تا به اهمیت نائل شدن به این مقام عالی پی ببریم.

کلام امام خمینی درباره مدح حضرت زهرا به انسان بودن

تمام ابعادی که برای زن متصور است و برای یک انسان متصور است در فاطمه زهرا «علیها السلام» جلوه کرده و بوده است. یک زن معمولی نبوده است، یک زن روحانی، یک زن ملکوتی، یک انسان به تمام معنا انسان، تمام نسخه انسانیت، تمام حقیقت زن، تمام حقیقت انسان. او زن معمولی نیست، او موجودی ملکوتی است که در عالم بصورت انسان ظاهر شده بلکه موجود الهی جبروتی در صورت یک زن ظاهر شده است. پس، فردا روز زن است. تمام هویت‌های کمالی که در انسان متصور است و در زن تصور دارد، تمام در این زن است و فردا همچون زنی متولد می‌شود و زنی که تمام خاصه‌های انبیاء در اوست، زنی که اگر مرد بود، نبی بود، زنی که اگر مرد بود به جای رسول الله بود. پس، فردا روز زن است، تمام حیثیت زن و تمام شخصیت زن فردا موجود شد. معنویات، جلوه‌های ملکوتی، جلوه‌های الهی، جلوه‌های جبروتی، جلوه‌های ملکی و ناسوتی همه در این موجود مجتمع است. انسانی است به تمام معنا انسان، زنی است به تمام معنا زن. از برای زن ابعاد مختلفی است. چنانچه برای مرد و برای انسان. این ورق صوری طبیعی

نازل‌ترین مرتبه انسان است و نازل‌ترین مرتبه زن است و نازل‌ترین مرتبه مرد است. لکن از همین مرتبه نازل حرکت به سوی کمال است. انسان موجود متحرک، از مرتبه طبیعت تا مرتبه غیب، تا فنا بر الوهیت. برای صدیقه طاهره این مسائل، این معانی حاصل است. از مرتبه طبیعت شروع کرده است، حرکت کرده است. حرکت معنوی، با قدرت الهی، با دست غیبی، با تربیت رسول‌الله «صلی الله علیه و آله» مراحل را طی کرده است تا رسیده است به مرتبه‌ای که دست همه از او کوتاه است، پس، فردا تمام جلوه زن تحقق پیدا کرده است و زن به تمام معنا محقق است. فردا، روز زن است. [۲۲۳]. انسان برخلاف همه موجودات حضرت خالق در بدو خلقت، موجودی است با ماهیت بالقوه نه بالفعل، یعنی استعداد انسان شدن را داراست نه اینکه بالفعل، انسان به دنیا بیاید. و این برخلاف همه موجودات دیگر می‌باشد، مثلاً اسب از همان اول تولد اسب به دنیا می‌آید و نمی‌تواند موجودیت و هویت دیگری پیدا نماید ولی انسان این‌طور نیست. او با ظاهری انسانی می‌تواند حیوانی پست و بلکه بدتر از حیوان باشد. در این مورد مرحوم مطهری رحمه الله می‌فرماید: انسان در ناحیه خصلتها و خوبیها یک مورد بالقوه است یعنی در آغاز تولد فاقد خوی و خصلت است، برخلاف حیوانات که هر کدام با یک سلسله خصلتهای ویژه متولد می‌شوند. انسان یگانه موجودی است که قانون خلقت، قلم ترسیم چهره او را به دست خودش داده که هرطور می‌خواهد ترسیم کند... این است که هر موجودی حتی حیوان آن چیزی است که او را ساخته‌اند ولی انسان آن چیزی است که بخواد باشد. [۲۲۴].

انگشتر حضرت زهرا، جنس و نقش آن

یکی از افزارهای زینتی برای زنان و مردان از قدیم‌الایام انگشتر بوده و هست. اما آنچه‌آنچه از روایات دینی و از سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله» [۲۲۵] و ائمه طاهرین برمی‌آید جنبه تزئینی انگشتر در فرهنگ دینی به عنوان هدف اول و آخر نیست بلکه استفاده از انگشتر جنبه متذکر بودن به اسماء الهی داشته و به نوعی پناهندگی به اسماء حضرت حق از مکائد شیطانی و غفلتها است. علاوه بر این نقش انگشتر، خود علامت و نشان‌دهنده ویژگیهایی در مورد اولیاء خدا است. به همین دلیل نقش انگشتری آنان متفاوت از همدیگر بوده است. از اقوال تاریخی نقل شده در مورد زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» ثابت می‌شود ایشان دارای انگشتری با جنس نقره و نقش مخصوص که مزین به اسماء متبرکه الهی یا پیامهای معنوی دیگر است، بوده‌اند. نقش انگشتری آن حضرت اَمِنْ الْمُتَوَكَّلُونَ، [آنان که توکل می‌کنند، در امانند] بود. و نیز گفته شده که نقش آن اَللَّهُ وَلِيُّ عِصْمَتِي، [خداوند نگهدار و ولی عصمت و پاکی من است] بوده است. گفته شده است که انگشتر حضرت نقره‌ای و نقش آن نِعْمَ الْقَادِرُ اَللَّهُ و یا اَمِنْ الْمُتَوَكَّلُونَ بود و یادآور شده‌اند که نقش این کلمات در نگین انگشتری تأثیر عجیبی در دفع دشمنان و نگهداری اموال و اولاد و بدن از شرّ انس و جن و شیاطین و تمام ناراحتی‌ها و آفات و بدیها و بلیات دارد. و گفته شده است که نقش انگشتر آن حضرت نقش انگشتری حضرت سلیمان بن داوود یعنی سُبْحَانَ مَنْ اَلْجَمَّ اَلْجِنَّ بِكَلِمَاتِهِ بوده است. [۲۲۶].

انواع مشکلات زندگی حضرت زهرا و چگونگی برخورد حضرت با مشکلات

اشاره

مشکلات، دردها و مصائب و چگونگی برخورد با آنها یکی از پدیده‌های قابل توجه و مطالعه در زندگی اولیاء خداست به شکلی که براساس آیات و روایات و با توجه به سابقه زندگی آنان هر چه مقامات معنوی و کمالات اولیاء الهی بالاتر باشد هجوم مشکلات و وجود ابتلائات در زندگی آنان بیشتر و سخت‌تر می‌باشد تا حدی که در روایات دینی آمده است که البلاء للولاء، بلا و مصیبت از سر دوستی خدا به بندگان خود می‌باشد. حضرت آیه‌الله شهید مطهری در کتاب ارزشمند عدل الهی در تعبیری کوتاه و

معنی دار می‌فرمایند^{۱۱}: بلاها و مصائب شلاق تکامل انسان است^{۱۲}. از باب نمونه با دقت در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و خاندان عصمت و طهارت طوفانی از انواع بلاها را می‌توان مشاهده نمود که در اینجا به گوشه‌هایی از بی‌شمار مصائب زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» اشاره می‌کنیم تا اولاً خود در مسیر زندگی بویژه زندگی دینی خود از مشکل و مصائب نهراسیم و دوّمً به درجه بردباری و شکوه استقامت حضرت زهرا «علیها السلام» در یک زندگی کوتاه هیجده ساله باور بیشتری پیدا نماییم.

مشکلات اقتصادی زندگی حضرت زهرا (مشکلات فردی)

اشاره

فقر، کمبود امکانات، فقدان مسکن و ناامنی در سکونت، کمبود غذا، نداشتن امکانات اولیه زندگی، سادگی لباسها و کمبود آن، و بالاخره غصب فدک و اموال و باغهای آن توسط منافقین در مدینه و در دوره زندگی مکه سخت‌ترین شرائط اقتصادی در شعب ابی‌طالب در مدت سه سال گوشه‌هایی از مشکلات اقتصادی حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد که بخشهایی از این مشکلات در مباحث گوناگون کتاب آورده شد و در اینجا فقط به ذکر چند نمونه از این کمبودها اکتفاء می‌کنیم.

مشکل کمبود امکانات زندگی

حضرت زهرا «علیها السلام» روزی در خدمت پدر از مشکلات زندگی و کمبودهای رفاهی سخن به میان آورد و فرمود: قالت: اِنِّي وَ ابْنِ عَمِّي مَا لَنَا فِرَاشٌ اِلَّا - جِلْدُ كَبْشٍ تَنَامُ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ وَ نَعْلَانِ نَاضِحَنَا بِالنَّهَارِ. [ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» من و پسرعمویم چیزی از وسائل رفاهی نداریم مگر پوست گوسفندی که شبها بر روی آن می‌خوابیم و روزها بر روی آن شتر خود را علف می‌دهیم. [۲۲۷].] رسول گرامی اسلام «صلی الله علیه و آله» فرمود: يَا بِنْتَهُ اِصْبِرِي فَاِنَّ مُوسَى بِنِ عِمْرَانَ اَقَامَ مَعَ امْرَأَتِهِ عَشْرَ سِنِينَ مَا لَهُمَا فِرَاشٌ اِلَّا عَبَاءَةٌ قَطْوَانِيَّةٌ. [دخترم صبر و تحمل داشته باش، زیرا موسی بن عمران ده سال با همسرش زندگی کرد و فرشی جز یک قطعه عبای قطوانیه نداشتند. [۲۲۸].] رسول گرامی اسلام «صلی الله علیه و آله» روزی بر دخترش فاطمه «علیها السلام» وارد شد و از نزدیک فشارهای سخت زندگی را بر خانواده عزیزانش مشاهده فرمود. در حالی که دخترش را نگران می‌دید، پرسید: "فاطمه‌جان در چه حالی بسر می‌بری و چرا نگرانی؟" پاسخ شنید: قالت: حَالُنَا كَمَا تَرَى فِي كَسَاءِ نِصْفُهُ تَحْتَنَا وَ نِصْفُهُ فَوْقَنَا. [حال و وضع ما یا رسول الله «صلی الله علیه و آله» همین است که می‌نگرید. با عبائی زندگی می‌کنیم که نصف آن فرش زیر ماست و بر روی آن می‌نشینیم و هم روانداز ماست که نصف آن را بر روی خود می‌کشیم. [۲۲۹].]

مشکل کمبود غذا

علی «علیه السلام» در یکی از روزهای گرم شهر مدینه وارد منزل شد و از فاطمه «علیها السلام» پرسید^{۱۳}: غذایی در منزل موجود است تا رفع گرسنگی نمایم^{۱۴}. حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ داد: قالت: مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ وَ اِنِّي مُنْذُ يَوْمَيْنِ اَعْلَلُّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامَ. [در خانه چیزی نداریم و من دو روز است که با بهانه‌های مختلف فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام را بگونه‌ای سرگرم می‌کنم تا بیتابی زیاد نکنند. [۲۳۰].]

مشکل گرسنگی

روزی دیگر فرزندان فاطمه «علیها السلام» جد بزرگوارشان را جلوی درب منزل نگریستند. به سوی پیامبر شتافتند و کمی بعد بر روی دوش رسول خدا «صلی الله علیه وآله» جای گرفتند و زبان به شکوه گشودند که، یا رسول الله «صلی الله علیه وآله» گرسنه‌ایم به مادرمان بگو قرص نانی به ما دهد تا رفع گرسنگی نمایم. پیامبر «صلی الله علیه وآله» در همان حالت به فاطمه «علیها السلام» فرمود: "دخترم به دو فرزندم طعام ده،" پاسخ شنید: قالت: ما فی بیتی شیء الا بركة رسول الله صلی الله علیه وآله. [پدرجان! در خانه ما چیزی به جز برکت وجود رسول خدا «صلی الله علیه وآله» وجود ندارد. [۲۳۱].]

مشکل گرسنگی فرزندان

حضرت زهرا «علیها السلام» مشکلات اقتصادی و سختیهای بچه‌داری را با صبر و بردباری تحمل می‌فرمود و نزد کسی افشا نمی‌کرد. گاهی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» مصرانه می‌پرسید: "چرا رنگ تو پریده است؟ چرا رنگ فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام دگرگون شده است؟" ناچار می‌شد وضعیت زندگی را با پدر در میان بگذارد می‌فرمود: قالت: یا اَبهَّ اِنَّ لَنَا ثَلَاثًا مَا طَعِمْنَا وَ اِنَّ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ اضْطَرَبَا عَلَیَّ مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ ثُمَّ رَقَدَا كَاَنَّهُمَا فَوْخَانِ مَتُوفَانِ. [پدرجان! سه روز است که غذا نخورده‌ایم حسن «علیه السلام» و حسین «علیه السلام» از شدت گرسنگی بی‌تاب شده‌اند، هم‌اکنون مانند جوجه‌های پرکنده از گرسنگی خواب رفته‌اند. [۲۳۲].]

مشکلات خانوادگی

بخشی از مشکلات حضرت زهرا «علیها السلام» مربوط به مشکلات خانوادگی حضرت می‌باشد. مشکلاتی همچون، غربت و مظلومیت مادر در مکه، دیدن رنجها و گرسنگی‌های پدر و مادر در شعب ابی‌طالب، از دست دادن مادر در سن شش سالگی، نداشتن امنیت برای زندگی در مکه و هجرت به مدینه، شاهد بودن بر انواع مصائب پدر بزرگوار و شکنجه‌های او، مشکل تحقیر منافقین و یهودیان در فقیر بودن حضرت علی «علیه السلام»، مشکل جنگهای گوناگون صدر اسلام و حضور پدر و شوهر در جبهه‌های نبرد، مصیبت زخم برداشتن پدر و شوهر در جنگها و درمان آنان، مشکل انجام تمامی کارهای خانه حتی آب آوردن در هنگام عدم حضور حضرت علی «علیه السلام» در مدینه، مشکل بچه‌داری و تربیت آنان، مشکل کار کردن در خانه و نداشتن کمک و همکاری، مصیبت شهادت و اسارت فرزندان و قبول این مصیبت، مصیبت از دست دادن پدر که از بزرگترین بلاها و مصائب برای حضرت زهرا «علیها السلام» بوده است، و بالاخره مصیبت حمله منافقین به خانه حضرت و کشته شدن فرزندشان محسن و حادثه غضب خلافت امیرالمؤمنین و بی‌حرمتی نسبت به آن بزرگوار. از جمله مشکلات خانوادگی حضرت آزار و اذیت‌هایی بود که از ناحیه منافقین و عمدتاً یهودیان مدینه به خاندان حضرت می‌رسید. در کتاب مسند حضرت زهرا «علیها السلام» آمده است که در یکی از جنگ‌هایی که پیامبر اکرم و حضرت علی «علیها السلام» هر دو حضور در میدان جهاد داشتند و فاطمه زهرا «علیها السلام» با کودکان و فرزندان خود در مدینه بود، روزی امام حسین «علیه السلام» از خانه جهت بازی خارج شد و کم‌کم از کوچه‌های مدینه عبور نمود تا به نخلستانهای مدینه رسید و در بین نخلها رفت و رفت تا اینکه راه خانه را گم نمود. در این اثناء مردی یهودی، حضرت را دید و بخاطر آزار به او و خاندان او حضرت را به خانه خود برد و مخفی نمود. فاطمه زهرا «علیها السلام» پس از ساعتی انتظار از خانه بیرون آمد و چون از حسین «علیه السلام» خبری ندید مضطرب و نگران شد و درصدد برآمد تا با کمک افرادی از کودک خود خبری بدست آورد. امّا چون مدینه از بهترین مؤمنین جهت حضور در جبهه و جنگ خالی بود فاطمه زهرا «علیها السلام» کسی را نیافت. در تاریخ است که فاطمه زهرا «علیها السلام» ۷۰ مرتبه در مدتی کوتاه از خانه بیرون آمد تا فردی را بیابد تا به جستجوی حسین «علیه السلام» بفرستد امّا چون کسی را نمی‌یافت به داخل خانه می‌رفت امّا سرانجام چون کسی را نیافت سراغ

حسن علیه السلام» فرزند ارشد خود رفت و از او کمک طلبید و او را به جستجوی حسین علیه السلام» مأمور نمود و....

مشکلات سیاسی اجتماعی فرهنگی

بخشی از مشکلات زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» مربوط به شرایط خاص سیاسی اجتماعی حاکم بر زمان ایشان می‌باشد. مجموعاً این دوران را به سه دوره حضور در مکه، حضور در مدینه تا قبل از رحلت پیامبر و حضور در مدینه بعد از رحلت پیامبر تقسیم می‌کنیم. دوره اول مکه از نظر سیاسی با نظام طائفه‌گری توأم با تعصبات قبیله‌گرائی اداره می‌شد. رهبران سیاسی رئیس قبائل بودند و براساس قدرت بیشتر ثروت انبوه و طرفداران بیشتر انتخاب می‌شدند. جامعه بسته، جهل زده و عقب‌افتاده حتی در امور ابتدائی زندگی بود. دیدگاهشان به دختر و زن دیدگاهی ضد انسانی و خشن بود، عبادت‌های ایشان سوت و کف در اطراف خانه خدا بود، جنگ و خونریزی، بت‌پرستی و تبعیض، شرابخواری و شهوت‌رانی از مختصات دیگر این جامعه بود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» در این شرایط مبعوث به رسالت شدند و با عقد ازدواج مبارک با خدیجه، فاطمه علیها السلام» پای به عرصه وجود گزارد. زهرا مرضیه علیها السلام» که دارای هوشی سرشار، نبوغی فوق‌العاده و روحی الهی بود به سرعت رشد نمود و با گرویدن به آئین الهی پدر در جبهه مقابل قرار گرفت. شکنجه‌های گوناگون پیامبر و آزارهای مختلف زنان قریش نسبت به حضرت خدیجه و حضرت زهرا «علیها السلام» در نهایت تعهد همگانی قریش مبنی بر محاصره همه‌جانبه این گروه اقلیت و دلدادگی به خدا یعنی پیامبر و اصحاب پیامبر بالآخره کار را به جانی رسانید که آن حضرت برای حفظ خود و اصحاب خود گروهی را به حبشه هجرت داد و با گروهی دیگر خود به کوه‌های اطراف مکه تا سه سال پناه گرفت. دوره دوم این دوره با هجرت پیامبر و بدنال آن هجرت حضرت علی علیه السلام» و فاطمه زهرا «علیها السلام» و دیگر اصحاب پیامبر از مکه و الحاق مهاجرین حبشه به پیامبر در مدینه آغاز گردید. این دوره که شاید بتوان دوره سازندگی و شکل‌گیری نظام سیاسی اجتماعی فرهنگی اسلامی نامگذاری نمود از جهتی دوره شیرین و دوره شکوه و پیروزیهای پی‌درپی می‌باشد. دوره‌ای که انقلاب اسلامی پیامبر در عرصه‌های گوناگون پیشرفت داشت و به تعبیر قرآن دوره فتح مبین و نصر الهی می‌باشد هرچند در این شرایط باز مشکلات خاص دوره سازندگی و تثبیت انقلاب باز فاطمه علیها السلام» و خاندان او را رها ننموده است. جنگهای متعدد، فتنه‌های منافقین، مشکلات خاص یهودیان در مدینه، مشکلات فرهنگی و اقتصادی مردم و گستردگی آن، بخشی از مشکلات این دوره می‌باشد که بالآخره با فتح مکه و در پایان در حجه‌الوداع و پیام غدیر هر روز قدمی بلند در اصلاح شرایط خاص اجتماعی سیاسی و فرهنگی آن دوره برداشته می‌شد. حضرت زهرا «علیها السلام» همه تغییرات و اصلاحات دینی مثبت را دنبال می‌نمود و در کنار امر خانه‌داری و تقویت و اداره خانه علوی به تربیت نسل کوثر مآب محمدی و ذریه پاک محمدی امام حسن و امام حسین علیهما السلام مشغول بود. او علاوه بر این مهم به تربیت شاگرد و تعلیمات زنان و حتی گاهی اصحاب خاص رسول خدا اهمیت می‌داد. گاهی در شرایط اضطراری خود را به میدان جنگ می‌رساند و در وسط میدان جراحات پیامبر خدا را درمان می‌نمود. پس از کشته شدن حضرت حمزه، نکو داشت خاطره این فرمانده قهرمان جبهه‌ها را و جبهه همت خود قرار داد و جمعه‌ها و شنبه‌ها بر مزار او حضور دائم داشت. در رفع نیازمندی نیازمندان از مؤمنین تا سرحدّ ایثار پیش رفت و با انتخاب ساده‌ترین زندگی با آنان همراهی می‌نمود. با ازدواج با علی علیه السلام» که ظاهراً مردی فقیر بود و با خرافه‌پرستی مبارزه کرد و به معنویت و اخلاق در آن عصر تاریک ارزش بخشید. با حراست از خود و نائل شدن به درجه بزرگ عصمه‌اللہی خرافه تحقیر زن را درهم شکست و افتخار بدر و کوثر برای او شد و دشمنان پیامبر را با این حضور ابر و زمین‌گیر نمود. دوره سوم و بالآخره دوره سوم از این دوره که فعال‌ترین دوره حضور حضرت زهرا «علیها السلام» در صحنه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است حضور جسورانه، مظلومانه و آگاهانه، حضوری برای دفاع از نظام امت و افشای خط نفاق سیاسی فرهنگی، حضور عالمانه با خواندن خطبه در مسجد مدینه و حضور مظلومانه با گریه‌های فراوان در بیت‌الاحزان (یکی از دروازه‌های

مدینه) و حضوری شجاعانه تا سرحد قربانی دادن فرزند و لطمه دیدن خود. این دوره که دوره ختم رسالت و شروع امامت است دوره انتقال حاکمیت از رسول خدا به وصی رسول خدا بود، دوره‌ای بسیار پرماجرا و پرمصیبت برای علی علیه السلام» و فاطمه علیها السلام» و خاندان ایشان و معدود طرفداران ایشان است. تلاش و همت فاطمه زهرا «علیها السلام» در این دوره در دفاع از امامت امیرالمؤمنین و مرام تشیع از نظر فرهنگی بود. تلاش و همت فاطمه علیها السلام» در این دوره تثبیت نظام امامت و ادامه خط رسالت از نظر سیاسی بود. و بالآخره تلاش حضرت در این دوره حاکمیت روح قرآن و سنت نبوی و گریز از بدعت و نفاق پروری و باندگرایی و رجعت جاهلیت و مرام جاهلیت بود. دیدارهای حضرت با زنان، با خلفای جور، با صاحب نفوذان آن دوره، دفاع از علی علیه السلام» و امتناع از رأی سیاسی به حکومت دادن خطبه‌های حضرت، افشاگری‌های حضرت، بخشی از فعالیت‌های حضرت در این دوره می‌باشد. این دوره که به عبارتی ۷۵ روز و یا به نقلی ۹۵ روز بیشتر از نظر زمانی به طول نینجامیده از نظر ارزش بررسی به اندازه دو دوره قبل ارزش دارد چرا که حضور جدی و تمام عیار فاطمه زهرا «علیها السلام» در امور اجتماعی فرهنگی و سیاسی این مدت حساسیت و جلوه‌ای خاص به آن بخشیده است. به عبارت دیگر اگر بگوئیم فاطمه زهرا «علیها السلام» اولین شیعه علی علیه السلام» آنهم شیعه‌ای با همه مشخصات لازم و پایه گزار این مرام فکری می‌باشد گزاف نگفتیم. اگر جهاد و شهادت، اگر مبارزه با ستم و ستمگر، اگر گریه و مظلومیت، اگر غربت و تنهایی، اگر منطق قوی و استدلالی، اگر علی علیه السلام» دوستی و عبادت و صدها اگر دیگر از مشخصات شیعه علی «علیه السلام» است همه و همه در فاطمه علیها السلام» به کاملترین وجه ممکن قابل مشاهده است در همین ۷۵ تا ۹۵ روز عمر فاطمه علیها السلام» جوهره وجود او به غلیان آمد و جریان از علم، حکمت، شجاعت و رشادت ستم‌کوبی و شهامت را از خود به یادگار گزارد. و داعی ماندگار بر سینه تاریخ از یادگارهای خود برجای نهاد او چگونه زیستن و چگونه مردن را آموزش داد و به عنوان اسوه و قهرمان راهنمای بشریت و تاریخ شد.

اوقاف و صدقات جاریه حضرت صدیقه طاهره

حضرت صدیقه طاهره هفت بستان داشتند که وقف بنی‌هاشم و بنی‌مطلب فرموده و نظارت بر آنها و سرپرستی آنها را به عهده مولا علی «علیه السلام» نهادند تا زمانی که ایشان در قید حیات هستند و بعد از ایشان بر عهده حضرت امام حسن و امام حسین علیهما السلام و بعد هم به عهده بزرگترین فرزند پسرشان نهادند و کتاب وقف حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» نزد امام باقر «علیه السلام» موجود بوده که در کتاب کافی مرحوم کلینی موجود است و این صورت آن وقفنامه می‌باشد: "بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. این وصیتی است که فاطمه «علیها السلام» دختر محمد «صلی الله علیه وآله» نسبت به بستان‌های هفتگانه خویش یعنی: عَوف، ذَلال، بُزْقه، مِیت یا مِیْتَب، حُسَینی، صافیه و مشر به ام‌ابراهیم به علی بن ابیطالب می‌نماید که پس از وفاتش حسن و پس از حسن، حسین و پس از دنیا رفتن حسین بزرگترین فرزند من ناظر بر آنها خواهد بود و خدای تعالی و مقداًدن اسود و زبیر بن عوّام را بر این وصیت شاهد می‌گیرم و علی «علیه السلام» این وصیت را مرقوم داشت. "اما چگونه این بستان‌های هفتگانه به حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» رسید؟ در کتاب تاریخ مدینه [۲۳۳] چنین آمده که مخیرق یهودی که از احبار یهود بنی‌نضیر بود اسلام آورد و در روز اُحد کشته شد و بستان‌های هفتگانه خویش را به پیامبر «صلی الله علیه وآله» وصیت نمود و پیامبر «صلی الله علیه وآله» نیز در سال هفتم هجری این بستان‌ها را مخصوص حضرت فاطمه زهرا «علیه السلام» قرار داد و بهنگامی که پیامبر میهمانی داشت و یا در مواردی که نیازمند بود از مداخل آنها استفاده می‌نمود. حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» برای هر یک از زنان پیامبر دوازده اوقیه [۲۳۴] وصیت فرموده و برای زنان بنی‌هاشم نیز مانند آنان و برای خواهرزاده خود اُمّامه نیز مقداری از آنها را قرار دادند. [۲۳۵].

اولین بهشتی

بهشت منزلگاه سعادت‌مندان و مؤمنین و صالحین محضر تجمع کامل‌ترین انسانها و مقربین است. در بین امام، برترین امت، امت پیامبر و در بین امت او شایسته‌ترین مؤمنین مقدم‌ترین واردین بر بهترین منزلگاه صالحین یعنی بهشت هستند. طبق روایات دینی اولین وارد بر بارگاه رحمت الهی فرشته زمینی یعنی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» است. و ما نیز با کسب معرفت و محبت او و پیروی از آیین و مرامش می‌توانیم شایستگی همراهی و همجواری (معیت) او را برای خود احراز کنیم. قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: **أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ فَاطِمَةٌ**. [رسول خدا فرمود: نخستین کسی که وارد بهشت می‌شود فاطمه «علیها السلام» است. [۲۳۶].]

ایثارگری فاطمه

هنگامی که صفت جود و بخشایشگری در انسان به یک اوج و تعالی فوق‌العاده برسد به شکلی که در انفاق موجودی انسان دیگران را در آنچه خود محتاج و نیازمند به آن است ترجیح داده و مقدم بیندازد صفت اخلاقی ایثار را چنین انسانی احراز نموده است. یکی از فضیلت‌های اخلاقی اهل بیت پیامبر و از جمله فاطمه زهرا «علیها السلام» وجود صفت ایثار به شکلی فردی و جمعی و خانوادگی در آنها است. این آیات شریفه در شأن ایثارگری این خانواده بزرگوار است: و یوثرون علی انفسهم و لو کان بهم خصاصة. [۲۳۷]. و یطعمون الطعام علی حبه. [۲۳۸]. در تاریخ زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» ایثار جلوه‌های گوناگون دارد: ۱- ایثار فاطمه «علیها السلام» نسبت به رسول الله «صلی الله علیه و آله» ۲- ایثار فاطمه «علیها السلام» در برابر علی «علیه السلام» ۳- ایثار نسبت به میهمان (به بحث میهمان مراجعه شود) ۴- ایثار در برابر نیازمند اسیر و مسکین (به تفسیر سوره هل اتی و بحث لباس عروس مراجعه شود) در توضیح ایثار فاطمه «علیها السلام» نسبت به رسول الله «صلی الله علیه و آله» و علی «علیه السلام» به نقل دو قصه و روایت از کتاب نهج‌الحیاء کفایت می‌کنیم. اول: در روزگار قحطی و گرسنگی اکثر مردم مدینه با مشکلات فراوانی زندگی می‌کردند و رسول گرامی سخت گرسنه بود و شب و روز برای مساکین و فقرا تلاش می‌کرد و گاهی سنگ بر شکم مبارک می‌بست تا درد گرسنگی قابل تحمل باشد. در آن روزهای سخت درب خانه فاطمه «علیها السلام» را کوبید و فرمود: "دخترم آیا چیزی در منزل داری که رفع گرسنگی نمایم"؟ حضرت زهرا «علیها السلام» گفت: "نه". رسول خدا باز گشت اما زهرای مطهر «علیها السلام» نتوانست تحمل کند و دست به دعا برداشت غذائی معطر و پاکیزه از بهشت آورده شد تا چشمان فاطمه «علیها السلام» به غذای بهشتی و الطاف کریمانه الهی افتاد فرمود: **وَاللَّهِ لَا وَثْرَنَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ عَلَى نَفْسِي وَغَيْرِي** [و سوگند به خدا ایثار کرده و پیامبر را بر خود و بر دیگران مقدم می‌دانم]. آنگاه ظرف پر از غذا و گوشت بریان شده را برای رسول خدا فرستاد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» پرسید این غذا را از کجا آوردی؟ پاسخ داد: **هُوَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ** [این غذا از فضل و رحمت الهی است بدرستی که خداوند هر که را که بخواهد بدون حساب روزی می‌دهد. [۲۳۹].] دوم: در یکی از روزها، صبحگاهان امام علی «علیه السلام» فرمود: "فاطمه‌جان آیا غذائی داری تا از گرسنگی بیرون آیم"؟ پاسخ دادند: "نه به خدائی که پدرم را به نبوت و شما را به امامت برگزید دو روز است که در منزل غذای کافی نداریم آنچه بود به شما و فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام دادم و خود از غذای اندک موجود استفاده نکردم". امام با تأسف فرمودند: "فاطمه‌جان چرا به من اطلاع ندادی تا به دنبال تهیه غذا بروم"؟ حضرت زهرا «علیها السلام» فرمودند: **يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنِّي لَأَسْتَحْيِي مِنَ الْهَيْ أَنْ أَكَلَفَ نَفْسَكَ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ**. [ای ابوالحسن، من از پروردگار خود حیا می‌کنم که چیزی را که تو بر آن توان و قدرت نداری از تو درخواست نمایم. [۲۴۰].]

ایمان فاطمه

یکی از وظائف اعتقادی هر مسلمان ایمان آوردن و ایجاد باور خالصانه قلبی به وجود خدا، صفات خدا، معاد و مراحل آن، نبوت و

رسالت و اعتماد به دستورات پیامبران الهی و نظام امامت و ولایت می‌باشد. در آیات شریفه قرآن بر اهمیت ایمان، آثار ایمان، حفظ ایمان، تقویت ایمان و در نهایت خصلت‌های مؤمنین و وظائف آنان گفتگو شده است. در فرهنگ قرآن مؤمنین دارای شرافت خاص می‌باشند به شکلی که مورد خطاب مستقیم خداوند بزرگ قرار می‌گیرند: یا ایها الذین آمنوا. فاطمه زهرا «علیها السلام» یکی از زنان والامقام جهان اسلام است که به تصدیق پیامبر بزرگوار اسلام نور ایمان تمام وجودش را فرا گرفته و به همین سبب آن بانوی گرامی فقط در اختیار خدا بود و بعنوان اَمْرُةُ اللَّهِ یعنی کنیز خدا [۲۴۱]. در آسمانها مشهور است همچنانکه پیامبر گرامی اسلام به وصف عبداللہی مفتخر گردید. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در خطبه خود در مورد اهمیت و آثار ایمان می‌فرماید: فَجَعَلَ اللَّهُ الْأَيْمَانَ تَطْهِيراً لَكُمْ مِنَ الشَّرِكِ. [۲۴۲]. [خدای متعال ایمان و اعتقادات دینی را جهت پاکی شما از شرک و خباثت‌های فکری آن قرار داد.] و پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» در وصف ایمان فاطمه «علیها السلام» می‌فرماید: يَا سَلْمَانُ إِنَّ ابْنَتِي فَاطِمَةَ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهَا وَ جَوَارِحَهَا إِيْمَانًا وَ يَقِينًا إِلَى مَشَاشِئِهَا تَعَرَّفْتُ لِطَاعِيَةِ اللَّهِ. [۲۴۳]. [ای سلمان، براستی که خداوند قلب و تمام اعضای فاطمه «علیها السلام» تا استخوانهایش را از ایمان و یقین آکنده ساخته است به گونه‌ای که در طاعت خدا غرق است.]

ب

بتول

یکی از اسامی حضرت زهرا «علیها السلام» بتول است. در علت نامگذاری آن بانوی گرامی به این نام محققین و واژه‌نگاران و مهمتر از آن در روایات دینی توضیحاتی آمده است که خدمت شما تقدیم می‌داریم. ابن منظور می‌گوید: "از احمد بن یحیی سؤال شد که به چه مناسبت به حضرت فاطمه علیها السلام دختر رسول خدا بتول گفته شده است؟ پاسخ داد: زیرا از جهت عفاف، فضیلت، دینداری، شخصیت و حسب، از زنان زمان خود و زنان تمامی امت ممتاز و جداست. و گفته شده به خاطر بریدن و برکناری آن حضرت از دنیا به سوی خداوند متعال". و نیز گفته شده است: بتیل در آفرینش او، یعنی تمام اعضای آن حضرت با زیبایی خود از دیگر اعضا جداست. ابن اعرابی گوید: "مبتله در بین زنان، آن زنی زیبا است که هیچ یک از اعضایش نسبت به دیگر اعضا کمبودی نداشته طوری نباشد که چشمش زیبا ولی بینش نازیبا و یا برعکس باشد بلکه تام و کامل باشد". ابن اثیر گوید "امرأة بتول یعنی زنی که از مردان بریده و تمایلی نسبت به آنان ندارد و به همین جهت مریم مادر حضرت مسیح «علیه السلام» به این نام نامیده شده و فاطمه علیها السلام نیز به این نام نامیده شد زیرا از دیگر زنان زمان خود از جهت فضیلت و دیانت و حسب بریده و ممتاز است و گفته شده است به خاطر آنکه از دنیا بریده و به خدای روی آورده است بدین نام خوانده می‌شود". طریحی گوید: "بتول، حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» دختر رسول خداست و گفته شده علت این نامگذاری آن است که حضرت به خدای متعال روی آورده از دیگر زنان بریده است و یا از دیگر زنان زمان خودش از جهت فضیلت و شخصیت ممتاز و جداست و نسبت به دیگر زنان امت در جهت فضیلت و حسب و دیانت ممتاز است". از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نقل شده است: "از آن جهت فاطمه علیها السلام، بتول نامیده شده است که از عادت ماهانه دیگر زنان برکنار است و هر شب به حالت نخستین خود که بکر بوده است برمی‌گردد". و مریم از آن جهت بتول نامیده شد که عیسی را در حالت بکارت زائید. [۲۴۴].

بچه داری فاطمه

یکی از وظائف سنگین و مهم حضرت زهرا «علیها السلام» موضوع بچه‌داری و تربیت اولاد بود. فاطمه علیها السلام پنج فرزند پیدا کرد: حسن، حسین، زینب، ام‌کلثوم و محسن علیهم السلام. پنجمین فرزند آن حضرت که محسن نام داشت سقط شد. دو پسر و دو

دختر از آن حضرت باقی ماند. فرزندان آن حضرت از اشخاص عادی نبودند، بلکه چنین مقدر شده بود که نسل پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله از فاطمه «علیه السلام» بوجود آید. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» می فرمود: "خدا ذریه پیامبران را در صلب خودشان قرار داده ولی نسل مرا در صلب علی «علیه السلام» مقرر فرمود. پس من پدر اولاد فاطمه «علیه السلام» هستم". خدا مقدر کرده بود که پیشوایان دین و خلفای پیغمبر اکرم «صلی الله علیه و آله» از نسل پاک زهرا «علیها السلام» بوجود آیند. لذا یکی از وظائف سنگین او بچه داری بود. کلمه بچه داری، جمله کوتاهی بیش نیست ولی معنای بسیار مهم و دامنه داری دارد. شاید بعضی خیال کنند که بچه داری بیش از این نیست که پدر، لوازم زندگی فرزندان را فراهم سازد. و مادر، تر و خشکشان کند و در تهیه غذا و شستن لباسهایشان کوشش نماید و هیچ مسئولیت دیگری در قبال فرزندان نداشته باشد. اما اسلام به این حد اکتفا نمی کند بلکه پدر و مادر را در قبال وظیفه بزرگتری مسئول می داند. اسلام شخصیت آینده کودک را مرهون تربیت و پرورش و مراقبت پدر و مادر می داند. تمام حرکات و سکنات و افعال و گفتار پدر و مادر در روح حساس و لطیف فرزند تأثیر می کند. هر فرزندی نماینده کیفیت سلوک و رفتار پدر و مادرش می باشد. پدر و مادر وظیفه دارند که با کمال دقت مراقب آینده کودکانشان باشند و مواظب باشند طفل بیگناه که نهادش بر خوبی آفریده شده، فاسد و بدبخت نگردد. حضرت زهرا «علیها السلام» که خودش تربیت یافته دامن وحی بود از تربیت اسلامی بی اطلاع و غافل نبود. اطلاع داشت که از چگونگی شیر مادر و بوسه هایی که بر لبهای معصوم کودکانش می زند گرفته تا تمام حرکات و اعمال و گفتارش، در روح حساس آنها اثر دارند. می دانست باید امام تربیت کند و نمونه هایی را به جامعه تحویل دهد که آینه و معرف حقیقت و روح اسلام باشند و حقائق و معارف قرآن در وجودش جلوه گر باشد و این موضوع کار سهل و آسانی نیست. فاطمه «علیها السلام» می دانست باید مانند امام حسین علیه السلام تربیت کند که در موقع احتیاج اسلام، جان خود و عزیزانش را در راه دفاع از دین و مبارزه با بیدادگری فدا کند و بوسیله خونهای عزیزانش درخت اسلام را سیراب گرداند. می دانست باید دخترانی همانند زینب و ام کلثوم پرورش دهد که بوسیله ایراد خطبه ها و سخنرانیهای شورانگیز، دستگاه ظلم و ستم بنی امیه را رسوا و مفتضح سازند، و جلو مقاصد شوم آنان را بگیرند. فاطمه علیها السلام در دانشگاه خانه، به زینب درس فداکاری و شجاعت داد تا مرعوب دستگاه بیدادگر یزید نگردد و بوسیله سخنرانیهای آتشین خویش، دوست و دشمن را بگریاند و مظلومیت برادرش و بیدادگری بنی امیه را فاش سازد. می دانست باید فرزند بردباری همانند حسن علیه السلام تربیت کند که در موقع حساس اسلام، دندان بر جگر بگذارد و برای حفظ منافع عالی اسلام و فراهم ساختن زمینه انقلاب اسلامی، سکوت کند و بوسیله صلح با معاویه، به جهانیان بفهماند که اسلام تا بتواند صلح را بر جنگ ترجیح می دهد. و بدان وسیله عوام فریبی و ظاهر سازی و حقه بازی معاویه را آشکار سازد. نمونه های خارق العاده ای که از این مکتب اعجاز آمیز بیرون آمد، بخوبی می تواند روح پر عظمت و نیروی فوق العاده حضرت زهرا «علیها السلام» را نشان دهد. آری زهرا «علیها السلام» از زنان کوتاه فکر و بی اطلاعی نبود که محیط خانه را کوچک شمارد و میل بلند پروازی کند، زهرا «علیها السلام» محیط خانه را بسیار بزرگ و حساس می دانست. آن را کارخانه بزرگ انسان سازی و دانشگاه مهم تمرینات نظامی و درس فداکاری می شمرد. می دانست که تربیت شدگان این مدرسه، هر درسی را که در اینجا بیاموزند، در میدان بزرگ اجتماع به مرحله بروز و ظهور درخواهند آورد. و آنچه را در اینجا تمرین کنند، در آینده عمل خواهند کرد. حضرت زهرا «علیها السلام» از زن بودن احساس حقارت و کوچکی نمی کرد و مقام زن را بس عالی و شامخ می دانست و چنین لیاقتی را در خویش می دید که دستگاه آفرینش چنین مسئولیت سنگین و مهمی را بر دوشش نهاده و چنین پایگاه مهمی را بدو تفویض نموده است. [۲۴۵].

بحرانهای دوران کودکی حضرت زهرا

شرایط مکه برای پیامبر بزرگوار بسیار سخت و جانکاه بود به شکلی که حضرت تا سه سال دعوت توحیدی خود را مخفیانه به

بعضی نفوس مستعد می‌رسانید و همه رفت‌وآمدها و گفتگوها مخفیانه و پنهانی بود. پس از سه سال دعوت عمومی و آشکارا گشت و شرائط و دشمنی مشرکین با پیامبر «صلی الله علیه و آله» سخت‌تر و جدی‌تر. در ازدواج با خدیجه، زنان قریش، حضرت خدیجه را تحقیر و سرزنش می‌نمودند و گفتگوی با حضرت را تحریم نمودند از طرفی ابوجهل‌ها و ابولهب‌ها بر پیامبر شرائط را پیچیده و سخت می‌نمودند. در هنگام تولد فاطمه زهرا «علیها السلام» هیچ زنی از مکه کمک او نبود به شکلی که از جهت ظاهری فاطمه «علیها السلام» در مکه یعنی کانون بحران، سختی، محرومیت و تحریم متولد شد و این روند هر روز رو به تزیاید بود تا اینکه محاصره سه ساله اقتصادی پیش آمد و پیامبر، خدیجه و فرزند ایشان در دره‌ای مجبور به سکونت گشتند. در این زمینه در کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام [۲۴۶]. آمده است: "مدتی از ایام شیرخوارگی زهرا «علیها السلام» در شعب ابوطالب سپری شد. در همانجا از شیر خوردن باز گرفته شد. در همان ریگستان سوزان راه رفتن آموخت. هنگامی که سخن گفتن یاد می‌گرفت، فریاد و ناله اطفال گرسنه شعب را می‌شنید. در همان محیط قحطی، غذاخور می‌شد. در وسط شب که از خواب بیدار می‌شد خویشانش را می‌دید که با شمشیرهای برهنه اطراف پدرش پاس می‌دادند. در حدود سه سال طول کشید که فاطمه «علیها السلام» بغیر از زندان سوزان شعب چیزی ندید و از دنیای خارج خبری نداشت. فاطمه «علیها السلام» در سن پنج‌سالگی بود که پیغمبر «صلی الله علیه و آله» و بنی‌هاشم از تنگنای شعب نجات یافته به خانه و زندگی خودشان مراجعت نمودند. مناظر زندگی جدید و نعمت آزادی و توسعه در خوراک و پوشاک و منزل برای زهرا «علیها السلام» تازگی داشت و شادمان و مسرور بود."

برکت

یکی از مفاهیم پرجاذبه قرآن و یکی از واژه‌های قابل دقت در روایات اهل‌بیت‌علیهم‌السلام مفهوم برکت است. در قرآن کریم وجود انسانهایی همچون مسیح مبارک‌اعلام می‌گردد و می‌فرماید: وَجَعَلْنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ. [۲۴۷]. همچنین در وصف اهل‌بیت حضرت ابراهیم می‌فرماید: وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ. [۲۴۸]. در موضع دیگر خطاب به حضرت نوح می‌فرماید: اِهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ. [۲۴۹]. همچنین در قرآن کریم می‌فرماید: وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. [۲۵۰]. مکه: إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا. [۲۵۱]. آب باران: وَ نَزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَاتَّبِعْنَاهُ فِي جَنَاتٍ وَحَبِّ الْحَصِيدِ. [۲۵۲]. شب قدر: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ. [۲۵۳]. همه با برکت و مبارک معرفی شده است. همچنین در روایات اهل‌بیت‌علیهم‌السلام در موضوع برکت آمده است: عن النبي «صلی الله علیه و آله»: إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ أَرْبَعًا فِي أَرْبَعِ بَرَكَاتٍ الْعِلْمُ فِي تَعْظِيمِ الْأَشْيَاءِ وَبَقَاءُ الْإِيمَانِ فِي تَعْظِيمِ اللَّهِ وَلَذَةُ الْعَيْشِ فِي بَرِّ الْوَالِدَيْنِ وَالنَّجَاهُ مِنَ النَّارِ فِي تَرْكِ إِذَاءِ الْخَلْقِ. [۲۵۴]. خداوند متعال چهار چیز را در چهار چیز قرار داد، رشد و تعالی و برکت علم را در احترام و تکریم استاد، پایداری ایمان را در بزرگداشت خداوند متعال لذت زندگی را در نیکی به پدر و مادر و رهیدن از آتش دوزخ را در فرو نهادن آزار مردم. [عن النبي «صلی الله علیه و آله»: مَنْ غَدَا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ أَظَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ وَبُورِكَ مَعِيشَتُهُ وَ لَمْ يَنْقُصْ مِنْ رِزْقِهِ. [۲۵۵]. کسی که صبحگاهان از پی تحصیل علم رود ملائکه در بالای سر او سایه می‌اندازند و در معیشت او برکت حاصل شود و از روزی او کم نگردد.] قال علی «علیه السلام»: بِالْعِدْلِ تَنْضَاعُ الْبَرَكَاتِ. [به سبب عدالت و دادگری، برکات و خیرات افزون می‌گردد.] قال علی «علیه السلام»: إِذَا ظَهَرَتِ الْخِيَانَاتُ إِزْتَفَعَتِ الْبَرَكَاتِ. [هنگامی که خیانتها آشکارا گردد برکت از زندگی مردم رخت برمی‌بندد.] قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: بَرَكَهُ الْعُمْرُ فِي حُسْنِ الْعَمَلِ. [۲۵۸]. [برکت و ازدیاد عمر در نیک کرداری است.]

برکت غذای حضرت زهرا

در بعضی از کتب مناقب نقل شده جابر بن عبدالله انصاری می‌گوید: "چند روز گذشت و پیامبر «صلی الله علیه و آله» به هیچ غذایی دست نیافت شدت گرسنگی آن حضرت را به زحمت انداخت در حجره‌های همسرانش غذایی نیافت. به خانه فاطمه «علیها السلام» رفت و گرسنگی خود را اظهار نموده و تقاضای غذا کرد. فاطمه «علیها السلام» عرض کرد: فدایت کردم هیچ گونه غذا در خانه نیست. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مراجعت نمود یکی از همسایگان دو قرص نان و مقداری گوشت برای فاطمه «علیها السلام» هدیه آورد فاطمه «علیها السلام» آن را گرفته و در میان ظرفی نهاد و روپوشی بر آن افکند و گفت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را بر خودم و بر کسانی که نزد من هستند مقدم می‌دارم (یعنی او را مقدم می‌دارم بر شوهرم و بر حسن و حسینم که همه گرسنه بودند) آنگاه فاطمه «علیها السلام» توسط حسن و حسین علیهما السلام رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را خبر کرد آن حضرت آمد. فاطمه «علیها السلام» جریان هدیه را به عرض رساند پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: آن را نزد من بیاور فاطمه «علیها السلام» آن ظرف را نزد پیامبر «صلی الله علیه و آله» نهاد پیامبر سرپوش را از روی ظرف برداشت ناگهان دید پر از نان و گوشت است جابر می‌گوید وقتی که به آن نگاه کردم تعجب کردم دریافتم که این یک نمونه از کرامت الهی است حمد و سپاس خدا را بجای آوردم و بر پیامبرش درود فرستادم، رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به فاطمه «علیها السلام» گفت این غذا از کجا بدست آمده؟ فاطمه «علیها السلام» عرض کرد از نزد خدا، خداوند به هر کس بخواهد روزی فراوان می‌بخشد. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» شخصی را به سراغ علی «علیه السلام» فرستاد همه جمع شدند رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از آن غذا خورد، علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام و همسران پیامبر و همه اهل خانه از آن غذا خوردند و سیر شدند ولی ظرف همچنان پر از غذا بود. فاطمه «علیها السلام» می‌فرماید: از آن غذا برای همه همسایه‌ها فرستادم خداوند خیر و برکت سرشاری به آن غذا داد چنانکه چنین برکتی به حضرت مریم «علیها السلام» عطا فرمود [۲۵۹].

برکت نام فاطمه

اشاره

پیروی از اسوه‌های انسانیت در همه مراحل و شئون زندگی سفارش شده است چرا که اقتدای به خوبان زندگی را پر از خیر و خوبی می‌سازد و غذای روحی و کمالات انسانی را به سرعت در انسان احیاء می‌گرداند. از جمله سفارش شده است نام کودکان بر اساس نام ناموران صالح و شایسته انتخاب گردد که این امر علاوه بر آثار مثبت روانی برای کودکان، نوعی احیاء و بزرگداشت نام زنان و مردان صالح روزگار است و به تصدیق روایات دارای آثار وضعی نیز می‌باشد. در روایت ذیل نام حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان نام بابرکت معرفی شده که از خانه و خانواده فقرزدائی می‌کند. قال الامام الکاظم «علیه السلام»: لا یَدْخُلُ الْفَقْرُ بَيْتًا فِيهِ اِسْمُ مُحَمَّدٍ اَوْ اَحْمَدٍ اَوْ عَلِيٍّ اَوْ الْحَسَنِ اَوْ الْحُسَيْنِ اَوْ جَعْفَرَ اَوْ طَالِبٍ اَوْ عَبْدِ اللَّهِ اَوْ فَاطِمَةَ مِنَ النِّسَاءِ. [در خانه‌ای که نام محمد یا احمد یا علی یا حسن یا حسین یا جعفر یا طالب یا عبدالله یا فاطمه باشد فقر وارد نمی‌شود. [۲۶۰].

کردن بند با برکت حضرت زهرا

پیرمردی رنگ‌پریده و گردآلود وارد مسجد شد جامه‌ای پاره و کهنه بر تن داشت خدمت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» رسید و با سه جمله کوتاه حالش را بیان کرد: یا رسول‌الله! گرسنه‌ام غذایم بده، برهنه‌ام لباسم بده، بینوایم کمکم فرما. حضرت محمد «صلی الله علیه و آله» فرمود: "چیزی در دست ندارم، به خانه دخترم برو، از تو دستگیری خواهد کرد". خانه حضرت فاطمه «علیها السلام» نزدیک بود. یکی از اصحاب پیرمرد را تا خانه دختر پیامبر راهنمایی کرد، پیرمرد در زد: کیستی؟ شخصی گرسنه‌ام برهنه‌ام بینوایم به

من رحم کنید خدا به شما رحم کند. حضرت فاطمه علیها السلام» گردن‌بندی را که یکی از خویشان به او بخشیده بود از گردن باز کرد و به او داد و فرمود: "این گردن‌بند را بفروش و خرج کن! امیدوارم در آینده بی‌نیاز گردی!" "مرد بینوا خوشحال برگشت. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» هنوز در مسجد بود پیرمرد گردن‌بند را نشان داد و گفت: "یا رسول الله دخترت فاطمه گردن‌بندش را به من بخشید که بفروشم".... یکی از دوستان پیغمبر بنام عمار سخن پیرمرد را شنید از او پرسید گردن‌بند را چند می‌فروشی؟ پیرمرد گفت به غذائی که سیرم کند و پارچه‌ای که تنم را بپوشاند و پولی که مرا به منزل برساند. عمار گفت: "گردن‌بند را از تو خریدم به غذائی از نان و گوشت و لباسی از پارچه‌های یمن و چهارپائی که ترا به منزل برساند به علاوه هشت دینار طلا و دو یست درهم نقره". عمار پیرمرد را به خانه برد و قیمت گردن‌بند را پرداخت. پیرمرد غذا را خورد لباس را پوشید و سیر و خوشحال روانه شد. سپس عمار گردن‌بند را معطر کرد و در پارچه‌ای پیچید و به غلام داد و گفت پیش رسول خدا برو ترا و این گردن‌بند را به رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بخشیدم. غلام خدمت پیامبر رسیده پیغام عمار را رسانید. حضرت رسول نگاهی به گردن‌بند نمود و فرمود: "من هم گردن‌بند را و ترا به دخترم بخشیدم". غلام خدمت حضرت زهرا «علیها السلام» رسید سخن رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را به او گفت و گردن‌بند را تقدیم کرد حضرت فاطمه علیها السلام» تشکر کرد و گفت: "منهم ترا در راه خدا آزاد کردم تو دیگر برده نیستی". آن مرد خوشحال شد و با شادی و تعجب گفت چه گردن‌بند با برکتی که گرسنه‌ای را سیر کرد، برهنه‌ای را پوشانید، بینوائی را نوا بخشید، پیاده‌ای را سوار کرد، برده‌ای را آزاد کرد و در آخر نزد صاحبش بازگشت. [۲۶۱] و دیگر آثار این گردن‌بند اینکه، موجب اجر و پاداش برای حضرت زهرا «علیها السلام» شد به جهت انفاق اولیه، موجب اجر و پاداش آزاد شدن بنده‌ای برای حضرت زهرا «علیها السلام» شد، موجب اجر و پاداش اخروی برای بخشش غلام عمار به پیامبر «صلی الله علیه و آله» و ایشان به فاطمه زهرا «علیها السلام» شد. همچنین موجب پاداش هدیه گردن‌بند از عمار به پیامبر و از پیامبر به فاطمه «علیها السلام» شد.

برگزیده‌ای از دعاهای حضرت زهرا

اشاره

اللَّهُمَّ أَنْزِعِ الْعُجْبَ وَالرِّيَاءَ، وَالْكِبْرَ وَالْبُغْيَ، وَالْحَسِيْدَ وَالضَّعْفَ وَالشَّكَّ، وَالْوَهْنَ وَالضَّرَّ وَالْأَشِقَامَ، وَالْحِذْلَانَ وَالْمَكْرَ وَالْخَدِيْعَةَ، وَاللَّبِيْئَةَ وَالْفُسَادَ، مِنْ سَمْعِيَّ وَبَصْرِيَّ وَجَمِيْعِ جَوَارِحِيَّ، وَخُذْ بِنَاصِيَّتِيْ إِلَى مَا تُحِبُّ وَتَرْضَى، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ. [خداوندا! خودبینی و ریا و تکبر و تجاوز و حسد، و ناتوانی و شک و سستی، و ضرر و انواع بیماریها، و نیز خذلان و مکر و حيله و خدعه و نیرنگ و فساد را از گوش و چشم و تمام اندام دور دار، و مرا به سوی آنچه دوست می‌داری و تو را خشنود می‌سازد، راهنمایی کن، ای رحم‌کننده‌ترین رحم‌کنندگان]. ... اللَّهُمَّ فَوِّضْتُ أَمْرِيْ إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِيْ إِلَيْكَ، وَأَسَلِمْتُ نَفْسِيْ إِلَيْكَ بِمَا جَنَيْتُ عَلَيْهَا، فَرَقًا مِنْكَ وَخَوْفًا وَطَمَعًا، وَأَنْتَ الْكَرِيْمُ الَّذِي لَا يَقْطَعُ الرَّجَاءَ، وَلَا يُخَيِّبُ الدُّعَاءَ. [بار الها! کارهایم را به تو واگذار کردم، و خود را در پناه تو قرار دادم، و بسبب گناهایی که انجام داده و بیم و امید می‌که به تو دارم، خود را به تو سپردم، و تو بزرگواری هستی که امید را قطع نکرده و دعا را ناامید نمی‌گردانی]. [۲۶۲].

دعای روز دوشنبه

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قُوَّةً فِي عِبَادَتِكَ، وَتَبَصُّرًا فِي كِتَابِكَ وَفَهْمًا فِي حُكْمِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَلَا تَجْعَلِ الْقُرْآنَ بِنَا مَا حَلًّا، وَالصِّرَاطَ زَائِلًا وَمُحَمَّدًا صِلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِلَيْهِ عَنَّا مُؤَلِّيًّا. [خداوندا! من از تو قدرتی خواهم در عبادت تو، و بصیرتی در قرآن

تو، و فهمی از احکام و دستورات تو، خداوندا! بر محمد و آل محمد درود فرست، خدایا بخاطر اعمالمان قرآن را دشمن ما قرار مده و بر اثر رفتارمان ما را از صراط ملغزان و روی محمد «صلی الله علیه و آله» از ما برمگردان.

دعای روز سه شنبه

اللَّهُمَّ اجْعَلْ عَقْلَهُ النَّاسِ لَنَا ذِكْرًا، وَ اجْعَلْ ذِكْرَهُمْ لَنَا شُكْرًا، وَ اجْعَلْ صَالِحَ مَا نَقُولُ بِأَلْسِنَتِنَا نَيْبَةً فِي قُلُوبِنَا. اللَّهُمَّ إِنَّ مَغْفِرَتَكَ أَوْسَعُ مِنْ ذُنُوبِنَا، وَ رَحْمَتَكَ أَرْجَى عِنْدَنَا مِنْ أَعْمَالِنَا. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ وَقِّفْنَا لِصَالِحِ الْأَعْمَالِ وَ الصَّوَابِ مِنَ الْفِعَالِ. [خداوندا! غفلت مردم از ما را مبدل به یاد خود فرما و یادشان را برای ما عامل شکرگذاری قرار ده، و قول نیکی که به زبان می گوئیم، نیت قلبی ما قرار ده. بار خدایا! بخشش تو از گناه ما وسیع تر است، و رحمت امیدوار کننده تر از اعمال ماست. خداوندا! بر محمد و آل محمد درود فرست و ما را بر انجام اعمال نیک و افعال درست موفق گردان. [۲۶۳].] اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَ التَّقَى وَ الْعِفَافَ وَ الْغِنَى، وَ الْعَمَلَ بِمَا تُحِبُّ وَ تَرْضَى. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ قُودِكَ لِصَغْفِنَا وَ مِنْ غِنَاكَ لِفَقْرِنَا وَ فَاقِتِنَا وَ مِنْ حِلْمِكَ وَ عِلْمِكَ لِجَهْلِنَا. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اعِنَّا عَلَى شُكْرِكَ وَ ذِكْرِكَ، وَ طَاعَتِكَ وَ عِبَادَتِكَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. [خداوندا! من از تو هدایت و تقوی و عفت و بی نیازی و عمل به آنچه را که تو دوست می داری و بدان رضایت می دهی می خواهم. پروردگارا! از تو مسئلت دارم که ما را قدرتی دهی تا ضعف و نیستی مان را بهبود بخشیم، و از صبر و علمت بهره ای دهی تا جهلمان را درمان کنیم. خداوندگارا! بر محمد و آل محمد درود فرست، و ما را بر شکر و ذکر و فرمانبرداری و عبادت یاری فرما، به رحمت سوگند ای مهربان ترین مهربانان. [۲۶۴].] وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَجْعَلْنِي جَاهِدًا لَشَيْءٍ مِنْ كِتَابِهِ وَلَا مُتَحَيِّرًا فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِهِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي إِلَى دِينِهِ. [و سپاس خداوند را سزاست که مرا بدین خود هدایت فرمود و مرا آن گونه نکرد که چیزی غیر او را پرستم. [۲۶۵].] اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَّابِينَ وَ عَمَلَهُمْ، وَ نَجَاةَ الْمُجَاهِدِينَ وَ ثَوَابَهُمْ، وَ تَصَدِيقَ الْمُؤْمِنِينَ وَ تَوَكُّلَهُمْ، وَ الرَّاحَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ الْأَمْنَ عِنْدَ الْحِسَابِ، وَ اجْعَلْ الْمَوْتَ خَيْرَ غَائِبٍ أَنْتَظِرُهُ وَ خَيْرَ مُطَّلِعٍ يُطَّلِعُ عَلَيَّ، وَ ارْزُقْنِي عِنْدَ حُضُورِ الْمَوْتِ وَ عِنْدَ نُزُولِهِ وَ فِي عَمْرَاتِهِ وَ حِينَ تَنْزِلُ النَّفْسُ مِنْ بَيْنِ التَّرَاقِي، وَ حِينَ تَبْلُغُ الْحُلُقُومَ. [خداوندا! از تو سخن توابان و عملشان را خواهم، و رستگاری مجاهدان و ثوابشان را، و تصدیق مؤمنان و توکلشان را، و آسایش به هنگام مرگ و امان به وقت حساب، و مرگ را بهترین غایبی قرار ده که انتظارش می کشم، و بهترین واردی که بر من وارد می شود، به هنگامی که مرگ بر من حاضر می شود و نزول می یابد، و در سختیهایش و در هنگامی که نفس به گلو می رسد و چون به حلقوم می رسد. [۲۶۶].]

برنامه ریزی

اشاره

یکی از نگاههای لازم به زندگی حضرت زهرا «علیها السلام»، نگاه جهت کشف انضباط خاص و برنامه ریزی دقیقی است که بر زندگی و رفتار حضرت حاکم بوده است. حضرت زهرا «علیها السلام» از آنجا که بازآفریده مکتب رسول گرامی اسلام «صلی الله علیه و آله» می باشد و حضرتش تدبیری فوق انسانی یعنی الهی ترتیب دهنده زندگی مبارکش بوده است و از آن رو که خود فردی حکیم و علیم و صاحب حکمت عملی عالی بود (به همین دلیل یکی از القاب حضرت حکیمه می باشد) می تواند دارای یک سبک زندگی متعالی و دارای یک منطوق عملی قابل اقتداء باشد. از طرفی همسر خانه فاطمه، علی علیه السلام» به عنوان انسانی کامل است که از سوئی شاگرد و مؤدب به آداب نبوی است و از سوئی خود امامی معصوم و اسوه برای دیگران است. قال رسول الله: انا اديب الله و علی اديبی. از نظر کمالات رفتاری نیز حضرت زهرا «علیها السلام» دارای مقام عصمت کبری است و الگو برای ماست لذا

رجوع به خانه فاطمه علیها السلام» و دقت در رفتار او تفسیری زیبا و آئینه‌ای زلال از نظم و دقت و برنامه‌ریزی در یک زندگی فردی و خانوادگی را در برابر ما به نمایش می‌گزارد هر چند ما اقرار می‌کنیم که همه زوایای شخصیتی حضرت زهرا «علیها السلام» نه قابل درک برای ماست و نه در تاریخ نقل شده است.

تعریف انضباط

انضباط به معنای ضابطه‌پذیری می‌باشد و مرادف آن در فارسی اصطلاحاتی چون، قانون‌پذیری، فرهنگ‌پذیری، سامان گرفتن، خوب نگاهداشته شدن، آراستگی و نظم و تربیت است. [۲۶۷]. نمونه‌های سامان‌پذیری و سامان‌دهی در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام»

برنامه شب قدر

یکی از توصیه‌های جدی اولیاء خدا برنامه‌ریزی و ایجاد آمادگی‌های لازم در طول سال بویژه در ماه مبارک رمضان برای درک فضیلت‌های شب قدر است. شب قدری که به تصریح قرآن لیلۀ مبارکه می‌باشد و یک شب ارزش سی‌هزار شبانه روز یعنی بیش از ۸۰ سال را دارد. فراست ایمانی می‌طلبد که همه باتقویت روح زمان‌شناسی در همه ابعاد زندگی از جمله در باب عبادت و ارتباط با خدا و رعایت و مدیریت اوقات خود از عامل زمان برای سیر الی الله بهترین بهره‌برداری را داشته باشیم. در روایت ذیل الذکر برنامه‌ریزی و برنامه‌های شب قدر و پیش‌نیازهای آن در زندگی مبارک پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» و حضرت زهرا «علیها السلام» آمده است. وَ فِي الدَّعَائِمِ: عَنْ عَلِيٍّ «عليه السلام» قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَطْوِي فِرَاشَهُ وَيَشُدُّ مِثْرَهُ فِي الْعُشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ. وَ كَانَ يُوقِظُ أَهْلَهُ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ وَ كَانَ يَرِشُ وَجُوهَ النَّيَامِ بِالْمَاءِ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ. وَ كَانَتْ فَاطِمَةُ «عليها السلام» لَا تَدْعُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِهَا يَنَامُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَ تَدَاوِيهِمْ بِقَلْبِ الطَّعَامِ وَ تَتَأَهَّبُ لَهَا مِنَ النَّهَارِ. وَ تَقُولُ: مَحْرُومٌ مَنْ حَرَمَ مِنْ خَيْرِهَا. [در کتاب دعائم از علی «عليه السلام» روایت شده که فرمود: رسول خدا «صلى الله عليه وآله» دهه آخر ماه مبارک رمضان، رختخواب خود را جمع می‌کرد، و کمرش را برای عبادت، محکم می‌بست و چون شب بیست و سوم فرا می‌رسید، اهل بیت خود را بیدار نگه می‌داشت. و به صورت هر کدام که خواب بر او غلبه می‌کرد، آب می‌زد که خوابش نگیرد. همینطور، حضرت زهرا «علیها السلام»، هیچ‌یک از اهل‌خانه خود را نمی‌گذاشت که در آن شب بخوابند، و برای اینکه خوابشان نبرد، غذای کمتری به آنان می‌داد. و از روز، خود را برای شب زنده‌داری آماده می‌کرد و می‌فرمود: محروم است کسی که از خیر این شب بی‌بهره بماند. [۲۶۸].

برنامه خوراک

الف - حضرت زهرا «علیها السلام» درباره آداب غذا خوردن و بهداشت عمومی فرموده است: فِي الْمَائِدَةِ اثْنَا عَشْرَةَ حَظِيلَةً يَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَعْرِفَهَا. أَرْبَعٌ فِيهَا فَرَضٌ وَ أَرْبَعٌ فِيهَا سُنَّةٌ وَ أَرْبَعٌ فِيهَا تَأْدِيبٌ، فَأَمَّا الْفَرَضُ فَالْمَعْرِفَةُ وَالرِّضَا، وَالتَّسْمِيَةُ وَالشُّكْرُ. فَأَمَّا السُّنَّةُ فَالْوَضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ، الْجُلُوسُ عَلَى الْجَانِبِ الْأَيْسَرِ، وَالْأَكْلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعٍ. فَأَمَّا التَّأْدِيبُ، فَالْأَكْلُ بِمَا يَلِيكَ وَ تَصْغِيرُ اللَّقْمَةِ وَالْمَضْغُ الشَّدِيدُ وَ قَلَّةُ النَّظَرِ فِي وَجْهِ النَّاسِ. [در سر سفره غذا، ۱۲ دستورالعمل ارزشمند وجود دارد که سزاوار است هر مسلمانی آنها را بشناسد. ۴تای آن واجب و ۴تای آن مستحب و ۴تای آن نشانه ادب و بزرگواری است. و اما چهار دستورالعمل واجب: ۱- شناخت و معرفت پروردگار. (بدانیم که نعمتها از اوست) ۲- راضی به نعمتهای خدا بودن ۳- گفتن: بسم الله الرحمن الرحيم ۴- شکر و سپاسگزاری خدا در آغاز و پایان غذا و چهار دستورالعمل مستحب عبارتند از: ۱- وضو گرفتن قبل از غذا ۲- نشستن به جانب چپ

۳- در حال نشسته غذا خوردن ۴- غذا خوردن با سه انگشت و آن چهار دستورالعملی که نشانه ادب و بزرگواری است مانند: ۱- آنچه در پیش روی شماست بخورید ۲- لقمه‌ها را کوچک بردارید ۳- غذا را خوب بجوید و با شدت نرم کنید ۴- کمتر در صورت دیگران هنگام غذا خوردن بنگرید [۲۶۹]. ب - دستور بهداشتی پس از صرف غذا حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمودند: **الْأَلَا- لَا يُلُومَنَّ امْرَأٌ إِلَّا نَفْسَهُ يَبِيتُ وَفِي يَدِهِ رِيحٌ غَمْرٍ**. [کسی که پس از خوردن غذا با دستی آلوده و چرب بخوابد، هیچکس جز خودش را سرزنش ننماید. [۲۷۰].]

برنامه مشاوره

یکی از شرایط لازم و از نشانه‌های حاکمیت روح نظم بر رفتار و زندگی یک فرد مشاور و راهنمایی خواستن از دیگران در امور زندگی است. در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» شواهد زیادی وجود دارد که حضرت با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مشاوره داشته‌اند و برنامه زندگی خود را با نظرات و دیدگاههای پیامبر تنظیم می‌نموده‌اند. [۲۷۱].

برنامه در کار خانه

از دیگر موارد، برنامه‌ریزی در کار خانه بین خود و حضرت علی علیه السلام و بین خود و فضه خادمه و تنظیم جدول کاری بوده است. در همان روزهای اولیه زندگی خانوادگی با مشورت و نظرخواهی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برنامه کاری داخل و خارج خانه و تقسیم کار خواستند. با صلاحدید پیامبر عظیم‌الشأن کار خانه تقسیم شد. پس از این ماجرا سخت‌کوشی فاطمه علیها السلام و جدیت در امر اجرای این برنامه بسیار عجیب و حیرت‌آور است تا اینکه بالاخره خدمتکاری به نام فضه در اختیار او قرار می‌گیرد و باز بین او و فضه کار تقسیم می‌شود. یک روز کار و یک روز استراحت [۲۷۲] و علاوه بر حفظ کرامتهای انسانی خدمتکار و برخورد علی‌السویه بین کارگر و کارفرما فضه تحت آموزشهای اخلاقی و تعلیمات دینی، قرآنی حضرت زهرا «علیها السلام» قرار می‌گیرد و حافظ کل قرآن و سخنگوی قرآن می‌گردد.

برنامه مبارزاتی و روند مبارزات حضرت زهرا

یکی از جلوه‌های تدبیر حکیمانه در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» تدبیر و برنامه خاص ایشان در امر مبارزه برای احقاق حق خود (فدک) و دفاع از حق سیاسی اهل بیت یعنی حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام می‌باشد. [۲۷۳].

برنامه ریزی عبادی

مراجعه شود به بحث عبادت در سیره فاطمه زهرا «علیها السلام». الف - داشتن محراب و جایگاه عبادت در خانه در روایات و اقوال تاریخی مکرر آمده است که حضرت زهرا «علیها السلام» در خانه صاحب محراب و جایگاه خاص برای عبادت بوده است. بطور مثال امام حسن «علیه السلام» می‌فرماید: رأیت اُمّی فاطمه «علیها السلام» قامت فی محرابها لیلۃ جمعتها... [مادرم فاطمه «علیها السلام» را در شب در محراب عبادتش دیدم...]. همچنین در تاریخ آمده که روزی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به خانه حضرت زهرا «علیها السلام» آمدند و سراغ از ایشان گرفتند و فرمودند: قال: وَ أَيْنَ ابْنَتِي؟ قال: فی مِحْرَابِهَا. [کجاست دخترم؟ فاطمه جواب دادند در محراب عبادتش می‌باشد. [۲۷۴].] ب - برنامه زمان‌بندی برای عبادت و دعاء نمودن ج - برنامه‌ریزی برای درک فضیلت شب قدر و احیاء آن د - لباس مخصوص نماز داشتن ه - عطر زدن برای نماز بزرگداشت شهدا با حضور در آرامگاه شهدا یکی از شعائر اسلامی و یکی از وظائف مهم اجتماعی مؤمنین قدرشناسی و زنده نگه داشتن یاد و حماسه بزرگان جهان اسلام و مجاهدین و

شهادی در راه خداست. یکی از جلوه‌های حفظ این وظیفه دینی زیارت نمودن مرقد شهیدان راه خداست حضور بر خاک شهیدان و زیارت تربت پاک آنان از شیوه‌های عملی زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» است. در کتاب صدیقه طاهره بانوی بزرگ اسلام [۲۷۵] در این جهت چنین آمده است: فاطمه زهرا «علیها السلام» در راه اعلام وفاداری به هدفهای عالیه اسلام و توجه به اهداف پاک رزمندگان صدر اسلام و تقدیس آرمان‌های متعالی و الهی و اسلامی آنان در هر فرصتی به مزار شهدای گلگون کفن بدر و احد می‌رفت. لحظاتی را در آن آرامگاه‌های عطر آگین می‌گذرانید و در خلوت ملکوتی دل و جان‌ش، با دعا و قرائت قرآن، از فداکاریها و رزمندگی‌های آنان در راه اسلام تجلیل و تکریم به عمل می‌آورد. در این باره، حدیث زیر که مرحوم شیخ طوسی در کتاب ارزنده تهذیب از امام صادق علیه السلام» روایت کرده کاملاً گویا و روشن‌گر است: "فاطمه «علیها السلام» هر روز شنبه بر مزار شهدای اسلام حضور می‌یافت و بر سر قبر حمزه سیدالشهداء می‌آمد و برای او ترحیم و استغفار می‌کرد و درود می‌فرستاد". این عمل زهرای اطهر «علیها السلام» علاوه بر جنبه‌های عاطفی و خویشاوندی که نسبت به عموی بزرگوار و اینارگر پدرش داشت حاکی از روح ایمان و فضیلت و حق‌شناسی او نسبت به جانبازان اسلام و نیز نمایانگر احساس تعهد و مسؤولیت مشترک و اجتماعی آن بانوی بزرگ است که به صورت دعا و ترحیم و حضور در صحنه جلوه‌گر می‌شد و نیز نشان می‌داد که فداکاران اسلام هرگز از یاد نمی‌روند و همواره مورد تجلیل و احترام قرار دارند.

بقیع

تربت بقیع قطعه‌ای پر ماجرا و اندوه‌زا است. تربتی که عده‌ای از بهترین الگوهای انسانی را در کام خود فرو گرفته و در طول تاریخ اسلام زیارتگاه مشتاقان خاندان اهل بیت بوده است. فاطمه زهرا «علیها السلام» گریه‌های طولانی در بقیع داشتند. هنگام دفن فاطمه زهرا «علیها السلام» امیرالمومنین «علیه السلام» جهت عملی شدن وصیت فاطمه زهرا «علیها السلام» مبنی بر مخفی ماندن مرقد خود چهل شبه قبر در بقیع ترتیب داد تا خفای قبر منور فاطمه «علیها السلام» تحقق یابد. (به بحث چهل شبه قبر مراجعه شود) امروزه قبرستان بقیع به عنوان یکی از سرزمینهایی که ممکن است فاطمه علیها السلام» را در خود گرفته باشد محل زیارت و ابراز ارادت به ساحت مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» است و هر محبّ و پیرو فاطمه علیها السلام» به جای جای این قبرستان با دیدی حسرت‌آلود نگاه می‌کند و گمگشته خود را در آن طلب می‌کند.

بوسه‌های پیامبر بر زهرا

بوسیدن نوعی ارتباط عاطفی و حاوی پیام محبت و شادی است که می‌تواند دارای انگیزه‌های گوناگون و پیامهای مختلف باشد یکی از رفتارهای معنی‌دار پیامبر گرامی در برابر حضرت زهرا «علیها السلام» (حانیه) بوسیدن مکرر ایشان بوده است بوسه‌هایی که دارای انگیزه‌هایی همچون: ۱- شیدائی به دختر خود ۲- تکریم و احترام او ۳- معرفی منزلت و جایگاه فاطمه «علیها السلام» ۴- ملکوتی بودن و بهشتی بودن زهرا «علیها السلام» ۵- محبت‌ورزی به فاطمه «علیها السلام» ۶- واضح نمودن حسادت زنان دیگر بر فاطمه «علیها السلام» و معرفی آنان به دیگران می‌باشد. بوسه‌گاه پیامبر اکرم، گاهی گلوی فاطمه علیها السلام» بوده، گاهی مابین دو چشم زهرا «علیها السلام»، گاهی گونه‌های ایشان، گاهی سر مبارک او، گاهی لبان او. [۲۷۶]. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ «علیه السلام» قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَكْتُمُ تَقْبِيلَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا وَعَلَى أَبِيهَا وَبَعْلِهَا وَأَوْلَادِهَا أَلْفَ أَلْفِ التَّحِيَّةِ وَالسَّلَامِ، فَأَنْكَرَتْ ذَلِكَ عَائِشَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله»: يَا عَائِشَةُ إِنَّي لَمَّا أُسْرِي بِي إِلَى السَّمَاءِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَأَذِنَانِي جِبْرَائِيلُ مِنْ شَجَرَةٍ طُوبَى وَ نَاوِلْنِي مِنْ ثَمَارِهَا فَأَكَلْتُهُ فَحَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ ضِيَاءً فِي ظَهْرِي، فَلَمَّا هَبْتُ إِلَى الْأَرْضِ وَقَعْتُ خَدِيجَةَ فَحَمَلْتُ بِفَاطِمَةَ فَمَا قَبَّلْتُهَا قَطُّ إِلَّا وَجَدْتُ رَائِحَةَ شَجَرَةِ طُوبَى مِنْهَا. [۲۷۷]. حضرت امام صادق «علیه السلام» فرمود: [رسول خدا بسیار فاطمه «علیها السلام» را که هزار

هزار درود و سلام بر او و پدرش و شوهرش و فرزندانش باد می‌بوسید. عایشه این کار را خوش نداشت و اعتراض نمود. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: ای عایشه! من وقتی که به آسمان برده شدم، داخل بهشت شدم. جبرئیل مرا پیش درخت طوبی نزدیک بُرد، و از میوه آن به من داد و من آنرا خوردم. خداوند آنرا تبدیل به نطفه نموده و در صلب من قرار داد. وقتی به زمین آمدم نور وجود او را به خدیجه منتقل کردم و لذا هر چه او را می‌بوسم بوی درخت طوبی در بهشت را از او استشمام می‌کنم. [

بوی بهشت

فاطمه زهرا «علیها السلام» به سال پنجم بعثت در روز بیستم جمادی الثانی در حالی که ۴۵ سال از ولادت پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» می‌گذشت در مکه دیده به جهان گشود. پیامبر «صلی الله علیه و آله» وقتی که (در یکی از معراجهای خود) به آسمان عروج کرد از میوه‌ها و از خرماهای تازه و سیب بهشتی خورد. خداوند آن غذاها را در صلب پیامبر «صلی الله علیه و آله» به نطفه مبدل کرد هنگامی که آن حضرت از معراج به سوی زمین بازگشت با خدیجه «علیها السلام» هم بستر شد و به این ترتیب نور فاطمه «علیها السلام» در رحم خدیجه «علیها السلام» قرار گرفت بر این اساس، فاطمه «علیها السلام» حوراء انسیه است یعنی در عین اینکه انسان روی زمین است از حوریان بهشتی است. و بر همین اساس هر وقت پیامبر «صلی الله علیه و آله» مشتاق بوی بهشت می‌شد از وجود عزیز فاطمه «علیها السلام» بوی بهشت و بوی درخت طوبی را استشمام می‌نمود و به همین خاطر بسیار فاطمه «علیها السلام» را می‌بوسید گرچه بعضی از همسران پیامبر «صلی الله علیه و آله» بر اثر ناآگاهی به مقام ارجمند حضرت زهرا «علیها السلام» این کار را ناپسند می‌شمردند. [۲۷۸].

بوی پدر

آن بانوی بزرگوار چنانکه پدرش به او خبر داده بود همواره غمگین و گریان بود. یکبار به یاد قطع وحی از خانه‌اش می‌افتاد. بار دیگر فراق پدر را به یاد می‌آورد. وقتی که شب فرا می‌رسید صدای دلنشین قرائت قرآن پیامبر «صلی الله علیه و آله» را که همواره نیمه‌های شب می‌شنید دیگر نمی‌شنید و وحشت می‌کرد و خود را بسیار پریشان و بینوا می‌یافت و پس از آنکه در زمان رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از عزت و شکوه بهره‌مند بود کنار قبر پدر می‌آمد و در سوگ او این اشعار را می‌خواند. *مَآذَا عَلٰی مَنْ شَمَّ تُرْبَهُ اَحْمَدٍ اَنْ لَا يَشِمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا صِيَّبَتْ عَلَيَّ مَصَابِيْبُ لَوْ اَنَّهَا صِيَّبَتْ عَلَيَّ الْاَيَّامِ صِرْنَ لِيَالِيَا* [آنکس که بوی خوش تربت پیامبر «صلی الله علیه و آله» را می‌بوید اگر در زمان طولانی بوی خوش دیگری نبوید چه خواهد شد؟ (یعنی تا آخر عمر همین بوی خوش او را کافی است و نیازی به بوی خوش دیگری ندارد) آنچنان باران غم و اندوه بر جانم ریخته که اگر بر روزهای روشن می‌ریخت آن روزها مانند شب تیره و تاریک می‌گردید. [۲۷۹].

بیت الاحزان

بیت‌الاحزان در لغت به معنای محل حزن و خانه اندوهها است. جمعی از بزرگان مدینه به حضور امیرالمؤمنین علی «علیها السلام» آمدند و عرض کردند: "فاطمه «علیها السلام» شب و روز گریه می‌کند شب از گریه آن حضرت خواب نداریم و روز برای ما آرامش نیست ما از تو تقاضا می‌کنیم که به آن حضرت بگوئی یا شب گریه کند و روز آرام باشد و یا روز گریه کند و شب آرام باشد." حضرت علی «علیها السلام» فرمود: "بسیار خوب با کمال احترام پیام شما را به او می‌رسانم" حضرت علی نزد فاطمه «علیها السلام» رفت و او را همچنان گریان دید به او فرمود: "بزرگان مدینه از من تقاضا کردند که از شما بخواهم یا شب گریه کنید یا روز." فاطمه «علیها السلام» گفت: "ای ابوالحسن، زندگی من در میان این مردم بسیار دردناک و اندک است و بزودی از میان آنها

می‌روم. سوگند به خدا شب و روز به گریه‌ام ادامه می‌دهم تا به پدرم رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ملحق شوم. "علی علیه السلام" فرمود: "مختار هستی هر چه به نظرت می‌رسد انجام بده." سپس علی علیه السلام برای زهرا «علیها السلام» سرپناهی دورتر از خانه‌های مردم در قبرستان بقیع ساخت و آن را بیت‌الاحزان نامید. فاطمه «علیها السلام» هر روز صبح حسن و حسین علیهما السلام را در پیش روی خود به سوی بقیع روانه می‌کرد و گریان به بیت‌الاحزان می‌رفت و کنار قبرها همچنان می‌گریست وقتی که شب فرا می‌رسید امیرالمؤمنین علی «علیه السلام» نزد او می‌آمد و همراه آن حضرت به خانه مراجعت می‌کرد. [۲۸۰]. امروزه در مدینه‌الرسول مکانی با همین نام مشهور است که شیعیان و پیروان فاطمه زهرا «علیها السلام» آن مکان را مورد زیارت و دیدار خود قرار می‌دهند.

بی قراری فاطمه در غم مادر و تسلیت جبرئیل

خدیدجه یکی از چهار زن برجسته از حیث کمالات اخلاقی و فداکاری در راه تحقق اهداف الهی و دعوت انبیاء به سوی خیر و سعادت است. او در کنار بانوان افتخارآفرین همچون مریم، آسیه و فاطمه زهرا «علیها السلام» درخشش خاص دارد چرا که شریک زندگی حضرت خاتم‌الانبیاء انفاق‌گر دارائی در راه خدا جهت ترویج اهداف رسول خدا و مادر شاخص‌ترین زن یعنی سیده نساء العالمین است. قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: لسيدات نساء اهل الجنة اربع: مریم بنت عمران و فاطمه بنت محمد و خدیجه بنت خویلد و آسیه بنت مزاحم امرأة فرعون. [۲۸۱]. از طرفی محیط پر عاطفه و کانون پر محبت خانه رسول الله صلی الله علیه وآله و علاقه شدید خدیجه به فاطمه علیها السلام و دل‌بستگی کامل فاطمه علیها السلام به مادر و همراهی این دو در همه مراحل سخت زندگی رسول خدا حتی در شعب ابی‌طالب با آن بزرگوار موجب شد که در هنگام رحلت بزرگ بانوی جهان اسلام یعنی خدیجه، پیامبر عظیم‌الشأن اسلام چشمانش گریان گردد و این نه تنها در آن ایام بلکه در همه عمر هرگاه نام خدیجه به میان می‌آمد از او به نیکی یاد کند و چشمانش پر اشک گردد و فاطمه علیها السلام یادگار خدیجه را نیز در غم مرگ خدیجه بی‌تاب و بی‌قرار سازد به شکلی که فرشتگان الهی از جایگاه خدیجه برایش خبر آوردند و بر او تسلیت دادند تا آرام گیرد. روزی که حضرت خدیجه «علیها السلام» از دنیا رفت حضرت زهرا «علیها السلام» پدر را بغل کرد و به دور پدر می‌چرخید و می‌پرسید: یا اَبهَ اَیْنِ اُمّی. [پدرجان مادرم کجاست؟] جبرئیل «علیه السلام» فرمود، یا رسول الله «صلی الله علیه وآله» سلام ما را به فاطمه «علیها السلام» برسان و به او اطلاع بده که مادرش خدیجه در خانه‌های بهشتی با آسیه و مریم زندگی می‌کند. وقتی این بشارت را حضرت زهرا «علیها السلام» شنید فرمود: اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّلَامُ وَ مِنْهُ السَّلَامُ وَ اِلَيْهِ السَّلَامُ. [بدرستی که خدا حقیقت سلام است و از اوست سلام و سلام به سوی اوست. [۲۸۲].]

پ

پاره تن

در اقوال و گفتارهای پیامبر عظیم‌الشأن اسلام بعنوان رحمه للعالمین و انسانی حکیم، دانا و خوش‌گفتار عاشقانه‌ترین و معنی‌دارترین القاب و اوصاف را درباره شخصیت چشمه‌پر خیر حضرت زهرا «علیها السلام» می‌بینیم. تعبیری همچون: پدر به فدای تو، ای میوه دل، آرامش بخش زندگی و پاره‌تن، از این جمله تعبیر است. قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: فاطمة بضعة منی من سیرها فقد سرنی و من ساءها فقد ساءنی فاطمة اغزل بریة علی. [فاطمه پاره تن من است هر که او را شاد سازد پس براستی که مرا شاد ساخته و هر که او را ناشاد کند پس بی‌شک مرا ناشاد کرده، فاطمه عزیزترین آفریدگان در نزد من است. [۲۸۳].]

پانزده زن در قرآن و جایگاه حضرت زهرا در بین آنان

زنانی که در قرآن مجید به خوبی، به صراحت یا به کنایت، یاد شده‌اند پانزده زن می‌باشند. اول جناب حوا، مادر آدمیان که خداوند او را یک‌جا به معیت حضرت آدم، امر به سکونت بهشت نموده: وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ [و گفتیم ای آدم تو با همسرت در بهشت در آئید]. البته بهشت جای اولیای خداوند است. قَالَ اللَّهُ يَا آدَمُ وَ يَا حَوًّا اسْكُنَا جَنَّتِي وَ كَلَّا تَمَرَّتِي وَ لَا تَقْرَبَا شَجَرَتِي وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا وَ رَحْمَتِي وَ بَرَكَتِي. [خداوند فرمود: ای آدم و ای حوا! در بهشت من ساکن شوید و از میوه‌های من بخورید و نزدیک درخت من نشوید. و درود و برکت و رحمت من بر شما باد]. در خبر است که در حوا حُسن هفتاد حوریه بود. فَصَارَتْ حَوَائِبَ حُورٍ الْعَيْنِ كَالْقَمَرِ بَيْنَ الْكَوَاكِبِ [پس حوا در بین حورالعین مانند ماه بود در بین ستارگان]. آن صفت که برای ما درس است و محبوب خداوند می‌باشد، صفت توبه می‌باشد یعنی برگشتن به سوی خداوند از هر بدی، چنانکه بعد از خوردن از شجره منهیه، آدم و حوا گفتند: قَالَا- رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا [پروردگارا ما به خود ستم کردیم]. و حق تعالی توبه آنان را پذیرفت و توبه، اول منزل سالکین و روش صالحین و جبران غفلت عازمین است. دوم ساره زوجه ابراهیم «علیه السلام» که خداوند او را به اسحاق و یعقوب بشارت داده و رحمت و برکاتش را بر خاندان رسالت نازل فرموده. وَ أَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَ مِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ... تا آنجا که رَحْمَتُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ [و همسرش ایستاده بود پس خندید پس او را به اسحاق نوید دادیم و از بعد اسحاق، یعقوب تا آنجا که رحمت خدا و برکاتش بر شما خاندان (نبوت) است] و آیات دیگر هم درباره او می‌باشد. در این جا بانو، ساره را برای قیام به خدمت شوهر در ضیافت ستوده است که کمک به ابراهیم بود. سوم آسیه بنت مزاحم زوجه فرعون است که در سه چیز او را پروردگار عالم مدح کرده. یکی دوستی پیغمبرش که گفت: " او نور چشم من است " و یکی تقاضای بهشت نمود و دیگر از فرعون و کار بد او نجات خواست. وَ قَالَتْ امْرَأَةٌ فِرْعَوْنَ قُرَّةُ عَيْنٍ لِي وَ لَكَ لَا تَقْتُلُونَهَا [و زن فرعون گفت: (موسی) نور چشم من است برای من و برای تو او را نکشید]. و نیز فرمود: وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا- لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتٌ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ [و خداوند مثل زد برای آنانکه گرویدند، زن فرعون را زمانی که گفت پروردگارم! برای من نزدت خانه‌ای در بهشت بنا کن و مرا از فرعون و کار او رهایی ده و مرا از گروه ستمکاران برهان]. پس آسیه به حمایت از موسی و استقامت در دین و شوق او بحق ممدوح است. چهارم زلیخا زوجه حضرت یوسف که خداوند او را به اظهار کردن حق و اقرار بر گناهش یاد نموده و از زبان او فرموده است: قَالَتْ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ الثَّنِ حَصِيصَ الْحَقِّ أَنَا رَاوِدْتُهُ عَيْنَ نَفْسِهِ وَ أَنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ [زن عزیز گفت: اکنون حق آشکار شد من از نفس او کامجو شدم و همانا که او از راستگویانست]. [حق را به حق دار داد خدایش در آخرین کتاب آسمانی او را یاد کرد]. پنجم مادر موسی علیهما السلام است که حق تعالی او را در قرآن مجید یاد نمود و به او وحی فرمود و به او دو امر و دو نهی و دو بشارت در یک آیه از قرآن داده است. وَ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَ لَا تَخَافِي وَ لَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَ جَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ [و ما به مادر موسی وحی کردیم که او را شیر ده، چون بر او ترسیدی او را در دریا انداز و مترس و محزون مباش که ما او را به تو برگردانیم و او را از فرستادگان گردانیم]. ششم خواهر موسی است که خداوند او را یاد نموده: وَ قَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَ هُمْ لَا يَشْعُرُونَ [و مادر موسی به خواهر او گفت از موسی خبر گیر، پس او از جانب‌ها چشم می‌دوخت و آنان نمی‌فهمیدند]. فَقَالَتْ هَيْلٌ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِيئِيتِ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَ هُمْ لَهُ نَاصِحُونَ [به آل فرعون گفت آیا شما را راهنمایی کنم بر خاندانی که او را کفالت کنند برایتان و آنان برای او خالص باشند]. (و نام او در قرآن به دو صفت یاد شده یکی دلالت به حق و یکی معرفی خاندانی که ناصح بودند). هفتم صفورا همسر موسی را خداوند به صفت شرم یاد نموده آنجا که فرموده: فَجَاءَتْهُ إِخْدِيهَا عَلَىٰ اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ [پس او (موسی) را یکی از آن دو با حالتی پر شرم آمد و گفت پدرم تو را می‌خواند]. هشتم رحیمه همسر ایوب که در خدمت شوهر و پیغمبر خود وفاداری کرد، خداوند متعال از باب امتنان فرماید: وَ اتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً

[و دادیم بدو خاندانش را و مانند آنان را با آنان از رحمت به او بخشیدیم.] نهم بلقیس همسر سلیمان است که با رأی متین و حازمیت از گمراهی به سعادت رسید و ملکه سبا وارث مملکت پدرش، دوازده هزار قاند داشت که هر یک بر یک صد هزار حکمران بودند و او را عرش بزرگ بود. علاوه بر کمالات صبوری و حسن جمال، از کمال معنوی نیز بهره‌مند بود. آشنا با لغات و خط زیبا. هیچ‌یک از ملوک را در روی زمین کفو خود نمی‌دانست. او و قومش خورشیدپرست بودند. با این حال پس از آنکه جناب سلیمان بوسیله هدهد از وضع او باخبر شد، او را با نامه‌ای به اسلام دعوت کرد. بلقیس ۳۱۳ تن بزرگان مملکت را دعوت کرد و درباره سلیمان با آنان مشورت نمود. آنان گفتند ما صاحب قوه و مقتدر هستیم ولی فرمان با تو است. بلقیس با مقام رفیع، در نامه سلیمان، نیک اندیشه کرد و گفت: "نامه کریمی به ما رسیده و پادشاهان چون داخل شهر شوند آن را فاسد می‌کنند. و من نامه‌ای با هدیه برای ایشان می‌فرستم. اگر قبول کند، به او به جنگ درآیم و اگر قبول نکند او پیغمبر است و باید مطیع او شد." تا آخر حکایت که او خود را با مملکتش از هلاکت رها کند و از جهت بکار بردن عقلش نامش باقی ماند. قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَ أَسِئَلُكَ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [گفت پروردگارا من به خود ستم کردم و با سلیمان برای خداوند پروردگار جهانیان اسلام آوردم.] دهم همسر زکریا مادر یحیی از زنانیست که در عالم عظمت دارند. حق تعالی از راه غیرطبیعی یحیی را به او بخشید. چنانکه از زبان زکریا آمده: وَ كَانَتْ امْرَأَتِي عَاقِرًا [و همسر من نازا باشد.] حق تعالی فرمود: وَ أَصْلَحْنَا زَوْجَهُ [ما زن او را شایسته کردیم.] (در او قدرت‌نمایی شد، خداوند به او فرزند عطا نمود.) یازدهم مریم دختر عمران مادر عیسی است که خداوند در چند جا از قرآن مجید او را یاد نموده است. جناب مریم نسب شریفش به سلیمان بن داود و از سلیمان به ابراهیم خلیل می‌رسد. مادرش حنه همسر عمران بن مانان و عمران نسبش به ابراهیم می‌رسد. مریم یعنی عابده یا خادمه. مادرش او را به این اسم نامید زیرا نذر کرده بود اگر پسر باشد خدمتکار بیت المقدس باشد. پروردگار متعال دختر را به جای پسر قبول کرد: فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ و او را از قواعد زنان پاک نمود تا در بیت المقدس اقامت و خدمت کند و مادرش حنه خدا را بر این شکر کرد. روزی حنه بر حسب اتفاق دید مرغی بر شاخه درختی جوجه‌اش را آب و دانه می‌دهد. رقت کرد و گفت: "ای خدای توانا، ممکن است بر این ناتوان تفضل نمایی، منت نهی، فرزندی دهی تا به عبادت تو سرگرم شود" خدا مریم را به او داد. چون مریم سیزده ساله شد، فرشتگان او را به ولادت عیسی مژده دادند. دوازدهم بانو خدیجه خویله زوجه پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله است. چنانکه در نژاد فاطمه علیها السلام شمه‌ای از حالات آن بانو مذکور شد، در سوره والضحی در ذیل آیه: وَ وَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنِي [و تو را عیالبار یافت پس بی‌نیاز کرد] در معانی الاخبار از ابن عباس آمد: وَ جَدَّكَ عَائِلًا يَعْنِي فَقِيرًا عِنْدَ قَوْمِكَ يَقُولُونَ لَامَالٍ لَكَ فَأَعَانَاكَ اللَّهُ بِمَالِ خَدِيجَةَ [و تو را عیالبار یعنی فقیر نزد قومت یافت که می‌گویند هیچ مالی برایت نبود، پس تو را خدا به مال خدیجه توانگر کرد.] سیزدهم زینب همسر زید. فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطْرًا وَ زَوَّجْنَاكَهَا خَدَاوَنَدَ دَرِبَارَهَ اَوْ فَرَمُودَ: [پس همین که زید حاجت خود را از او گذرانید، (او را طلاق داد) ما او را به تو تزویج کردیم.] چهاردهم ام شریک همسر پیغمبر است که در حفظ قرآن مجید، خداوند او را به ایمان مدح نموده. وَ امْرَأَةٌ مُؤْمِنَةٌ اِنْ وَهَبْتُ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ [و زن مؤمنه‌ای که خود را برای پیغمبر بخشید.] پانزدهمین از بانوانی که در آخرین کتاب آسمانی مدح شده، فاطمه «علیها السلام» دختر پیغمبر خاتم «صلی الله علیه و آله» می‌باشد. از آن جمله در سوره هل اتی می‌باشد که رکن آیه شریفه وَ يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلٰی حُبِّهِ، فاطمه «علیها السلام» است. بهترین شاهد بارز در عظمت صدیقه کبری آیه مباحله است که قُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَانَا وَ اَبْنَاتِكُمْ وَ نِسَانَا وَ نِسَائِكُمْ [بگو بیایید بخوانیم فرزندانمان را و فرزندانمان را و زنانمان را و زنانتان را] همه نوشته‌اند که بجز فاطمه «علیها السلام» با رسول خدا زنی نبوده است و لفظ جمع با اضافه به سوی جمع، دو عظمت دارد. که آن دو به یک مصداق خارجی یعنی به صدیقه طاهره برمی‌گردد.

پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» در ابتدای ورود به مدینه نخستین اقدام گروهی خود را با ساختن مسجد آغاز نمود و نشان داد تمدن مورد خواست او باید با محوریت خدا و خانه خدا باشد و از آن به بعد در جامعه مدنی نبوی، مسجد پایگاه و محل رفت و آمد همه مردم و حتی طوائف و هیئت‌های داخلی و خارجی دیدار کننده با پیامبر شد. خانه‌های مدینه از آن پس با محوریت و مرکزیت مسجد شکل گرفت و تا چندی حتی درب خانه‌ها به مسجد باز می‌شد و آنگاه که جبرئیل از آسمان پیام الهی بستن درها را آورد همچنان یک خانه دربش به مسجد گشوده ماند و آنهم خانه علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام بود. پس از پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» هم دخت گرامی او از پایگاه مسجد ندای مظلومیت سر داد و در خطبه‌ای که پر از درس توحید، اخلاق و استدلال و منطق بود بر علیه ستمگر زمان خود فریاد دادخواهی سر داد. و امروز نیز ما و جوانان ما باید همچون رسول خدا تمدنی برخواسته از مسجد را پایه‌گذاری و تقویت کنیم و همچون فاطمه زهرا «علیها السلام» با استفاده از پایگاه مسجد به تعلیم و تربیت خود و مردم همت گماریم که این است راه پیامبر «صلی الله علیه و آله» و دختر پیامبر «علیها السلام». عبدالله بن حسن «علیه السلام» به اسنادش از پدرانش علیهم السلام روایت کرده است: هنگامی که ابوبکر قطعاً تصمیم گرفت فدک را از حضرت زهرا «علیها السلام» باز ستاند، و مانع تصرف ایشان در آن سرزمین شود، این خبر به آن حضرت رسید، مقنعه‌اش را بر سر انداخته خود را در چادر پیچید و به همراه گروهی از کنیزان و زنان خویشاوند خود، در حالی که دنباله‌های لباسش بر زمین کشیده می‌شد و در راه رفتن و حرکاتش چیزی از راه رفتن و حرکات رسول خدا کم نمی‌آورد و کاملاً شبیه آن حضرت بود، از خانه بیرون آمده تا اینکه (به مسجد) وارد شد. اطراف ابوبکر را عده‌ای از مهاجر و انصار گرفته بودند. پرده‌ای برای حضرت آویختند و حضرت در پشت پرده نشست. پس از آن ناله جانگذاری از دل برون آورد که مردم از شنیدن آن گریان شدند و اضطراب و خروش در جمعیت پدید آمد. سپس لحظه‌ای مکث کرده تا همه‌ها و هیجان جمعیت فرو نشست و سروصداها خاموش شد و شدت آن کاهش یافت، سخن را با حمد و سپاس الهی و درود بر پیامبر آغاز کرد. گریه مردم بار دیگر شروع شد. پس از سکوت و آرامش آنان، به سخنان خود ادامه داده چنین فرمود: **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰی مَا اَنْعَمَ ... [۲۸۴]**.

پرستار زخمیان

حضرت زهرا «علیها السلام» زنی کامل و دلیر و حساس به مسائل اجتماعی و سرنوشت اسلام و مسلمین بود. او با حفظ همه ارزشهای لازم برای یک زن مسلمان حضور در صحنه جهاد اسلامی را به اندازه خواسته اسلام از مسؤلیتهای خود می‌دانست و علاوه بر به میدان فرستادن همسر و جهاد در درست تربیت نمودن فرزندان خود ضمن پشتیبانی تدارکاتی رزمندگان، گاهی به درمان و پرستاری زخمیان میدان جهاد می‌پرداخت و با حضور در میدان جهاد شجاعت و مجاهدت بی‌نظیر خود را به ظهور می‌رساند. در کتاب خصائص فاطمه زهرا «علیها السلام» در این مورد چنین آمده است: "روش پرورش در مکتب اسلام نیرومندترین مکتب‌های تربیتی بشری بوده چه مصداق واقعی آن اولین زن تربیت شده اسلام فاطمه علیها السلام" دختر پیامبر «صلی الله علیه و آله» است که در سن ده سالگی به میدان جنگ برای پرستاری زخمیان رفت و مرحم روی زخمهای فداکاران اسلام نهاد تا سرمشق به زنان عالم دهد و ترجمان تعلیم و تربیت اسلام باشد مهمترین غزوات اسلام در احد بود که تبلیغات دشمن سبب شد خبر شهادت پیامبر «صلی الله علیه و آله» را به مدینه انتشار دادند. ۱۴ نفر از نزدیکان و زنان اهل بیت در جست‌وجوی حال پیامبر «صلی الله علیه و آله» سراسیمه سر و رو پوشیده در عین حال پریشان از شهر مدینه به طرف کوههای احد به سرعت شتافتند. نخستین زنی که خود را به میدان جنگ رسانید فاطمه زهرا «علیها السلام» یگانه دختر باقی مانده پیامبر خاتم النبیین بود. فاطمه علیها السلام پدر را با جراحات بسیار دیده بدن مقدس پدر را در آغوش گرفت و بوسید و به سرعت در حال گریه، خون از سروصورت پیامبر پاک کرد و علی «علیها السلام» با سپر آب آورد و بر زخمهای پیامبر «صلی الله علیه و آله» می‌ریخت و فاطمه علیها السلام شستشو می‌داد و پاره حصیری

پیدا کرد و سوزانید و خاکستر آنرا روی جراحات وارده ریخت و استخوان پوسیده‌ای پیدا کردند و آنرا به آتش نهاده دود آن را برای ضد عفونی کردن زخمها به بدن می‌دادند تا نشان آن جراحات محو شود [۲۸۵].

پشتیبانی تدارکاتی فاطمه از مجاهدین خط مقدم جبهه

در جنگ خندق که مدینه در محاصره قرار داشت هر کس به اندازه توان خویش جنگ را پشتیبانی می‌کرد. زهرا «علیها السلام» نیز نان می‌پخت و بخشی از نیازمندی‌های مجاهدان سنگرنشین را تأمین می‌فرمود. در یکی از روزهایی که برای فرزندان خویش نان آماده کرده بود نتوانست بدون پدر از آن استفاده نماید به خط مقدم جبهه رفت و فرمود: قُرْصًا خَبْرْتُهُ وَ لَمْ تُطَبِّ نَفْسِي حَتَّى أَتَيْتَكَ بِهِذِهِ الْكَسِيرَةِ. [قرص نانی که می‌بینید برای غذای فرزندانم آماده کردم اما دلم آرام نگرفت ناچار آن را در خط مقدم جبهه خدمت شما آوردم] پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "این اولین غذایی است که پس از سه روز پدرت بر دهان می‌گذارد [۲۸۶]."

پنج جلوه پایداری حضرت زهرا

اشاره

صبر و پایداری یکی از فضائل اعلی اخلاقی است که نیروهای انسان را در رسیدن به هدف مفید و مثمر می‌سازد و علاوه بر جلوگیری از هدر دادن فعالیت‌های فردی ضریب اقتدار انسان را بالا می‌برد از بدیهیات است که انسان را در میدان زندگی و با ورود به عرصه‌های گوناگون می‌توان شناخت و صبوری و پایداری افراد را باید در بحرانها و شرایط سخت سنجید. تاریخ زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» گویای یک سلسله واقعیتهایی در این مورد است که باید مورد بررسی قرار گیرد به طور مثال: در کلام مولی امیرالمؤمنین «علیه السلام» صبر بر سه قسم تقسیم شده است. صبر بر عبادت، صبر بر معصیت و صبر بر ناگواری‌ها. فاطمه زهرا «علیها السلام» در هر سه محور صبوری رتبه عالی و مقام برتر اخلاقی را بدست آورده است. در صبر بر معصیت آنچنان استقامت دارد که به مقام عصمت آنهم کبری نائل شده است. در مقام صبر در عبادت بیشترین و بهترین عبادات را نموده است. در مقام صبر در ناگواری‌ها هم در انواع ناملازمات امتحان داده و در آزمون الهی سربلند و عزیز بیرون آمده است. از طرفی مستند به آیه شریفه و لنبولنکم بشیء من الخوف و الجوع و نقص من الاموال و الانفس و الثمرات و بشر الصابرين [۲۸۷] مواد مورد آزمون و صحنه‌ها و جلوه‌های پایداری به پنج مورد تقسیم شده است: ۱- خوف (ترس) ۲- جوع (گرسنگی) ۳- نقص در اموال (انفال و اعطاء اموال) ۴- نقص در انفس (لطمه جسمی و شهادت) ۵- نقص در ثمرات (کسر و کمبود بهره‌های مالی زندگی) با مروری بر زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و خانواده عصمت و طهارت علیهم السلام تمام موارد فوق در زندگی حضرتش آنهم از سخت‌ترین نوع آن بوده است و صبوری و پایداری فاطمه زهرا «علیها السلام» و سرافرازی آن حضرت در موفقیت از این آزمونها و آزمایشهای الهی محرز می‌باشد.

پایداری قولی و عملی حضرت زهرا در برابر خوف

پس از ماجرای سقیفه، و سرپیچی عده‌ای از بیعت با ابابکر، برای آنکه به خیال خودشان مرکز تجتمع مخالفان را مورد تهدید قرار دهند، به خانه امام یورش آوردند. عمر و قنغد، و طرفداران آنها تهدید کردند، اگر امام علی علیه السلام برای بیعت به مسجد بیرون نیاید، خانه را آتش می‌زنیم!! حضرت زهرا «علیها السلام» در دفاع از امام، در برابر مهاجمان فرمود: أَيُّهَا الظَّالِمُونَ الْمُكَدِّبُونَ! مَاذَا تَقُولُونَ؟ وَ أَيْ شَيْءٍ تُرِيدُونَ؟ يَا عُمَرُ! أَمَا تَتَّقِي اللَّهَ؟ تَدْخُلُ عَلَيَّ بَيْتِي؟ أَبِحِزْبِكَ الشَّيْطَانِ تُخَوِّفُنِي؟ وَ كَانَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ضَعِيفًا....

[شما ای گمراهان و دروغگویان! چه می‌گوئید و چه می‌خواهید؟ ای عمر! آیا از خدا پروا نداری؟ اینگونه می‌خواهی وارد خانه من شوی؟ آیا با حزب شیطان که دور شما را گرفتند مرا می‌ترسانی؟ در حالی که حزب شیطان ناتوانند!... [۲۸۸].]

امتحان به جوع و گرسنگی فاطمه زهرا و صبوری آن حضرت

یکی از ابتلائات خانوادگی حضرت زهرا «علیها السلام» گرسنگی و امتحان مکرر به جوع بوده است. در این زمینه تاریخ شواهد زیادی دارد که حضرت علی علیه السلام و یا حضرت زهرا «علیها السلام» و گاهی حتی فرزندان ایشان مبتلا به جوع و گرسنگی شدید و جانکاه بوده‌اند. در داستان احکام سه روزه مسکین و یتیم و اسیر همچنین در میهمان نوازیهای خانوادگی حضرت زهرا «علیها السلام» در برخورد با میهمانان خود و در ایثار غذا به پیامبر و گاهی ایثار غذا به فرزندان و گرسنه ماندن خود حضرت زهرا «علیها السلام» داستانها وجود دارد. در اینجا ما فقط به نقل یک شاهد تاریخی بعد از ازدواج در مدینه و یک ماجرای مشهور در مکه کفایت می‌کنیم. در روایت سلیمان بن بریده نقل شده است که رسول خدا پرسید: "دخترم! چرا نگران و ناراحتی؟" در جواب پدر گفت: قِلَّةُ الطَّعْمِ وَ كَثْرَةُ الْهَمِّ وَ شِدَّةُ السُّقْمِ. [فشار گرسنگی و کمی طعام و غذا، و فراوانی اندوه و شدت بیماری و گرفتاری، مرا نگران کرده است. [۲۸۹].] همچنین در بیان تحمیل گرسنگی در مکه می‌توان به این نکته اشاره کرد که یکی از حوادث سخت تاریخ پیامبر سه سال محاصره اقتصادی در شعب ابی طالب می‌باشد که پیامبر و اصحاب آن حضرت با توجه به سختی شرائط زندگی در مکه مجبور به پناه گرفتن به دره‌های اطراف مکه شدند در مدت این سه سال انواع ابتلائات و مشکلات برای مسلمین وجود داشت که یکی از سخت‌ترین آنها مشکل بی‌غذائی و گرسنگی می‌باشد و جالب است بدانیم که جزء افراد محاصره شده در طول این سه سال حضرت زهرا «علیها السلام» و مادرشان خدیجه می‌باشند که در آن زمان حضرت زهرا «علیها السلام» حدود پنج سال بیشتر سن نداشتند.

نقص اموال

اگر نقص اموال به معنای کمبود مالی و ضعف امکانات حتی ضروریات زندگی باشد این گونه نقص در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» وجود داشته است و اگر به معنای کاسته شدن اموال به انفاق یا غصب و سرقت خائنین و ظالمین هم باشد در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» وجود دارد. جهیزیه ساده و مختصر، مهریه اندک، خانه ساده و محقر و کمبودهای گوناگون ضروریات زندگی برخی از نمونه‌های نقص اموال به معنای اول است. قالت فاطمه «علیها السلام»: أَنِّي وَ ابْنُ عَمِّي مَا لَنَا فِرَاشٌ إِلَّا جَلْدٌ كَبِشٍ نَنَامُ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ وَ نَعْلِفُ عَلَيْهِ نَاضِحًا بِالنَّهَارِ. [ای رسول خدا! من و پسرعمویم چیزی از وسائل رفاهی نداریم؛ مگر پوست گوسفندی که شب‌ها بر روی آن می‌خوابیم و روزها بر روی آن شتر خود را علف می‌دهیم. رسول گرامی اسلام فرمود: يَا بَيْتَةَ إِصْبِرِي فَإِنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ أَقَامَ مَعَ إِمْرَأَتِهِ عَشْرَ سِنِينَ مَا لَهَا فِرَاشٌ إِلَّا عَبَاءَةٌ قِطْوَانِيَّةٌ. [دخترم صبر و تحمل داشته باش، زیرا موسی بن عمران ده سال با همسرش زندگی کرد و فرشش جز یک قطعه عبای قطوانیه نداشتند. [۲۹۰].] سلمان فارسی می‌گوید: "روزی حضرت فاطمه «علیها السلام» را دیدم که چادری وصله‌دار و ساده بر سر دارد. در شگفتی ماندم و گفتم: عجب! دختر پادشاهان ایران و قیصر روم، بر کرسیهای طلایی می‌نشینند و پارچه‌ای زربفت به تن می‌کنند، و این دختر رسول خداست که نه چادرهای گران‌قیمت بر سر دارد و نه لباسهای زیبا". فاطمه «علیها السلام» پاسخ داد: يَا سَلْمَانُ! إِنَّ اللَّهَ ذَخَرَ لَنَا الثِّيَابَ وَ الْكَرَاسِيَّ لِيَوْمٍ آخِرٍ. [ای سلمان! خداوند بزرگ، لباسهای زینتی و تختهای طلایی را برای ما در روز قیامت ذخیره کرده است. حضرت زهرا «علیها السلام» سپس به خدمت پدر رفت و شگفتی سلمان را مطرح فرمود: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ سَلْمَانَ تَعَجَّبَ مِنْ لِبَاسِي، فَوَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَالِي وَ لِعَلِّي مُنْذُ خَمْسِ سِنِينَ إِلَّا مَسْكُ كَبِشٍ تَعْلَفُ عَلَيْهِ بِالنَّهَارِ بَعِيرُنَا وَ إِذَا كَانَ اللَّيْلُ إِفْتَرَشْنَا وَ إِنْ مَرَفَقَتْنَا لِمَنْ أَدَمَ حَشُوهَا لَيْفٌ. [ای رسول خدا! سلمان از سادگی

من تعجب نمود، سوگند به خدایی که تو را مبعوث فرمود، مدت پنج سال است فرش خانه ما پوست گوسفندی است که روزها بر روی آن شترمان علف می‌خورد و شبها بر روی آن می‌خوابیم و بالش ما چرمی است که از لیف خرما پر شده است. [۲۹۱]. در قسم دوم نیز حضرت زهرا «علیها السلام» در شرائط گوناگون و به افراد مختلف هدیه‌ها و انفاقات زیادی داشته‌اند از بخشش نان و طعام گرفته تا بخشش لباس حتی لباس شب عروسی تا بخشش گردن‌بند و انگو همچنین نمونه غصب فدک که سرقتی بزرگ و آشکار از طرف منافقین به حساب می‌آید یکی از موارد آزمون برای حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد.

ابتلاء و امتحان به نقص جان و آزار بدنی

فاطمه زهرا «علیها السلام» خود و خانواده‌اش دچار یکی از سخت‌ترین ابتلائات جسمی و جانی بوده‌اند. الف - در مسیر رونق بخشی کار روزانه خانه، دستان فاطمه «علیها السلام» از آسیا زخم برداشته بود. ب - در جهت آب‌آوری به خانه از بند مشک کتف حضرت زهرا «علیها السلام» نشان گرفته بود. ج - در مسیر عبادت خدا دو پای حضرت زهرا «علیها السلام» متورم شده بود. د - در نتیجه گریه‌های طولانی چشمانش و در اندوه پدر بدنش نحیف گشته بود. ه - در نتیجه جهاد و مبارزه با منافقین بازویش و پهلویش و طفل در رحمش و صورتش آزار دیده بود و نشان داشت. و - و بالاخره در پایان زندگی با مرگ سرخ شهیده فی سبیل‌الله شده السلام علیک ایته‌ا الصدیقه الشهیده. ز - همچنین زخمهای بر بدن شوهرش علی علیه السلام در جهاد در راه خدا و علم حضرت به شهادت فرزندان پسرش و اسارت دخترانش و رضایت دادن به این خواسته‌های الهی خود یکی از جلوه‌های پایداری در آزمایش به جان و نفس می‌باشد.

ابتلائات حضرت زهرا در نقص ثمرات

به استناد آیه و آت ذی‌القربی حقه باغات فدک را پیامبر عظیم‌الشأن اسلام به ملکیت حضرت زهرا «علیها السلام» در آوردند اما پس از رحلت رسول خدا بلافاصله باند نفاق در این بهره و ثمره نقص ایجاد کرد و آنرا به تصاحب در آورد و حضرت علی علیه السلام و زهرا «علیها السلام» پس از دفاع مکرر از فدک باز در راه خدا از فدک هم گذشتند و صبر اختیار نمودند. انس بن مالک نقل می‌کند: حضرت زهرا «علیها السلام» پس از غصب باغهای فدک، خطاب به ابابکر فرمود: لَقَدْ عَلِمْتَ الَّذِي ظَلَمْتَنَا عَنْهُ أَهْلَ الْبَيْتِ مِنَ الصَّدَقَاتِ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْنَا مِنَ الْغَنَائِمِ فِي الْقُرْآنِ مِنْ سَهْمِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ. [۲۹۲]. [ای ابابکر! تو می‌شناسی و می‌دانی که حق ما اهل‌بیت غصب شده است. حقی که از صدقات و غنائم در رابطه با سهم (ذی‌القربی) نزدیکان رسول خدا داریم که خداوند در آیه مربوط به غنائم، مصرف خمس آن را توضیح داده است. [۲۹۳].]

پهلوی شکسته

یکی از ویژگیهای اولیاء بزرگ خدا محنت‌پذیری و مصیبت‌پذیری آنان در مسیر دفاع از حق و حقیقت می‌باشد. از جمله حضرت زهرا «علیها السلام» در جهاد فی سبیل‌الله و در مسیر دفاع از ولایت و حقوق مسلم خود مصائب گوناگون روحی و جسمی را تحمل نمود از جمله پهلوی مبارک آن حضرت مورد مصیبت واقع شد که شرح واقعه چنین است. فاطمه «علیها السلام» فرمود: "ای عمر ما را به تو چکار چرا دست از ما بر نمی‌داری؟ با اینکه ما عزادار هستیم. عمر گفت: "در را باز کن و گرنه آن را به روی شما می‌سوزانم." فاطمه علیها السلام فرمود: "ای عمر! آیا از خدا نمی‌ترسی؟ بدون اجازه وارد خانه من میشوی و به خانام هجوم می‌کنی؟" عمر از تصمیم خود منصرف نشد. سپس آتش طلبید و در خانه را به آتش کشید آنگاه در نیم سوخته را فشار داد در این هنگام فاطمه «علیها السلام» با عمر روبرو شد و فریاد زد: یا اَبَتَا یا رَسُولَ اللَّهِ. عمر شمشیر را که در نیام بود بلند کرد و به پهلوی

زهره «علیها السلام» زد فاطمه «علیها السلام» شیون کشید و عمر این بار تازیانه‌اش را بلند کرد و بر بازوی حضرت زهره «علیها السلام» زد. فاطمه «علیها السلام» فریاد زد: یا آبتاه در این هنگام حضرت علی علیه السلام با شتاب آمد و گریبان عمر را گرفت و کشید و او را بر زمین افکند به طوری که بینی و گردن عمر مجروح گردید و تصمیم گرفت که او را به قتل برساند. به یاد وصیت و سفارش رسول خدا «صلی الله علیه و آله» افتاد که آن حضرت امر به صبر و تحمل و اطاعت کرده بود. فرمود: "ای پسر ضحاک به خداوندی که محمد «صلی الله علیه و آله» را به مقام نبوت گرامی داشت اگر وصیت پیامبر «صلی الله علیه و آله» نبود البته می دانستی که بدون اجازه قدرت وارد شدن به خانه مرا نداشتی". عمر فریاد زد و کمک طلبید جمعی به یاری او شتافتند و وارد خانه حضرت علی «علیه السلام» شدند و علی «علیه السلام» را کشان کشان به سوی مسجد برای بیعت بردند. در این هنگام فاطمه «علیها السلام» کنار در خانه بود. قنفذ با تازیانه آن حضرت را مضروب نمود. هنگامی که حضرت زهره «علیها السلام» از دنیا رفت آثار آن تازیانه مانند بازوبند در بازوی آن بانوی بزرگ نمایان بود. سپس همین قنفذ در خانه را آن چنان فشار داد و گشود و در را به پهلوی فاطمه «علیها السلام» زد که یک دنده از دنده‌های پهلوی او شکست و جینی که در رحم داشت سقط شد و از آن پس همچنان بستری بود تا به شهادت رسید. [۲۹۴].

پیامبر اکرم و بازی با فرزندان زهره

پدر و مادر (و بزرگترهای کودک) نه تنها باید کودک را در بازی کردن آزاد بگذارند بلکه خودشان نیز باید در مواقع بیکاری با آنان بازی کنند. زیرا بازی کردن با پدر و مادر برای اطفال بسی لذت بخش است و آنرا از علائم محبت می شمارند. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» با حسن و حسین علیهما السلام بازی می کرد. ابوهریره می گوید: "دیدم که رسول خدا دست حسن و حسین علیهما السلام را گرفته بود و پاهایشان روی پای آنحضرت قرار داشت و به آنان فرمود: نور دیدگان فاطمه! بالا بیاید. پس حسن و حسین بالا آمدند تا پاهایشان به سینه رسول خدا رسید. پس لبش را بر لبهای آنان گذاشته می بوسید و می فرمود: خدایا حسن و حسین را دوست دارم". ابوهریره می گوید: "حسن و حسین علیهما السلام در حضور رسول خدا، کشتی می گرفتند. پیغمبر به حسن می فرمود: آفرین حسن، آفرین حسن. فاطمه «علیها السلام» عرض کرد: یا رسول الله با اینکه حسن بزرگتر از حسین است او را بر علیه حسن تشویق و تشجیع می کنی؟! پاسخ داد: با اینکه حسین کوچکتر از حسن می باشد ولی از شجاعت و نیروی بیشتری برخوردار است و جبرئیل او را تشجیع و تشویق می کند". جابر می گوید، دیدم که رسول خدا با دست و پا راه می رفت و حسن و حسین علیهما السلام بر پشت آنحضرت سوار بودند و می فرمود: "بهترین شتر، شتر شماس است. و شما بهترین سوار هستید". امام رضا «علیه السلام» از پدرانش روایت کرده که حسن و حسین علیهما السلام تا مقداری از شب گذشته در خانه رسول خدا بازی می کردند. سپس فرمود: "نزد مادرتان بروید". حسن و حسین علیهما السلام از خانه بیرون رفتند. پس برقی زد و زمین روشن شد و به خانه خودشان رسیدند. پیغمبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "سپاس خدای را که ما اهل بیت را گرامی داشت [۲۹۵].".

پیراهن عروسی

مراسم زفاف و عروسی، شبی یادگاری و زیبا در زندگی هر فرد است حضرت صدیقه زهره «علیها السلام» در این شب سرنوشت دست به اقدامی شگفت انگیز زد و لباس شب عروسی را که موجب زیبایی ظاهر بود را به سائل بخشید و زیبایی معنوی و اخلاقی یعنی زیبایی سخاوت و ایثار را بر جان پوشاند و با این اقدام شایستگی خود را برای تن پوشی لباسهای بهشتی ثابت کرد و لذا از بهشت پیراهن بهشتی برای او فرود آمد نقل تاریخی ماجرا چنین است: رسول خدا «صلی الله علیه و آله» در شب عروسی و زفاف فاطمه علیها السلام پیراهن نوئی را برای او تهیه فرمود. وی پیراهن وصله داری نیز داشت. سائلی بر در خانه حاضر شد و گفت: "من

از خاندان نبوت پیراهن کهنه‌ای می‌خواهم." حضرت خواست پیراهن وصله‌دار خود را به او دهد. بیاد این آیه شریفه افتاد که خداوند متعال می‌فرماید: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. [۲۹۶]. [به نیکی و به مقام ابرار نخواهد رسید مگر هنگامی که بهترین چیزهای خود را در راه خدا انفاق کنید.] بنابراین پیراهن نو خود را به او داد. هنگام زفاف که فرا رسید جبرائیل نازل شده گفت: ای محمد «صلی الله علیه و آله» همانا خداوند به تو سلام می‌رساند و به من دستور داده که بر فاطمه علیها السلام سلام کنم و با من هدیه‌ای از لباسهای بهشتی از سِنْدُس سبز فرستاده می‌خواهم به او بدهم." هنگامی که سلام خداوند را به او ابلاغ نمود و پیراهنی را که جبرائیل آورده بود بر او پوشانید حضرت نیز عباى خود را بر او پیچانید و جبرائیل او را با بالهای خود در برگرفت تا اینکه نور آن پیراهن چشمان را خیره نکند هنگامی که حضرت زهرا «علیها السلام» در بین زنان کافر نشست و هر یک از آنان شمعی به همراه خود داشتند و حضرت چراغی با خود همراه داشت در آن زمان جبرائیل بال خود را به یک سو زد و عبا را برداشت انواری از او تابید که مشرق و مغرب را روشن می‌کرد با تابش نور بر دیدگان زنان کافر، کفر از دل‌های آنان برطرف شده، شهادتین گفتند. [۲۹۷].

ت

تحفه‌ها و هدیه‌های زنان بهشتی از فاطمه است

حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمود: رسول اکرم به من فرمود: اَلَا- أَبَشْرُكَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُنْحِفَ زَوْجِيَهُ وَبِئْتِهِ فِي الْجَنَّةِ بَعَثَ إِلَيْكَ تَبَعَيْنَ إِلَيْهَا مِنْ حُلِيِّكَ. [مژده باد تو را! هر گاه خدا خواهد به همسر دوستش در بهشت تحفه دهد، به سوی تو می‌فرستد که تو به سوی او از زیور خود بفرستی. پس زیورهای ارزنده بهشتیان از زهرا «علیها السلام» است. [۲۹۸].]

تحلیل حوادث اجتماعی زندگی حضرت زهرا

اشاره

ایجاد شک و تردید و یأس و ناامیدی در مردم در برابر دفاع از حقوق اهل بیت چگونه تحقق یافت و نااهلان بر کرسی خلافت نشستند.

انکار مقامات معنوی اهل بیت

یکی از توطئه‌های شوم فرهنگی پس از پیامبر انکار مقامات قدسی و ملکوتی اهل بیت عصمت و طهارت و انکار شب‌قدر و صاحبی برای آن انکار نیاز قرآن به مفسر و حافظ و بالاخره عادی جلوه دادن مقامات اهل بیت و یکسانی شئون و حقوق آنان و در نهایت ربودن خلافت از آنان بود. إِنَّ مُحَمَّدًا حِينَ يَمُوتُ يَقُولُ أَهْلَ الْخِلاَفِ لَأَمْرُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَضَتْ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فَهَذِهِ فَتْنَةٌ أَصَابَتْهُمْ خَاصَّةً وَبِهَا ارْتَدَوْا عَلَىٰ أَعْقَابِهِمْ لِأَنَّهُمْ إِذَا قَالُوا لَمْ يَذْهَبْ فَلَا يَدْرُونَ أَنَّهُ يَكُونُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِيهَا أَمْرٌ وَإِذَا اقْرَأُوا بِالْأَمْرِ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنْ صَاحِبٍ بَدَلٌ. [۲۹۹] در بحار الانوار مرحوم مجلسی آمده است هنگامی که پیامبر اکرم از دنیا رحلت فرمودند مخالفین شایع کردند امر خداوند با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در شب‌قدر پایان عمر پیامبر تمام گشت. فیها باذن ربهم من کل امر پس این فتنه و بلوای فکری بود که خواص مردم به آن دچار گشتند و بواسطه همین دچار ارتجاع و ارتداد شدند چرا که اگر قائل به شب‌قدر و نزول امر در آن شب می‌شدند ناچار می‌شدند که برای آن به صاحبی اقرار کنند (و در آن زمان صاحب‌الامر کسی نبود مگر علی بن ابیطالب «علیه السلام»).

تغییر نظام امامت به نظام مردم سالاری و شورا سالاری

یکی از بهترین شیوه‌های سیاست‌بازان صدر اسلام ارزش دادن بیش از حد به نظام شورائی و آراء و نظرات مردم بود به شکلی با این تلاش موفق شدند شورا و آراء مردم را بر خواست خدائی پیامبر و امام معصوم حاکم سازند به عبارت دیگر آراء مردم و بیعت مردم را بجای تأیید و پشتوانه برای نظام اسلامی ارزش استقلالی به آن دادند و آن در برابر خواست پیامبر «صلی الله علیه و آله» قرار دادند و به همراه آن موجی ایجاد نموده و خود سوار بر امواج آن شدند و با این وسیله اقبال عمومی مردم را از خلیفه بحق مسلمین که مسلماً شرط لازم برای حکومت بر مردم بود تضعیف نموده و رهبر واقعی مردم را تنها گذاردند و این اولین قدم و اقدام برای جدائی سیاست از دیانت در صدر اسلام بود.

شورائی نمودن انتخاب خلیفه

عده‌ای از افراد صاحب نفوذ جامعه را در برابر علی «علیه السلام» قرار دادند و رأی شورا و بیعت مردم را تحمیل بر او نمودند.

شعار دروغین حسنا کتاب الله را حاکم بر جامعه و اذهان عمومی نمودن

یکی از شعارهای جذاب برای مردم روی آوردن به قرآن و قرآن را حکم و قانون زندگی قرار دادن بود. امّا قرآن و گرایش به قانون قرآن نقابی بود برای حذف قرآن مجسم و پشتوانه انسانی آن یعنی علی «علیه السلام» طرح این شعار از طرفی نفی عملی حدیث متواتر ثقلین بود چرا که پیامبر بزرگوار اسلام «صلی الله علیه و آله» در این روایت قرآن و عترت را در کنار یکدیگر و برای سعادت جامعه اسلامی معرفی نمودند و از سوی دیگر بهانه‌ای سودمند برای باندهای نفاق جهت شکست اهلیت عصمت و طهارت علیهم السلام بود. همین شعار یعنی طرح قرآن و قانون در برابر امام معصوم و پیشوای به حق بعد از آن در جنگ معاویه با امیرالمؤمنین «علیه السلام» نیز کارساز افتاد و آنجا که علی «علیه السلام» در چند قدمی فتح بود با شعار قرآن‌گرائی و قرآن‌محوری جنگ را به صلح تحمیلی تبدیل کردند و پیروزی علی «علیه السلام» را عقب انداختند.

بدعت گذاری‌های پی در پی

یکی از توطئه‌های صدر اسلام پس از نفی امام معصوم از صحنه سیاست حذف او از صحنه دین و مرجعیت دینی برای مردم بود امّا چون با این عمل خود احساس خلأ نموده و مردم را سرگردان می‌دیدند شعار نوگرائی و ایجاد قانون‌های نو از طرف خود را طرح کردند و نه تنها ثابت شد که شعار حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ دَرُغِین و اگر واقعی بود کافی نیست، بلکه خود وارد صحنه قانون‌سازی هم شدند و بجای رسول خدا و امام معصوم طرح دارند و تصویب نمودند و سپس عمل کردند. خلفا از خود سنتهای غلط ساختند و سلیقه‌های خود را اعمال نمودند و چندین قانون را (بدعت) در جامعه شایع نمودند.

ضربه اقتصادی به اهلیت عصمت و طهارت (غصب فدک)

برای جلوگیری از نفوذ اهلیت و شکست آنان یکی از توطئه‌ها وارد نمودن ضربه اقتصادی و غصب حقوق مالی و ثروت‌های شرعی و یا شخصی آنان بود. حکومت خاندان رسول «صلی الله علیه و آله» بر مردم نیاز به اقتصاد و نظام اقتصادی و پشتوانه مالی داشت و لذا برای سلب حکومت پشتوانه مالی حاکمیت بر مردم را هم از آنان گرفتند و به غصب فدک پرداختند. قال عُمَرُ: يَا أَبَا بَكْرٍ فَاْمْنَعُ عَنْ عَلِيٍّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الْخُمْسَ وَ الْفَيْءَ وَ فِدَاكَ فَإِنَّ شَيْعَتَهُ إِذَا عَلِمُوا ذَلِكَ تَرَكُوا عَلِيًّا وَ أَقْبَلُوا إِلَيْكَ رَغْبَةً فِي الدُّنْيَا. [۳۰۰]. [عمر به ابابکر

گفت از علی «علیه السلام» و خاندان او خمس فیء و فدک را غصب کن و چرا که در این صورت مردم از اطراف او پراکنده می‌شوند و بسوی تو بخاطر (غصب خلافت) مطامع دنیائی روی می‌آورند.]

وارد نمودن ضربه سیاسی به اهل بیت

همه زمینه‌ها آماده شده بود تا در عمل ضربه منافقین، شوکت سیاسی و اقتدار سیاسی اهل بیت را بشکنند و لذا پس از آماده‌بینی شرایط با اعمال زور و ایجاد جوّ وحشت و ارباب، ضربه سیاسی خود را وارد نمودند و علی علیه السلام را کنار زده و دیگران را به جای او معرفی کردند.

ترور شخصیت علی

شخصیت علی «علیه السلام» همچون آفتابی درخشان بود که به راحتی در حجاب در نمی‌آمد. به همین دلیل یکی از اقدامات منافقین و ستمگران در حق اهل بیت بی‌اعتبار نمودن شخصیت آنان در اذهان عمومی و ترور شخصیت خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله، بویژه علی علیه السلام بود.

شکستن تقدس و حرمت فاطمه و خانه او

یکی از مسائل لازم برای ایجاد تغییر دلخواه در رأی و دیدگاه مردم از بین بردن مقدسات و اشخاص محترم و امور مقدس در نظر آنها و به اصطلاح امروزی برداشتن همه حدود و مرزها و نفی هرگونه خط قرمز است. قرآن مقدس، پیامبر و امام مقدس، خانه مقدس و قابل احترام و فاطمه مقدس و... همه و همه یکباره تقدس و احترامشان شکسته شد و هیچ فرد و هیچ چیز دیگر مقدس نبود (البته لازم به ذکر است پس از موفقیت توطئه سقیفه همان احترام و تقدسی که باید برای امام معصوم باشد کم کم به دیگر ناهلان غاصب دادند و برای آنان جایگاه مقام و تقدس یافتند).

گسترش بی حساب جغرافیای سیاسی اسلام

در کتاب چشمه در بستر آمده است که: امام علی «علیه السلام» یکی دیگر از ویژگیهای این دوران را نوپابودن اسلام می‌داند و می‌گوید: الناس حدیثو عهد بالاسلام حقیقت این است که اسلام هنوز در قلوب بسیاری از مردم راه نیافته بود و پس از فتح مکه تمامی فرصت‌طلبان و محافظه‌کاران داخل در دین شدند و از دین مدخلی ساختند. یدخلون فی دین الله به جای اینکه دین در آنها داخل شود، آنها از دین مدخلی ساختند. آیه نمی‌گوید یدینون دین الحق که می‌گوید یدخلون دین در آنها نفوذ نکرده بلکه آنها از دین مدخلی ساختند. عمرو بن سلمه الجومی می‌گوید: "هنگامی که خبر فتح مکه به ما رسید، همه قبایل مبادرت به اسلام آوردن کردند. بعضی از قبایل نیز چون هجوم دیگران به مدینه را برای تسلیم شدن دیدند برای اینکه از قافله عقب نمانند اسلام آوردند." [۳۰۱].

شخصیت گرایی و استفاده از قومیتها و نظام طائفه گری

نظام حاکم بر مردم مدینه غالباً قبیله‌ای بود و در این نظام تعصبات نژادی، طائفه‌گری و اطاعت از رئیس قبیله و تقلید از او فائق بر خردمندی و اطاعت از امام زمان علیه السلام بود به همین دلیل با تهدید و تطمیع و یا تسکیت رؤسای قبائل عموم مردم را به بی‌تفاوتی کشیدند. [۳۰۲].

مجالست با یهودیان و کسب نظرات آنان

و روی عن امامنا القائم «علیه السلام» فی حدیث سعد بن عبدالله فی علّه اسلام بعض المغتصبین للخلافه: بل اسلما طمعاً، لانهما کان یجلسان الیهود و یتستخبرانهم عما کانوا یجدون فی التوراة و سائر الکتب المتقدمه الناطقه بالملاحم و بايعاه طمعاً فی ان ینال کل منهما من جهته و لایة بلد. [۳۰۳]. [و از امام زمان «علیه السلام» نیز در روایتی علت اسلام خلفا این گونه تحلیل شده که آن دو به طمع کسب قدرت اسلام آوردند چون آنان با یهود مجالست داشتند و از آنها راجع به اخبار آینده که در تورات و سایر کتب آمده می‌پرسیدند و حتی بیعتشان با رسول «صلی الله علیه و آله» به این سبب بود که هر کدام به قدرتی برسند.]

استفاده از زور برای ایجاد ترس در مردم

عمر بعنوان یک چهره خشن و متعصب بعنوان یکی از سران سقیفه با تشکیل و ترویج باندی برای ضرب و شتم مردم و با تشویق و تطمیع قبیله بنی‌اسلم خشونت و ترس را بر مردم تحمیل کرد. در این بین افرادی همچون قنفذ، مغیره بن شعبه، خالد بن ولید از عواملی بودند که در رأس این باند بوده و همینان به خانه فاطمه «علیها السلام» یورش بردند و بزرگترین ستمها را در حق دختر پیامبر «صلی الله علیه و آله» روا داشتند. در کتاب چشمه در بستر آمده است که: "طبری نقل می‌کند که قبیله اسلم پس از وارد شدن به مدینه چنان در کوچه‌های آن جمع شدند که کوچه‌ها جای گنجایش آنها را نداشت. و عمر می‌گفت: همین که قبیله اسلم را دیدم به پیروزی یقین پیدا کردم. و این اثر در کامل می‌نویسد: قبیله بنی‌اسلم آمدند و بیعت کردند پس ابوبکر قوی شد و آنگاه مردم با ابوبکر بیعت کردند. گویا ترس از این در بیان شیخ مفید در کتاب جمل است که او از قول ابومخنف نقل می‌کند که: گروهی از اعراب بادیه بودند که برای تهیه آذوقه و خواربار به مدینه داخل شدند. اما مردم مدینه به علت فوت پیامبر «صلی الله علیه و آله» به آنها اعتنائی نکردند آنها هم با خلیفه جدید بیعت کردند و امر او را گردن نهادند. آنگاه عمر آنها را طلبید و به آنها گفت: در ازای بیعت با خلیفه رسول خدا آنچه نیاز دارید از خواربار و آذوقه بی‌هیچ عوضی بگیرید و به سوی مردم درآئید و آنها را گرد آورده و وادار به بیعت کنید و هر که امتناع کرد بر سر و پیشانی‌اش بکوبید. راوی می‌گوید: به خدا قسم دیدم که آن قبیله بدوی دردم کمربندها را محکم کردند و دستارها برگردن حمایل نمودند و با چوب به سوی مردم حمله کردند و با آن محکم به مردم می‌زدند و آنان را به زور وادار به بیعت می‌کردند. شمشیر زیر را شکسته و بر سینه‌اش نشستند و ابوذر و سلمان و مقداد را آنگونه زدند که سلمان می‌گوید: گردنم همچون غده‌ای ورم کرد و بالا آمد و اگر علی علیه السلام به فریادش نرسیده بود او را کشته بودند. بریده اسلمی را به دستور عمر زدند و از مسجد بیرون کردند آنهم به سبب اینکه در مسجد به ابوبکر می‌گفت: این حدیثی که تو از پیامبر نقل می‌کنی که نبوت و خلافت در یک نسل جمع نشود دروغ است و شما همان دو نفری هستید که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به شما فرمود: خدمت علی علیه السلام بروید و به ولایت او بر مؤمنین تسلیم شوید و شما هم گفتید: آیا دستور خدا و رسول است؟ و آن حضرت هم فرمود آری. بریده اسلمی می‌گفت: شما دروغ‌گوئید و به خدا قسم در شهری که تو امیر آن باشی سکوت نمی‌کنم. پس آنگاه به دستور عمر او را زدند و به بیرونش انداختند. مالک بن نویره را که به ابوبکر اعتراض می‌کرد که از منبر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» پائین بیا که آنجا جایگاه علی است زدند و از مسجد بیرون انداختند و همین باعث شد که او کسی (خالد بن ولید) را برای کشتن او مأمور کند. و مقداد را آنچنان زدند که اگر علی علیه السلام به فریادش نرسیده بود و او را از زیر مشت و لگدهای آنان نجات نمی‌داد او را کشته بودند. و حباب بن منزر، آن بزرگ صحابی و مجاهد بدری را با آن همه سابقه درخشان به جرم اینکه در سقیفه در برابر ابوبکر شمشیر کشیده بودند و خلافت او را قبول نکرده بودند در همان سقیفه او را گرفته و لگدکوبش کردند و دهانش را پر از خاک نمودند. و ام‌ایمن (پرستار پیامبر) را هم که به آنها اعتراض می‌کرد به دستور عمر از

مسجد بیرون انداختند. ام‌ایمن می‌گفت: ای ابوبکر چه زود حسد و نفاق خود را ظاهر کردی.

حق مالی اهلیت را ندادن و دیگران را تطمیع نمودن

خریدن مردم به وسیله پول، تا آنجا که حتی بین مردم پول تقسیم می‌کردند. ابن‌ابی‌الحدید نقل می‌کند که وقتی ابوبکر بر سر کار آمد پولی در میان مهاجر و انصار تقسیم گردید و در این میان قدری را برای زنی از انصار بردند وقتی که زن پرسید این پول برای چیست؟ گفتند: پولی است که ابوبکر داده و سهمی نیز به تو رسیده است. زن گفت: آیا می‌خواهید در امر دین به من رشوه دهید. به‌خدا سوگند هرگز چیزی از آن را نخواهم پذیرفت. [۳۰۴]. عده‌ای را نیز با وعده قدرت و حکومت به طمع انداختند و آنها را خریدند، مثل عثمان و در راستای همین سیاست به نزد عباس، عموی علی «علیه السلام» رفتند و به او پیشنهاد شرکت در خلافت را نمودند اما او دست رد به سینه آنها زد. و عده‌ای دیگر را با درهم و دینار و بخشش مال و اموال، همچون ابوسفیان و طلحه و اسعد بن حضیر و.... به ابوسفیان که مامور جمع‌آوری زکات‌های شهر بزرگ طائف بود تمامی آنچه را که جمع آورده بود بعنوان حق‌السکوت بخشیدند و بعدها هم پس از فتح شام حکومت آنجا را به فرزندان او واگذار کردند!! [۳۰۵].

تربیت کودک در منطق رفتاری حضرت زهرا

اشاره

یکی از تعلیمات تربیتی در نظام دینی که نمودی خاص در برنامه‌های تربیتی حضرت زهرا «علیها السلام» دارد شیوه‌های برخورد با کودکان می‌باشد. فرهنگ اسلام دوران کودکی را مهمترین و زیربنائی‌ترین دوره‌های آموزش و شکل‌گیری شخصیت برای انسان می‌داند و نقش‌های آموزشی و تربیتی را در این دوران مانند حکاک‌ی بر سنگ از جهت ثبات و ماندگاری و تأثیر می‌داند. این روایت حساسیت دوران کودکی و مقدار تأثیر توجه به کودک را در این دوران به ما آموزش می‌دهد و خسارت بی‌توجهی به کودک را در این مقطع سنی گزارش می‌دهد. در این فرصت به نقل گزارشی از برخوردهای تربیتی حضرت فاطمه علیها السلام و شیوه‌های آن بانوی سربلند می‌پردازیم.

پرورش حس خداپرستی در کودکان

یکی از محورهای اساسی که حضرت زهرا «علیها السلام» بدان توجه و تأکید داشتند، بُعد پرستش و گرایش فرزندان به انجام تکلیف عبادی و الهی بود. آن حضرت شوق بندگی و خضوع در برابر معبود را از همان دوران کودکی در جان فرزندان خود تقویت نموده و آنان را چنان تربیت کرد که بهترین کارها را عبادت خداوند دانسته و از آن بالاترین لذتها را می‌بردند. دخت گرامی رسول خدا «علیها السلام» بر این مطلب تأکید داشت که بچه‌ها را از کودکی به انجام تکالیف فراخواند و آنان را به خدا پیوند دهد و بذر محبت و ارتباط با معبود را در کام آنان بیفشاند تا انجام تکلیف برای آنان نه تنها رنج و مشقتی نداشته باشد، بلکه با شوق و اشتیاق به استقبال آن بروند. بر این اساس فاطمه «علیها السلام» فرزندان خود را حتی به شب زنده‌داری عادت می‌داد. البته او شیوه تربیت را به‌خوبی می‌دانست و به گونه‌ای برخورد می‌کرد که در حد توان و استعداد فرزندان باشد. حضرت، در شب بیست و سوم مبارک رمضان کودکان خود را به بیداری و نخفتن وادار می‌کرد. ممکن است کسی تعجب کند که او چگونه بچه‌ها را به این کار که حتی برای اشخاص بزرگ هم زحمت دارد، فرا می‌خواند. حضرت در روز، بچه‌ها را می‌خوابانید تا کاملاً استراحت کنند و غذای کمتری به آنان می‌داد تا بدین گونه زمینه و موقعیت بهتر و مطلوب‌تری از نظر جسمی و روحی برای شب‌زنده‌داری

داشته باشند. او به حدی در این کار جدی و قاطع بود که نمی‌گذاشت احدی از اهل خانه خوابش ببرد و می‌فرمود: "محروم است کسی که از برکات شب قدر محروم بماند". گویا فاطمه علیها السلام می‌خواهد از کودکی در قلب پاک فرزندان خود جمال خدا را به تجلی و جان و زبانشان را به حلاوت و شیرینی عبادت آشنا کند و محبوب راستین را به آنان نشان دهد تا در جوانی جذب جلوه‌های دروغین نشود. این روش تربیتی فاطمه علیها السلام به عنوان یک سنت بسیار پسندیده و قابل اجرا در گفتار امامان معصوم علیهم السلام نیز به چشم می‌خورد. [۳۰۶].

بوسیدن و ملاطفت با کودکان

یکی از نیازهای هر کودک نیاز به عواطف پاک و سرشار از محبت و هم‌آغوش شدن با جد و جدّه و پدر و مادر و خواهر و برادر و تبادل عواطف طرفینی بین آنهاست و از طرفی یکی از بیماریهای روانی تعدادی از انسانها بیماری تشنگی عاطفی و کمبود محبتی است که البته وجود این بیماری عواقب و زیانهای فردی خانوادگی و اجتماعی متعددی را به دنبال خواهد داشت. یکی از مظاهر ابراز عواطف و یکی از بهترین راههای ایجاد ارتباط عاطفی بوسه و بوسیدن فرد مورد علاقه است که می‌تواند در بردارنده چند گونه پیام باشد و از حسنات و اعمال عبادی به حساب می‌آید. بوسه‌های مکرر پیامبر بر دست و بازو و سینه زهرا «علیها السلام»، مظهري از این ابراز ارادت و تبادل محبت و عواطف و از جمله نشانه‌ای بر بزرگواری و کرامت فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌باشد. همچون بوسه‌های مکرر فاطمه علیها السلام بر فرزندان خود و بوسه‌های بی‌شمار پیامبر بر فرزندان فاطمه علیها السلام و تأکید قولی و عملی بر این عمل بیانگر لزوم ابراز عواطف و ایجاد ارتباط عاطفی با نزدیکان از طریق بوسیدن و بوئیدن می‌باشد. به چند نمونه تاریخی دقت کنید. وَ ذَاتِ يَوْمٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يُقَبِّلُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، فَقَالَ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ: إِنَّ لِي عَشْرَةً، مَا قَبَّلْتُ وَاحِدًا مِنْهُمْ قَطُّ. فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» حَتَّى اتَمَعَ لَوْنُهُ، وَقَالَ لِلرَّجُلِ: إِنْ كَانَ اللَّهُ قَدْ نَزَعَ الرَّحْمَةَ مِنْ قَلْبِكَ فَمَا أَضْنَعُ بِكَ؟! مَنْ لَا يَرْحَمُ صَغِيرَنَا وَلَا يُعَزِّزُ كَبِيرَنَا فَلَيْسَ مِنَّا. [۳۰۷]. [روزی رسول خدا امام حسن را می‌بوسید و نوازش می‌کرد. اقرع بن حابس عرض کرد: من ده فرزند دارم ولی تا به حال هیچ‌یک از آنان را نبوسیده‌ام. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله غضبناک شد و فرمود: اگر خدا محبت را از قلب تو گرفته است، من چه کنم؟ هر کس نسبت به اطفال ترحم نکند و احترام بزرگسالان را نگه ندارد، از ما نیست.] عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: كَانَ الْحُسَيْنُ «عليه السلام» عَلَى فَيْحِ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» وَ هُوَ يُقَبِّلُهُ وَ يَقُولُ: أَنْتَ السَّيِّدُ أَبُو السَّادَةِ، أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَبُو الْأَيْمَةِ، أَنْتَ الْحُجَّةُ بْنُ الْحُجَّةِ أَبُو الْحُجَجِ الشَّيْبَةَ مِنْ صُلْبِكَ وَ تَأْسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ. [۳۰۸]. [سلمان فارسی می‌گوید: حسین «عليه السلام» را دیدم که بر زانوی رسول خدا نشسته بود. او را می‌بوسید و می‌فرمود: تو بزرگ و بزرگ‌زاده، و امام پسر امام و پدر امامان هستی، تو حجت پسر حجت و پدر نه حجت می‌باشی که آخرشان قائم است.]

ترحم با کودکان حتی در نماز

اشاره

یکی از دستورات اکید اسلام در مورد برخورد و معاشرت با کودکان و از جمله فرزندان کوچک استفاده از اصل ترحم، ملاطفت و ملامت با آنان است. رعایت حالات کودکان و برخورد مشفقانه و حکیمانه با عکس‌العملها و یا رفتارهای کودکان بسیار مهم و سازنده برای آنان است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در برخورد با فرزندان زهرا «علیها السلام» این نکته اساسی را مراعات نموده و با عمل به دیگران آموزش داده‌اند رعایت این اصل را آنچنان مهم در تربیت کودک می‌دانند که حتی در حال نماز مورد ملاحظه

ایشان بوده است. در موردی داریم که پیامبر نماز را کوتاه نمودند چون در حال نماز صدای گریه کودکی را شنیدند و حضرت خواستند هر چه زودتر مادر این کودک فرزند خود را آرام سازد. ترحم به کودکان در هنگام گریه نمودن آنان، هنگام بیدار نمودن آنان، هنگام خوابانیدن آنها، در هنگام غذا دادن و بازی و تکلم با آنان باید تجلی کند. و در موردی خاص در مورد فرزندشان حسین علیه السلام ماجرائی مشابه داریم. وَ رَوَى أَنَّ النَّبِيَّ «صلى الله عليه وآله» كَانَ يُصَلِّي يَوْمًا فِي فَتْنَةٍ وَالْحُسَيْنُ صَغِيرٌ بِالْقُرْبِ مِنْهُ، فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا سَجَدَ جَاءَ الْحُسَيْنُ فَرَكَبَ ظَهْرَهُ ثُمَّ حَرَكَ رِجْلَيْهِ، وَقَالَ: حَلْ حَلْ، فَإِذَا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ أَخَذَهُ فَوَضَعَهُ إِلَى جَانِبِهِ، فَإِذَا سَجَدَ عَادَ عَلَى ظَهْرِهِ وَقَالَ: حَلْ حَلْ، فَلَمْ يَزَلْ يَفْعَلُ ذَلِكَ حَتَّى فَرَغَ النَّبِيُّ «صلى الله عليه وآله» مِنْ صَلَاتِهِ. فَقَالَ يَهُودِيٌّ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ بِالصَّبِيَّانِ شَيْئًا مَا نَفَعَلُهُ نَحْنُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «أَمَّا لَوْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَرَحِمْتُمُ الصَّبِيَّانَ. قَالَ: فَإِنِّي أُوْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ. فَأَسْلَمَ لَمَّا رَأَى كَرَمَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» مَعَ عِظَمِ قَدْرِهِ. [۳۰۹].

روایت شده روزی رسول اکرم صلی الله علیه وآله به نماز جماعت مشغول بود. هر گاه به سجده می‌رفت، امام حسین «علیه السلام» بر پشت او سوار می‌شد و پاهایش را حرکت می‌داد. وقتی می‌خواست سر از سجده بردارد، حسین را می‌گرفت و کنار می‌گذاشت. هنگامی که دوباره به سجده می‌رفت، باز امام حسین «علیه السلام» بر آن جناب سوار می‌شد، پیغمبر او را می‌گرفت و کنار می‌گذاشت. پیغمبر با همین کیفیت نمازش را به پایان رسانید. یک نفر یهودی که جریان را مشاهده می‌کرد، عرض کرد: شما نسبت به کودکانان طوری رفتار می‌کنید که ما از آن امتناع داریم! پیغمبر «صلى الله عليه وآله» فرمود: شما هم اگر به خدا و رسول ایمان داشتید، نسبت به کودکان مدارا می‌نمودید. یهودی به واسطه رفتار پیغمبر مسلمان شد. [وَ رَوَى أَنَّ النَّبِيَّ «صلى الله عليه وآله» مَرَّ عَلَى بَيْتِ فَاطِمَةَ «عليها السلام» فَسَمِعَ الْحُسَيْنُ يَبْكِي فَقَالَ: أَلَمْ تَعْلَمِي أَنَّ بُكَاءَهُ يُؤْذِنِي؟] (۲) [روزی رسول خدا «صلى الله عليه وآله» از در خانه فاطمه علیها السلام عبور کرد، صدای گریه حسین را شنید، فاطمه را صدا زد و فرمود: مگر نمی‌دانی گریه حسین مرا اذیت می‌کند؟]

مراقبت از فرزندان

اشاره

یکی از وظایف والدین و بویژه مادر، مراقبت، حفاظت و نگهداری از فرزندان خود می‌باشد. در سیره حضرت زهرا «علیها السلام» وجود آثار این اصل تربیتی به وضوح قابل مشاهده است. با دقت در مراقبت‌های حضرت زهرا «علیها السلام» نسبت به فرزندان خود اولاً با انواع مراقبت‌های لازم برای فرزند آشنا می‌شویم. ثانیاً به اهمیت مراقبت فرزندان از سوی پدر یا مادر پی خواهیم برد و ثالثاً با لوازم اخلاقی مراقبت و نگهداری کودک و ظرافت‌های لازم در برخورد با کودک آشنا می‌شویم.

انواع مراقبت‌های مورد نیاز کودک

اشاره

یک نوزاد یک کودک و حتی یک نوجوان و جوان فقط نیاز به یک نوع مراقبت و رسیدگی و حفاظت ندارد بلکه برای رشد همه‌جانبه و تربیت کامل به انواعی از مراقبت نیازمند است. مراقبت‌های بهداشتی درمانی، مراقبت‌های امنیتی از حوادث و یا دشمنان، مراقبت‌های اخلاقی و تربیتی، مراقبت‌های لازم در امر تغذیه و پوشش، مراقبت‌های عاطفی و احساسی از انواع مراقبت‌های لازم برای فرزند است. مادر که دریائی از عواطف و مهربانی است یکی از مسئولیت‌های مهمش اعمال و اجراء این گونه مراقبت‌ها در مورد فرزندش

می‌باشد. با توجه به شواهد تاریخی انواع این مراقبت‌ها از ناحیه بهترین مادر تاریخ یعنی حضرت زهرا «علیها السلام» در مورد برترین فرزندان اعمال می‌شده است که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم. در کتاب مسند فاطمه زهرا «علیها السلام» مجموعاً در مورد حضرت زهرا «علیها السلام» و برخوردهای ایشان با فرزندان‌شان ۵۹ روایت وارد شده است که دارای نکات قابل توجهی از نظر تربیتی می‌باشد تعدادی از این روایات در موضوع مراقبت‌های گوناگون حضرت زهرا «علیها السلام» با فرزندان‌شان می‌باشد.

نمونه‌ای از مراقبت بهداشتی حضرت زهرا در برابر فرزندان

حضرت علی «علیه السلام» می‌فرماید امام حسین علیه السلام «دچار یک بیماری موقت گردید. آنگاه حضرت فاطمه علیها السلام» او را در آغوش کشید و خدمت پیامبر برد و فرمود: "یا رسول الله از خدا بخواه که فرزندت حسین را شفا دهد چرا که خدا او را به تو عنایت نموده و قادر به شفابخشی او می‌باشد [۳۱۰]."

اهمیت مراقبت و نگهداری از سوی پدر و یا مادر

اشاره

یکی از آثار شوم تخریب ارزش و قداست خانه و خانواده و یکی از آفات دعوت نمودن زنان به صحنه اجتماع به شکل غربی آن، ایجاد فاصله و جدائی جسمی، عاطفی و تربیتی بین مادر و اعضای خانواده و بخصوص فرزندان می‌باشد. در نظام خانوادگی مورد پیشنهاد اسلام و خانه‌ای که حضرت زهرا «علیها السلام» بعنوان یک الگوی الهی ترتیب داده است ارتباطی عمیق و همه‌جانبه و جامع الاطراف بین اعضای خانواده وجود دارد و پدر و مادر از نظر جسمی عاطفی و تربیتی خود مسئول سازندگی فرزندان خود می‌باشند. در آغوش کشیدن فرزند، خندیدن مادر و فرزند با همدیگر، مکیدن پستان و نوشیدن شیر در کنار یکدیگر و بالاخره تماس‌های گوناگون بدنی مادر و فرزند یکی از زیباترین صحنه‌های تربیتی و از لازم‌ترین آنهاست. از طرفی سیراب شدن از عواطف والدین و گرفتن اصول تربیتی از آنان باز برای والدین از سوئی و برای فرزندان از سوئی دیگر سرنوشت‌ساز و مهم است. و این مهم در خانه فاطمه و علی علیهما السلام وجود دارد. حضرت زهرا «علیها السلام» در روایتی می‌فرماید: لیلیتی جمیعا اذیر الرّحی حتی أصبح و ابوالحسن یَحْمِلُ حَسَنًا و حَسِینًا. [۳۱۱]. [شبی را من تا به صبح مشغول آرد نمودن گندم و جو بودم و علی علیه السلام] حسن و حسین را در آغوش گرفته و نگهداری و مراقبت می‌نمود.

فاطمه نگران ناپدید شدن فرزندان

در روایت است: روزی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله «به خانه زهرا «علیها السلام» آمدند دیدند حضرت زهرا «علیها السلام» پشت درب خانه ایستاده است سؤال کردند: "چرا محبوبم را با اینحالت پشت درب می‌بینم؟" حضرت فرمود: "دو فرزندت از خانه خارج شدند و تاکنون از آنان خبری ندارم". با شنیدن این خبر پیامبر از خانه خارج شدند و در جستجوی فرزندان زهرا «علیها السلام» برآمدند تا اینکه آنان را در بین کوه در غاری یافتند که به خواب رفته‌اند... آنگاه پیامبر حسن و حسین علیهما السلام را بر دوش خود برداشت و بین راه جبرئیل به امداد پیامبر آمد و حسین علیه السلام را بر دوش کشید تا به خانه زهرا «علیها السلام» در آمدند و

پس از این ماجرا بود که این دو برادر به یکدیگر تفاخر می نمودند. حسن علیه السلام می گفت: "من آن کسی هستم که بهترین اهل زمین مرا بر دوش خود حمل نمود" و حسین علیه السلام می گفت: "من آنم که بهترین اهل آسمان مرا بر دوش خود حمل نموده است [۳۱۲]."

لوازم اخلاقی مراقبت

اشاره

مراقبت از فرزند و نگهداری از کودک نیاز به لوازم اخلاقی و آمادگیهای روانی و آشنائی به اصول تربیتی دارد. ملاحظت، ملاحظت، ملائمت، بازیگری، معاشقه، مکالمه و مناظره، درک روحیات خاص هر کودک، عدم تبعیض بین فرزندان، صبوری و استقامت، بخشی از این موارد است. در برخورد حضرت زهرا «علیها السلام» با فرزندان خود این موارد وجود داشته است: روی آن التبی «صلی الله علیه و آله» خرج من المدینه غازیاً و اخذ علیاً معه، و بقی الحسن و الحسین عند امهما لأنهما طفلان صغیران، فخرج الحسین علیه السلام ذات یوم من دار امه یمشی فی شوارع المدینه و کان عمره یومئذ ثلاث سنین، فوقع بین نخیل و بساتین حول المدینه فجعل یمشی فی جوانبها و یتفرج فی مضاربها فمر علی یهودی یقال له صالح بن زمعه الیهودی فأخذ الحسین الی بیته و اخفاه عن امه، حتی بلغ النهار الی وقت العصر و الحسین لم ینبئ له اثر فطار قلب فاطمه بالهم و الحزن علی ولدها الحسین «علیه السلام» فصارت تخرج من دارها الی باب مسجد التبی سبعین مره فلم تر احداً تبعته فی طلب الحسین «علیه السلام» ثم اقبلت الی ولدها الحسن علیه السلام و قالت له: یا بهجه قلبی و قره عینی قم و اطلب اخاک الحسین، فإن قلبی یحترق من فرقه.... [۳۱۳].

بازی فرزندان حضرت زهرا

یکی از نیازهای جسمی و روحی روانی کودک و نوجوان فراهم نمودن شرایط بازی برای اوست. شاید اغراق نباشد بگوئیم بازی همچون آب و غذا و تنفس از نیازمندیهای ضروری و حیاتی برای کودکان و نوجوانان است و به تعبیر روایات دینی یک دوره از دوره‌های حیات و زیستن سالم برای یک انسان دوران بازی و بازیگری او به حساب می آید. به همین دلیل و براساس آنکه اسلام دینی است براساس فطرت انسان در روایات ائمه طاهیرین علیهم السلام به وجود این دوره و اهتمام و اهمیت به آن پرداخته شده است. عن الصادق «علیه السلام» قال دع ابنک یلعب سبع سنین و یؤدب سبعا و الزمه نفسک سبع سنین فان افلح و الا فانه من لا خیر فیه. [۳۱۴]. [فرزند خود را تا هفت سال برای بازی کردن آزاد بگذار آنگاه هفت سال در تربیت او جدیت کن و هفت سال با خود همراه کن تا واقعیات زندگی را دریابد....] و علاوه بر این به عنوان یک دستورالعمل اخلاقی و تربیتی از بزرگان و والدین خواسته شده به اقتضای طبیعت کودکان و علاقه آنان به بازی و بازیگری در هنگام ارتباط با آنان خود را کوچک نموده و حالات و اطوار کودکانه به خود بگیرند یعنی در راه رفتن، گفتن، شنیدن با آنان هماهنگ شوند که در این بین بازی کردن با فرزندان نیز بسیار مهم است. بطور کلی با نگاهی به زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» توجه به عنصر بازی و مسائل اطراف آن قابل مشاهده است. همبازی شدن با کودکان، انتخاب و معرفی بازیهای مفید برای آنان، تهیه لوازم بازی، توجه به تربیت کودکان در اثناء بازی کردن با او، تنوع بازیها، تحمل بازیهای آنان و مسائلی از این نمونه همه مورد توجه حضرت بوده است که از باب مثال به دو مورد آن اشاره می کنیم:

همبازی شدن بزرگترها با کودکان و همبازی‌های کودکان زهرا

کودک برای بازی نیاز به همبازی دارد و هم بازی شدن او، بازی را برای او شورآفرین و جذاب می‌کند و از طرفی در این حالت احساس می‌کند که بزرگترها برای او ارزش قائل شده و سعی می‌کند با آنان خودمانی شود. همچنین برای بزرگترها برای درک هر چه بهتر روحیات کودک و نوجوان نیاز است که با او هم‌بازی شوند. در روایات دینی توصیه شده با بچه‌ها روحیه‌ای کودکانه به خود بگیریم و هم در سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله» حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا «علیها السلام» هم‌بازی شدن با امام حسن علیه السلام و امام حسین «علیه السلام» را مشاهده می‌کنیم.

همبازی حسن و حسین

۱- پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» ۲- حضرت زهرا «علیها السلام» ۳- فرشتگان آسمانی ۴- دو برادر با یکدیگر ۵- کودکان مدینه. [۳۱۵].

سیر شیوه‌های تربیتی فاطمه

یکی از مهمترین امتیازات اسلام از نظر قانون‌گذاری و سیره معصومین، تکیه بر یک نظام خاص تربیتی بویژه در محیط خانواده جهت تربیت و ساختن شریفترین عنصر هستی یعنی انسان می‌باشد. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» و خانه او یکی از بزرگترین دانشگاه‌های انسان‌سازی است که با رعایت و ملاحظه همه جنبه‌های تربیتی بالاترین و موفق‌ترین چهره‌های انسانی را در خود تربیت نموده و به جامعه بشریت ارائه داده است. ۱- عامل وراثت یکی از عوامل مؤثر در تکوین شخصیت، وراثت و مجموعه خصلتهای روحی روانی والدین می‌باشد. فاطمه زهرا «علیها السلام» و امیرالمومنین «علیه السلام» به عنوان یک زوج شایسته، پرهیزکار، دانشمند، جهادگر، عقیده‌مند، متخلق به برترین اخلاقیات و منویات دارای شایسته‌ترین و عالی‌ترین عامل در وراثت هستند و به همین دلیل در زیارت حضرت سیدالشهداء می‌خوانیم: **وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْيَالِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ لَمْ تَنْجِسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا...** [۳۱۶]. [شهادت می‌دهم که نوری بودی در صلب مردان بزرگ و در رحم زنانی پاک که هرگز آلوده به ناپاکیهای جاهلیت نگردید]. ۲- انتخاب بهترین نامها یکی از وظائف اولیه والدین در برابر فرزندان خود و یکی از هدیه‌های ماندگار والدین به فرزند انتخاب نام نیکو و ارزشی برای آنهاست. فاطمه «علیها السلام» در این خصوص دقت و حساسیتی خاص داشت و نام فرزندان خود را از طریق هدایتگرهای پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله انتخاب می‌نمود. نامهایی که حتی در معنای لفظی نیز زیبایی و ملاحظه دارند؛ حسن، حسین، زینب. ۳- عقیقه برای فرزندان عقیقه یعنی قربانی کردن گوسفند (که در واقع نوعی بیمه نمودن سلامتی طفل به حساب می‌آید) و انفاق آن به نیازمندان. در تاریخ آمده که حضرت زهرا «علیها السلام» برای همه فرزندان خود پس از ولادت گوسفند قربانی می‌نمودند. [۳۱۷]. ۴- گفتن اذان و اقامه در گوش فرزندان یکی از سنتهای جاری در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» گفتن اذان و اقامه در گوشهای فرزندان خود بود به خصوص اینکه این عمل مستحب اسلامی را بواسطه شخصیت ملکوتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله [۳۱۸] انجام می‌شد و از همان لحظه‌های اولیه سامعه فرزندان آن حضرت با نوای ملکوتی پیامبر آنهم اذکاری چون تکبیر، تهلیل و شهادتین نوازش می‌شد. ۵- برخوردار نمودن فرزندان از عواطف پاک و ناب مادری انس بن مالک می‌گوید روزی بلال در نماز صبح تأخیر کرد و از آن ماند، پیامبر «صلی الله علیه و آله» به او فرمود: **مَا حَبَسَكَ؟** فقال:

مررت بفاطمه «علیها السلام» و هی تطحن و الصبی بیکی فقلت لها ان شئت کفیتک الریحی و کفیتنی الصبی و ان شئت کفیتک الصبی و کفیتنی الریحی فقالت انا اُزفُقُ بانی منک فذاک حبسنی قال «علیه السلام»: فرحمتها رحمک الله. [۳۱۹]. [چه چیز تو را نگه داشت و مانع از نماز شد؟ عرض کرد برخورد به فاطمه علیها السلام] کردم که در حال آسیاب کردن بود و پسر بچه‌اش گریه می‌کرد به او گفتم اگر بخواهید من عهده‌دار آسیاب کردن می‌شوم و تو عهده‌دار بچه و اگر هم بخواهی من بچه را نگه می‌دارم و تو آسیاب نمودن را انجام می‌دهی فاطمه «علیها السلام» فرمود: من از تو برای نگه‌داری پسر مهربانتر و مناسبترم. این کار مرا نگه داشت. پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: تو به فاطمه مهربانی کردی خداوند تو را رحمت کند. [۶- تغذیه فرزندان یکی از عوامل مؤثر در سلامت و نشاط روحی و جسمی کودک، تغذیه سالم، حلال و دوست داشتنی برای او یعنی شیر مادر است. که البته این امر تأثیرگذار در شخصیت انسانهای بزرگ می‌باشد. با دقت در سیره فاطمه زهرا «علیها السلام» در می‌یابیم که امر تغذیه کودکان دقیقاً مورد علاقه ایشان بوده است. علاوه بر این نباید از تأثیرگذاری متقابل روح و جسم غافل بود بی‌شک یک جسم بیمار روح را پژمرده و بی‌نشاط می‌سازد همان گونه که روح افسرده موجب اخلال در فعالیت‌های بدن می‌گردد. بارها در تاریخ خوانده‌ایم که گاه فاطمه زهرا «علیها السلام» شکم فرزندان را به قیمت گرسنگی خود سیر می‌کرد. زمانی که مسلمانان به علت کمبود آب سخت در مضیقه بودند فاطمه «علیها السلام» حسن و حسین علیهما السلام را نزد پیامبر برد و عرض کرد ای رسول خدا فرزندان من خردسالند و تحمل تشنگی در توان آنها نیست پیامبر که نگرانی دخترش را در این رابطه بجا و بموقع دید زبان مبارکش را در دهان حسن و حسین علیهما السلام قرارداد و با تر کردن دهان آنها حضرت زهرا «علیها السلام» را از نگرانی در آورد و آن دو طفل کوچک را نیز از تشنگی مفرط نجات داد. همچنین حضرت زهرا «علیها السلام» در سیراب نمودن فرزندان از شیر خود که عاملی مؤثر در تکامل جسمی و روحی فرزندان است دریغ ننمود. [۳۲۰]. [۷- دقت در سلامتی فرزندان یکی از وظائف والدین بویژه مادر مراقبت از سلامتی جسمی فرزندان است. حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان مادری نمونه در این مورد نیز حساسیت خاص داشتند که نمونه‌ای از آن در قصه سوره هل اتی و مریضی حسنین و نذر سه روزه فاطمه علیها السلام برای بازگشت سلامتی و صحت به فرزندان خود می‌باشد. (رجوع شود به ماجرای نزول سوره هل اتی) ۸- بازی با فرزندان یکی از نیازهای طبیعی کودکان بازی کردن و بازی دادن آنها است. کودک علاوه بر نیاز به بازی کردن نیاز دارد تا در ساعاتی والدین با او بازی کنند و این لحظه‌های بسیار شیرین و یادگاری برای اوست. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به عنوان پدری نازنین با حسن و حسین علیهما السلام بارها و بارها بازی می‌کردند علاوه بر این حضرت فاطمه «علیها السلام» فرزندان خود را به بازی و مسابقه تشویق و گاهی با آنان به بازی مشغول می‌شد و با حرکتهای و گفتارهای شیرین مادرانه و بالا و پائین انداختن فرزندان خود آنان را از احساسات پاک مادری سیراب می‌نمود. در کتاب جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام» در این مورد چنین آمده است: "علی رغم اینکه ظهور اسلام در محیطی کاملاً بی‌فرهنگ و دور از تمدن بود اما برنامه و شیوه‌های ارائه شده از طرف اولیای دین همیشه با انسانها از هر تمدن و فرهنگی سازگار است. از جمله مواردی که در شیوه تربیت حضرت زهرا «علیها السلام» جایگاه خاصی داشت تحرک و بازی کودکان بود این فعالیت و تکاپو به قدری برای سلامتی و رشد کودک مناسب و ضروری است که حتی برای تشویق آنها به تحرک و بازی بزرگترها نیز باید تن به بازی و جست‌وخیز بدهند. بازی در دوران کودکی به منزله واکنش کودک در برابر عوامل محیطی و بروز استعدادهای نهفته اوست چرا که تأثیرات آن در کنار تقویت جسم و افزایش بُنیه کودک قابل توجه است همچنین بازی در پرورش نیروی ابداع و ابتکار کودک بی‌نهایت مؤثر است. بنابراین غفلت از بازی به هیچ‌وجه به صلاح کودک و والدین او نیست. همبازی شدن رسول اسلام با فرزندان دخترش زهرا «علیها السلام» بیانگر این نکته مهم است که بازی و تحرک کودک یکی از لوازم تربیت صحیح محسوب می‌شود. حضرت علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام در خانه به بازی بچه‌ها توجه کافی مبذول می‌داشتند و همین امر موجب شادابی و نشاط روزافزون آنها می‌شد. در مقابل خانه‌هایی که برای کودک محیط مناسب و دلنشین

برای بازی و تحرک نیست در روحیه و شخصیت اعضای خردسال آن خانه اثر نامطلوبی دارد. نباید فراموش کرد که تحرک و بازی اقتضای طبیعت و سن کودک است و پدر و مادر وی وظیفه دارند شروط و لوازم این مهم را برای کودکان خود فراهم سازند حضرت فاطمه «علیها السلام» از همان دوران کودکی با فرزندانش همبازی می‌شد و به این نکته نیز توجه داشت که در بازی نوع الفاظ و حرکات مادر سرمشق کودک قرار می‌گیرد بنابراین باید از کلمات و جملات مناسبی استفاده کرد. علاوه بر این باید در قالب بازی و شوخی، شخصیت کودک را تقویت نموده، او را به داشتن مفاخر و ارزشهای اکتسابی تحریک و تهییج کرد اینها همه مرهون در پیش گرفتن شیوه‌های صحیح در این رابطه است نقل شده است که فاطمه «علیها السلام» با فرزندش امام حسن «علیه السلام» بازی می‌کرد و او را بالا- می‌انداخت و می‌فرمود: أَشْبَهَ أَبَاكَ يَا حَسَنُ وَ أَخْلَعُ عَنِ الْحَقِّ الرِّسْنَ وَ اعْتَيْدُ إِلَيْهَا ذَالْمِنِ وَ لَا تُوَالِ ذَالِإِحْنِ [پسر من حسن مانند پدرت باش ریسمان ظلم را از حق برکن، خدائی را بپرست که صاحب نعمتهای متعدد است و هیچگاه با صاحبان ظلم و تعدی دوستی مکن.] همچنین نقل شده است که وقتی فرزندش حسین علیه السلام را بازی می‌داد این گونه می‌فرمود: أَنْتَ شَبِيهُ بِأَبِي لَسْتُ شَبِيهًا بِعَلِيٍّ [تو به پدر من پیامبر شبیهی و به پدرت علی شباهت نداری.] طبق همین نقل این بیت موجب خنده و تبسم حضرت علی علیه السلام شد از این قطعات تاریخی استفاده می‌شود که حضرت علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام «علی‌رغم تمام مشکلات و گرفتاریهای موجود در برخورد با کودکان خود را خوشحال و خندان نشان می‌دادند. این لازمه جوهره جوانمردی است که انسان گرفتاریهای خارج از خانه را با خود به خانه نیاورد و غصه‌های خود را هر قدر که باشد در ظاهر خود نمایان نسازد بدون تردید فرزندان که محصول تربیت چنین خانواده‌هایی هستند از روانی سالم روحیه‌ای قوی و نفسی مطمئن برخوردار خواهند بود [۳۲۱]. ۹- توجه به حضور و غیاب بر کسی پوشیده نیست که بی‌توجهی نسبت به نظارت بر فرزندان بخصوص در رفت و آمدهای آنها چه نتایج زیانباری به دنبال دارد. با توجه به خطرات و تهدیدهایی که هر لحظه سعادت یک جوان را در معرض نابودی قرار می‌دهد لازم است که رفتار آنها به ویژه مواقع ورود به خانه و زمان خروج از آن مورد دقت و بررسی قرار گیرد. گفتنی است که اعتیاد، فساد، انحرافات فکری و بسیاری از خطرات دیگر از همین بی‌توجهی پدر و مادر آغاز می‌شود. حضرت فاطمه «علیها السلام» با فداکاری و محبت خاصی که نسبت به فرزندانش نشان می‌داد مراقب تمام حرکات و سکنات آنها بود و به دقت رفت و برگشت‌های آنها را زیر نظر داشت. نقل شده است که روزی پیامبر «صلی الله علیه و آله» عازم خانه دخترش فاطمه «علیها السلام» گردید چون به خانه رسید دید فاطمه مضطرب و ناراحت پشت در ایستاده است. آن حضرت فرمود چرا این جا ایستاده‌ای؟ فاطمه علیها السلام با آهنگی مضطرب عرض کرد فرزندم صبح بیرون رفته‌اند و تاکنون از آنها هیچ خبری ندارم. پیامبر «صلی الله علیه و آله» به دنبال آنها روان شد چون به نزدیک غار کوه رسید آنها را دید که در کمال سلامت و آرامش مشغول بازی‌اند آنها را بر دوش گرفت و به سوی خانه فاطمه «علیها السلام» روانه شد. این واقعه خود نمونه‌ای گویا از توجه و اهمیت دادن حضرت زهرا «علیها السلام» به حضور فرزندان خردسالش بود. [۳۲۲]. ۱۰- رعایت عدالت و مساوات بین فرزندان ۱۱- ایجاد روحیه جهادی و دشمن ستیزی در فرزندان ۱۲- نمونه‌های آن تربیت جنگاوران و مجاهدینی همچون امام حسن امام حسین و زینب کبری است. ۱۳- ایجاد روحیه انفاق و بخشش گروهی و خانوادگی در فرزندان نمونه بارز آن انفاق قرصهای نان همه خانواده به یتیم، اسیر و مسکین است که نقل قصه آن در سوره هل اتی به تفصیل آمده است. ۱۴- مانوس نمودن فرزندان با مسجد و نماز و دقت در گفتارهای پیامبر ۱۵- سفارش به امیر المومنین درباره حفاظت از فرزندان مهربانترین و برترین بانو بعنوان همسر برای خود و مادر و سرپرست برای کودکان خود. قَالَتْ فَاطِمَةُ «علیها السلام»: «أَوْصِيكَ فِي وُلْدِي خَيْرًا». [۳۲۳]. فاطمه فرمود: درباره فرزندانم سفارش به نیکوکاری دارم.] ۱۶- تعلیم مردم دوستی به فرزندان خود رعایت حقوق همسایگان و دیگر گرائی به فرزندان خود حتی در مقام مناجات و دعا. امام حسن مجتبی علیه السلام می‌فرماید: "شبی مادرم تا اذان صبح در حال دعا بود و مدام در مورد همسایگان دعا نمود و چون از علت آن سؤال کردم فرمود: "يَا بُنَيَّ الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ [۳۲۴]. [ای پسر من اول همسایگان بعد اهل

خانه] ۱۷- دقت دادن فرزندان به اصل عدالت در قضاوت (مراجعه شود به بحث مسابقه خطاطی) ۱۸- سفارش فاطمه زهرا به همه امت اسلامی در مورد فرزندان خود حضرت فاطمه علیها السلام» از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام» از رسول خدا «صلی الله علیه وآله» روایت کند که فرمود: "هر کس نسبت به یکی از فرزندان من رفتار بدی داشته باشد و آن را جبران نکند من از او جبرانش را می‌گیرم [۳۲۵]. ۱۹- گرفتن دعاهای موثر برای حفاظت فرزندان از پیامبر اکرم (تعویذ) از حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» نقل است که رسول خدا، امام حسن و امام حسین علیهما السلام را تعویذ می‌کرد و همان گونه که آیات قرآن را تعلیم می‌داد این کلمات تعویذ را نیز به آنها می‌آموخت و می‌فرمود: *أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامِيَةِ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ وَ هَامِئَةٍ وَ مِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامِيَةٍ*. [من از شر هر شیطانی و هر گرفتاری و از هر چشمی سرزنش کننده به کلمات تامه خداوندی پناه می‌برم. [۳۲۶]. ۲۰- تمرین، تشویق و تربیت عبادی و دینی فرزندان توضیح این مطلب در همین کتاب و تحت عنوان پرورش حس خداپرستی در کودکان آمده است.

تسبیح

یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا [۳۲۷]. یکی از اقسام ذکر، ذکر لفظی و از اقسام شریف ذکر لفظی، تسبیح گوئی خداوند متعال است. در زندگی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» وارد است که آن بزرگوار جهت شمارش و انضباط تعداد اذکار و تقید و اهتمام بیشتر بر این امر، تسبیحی از خاک مزار حمزه سیدالشهداء ساختند و این خود زنده نگه داشتن تربت شهیدان راه خدا و یاد و حماسه آنان است. در کتاب فرهنگ عاشورا در این خصوص آمده است: "حضرت زهرا «علیها السلام» تسبیحی داشت از نخ پشمین که به آن گره‌های متعدّد زده بود و آن را می‌گرداند و تسبیح و تکبیر می‌گفت تا آنکه حضرت حمزه در جنگ احد به شهادت رسید آنگاه از تربت او تسبیحی ساخت. رسم مردم بر این جاری شد تا آن که پس از شهادت امام حسین علیها السلام» از تربت قبر او تسبیح فراهم می‌کردند [۳۲۸]."

تسبیحات فاطمه زهرا

یکی از یادگارهای معنوی از فاطمه زهرا «علیها السلام» تسبیحات ایشان است. اذکاری که دارای آثار وضعی همچون تقویت روح و روان و خستگی ناپذیری در امور زندگی و آثار معنوی و پاداشهای اخروی همچون برترین ذکر، مصداق ذکر کثیر خدا، به ازای هزار رکعت نماز مستحبی، برترین تعقیبات برای نماز، تبدیل خواب و خوابگاه به عبادت و ... می‌باشد. تسبیحات فاطمه علیها السلام» هدیه و دسته گلی معنوی از پیامبر «صلی الله علیه وآله» به عزیزترین عزیزان خود یعنی حضرت زهرا «علیها السلام» است و سپس این تسبیحات امانت و دسته گلی معنوی از جانب حضرت زهرا «علیها السلام» به امت اسلامی است. ممارست بر این تسبیحات و اعتقاد جازم به آثار این ذکر شریف می‌تواند تحول بخش زندگی ایمانی ما باشد. امام صادق «علیه السلام» به یکی از اصحاب خود فرمودند: "ای اباهرون حتما ما اهل بیت کودکانمان را به تسبیح فاطمه تعلیم و دستور می‌دهیم همانگونه که آنان را آشنای با نماز می‌کنیم پس خود را ملزم بدان که بر این تسبیحات مداومت داشته باشی چرا که هر کس بر آن مداومت کند بدبخت و شقاوتمند نخواهد شد [۳۲۹]. قال الامام الباقر «علیه السلام»: ما عِبَدَ اللَّهُ شَيْءٌ مِّنَ التَّحْمِيدِ أَفْضَلُ مِنْ تَسْبِيحِ فَاطِمَةَ «علیها السلام» وَ لَوْ كَانَ شَيْءٌ أَفْضَلَ مِنْهُ لَنَحَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ «صلی الله علیه وآله» فَاطِمَةَ «علیها السلام». [۳۳۰]. خداوند در ستایش به چیزی برتر از تسبیح فاطمه علیها السلام» پرستیده نشده است و اگر چیزی برتر از آن بود رسول خدا آنرا به فاطمه علیها السلام» می‌آموخت. [قال الامام الصادق «علیه السلام»: تَسْبِيحُ فَاطِمَةَ «علیها السلام» فِي كُلِّ يَوْمٍ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ صَلَاةٍ أَلْفَ رَكَعَةٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ. (گفتن) تسبیح فاطمه علیها السلام» پس از هر نماز در هر روز دوست داشتنی‌تر است در نزد من از (خواندن) هزار رکعت نماز در هر روز. [۳۳۱].]

تشیع پیکر فاطمه

یکی از اسرار زندگی فاطمه علیها السلام» وصیت او به غسل و نماز و کفن و دفن شبانه بود. او که دختر بنیانگذار اسلام، عزیز پدر و کوثر محمدی لقب یافته بود خواست همه امور مربوط به شهادت او مخفیانه باشد، اما چرا؟ ۱- مبارزه مخفی با خلفای جور ۲- ابراز عدم رضایت از دشمنان خود ۳- اعلام عدم رضایت نسبت به دوستان ساکت ۴- اینکه حریم عفاف او بیش از همه محافظت شده باشد ماجرای تشیع پیکر فاطمه علیها السلام» در کتاب صدیقه زهرا چنین آمده است: "طبق وصیت خویش شبانه و دور از انظار معاندان بد دل و کینه‌توز دفن گردید. در تشیع او جز شوهر بزرگوارش علی علیه السلام» و فرزندان دل‌بندش حسن و حسین علیهما السلام و عمار، مقداد، عقیل، زبیر، سلمان و تنی چند از بنی‌هاشم کس دیگری حضور نداشت. این نوع تشیع که در سکوت و خاموشی و در واقع به‌طور پنهانی صورت گرفت و در جهان اسلام سابقه نداشت حاکی از مظالم و تعدیاتی بود که در همان مدت کوتاه پس از رحلت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از سوی جاه‌طلبان و منفعت پرستان بر بنی‌هاشم اعمال گردیده بود همین تشیع بی‌سر و صدا و مظلومانه فاطمه «علیها السلام» خود سمبل این مظالم و تعدیات بود و نشان می‌داد که ستمگری و جفاکاری با خاندان رسول خدا «صلی الله علیه و آله» تا جایی رسیده است که دختر محبوب او را نیز می‌بایست در سکوت و انزوا به خاک سپرد تا مبدا از سوی معاندان تعرض و تعدی تازه‌ای صورت گیرد [.....۳۳۲].

تفاهم و تعاون خانوادگی در زندگی فاطمه زهرا

اشاره

تفاهم و تعاون دو اصل لازم اخلاقی در تشکیل و پایداری سالم نظام خانوادگی است. دو اصل انسانی و اسلامی که می‌تواند محیط خانواده را به محیط دوست داشتنی، قابل تحمل و سازنده تبدیل کند. در زندگی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» به اصل تفاهم و درک متقابل و از طرفی اصل تعاون و مشارکت در اداره زندگی مادی برخورد می‌کنیم. حاکمیت و تحقق این دو اصل مهم در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» بر اساس رعایت چند اصل دیگر می‌باشد که به بعضی از موارد آن دقت می‌دهیم:

تقسیم کار بین زوجین

یکی از عوامل شادابی و تکامل خانواده‌ها تعیین حدود مسئولیت افراد در خانواده است. با تقسیم کار، عدالت اجتماعی در محیط کوچک خانواده سعادت می‌آفرینند و زن را از دخالت در اموری که سزاوار نیست باز می‌دارد. امام باقر «علیه السلام» فرمودند: "حضرت فاطمه علیها السلام» کارهای منزل را با حضرت علی علیه السلام» اینگونه تقسیم می‌کردند که خمیر کردن آرد و نان پختن و تمیز کردن و جارو زدن خانه به عهده فاطمه «علیها السلام» باشد و کارهای بیرون از منزل از قبیل جمع‌آوری هیزم و مواد اولیه غذایی را علی «علیه السلام» انجام دهند." امام صادق علیه السلام» فرمود: "این تقسیم کار با رهنمود رسول خدا «صلی الله علیه و آله» انجام گرفت آنگاه که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود کارهای منزل را فاطمه «علیها السلام» و کارهای بیرون منزل را علی علیه السلام» انجام دهد حضرت زهرا «علیها السلام» با خوشحالی فرمودند: "قَالَتْ: فَلَا يَغْلَمُ مَا دَاخَلَني مِنَ السُّرُورِ إِلَّا اللَّهُ بِكَفَائِي رَسُولَ اللَّهِ تَحْمُلُ رِقَابِ الرَّجَالِ. [جزء خدا کسی نمی‌داند که از این تقسیم کار تا چه اندازه خوشحال شدم زیرا رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مرا از انجام کارهایی که مربوط به مردان است بازداشت. [.....۳۳۳].

کمک فاطمه زهرا در تهیه نان و غذا

ام سلمه از امام علی «علیه السلام» نقل می‌کند: "روزی رسول خدا «صلی الله علیه و آله» وارد منزل ما شد و از اوضاع و احوال زندگی خانوادگی ما پرسید." حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ داد: قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ مَجَلَّتْ يَدَايَ مِنَ الرَّحَاءِ أَطْحَنُ مَرَّةً وَ أَعْجُنُ مَرَّةً. [ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله»! دستان من با کار کردن با آسیاب سنگی تاول زده و زخم شده زیرا گاهی گندم آرد می‌کنم و زمانی آرد را خمیر می‌نمایم. [۳۳۴].]

کمک حضرت علی به فاطمه زهرا در کارهای خانه و بچه داری

حضرت زهرا «علیها السلام» چون دیگر زنان جامعه کار می‌کرد گندم را با آسیاب دستی آرد می‌نمود، نان می‌پخت، کار روزانه را انجام می‌داد، بر بچه‌داری و تربیت کودک توجه کامل داشت تا آنکه هر دو دست آن یگانه روزگار زخم شد ناچار خدمت پدر رفت و فرمود: قَالَتْ: قَدْ مَجَلَّتْ يَدَايَ مِنَ الرَّحِي لَيْتِي جَمِيعاً أُدِيرُ الرَّحِي حَتَّى أَصْبِحَ وَأَبُو الْحَسَنِ يَحْمِلُ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا. [یا رسول الله «صلی الله علیه و آله» هر دو دستم به علت آرد کردن گندم با آسیاب دستی ورم کرده زخم شده است دیشب را تا صبح به آرد کردن گندم مشغول بودم و علی «علیه السلام» فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام را نگهداری می‌کرد. [۳۳۵].]

حاکمیت روح عاطفی و نگاههای مهربان و عاطفی به همدیگر داشتن

عن علی «علیه السلام»: فَوَاللَّهِ مَا أَغْضَبَتْهَا وَلَا أَكْرَهَتْهَا عَلَيَّ أَمْرٌ حَتَّى قَبَضَ هَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ وَلَا أَغْضَبْتَنِي وَلَا عَصَتْ لِي أَمْرًا وَ لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَيُكْشِفُ عَنِّي الْهُمُومَ وَ الْمَأْخِزَانَ. [قسم به خدا من فاطمه را هرگز خشمگین و مجبور بر کاری نمودم. او هم مرا خشمگین نمود و هیچگاه از دستورم سرپیچی نکرد. دائماً به او می‌نگریستم و از دلم اندوهها برطرف می‌شد. [۳۳۶].]

رعایت نمودن شرایط اقتصادی شوهر

روزی امام علی «علیه السلام» فرمود: "فاطمه جان آیا غذایی موجود است که بیاوری؟" پاسخ شنید: وَالَّذِي عَظَمَ حَقَّكَ مَا كَانَ عِنْدَنَا مِنْذُ ثَلَاثِ إِلَّا شَيْئاً أَثْرَتْكَ بِهِ. [۳۳۷]. [سوگند به خداوندی که حق و قدر تو را بزرگ شمرد سه روز است که غذای کافی در منزل نداریم و همان مقدار ناچیز خوراکی را به شما بخشیدم و خود گرسنگی را تحمل کردم.] امام علی «علیه السلام» فرمودند: "چرا اطلاع ندادی؟" حضرت زهرا «علیها السلام» جواب دادند: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» نَهَانِي أَنْ أَسْأَلَكَ شَيْئاً فَقَالَ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» لَا تَسْأَلِي إِنْ عَمَّكَ شَيْئاً أَنْ جَاءَكَ بِشَيْءٍ عَفْوًا وَ إِلَّا فَلَا تَسْأَلِيهِ. [رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مرا نهی فرمود از تو چیزی در خواست نمایم و به من سفارش فرمود: دخترم چیزی از پسر عمویت درخواست نکن، اگر چیزی برای تو آورد بپذیر و الا تو درخواست چیزی نداشته باش]. پس از شنیدن سخنان و مشاهده ایثارگری فاطمه «علیها السلام» امام از منزل خارج شد و با وام گرفتن از دوستان مشکلات خانواده را برطرف نمود. [۳۳۸].]

عدم تقاضای مادی از شوهر داشتن

در یکی از روزها، صبحگاهان امام علی «علیه السلام» فرمودند: "فاطمه جان آیا غذایی داری تا از گرسنگی بیرون آیم؟" پاسخ دادند: "نه بخدایی که پدرم را به نبوت و شما را به امامت برگزید سوگند، دو روز است که در منزل غذایی کافی نداریم. آنچه بود به شما و فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام دادم و خود از غذای اندک موجود، استفاده نکردم. امام با تأسف فرمودند: فاطمه جان چرا به من اطلاع ندادی تا به دنبال تهیه غذا بروم؟" قَالَتْ فَاطِمَةُ «عَلَيْهَا السَّلَامُ»: يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنِّي لَأَشْتَحِي مِنَ الْهَيِّ أَنْ أُكَلِّفَ نَفْسِيكَ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ. [ای ابوالحسن من از پروردگار خود حیا می‌کنم که چیزی را که تو بر آن توان و قدرت نداری از تو

درخواست نمایم.

رعایت حق شوهر در مدیریت خانه

روزی امام علی «علیه السلام» وارد منزل شد و فرمود: "فاطمه جان خلیفه و عمر در پشت در خانه منتظر اجازه ورود می‌باشند تا نظر شما چه باشد؟" حضرت زهرا «علیها السلام» در برابر شوهر فرمود: اَلْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحَرَّةُ زَوْجَتُكَ اِفْعَلْ مَا تَشَاءُ. [علی جان خانه، خانه توست و من همسر تو می‌باشم هر آنچه می‌خواهی انجام ده. [۳۳۹].]

تحمل رنجهای بچه داری از سوی فاطمه زهرا

علی «علیه السلام» در یکی از روزهای گرم شهر مدینه وارد منزل شد و از فاطمه «علیها السلام» پرسید: غذائی در منزل موجود است تا رفع گرسنگی نمایم؟ حضرت زهرا «علیها السلام» فرمودند: مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ وَ اِنْنِي يَوْمَيْنِ اَعْلَلُّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَام. [در خانه چیزی نداریم و من دو روز است که با بهانه‌های مختلف فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام را به گونه‌ای سرگرم می‌کنم تا بی‌تابی زیاد نکنند. [۳۴۰].]

تحمل رنجها و مشکلات اجتماعی حاکم بر زندگی علی

زندگی امیرالمومنین علیه السلام بسیار پرمصیبت و پرماجرا بود. او همسری صبور، متین و دریادل می‌طلبید تا در کنارش همه حوادث را متحمل شود و این زهرا «علیها السلام» بود که چنین روح بلندی داشت که انواع مصیبتها و ناگواریهای زندگی علی «علیه السلام» را تحمل می‌کرد. یکی از مصائب فاطمه علیها السلام مصیبت آتش زدن خانه، تجاوز به حریم مقدس خانه او و ضربه‌های اجنبیان بر او بود و همه به‌خاطر ولایت علی علیه السلام و دفاع از حق او بود. و اینها همه دلالت بر وجود روح تعاون و مشارکت اصولی بر خانواده زهرا «علیها السلام» دارد.

تفریح و گفتگوهای دلنشین فاطمه زهرا و علی

رَوَى أَنَّ الْإِمَامَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ «علیه السلام» كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ هُوَ وَ زَوْجَتُهُ فَاطِمَةُ «علیها السلام» يَأْكُلَانِ تَمْرًا فِي الصَّخْرَاءِ، إِذْ تَدَاعَبَا بَيْنَهُمَا بِالْكَلَامِ، فَقَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا فَاطِمَةُ إِنَّ النَّبِيَّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» يُحِبُّنِي أَكْثَرَ مِنْكَ. فَقَالَتْ: وَاعْجَبَا مِنْكَ! يُحِبُّكَ أَكْثَرَ مِنِّي وَ أَنَا تَمْرَةٌ فُوَادِهِ وَ عَضُوٌّ مِنْ أَعْضَائِهِ وَ غَضِيْنٌ مِنْ أَعْصَانِهِ وَ لَيْسَ لَهُ وَ لَمَدٌ غَيْرِي؟! فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ «علیه السلام» يَا فَاطِمَةُ إِنَّ لَمْ تُصَدِّقْنِي فَأَمْضِي بِنَا إِلَى أَبِيكَ مُحَمَّدٍ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ». قَالَ: فَمَضَيْنَا إِلَى حَضْرَتِهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» فَتَقَدَّمَتْ وَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْنَا أَحَبُّ إِلَيْكَ، أَنَا أَمْ عَلِيٌّ؟ قَالَ النَّبِيُّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»: أَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ وَ عَلِيٌّ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْكَ. فَعِنْدَهَا قَالَ سَيِّدُنَا وَ مَوْلَانَا الْإِمَامُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ «أَلَمْ أَقُلْ لَكِ: أَنَا وَ لَمَدٌ فَاطِمَةُ ذَاتِ الثَّقِيِّ؟» قَالَتْ فَاطِمَةُ «علیها السلام»: وَ أَنَا ابْنَةُ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى. قَالَ: وَ أَنَا ابْنُ الصَّفَا. قَالَتْ: أَنَا ابْنَةُ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، قَالَ: وَ أَنَا فَخْرُ الْوَرَى قَالَتْ: وَ أَنَا ابْنَةُ مَنْ دَنَى فِتْدَلِي وَ كَانَ مِنْ رَبِّي قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى.... [۳۴۱].] [روایت شده که روزی حضرت علی «علیه السلام» و همسرش حضرت زهرا «علیها السلام» به صحرا رفته به هنگام خوردن خرما با گفتن کلماتی با یکدیگر مزاح کردند. علی «علیه السلام» فرمود: ای فاطمه! رسول خدا مرا بیشتر دوست می‌دارد. حضرت زهرا «علیها السلام» گفت: از سخن تو عجب است! آیا می‌شود پیامبر اکرم «صلى الله عليه وآله» تو را بیش از من دوست داشته باشد در حالیکه من میوه دل او و عضوی از پیکرش و شاخه‌ای از شاخسارش می‌باشم و غیر از من فرزندی ندارد؟! علی «علیه السلام» فرمود: ای فاطمه! اگر سخن مرا قبول نداری بیا تا نزد پدرت حضرت رسول صلی الله علیه وآله برویم! سپس آن دو با هم

نزد پیامبر رفتند. حضرت فاطمه علیها السلام پیشدستی کرده گفت: ای رسول خدا! کدام یک از ما دو نفر نزد تو محبوبتریم؟ من یا علی؟! رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: تو به من محبوبتری و علی از تو برای من عزیزتر است. به دنبال فرمایش حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» علی «علیه السلام» گفت: آیا من به تو نگفتم که فرزند فاطمه با تقوایم؟ زهرا «علیها السلام» فرمود: من نیز دختر خدیجه کبرایم. علی گفت: من فرزند صفایم. فاطمه گفت: من دختر سدره المنتهی می‌باشم. علی گفت: من فخر کائناتم. فاطمه گفت: من دختر کسی هستم که به خدا نزدیک و نزد او آنچنان گرمی شد که گویی به فاصله دو تیر کمان یا نزدیکتر به پدرش قرار گرفت... [از روایت فوق‌الذکر و نقل این ماجرای تاریخی حداقل می‌توانیم این نتایج را بگیریم. ۱- حضرت زهرا «علیها السلام» و علی «علیه السلام» تفریح داشته‌اند. ۲- برای تفریح به محیطی باز یعنی صحرا می‌رفته‌اند. ۳- برای تفریح از خوردنی طبیعی خرما استفاده می‌کرده‌اند. ۴- گفتگوهای تفریحی را برای تفریح انتخاب می‌کرده‌اند. ۵- گفتگوهای تفریحی آنان هم علمی بوده است. ۶- گفتگوها تبدیل به مشاجره نمی‌شده است. ۷- برای حل اختلاف به مشاور و حکم مراجعه می‌نموده‌اند. ۸- حضرت علی «علیه السلام» رعایت عواطف زنانه حضرت زهرا «علیها السلام» را می‌نموده‌اند. در همین راستا به عنوان یک توصیه اخلاقی حضرت زهرا «علیها السلام» خوشروئی و برخورد های شیرین با مؤمنین را از موجبات ورود به بهشت قلمداد می‌کند و می‌فرماید: قالت فاطمة «علیها السلام»: بِشْرٍ فِي وَجْهِ الْمُؤْمِنِ يُوجِبُ لِصَاحِبِهِ الْجَنَّةَ وَبِشْرٍ فِي وَجْهِ الْمُعَانِدِ الْمُعَادِي يَقِي صَاحِبَهُ عَذَابَ النَّارِ. [پاداش خوشرویی در برابر مؤمن بهشت است و خوشرویی با دشمن ستیزه‌جو، انسان را از عذاب آتش باز می‌دارد. [۳۴۲].] همچنین در شب ازدواج فاطمه زهرا «علیها السلام» عواطف خالصانه خود را در قالب سروده‌ای با معنی به حضرت امیرالمؤمنین تقدیم می‌دارد که خود بیانگر ارتباط زیبا و توأم با هنرمندی و هنرآرائی خانه و خانواده می‌باشد و حاکمیت روح عاطفی و مهربانی همراه با ذوقیات سالم علمی را در ارتباط این دو زوج خدائی مسلک می‌رساند. حضرت زهرا «علیها السلام» در لحظه‌های آغازین زندگی زناشویی غنچه لب را به ستایش شوهر نمونه‌اش امام علی «علیه السلام» گشود و به شناساندن آن بزرگ‌مرد پرداخت و فرمود: أَضْحَى الْفِخَارُ لَنَا وَعِزُّ شَامِخٍ وَ لَقَدْ سَمُونَا فِي بَنِي عَدْنَانَ [افتخار و عزت والا از آن ما شد و ما در میان فرزندان عدنان سربلند شدیم. [۳۴۲].] نَلَّتِ الْعُلَا وَ عَلَوْتَ فِي كُلِّ الْوَرَى وَ تَقَاصَرَتْ عَنْ مَعِيْدِكَ الثَّقَلَيْنِ [تو به بزرگی و برتری رسیدی و از همه آفریده‌ها والاتر شدی و جن و انس از عظمت تو عقب ماندند. [اغنی علیاً خیر من و طأ الثری ذالمجید و الأفضال و الأحسان [مقصودم علی است، بهترین کسی که گام بر خاک نهاده، بزرگوار و دارای احسان و نیکی. [فله المکارم و المعالی و ألجا ما ناحت الأظیار فی الأغصان [والایهای اخلاقی و بزرگیها از آن اوست، تا آنگاه که مرغان بر شاخه‌ها به ترنم مشغولند. [۳۴۳].] ... عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» عَلِيَّ وَ فَاطِمَةَ وَ هُمَا يَضْحَكَانِ، فَلَمَّا رَأَى النَّبِيَّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» سَكَتَا. فَقَالَ لَهُمَا النَّبِيُّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» مَا لَكُمَا كُنْتُمَا تَضْحَكَانِ فَلَمَّا رَأَيْتُمَا سَكَتُمَا؟ فَبَادَرَتْ فَاطِمَةُ فَقَالَتْ: يَا أَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا: أَنْ أَحَبُّ إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» مِنْكَ. فَقُلْتُ: نَيْلٌ أَنَا أَحَبُّ إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» مِنْكَ. فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» وَقَالَ: يَا بِنْتِي لَكَ رِقَّةٌ الْوَلِيدِ، وَ عَلِيٌّ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْكَ. [۳۴۴].] [از ابن عباس روایت شده که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» وارد بر علی و فاطمه علیهم السلام شدند در حالیکه آن دو بزرگوار می‌خندیدند. وقتی چشم آنان به پیامبر افتاد ساکت شدند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» به آنان فرمودند: شما را چه شده که می‌خندید و مرا که دیدید ساکت شدید؟ فاطمه «علیها السلام» زودتر جواب داد: جان پدرم به فدایت باد! او می‌گوید: پیامبر «صلی الله علیه و آله» مرا بیش از تو دوست می‌دارد. و من می‌گویم: پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» مرا بیشتر از تو دوست دارد. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» تبسم نموده فرمودند: دخترم! نرم‌دلی نسبت به فرزند برای تو است و علی نزد من از تو عزیزتر است. [۳۴۵].]

اشاره

فَافْرُؤْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ [۳۴۶]. قرآن ثقل اکبر، عظیمترین یادگار و امانت رسول الله صلی الله علیه وآله، کتابی برای خواندن، اندیشیدن و عمل نمودن است. عترت طاهره پیامبر بر اساس معرفتی که نسبت به این گنجینه الهی داشتند علاوه بر این که تمام زندگی و رفتار آنان معرّف و مفسّر قرآن بود در مقام حفظ این ودیعه الهی و این امانت نبوی بسیار کوشش و مجاهده داشتند. همت آنان تلاوت، تدبر و استدلال به قرآن بود و بدین وسیله زندگی خود و فرهنگ عمومی جامعه را به سوی قرآن سوق می دادند. ما در این مجال در مورد دیدگاه فاطمه علیها السلام در موضوع قرآن و دل بستگی آن بزرگوار به آیات قرآن همچنین استدلالات این بزرگوار به آیات قرآن در تکلماتشان و پرورش شاگردان قرآنی و شکایت ایشان از پشت پا زدن مردم و خلفا به قرآن به مباحثی مختصر می پردازیم:

توصیه به تلاوت و دل بستگی فاطمه به قرآن

حضرت فاطمه «علیها السلام» نسبت به تلاوت سوره های حدید، واقعه و الرحمن می فرماید: قَارِئُ الْحَدِيدِ وَإِذَا وَقَعَتِ وَالرَّحْمَنُ يُدْعَى فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ سَاكِنُ الْفِرْدَوْسِ. [۳۴۷]. [تلاوت کننده سوره حدید و واقعه و الرحمن در آسمانها و زمین اهل بهشت خوانده می شود.] او در رهنمود ارزشمند دیگری فرمود: حُبَّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثُ تِلَاوَةٍ كِتَابِ اللَّهِ وَالنَّظْرُ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِنْفَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. [۳۴۸]. [از دنیای شما سه چیز محبوب من است: تلاوت قرآن، نگاه به چهره رسول خدا و انفاق در راه خدا.] همچنین حضرت زهرا «علیها السلام» در حال احتضار به حضرت علی علیه السلام فرمودند: "سوره یس را برایم قرائت کن [۳۴۹]."

تلاوت قرآن فاطمه

زهرا «علیها السلام» با قرآن مانوس بود سلمان می گوید: "رسول خدا مرا برای کاری به خانه فاطمه علیها السلام فرستاد. به در خانه که رسیدم صدای زهرا «علیها السلام» را که در درون خانه قرآن می خواند شنیدم." و باز سلمان روایت می کند: "که داخل خانه زهرا «علیها السلام» شدم دیدم در همان حالی که مشغول کار خود بود و جوها را آسیاب می کرد قرآن می خواند." او حتی وصیت می کند در شب اول قبر علی «علیه السلام» بر سر مزارش زیاد قرآن بخواند و دعا کند و از همین انس او با قرآن بود که فضه خادمه او تا بیست سال به غیر از قرآن لب نگشود و جز با قرآن پاسخ نداد و باز از همین انس با قرآن بود که در صحرای محشر هم قرآن را زمزمه می کند تا آنجا که حتی در هنگام داخل شدن به بهشت هم آیات قرآن را می خواند. هنوز هم سخنان عمیق و بلند او راجع به قرآن از مسجد مدینه به گوش می رسد. آیا گوش شنوائی هست؟ قرآن کتابی است که دلائلش روشن، لطائف و دقائقش آشکار، ظواهرش نورانی و پیروان آن مفتخر و مورد غبطه اقوام دیگرند. کتابی که پیروی از آن انسان را بسوی رضوان سوق می دهد و گوش جان سپردن به آن نجات را به ارمغان می آورد و حجت های نورانی خداوند به واسطه آن شناخته می شود. تفسیر فرائض و واجبات و حدود محرّمات و روشنائی بیّنات و کفایت براهین و استدلالات و فضائل و محسنات و رخصتها و موهبتها و اختیارات و شرایع و مکتوبات همه و همه بواسطه قرآن شناخته می شود. [۳۵۰] (برای اطلاع از دیگر منابع این خطبه رجوع شود به خطبه های حضرت زهرا «علیها السلام» خطبه مسجد مدینه.) نکته آخر اینکه در این خطبه بی نظیر و غزّاء و افشاگرانه از بیست آیه قرآن شاهد آورده شده همچنانکه در خطبه دیگرش بر زنان مهاجر و انصار از ده آیه شاهد آورده است. اینها بهترین گواه بر انس زهرا «علیها السلام» با قرآن است.

استدلال فاطمه از آیات قرآن در چند خطبه ای که قرائت نمودند

یکی از اقدامات بی‌نظیر فاطمه علیها السلام» برای مبارزه با خلفای منافق صفت زمان خود که شعار حسبنّا کتاب‌الله سر دادند و با این وسیله خاندان رسول‌الله صلی الله علیه و آله را کنار زدند اقتباس و آیه‌آرائی خطبه‌ها و بیانات خود به تعداد زیادی از آیات قرآن می‌باشد. این کار علاوه بر افشای چهره مزورانه خلیفه در التزام عملی به قرآن و رسوائی آنان، انس و تسلط خاص فاطمه زهرا «علیها السلام» را به آیات قرآن ثابت می‌کند و از طرفی با دقت و تأمل می‌توان شرایط خاص حاکم بر آن زمان را از آیاتی که حضرت زهرا «علیها السلام» مورد استفاده قرار دادند ارزیابی نمود. در این مجموعه آیات دقت فرمائید: و ربک یخلق ما یشاء و یختار ما کان لهم الخیره. [۳۵۱]. فانها لا تعمی الابصار و لکن تعمی القلوب. [۳۵۲]. فتنسأ لهم و اضل اعمالهم. [۳۵۳]. لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضا. [۳۵۴]. اتقوا الله حق تقاته و لا تموتن الا و انتم مسلمون. [۳۵۵]. انما یخشی الله من عباده العلماء. [۳۵۶]. لقد جائکم رسول من انفسکم عزیز علیه ما عنتم. [۳۵۷]. حریص علیکم بالمومنین روف رحیم. [۳۵۸]. الا فی الفتنة سقطوا و ان جهنم لمحیطه بالکافرین. [۳۵۹]. و من یتبع غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه. [۳۶۰]. و من احسن من الله حکما لقوم یوقنون. [۳۶۱]. و ورث سلیمان داوود. [۳۶۲]. فهب لی من لدنک ولیا یرثنی و یرث من آل یعقوب. [۳۶۳]. و اولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله. [۳۶۴]. یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین. [۳۶۵]. ان ترک خیرا الوصیه للوالدین و الاقربین بالمعروف. [۳۶۶]. لکل نباء مستقر و سوف تعلمون. [۳۶۷]. و ما محمد الا رسول افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم. [۳۶۸]. الا تقاتلون قوما نکتوا ایمانهم من بعد عهدهم. [۳۶۹]. ان تکفروا انتم و من فی الارض جمیعا فان الله لغنی حمید. [۳۷۰]. و سيعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون. [۳۷۱]. یرثنی و یرث من آل یعقوب. [۳۷۲]. بل سولت لکم انفسکم امرأ فصبر جمیل. [۳۷۳]. و خسرنا لکم المبتلون. [۳۷۴]. لئیس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله علیهم و فی العذاب هم خالدون. [۳۷۵]. ولو ان اهل القرى امنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکات من السماء و الارض. [۳۷۶]. و الذین ظلموا من هولاء سیصیبهم سیئات ما کسبوا. [۳۷۷]. و ان تعجب فعجب قولهم. [۳۷۸]. لبئس المولی و لبئس العشیر. [۳۷۹]. و بس للظالمین بدلا. [۳۸۰]. یحسبون انهم یحسنون صنعا. [۳۸۱]. الا انهم هم المفسدون و لکن لا یشعرون. [۳۸۲]. افمن یرث الی الحق احق ان یتبع امن لا یرث. [۳۸۳]. فعمیت علیکم انلزمکموها و انتم لها کارهون. [۳۸۴]. افلا یتدبرون القرآن ام علی قلوب اقفالها. [۳۸۵]. بل ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون. [۳۸۶].

پرورش شاگرد قرآنی (فضه)

ابوالقاسم قشیری در کتاب خود از بعضی نقل می‌کند (فضه کنیز حضرت زهرا «علیها السلام» در بیابانی از کاروان حج، عقب افتاد و تنها در بیابان سرگردان شد) شخصی بنام عبدالله مبارک که از کاروان عقب مانده بود می‌گوید: بانویی را در بیابان، تنها دیدم سوار بر شتر بودم و نزد او رفتم و هر چه از او پرسیدم، با آیه قرآن به من جواب داد، به این ترتیب: به او گفتم تو کیستی؟ زن: و قل سلام فسوف یعلمون: [و بگو سلام بر شما، اما خواهند دانست. [۳۸۷]. عبدالله: بر او سلام کردم و گفتم: تو در اینجا چه می‌کنی؟ زن: و من یهدالله فماله من مضل: [هر کس را خدا هدایت کند هیچ گمراه کننده‌ای نخواهد داشت. [۳۸۸]. فهمیدم که راه را گم کرده است. عبدالله: آیا از جن هستی یا از انس؟ زن: یابنی آدم خذوا زینتکم: [ای فرزندان آدم، زینت خود را بردارید. [۳۸۹]. فهمیدم که از انس است. عبدالله: از کجا می‌آئی؟ زن: ینادون من مکان بعید: [آنها از مکان دور صدا زده می‌شوند. [۳۹۰]. فهمیدم که از راه دور می‌آید. عبدالله: کجا می‌روی؟ زن: والله علی الناس حج البیت: [خداوند بر مردم مستطیع حج کعبه را واجب کرده است. [۳۹۱]. فهمیدم که عازم مکه است. عبدالله: چه وقت از کاروان جدا شدی؟ زن: ولقد خلقنا السماوات و الارض فی سته ایام: [آسمان و زمین و آنچه را در میان آنهاست در شش روز آفریدیم. [۳۹۲]. فهمیدم شش روز است از کاروان جدا شده است. عبدالله: آیا به غذا میل داری؟ زن: و ما جعلناهم جسداً لایاکلون الطعام: [ما آنها را پیکرهائی که غذا نخورند قرار ندادیم. [۳۹۳]. فهمیدم که به غذا میل دارد. عبدالله: شتاب کن و تند تند بیا. زن: لایکلف الله نفسا الا وسعها: [خداوند هیچ کس را جز به اندازه

توانائیش تکلیف نمی‌کند. [۳۹۴]. فهمیدم که خسته شده و قدرت راهروی ندارد. عبدالله: بر شتر در ردیف من سوار شو. زن: لوکان فیهما الهة الا الله لفسدتا: [اگر در زمین و آسمان خدایانی جزء خدای یکتا باشند به هم می‌خورند. [۳۹۵]. فهمیدم که از سوار شدن بر پشت من حیا می‌کند. عبدالله: پیاده شدم و او را تنها سوار بر شتر کردم وقتی سوار بر شتر شد گفت: سبحان الذی سخر لنا هذا: [پاک و منزّه است که این را مسخر ما ساخت. [۳۹۶]. وقتی که به کاروان رسیدیم به او گفتم: آیا از بستگان تو کسی در میان کاروان هست؟ زن: یا داوود انا جعلناک خلیفه فی الارض: [ای داوود ما تو را نماینده در زمین قرار دادیم. [۳۹۷]. و ما محمد الا رسول: [و نیست محمد جزء رسول. [۳۹۸]. یا یحیی خذ الکتاب بقوة: [ای یحیی کتاب را با قوت بگیر. [۳۹۹]. یا موسی انی انا الله: [ای موسی منم خداوند. [۴۰۰]. دریافتم که افرادی بنامهای داوود، محمد، یحیی و موسی داخل کاروان هستند و با او خویشاوندی دارند آنها را با نام صدا زدم ناگهان چهار نفر جوان بسوی آن زن آمدند به او گفتم: این افراد با تو چه نسبتی دارند؟ زن: المال والبنون زینة الحیاة الدنيا: [و فرزندان زینت حیات دنیا هستند. [۴۰۱]. فهمیدم که آنها فرزندان او هستند وقتی که آنها نزد زن آمدند زن گفت: یا ابت استاجرہ ان خیر من استأجرت القوى الامین: [پدرم او را استخدام کن چرا که بهترین کسی را که استخدام می‌توانی کنی آن کس است که نیرومند و امین است. [۴۰۲]. فهمیدم که به آنها می‌گوید مزدی به من بدهند، آنها مقداری پول به من پاداش دادند. زن گفت: والله یضاعف لمن یشاء: [خداوند آن پاداش را برای هر کس بخواهد چند برابر می‌کند. [۴۰۳]. فهمیدم به آنها می‌گوید زیادتر بدهید آنها بر پاداش من افزودند از آنان پرسیدم: این زن کیست؟ گفتند: این زن مادر ما فضا است که کنیز حضرت زهرا «علیها السلام» بود که بیست سال است به غیر از قرآن سخنی نگفته است!! [۴۰۴].

شکایت از پشت پا زدن مردم و خلفاء به آیات قرآن و تفسیر آن

شعار حسبنا کتاب الله یکی از شعارهای دروغینی بود که در صدر اسلام پس از رحلت پیامبر گرامی توسط غاصبین حق اهل بیت شایع شد و به همین بهانه علاوه بر کنار زدن عترت طاهره و محروم نمودن مردم از وجود آنان به متن قرآن هم عمل نشد و اعراض از آیات قرآن نیز شد و این مطلب بعنوان یک مشکل فرهنگی بسیار مهم به موازات ارتداد از اهل بیت بوجود آمد. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در خطبه خود ضمن افشای این توطئه و بیان اعراض مردم و خلفا از قرآن به خاطر اثبات این مطلب مکرر به آیات قرآن نیز استدلال می‌کنند. در اینجا به بیاناتی از فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌پردازیم که دلالت بر ارتداد خلفا و مردم از قرآن دارد. الا فی الفتنة سقطوا و ان جهنم لمحیطة بالکافرین. [۴۰۵]. فیهات منکم؟ و کیف بکم؟ و انی تُوفِّکون؟ و کتاب الله بین اظہر کُم، اموره ظاهره و احکامه زاهره، و اعلامه باهره، و زواجره لائحہ و اوامره واضحه و قد خلفتموه و راء ظهورکم اَرَعَبَ عنہ تریدون ام بغیره تحکمون؟ بس للظالمین بدلا، و من یتبع غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه و هو فی الاخره من الخاسرین [۴۰۶] ثم لم تلبثوا الاریث ان تسکن نفرتها و یشلّس قیادها ثم اخذتم تُورُونَ و قدتها و تُهَيِّجون جَمَرَتها و تستجیون لهتاف الشیطان الغوی و اطفاء انوارالدین الجلی و اہمال سنن النبی الصفی تشریون حَسَوًا فی ارتغاء و تمشون لاهله و ولده فی الخمر والضراء و نصیر منکم علی مثل حزالمدی و خز السنان فی الحشاء و انتم الان تزعمون ان لا- ارث لنا افحکم الجاهلیه تبغون و من احسن من الله حکما لقوم یوقنون [۴۰۷] افلا تعلمون؟ بلی قد تجلی لکم کالشمس الضاحیه انی اِبْتَنُہ! ایها المسلمون اءَاغْلَبُ علی ارثی؟ یابن ابی قحافه فی کتاب الله [۴۰۸] ان ترث اباک و لا ارث آبی؟ لقد جئت شیئا فریئا! افعلی عمید ترکتم کتاب الله و نبذتموه و راء ظهورکم؟ اذ یقول و ورث سلیمان داود [۴۰۹] و قال فیما اقتص من خبر یحیی بن زکریا اذ قال فہب لی من لدنک ولیا یرثنی و یرث من آل یعقوب [۴۱۰] و قال و اولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله. و قال یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین [۴۱۱] و قال: ان ترک خیرا الوصیة للوالدین و الاقربین بالمعروف حقا علی المتقین [۴۱۲] و زعمتم ان لا- حظوه لی ولا- ارث من ابی ولا- رحم بیننا؟ افخصکم الله بایة اخرج منها ابی؟ ام هل تقولون اهل ملّین لا یتوارثان؟ اولست انا و ابی من اهل ملّہ واحده؟ ام انتم اعلم بخصوص القران و عمومہ من

ابی و ابن عمی؟ فدونکها مخطومه مرحوله تلقاک یوم حشرک فنعلم الحکم الله و الزعیم محمّد و الموعّد الْقِيَامَةُ. [۴۱۳]. [شما کجا؟ و فتنه خواباندن کجا؟ دروغ می گوئید! و راهی جز راه حق می پوئید! و گرنه این کتاب خداست میان شما! نشانه هایش بی کم و کاست هویدا و امر ونهی آن روشن و آشکار، آیا داوری جز قرآن می گیرید؟ یا ستمکارانه گفته شیطان را می پذیرید؟ کسی که جز اسلام دینی پذیرد روی رضای پروردگار نبیند و در آن جهان با زیانکاران نشیند. چندان درنگ نکرید که این ستور سرکش رام و کار نخستین تمام گردد. نوائی دیگر ساز و سخنی جز آنچه در دل دارید آغاز کردید! می پندارید ما میراثی نداریم. در تحمل این ستم نیز بردباریم. و بر سختی این جراحت پایداریم. مگر به روش جاهلیت می گرائید؟ و راه گمراهی می پیمائید؟ برای مردم با ایمان چه داوری بهتر از خدای جهان؟ ای مهاجران! این حکم خداست که میراث مرا برابند و حرمت مرا نپایند؟ پسر ابوقحافه! خدا گفته تو از پدر ارث بری و میراث مرا از من ببری؟ این چه بدعتی است در دین می گذارید! مگر از داور روز رستاخیز خبر ندارید؟ آیا دانسته و به عمد کتاب خدا را ترک کرده و پشت سر انداختید که می گوید: سلیمان از داود ارث برد و در آیه دیگر آنجا که خبر زکریا را باز گو می کند: زکریا عرض کرد پروردگارا مرا فرزندی عنایت فرما تا از من و آل یعقوب ارث برد و فرمود: خویشاوندان رحمی اولی به یکدیگرند. خدای تعالی به شما درباره اولاد وصیت می فرماید که برای پسر دو برابر بهره دختر است و فرمود: هنگامی که مرگ شما فرارسد بر شما فرض است که وصیت کنید برای والدین و نزدیکان، حتی برای پرهیزکاران و شما گمان می برید که مرا بهره ای نیست و سهمی از ارث پدر ندارم؟ آیا خدا شما را مخصوص آیه ای فرمود که پدرم را از آن بیرون کرده؟ یا آن که می گوئید اهل دو کیش از یکدیگر ارث نمی برند؟ و یا من و پدرم را اهل یک کیش نمی دانید؟ و یا شما بخصوص و عموم قرآن از پدر و پسرعمویم علی «علیه السلام» داناترید؟ ابوبکر اینک این تو و این شتر سرکش خلافت، مهار زده، با تو در روز رستاخیز و حشر ملاقات خواهد کرد چه نیکو داوری است خداوند چه نیکو دادخواهی است محمد «صلی الله علیه و آله» و چه خوش وعده گاهی است قیامت. [۴۱۴].

تنظیم اعمال طبق آیات قرآن و تفسیر عملی آن

طبق روایات یکی از مصادیق اعلای در خطابه های قرآن به مؤمنین (یا ایها الذین امنوا) حضرت علی «علیه السلام» هستند. براساس قانون کفویت بین حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا «علیها السلام» هم از مصادیق مهم این خطابه ها می باشند. لذا می توان تمام آیات قرآنی که مصدر به ایها الذین امنوا می باشد را به نوعی تفسیرش را در زندگی حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا «علیها السلام» مشاهده نمود. به چند نمونه از این آیات دقت کنید: یا ایها الذین ءامنوا کونوا انصارا لله کما قال عیسی بن مریم للحواریین من انصاری االی الله قال الحواریون نحن انصار الله فامنت طائفة من بنی اسرائیل و کفرت طائفة فایدنا الذین ءامنوا علی عیدوهم فأصبحونا ظاهرین. [۴۱۵]. [ای مؤمنان! یاوران (دین) خدا باشید، چنانکه عیسی بن مریم به حواریون گفت: چه کسانی در راه دین خدا یاوران منند؟ حواریون گفتند: ما یاوران (دین) خداوندیم؛ سپس گروهی از بنی اسرائیل ایمان آوردند و گروهی (انکار) کفر ورزیدند؛ آنگاه مؤمنان را در برابر دشمنشان یاری دادیم، و پیروز گردیدند.]. یا ایها الذین ءامنوا قاتلوا الذین یلونکم من الکفار ولیجدوا فیکم غلظة واعلموا ان الله مع المتقین. [۴۱۶]. [ای مؤمنان! با کسانی از کفار که نزدیک شما هستند، کارزار کنید و باید که در شما درشتی ببینند و بدانید که خدا با پارسایان است.]. یا ایها الذین ءامنوا اذکروا الله ذکرا کثیرا. [ای مؤمنان! خدا را بسیار یاد کنید.]. یا ایها الذین ءامنوا هل اذلکم علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم تؤمنون بالله و رسوله و تجاهدون فی سبیل الله بأموالکم و أنفسکم ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون. [۴۱۷]. [ای مؤمنان! آیا شما را به دادوستدی رهنمون شوم که شما را از عذاب دردناک می رهاوند؟ و آن اینکه به خداوند و پیامبر او ایمان آورید و به مال و جان در راه خدا جهاد کنید، این، اگر بدانید، برایتان بهتر است.]. همچنین در عمل به آیات قرآن به شکل خاص هم حساسیتی شگفت انگیز در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» وجود دارد که

در اینجا به دو نمونه آن یادآوری می‌کنیم. ۱- عرب جاهلی یکی از نقاط ضعفش بی‌ادبی در گفتار و حرمت‌شکنی پیامبر اکرم در مقام مخاطبه می‌باشد. به همین دلیل آیاتی از قرآن کریم در مقام تربیت و تأدیب مؤمنین در روش برخورد و مکالمه با پیامبر اکرم نازل شده است که از این آیات، آیه ۶۳ سوره نور می‌باشد. لَمَّا نَزَلَتْ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا [۴۱۸]. هَبْتُ رَسُولَ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» أَنْ أَقُولَ لَهُ يَا أَيُّهُ فَكُنْتُ أَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَعْرَضَ عَنِّي مَرَّةً أَوْ اثْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ إِنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ فِيكَ وَلَا فِي أَهْلِكَ وَلَا فِي نَسْلِكَ، أَنْتِ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ إِنَّمَا نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الْجَفَاءِ وَالْغَلَطِ مِنْ قُرَيْشٍ أَصْحَابِ الْبَيْدِ وَالْكَبْرِ، قَوْلِي يَا أَيُّهُ فَإِنَّهَا أَحَبِّي لِلْقَلْبِ وَأَرْضِي لِلرَّبِّ. [۴۱۹]. [هنگامی که این آیه نازل شد فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌فرماید من ترسیدم که به رسول خدا از آن به بعد پدرم بگویم لذا لحن گفتاری خود با رسول گرامی اسلام را تغییر داده و به آن حضرت یا رسول‌الله گفتم ام‌یا پیامبر اکرم روی به فاطمه آورد و فرمود: دخترم این آیه درباره تو و اهل و نسل تو نازل نشده است بلکه درباره بی‌ادبان و درشت‌خویان قریش نازل شده تو همان واژه پدرم در مخاطبه با من استفاده کن چرا که دلم را روشن می‌کند و مورد رضایت بیشتر خداست. [۲- شب عروسی حضرت زهرا «علیها السلام» هنگامی که نیازمندی از حضرت طلب لباس نمود آنهم لباسی کهنه ولی حضرت از آنجا که دو لباس یکی کهنه و یکی نو و جدید داشتند در مقام بخشش دچار تردید بودند لذا به آیات قرآن مراجعه نمودند و طبق آیه قرآن از آنجا که می‌خواست از ابرار باشد و براساس آیات قرآن زندگی خود را تنظیم کند طبق آیه لن تالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون، به مقام ابرار نمی‌رسید تا اینکه بهترین چیزهای خود را در راه خدا انفاق کنید، پیراهن نو شب عروسی خود را به سائل بخشید. [۴۲۰].

تمثیل و تشبیه در کلمات حضرت زهرا

اشاره

یکی از اسلوبهای بیان حقائق که به نوعی شیوایی در گفتار هم ایجاد می‌کند استفاده از تمثیل و تشبیه در گفتار می‌باشد از حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» با اینکه بیاناتی زیاد نمانده اما از آنجا که او تسلط خاص بر بیان حقائق و معانی داشته و به عنوان خطیب‌ای شیرین سخن و فصیح‌ای شیوا گفتار قلمداد می‌گردد چه خطبه او در مسجدالنبی بهترین گواه بر این ادعا است، تعدادی تشبیه و تمثیل به یادگار در تبیین برخی حقائق رسیده که با تفحصی مختصر محصول آن را خدمتتان تقدیم می‌داریم. [۴۲۱].

مثال پیشوایان معصوم

قالت فاطمه «علیها السلام»: مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْكَعْبَةِ إِذْ تُؤْتَى وَلَا تَأْتِي. [۴۲۲]. [مثل امام، مانند کعبه است، مردم باید بسوی آن بشتابند و اطراف آن طواف کنند نه آنکه کعبه بسوی مردم بیاید و دور مردم طواف نماید. [۴۲۳].

ترسیمی از جاهلیت عرب و خدمات رسول گرامی

اشاره

... فَبَلَغَ الرَّسَالَةَ، صَادِعًا بِالنَّدَارَةِ، مَائِلًا عَنِ مَدْرَجَةِ الْمُشْرِكِينَ، ضَارِبًا بَجَهْمِهِمْ، أَخِذًا بِأَكْظَامِهِمْ، دَاعِيًا إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، يَكْبِرُ الْأَصْنَامَ وَ يَنْكُثُ الْأَهَامَ حَتَّىٰ يُنْهَزَمَ الْجَمْعُ وَ وُلُّوا الدُّبُرَ، حَتَّىٰ تَفْرَى اللَّيْلُ عَنْ صُبْحِهِ وَ أَسْفَرَ الْحَقُّ عَنْ مَخْضِهِ وَ نَطَقَ زَعِيمُ الدِّينِ وَ خُرِسَتْ شَقَاقِطُ الشَّيَاطِينِ وَ طَاحَ وَ شَيْطُ النَّفَاقِ وَ انْحَلَّتْ عُقْدَةُ الْكُفْرِ وَ الشَّقَاقِ، وَ فَهْتُمْ بِكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ فِي نَفْرِ مِنَ الْبَيْضِ الْخِمَاصِ. وَ كُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرِهِ مِنَ النَّارِ. مُدْفَعَةَ الشَّارِبِ وَ نُهْرَةَ الطَّامِعِ وَ قَبْسَةَ الْعَجْلَانِ وَ مَوْطِيءَ الْأَقْدَامِ... [۴۲۴]. [... او رسالت خود

را به گوش مردم رسانید. آنان را از عذاب الهی ترساند. فرق و پشت مشرکین را به تازیانه توحید خست. و شوکت بت و بت پرستان را درهم شکست. تا جمع کافران از هم گسیخت، و صبح ایمان دمید، و نقاب از چهره حقیقت فرو کشید. زبان پیشوایان دین در مقال شد و شیاطین سخنور، لال. در آن هنگام، شما مردم بر کنار مغاکی از آتش بودید خوار، و در دیده همگان بی مقدار، لقمه هر خورنده، و شکار هر درنده، و لگد کوب هر رونده بودید.]

تمثیلی برای حق مالکیت خصوصی

حضرت زهرا «علیها السلام» نسبت به حق مالکیت خصوصی و احترام به اموال دیگران فرمود: **الرَّجُلُ أَحَقُّ بِدَائِيَّتِهِ وَصَدْرِ فِرَاشِهِ وَ الصَّلَاةِ فِي مَنْزِلِهِ إِلَّا إِمَامٌ يَجْتَمِعُ النَّاسُ عَلَيْهِ.** [هر فردی سزاوارتر است به سواری اسب خویش، و استفاده از خانه و خانواده خویش و نماز خواندن در منزل خویش، مگر امامی که مردم گرد او جمع شده باشند.] و در کلام ارزشمند دیگری فرمود: **صَاحِبُ الدَّائِيَّةِ أَحَقُّ بِصَدْرِهَا.** [صاحب مرکب سواری سزاوارتر است به سواری از مرکب خویش. [۴۲۵].]

جوجه‌های بی پر و بال

حضرت زهرا «علیها السلام» مشکلات اقتصادی و سختیهای بچه‌داری را با صبر و بردباری تحمل می‌فرمود و نزد کسی افشا نمی‌کرد، گاهی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» مصرانه می‌پرسید: "چرا رنگ تو پریده است؟ چرا رنگ فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام دگرگون شده است؟" ناچار می‌شد وضعیت زندگی را با پدر در میان بگذارد و می‌فرمود: **يَا أَبَتَا! إِنَّ لَنَا ثَلَاثًا مَا طَعَمْنَا وَإِنَّ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ إِضْطَرَبَا عَلَيَّ مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ ثُمَّ رَقَدَا كَأَنَّهُمَا فَرْخَانِ مَمْتُوفَانِ.** [پدرجان! سه روز است که غذا نخورده‌ایم و فرزندانم حسن و حسین از شدت گرسنگی بی تاب شده‌اند، هم‌اکنون مانند جوجه‌های پرنده از گرسنگی به خواب رفته‌اند. [۴۲۶].]

ترسیم حالات خود پس از رسول الله

... **إِنْ قَلَبْتُ بَعْدَكَ يَا أَبَتَاهُ الْأَسْبَابُ، وَأُغْلِقْتُ دُونِي الْأَبْوَابُ، فَأَنَا لِلدُّنْيَا بَعْدَكَ قَالِيَةٌ وَعَلَيْكَ مَا تَرَدَّدَتْ أَنْفَاسِي بِأَكِيَّةٍ، لَا يَنْفَعُ شَوْقِي إِلَيْكَ، وَلَا حُزْنِي عَلَيْكَ وَابْتَاءَهُ، وَارْبَاءَهُ.** [۴۲۷]. ... پدرجان! پس از تو روابط انسانها دگرگون شد و درها به روی من بسته گردید. پدر عزیزم! من بعد از تو از دنیا نفرت دارم و تا زمانی که نفسم برآید بر تو گریه خواهم کرد. پدرجان! شوق من نسبت به تو پایانی ندارد و حزن من بعد از تو انجامی! فریاد ای پدر! فریاد ای پروردگار جهانیان. [۴۲۸].] ترسیم عکس‌العمل و حالات مردم پس از رحلت رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ... **فَلَمَّا اخْتَارَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ دَارَ أَنْبِيَائِهِ وَمَأْوَى أَصْفِيَائِهِ ظَهَرَ فِيكُمْ حَسَبُكُمْ النَّفَاقِ وَسَمَلُ جِلْبَابِ الدِّينِ وَنَطَقَ كَاظِمُ الْغَاوِينَ وَنَبَغَ خَامِلُ الْأَقْلِينَ وَهَدَرَ فَنِيْقُ الْمُعْطَلِينَ فَخَطَرَ فِي عَرَصَاتِكُمْ وَأَطَّلَعَ الشَّيْطَانُ رَأْسَهُ مِنْ مَعْرَزِهِ هَاتِفًا بِكُمْ، فَأَلْفَاكُمْ لِتَدْعُوْتِهِ مُسْتَجِبِينَ وَ لِلْعَزَّةِ فِيهِ مَلَا حِظِينَ، ثُمَّ اسْتَنْهَضَكُمْ فَوَجَدَكُمْ خِفَافًا وَأَحْمَشَكُمْ فَأَلْفَاكُمْ غَضَابًا، فَوَسَّيْتُمْ غَيْرَ إِلَيْكُمْ وَأُورِدْتُمْ غَيْرَ مَسْرَبِكُمْ، هَذَا! وَالْعَهْدُ قَرِيبٌ وَالْكَلِمُ رَحِيبٌ وَالْجُرْحُ لَمَّا يَنْدَمِلُ وَالرَّسُولُ لَمَّا يُقْبَرُ....** [۴۲۹]. ... چون خدای تعالی همسایگی پیامبران را برای رسول خویش گزید، دورویی آشکار شد، و کالای دین بی خریدار، هر گمراهی دعوی‌دار و هر گمنامی سالار، و هر یاهو گویی در کوی و برزن در پی گرمی بازار. شیطان از کمینگاه خود سر برآورد و شما را به خود دعوت کرد و دید چه زود سخنش را شنیدید و سبک در پی او دویدید، و در دام فریبش خزیدید و به آواز او رقصیدید. در حالی که از عهده قرار چیزی نگذشته بود و جای شکاف زخم دل ما از عزای پیامبر «صلی الله علیه وآله» هنوز درمان نگرفته و زخم بهبود نیافته بود و پیامبر «صلی الله علیه وآله» هنوز دفن نشده بود که آنچه نبایست کردید. [۴۳۰].]

تصویری از مصیبت رحلت عظمای پیامبر

اشاره

دختر طلحه، در یکی از روزهای غمبار پس از وفات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» خدمت حضرت فاطمه «علیها السلام» رسید، از گریه‌ها و ناله‌های جانکاه آنحضرت، سخت نگران شد و با شگفتی پرسید: "فاطمه جان چه چیزی شما را اینگونه به گریه و زاری واداشته است؟" پاسخ فرمود: "أَسْأَلُنِي عَنْ هَنَّةٍ حَلَقَ بِهَا الطَّائِرُ وَحَفِيَ بِهَا السَّائِرُ، رُفِعَتْ إِلَيَّ السَّمَاءُ إِثْرًا، وَرُزِئَتْ فِي الْأَرْضِ خَيْرًا، إِنَّ قُحَيْفَ تَيْمٍ، وَأَحْيُولَ عِدِي، جَارِيَا أَبَا الْحَسَنِ فِي السَّبَاقِ حَتَّى إِذَا تَفَرَّيَا بِالْجِنَاقِ، أَسِيرًا لَهُ الشَّنَانُ وَطَوِيَاهُ الْأَعْلَانُ، فَلَمَّا حَبَأَ نُورُ الدِّينِ وَ قُبِضَ النَّبِيُّ الْأَمِينُ نَطَقَا بِفُؤُورِهِمَا، وَنَفَثَا بِسُورِهِمَا، وَ أَدَالَا فَدَكَ فَيَالَهَا كَمْ مِنْ مَلَكٍ مَلَكٌ... [ای دختر طلحه! آیا از مصیبت و رویداد تلخی می‌پرسی که در همه جا انتشار یافته است؟ گویا بر پر مرغان نوشته و در جهان پراکنده شده، گویا پیکهای چابک سوار به سرعت آن را به همه جهانیان ابلاغ کرده‌اند که گرد و غبار آن تا آسمان بالا-رفت و تاریکی مصیبت آن، زمین را فرا گرفت، می‌دانی مصیبت‌ها چگونه شکل گرفته‌اند؟ از پست‌ترین قبائل عرب، قبیله تیم ابوبکر بن ابی قحافه، و از حيله‌بازترین قبائل عرب قبیله عدی عمر بن الخطاب، بر ابوالحسن علی «علیه السلام» ستم روا داشتند، و فدک را غصب کردند، با شگفتی به فدک بنگرید، چه بسیار پادشاهانی که مالک سرزمین فدک شدند. هم‌اکنون اثری از آنها وجود ندارد. [۴۳۱]."

من گرامی‌تر از ناقة الله و فرزندانم گرامی‌تر از فصیل اویند

یکی از معجزات حضرت صالح، ناقة و فصیل او (فرزند) می‌باشد که در قرآن معجزه و چگونگی برخورد قوم صالح اشاراتی شده است که خلاصه آن اینست که پس از ظهور معجزه آسای شتر و بچه او از دل کوهها به عنوان گواه صادقی برای پیامبری حضرت صالح قوم او باز از سر انکار به صالح و اعجاز او بی‌حرمتی نمودند و دستورات الهی را در مورد آنها رعایت نمودند و سرانجام با کشتن ناقة صالح بدترین بی‌احترامی را به این مظهر نبوت ابراز نمودند. قرآن می‌فرماید پس از این بی‌حرمتی به ناقة الله خداوند متعال عذاب خود را بر قوم صالح نازل نمود. [۴۳۲]. حضرت زهرا «علیها السلام» با توجه به این قصه قرآنی و با استفاده از آن بخشی از مقامات خود را اینچنین بیان می‌کنند: ... آنگاه که امام علی «علیه السلام» را مظلومانه و با ستم به مسجد بردند، حضرت زهرا «علیها السلام» وارد مسجد شد و فرمود: خَلُّوا عَنِ ابْنِ عَمِّي فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ لَئِنْ لَمْ تَخْلُؤْا عَنْهُ لَأَنْشُرَنَّ شَعْرِي وَ لَأَضَعَنَّ قَمِيصَ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيَّ رَأْسِي وَ لَأَضِيرُخَنَّ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَمَا نَاقَةُ صَالِحٍ بِأَكْرَمَ عَلَيَّ اللَّهُ مِنِّي وَ لَا الْفَصِيلُ بِأَكْرَمَ عَلَيَّ اللَّهُ مِنْ وُلْدِي. [رها کنید پسر عمومی مرا! قسم به آن خدایی که محمد «صلی الله علیه و آله» را به حق برانگیخت، اگر از وی دست برندارید، گیسوان خود را پریشان کرده، و پیراهن رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را بر سر افکنده و در برابر خدا فریاد خواهیم زد. یقین بدانید که ناقة صالح، در نزد خدا از من گرامی‌تر نبود، و بچه آن ناقة نیز از فرزندان من قدر و قیمتش زیادتر نبود. [۴۳۳]."

اهل بیت مصداق نور خدا

... حضرت زهرا «علیها السلام» پشت درب منزل رفته، خطاب به عمر که در پیشاپیش مهاجمان بود، فرمود: وَ يَحْكُ يَا عَمْرُ! مَا هَذِهِ الْجُرْأَةُ عَلَيَّ اللَّهُ وَ عَلَيَّ رَسُولُهُ؟ تَرِيدُ أَنْ تَقَطَعَ نَسْلَهُ مِنَ الدُّنْيَا وَ تُفَيْتَهُ؟ وَ تَطْفِيءَ نُورَ اللَّهِ؟ وَ اللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ. [وای بر تو ای عمر! این چه جرأت و جسارتی است که نسبت به خدا و رسول خدا کرده‌ای؟ آیا می‌خواهی نسل رسول خدا را نابود کنی؟ و از میان برداری؟ آیا می‌خواهی نور خدا را خاموش کنی؟ خداوند نور خود را حفظ می‌کند و تداوم می‌بخشد. [۴۳۴]."

مثالی برای عظمت مصیبت پیامبر

کنار قبر پدر می‌آمد و در سوگ او این اشعار را می‌خواند: ما ذا علی من شَمَّ تُرْبِيَهَ أَحْمَدَ أَنْ لَا يَشُمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَابِئُ لَوْ أَنَّهَا صُبَّتْ عَلَيَّ الْيَأْمِ صِرُونَ لِيَالِيَا [آنکس که بوی خوش تربت (خاک قبر) پیامبر «صلی الله علیه و آله» را می‌بوید، اگر در زمان طولانی، بوی خوش دیگری نبوید، چه خواهد شد؟ (یعنی تا آخر عمر، همین بوی خوش او را کافی است، و نیازی به بوی خوش دیگر ندارد.) آنچنان باران غم و اندوه بر جانم ریخته، که اگر بر روزهای روشن می‌ریخت، آن روزها مانند شب، تیره و تاریک می‌گردید. [۴۳۵]. منزل جدید مرا به یاد منزل آخرت انداخت در شب ازدواج امام علی «علیه السلام»، فاطمه زهرا «علیها السلام» را نگران و گریان دید. فرمود: چرا ناراحتی؟ پاسخ داد: تَفَكَّرْتُ فِي حَالِي وَ أَمْرِي عِنْدَ ذَهَابِ عُمْرِي وَ نَزُولِي فِي قَبْرِي فَشَبَّهْتُ دُخُولِي فِي فِرَاشِي بِمَنْزِلِي كَمَا دُخُولِي إِلَى لَحْدِي وَ قَبْرِي فَأَنْشِدُكَ اللَّهُ إِنْ قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَنَعْبِدُ اللَّهَ تَعَالَى هَذِهِ اللَّيْلَةَ... [در پیرامون حال و رفتار خویش فکر کردم، به یاد پایان عمر خویش و منزلگاه دیگر به نام قبر افتادم که امروز از خانه پدر به خانه شما منتقل شدم و روزی دیگر از اینجا به طرف قبر و قیامت خواهم رفت، در این آغازین لحظه‌های زندگی، تو را به خدا سوگند می‌دهم که بیا تا به نماز بایستیم تا با هم در این شب، خدا را عبادت کنیم. [۴۳۶].]

ارزش امداد رسانی فرهنگی به مردم در یک مثال

امام علی «علیه السلام» نقل کرده است: روزی یکی از زنان مدینه خدمت زهرا «علیها السلام» رسید و گفت: "مادر پیری دارم که در مسائل نماز سؤالاتی دارد و مرا فرستاده است تا مسائل شرعی نماز را از شما بپرسم". حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: "پرس". و آنگاه مسائل فراوانی مطرح کرد و پاسخ شنید. در ادامه پرسشها آن زن خجالت کشید و گفت: "ای دختر رسول خدا بیش از این نباید شما را به زحمت اندازم". حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمودند: هَاتِي وَ سَلِي عَمَّا بَدَا لَكَ، أَرَأَيْتِ مَنْ أَكْثَرَى يَوْمًا يَصْعَدُ إِلَى سَطْحِ بَحْمَلٍ ثَقِيلٍ وَ كَرَاهٍ مِائَةَ أَلْفِ دِينَارٍ يُثْقَلُ عَلَيْهِ؟ قَالَتْ: لَا فَقَالَتْ: أَكْثَرِيْتُ أَنَا بِكُلِّ مَسْأَلَةٍ بِأَكْثَرِ مِنْ مِلِّ مَا بَيْنَ الشَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لَوْلَا فَأَحْرَى أَنْ لَا يُثْقَلَ عَلَيَّ. [باز هم بیا و آنچه سؤال داری بپرس. آیا اگر کسی را روزی اجیر نمایند که بار سنگینی را به بالای بام برد و در مقابل، صد هزار دینار طلا مزد بگیرد، چنین کاری برای او دشوار است؟ گفت: خیر، حضرت ادامه داد: من هر مسئله‌ای را که پاسخ می‌دهم، بیش از فاصله بین زمین و عرش گوهر و لؤلؤ پاداش می‌گیرم، پس سزاوارتر است که بر من سنگین نیاید. [۴۳۷].]

تو، بابا بگو

پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» با همه جلالت قدر و تقدس شخصیتی، در بین اقوام و طوائفی مبعوث شدند که از حیث ادب و فرهنگ ارتباطات و اخلاق معاشرت، ضعیف و گاهی بی‌نصیب بودند. بخشی از آیات قرآن آداب معاشرت به آنان آموزش می‌دهد و ادب ارتباط با پیامبر و خاندان معصوم او را مورد تأکید قرار می‌دهد. از باب مثال به آیات زیر اشاره می‌کنیم: ۱- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَعْجِلُ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَشْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ. [۴۳۸]. [ای کسانی که به خدا ایمان آوردید به خانه‌های پیغمبر داخل مشوید مگر آنکه اذن دهد و بر سر سفره طعامش دعوت کند، در آن حال هم نباید زودتر از وقت آمد و به ظروف غذا چشم انتظار گشائید، بلکه موقعی که دعوت شده‌اید بیایید و چون غذا تناول کردید از پی کار خود متفرق شوید. نه آنجا برای سرگرمی و انس به سخنرانی بپردازید، که این کار پیغمبر را آزار می‌دهد و او به شما از شرم اظهار نمی‌دارد ولی خدا را

از شما بر اظهار حق حجتی نیست. [۲- یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَ قُولُوا انظُرْنَا وَاسْمِعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ. [۴۳۹]. [ای اهل ایمان (هنگام تکلم با رسول) با کلمه راعنا (ما را رعایت کن) تعبیر مکنید بلکه بگوئید: ناظر احوال ما باش و سخن خدا را بشنویید و بدانید برای کافران عذاب دردناک مهیاست. [۳- یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَزْعُمُوا أَصْوَاتَكُم فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ. [۴۴۰]. [ای اهل ایمان (با رسول، مؤدب سخن گوید) فوق صوت پیغمبر صدا بلند مکنید که اعمال نیکتان در اثر بی ادبی محو و باطل شود و شما فهم نکنید. [۴- إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ. [۴۴۱]. [به حقیقت مردمی که (حرمت تو نگاه نمی‌دارند) و تو را از پشت حجرات به صدایی بلند می‌خوانند اکثرشان مردم بی‌عقل و شعوری هستند. [۵- لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا. [۴۴۲]. [ای مؤمنان شما دعای رسول و ندا کردن او را مانند ندای بین یکدیگر قرار مدهید (بدون حفظ ادب یا نامستجاب مپندارید. [به محض نزول این آیه فاطمه زهرا «علیها السلام»، او که شاگرد اول قرآن است لحن گفتگوی خود را با پیامبر عوض نمود و به جای پدرم، در هنگام گفتگوی با پیامبر از واژه «یا رسول الله» استفاده نمود. این واژه هر چند حاوی یک نوع احترام و تکریم بود اما برای رسول خدا از طرف فاطمه علیها السلام» رنگ و بوی عاطفی و جلای عشق و صفا را نداشت و واژه‌ای دلنشین برای پیامبر از طرف دخترش زهرا «علیها السلام» نبود. به همین دلیل به امر رسول خدا «علیها السلام» یک استثناء در مفاد آیه ایجاد گشت و این آیه تخصیص خورد (و یا تخصص داشت) لذا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» به حضرت ام‌ایمیا فرمودند: یا فاطمَةُ إِنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ فِيكَ، وَلَا فِي أَهْلِكَ، وَلَا فِي نَسَبِكَ، أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ، إِنَّمَا نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الْجَفَاءِ وَالْعَلْظَةِ مِنْ قُرَيْشٍ أَصْحَابُ الْبَدْحِ وَالْكِبْرِ، قُولِي: يَا أَيُّهَا، فَإِنَّهَا أَحْيَى لِلْقَلْبِ وَ أَرْضَى لِلرَّبِّ. [۴۴۳]. [فاطمه جانم این آیه در حق تو و اهل تو و فرزندان تو نازل نگشته تو از من هستی و من از تو، همانا این آیه در مورد جفاکاران و افراد بی‌ادب از قریش و متکبرین از آنها نازل شده. دخترم تو به من (پدرم) بگو چرا که دلم را زنده می‌کند و مورد رضایت خداست. [

توسل

اشاره

یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ. [۴۴۴]. توسل یعنی وسیله قرار دادن شخص و یا چیزی، برای رسیدن آسانتر به مطلوبها و اهداف انسان در زندگی مادی و معنوی خود که نیاز به وسائل و وسائط برای رسیدن به مقاصد خود دارد و همچنان که وجود وسائل در زندگی مادی ضروری و عدم آنها اخلاص جزئی و یا کلی در معیشت و روند زندگی وارد می‌سازد؛ وجود و استفاده از وسائل معنوی در رسیدن به مقاصد والای انسانی و الهی نیز لازم و ضروری است. مرحوم علامه مجلسی می‌فرماید: وسئل الی‌الله توسیلا و توسل ای عمل عملا تقرب به الی‌الله. [۴۴۵]. [توسل بسوی خدا یعنی انجام دادن عملی که بواسطه آن عمل انسان، مقرب درگاه الهی گردد. [با توجه به این تعریف و با دقت و تدبیر در خطبه شریفه حضرت امیرالمومنین علیه السلام» در نهج‌البلاغه با نام خطبه الوسائل معلوم می‌گردد هر عمل ارزشمندی که زمینه‌ساز تقرب به خداوند باشد، وسیله و تمسک به آن را توسل می‌نامیم. حضرت علی «علیه السلام» در خطبه الوسائل می‌فرماید: إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَى اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَ بَرُّسُلَيْهِ وَ مَا جَاءَتْ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ.... [۴۴۶]. در این خطبه ایمان به خدا، ایمان به رسولان الهی و ایمان داشتن به کتب آسمانی و تمسک به جهاد فی سبیل‌الله از جمله وسائل و وسائط ارتباط با خداوند متعال معرفی شده است. همچنین در روایات علی بن ابیطالب علیه السلام» امام العارفین، به مصادیق دیگری از توسل اشاره شده است:

توبه و استغفار

قال علی «علیه السلام»: أَفْضَلُ الْوَسَائِلِ الْأَشْتَعْفَارُ. [۴۴۷]. [برترین وسیله‌ها طلب مغفرت از گناهان است.]

فضائل اخلاقی

قال علی «علیه السلام»: أَقْوَى الْوَسَائِلِ حُسْنُ الْفَضَائِلِ. [۴۴۸]. [قوی‌ترین وسیله‌ها اخلاقیات و فضائل اخلاقی است.]

پیروی و عبادت خدا

قال علی «علیه السلام»: نِعْمَ الْوَسِيلَةَ الطَّاعَةُ. [۴۴۹]. [چه خوب وسیله‌ای است اطاعت خدا.]

قرآن

قال علی «علیه السلام»: فَإِنَّهُ (القرآن) أَفْضَلُ مَا بِهِ تَوَسَّلْتُمْ. [۴۵۰]. [همانا قرآن بهترین وسیله برای تمسک جوئی است.]

امام زمان و حب اهل بیت

فی تفسیر القمی وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ قَالَ أَيْ تَقَرَّبُوا إِلَيْهِ بِالْإِمَامِ. [۴۵۱]. [در تفسیر قمی در تفسیر این آیه آورده شده که جستجو و تمسک به وسیله یعنی نزدیک شدن به خدا توسط امام زمان.] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «يَا عَلِيُّ مَنْ تَوَسَّلَ إِلَيَّ بِحَبْلِكُمْ فَحَقَّ عَلَيَّ اللَّهُ أَنْ لَا يُرَدَّهُ». [۴۵۲]. [ای علی هر کس به خدا متوسل شد بواسطه محبت ما بر خدا واجب است که او را ناامید ننماید.] پس از دقت در این مقدمه و ضرورت توسل جوئی به وسیله‌های معنوی با استناد به روایت دینی و با توجه تجارب اولیاء خدا می‌توان گفت یکی از مؤثرترین و زیباترین وسیله‌های معنوی، توجه و تمسک به شخصیت آسمانی حضرت زهرا «علیها السلام» و استمداد از روح بلند و ملکوتی آن بانوی بی‌نظیر است. پیروی از آن بزرگوار، یاری دادن به مکتب و پیروان آن حضرت، استفاده از آثار علمی باقیمانده از آن حضرت و بالاخره بزرگداشت نام و یاد آن بزرگوار و شرکت در مجالس آن بانوی گرامی و گریه و عزاداری بر آن حضرت از مصادیق توسل به آن حضرت است و این راهی است که مانند حضرت آدم و ابراهیم نیز از آن بهره‌مند شده‌اند. قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: ... وَاللَّهِ لَوْ أَقْسَمَ أَهْلُ الْأَرْضِ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ (محمد و علی و فاطمه و الحسن و الحسين) لَأَجَابَهُمْ. [۴۵۳]. [به خدا قسم اگر اهل زمین به این نامها (محمد، علی، فاطمه، حسن، حسین) سوگند یاد کند به راستی که خداوند جوابشان خواهد داد.] قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: عن ابن عباس قال: سألت النبي صلى الله عليه وآله «عَنِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَلَقَّاها آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ؟ قَالَ: سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ إِلَّا تَبَّتْ عَلَيَّ فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ». [۴۵۴]. [ابن عباس می‌گوید: از پیامبر «صلى الله عليه وآله» درباره آن کلماتی که حضرت آدم از پروردگار خویش فرا گرفت تا توبه‌اش مورد قبول واقع شد پرسیدم؟ حضرت فرمودند: از خدا درخواست کرد که به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین توبه او را بپذیرد و خداوند هم توبه‌اش را پذیرفت.]

توسل به حضرت زهرا

مرحوم آیه الله ملاعلی معصومی (آخوند همدانی) می‌فرمود به هنگام توسل به حضرت زهرا «علیها السلام» ۵۳۰ مرتبه بگوئید: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى فَاطِمَةَ وَآبِئِهَا وَبَعْلِهَا وَبَنِيهَا بِعَدَدِ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ. [خداوندا بر فاطمه و پدرش و همسر و پسرانش به تعداد آنچه که دانشت بر آن احاطه دارد درود فرست!] و نیز از آن بزرگوار شنیدم که می‌گفت: إِلَهِي بِحَقِّ فَاطِمَةَ وَآبِئِهَا وَبَعْلِهَا وَبَنِيهَا وَالسِّرِّ

الْمَسِيئَةِ فِيهَا. [خداوندا به حق فاطمه و پدرش و همسرش و پسرانش و به آن سر و رازی که در وی به امانت ودیعه گذاشته است].
 که اگر این دعا را خواندی ان شاءالله تعالی، حاجت برآورده می‌شود. [۴۵۵].

ث

ثروت نامشروع جهت حکومت بر مردم با غصب فدک

در قاموس سیاستمدارانی که از طریق اجبار و به طریق غیرقانونی و یا از راههای به ظاهر قانونی اما توأم با حيله‌های شیطانی بر مردم و مقدرات مسلمین حاکم می‌شده‌اند، بدست آوردن ثروت و در دست داشتن اهرمهای اقتصادی مسئله‌ای حیاتی و اساسی برای شروع حکومت و یا استمرار حاکمیتشان بوده و هست. از جمله در صدر اسلام در تاریخ حکومت سه خلیفه اول و سپس در تاریخ سیاسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس می‌بینیم کسب ثروت از هر راه و مصرف آن برای تثبیت حکومت در رأس برنامه‌های آنان می‌باشد. بطور نمونه یکی از شواهد تاریخی این امر کسب ثروت نامشروع از طریق غصب فدک، منع خمس و فیه از خاندان رسول‌الله صلی الله علیه و آله در صدر اسلام می‌باشد. غصب فدک از یک بُعد ضربه‌ای به خاندان اهل بیت علیهم السلام بود و این طبق تحلیل خلیفه دوم بود که غصب فدک را موجب بی‌رونی فعالیت اهل بیت و پراکنده شدن مردم از اطراف آنان می‌دانست و از بُعد دیگری به نوعی تقویت پایه‌های حکومت نامشروع ایشان بود که با ضمیمه نمودن دارائی فدک و تصاحب خمس و اموال دیگر اهل بیت عملاً یک رونق اقتصادی به حکومت خود دادند و زمینه‌ای برای اعمال حاکمیت بر مردم را برای خود فراهم نمودند. جالب توجه اینکه دست‌اندازی به ثروت‌های نامشروع و مصرف این ثروتها در جهت جذب افراد و خرید و فروش آراء آنان امری بوده که در دوران حکومت عثمانی به خصوص جدی‌تر شد و در شام [۴۵۶] هم از سوی معاویه به عنوان بهترین ابزار تبلیغاتی در برابر حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام و مرام اهل بیت از آن استفاده می‌شد. در این خصوص ما به نقل یک حکایت تاریخی پرداخته و دعوت می‌کنیم با مطالعه اسناد تاریخی این بحث را تعقیب نمائید. به هنگام ورود پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» به مدینه، اکثریت قریب به اتفاق همراهان ایشان را جمعیت تهی‌دستی تشکیل می‌دادند که نوعاً حتی توانایی تأمین قوت لایموت خود را نیز نداشتند و این انصار مدینه بودند که به گرمی از مهاجران تازه وارد استقبال و پذیرایی کردند. درآمدهای مالی جامعه مهاجر در این سالها محدود به اندک درآمدهایی بود که به دنبال تشریح زکات فطره و صدقات و تحصیل غنائم جنگی به دست می‌آمد. هر چند که رقم این غنائم جنگی از سال پنجم هجری به بعد تا حدی افزایش یافت و مجاهدان سهم بیشتری از غنائم را بدست آوردند، ولی این ارقام مالی کافی نیست که بتوان جامعه مسلمین آن عهد را جامعه‌ای مرفه قلمداد کرد. دوران خلافت خلیفه اول بیشتر به سرکوبی تمردهای اعتقادی یا سیاسی که در درون حوزه اسلامی آغاز شده بود گذشت و به این ترتیب در این دوران شاهد تغییر محسوسی در وضع اقتصادی جامعه نیستیم. تغییر محسوس در وضع اقتصادی مسلمانان از هنگامی شروع شد که قدرت نظامی اسلام در عهد خلافت خلیفه دوم از شبه جزیره فراتر رفته و امپراطوریهای ایران و روم را به تسلیم واداشت و مصر را گشود. سرازیر شدن ثروت‌های این کشورها به مرکز خلافت، خلیفه دوم را در مقابل مسئله‌ای جدید قرارداد. این مسأله، از چگونگی تقسیم ثروت هنگفت به دست آمده بود. نتیجه مشاوره‌های او با صحابه، تشکیل دیوان عطا بود که نام هر یک از مسلمانان در آن ثبت شد و با رعایت سبقت در اسلام و قرابت به پیامبر خدا «صلی الله علیه و آله» سهم‌هایی متفاوت مقرر شد و همزمان با این امر، تقسیم زمینهای فتح شده نیز آغاز گردید. عده‌ای از بزرگان صحابه که در کار تجارت نیز بصیرت خاصی داشتند، با بکار زدن مایه‌ای که نصیبشان شده بود، طبقه‌ای را که از اشرافیت مادی و معنوی، با هم برخوردار بود، تشکیل دادند. از طرفی درآمدهای حاصله از غنیمت‌های جنگی که پیاپی سرازیر می‌شد نیز به تسریع این روند کمک کرد؛ به طوری که علی‌رغم محدودیتهایی که در این دوران در مقایسه

با دوران حکومت عثمان اعمال می‌شد، در پایان دوره خلافت خلیفه دوم شاهد پدید آمدن طبقه‌ای بسیار متمول و مرفه هستیم. سیاست مالی خلیفه سوم، دست مال‌اندوزانی را که حالا دیگر صاحب سرمایه‌های کلانی شده بودند به‌طور کامل باز گذاشت، بطوری که در همسایگی مردمی تنگدست، کاروان تجاری عبدالرحمن بن عوف به چشم می‌خورد که شمار شتران آن به پانصد رأس بالغ می‌شود. عثمان نه تنها به مقرریها افزود، بلکه برای نخستین بار مردم شهرها را نزد خود طلبید و به آنان جایزه بخشید و مبالغ هنگفتی را در میان اطرافیان خود و بخصوص امویان بذل و بخشش کرد. عثمان، خمس غنائم افریقیه را که یکصد هزار دینار بود به مروان بخشید و به چهار داماد قریشی‌اش، چهارصد هزار دینار بخشید. او به حکم بن العاص، سیصد هزار و به عبدالله بن خالد سیصد هزار بخشید. او همچنین به طلحه دویست هزار درهم و به زبیر ششصد هزار درهم عطا کرد. صورت دارائیهای عثمان به هنگام کشته شدن به شرح زیر است: ۱- موجودی نقد پیش خزانه‌دار مخصوص خلیفه، ۱۵۰ هزار دینار. ۳- بهای املاک وی در وادی القری و حنین، ۱۰۰ هزار دینار و اسبان بسیار علاوه بر نقدینه، جزء ترکه عثمان بشمار آمد و این خود می‌رساند که عثمان در نتیجه تشویق و ترغیب اقوام خویش به جمع‌آوری مال و ملک پرداخته، مسلمانان نیز در این کار به خلیفه خویش اقتداء کردند. به این ترتیب، صحابه و نزدیکان دستگاه خلافت عثمان نیز در مال‌اندوزی از خلیفه تبعیت کردند، به‌طوری که جرجی زیدان به نقل از مسعودی صورت دارائیهای منقول و غیرمنقول ایشان را در عهد عثمان، این چنین ذکر می‌کند: "در زمان عثمان یاران پیغمبر «صلی الله علیه و آله» ملک و مال جمع کردند... زبیر پس از مرگ، هزار اسب و هزار کنیز باقی گذارد و بهای یکی از متروکات او پنجاه هزار دینار می‌شد و عایدی طلحه در عراق به روزی هزار دینار می‌رسید و در ناحیه سراه بیش از آن دریافت می‌کرد [۴۵۷]."

ج

جبرئیل

یکی از مقامات بلند و معنوی حضرت زهرا «علیها السلام» ارتباط علمی آن حضرت با جبرئیل بعنوان عظیم‌ترین ملک الهی و رابط وحی تشریحی و تشریفی بین خدا و بندگان خاص خداست. آنچه از روایات دینی برمی‌آید پس از فوت پیامبر جبرئیل از آسمان بر فاطمه زهرا «علیها السلام» نازل می‌شد و گفتگوهای علمی با حضرت زهرا «علیها السلام» داشت. کاتب و جمع‌آوری کننده این رابطه علمی حضرت علی «علیه السلام» است و آن مجموعه را بنام صحیفه فاطمه زهرا «علیها السلام» نامگذاری کردند. حضرت امام خمینی رحمه الله در مقام تبیین شخصیت والای حضرت زهرا «علیها السلام» می‌فرماید: عالی‌ترین امتیاز و معرف برای معرفی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» فهم و معرفت به این سر از اسرار حضرت زهرا «علیها السلام» است چرا که روح آن بزرگوار شایسته نزول جبرئیل است و این سر را فقط اوحدی از خاصان اولیاء الله قدرت فهم آن را دارد. در حدیث آمده است که راوی به حضرت صادق «علیه السلام» عرض می‌کند: مصحف فاطمه علیها السلام چیست؟ حضرت مدتی دراز سکوت می‌کنند و سپس می‌فرمایند: "شما از هر چه می‌خواهید و نمی‌خواهید جستجو و سؤال می‌کنید. حضرت فاطمه «علیها السلام» پس از حضرت رسول ۷۵ روز زنده بود و بخاطر از دست دادن پدر غم و اندوه شدیدی بر حضرتش وارد شده بود جبرئیل نزد او آمده او را دلداری و تسلیت می‌داد خاطرش را خوش و وی را از جایگاه و حالات پدر مطلع می‌ساخت و رویدادهای آینده را که نسبت به فرزندان آن حضرت اتفاق می‌افتاد بیان می‌داشت حضرت علی «علیه السلام» آنها را می‌نوشت و این نوشته‌ها بصورت مصحف فاطمه علیها السلام درآمده بود." [۴۵۸].

عن امیرالمومنین «علیه السلام»: «أصحابُ المَهْدِيِّ شَبَابٌ، لا كَهُولٌ فِيهِمْ إِلَّا مِثْلُ كُخْلِ الْعَيْنِ وَالْمِلْحُ فِي الزَّادِ وَ أَقْلُ الزَّادِ الْمِلْحُ». [۴۵۹].

[اصحاب و یاران حضرت مهدی همگی از جوانانند و نیست در بین آنان از افراد پیر مگر به مقدار سرمه در چشم و یا نمک در غذا و کمترین چیز غذا نمک است.] حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» جوانی نیکو مرام، پرعاطفه، متین، خردمند، باایمانی کامل و بانوئی است که همه جوانی خود را در راه اسلام، مسلمین، اهداف رسالت و دفاع از ولایت و رهبری شیعه مصروف داشت. فاطمه «علیها السلام» جوانی متعبد، بانشاط در عبادت، کدبانوئی در خانه، مهذب و خود ساخته در اخلاق، موفق در خانه‌داری و تربیت فرزند، خوش بیان، شجاع و حاضر در صحنه‌های سیاسی و نظامی صدر اسلام، دارای جاذبه فوق‌العاده و دافعه‌ای شدید در برابر منافقین و مشرکین بود. فاطمه «علیها السلام» جوانی شکوهمند که در ارتباط با خدا و در ارتباط با مردم و خانواده موفق‌ترین و پیروزمندترین انسانها است در عمری کوتاه هجرت، تبعید، جهاد، تربیت چهار فرزند نمونه و الگو، صاحب آثار علمی در حد فهم و درک امامان شیعه (صحیفه فاطمیه) می‌باشد. جوان امروز ما چه دختر و چه پسر باید با کسب بصیرت دینی، تقویت خردمندی و زنده نگه داشتن احساسات و عواطف دینی در صد میدان ارزشی بلکه هزاران کمال فاطمی مطالعه، دقت و پیروی داشته باشد و این را یقین بداند که امروز هم در پرتو روح مقدس فاطمه «علیها السلام» ممکن است جوانانی نه در حد حسن و حسین علیهما السلام ولی رهرو و پیرو آنان ساخته شود. بلی فاطمه «علیها السلام» جوانی است که سیدی شباب اهل الجنه را تربیت نموده و آن دو را راهنما و رهبر انسانیت قرار داد. [۴۶۰].

جهاد فاطمه

اشاره

در اسلام جهاد دارای تقسیمات مختلف است. جهاد بیانی، جهاد بدنی و نظامی، جهاد مالی. در زندگی فاطمه «علیها السلام» وجود انواع این جهادها قابل مشاهده است که ما در اینجا به نقل فهرست آنها پرداخته و دقت می‌دهیم که برای توضیح هر بخش به‌عنوان خاص آن مراجعه شود:

مبارزه علمی و جهاد لسانی

ایراد خطبه در مسجد مدینه و استدلال برای اثبات حقانیت خود و علی علیه السلام» و دفاع علمی و استدلالی از فدک. ایراد خطبه و بیان حقایق برای زنان مهاجر و انصار. محاجه و بحث و مناظره مستقیم با خلفای جور.

مبارزه عملی و جهاد

حضور در صحنه مباحله و ملاعنه برای شکست نصاری و عزت‌بخشی اسلام. اعزام شوهر به نبرد، حضور در پشت جبهه و حمایت از رزمندگان اسلام و شخص پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله». التیام زخمها و شستشوی شمشیر علی «علیه السلام» پس از جنگها. حضور در خانه بزرگان از مهاجر و انصار و مسجد برای احقاق حق. منع عملی و گفتاری برای بردن علی «علیه السلام» به مسجد جهت بیعت. گریه‌های طولانی در مدینه و بیت‌الاحزان. اعلام براءت و تنفر و روی برگرداندن از خلفای جور. لعن و نفرین به ستمگران پس از هر نماز. وصیت به کفن و دفن شبانه و مخفی بودن مرقد مطهر. علاوه بر این موارد فاطمه زهرا «علیها السلام» در جهاد مخصوص زنان مسلمان یعنی میدان جهاد خانه‌داری نیز از برترین مجاهدین تاریخ اسلام است زیرا بهترین شوهرداری و برترین تربیت فرزندان را داشته است و این به استناد کلام رسول الله «صلی الله علیه و آله» است که فرمودند: قال رسول الله «صلی الله

علیه وآله: «جِهَادُ الْمَرْئَةِ حُسْنُ التَّبَعِ». [۴۶۱]. [جهاد زنان مسلمان خوب شوهرداری نمودن است.]

جنگ احد و حضور فاطمه

رمضان سال سوم هجرت می‌رسد، ولادت فرزندش حسن «علیه السلام» خاطره شیرین پیروزیهای جنگ بدر را که در رمضان سال پیش رخ داد، شیرین تر می‌سازد. چندی نگذشت که جنگ احد آغاز شد. حمزه عموی پیغمبر سردار دلیر مسلمانان و ۷۴ تن نومسلمان دیگر به شهادت می‌رسند. ضایعه چندان دلخراش است که خدای بزرگ ضمن آیاتی آنان را تسلیت می‌دهد. اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ.... [۴۶۲]. [اگر جراحی به شما رسید به آنان هم مانند آن رسید. روزگار چنین است آن را از دست این به دست آن می‌دهیم.] به زهرا «علیها السلام» خبر می‌دهند پدرش در جنگ آسیب دیده است. سنگی به چهره او رسیده و چهره‌اش را خونین ساخته است. با دسته‌ای از زنان برمی‌خیزد. آب و خوردنی بر پشت خود بر می‌دارند و به رزمگاه می‌روند. زنان، مجروحان را آب می‌دهند و زخمهای آنان را می‌بندند و فاطمه علیها السلام «جراحات پدرش را شستشو می‌دهد. خون بند نمی‌آید. پاره بوریائی را می‌سوزاند و خاکستر آن را بر زخم می‌نهد تا جریان خون قطع شود. پیغمبر «صلی الله علیه وآله» در مصیبت حمزه گریان شد و زهرا «علیها السلام» هم گریست. فاطمه «علیها السلام» هر دو یا سه روز خود را به احد می‌رساند و بر مزار شهیدان می‌گریست و آنان را دعا می‌کرد. به هنگام جنگ احد هنگامی که فاطمه علیها السلام «و صفیه به رسول خدا «صلی الله علیه وآله» رسیدند به آن حضرت نظر افکندند حضرت به علی «علیه السلام» فرمود: "عمه‌ام را از من دور نگه دارید" ولی فاطمه علیها السلام «را مانع نشوید. وقتی فاطمه «علیها السلام» به حضرت نزدیک شد و چهره حضرت را زخمی و دهان حضرت را آغشته به خون دید، فریاد زد و شروع به پاک کردن خونها کرد و می‌گفت: "خشم خداوند بر کسی که چهره رسول خدا را خونین کرده شدت یابد". فاطمه علیها السلام «دختر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» دوید و خود رابه حضرت رسانده و پیش روی حضرت نشست و هر گاه حضرت می‌گریست او نیز گریه می‌کرد و هر گاه ناله می‌کرد او نیز می‌نالید. فاطمه علیها السلام «فریادی زد و دستش را بر بالای سرش گذاشت و با حالت فریاد و ناله با دیگر زنان هاشمی و قریشی از خانه بیرون آمد. [۴۶۳].

جهیزیه فاطمه زهرا

علی «علیه السلام» نه صاحب پول و پس‌انداز است و نه اثاث و وسائل اضافی و بی‌مصرفی دارد که به فروش رساند در نتیجه ناچار شد زره جنگی خود را که البته به دلیل رشادت فوق‌العاده و شهامت و قدرت هجوم آوری و پیش‌دستی بر دشمن نیازی به زره و تن پوش جنگی نداشت، بفروشد. پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» نیز از مبلغ حاصل از فروش همان یک زره حتی‌الامکان نیازهای ضروری زندگی زهرا «علیها السلام» را به صورت زیر فراهم ساخت که امروزه آن را جهیزیه می‌نامند و همان وسائل و لوازمی که هر زن و شوهر جوانی که در آغاز زندگی مشترکشان به حداقلی از آن نیاز دارند. صورت ریز و سائلی که جهیزیه دختر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» بود چنین است: ۱- پیراهن زنانه به مبلغ هفت درهم ۲- روسری بزرگ به مبلغ چهار درهم ۳- قطیفه سیاه خبیری ۴- یک تخت از نوار لیف خرما ۵- دو رختخواب از پارچه کتانی درشت بافت مصری که در یکی لیف خرما و در دیگری پشم گوسفند ۶- چهار عدد متکا از پوست دباغی طائف ۷- پرده نازک پشمی ۸- یک قطعه حصیر برای مفروش کردن اتاق ۹- یک دستاس آسیاب دستی که زهرا «علیها السلام» آرد موردنیاز خانواده را به وسیله آن با دست مبارک خود آسیاب می‌کرد ۱۰- یک طشت مسی ۱۱- یک مشک کوچک آب ۱۲- یک کاسه چوبی ۱۳- یک آفتابه ۱۴- یک سبوی سبز ۱۵- چند کوزه سفالین ۱۶- یک سفره از پوست ۱۷- یک عبای بافته شده از پنبه در تواریخ آمده است که پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» با دست مبارک

و بیان مقدس خود این جهیزیه را تبرک و تیمن بخشید و بدین لحاظ همین جهیزیه ساده و محقر را باید گرانباترین و باشکوه‌ترین جهیزیه عالم بشری دانست. آری هنگامی که این وسائل ساده بعنوان جهیزیه عروس فراهم گردید آنها را به حضور پیامبر «صلی الله علیه و آله» آوردند رسول اکرم صلی الله علیه و آله «لحظاتی آن اشیاء را با دست مبارک خود زیر و رو کرد و پس از مشاهده تمام آنها با لحن پرشکوه و مقدسش فرمود: "بارالها این ازدواج را بر این خانواده که بیشتر ظروفشان گلین و سفالین است مبارک فرما".... مورخین اسلام نوشته‌اند که علی «علیه السلام» برای روز عروسی‌اش فقط همین اثاثیه مختصری را که ذیلاً ذکر می‌کنیم به عنوان وسایل خانه و برای رفاه عروس بزرگوار خود تهیه و خریداری کرده بود: ۱- یک چوب لباسی برای آنکه لباسهای خودشان و مشک آبشان را از آن آویزان کنند ۲- یک قطعه پوست گوسفند ۳- یک عدد متکا ۴- یک ظرف مشک آب ۵- یک عدد غربال آرد بیزی بلی اینها مجموعه اثاثیه و لوازم خانه‌ای بود که توسط علی «علیه السلام» به عنوان وسایل زندگی خانواده‌اش خریداری شده بود که قیمت مجموع آنها از چند درهم تجاوز نمی‌کرد. [۴۶۴].

چ

چادر بر سر بسوی مسجد

یکی از شایستگی‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» حفظ حجاب و عفاف در همه صحنه‌های ظهور و بروز اجتماعی بوده است. روزی آن بزرگوار اراده نمود با بیان بلیغ از ولایت و فدک دفاع نماید اما آنچه لازمه خارج شدن از خانه برای یک زن مسلمان و پرهیزکار است را فراموش ننمود. مقنعه بر سر نمود (اشتملت بجلبابها) پس از آن چادر بر اطراف کشید (لائت خمارها) و در میان زنان خود را به مسجد رسانید. روی عبدالله بن حسن «علیه السلام» باسناده عن آبائه علیهم السلام انه لما اجمع ابوبکر علی منع فاطمة علیها السلام فدک و بلغها ذلك لائت خمارها علی رأسها و اشتملت بجلبابها و اقبلت فی لمة من حفدتها و نساء قومها تطأ ذیولها ماتخرم مشیتها مشیه رسول الله صلی الله علیه و آله حتی دخلت علی ابی بکر و هو فی حشد من المهاجرین و الانصار و غیرهم فنیطت دونها ملاءة فجلست ثم اتت انه اجهش القوم لها بالبكاء فارتج المجلس ثم امهلت هینة حتی اذا سکن نشیج القوم و هدأت فورتهم افتتحت الکلام بحمدالله و الثناء علیه و الصلاة علی رسول الله فعاد القوم فی بکائهم فلما امسکوا عادت فی کلامها فقالت «علیها السلام»: الحمد لله علی ما انعم و له الشکر علی ما ألهم و الثناء بما قدّم من عموم نعم ابتدأها و سبوغ آلاء اسداها و تمام منن..... [عبدالله بن حسن «علیه السلام» به اسنادش از پدرانش «علیه السلام» روایت کرده است، هنگامی که ابوبکر قطعاً تصمیم گرفت فدک را از حضرت زهرا «علیها السلام» بازستاند و مانع تصرف ایشان در آن سرزمین شود این خبر به آن حضرت رسید، مقنعه‌اش را بر سر انداخته خود را در چادر پیچید و به همراهی گروهی از کنیزان و زنان خویشاوند خود در حالی که دنباله‌های لباسش بر زمین کشیده می‌شد و راه رفتن و حرکاتش چیزی از راه رفتن و حرکات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» کم نمی‌آورد و کاملاً شبیه آن حضرت بود، از خانه بیرون آمده تا اینکه به مسجد وارد شد. اطراف ابوبکر را عده‌ای از مهاجر و انصار گرفته بودند. پرده‌ای برای حضرت آویختند و حضرت در پشت پرده نشست پس از آن، ناله جان‌گدازی از دل برون آورد که مردم از شنیدن آن گریان شدند و اضطراب و خروش در جمعیت پدید آمد. سپس لحظه‌ای مکث کرده تا همه‌مهمه و هیجان جمعیت فرو نشست و سروصداها خاموش شد و شدت آن کاهش یافت سخن را با حمد و سپاس الهی و درود بر پیامبر «صلی الله علیه و آله» آغاز کرد. گریه مردم بار دیگر شروع شد. پس از سکوت و آرامش آنان به سخنان خود ادامه داد. [۴۶۵].]

چرا فاطمه زهرا اصرار بر مطالبه فدک داشت

و جاهت و بزرگواری فاطمه زهرا «علیها السلام» از سوئی و زهد و مناعت طبع آن بزرگوار از سوی دیگر و حیاء زنانه و انزوای قدسی حضرت از مردم، از طرفی و لوازم و تبعات دادخواهی فاطمه زهرا «علیها السلام» از جانب دیگر ممکن است سؤالی را در ذهنها بیافریند که چرا فاطمه علیها السلام در جهت احقاق حق خود در موضوع فدک از حق خود نگذشت و با توسل به راههای گوناگون قانونی و با افشاگری و تبلیغات تلاش فراوانی برای بازپس گیری فدک نمود. این سؤال را می‌توان اینگونه پاسخ گفت: ۱- عمل پیامبر در اهداء و تملیک فدک به حضرت زهرا «علیها السلام» ضمن پشتوانه قرآنی، عملی حکیمانه و تدبیری خردمندانه جهت ایجاد یک پشتوانه حکومتی برای خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام بود و از طرفی در اختیار قرار دادن مال و ثروت در دست افراد صالح و ایثارگر بود تا بدینوسیله از ثروتی مشروع در راههای مشروع استفاده به عمل آید. لذا حضرت زهرا «علیها السلام» باید از فدک مجدداً دفاع می‌نمودند. (اهمیت اقتصادی فدک) ۲- مرافعه اقتصادی حضرت زهرا «علیها السلام» با خلیفه وقت همچنانکه در متن دادخواهی حضرت یعنی خطبه فاطمه زهرا «علیها السلام» در مسجد مدینه آمده فقط فدک نیست بلکه در موضوع فدک، ارث پیامبر و خمس حضرت زهرا «علیها السلام» با خلیفه مرافعه داشته‌اند. [۴۶۶]. ۳- غصب فدک و غصب ولایت در یک راستا بود لذا حضرت زهرا «علیها السلام» در دفاع از فدک در ضمن خطبه خود به بحث غصب ولایت و خلافت امیرالمؤمنین «علیه السلام» هم اشاره دارند، و لذا در صورت موفقیت در بازپس گیری فدک راه برای احقاق حق ولایت هم هموارتر می‌شد. ۴- طرح مسئله فدک بهانه‌ای برای افشاء اهداف نامشروع و اثبات نامشروع بودن حکومت و حاکم وقت از جهت اقتصادی و سیاسی بود. حضرت زهرا «علیها السلام» با دفاع از فدک ثابت نمودند که حکومت نامشروع نه تنها از جهت سیاسی غاصبانه حرکت کرد، بلکه مقدم یا در حین حرکت خلاف سیاسی با دست‌اندازی به ثروت، از راه نامشروع در صدد استحکام پایه‌های حکومت خود می‌باشد. ۵- طرح مسئله فدک به نوعی رسوا نمودن خلیفه و شعارهای او بود چرا که شعار حسنا کتاب‌الله و پیروی از سنت رسول از جمله شعارهای آنان بود ولی غصب فدک و غصب خلافت و بی‌حرمتی به ذوی‌القربی حرکت‌های ضد قرآنی آشکاری بود که از آنان صادر شد. چرا که سند قرآنی فدک آیه ذوی‌القربی بود: *وَ اتِ ذَالِقُرْبٰی حَقَّهُ وَ الْمَسْكِیْنَ وَ ابْنِ السَّبِیْلِ وَ لَا تَبْذُرُوْا تَبٰذِیْرًا*. [۴۶۷]. [حقوق خویشاوندان و اقوام خود را ادا کن و فقیران و راهگزران بیچاره را به حقشان برسان و هرگز اسراف روا مدار]. سند قرآنی خلافت امیرالمؤمنین این چنین بود: *یا اَیُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَا اُنزِلَ اِلَیْكَ مِنْ رَبِّكَ وَ اِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَ اللّٰهُ یُعْصِیْكَ مِنَ النَّاسِ اِنْ لَمْ یَهْدِی الْقَوْمَ الْکَافِرِیْنَ*. [۴۶۸]. [ای پیغمبر آنچه از خدا بر تو نازل شده به خلق برسان که اگر نرسانی تبلیغ رسالت و اداء وظیفه نکرده‌ای و خدا تو را از شر دشمنان محفوظ خواهد داشت و دل قوی دار که خدا کافران را راهنمایی نخواهد کرد]. سند محترم دانستن اهلیت در قرآن چنین آمده است: *اِنَّمَا یُرِیْدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلِ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیْرًا*. [۴۶۹]. [خدا چنین می‌خواهد که رجس هر آلایش را از شما خانواده نبوت ببرد و شما را از هر عیب پاک و منزّه گرداند]. *قُلْ لَا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبٰی*. [۴۷۰]. [بگو من از شما اجر رسالت جز این نخواهم که مودت و محبت مرا در حق خویشاوندانم منظور دارید]. و سند نگه داشتن حرمت فاطمه علیها السلام، سیره رسول گرامی و گفتارهای مکرر ایشان بود. ۶- احقاق حق نسبت به فدک بهانه‌ای برای بسیج مردم بر علیه خلیفه و ستم و تزویر آنان بود به شکلی که از حرکت‌های شبانه فاطمه زهرا «علیها السلام» و یاری‌خواهی ایشان از مهاجر و انصار و از محتوای خطبه حضرت مشخص می‌گردد. ۷- پیگیری مسئله فدک بهانه‌ای برای اثبات عدم آشنایی خلیفه اول و دوم با مبانی قرآنی و قواعد و استدلال‌ات است و به عبارتی حضرت زهرا «علیها السلام» با ایراد خطبه در مسجد مدینه که به بهانه غصب فدک بود از نظر عملی عدالت خلیفه را خدشه‌دار نمودند چرا که آنان را به عنوان غاصب ثروت شخص خود معرفی نمودند. و از نظر عملی هم بی‌لیاقتی و بی‌کفایتی آنان را از جهت آشنائی با علوم قرآنی و احکام الهی ثابت نمودند. آنجا که حضرت زهرا «علیها السلام» به آیات قرآنی یکی بعد از دیگری در باب ارث استدلال می‌کند، آنجا که آیات خمس و... را طرح می‌سازند و یا مسئله غدیر را به مردم تذکر می‌دهند در صدد اثبات بی‌کفایتی خلیفه از حیث علمی می‌باشند (به متن خطبه دقت

کنید). ۸- یکی از هدفهای فاطمه علیها السلام» از این حرکت قهرمانانه، ارائه الگو به شیعیان و پیروان اهل بیت و همه انسانهای خداجو و آزادی طلب است چرا که سکوت فاطمه «علیها السلام» به نوعی ظلم پذیری به حساب می‌آید. لذا حضرت زهرا «علیها السلام» با قیام و فریاد و بیان خطبه، روحیه ستیزه‌گری و قیام در برابر ظلم اقتصادی و بی‌عدالتی را نیز به دیگران آموزش می‌دهد و از همه می‌خواهد برای اقامه قسط و عدل و رفع تبعیض و مبارزه با رشوه، غصب و دست‌اندازی به ثروتهای نامشروع مبارزه کنند.

۹- حرکت‌های شجاعانه فاطمه زهرا «علیها السلام» در دفاع از فدک به این مسئله رنگ تاریخی فراگیر و جاودانه داد و این عمل غاصبانه را به عنوان یک عمل زشت شیطانی در تاریخ به ثبت رساند چرا که در پی همین دادخواهی بود که حضرت مسئله را به مسجد و اجتماع مردم کشانیدند و خطبه‌ای بلند و فصیح خواندند و حق خود و علی علیه السلام را با بیانی کاملاً علمی در دفتر تاریخ ماندگار نمودند. ۱۰- دفاع از فدک به نوعی دفاع از حیثیت اهل بیت و به نوعی اعاده حیثیت به حساب می‌آید.

چرا فدک را غصب کردند

عوامل سیاسی غصب فدک

گرفتن فدک از بانوی اسلام، فاطمه زهرا «علیها السلام»، مسئله ساده‌ای نبود که تنها مربوط به جنبه مالی باشد، بلکه جنبه اقتصادی آن تحت الشعاع مسائل سیاسی حاکم بر جامعه اسلامی بعد از رحلت پیامبر «صلی الله علیه و آله» بود، در حقیقت موضوع فدک را نمی‌توان از سایر حوادث آن عصر جدا نمود، بلکه حلقه‌ای است از یک زنجیر بزرگ و پدیده‌ای است از یک جریان کلی و فراگیر. برای این غصب بزرگ تاریخ عوامل زیر را می‌توان برشمرد: ۱- وجود فدک در دست خاندان پیامبر «صلی الله علیه و آله» یک امتیاز بزرگ معنوی برای آنها محسوب می‌شد و این خود دلیل بر مقام و منزلت آنها در پیشگاه خدا و اختصاص نزدیکی شدید به پیامبر «صلی الله علیه و آله» بشمار می‌آمد بخصوص اینکه در روایات شیعه و اهل سنت آمده است که به هنگام نزول آیه و آتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ [۴۷۱] پیامبر «صلی الله علیه و آله» فاطمه «علیها السلام» را فرا خواند و سرزمین فدک را به او بخشید. روشن است وجود فدک در دست خاندان پیامبر «صلی الله علیه و آله» با این سابقه تاریخی سبب می‌شد که مردم سایر آثار پیامبر «صلی الله علیه و آله» بخصوص مسئله خلافت و جانشینی آن حضرت را نیز در این خاندان جستجو کنند و این مطلبی نبود که طرفداران انتقال خلافت به کسان دیگر بتوانند آن را تحمل کنند. ۲- این مسئله از بعد اقتصادی نیز مهم بود و روی بعد سیاسی آن نیز اثر می‌گذاشت، چرا که علی «علیه السلام» و خاندان او اگر در مضیقه شدید اقتصادی قرار می‌گرفتند توان سیاسی آنها به همان نسبت تحلیل می‌رفت، و به تعبیر دیگر وجود فدک در دست آنان امکاناتی در اختیار آنان قرار می‌داد که می‌توانست پشتوانه مساله ولایت باشد، همانگونه که اموال خدیجه علیها السلام پشتوانه‌ای برای پیشرفت اسلام در آغاز نبوت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله بود. در همه دنیا معمول است هرگاه بخواهند شخص بزرگ یا کشوری را منزوی کنند او را در محاصره اقتصادی قرار می‌دهند که در تاریخ اسلام در داستان شعب ابوطالب و محاصره شدید اقتصادی مسلمین از سوی مشرکان قریش آمده است. در تفسیر سوره منافقین ذیل آیه: لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزَّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. [۴۷۲]. [اگر به مدینه باز گردیم، عزیزان، ذلیلان را بیرون می‌کنند.] به توطئه‌ای شبیه همین توطئه از سوی منافقین اشاره شده که به لطف الهی در نطفه خفه شد بنابراین جای تعجب نیست که مخالفان بکوشند این سرمایه را از خاندان پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» بگیرند و آنها را منزوی کرده و دستانشان را تهی سازند. ۳- اگر آنها حاضر می‌شدند فدک را به عنوان میراث پیامبر «صلی الله علیه و آله» و یا بخشش و هدیه آن حضرت به فاطمه «علیها السلام» در اختیار آن حضرت قرار دهند راهی باز می‌شد که مسئله خلافت را نیز از آنها مطالبه کند. این نکته را دانشمند معروف اهل سنت ابن ابی‌الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه به طرز ظریفی منعکس کرده است. او می‌گوید: "آیا فاطمه «علیها السلام» در ادعای مالکیت فدک

صادق بود؟ این را از (استادم) علی بن فارقی مدرس مدرسه بغداد سؤال کردم. گفت: آری. گفتم: پس چرا خلیفه اول فدک را به او نداد، در حالی که فاطمه علیها السلام نزد او راستگو بود؟ او تبسمی کرد و کلام لطیف و زیبا و طنز گونه‌ای گفت، در حالی که هرگز عادت به شوخی نداشت، گفت: لَوْ أَعْطَاهَا الْيَوْمَ فَدَكًا بِمُجَرَّدِ دَعْوَاهَا لَجَاءَتْ إِلَيْهِ عَدَاً وَادَّعَتْ لِرُؤُوسِهَا الْخَلَافَةَ زَحْرَحْتَهُ مِنْ مَكَانِهِ وَ لَمْ يَمَكِّنْهُ الْإِعْتِذَارُ وَ الْمُدَافِعَةُ بِشَيْءٍ لِأَنَّهُ يَكُونُ قَدْ أَسْجَلَ عَلَى نَفْسِهِ بِأَنَّهَا صَادِقَةٌ فِيمَا تَدَّعِيهِ كَأَنَّهَا مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَى بَيِّنَةٍ. [اگر ابی بکر آنروز فدک را بمجرد ادعای فاطمه «علیها السلام» به او می‌داد، فردا به سراغش می‌آمد و ادعای خلافت برای همسرش می‌کرد! و وی را از مقامش کنار می‌زد، و او هیچگونه عذری و دفاعی از خود نداشت، زیرا با دادن فدک پذیرفته بود که فاطمه «علیها السلام» هر چه را ادعا کند راست می‌گوید، و نیازی به بیینه و گواه ندارد.] سپس ابن ابی‌الحدید می‌افزاید: "این یک واقعیت است هر چند استادم به عنوان مزاح آن را مطرح کرد". این اعتراف صریح از دو دانشمند اهل سنت، شاهد زنده‌ای جهت بار سیاسی داستان فدک است. [۴۷۳].

چگونگی شناخت حضرت زهرا

اشاره

شناخت و معرفت به زوایای شخصیتی حضرت زهرا «علیها السلام» یکی از عوامل نزدیک شدن به خداست که علاوه بر این آثار تربیتی فراوان نیز خواهد داشت. باید تلاش کرد راههای گوناگون را برای عرفان بیشتر این بانوی گرامی معرفی نمود و نسیم روح بخش محبت او را هر چه بیشتر بر سرزمین وجود انسانها رسانید. نحوه‌های دستیابی به شناخت بیشتر شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» را شاید از دیدگاهی بتوان به سه طریق کلی تقسیم نمود تا بدینوسیله به گوشه‌هایی از جغرافیای بیکران وجودی او دست یابیم. ۱- شناخت از طریق مطالعه کمالات ذاتی و فردی حضرت زهرا «علیها السلام» ۲- شناخت از طریق شرافتهای خانوادگی و نژاد حضرت فاطمه «علیها السلام» ۳- شناخت از طریق آثار باقیمانده گفته‌های دیگران، القاب و... ما در این مجال با توجه به تقسیم‌بندی و تعریف فوق‌الذکر به فهرستی از راههای ممکن برای شناخت و معرفی هر چه بیشتر حضرت زهرا «علیها السلام» اشاره می‌کنیم:

کمالات ذاتی حضرت زهرا

۱- علم حضرت زهرا «علیها السلام» و دستیابی او به معدن وحی (فضیلت علمی) ۲- عصمت فاطمه زهرا «علیها السلام» و تنزه او از گناه و معصیت و خطا (فضیلت عملی) ۳- شجاعت حضرت زهرا «علیها السلام» ۴- عبادتهای حضرت که بخشی از آن در نماز و بخشی در نیایشهای متعدد او نمایانگر است ۵- صبوری و استقامت و بردباری حضرت زهرا «علیها السلام» ۶- تقوی و ورع حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» ۷- زهد و بی‌رغبتی او به دنیا ۸- قناعت و کفایت به حداقل زندگی با وجود امکان دسترسی به امکانات بیشتر ۹- سیاستمداری و تشخیص بالای مسائل زمان و تعقیب مسائل سیاسی زمان خود ۱۰- مدیریت منزل و دارا بودن وجدان کاری و جدیت در کار خانه ۱۱- قدرت خطابه و بیان حقائق ۱۲- ایثارگری و سخاوتمندی و انفاق و خدمات متعدد به مردم و محرومین

کمالات خانوادگی حضرت صدیقه زهرا

۱- دختر رسول خدا بودن (معصوم) ۲- همسر ولی خدا بودن (معصوم) ۳- مادر حسن و حسین علیهما السلام بودن (معصوم) ۴-

دختر خدیجه بودن

سایر راهها

علاوه بر این طریقه راههای دیگری نیز برای شناخت هر چه بهتر شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» وجود دارد که به تعدادی از آنها اشاره می‌کنیم. ۱- شناخت فاطمه زهرا «علیها السلام» از طریق شناخت حضرت علی «علیه السلام» چرا که این دو بزرگوار کفو (همتای) یکدیگرند و همتائی آنها در همه کمالات و خصلتهای علمی و عملی است. ۲- شناخت حضرت از طریق مطالعه و تحقیق و تدبر در القاب و اسامی حضرت. لازم به ذکر است در آیات قرآن و روایات دینی و اسناد تاریخی برای حضرت بیش از صد لقب و نام و نشان آورده شده است. ۳- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از طریق آیاتی که صراحتاً یا کنایتاً در شأن حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. ۴- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از طریق گفته‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در جلالت قدر او ۵- شناخت فاطمه «علیها السلام» از شیوه برخورد پیامبر عظیم‌الشأن اسلام با فاطمه زهرا «علیها السلام»، مانند بوئیدن او، بوسیدن او، قیام در برابر او، سرکشی مرتب به او ۶- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از راه تحقیق در کلمات ائمه اطهار در شأن حضرت فاطمه «علیها السلام» ۷- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از طریق دوستان و وفاداران به آن بانوی بزرگوار، افرادی همچون سلمان ۸- شناخت حضرت از طریق دشمنان حضرت و خباثتهای آنان چرا که گفته‌اند: تعرف الاشیاء باضدادها یعنی اشیاء و پدیده‌ها و از جمله انسانها را می‌توان از طریق دشمنان و اضداد آنان شناخت. ۹- شناخت کمالات فاطمه «علیها السلام» از طریق تربیت شدگان مکتب فاطمی و خدمتگزاران او همچون فضه خادمه، اسماء و... ۱۰- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از طریق گفته‌های بزرگان، متفکران، و محققان در طول تاریخ از قبیل دانشمندان، اهل سنت، علمای شیعه و یا مورخان و محققان بیگانه ۱۱- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» در زندگی خانوادگی و موفقیت او در تربیت بهترین فرزندان ۱۲- شناخت فاطمه زهرا «علیها السلام» از طریق مطالعه مقامات آخرتی آن حضرت در روز قیامت ۱۳- شناخت حضرت زهرا «علیها السلام» از طریق مقایسه او با دیگر چهره‌های به نام در بین بانوان همچون حضرت مریم، آسیه و... بطور مثال مطالعه خصلتهای حضرت مریم در قرآن و مقایسه آن با کمالات برتر حضرت زهرا «علیها السلام» ۱۴- شناخت شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» از دریچه ادبیات، اشعار، کتب و مقالات نوشته شده در موضوع زندگی آن بزرگوار ۱۵- شناخت تأثیرات شخصیتی حضرت زهرا «علیها السلام» در طول تاریخ حیات انسانها بر گروههای سیاسی گوناگون و زنان و مردان مختلف (مانند فاطمیون در مصر و...) ۱۶- مطالعه شجره طیبه ذریه فاطمه زهرا «علیها السلام» در سطح زمین و اثرات وجودی سادات بنی فاطمه در طول تاریخ ۱۷- تحقیق و مطالعه در اطراف مؤسسات، نهادها، کتابخانه‌ها و مجالس و محافلی که به نام حضرت زهرا «علیها السلام» در طول تاریخ در تمامی کشورهای جهان (مانند دانشگاه الازهر در مصر) بنیانگذاری و برگزار شده است. ۱۸- مطالعه تاریخ کرامات فاطمه زهرا «علیها السلام» در نتیجه توصلات و توجهات به ساحت مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» ۱۹- تأمل و دقت در اطراف احادیث و روایات رسیده از ناحیه مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» ۲۰- شناخت حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» از طریق تأمل و تدبر جملات کنائی یا تشبیهی که در معرفی حضرت بکار رفته است. (تعریف بالتشبيه)

چند حکم فقهی در شأن حضرت زهرا و یادی از خروش امام خمینی

حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» دارای جلالت مقام و احترام و تقدس خدائی است و به همین دلیل گفتگو درباره او و تماس با نام مقدس فاطمه زهرا «علیها السلام» دارای قانون و ضابطه دینی است. در اینجا ضمن آوردن متن خطاب امام خمینی رحمه الله به مدیر صداوسیما در سال ۱۳۶۷ پس از پخش برنامه‌ای درباره الگوی زن که در این برنامه به ساحت مقدس حضرت زهرا «علیها

السلام» توهین شده بود بخشی از مسائل فقهی را از کتاب صدیقه طاهره ارائه می‌دهیم: ۱- متن حکم امام خمینی رحمه الله بسمه تعالی آقای محمد هاشمی مدیر عامل صدا و سیمای جمهوری اسلامی با کمال تأسف و تاثر روز گذشته (روزشنبه ۸ بهمن) از صدای جمهوری اسلامی مطلبی در مورد الگوی زن پخش گردیده است که انسان شرم دارد بازگو نماید. فردی که این مطلب را پخش کرده است تعزیر و اخراج می‌گردد و دست اندرکاران آن تعزیر خواهند شد. در صورتیکه ثابت شود قصد توهین در کار بوده است بلاشک فرد توهین کننده محکوم به اعدام است. اگر بار دیگر از اینگونه قضایا تکرار گردد موجب تنبیه و توبیخ و مجازات شدید و جدی مسئولین بالای صدا و سیما خواهد شد. البته در تمامی زمینه‌ها قوه قضائیه اقدام می‌نماید. روح الله الموسوی الخمینی [۴۷۴]. ۲- ۶۷/۱۱/۹-۲ ارزش و احترام فاطمه «علیها السلام» و جنبه قداست آن بانوی بزرگوار که برای هر مسلمان مؤمن یک مسئله بدیهی و مسلم است در فقه پربار و فرهنگ بی‌بدلیل اسلامی نیز فصل درخشانی را به خود اختصاص داده است. بعبارت دیگر فقه اسلامی که در آن هیچ گونه تجلیل و تکریم و هیچ گونه تحریم و تکفیری بی‌پایه و اساس نیست بصورتی بسیار پرمعنا، تجلیل، تکریم و تعظیم نسبت به فاطمه زهرا «علیها السلام» را در چنان مرتبه والائتی قرار داده که رعایت آن بر هر فرد مسلمان در ردیف واجبات و عدم رعایت آن جزو محرمات و معاصی به‌شمار می‌آید. ۳- برای فرد بی‌وضو حرام است که اسم خداوند متعال را مس نماید و مس اسامی مبارک پیغمبر «صلی الله علیه و آله» و ائمه و حضرت زهرا «علیها السلام» نیز اگر هتک حرمت و بی‌احترامی تلقی شود حرام است. ۴- حفظ حرمت اسامی مقدس معصومین علیهم السلام و زیر پا نگذاشتن و دور نگه داشتن این اسامی مبارک از اماکن آلوده به نجاست و ناپاکی، از واجبات شرعی است. ۵- در باب دیات و قصاص فقه اسلامی نیز آمده است که متعدیان به حقوق اعتقادی، حکم ارتداد را دارند. علامه حلی در تحریر الاحکام در این باره می‌گوید: "کسی که مادر پیامبر گرامی یا دخترش را مورد قذف و نسبت ناروای عمل غیر مشروع قرار دهد، مرتد و خارج از دین است." شهید اول در لمعه و شهید ثانی در شرح لمعه نیز همین تعبیر را در مورد قذف رسول الله «صلی الله علیه و آله» دارند. مرحوم صاحب ریاض نیز نظر علامه حلی را در کتاب خود نقل می‌کند و سپس می‌افزاید: "ممکن است گفته شود که حکم مذکور اختصاص به فاطمه زهرا «علیها السلام» دارد، نه، همه دختران رسول الله «صلی الله علیه و آله»، زیرا طهارت آن مخدره باتوجه به آیه تطهیر مورد اجماع است." مرحوم صاحب جواهر نیز، نظر صاحب ریاض را تائید می‌کند و آنگاه می‌افزاید: "مادر رسول الله «صلی الله علیه و آله» نیز همین حکم را دارد، به اعتبار اینکه معلوم است آلوده گیهای جاهلیت موجب تلویث رسول الله «صلی الله علیه و آله» نبوده است." ۶- کيفر دشنام گفتن به فاطمه زهرا «علیها السلام» قتل است و بر اساس فقه اسلامی، فردی که نسبت به آن بانوی مقدس هتک حرمت کند و به فحاشی و دشنام گوئی زبان بگشاید مستوجب مرگ است و باید به قتل رسانده شود. بلی، این شدت عمل و سختگیری فقه اسلامی در این مورد، شاید بدین جهت باشد که حرمت و منزلت آن بانوی بزرگوار نیز هم پایه با احترام ائمه و پیشوایان معصوم است و بازگشت به فحاشی و هتک حرمت و سب رسول الله صلی الله علیه و آله دارد. لذا کسی که به آن بانوی مطهره و مخدره فحاشی کند حکم کسی را دارد که به سب رسول الله صلی الله علیه و آله زبان گشوده است و باید به قتل رسانده شود. امام خمینی رحمه الله در تحریر الوسيله می‌فرماید: "الحاق صدیقه طاهره «علیها السلام» به ائمه اطهار از فرزندانش، خالی از وجه نیست. بلی اگر دشنام به صدیقه طاهره بازگشت به دشنام و سب رسول الله صلی الله علیه و آله نماید، بدون شبهه دشنام دهنده کشته می‌شود." بدین سان ملاحظه می‌شود که رعایت حدود و مرزهای احترام آن بانوی بزرگوار همچون رعایت حرمت سایر معصومین علیهم السلام تا چه حد در فقه اسلام منظور نظر صاحب شریعت و لازم‌الرعایه بوده است. تا جائی که در صورت عدم رعایت این حدود و مرزها، عامل و مرتکب شونده هتک حرمت و گوینده ناسزا و دشنام، محکوم به قصاص و مستوجب کيفر اعدام و کشته شدن می‌گردد. آری، این احترام والا و شایان، بخشی از احترام و اعتقاد و تقدسی است که اسلام، نسبت به حقوق انسان و حقوق معنویت و تکامل بشر و انسانهای کامل قائل شده است. و همچنین نشان می‌دهد که فاطمه زهرا «علیها السلام» از سوی خداوند متعال و از نظر صاحب شریعت در چه

حد از تقدس و احترام قرار دارد. [۴۷۵].

چهل شب خودسازی پیامبر برای پدیدار شدن نور فاطمه

پدیدار شدن انسانی همچون فاطمه علیها السلام در عالم وجود و پای گذاردن او بر فرش زمین پدیده بسیار عظیم و حادثه‌ای فوق‌العاده بزرگ است که علاوه بر شایستگی تام پدر و مادر و صلاحیتهای آنان نیاز به مقدمات و رعایت آداب و قوانین خاصی دارد. پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه و آله برای پدیدار نمودن نور فاطمه علیها السلام یک اربعین روزه‌داری و عبادت و تهجد و ذکر و فکر دارند و خدیجه در گوشه تنهایی نیز به عبادت مشغول است تا در پایان این چهل شبانه روز ریاضت و خودسازی با خوراکی بهشتی نطفه فاطمه زهرا «علیها السلام» منعقد گردد. نقل تاریخی ماجرا چنین است: روزی پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» با علی «علیه السلام» و عده‌ای از اصحاب از جمله عمار یاسر، حمزه و عباس در ابطح نشسته بودند. جبرئیل به صورت اصلی خود نازل شد و گفت: "ای محمد «صلی الله علیه و آله» خداوند به شما سلام رسانده می‌فرماید: باید چهل روز از خدیجه کناره‌گیری کنی." بدین جهت آن حضرت دیگر به خانه نرفت، روزها روزه بود و شبها تا صبح به عبادت می‌پرداخت. پیامبر «صلی الله علیه و آله» برای رفع دلتنگی همسر وفادارش عمار را به خانه فرستاد و به او فرمود: "به خدیجه «علیها السلام» بگو: این که تو را ترک کردم از روی بی‌مهری نیست، بلکه به دستور پروردگار است، گویا امر مهمی در کار است. نگران مباش که شما در نیکی برتری داری و زن شایسته‌ای هستی، خداوند تعالی روزی چند بار به تو بر ملائکه افتخار می‌کند، هر شب در خانه را ببند و در بستر خود بیاسای. من تا پایان مدت تعیین شده از سوی خداوند حکیم در خانه فاطمه بنت‌اسد خواهم بود." حضرت خدیجه «علیها السلام» روزها از فراق شوی مهربان خویش می‌گریست. از اینکه تا مدتی سیمای مبارکش را زیارت نمی‌کرد بسیار اندوهگین بود. جبرئیل پس از چهل روز بر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نازل شد و عرض کرد: "ای محمد «صلی الله علیه و آله» خدا به تو سلام می‌رساند و می‌فرماید: امشب خود را برای هدیه و کرامت من مهیا ساز." پس از آن میکائیل طبقی را که دستمالی از حریر بهشتی روی آن کشیده شده بود پیش روی آن حضرت گذاشت و عرض کرد: "پروردگارت فرمود: امشب با این خوراک افطار کن." حضرت علی «علیه السلام» در این باره فرمود: پیامبر «صلی الله علیه و آله» هر شب هنگام افطار به من می‌فرمود: "در را بگشا تا هر کس میل دارد با پیامبر افطار کند." اما آن شب فرمود: "در خانه بنشین و نگذار کسی وارد شود زیرا این خوراک بر غیر من حرام است." پیامبر «صلی الله علیه و آله» پارچه حریر را از روی طبق غذا برداشت. در آن طبق یک خوشه خرما، یک خوشه انگور، و جامی از آب بهشت بود. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از آن خوراک میل کرد تا سیر شد سپس آب بهشتی را نوشید تا سیراب گشت. پس از آن جبرئیل با کوزه بهشتی آب بر دست مبارک آن حضرت ریخت و میکائیل دست ایشان را شست و اسرافیل دست حضرتش را با دستمال خشک کرد بعد از آن بقیه طعام دوباره به آسمان برگشت چون رسول اکرم «صلی الله علیه و آله» برای نماز آماده شد جبرئیل عرض کرد: "در این هنگام لازم نیست نماز مستحبی به جای آری، همین الان به خانه خدیجه برو و در کنار او باش، زیرا حق تعالی اراده کرده است در این شب از نسل تو ذریه پاکیزه‌ای خلق کند." از اینرو پیامبر «صلی الله علیه و آله» روانه خانه خدیجه شد حضرت خدیجه علیها السلام ماجرای چهل روز هجران و وصال دوباره‌اش را چنین بازگو کرده است: "من با تنهایی انس گرفته بودم، هنگام شب درها را می‌بستم و پرده‌ها را می‌کشیدم و نماز می‌گزاردم، سپس چراغ را خاموش کرده به بستر می‌رفتم. شب چهلم، در بین خواب و بیداری متوجه شدم که کسی در می‌زند سؤال کردم: چه کسی در خانه مرا می‌زند، در حالی که جز وجود مقدس پیامبر «صلی الله علیه و آله» کسی حق ندارد کوبه در را به صدا در آورد. ناگاه از پشت در صدای دلنوازی شنیدم که فرمود: منم محمد «صلی الله علیه و آله» در را باز کن. چون آن صدای روح‌بخش را شنیدم با اشتیاق بسیار از جا برخاستم و در را گشودم. پیامبر «صلی الله علیه و آله» وارد شد و این بار بر خلاف عادت دیرینه‌اش هنگام خواب آب طلیده و تجدید وضو می‌کرد و دو

رکعت خوانده و سپس وارد بستر می‌شد، یک راست به بستر آمد طولی نکشید که من نور حضرت زهرا «علیها السلام» را درون خود یافتم [۴۷۶].

چهل شبه قبر برای فاطمه

یکی از سندهای مظلومیت فاطمه «علیها السلام»، یکی از سندهای مبارزاتی حضرت زهرا «علیها السلام»، یکی از گلایه‌های حضرت فاطمه «علیها السلام» از دوستان و یکی از جهادهای مقدس فاطمه علیها السلام» مخفی بودن مزار آن بانوی بزرگوار حسب الوصیة خودشان می‌باشد اما برای عملی شدن این وصیت امیرالمؤمنین، با مشکلاتی مواجه بودند از جمله در تاریخ آمده است: شبی که جنازه فاطمه «علیها السلام» را دفن می‌کردند در قبرستان بقیع صورت چهل قبر تازه احداث کردند و وقتی که مسلمانان از وفات فاطمه «علیها السلام» آگاه شدند به قبرستان بقیع رفتند، در آنجا چهل قبر تازه یافتند، قبر فاطمه «علیها السلام» را پیدا نکردند، صدای ضجه و گریه از آنان برخاست، همدیگر را سرزنش می‌کردند و می‌گفتند: "پیامبر شما جز یک دختر در میان شما نگذاشت، ولی او از دنیا رفت و به خاک سپرده شد و در مراسم نماز و دفن او حاضر نشدید و قبر او را نمی‌شناسید" [۴۷۷].

ح

حانیه

اشاره

یکی از القاب حضرت زهرا «علیها السلام» حانیه است. حانیه در لغت به معنای زن مهربان و شفیق و پرمهر است مهربانی‌ها و شفقت حضرت زهرا «علیها السلام» بسیار گوناگون و متنوع است که به برخی از آنها در این مجال اشاره می‌کنیم:

شفقت دنیائی حضرت زهرا

۱- شفقت در حق پدر ۲- شفقت در حق مادر ۳- شفقت در حق شوهر ۴- شفقت در حق فرزندان ۵- شفقت در حق مردم الف - در حق شاگردان خود ب - در حق مساکین و نیازمندان ج - در حق میهمانان خود د - در حق گنهکاران از امت پدرشان ه - در حق محبین و پیروان خود

شفقت آخرتی حضرت زهرا

۱- در حق محبین و پیروان خود ۲- در حق گنهکاران از امت اسلامی بواسطه شفاعت ۳- در حق فرزندان خود بواسطه انتقام از دشمنان فرزندان خود

شفقت نسبت به پدر و مادر

حضرت زهرا «علیها السلام» در هنگامی که اندوه مادر را احساس نمود به مادر گفت: یا أُمَّهُ لَا تَحْزَنِي وَلَا تَرْهَبِي فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ أَبِي. [مادر جان، اندوهگین و مضطرب مباش زیرا پروردگار جهانیان یار و یاور پدرم رسول الله «صلی الله علیه و آله» می‌باشد. [۴۷۸].] و هنگامی که مادرشان از دنیا رفته گرداگرد وجود پدر حرکت می‌نمودند و می‌فرمودند: این امی، این امی... [کجاست مادرم کجاست مادرم...]. در موضوع شفقت حضرت زهرا «علیها السلام» به پدر بزرگوارشان قصه‌های متعدد وجود دارد. همراهی فکری و

عملی فاطمه زهرا «علیها السلام» با پدر و کمک به ایشان حتی در جنگها و مسافرتها نشان‌دهنده گوشه‌ای از شفقت حضرت زهرا «علیها السلام» به پدر است و کمک به ایشان در اهداف رسالت و دفاع در برابر تهاجم دشمنان و التیام زخمهای حضرت در جنگها و مسافرتها نشان‌دهنده گوشه‌ای دیگر از شفقت حضرت زهرا «علیها السلام» به پدر می‌باشد. این شفقت تا آنجاست که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله «دخترشان را به امایها ملقب می‌نمایند. گوشه‌هایی از محبت عمیق و عواطف زیبای انسانی فاطمه زهرا «علیها السلام» از اشعار و مرثیه‌ها و حالات حضرت پس از رحلت پیامبر بزرگوار نمایان می‌شود. یا اَبْتَاهُ! اِلَى جَبْرِیْلِ نُنْعَاهُ، اِنْفَطَعَتْ عَنَّا اَخْبَارُ السَّمَاءِ یا اَبْتَاهُ لَا یَنْزِلُ الوَحْیُ اِلَیْنَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اَبَدًا. [آه ای پدر! پس از تو باید شکوه‌های دل را به حضرت جبرئیل گفت، آه که با وفات تو خبرهای آسمانی قطع شد و دیگر برای همیشه از طرف خدا وحی فرستاده نخواهد شد. [۴۷۹].] از انس بن مالک روایت شده که حضرت زهرا «علیها السلام» پس از وفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» با غم و اندوه می‌گریست و می‌فرمود: یا اَبْتَاهُ! اَجَابَ رَبًّا دَعَاَهُ. یا اَبْتَاهُ! مَنْ جَنَّهُ الفِرْدَوْسِ مَأْوَاهُ. یا اَبْتَاهُ! اِلَى جَبْرِیْلِ نُنْعَاهُ. [آه ای پدر! پدرم دعوت پروردگار را لیبیک گفت و در فردوس برین منزل کرد. ای پدر پس از تو با جبرئیل باید درددل نمود. [۴۸۰].] پس از مراسم تدفین خطاب به انس فرمود: یا اَنْسُ! اَطَابَتْ اَنْفُسُكُمْ اَنْ تَحْتُوْا عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ «صلی الله علیه و آله» التُّرَابَ؟ [ای انس! آیا دلتان آمد که خاک بر روی رسول خدا بریزید؟ [۴۸۱].]

شفقت و مهربانی نسبت به شویشان علی

هیچگاه از علی «علیه السلام» تقاضایی نمودند و از او امر و خواهشهای او سرباز نمی‌زدند و در هنگام مسافرتها علی علیه السلام چشمان فاطمه علیها السلام اشکبار بود. هنگام برگشت از سفرهای جنگی از او استقبال می‌نمود و شمشیرش را می‌گرفت و از خون پاکیزه می‌نمود. هیچگاه او را با نام صدا نمی‌زد بلکه به او می‌گفت یا ابالحسن. در خانه با جدیت کار می‌کرد با سخت‌ترین شرایط اقتصادی در خانه خود و فرزندان خود را سازگار نموده بود جهادهای مکرر علی و مخاطرات زندگی او را تحمل می‌نمود و بالاخره حاضر بود و چنین عمل نمود که خود و نه تنها خود بلکه خود و فرزندان خود را قربانی ولایت علی علیه السلام و دفاع از سیاستمداری و حاکمیت او نمود. شاید بتوان همه عواطف و احساسات پاک فاطمه علیها السلام را در این کلام او خلاصه نمود. امام علی «علیه السلام» تنها و مظلوم از مسجد مدینه بیرون آمده راه خانه را در پیش گرفت، حضرت زهرا «علیها السلام» شوهر معصوم را نگریسته و فرمود: رُوْحِی لِرُوْحِکَ الفِدَاءِ، وَ نَفْسِی لِنَفْسِکَ الوِفَاءِ یا اَبَا الحَسَنِ اِنْ کُنْتُ فِی خَیْرِ کُنْتُ مَعَّکَ وَ اِنْ کُنْتُ فِی شَرٍّ کُنْتُ مَعَّکَ. [علی جان، جانم فدای تو، و جان و روح من سپر بلاهای جان تو، یا ابالحسن همواره با تو خواهم بود، اگر تو در خیر و نیکی بسر می‌بری با تو خواهم زیست و یا اگر در سختی و بلاها گرفتار شدی باز هم با تو خواهم بود. [۴۸۲].]

شفقت و مهربانی در حق فرزندان

امام حسن «علیه السلام» مریض شد و درد و بی‌تابی آن بزرگوار بالا گرفت. حضرت زهرا «علیها السلام» فرزند عزیزش را خدمت رسول خدا برده فرمود: یا رَسُوْلُ اللّٰهِ اُدْعُ اللّٰهَ لِاِنَّکَ اَنْ یَشْفِیَهُ. [ای رسول خدا! پروردگارت را بخوان تا فرزندت را شفا دهد. [۴۸۳].]

شفقت نسبت به مردم

۱- ما عِنْدَنَا اِلَّا قُوْتُ الصَّیْبِیِّهِ وَ لَکِنَّا نُؤْتِرُ بِهٖ صَیْفَنَا. [در خانه ما غذایی نیست مگر به اندازه خوراک دختر بچه، اما امشب ایثار کرده گرسنگی را تحمل می‌کنیم و همین مقدار غذا را به مهمان می‌بخشیم. [۴۸۴].] ۲- اسماء همسر جعفر طیار نقل می‌کند که در

لحظه‌های پایان عمر حضرت زهرا «علیها السلام» متوجه آن بزرگ زنان عالم بودم، ابتدا غسل کرد و لباسها را عوض کرد و در خانه مشغول راز و نیاز با خدا شد. جلو رفتم، فاطمه «علیها السلام» را دیدم که رو به قبله نشسته، و دستها را به سوی آسمان برآورده، چنین دعا می‌کند: اَللّٰهُمَّ وَ سَيِّدِي اَسْئَلُكَ بِالَّذِيْنَ اَضِيَّتْ فِئَتُهُمْ وَ بَيْكَاةِ وَ لَدَيَّ فِيْ مُفَارَقَتِيْ اَنْ تَغْفِرَ لِعُصَاةِ شِيْعَتِيْ وَ شِيْعَةِ ذُرِّيَّتِيْ. [پروردگارا! بزرگا! به حق پیامبرانی که آنها را برگزیدی و به گریه‌های حسن و حسین در فراق من، از تو می‌خواهم گناهکاران شیعیان من و شیعیان فرزندان مرا ببخشایی. [۴۸۵].] ۳- امام حسن مجتبی «علیه السلام» مادر را دید که همواره برای همسایگان، برادران اسلامی، و مردم مسلمان دعا می‌کند، گفت: "مادر جان چرا برای خودت دعا نمی‌کنی؟" حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ داد: اَلْحَجَارُ ثُمَّ الدَّارُ. [پسرم! اول همسایه، سپس خانه خود. [۴۸۶].]

حجاب از دیدگاه فاطمه

اصل تستر ظاهر و دارا بودن صفت کمالی عفاف برای زن مومن یکی از وظایف دینی و انسانی بشمار می‌رود که زنان مسلمان جهت حفظ تقوی و کسب رضایت خدا و رسول خدا «صلی الله علیه و آله» و ابراز بندگی خدا از طرفی، و جهت حفظ امنیت اخلاقی اجتماع باید ملتمز به آن باشند. یکی از پیامهای صریح زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» اهمیت دادن آن بانوی گرامی به حجاب و پوشش در حد فوق العاده می‌باشد که در این مختصر به ذکر دو روایت کفایت می‌کنیم: (به بحث چادر مراجعه شود) قال الکاظم «علیه السلام»: قَالَ عَلِيٌّ «علیه السلام» اِسْتَأْذَنَ اَعْمَى عَلِيَّ فَاطَمَتْهُ «علیها السلام» فَحَجَبَتْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ «صلی الله علیه و آله» لَهَا، لِمَ حَجَبْتَهُ وَ هُوَ لَا يَرَاكَ؟ فَقَالَتْ «علیها السلام»: اِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَانِيْ فَاِنِّيْ اَرَاهُ وَ هُوَ يَشْمُ الرِّيْحَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ «صلی الله علیه و آله»: اَشْهَدُ اَنَّكَ بَضْعَةٌ مِّنِّيْ. [۴۸۷]. [علی «علیه السلام» فرمود: نایبنائی اجازه خواست و بر فاطمه «علیها السلام» وارد شد پس حضرت خود را از او پوشاند. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به وی فرمود: برای چه خود را از او می‌پوشانی در حالی که تو را نمی‌بیند؟ فاطمه «علیها السلام» عرض کرد: اگر او مرا نمی‌بیند ولی همانا او را می‌بینم و وی بوی مرا استشمام می‌کند. آنگاه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمودند: گواهی می‌دهم که بی‌شک تو پاره تن منی. [از این روایت علاوه بر پوشاندن بدن لزوم پوشش بوی عطر زنان هم از مردان نامحرم نیز فهمیده می‌شود. امام علی «علیه السلام» می‌فرماید: "خدمت پیامبر گرامی اسلام بودیم، آن حضرت پرسید: چه چیزی برای زنان نیکو و رواست؟ حضرت فاطمه «علیها السلام» پاسخ دادند: "خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ اَنْ لَا يَرِيْنَ الرِّجَالَ وَ لَا يَرَاهُنَّ الرِّجَالُ. [۴۸۸]. [آنچه برای زنان نیکوست اینکه بدون ضرورت مردان نامحرم را نبینند و نامحرمان نیز او را ننگرند.]

حدیث کساء

یکی از ماجراهای شیرین زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» قصه‌ای است که در قالب حدیث کساء از زندگی آن حضرت نقل شده است. این حدیث در مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی و در کتاب فاطمه‌الزهرا «علیها السلام» بهجه قلب المصطفی [۴۸۹] مدارک آن نقل شده است. حدیثی است شیرین و خواندنی که در مدح اهل بیت عصمت و طهارت است، که در ضمن آن بخشی از فضائل آن بزرگواران مخصوصاً طهارت و قداست روح و نفس آنها مورد گفتگو قرار گرفته است. حدیث کساء یکی از احادیث و دعاهایی است که به تجربه ثابت شده است می‌تواند در حل مشکلات و گرفتاریها مؤثر واقع شود و عامل زدایش اندوه و غمناکی شیعیان اهل بیت خواهد بود و این مطلبی است که در آخر این حدیث به آن تصریح شده است: ...هر گاه فردی گرفتار در جمع (قرائت کنندگان این حدیث) باشد خداوند گرفتاری او را برطرف می‌سازد و یا اگر غمگین در میانشان باشد غم و اندوهش برطرف می‌شود و اگر نیازمندی باشد خداوند نیازش را برطرف می‌کند. به نقل از حضرت آیت الله بهاءالدینی خواندن این حدیث شریف مؤثر در رفع مشکلات و نابسامانی‌ها خواهد بود.

حدیث لوح

حدیث لوح گفتاری است نورانی در معرفی اوصیاء و جانشینان پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه وآله. حدیثی که با معرفی تک تک معصومین علیهم السلام پرده از بعضی از وقایع و اتفاقات زمانهای آنها برمی دارد ما در اینجا جهت اختصار فقط به نقل ترجمه این حدیث کفایت می کنیم: ابوبصیر از امام صادق «علیه السلام» روایت نموده است که حضرت فرمود: "پدرم امام باقر «علیه السلام» به جابر بن عبدالله انصاری فرمود: من با تو کاری دارم چه وقت مناسب است که تو را در مکان خلوتی ببینم و از تو پرسش نمایم؟ جابر گفت: هر وقت که اراده فرمائید. حضرت روزی با او خلوت کرده به او فرمود: ای جابر! درباره آن لوحی که در دست مادرم فاطمه علیها السلام «دختر رسول خدا» صلی الله علیه وآله دیدی و آنچه که در آن نوشته شده بود، به من خبر ده! جابر گوید: خدا را گواه می گیرم که در زمان زندگی پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله به حضور حضرت زهرا «علیها السلام» مشرف شدم تا تولد حسین «علیه السلام» را به آن حضرت تبریک و تهنیت گویم. در دست آن حضرت لوحی سبز رنگ دیدم، گمان کردم زمرد است، با خطی سپید مانند نور خورشید روی آن نوشته شده بود. عرض کردم: پدر و مادرم به فدایت باد! ای دختر رسول خدا! این لوح چیست؟ فرمود: این لوحی است که خداوند عزوجل به پیامبرش هدیه کرده و در آن نام پدر و نام شوهر و فرزندان و جانشینان از فرزندانم نوشته شده است و پدرم بخاطر خشنودی من آن را به من بخشیده است. جابر گوید: حضرت آن لوح را به من داد. من آن را خوانده از روی آن نسخه‌ای برداشتم " امام باقر فرمود: "آیا می توانی آن را به من نشان دهی؟" گفت: "آری". حضرت با وی به خانه‌اش رفت. جابر نامه‌ای را بیرون آورد. حضرت فرمود: "ای جابر! تو در نوشته خودت نگاه کن تا من بر تو بخوانم" جابر در نسخه خود نگریسته، پدرم حضرت باقر بر او قرائت فرمود، بخدا سوگند حتی یک حرف با نوشته او مخالفت نداشت. جابر گفت: "خدا را شاهد می گیرم که به همین گونه در آن لوح نوشته دیدم: بنام خداوند بخشنده مهربان، این نوشته‌ای است از سوی خداوند شکوهمند و با حکمت برای محمد، نور و فرستاده و نماینده و راهنمایش که فرشته وحی آن را از سوی پروردگار جهانیان آورده است، ای محمد نامه‌های مرا بزرگ شمار، نعمتهایم را سپاس گزار، الطاف و بخششهایم را منکر مباش! همانا من خدایم، جز من خداوندی نیست، در هم شکننده زور گویان، نابود کننده گردنفرازان، خوار کننده ستمگران و پاداش دهنده روز جزایم. همانا من خدایم و جز من خداوندگاری نیست هر کس به غیر فضل من امیدوار باشد و یا از غیر عدالت من بترسد، او را به گونه‌ای عذاب کنم که هیچ یک از جهانیان را بدان گونه عذاب نکرده باشم، پس مرا پرستش کن و بر من توکل نما! من هیچ پیامبری را مبعوث نکردم و دوران هیچ پیامبری پایان نیافته مأموریتش سپری نشد مگر اینکه برایش جانشینی قرار دادم. من تو را بر پیامبران برتری داده جانشینت را بر جانشینان فضیلت بخشیدم، و به دو نوه و به دو شیر بچه‌ات، حسن و حسین بعد از او تو را گرامی داشتم، حسن را پس از سپری شدن دوران پدرش، معدن علم خود و حسین را نگهبان گنجینه وحی ام قرار دادم و او را به شهادت گرامی داشته فرجام کارش را به خوش بختی و سعادت ختم کردم، او برترین شهید و درجه شهادتش والاترین درجه است، کلمه تامه خود را با او قرار دادم و حجت بالغه من نزد اوست، پاداش و کیفرم را با وساطت خاندان او انجام می‌دهم، نخستین نفر از خاندان او علی، سرور عابدان و زیور اولیاء گذشته من است و پسرش همانم جد پسندیده‌اش محمد که شکافنده علم و معدن حکمت من است، ناباوران درباره جعفر نابود می‌شوند و آن کس که او را رد نموده پذیرایش نباشد، همانند کسی است که مرا رد کرده است. این گفتار حتمی و راستین من است که جایگاه جعفر را گرامی داشته من او را درباره دوستان و پیروان و یارانش خشنود می‌سازم، پس از او موسی را در شرایطی آشفته و تاریک انتخاب می‌کنم، زیرا رشته سنت واجم بریده نگشته و حجت پوشیده نخواهد ماند و دوستانم هرگز به زحمت نخواهند افتاد. آگاه باش! هر کس منکر یکی از آنان شود، مانند آن است که نعمتم را انکار کرده باشد و هر کس یک آیه از کتابم را تغییر دهد، بر من تهمت و افترا بسته است. وای بر افترا زندگان منکر به هنگام سپری شدن دوران بنده‌ام و

حبیب و برگزیده‌ام موسی! آگاه باشید! کسی که هشتمین نفر را تکذیب کند، همه اولیاء مرا تکذیب کرده است. علی، ولی و ناصر من و کسی است که زحمت‌های پیامبری بر دوش او گذارده شده است و با تحمل بار سنگین آن او را آزموده‌ام. وی را دیوی خود خواه و مستکبر خواهد کشت و در شهری که ذوالقرنین، این بنده شایسته، آن را ساخته است، در کنار بدترین مخلوقم دفن خواهد شد. این گفتار حتمی است که دیدگانش را به محمد پسرش و جانشین پس از او روشن خواهم ساخت. او وارث علم و معدن حکمت و جایگاه راز نهانی و حجت من بر آفریدگانم است. بهشت را جایگاهش قرار داده شفاعتش را درباره هفتاد نفر از افراد خانواده‌اش که همگی مستوجب آتش جهنم باشند می‌پذیرم، و پسرش علی که ولی و ناصر و شاهد و گواه من در بین مخلوقاتم و امین بر وحی‌ام می‌باشد دوران او را با سعادت و نیک‌بختی ختم می‌کنم و از او دعوت کننده به راهم و نگهبان دانشم، حسن را بیرون می‌آورم، و بعد این دوران را به پسرش (م ح م د) تکمیل می‌کنم که رحمت برای جهانیان است، کمال موسی و روشنائی عیسی و پایداری ایوب بر اوست، بزودی دوستانم در دوران او خوار گردند و سرهایشان همچون سرهای ترک و دیلم به هدیه فرستاده شود، آنان کشته و سوزانیده می‌شوند و پیوسته در حال ترس و رعب و اضطرابند، زمین از خونشان رنگین و فریاد و آه و ناله در بین زنانشان گسترش یابد، آنان دوستان راستین من می‌باشند، هرگونه آشوب کور و تاریک را بوسیله آنان دفع کنم و تزلزلات و دگرگونیها را بوسیله آنان برطرف سازم و سختیها و زنجیرها را توسط آنان بگسلم. درود و رحمت پروردگارشان بر ایشان باد! و آنان همان راه یافتگانند [۴۹۰].

حدیث لولاک

از جابر بن عبدالله انصاری از رسول‌الله «صلی الله علیه و آله» نقل شده است که خداوند تعالی فرمود: **يَا اَحْمَدُ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ وَلَوْلَا عَلِيٌّ لَمَا خَلَقْتُكَ وَلَوْلَا فَاطِمَةُ لَمَا خَلَقْتُكُمْ**. [ای احمد «صلی الله علیه و آله» اگر تو نبودی افلاک و جهان را خلق نمی‌کردم و اگر علی «علیه السلام» نبود تو را نمی‌آفریدم و اگر فاطمه «علیها السلام» نبود تو و علی را خلق نمی‌کردم. [۴۹۱].

حرز حضرت فاطمه

حرز (بکسر حاء)، موضع محکم و حصین است. و در شرع، امری است که معید برای محفوظ نگهداشتن اموال است. در عادت و عرف مانند خانه، خیمه. [۴۹۲]. حرز به معانی زیر نیز می‌باشد: ۱- جای استوار، پناهگاه ۲- بهره، حظ، نصیب ۳- دعایی که بر کاغذی نویسند و با خود دارند، بازوبند، چشم‌آویز، تعویذ [۴۹۳]. در بین ادعیه وارده در کتب دعا به دعاهائی برخورد می‌کنیم که با تمسک به بعضی از اسماء و صفات خدا قلعه‌ای معنوی و حصن حصین در برابر حوادث و آفات برای انسان فراهم می‌کنند این گونه دعاها معروف به حرز می‌باشند. معمولاً همه ائمه و پیشوایان دینی دارای حرزهای مخصوص می‌باشند از جمله حرز حضرت زهرا «علیها السلام» این عبارات از این دعاست: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ فَأَغْنِنِي وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ**. [۴۹۴].

حوراء انسیه

فاطمه زهرا «علیها السلام» به سال پنجم بعثت در روز بیستم جمادی الثانی، در حالی که چهل و پنج سال از ولادت پیامبر «صلی الله علیه و آله» گذشت، در مکه دیده به جهان گشود چنان که این مطلب از امام صادق علیه السلام و امام باقر «علیه السلام» نقل شده است: "خدیجه «علیها السلام» مادر حضرت فاطمه «علیها السلام» است، پیامبر «صلی الله علیه و آله» وقتی که (در یکی از معراجهای خود) به آسمان عروج کرد، از میوه‌ها و از خرماهای تازه و سیب بهشتی خورد، خداوند آن غذاهای بهشتی را در صلب پیامبر «صلی

الله علیه و آله» به نطفه مبدل کرد، هنگامی که آن حضرت از معراج بسوی زمین بازگشت، با خدیجه «علیها السلام» هم‌بستر شد و به این ترتیب نور فاطمه علیها السلام» در رحم خدیجه «علیها السلام» قرار گرفت، روی این اساس فاطمه «علیها السلام» حوراء انسیه است یعنی در عین اینکه انسان روی زمین است از حوریان بهشتی است [۴۹۵].

حی علی خیر العمل

اذان، حاوی پیامهای گوناگون اعتقادی در موضوع توحید، نبوت و امامت و ولایت است. شعاری است که علامت وجود مسلمان و مسلمانی، نماز، مسجد و جماعت می‌باشد. شعاری که بر آن زیاد تکیه شده و دارای آثار گوناگون معنوی در زندگی فردی و اجتماعی است. خیر العمل نماز است و نماز باید با ولایت باشد و گرنه قبول نیست و به روایت امام صادق علیه السلام «خیر العمل نیکی به فاطمه علیها السلام» و فرزندان فاطمه علیها السلام»، ائمه معصومین علیهم السلام و ذریه آن بزرگوار و سادات می‌باشد. إِنَّ الصَّادِقَ عَلَيْهِ السَّلَامُ «سُئِلَ عَنْ مَعْنَى حَيِّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ فَقَالَ: خَيْرُ الْعَمَلِ بِرُّ فَاطِمَةَ وَ وَلَدِهَا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. [از امام صادق «علیه السلام» از معنی حَيِّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ سؤال شد. فرمود: بهترین عمل نیکی به فاطمه و فرزندان اوست. [۴۹۶].

خ

خاطرات زندگی فاطمه زهرا

دوران شیرخوارگی

فاطمه زهرا «علیها السلام» در روزگار آشفته صدر اسلام و در محیطی خطرناک و وحشت‌انگیز به دنیا آمد و رشد کرد حضرت خدیجه در چنان اوضاع و شرایطی نوزاد عزیزش را شیر می‌داد. مدتی از ایام شیرخوارگی زهرا «علیها السلام» در شعب ابوطالب سپری شد. در شعب ابوطالب راه رفتن و سخن گفتن آموخت و در همان محیط، غذاخور شد و نیمه شب که از خواب بیدار می‌شد، خویشانش را می‌دید با شمشیرهای برهنه اطراف پدرش پاس می‌دادند. فاطمه «علیها السلام» پنج ساله بود که پیامبر و بنی‌هاشم از محاصره اقتصادی نجات یافته و به خانه و زندگی خود برگشتند. زندگی جدید، نعمت آزادی و توسعه در خوراک، پوشاک و منزل، برای فاطمه «علیها السلام» تازگی داشت و شادمان و مسرور بود.

پرستار پدر

روزی یکی از مشرکین، پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» را در کوچه دید، مقداری خاکروبه بر سر و صورت پیامبر «صلی الله علیه و آله» پاشید. پیامبر چیزی نگفت و با همین حال وارد خانه شد فاطمه «علیها السلام» به دیدار آن حضرت شتافت، آب آورد و با چشم گریان سر و صورت پدر را شست. پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "دخترم! گریه نکن، مطمئن باش که خداوند پدرت را از شر دشمنان حفظ می‌کند و بر آنان پیروز می‌کند." یک روز پیامبر «صلی الله علیه و آله» در مسجد الحرام مشغول نماز بود. عده‌ای از مشرکین او را مسخره می‌کردند و در صدد آزارش بودند. یکی از آنان بچه‌دان شتری را که تازه کشته بودند، برداشت و با خون به‌سوی پیامبر که در حال سجده بود پرت کرد حضرت فاطمه «علیها السلام» که در مسجد بود و این منظره را تماشا می‌کرد ناراحت شد و با چشم گریان خودش را به پدر رسانید و بچه‌دان شتر را به دور افکند. پیامبر «صلی الله علیه و آله» سر از سجده برداشت و پس از نماز بر آن گروه نفرین کرد.

نامگذاری

امام صادق «علیه السلام» می‌فرماید: "هنگامی که فاطمه زهرا «علیها السلام» پا به جهان نهاد، خداوند فرشته‌ای را فرمان داد که این نام (فاطمه) را بر زبان رسول گرامی «صلی الله علیه و آله» جاری نماید." امام باقر «علیه السلام» سپس می‌فرماید: "به خدا سوگند که خداوند تبارک و تعالی این نور را از علم سرشار ساخت و از ناپاکی‌هایی که سایر زنان دارند، بازداشت."

تسیحات حضرت زهرا

علی «علیه السلام» می‌فرماید: "فاطمه زهرا «علیها السلام» عزیزترین عزیزان رسول خدا در خانه من بود. او آنقدر از چاه آب کشید که اثر آن بر بدنش باقی مانده بود و آنقدر با آسیاب آرد کرد تا دستهایش پینه بست. این سختی‌ها باعث شد که به ایشان گفتند: وقتی نزد پدر خود رفتید اگر از وی کنیزی بخواهید تا در کارها مددکارتان باشد از این همه رنج و محنت آسوده خواهید شد. فاطمه زهرا «علیها السلام» خدمت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» رفت اما ایشان سرگرم بحث و گفتگو با گروهی بود. از این رو بخاطر شرم و حیا بدون آنکه با پدر سخنی بگوید بازگشت. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فهمید که فاطمه «علیها السلام» برای کاری به نزد او آمده است به همین دلیل خود به خانه ما آمد و به فاطمه «علیها السلام» فرمود: فاطمه! دیروز برای چه کاری نزد من آمدی؟ من موضوع را برای پیامبر «صلی الله علیه و آله» بیان کردم. رسول خدا فرمود: شما رابه سخنی آگاه کنم که به مراتب از خادم بهتر است: وقتی خواستید بخوابید ۳۳ بار سبحان الله و ۳۳ بار الحمد لله و ۳۴ بار الله اکبر بگوئید. در این هنگام فاطمه «علیها السلام» فرمود: از خدا و رسولش راضی شدم و جمله را سه بار تکرار کرد." بعدها پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» فضه را به حضرت زهرا «علیها السلام» بخشید. [۴۹۷].

خانه فاطمه خانه‌ای چند منظوره

فی بُیُوتِ اَٰذَنَ اللّٰهِ اَنْ يُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اِسْمُهُ. [۴۹۸]. [در خانه‌هایی که خداوند اذن داده رفعت یابد و یاد خدا در آن برده شود]. معمولاً دیدگاه ما به خانه دیدگاهی محدود و کوتاه فقط برای استراحت و سکونت و آسایش است در حالیکه اسلام خانه را پایگاهی مقدس و چندمنظوره می‌داند که یک منظور از آن رفاه و آسایش و سکونت است از آنجا که حضرت علی «علیه السلام» و فاطمه زهرا «علیها السلام» رفتارشان معرف و نمونه‌ای از خواسته‌های اسلام است به عنوان سندی مهم زندگی و خانه حضرت زهرا «علیها السلام» را مورد بررسی قرار می‌دهیم. خانه حضرت زهرا «علیها السلام» علاوه بر استراحتگاه و محلی برای سکونت و کسب آرامش عاطفی و تبادل عواطف انسانی و لذتهای مشروع استفاده‌هایی دیگر نیز داشته است از جمله: ۱- مدرسه‌ای برای آموزش دادن فرزندان و تربیت آنان و تربیت خادم خود فضه می‌باشد. ۲- دارالتعلیمی برای زنان مدینه برای پاسخگویی به سئوالات آنان و رفع شبهات اعتقادی آنان می‌باشد. ۳- دارالحکمه‌ای برای اصحاب خاص پیامبر همچون سلمان و جابر و... می‌باشد. ۴- معبدی برای عبادت و محرابی برای نیایش با خدای بزرگ می‌باشد. ۵- میهمانخانه‌ای برای پذیرایی از مستمندان و میهمانان می‌باشد. ۶- کارخانه‌ای برای کار و تلاش و تأمین نیازهای خانوادگی می‌باشد. لذا حضرت زهرا «علیها السلام» در آن آسیابانی می‌کند نانوائی می‌کند و ریسندگی و بافندگی دارد. ۷- قطعه‌ای نورانی و سرزمینی ملکوتی است که دائماً فرشتگان آسمان بر آن رفت و آمد می‌کنند. ۸- و بالاخره یک سنگر به تمام معنی و یا میدان جنگی تمام عیار بر علیه منافقین در برابر تهاجم آنان به ولی بر حق زمان مولی امیرالمؤمنین «علیه السلام» است که در این میدان، شهید، محسن فاطمه علیها السلام است. مجروح و در نهایت شهیده این جهاد، خود فاطمه علیها السلام است و اسیر این جنگ، شوهر فاطمه علیها السلام است در این میدان جنگ، منافقین

برحسب شواهد متعدد تاریخی از آتش، خشونت، غلاف شمشیر، و سربازان نظامی و حرمت‌شکنی، حمله به زنان و کودکان استفاده کردند. با این توصیف از خانه زهرا «علیها السلام» و علی علیه السلام می‌توان به یکی از زیباترین تعاریف زهد هم دست یافت چرا که زهد یعنی انسان از حداقل امکانات مادی بیشترین بهره‌های ممکن اقتصادی و یا غیر اقتصادی را برداشت کند.

خدا در زندگی و اندیشه فاطمه

اشاره

توحید از نظر اسلام دارای دو مرتبه و دو درجه است: ۱- توحید نظری ۲- توحید عملی اولی نوعی اندیشیدن است، دومی نوعی زیستن و نوعی بودن است. آن اندیشیدن در منطق اسلام با این نوع بودن به کمال خود می‌رسد. یعنی انسان تا در مرحله اندیشه موحّد است، موحّد کامل نیست، بلکه موحّد حقیقی نیست. موحّد حقیقی موحّدی است که در مرحله زیستن و در مرحله بودن هم موحّد باشد. اتفاقاً در خطابه معروفی که وجود مقدس صدیقه کبری، فاطمه زهرا «علیها السلام» در مسجد پیغمبر «صلی الله علیه و آله» ایراد می‌کند، و جماعت مهاجر و انصار همچنین خلیفه وقت حضور داشتند. حضرت برای احقاق حقوق خودش این خطابه را که بسیار مفصل و طولانی و عمیق است بیان می‌فرمایند. این خطبه یکی از آثار بسیار پرارزش جهان اسلام است. حضرت، سخنش را با حمد و ثنای الهی آغاز می‌کند، بعد از شکر خدا، جمله‌هایی در سپاس از ذات پروردگار، شهادت به توحید را با این تعبیر بیان می‌کند: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، كَلِمَةٌ جَعَلَ الْأَخْلَاصَ تَأْوِيلَهَا وَضَمَّنَ الْقُلُوبَ مَوْصُولَهَا وَأَنَارَ فِي الْفِكْرِ مَعْقُولَهَا. [۴۹۹]. شاهد هم جمله اول است. می‌فرماید: [من به یگانگی خدا شهادت می‌دهم، من این کلمه لا اله الا الله را به زبان خود جاری می‌کنم. این حقیقت را اعتقاد دارم.] ولی این کلمه، کلمه‌ای است که جَعَلَ الْأَخْلَاصَ تَأْوِيلَهَا یعنی مِآل و بازگشت و حقیقت این کلمه، مرحله تحقق و واقعیت این کلمه اخلاص است. این اخلاص همان توحید عملی است. حضرت زهرا «علیها السلام» در شهادتش فکر خود را می‌گوید، اعتقاد خود را بیان می‌کند توحید نظری را بیان می‌کند. ولی برای اینکه بفهماند در اسلام توحید نظری از توحید عملی جدا نیست، بلکه کمال توحید نظری در توحید عملی است، با این تعبیر بیان می‌کند: كَلِمَةٌ جَعَلَ الْأَخْلَاصَ تَأْوِيلَهَا. در اصطلاح قرآن تأویل یعنی مِآل. آن چیزی که بازگشتش و نهایتش بلکه کُنْهش و حقیقتش اوست. آن را تأویل این حقیقت می‌گویند. این جمله می‌رساند توحید نظری اگر صرفاً توحید نظری باشد، یعنی در مرحله فکر و در مرحله نظر بماند، به مرحله عمل نرسد، در مرحله اندیشیدن متوقف شود، و در مرحله بودن و در مرحله زیستن انسان تحقق پیدا نکند، از نظر اسلام این توحید، توحید حقیقی و توحید واقعی نیست. [۵۰۰]. عرفان و فانی فی الله بودن و غرقه شدن در ذات و صفات خدا از صفت‌های بارز فاطمه زهرا «علیها السلام» است بحث توحید در اندیشه و منظر فاطمه علیها السلام و توحید و خدا در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» از مباحث شیرین قابل دقت و لازمی است که باید با دیدی تحقیقی، در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» جستجو نمود. فاطمه زهرا «علیها السلام» بعنوان امه الله [۵۰۱]. در اندیشه، مستغرق خدا بود و هیچ چیز به غیر خدا در اندیشه و نیات او دخالت نداشت. از لحظه تولّد بلکه قبل از تولّد با خدا بود و توصیه با خدا بودن را داشت او علاوه بر اندیشه، در مقام عمل هم دائم با خدا بود و در همه مراحل زندگی خود خدا را می‌یافت. چه مناسب است برای آشنایی و بعنوان مقدمه این بحث مباحث توحیدی آیت... مطهری با عنوان خدا در اندیشه انسان و خدا در زندگی انسان [۵۰۲] مورد دقت قرار گیرد. ایشان در بحث خدا در زندگی انسان می‌فرماید بعضی خدا را در تجربه و در مراحل مختلف زندگی درک می‌کنند و امدادهای غیبی او را می‌بینند. ما در این مجال با اشاراتی کوتاه خدا در اندیشه فاطمه علیها السلام و خدا در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» را با ذکر نمونه‌ها و شواهدی روشن می‌سازیم.

خدا در اندیشه فاطمه زهرا

عبادت خالصانه

قَالَتْ فَاطِمَةُ: مَنْ أَصْبَحَ إِلَى اللَّهِ خَالِصَ عِبَادَتِهِ أَهْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ أَفْضَلَ مَضِيحَتِهِ. [۵۰۳]. [حضرت فاطمه فرمودند: کسی که عبادت‌های خالصانه خود را بسوی خدا فرستد، پروردگار بزرگ برترین مصلحت او را بسوی او فرو خواهد فرستاد.]

فاطمه ناظر جمال زیبای خدا

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله روزی از دخترش پرسید: "فاطمه علیها السلام چه درخواستی و حاجتی داری؟ هم‌اکنون فرشته وحی در کنار من است و از طرف خدا پیام آورده است تا هر چه بخواهی تحقق پذیرد." فاطمه علیها السلام پاسخ دادند: قالت: سَعَلْنِي عَنْ مَسْئَلَتِهِ لَمَدَّةِ خِدْمَتِهِ، لَا حَاجَةَ لِي غَيْرُ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِهِ الْكَرِيمِ. [لذتی که از خدمت حضرت حق می‌برم مرا از هر خواهشی بازداشته است؛ حاجتی جز این ندارم که پیوسته ناظر جمال زیبا و والای خداوند باشم. [۵۰۴].]

فاطمه در فکر معاد و ملاقات با خدا

در شب ازدواج، امام علی علیه السلام فاطمه زهرا «علیها السلام» را نگران و گریان دید. فرمود: "چرا ناراحتی؟" پاسخ داد: قالت: تَفَكَّرْتُ فِي حَالِي وَ أَمْرِي عِنْدَ ذَهَابِ عُمُرِي وَ نَزُولِي فِي قَبْرِي فَسَبَّهْتُ دُخُولِي فِي فِرَاشِي بِمَنْزِلِي كَدُخُولِي إِلَى لَحْدِي وَ قَبْرِي فَأَنْسُدُكَ اللَّهُ إِنْ قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَنَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى هَذِهِ اللَّيْلَةَ.... [۵۰۵]. [در پیرامون حال و رفتار خویش فکر کردم، به یاد پایان عمر خویش و منزلگاه دیگر بنام قبر افتادم که امروز از خانه پدر به خانه شما منتقل شدم و روزی دیگر از اینجا به طرف قبر و قیامت خواهیم رفت، در این آغازین لحظه‌های زندگی، تو را به خدا سوگند می‌دهم که بیا تا به نماز بایستیم تا با هم در این شب خدا را عبادت کنیم.]

دعوت از مادر به خداگرایی

مشرکین مکه، زنان و مردان جاهل عرب پس از تابش خورشید رسالت دست به بدترین تبلیغات و مخالفت‌های عملی با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و مؤمنین زدند و لذا انواع فشارهای اقتصادی و روانی به خانواده پیامبر تحمیل می‌گشت و دروغ‌گویان بی‌پروا و بت‌پرستان بی‌ایمان، دعوت الهی رسول خدا را تکذیب می‌نمودند. حضرت خدیجه علیها السلام، نگران آینده بود و تنهایی پیامبر «صلی الله علیه و آله»، نگران مصیبت‌ها بود و چگونگی مقابله با انواع تهاجمات قریش، دلتنگ و مضطرب نشسته بود که صدای دلنوازی او را آرامش بخشید، فاطمه زهرا «علیها السلام» در شکم مادر به دلداری مادر پرداخت و فرمود: قالت: يَا أُمَّهُ لَا تَحْزَنِي وَلَا تَرْهَبِي فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ أَبِي [مادر جان اندوهگین و مضطرب نباش زیرا پروردگار جهانیان یار و یاور پدرم رسول الله صلی الله علیه و آله می‌باشد.]

خدا در زندگی فاطمه زهرا

خداگرایی فاطمه در سنین کودکی

روزی که حضرت خدیجه «علیها السلام» از دنیا رفت، حضرت زهرا «علیها السلام» پدر را بغل می‌کرد و به دور پدر می‌چرخید و می‌پرسید: قالت: يَا أَبَتَهُ أَيْنَ أُمِّي. [پدرجان، مادرم کجاست؟] جبرئیل علیه السلام فرمود: "یا رسول الله سلام ما را به فاطمه برسان و به او اطلاع بده که مادرش خدیجه در خانه‌های بهشتی با آسیه و مریم زندگی می‌کند". وقتی این بشارت را حضرت زهرا «علیها السلام» شنید، فرمود: قالت: إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ وَمِنْهُ السَّلَامُ وَإِلَيْهِ السَّلَامُ. [بدرستی که خدا حقیقت سلام است و از اوست سلام و سلام به سوی اوست. [۵۰۶].]

ازدواج فاطمه با اذن خدا

یکی از آداب پسندیده در ازدواج اسلامی، مشورت و تبادل افکار پدر با دختر است تا آگاهانه همسر ایده‌آل خود را برگزینند. پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله این اصل تربیتی، روانی را بدقت رعایت می‌کرد و به امت اسلامی سفارش می‌فرمود، تا از ظلم و ستم دوران جاهلیت دوری گزینند و پدران و مادران بدون مشورت و رضایت دختران در امر ازدواج اقدامی نکنند. پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله در ازدواج فاطمه علیها السلام با امام علی علیه السلام به مشورت و تبادل نظر با دخترش روی آورد و فرمود: "دخترم فاطمه! پسر عمویت علی علیه السلام، از تو خواستگاری نموده است؛ پاسخ تو چیست؟" فاطمه علیها السلام به پدر احترام می‌کند که: "نظر شما چه می‌باشد؟" پیامبر فرمود: أَذِنَ اللَّهُ فِيهِ مِنَ السَّمَاءِ. [خدا از آسمان اجازت فرمود.] فاطمه علیها السلام در حالیکه تبسم بر لب داشت گفت: رَضِيْتُ بِمَا رَضِيَ اللَّهُ لِي وَرَسُولُهُ. [خشنودم به آنچه که خدا و پیامبر او برای من رضایت دادند.] و در روایت دیگر فرمودند: رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِكَ يَا أَبَتَاهُ نَبِيًّا وَبِابْنِ عَمِّي بَعْلًا وَوَلِيًّا. [۵۰۷]. [خشنودم که خدا پروردگار من است و تو ای پدر، پیامبر من و پسرعمویم علی علیه السلام شوهر و امام من است.]

معامله فاطمه با خدا در ازای کودکی به نام حسین

در یکی از روزهای بارداری حضرت زهرا «علیها السلام» پیامبر خدا «صلی الله علیه وآله» به دخترش اطلاع داد که: "حضرت جبرئیل از جنین تو اخباری فرود آورده که در کربلا به شهادت می‌رسد". فاطمه «علیها السلام» در حالیکه در هاله‌ای از غم و اندوه قرار گرفته بود فرمود: قالت: لَيْسَ لِي فِيهِ حَاجَةٌ يَا أَبَتَهُ. [ای پدر به چنین کودکی نیازی ندارم.] رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ادامه داد که: "دخترم این فرزند تو حسین علیه السلام است و نه امام معصوم از او پدید می‌آیند که عامل تداوم و بقاء دین خدا می‌باشند". حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: قالت: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَضِيْتُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. [۵۰۸]. [ای رسول خدا خشنودم از خدای بزرگ.]

نزول غذای خدایی برای فاطمه

در روزگار قحطی و گرسنگی، اکثر مردم مدینه با مشکلات فراوانی زندگی می‌کردند و رسول گرامی اسلام سخت گرسنه بود و شب و روز برای مساکین و فقرا تلاش می‌کرد و گاهی سنگ بر شکم مبارک می‌بست تا درد گرسنگی قابل تحمل باشد. در آن روزهای سخت، درب خانه فاطمه «علیها السلام» را کوبید و فرمود: "دخترم آیا چیزی در منزل داری که رفع گرسنگی نمایم؟" حضرت زهرا گفت: "نه". رسول خدا بازگشت، اما زهرای مطهر نتوانست تحمل کند و دست به دعا برداشت. غذایی معطر و پاکیزه از بهشت آورده شد. تا چشمان فاطمه علیها السلام به غذای بهشتی و الطاف کریمانه الهی افتاد فرمود: قالت: وَاللَّهِ لَأُوثِرَنَّ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى نَفْسِي وَغَيْرِي. [سوگند به خدا، ایثار کرده و پیامبر را بر خود و بر دیگران مقدم می‌دارم.] آنگاه ظرف پر از غذا و گوشت بریان شده را برای رسول خدا فرستاد. پیامبر «صلی الله علیه وآله» پرسید: مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا؟ [این غذا را از کجا آورده‌ای؟] پاسخ داد:

قالت: هُوَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُزُوقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ. [این غذا از فضل و رحمت الهی است بدرستی که خداوند هر کس را که بخواهد بدون حساب روزی می‌دهد. [۵۰۹].]

فاطمه یاور علی در اطاعت خدا

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله پس از ازدواج حضرت علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام و سپری شدن مراسم عروسی، ابتداء از علی علیه السلام پرسیدند: "همسرت فاطمه علیها السلام را چگونه یافتی؟" امام پاسخ دادند: نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ. [خوب یار و یاوری است در اطاعت کردن از خدا. [۵۱۰].]

خدیدجه مادر حضرت فاطمه

یکی از بزرگ زنان جهان اسلام حضرت خدیجه «علیها السلام» است که لیاقت و صلاحیت مادری حضرت زهرا «علیها السلام» را دارد او بانوی ایثارگر، دوست‌دار ارزشها، عاشق رسول‌الله صلی الله علیه و آله و معاون او بود و حق بزرگ بر پیامبر و بر مسلمین جهت تربیت حضرت زهرا «صلی الله علیه و آله» دارد. پیامبر سخت به او علاقمند بودند و بارها از او یاد می‌نمودند و فاطمه علیها السلام در رحلت مادر بسیار گریست. اولیاء خدا با توسل به روح مقدس حضرت خدیجه به حوائج خود می‌رسند و یاد و نام و توسل به آن بانو موثر است. در توضیح بخشی از زندگی آن حضرت در کتاب صدیقه طاهره چنین آمده است: "این بانوی بزرگوار و الگوی ممتاز زن مسلمان در نزد پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» از احترام و محبوبیت خاص برخوردار بود. رسول گرامی آن خاتون محترم را بسیار دوست می‌داشت. به مهر و درایت او آگاه بود و از این رو در کارهای خود با وی نه فقط مانند یک همسر بلکه همچون یک دوست فهیم و دلسوز و صمیمی مشورت می‌کرد و به نظریاتی که خدیجه ابراز می‌داشت با دیده احترام می‌نگریست. از حضرت علی «علیه السلام» روایت شده است که فرمود: "این جمله را از خود پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» شنیدم که فرمود: بهترین زنان بنی‌اسرائیل در عصر گذشته مریم بنت عمران و بهترین زنان امت امروز خدیجه بنت خویله است." عایشه می‌گوید: "روزی نمی‌شد که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله از خدیجه ذکر خیری به میان نیورد. به حدی که روزی غیرت و تعصب زنانه بر من غالب شد و با همان حال (حسادت) گفتم: آیا او زن سالخورده‌ای نبود که خداوند متعال بهتر از او نصیب تو کرده است؟ (منظور عایشه از این سخن ابراز وجود و بیان ارزش خودش بوده است. زیرا خود را که زنی بسیار جوان بود با حضرت خدیجه مقایسه کرده و خواسته است امتیاز جوانی خود را مطرح کند. اما خودش ادامه می‌دهد: پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به شدت غضبناک شد به حدی که موهای جلوی سر مبارکش از شدت غضب تکان خورد و آنگاه آن جملات تحسین‌آمیز را که فوقاً نقل کردیم درباره خدیجه بیان فرمود "و باز عایشه می‌گوید: "هر وقت در منزل گوسفندی ذبح می‌شد پیامبر اسلام می‌فرمودند از گوشت آن برای دوستان خدیجه هم بفرستید. روزی به این وضع اعتراض کردم ولی پیامبر فرمودند: من دوستان خدیجه را نیز دوست می‌دارم [۵۱۱]."

خرما و ارزش آن در کلام فاطمه

قَالَتْ فَاطِمَةُ «عَلَيْهَا السَّلَامُ»: نِعْمَ تُحَفُّهُ الْمُؤْمِنُ مِنَ التَّمْرِ. [فاطمه «علیها السلام» می‌فرماید: برای مؤمن خرما هدیه خوبی است. [۵۱۲].]

خصوصیات زنان مورد شفاعت حضرت زهرا

قال رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»: فَأَيُّمَا امْرَأَةٍ صَلَّتْ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ، وَصَامَتْ شَهْرَ رَمَضَانَ، وَحَجَّتْ بَيْتَ اللَّهِ الْحَرَامَ وَزَكَتْ مَالَهَا، وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا، وَوَالَتْ عَلِيًّا بَعْدِي دَخَلَتْ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ ابْنَتِي فَاطِمَةَ وَأَنَّهَا لَسَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ.... [هر زنی که نمازهای پنجگانه شبانه‌روز را بخواند و ماه رمضان را روزه بگیرد و حج خانه با حرمت خدا را بجا آورد و زکات مالش را پردازد و از همسرش فرمان برد و پس از من پیرو علی «علیه السلام» باشد با شفاعت دخترم فاطمه «علیها السلام» به بهشت درآید و براستی که او خاتون زنان جهانیان است. [۵۱۳].]

خطبه عقد در مسجد

به نقل اسناد تاریخی و روایات دینی خطبه عقد فاطمه زهرا «علیها السلام» در ابتداء آسمانی بود یعنی در آسمانها و در بین ملکوتیان برگزار گردید اما در زمین آن خطبه به لسان برترین انسان و در بهترین قطعه زمین یعنی در مسجد، جاری شد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» دوست داشت که خطبه عقد در مسجد و در حضور مردم خوانده شود. علی «علیه السلام» شادمانه به مسجد رفت. پیامبر «صلی الله علیه و آله» نیز وارد مسجد شد مهاجر و انصار گرد آمدند. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به منبر رفت پس از حمد و سپاس خداوند فرمود: "مردم! بدانید جبرئیل بر من فرود آمد و از نزد خداوند برایم پیام آورد که مراسم عقد ازدواج علی «علیه السلام» با حضور فرشتگان در بیت المعمور برگزار شده است. و خداوند دستور داده است که در زمین آن مراسم را انجام دهم و شما را بر آن شاهد گیرم". آنگاه پیامبر «صلی الله علیه و آله» خطبه عقد را جاری ساخت. [۵۱۴].

خطبه‌های ازدواج فاطمه و علی در آسمان و زمین

اشاره

بنابر نقل محققین و مورخین تاریخ زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» برای عقد ازدواج بانوی بزرگ جهان اسلام خطبه‌های متعددی در دو عالم ملک و ملکوت خوانده شده است. عقد ازدواج حضرت زهرا «علیها السلام» بنابر روایت ابتدا در آسمانها بوده و سپس در زمین و این به چند دلیل می‌باشد: ۱- چون حضرت زهرا «علیها السلام» حوراء انسیه بوده است علاوه بر جنبه ملکی دارای جنبه آسمانی و ملکوتی نیز می‌باشد عقد ازدواج او در آسمانها هم برگزار شده است. ۲- چون جنبه ملکوتی حضرت زهرا «علیها السلام» فائق و مقدم بر جنبه ملکی و زمینی اوست عقد ازدواج او هم در ابتدا در آسمانها بوده و آنگاه در زمین برگزار می‌گردد. البته طبق اسناد و روایات موجود در تاریخ نه تنها در هنگام عقد ازدواج بلکه در شب عروسی حضرت زهرا «علیها السلام» فرشتگان آسمان و ملکوتیان بر زمین آمده [۵۱۵] و در جشن عروسی حضرت شرکت جستند. ۳- از آنجا که حضرت زهرا «علیها السلام» و امیرالمؤمنین «علیه السلام» و ازدواج و پیوند این دو ازدواجی با ابعاد گوناگون و دارای ابعاد معنوی و ملکوتی بود و این دو از جلالت قدر و شکوه شخصیتی خاصی برخوردار بودند، چندین خطبه عقد طی چند مرحله برای این دو دردانه هستی برگزار گردیده است و تکرار خطبه ازدواج از جهتی نشان دهنده اهمیت این ازدواج و ثمرات منحصر به فرد آن می‌باشد. و به عبارتی خلاصه ازدواج علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» قبل از ازدواج دو انسان زمینی، ازدواج دو فرشته بلکه دو مافوق فرشته‌ای است که نه تنها در زمین بلکه آسمان و آسمانیان را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. در کتاب ارزشمند فاطمه الزهرا بهجۀ قلب المصطفی که تحت عنوان فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر «صلی الله علیه و آله» ترجمه شده است مجموعاً پنج خطبه برای عقد ازدواج حضرت زهرا و علی «علیها السلام» نقل نموده است که دو خطبه در آسمانها بین ملکوتیان و سه خطبه دیگر در زمین در مسجد پیامبر به لسان مبارک نبی گرامی اسلام و حضرت علی «علیهما السلام» خوانده شده است که در اینجا به نقل دو خطبه

از بین این پنج خطبه می‌پردازیم.

قسمتی از خطبه فرشتگان آسمانی در عقد ازدواج حضرت زهرا

ثم قال بعد کلام: إِيْتَارَ الْمَلِكُ الْجَبَّارُ صِفْوَةَ كَرَمِهِ، وَ عَبْدَ عَظَمَتِهِ لِأَمْتِهِ سَيِّدَةَ النِّسَاءِ بِنْتَ خَيْرِ النَّبِيِّينَ وَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، فَوَصَلَ حَبْلَهُ بِحَبْلِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِهِ وَ صَاحِبِهِ، الْمَصْدَقِ دَعْوَتِهِ، الْمُبَادِرِ إِلَى كَلِمَتِهِ عَلَى الْوَصُولِ، بِفَاطِمَةَ الْبَتُولِ ابْنَةِ الرَّسُولِ. وَ رُوِيَ أَنَّ جَبْرَائِيلَ رَوَى عَنِ اللَّهِ تَعَالَى عَقِبِهَا قَوْلَهُ عَزَّ وَجَلَّ: الْحَمْدُ رَدَائِي، وَالْعَظَمَةُ كِبْرِيَايِي، وَالْحَلْقُ كُلُّهُمْ عَبْدِي وَ إِمَائِي؛ زَوَّجْتُ فَاطِمَةَ أُمَّتِي، مِنْ عَلِيٍّ صِفْوَتِي، أَشْهَدُوا مَلَائِكَتِي. [۵۱۶]. [پس از گفتاری چند چنین گفت: خداوند فرمانروای مقتدر، برگزیده کرامت و بنده عظمت خود را برای کنیزش بانوی زنان، دختر بهترین پیامبران و سرور رسولان و پیشوای پرهیزکاران، انتخاب فرمود. ریسمان پیامبر را با ریسمان مردی از افراد خانواده‌اش و همدم و همراهش متصل نمود، آنکس که دعوتش را تصدیق نمود و برای رسیدن به گفتار او شتابان بود، و علی را به فاطمه بتول دختر رسول عقد بست. و روایت شده که جبرئیل از خداوند متعال نقل کرده که خداوند پس از خواندن خطبه چنین فرمود: حمد و سپاس، جامه و لباس من است، عظمت و بزرگی و کبریایی من، آفریدگان همگی بنده و کنیز من می‌باشند. کنیزم فاطمه را به برگزیده‌ام علی تزویج کردم، ای فرشتگان من! شاهد و گواه باشید. [۵۱۷].]

قسمتی از خطبه حضرت علی در ازدواج با فاطمه

.. وَ بَعْدُ، فَإِنَّ النِّكَاحَ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِهِ، وَ أَدْنَى فِيهِ؛ وَ مَجْلِسِنَا هَذَا مِمَّا قَضَاهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ رَضِيَهُ، وَ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ، زَوَّجَنِي ابْنَتَهُ فَاطِمَةَ عَلَى صَدَاقِ أَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَمٍ وَ دِينَارٍ، وَ قَدْ رَضِيْتُ بِذَلِكَ، فَاسْأَلُوهُ وَ أَشْهَدُوا. فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: زَوَّجْتَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ الْمُسْلِمُونَ: بَارَكَ اللَّهُ لَهُمَا وَ عَلَيْهِمَا وَ جَمَعَ شَمْلَهُمَا. [۵۱۸]. [... و بعد، همانا نکاح از جمله چیزهای است که خداوند دستور داده و بدان اجازه فرموده است، مجلس امروز ما از جمله محافلی است که خداوند بدان امر فرموده و برپایی آن را خواسته است، و این حضرت محمد بن عبدالله، رسول خدا است که دخترش فاطمه را به عقد زناشویی من در آورده به صدق چهارصد درهم و دینار و من نیز از این ازدواج خوشحالم. از آن حضرت پرسیده، گواهی دهید! مسلمانان همگی گفتند: ای رسول خدا! آیا او را به عقد علی در آوردی؟ حضرت فرمود: آری! آنان گفتند: خداوند برای آن دو مبارک کند و امورشان را به سامان برساند! [۵۱۹].]

خطبه‌های فاطمه زهرا

اشاره

الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ. [۵۲۰]. ایراد خطبه و قدرت بیان حقائق و نفوذ کلام و حلاوت گفتار و متانت سخن از جمله فضائل اهل بیت عصمت و طهارت است. در خطبه‌ها حضرات معصومین علیهم السلام با بیان استدلال‌های عقلی، احتجاجات کلامی و جدال احسن به روشنگری بیان احکام الهی و یا احقاق حق و ابطال باطل پرداخته‌اند. یکی از جلوه‌های علمی شخصیت حضرت محدّثه علیمه فاطمه زهرا «علیها السلام» تجلی علمی آن حضرت در خطبه‌ها است. خطبه‌هایی سرشار از توحید و اخلاق، مشحون از اسرار احکام و در غایت استحکام در استدلال جهت رسوایی ستمگران و از طرفی ملامت از شهادت و حماسه در کلام و موعظه و پند و بیدار باش. مجموعاً از حضرت زهرا «علیها السلام» چهار خطبه در کتاب نهج‌الحیاء [۵۲۱] و دیگر کتب مربوط به زندگی حضرت آورده شده است که ما در اینجا به نقل این چهار خطبه پرداخته و در مورد خطبه بسیار مهم و طولانی حضرت در مسجد مدینه محورها و موضوعات آنرا هم بیان می‌نماییم. شایسته است همه مؤمنین بویژه جوانان عزیز در محتوای این چهار خطبه

دقت کافی مبذول نمایند و انشاءالله سرمایه‌ای برای عبرت‌گیری فراهم آورند.

سخنرانی در نکوهش پیمان شکنی

قالت: معاشرَ النَّاسِ الْمُسْرِعَةِ إِلَى الْقَيْلِ الْبَاطِلِ، الْمُعْضِیَةِ عَلَى الْفِعْلِ الْقَبِيحِ الْخَاسِرِ، أَفَلَا يَتَذَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا، كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مَا أَسَأْتُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ فَآخَذَ بِسَمْعِكُمْ وَأَبْصَارِكُمْ وَلَبِئْسَ مَا تَأْوَلْتُمْ وَسَاءَ مَا بِهِ أَشْرُوتُمْ وَشَرَّ مَا مِنْهُ اِعْتَصَمْتُمْ لَتَجِدَنَّ وَاللَّهِ مَحْمَلَةً ثَقِيلًا وَغَبَّةً وَبَيًّا إِذَا كُشِفَ لَكُمْ الْغِطَاءُ وَبَانَ مَاوَرَاءَهُ الضَّرَاءُ وَبَيَدُكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَحْتَسِبُونَ وَحَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ. [ای گروه مردم! که به سوی سخن باطل شتابانید، و اعمال زشت و زیانکارانه اینها (خلفاء و منافقین) را نادیده می‌گیرید، آیا در قرآن تدبیر و تأمل نمی‌کنید؟ یا بر دل‌هایتان مهر و قفل زده شده است (که سخن حق را نمی‌شنوید)؟ بلکه اعمال سوء و کردار بد شما است که پرده بر دل‌هایتان کشیده و گوش‌ها و چشم‌های شما را گرفته است! و چه بد تأویل و تفسیری (از دین و آئین کردید)! و چه بد نظریه و رأی دادید (که حق را از اهلش گرفتید و بدست ناهلان دادید) و چه بد معاوضه و معامله کردید که دنیا را گرفتید و آخرت را از دست دادید. به خدا سوگند این بار (گناه و ستمی) را (که کردید) گران خواهید یافت و سرانجامش را سخت و دشوار. در آنروز که پرده از کار شما برداشته شود، و کیفری که در انتظار شماست آشکار گردد و عذابی را که خدای تعالی برای شما آماده کرده که گمان آنرا نداشته‌اید بر شما نمایان گردد، و در آنروز است که زیان و خسران اهل باطل را دچار می‌گردد. [۵۲۲].]

سخنرانی در هنگام تهاجم به خانه‌اش

پس از فوت رسول «صلی الله علیه و آله» و کودتای سقیفه، آنگاه که بعضی از کودتاگران به همراه جماعتی از مردم فریب خورده برای بیعت گرفتن از علی «علیه السلام» به خانه او هجوم بردند و در برابر ممانعت او، او را به آتش زدن خانه‌اش تهدید کردند، ناگهان زهرا «علیها السلام» از خانه بیرون آمد و در کنار درب منزل ایستاد و خطاب به آنها و دیگر مردمانی که تسلیم توطئه‌ها شده و به‌نظاره ایستاده بودند فرمود: لا عهد لی بقوم حضروا أسوء محضراً منکم، ترکتم رسول الله «صلی الله علیه و آله» جنازه بین ایدینا و قطعتم امرکم فیما بینکم، لم تستأمرونا و لم تردوا لنا حقاً کانکم لم تعلموا ما قال یوم غدیر خم. و الله لقد عقد له - علی بن ابیطالب - یومئذ الولاة ليقطع منکم بذلک منها الرجاء و لکنکم قطعتم الاسباب بینکم و بین نبیکم، و الله حسیب بیننا و بینکم فی الدنیا و الاخرة. [من هیچ اجتماعی را بدتر از این اجتماع به یاد ندارم (که برای آتش زدن بیت وحی و بردن علی علیه السلام) برای بیعت اجتماع کرده باشند) جنازه رسول خدا را در دست ما رها کردید و به جانب سقیفه شتافتید و بدون مشورت ما اهل بیت هر چه خواستید کردید. و حق مسلم ما را بازپس ندادید آن چنانکه گویا از حادثه غدیر خم و آنچه پدرم در آن روز در حق علی علیه السلام فرمود هیچ خبر ندارید!! سوگند به خدا که پیامبر در آن روز برای ولایت و رهبری علی علیه السلام از مردم بیعت گرفت، تا امید شما فرصت‌طلبان تشنه قدرت را قطع نماید، ولی شما پیوند میان پیامبر «صلی الله علیه و آله» و خودتان را بریدید، و حرمت او و وصی‌اش را پاس نداشتید، اما بدانید که خداوند در دنیا و آخرت بین ما و شما داوری خواهد کرد. [۵۲۳].]

خطبه مسجد مدینه و محورهای هفت‌گانه آن

این خطبه غرّاً و کم‌نظیر در حقیقت از هفت بخش تشکیل می‌شود و بر هفت محور دور می‌زند که هر کدام هدف روشنی را تعقیب می‌کند و باید جداگانه مورد توجه قرار گیرد. بخش اول: تحلیل فشرده و عمیقی پیرامون مسأله توحید و صفات پروردگار و اسماء حسنی و هدف آفرینش است. بخش دوم: مقام والای پیامبر «صلی الله علیه و آله» و مسئولیتها و ویژگیها و اهداف او مورد بحث

قرار گرفته است. بخش سوم: از اهمیت قرآن مجید و عمق تعلیمات اسلام، فلسفه و اسرار احکام، و پند و اندرزهایی در این رابطه سخن می‌گوید. بخش چهارم: بانوی اسلام ضمن معرفی خویش، خدمات پدرش رسول‌الله صلی الله علیه و آله را به این امت بازگو می‌کند و در این جهت بانوی اسلام دست آنها را گرفته و به گذشته نزدیک جاهلی خود، برای یک دیدار عبرت‌انگیز، و مقایسه با وضعیتشان بعد از اسلام، و گرفتن درس از این دگرگونی، رهنمون می‌کند. بخش پنجم: حوادث و رویدادهای بعد از رحلت پیامبر «صلی الله علیه و آله» و حرکت و تلاش حزب منافقین را برای محو اسلام بازگو کرده است. بخش ششم: از غضب فدک و بهانه‌های واهی که در این زمینه داشتند و پاسخ به این بهانه‌ها سخن می‌گوید. بخش هفتم: بعنوان یک اتمام حجت از گروه انصار و اصحاب راستین پیامبر «صلی الله علیه و آله» استمداد می‌کند و گفتار خود را با تهدید به عذاب الهی پایان می‌دهد. [۵۲۴]. مطالب عمیق و روشنگری که در این خطبه به ایجاز و اختصار مورد توجه و عنایت آن بانوی بزرگ و تربیت یافته مقام عالی رسالت قرار گرفته به ترتیب زیر است: ۱- حمد و ستایش پروردگار عالم ۲- شهادت بر وحدانیت خدا و بیان اوصاف حضرت ربوبی ۳- شهادت بر رسالت پیامبر «صلی الله علیه و آله» ۴- بیان فلسفه بعثت و فوائد و برکات آن ۵- ماجرای رحلت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» ۶- بیان رسالت و مسؤولیت مردم در برابر دین و قرآن و ولایت ۷- بیان بخشی از فلسفه احکام الهی ۸- معرفی شخصیت حقیقی خود ۹- بیان خدمات معنوی رسول‌الله «صلی الله علیه و آله» ۱۰- توصیف جاهلیت عرب قبل از اسلام ۱۱- سابقه و مجاهدتهای علی «علیه السلام» در راه اسلام و سوابق سوء دیگران ۱۲- وقایع بعد از رحلت رسول‌الله «صلی الله علیه و آله» ۱۳- اعتراض به عدم عمل به قرآن و ارتجاع به آئین جاهلی ۱۴- استدلال از قرآن بر مالکیت فدک ۱۵- انذار ستمگران از قیامت ۱۶- گفتگو با توده مردم و شکایت از آنان ۱۷- بیان سوابق و تلاشهای انصار پیامبر «صلی الله علیه و آله» ۱۸- بیان عهدشکنی اصحاب و کوتاهی در امر ولایت ۱۹- بیان ریشه‌های سکوت و خیانت عوام ۲۰- تهدید و انذار مردم از آینده ۲۱- رد ادعاهای ابوبکر ۲۲- اعتراض دوباره به مردم [۵۲۵]. و اما چگونگی ایراد این خطبه اینگونه است که حضرت زهرا «علیها السلام» چادر بر سر کشید و با جمعی از بانوان وارد مسجد شد، در حالی که ابابکر و جمعی از مهاجرین و انصار حضور داشتند، به احترام آن بزرگ بانوی اسلام، پرده سفیدی آویختند که سخنرانی در پشت پرده ایراد شود، قبل از آغاز سخن، ناله جانسوزی کشید که بسیاری از حاضران گریستند و پس از آنکه مردم آرام گرفتند، فرمود: *الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ، وَلَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَلْهَمَ، وَالنَّائِبُ بِمَا قَدَّمَ مِنْ عُمُومِ نِعَمِ ابْتِدَائِهَا، وَ سُبُوحُ أَلَاءِ أَسِيدِهَا، وَ تَمَامٌ مِنْ وَالِهَا، جَمٌّ عَنِ الْأَخْصَاءِ عَيْدِهَا، وَ نَائِبٌ عَنِ الْجَزَاءِ أَمِيدِهَا، وَ تَفَاوُتٌ عَنِ الْإِذْرَاكِ أَبْدِهَا، وَ نَدْبُهُمْ لِاسْتِرَادَتِهَا بِالشُّكْرِ لِاتِّصَالِهَا وَ اسْتِحْمَدَ إِلَى الْخَلَائِقِ بِاجْزَالِهَا وَ تَنَّى بِالنَّدْبِ إِلَى أَمْثَالِهَا.* [ستایش خدای را بر نعمتهایی که ارزانی داشت. و سپاس او را بر اندیشه نیکو که در دل نگاشت. سپاس بر نعمتهای فراگیر که از چشمه لطفش جوشید و عطاهای فراوان که بخشید و احسانی که پیاپی پاشید و نعمتهایی که از شمار بیرون است، و پاداش آن از توان بیرون و درک نهایتش نه در حد اندیشه ناموزون. سپاس را مایه فروزی نعمت نمود و ستایش را سبب فراوانی پاداش فرمود و به درخواست پیاپی بر عطای خود بیفزود.] وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ خِدَّةُ لِشْرِيكَ لَهُ، كَلِمَةٌ جَعَلَ الْإِخْلَاصَ تَأْوِيلَهَا، وَ ضَمَّنَ الْقُلُوبَ مَوْضُوعَهَا، وَ أَنْزَلَ فِي التَّفَكُّرِ مَعْقُولَهَا، الْمُمْتَنِعَ مِنَ الْأَبْصَارِ رُؤْيَيْتَهُ، وَ مِنَ الْأَلْسُنِ صِفَتَهُ وَ مِنَ الْأَوْهَامِ كَيْفِيَّتَهُ. *إِبْتَدَعَ الْأَشْيَاءَ لِأَمْنِ شَيْءٍ كَانَتْ قَبْلَهَا، وَ أَنْشَأَهَا بِإِلَّاخْتِنَاءِ أَمْثَلِهَا، كَوْنَهَا بِقُدْرَتِهِ وَ ذَرَعَهَا بِمَشِيئَتِهِ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ مِنْهُ إِلَى تَكْوِينِهَا وَ لَفَائِدِهَا لَهُ فِي تَصَوُّرِهَا إِلَّا تَنْبِيئًا لِحِكْمَتِهِ وَ تَنْبِيئًا عَلَى طَاعَتِهِ وَ إِظْهَارًا لِقُدْرَتِهِ وَ تَعْبَادًا لِجَبْرِيَّتِهِ وَ اعْزَازًا لِتَدْعَوَاتِهِ، ثُمَّ جَعَلَ الثَّوَابَ عَلَى طَاعَتِهِ وَ وَضَعَ الْعِقَابَ عَلَى مَعْصِيَّتِهِ زِيَادَةً لِعِبَادِهِ عَنْ نِقْمَتِهِ وَ حِيَاشَهُ مِنْهُ إِلَى جَنَّتِهِ.* [گواهی می‌دهم که خدای جهان یکی است و جز او خدایی نیست. روح این گواهی دوستی بی‌آلایش است و پابندان این اعتقاد، دل‌های با بینش و راهنمای رسیدن بدان، چراغ دانش خدایی که دیدگان او را دیدن نتوانند و گمانها چونی و چگونگی او را ندانند. همه چیز را از هیچ پدید آورد و بی‌نمونه‌ای انشا کرد. نه به آفرینش آنها نیازی داشت و نه از آن خلقت سودی برداشت. جز آنکه خواست قدرتش را آشکار سازد و آفریدگان را بنده‌وار بنوازد. و بانگ دعوتش را در جهان اندازد. پاداش را در گرو فرمانبرداری

نهاد و نافرمانان را به کیفر بیم داد، تا بندگان را از عقوبت برهاند، و به بهشت کشاند. [وَأَشْهَدُ أَنَّ أَبِي مُحَمَّدًا «صلى الله عليه وآله» عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، إِخْتَارَهُ وَانْتَجَبَهُ قَبْلَ أَنْ أَرْسِلَهُ، وَسَيَّمَاهُ قَبْلَ أَنْ اجْتَبَلَهُ، وَاصْطَفَاهُ قَبْلَ أَنْ يُتَّبِعْتَهُ، إِذَا الْخَلَاتِقُ بِالْغَيْبِ مَكْنُونَةٌ وَبِسْتِرِ الْأَهْوِيلِ مَصُونَةٌ وَبِنَهَائِيهِ الْعِيدِمِ مَقْرُونَةٌ، عَلِمًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَالِ الْأُمُورِ وَإِحَاطَةً بِحَوَادِثِ الْمُدْهُورِ وَمَعْرِفَةً بِمَوَاقِعِ الْمُقَدُورِ. [گواهی می‌دهم که پدرم محمد «صلى الله عليه وآله» بنده و فرستاده اوست. پیش از آنکه او را به پیامبری بفرستد برگزید، و پیش از آنکه او را بیافریند نامش را یاد کرد و پیش از بعثت انتخابش نمود و این هنگامی بود که آفریدگان از دیده‌ها نهان بودند و در پس پرده بیم نگران و در پهنه بیابان عدم سرگردان. پروردگار بزرگ پایان همه کارها را دانا بود، و بر دگر گونیه‌های روزگار محیط بینا و به سرنوشت هر چیز آشنا. [اتَّبَعْتَهُ اللَّهُ تَعَالَى اِتِّمَامًا لِإِمْرِهِ وَعَزِيمَةً عَلَى إِمْضَاءِ حُكْمِهِ وَإِنْفَادًا لِمَقَادِيرِ حُتْمِهِ، فَرَأَى الْأَمَمَ فَرَقًا فِي أَدْيَانِهَا، عُكْفًا عَلَى نِيرَانِهَا عَابِدَةً لِأَوْتَانِهَا، مُنْكَرَةً لِلَّهِ مَعَ عِرْفَانِهَا. فَأَنَارَ اللَّهُ مُحَمَّدًا «صلى الله عليه وآله» ظلمها و كشف عن القلوب بهمها و جلی عن الابصار غمها، و قام في الناس بالهداية و أنقذهم من الغواية و بصرهم من العمائة، و هداهم إلى الدين القويم و دعاهم إلى الطريق المستقيم. [محمد «صلى الله عليه وآله» را برانگیخت تا کار خود را به اتمام و آنچه که مقدر ساخته به انجام رساند. پیغمبر «صلى الله عليه وآله» دید: هر فرقه‌ای دینی گزیده و هر گروه در روشنایی شعله‌ای خزیده و هر دسته‌ای به بتی نماز برده و همگان یاد خدایی را که می‌شناسند از خاطر سترده‌اند. پس خدای بزرگ، تاریکیها را به نور محمد «صلى الله عليه وآله» روشن ساخت و دلها را از تیرگی کفر برداخت و پرده‌هایی که بر دیده‌ها افتاده بود به یکسو انداخت. [ثم قبضه الله اليه قبض رافه و اختيار و رَغِيَةً وَايثار، بِمُحَمَّدٍ «صلى الله عليه وآله» عَنْ تَعَبِ هَذِهِ الْأَدَارِ فِي رَاخِيَةٍ قَدْ حُفَّتْ بِالْمَلَائِكَةِ الْأَبْرَارِ وَرِضْوَانِ الرَّبِّ الْعَفَّارِ وَمُجَاوَرَةِ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى أَبِي نَبِيٍّ وَآمِينِهِ عَلَى الْوَحْيِ رَضِيَّةٍ وَخَيْرَتِهِ مِنَ الْخَلْقِ رَضِيَّةٍ وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. [سپس از روی گزینش و مهربانی، جوار خویش را بدو ارزانی داشت و رنج این جهان که خوش نمی‌داشت، از دل او برداشت و او را در جهان فرشتگان مقرب گماشت. و چتر دولتش را در همسایگی خود افراشت و حکم و فرمان مغفرت و رضوان را به نام او نگاشت. درود خدا و برکات او بر محمد «صلى الله عليه وآله» پیامبر رحمت، امین وحی و رسالت و گزیده از آفریدگان و امت باد. [ثم التفتت إلى أهل المجلس و قالت: أَنْتُمْ عِبَادَ اللَّهِ نُصِبَ امْرُؤُهُ وَنَهِيَ وَحَمَلَهُ دِينَهُ وَوَحِيَّهُ، وَآمَنَّا اللَّهُ عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَبَلَاغَاؤُهُ إِلَى الْأُمَمِ، وَرَعَمْتُمْ حَقَّ لَكُمْ لِلَّهِ فِيكُمْ، عَهْدٌ قَدَّمَهُ إِلَيْكُمْ وَبَقِيَّةٌ اسْتَخْلَفَهَا عَلَيْكُمْ: كِتَابُ اللَّهِ النَّاطِقِ، وَالْقُرْآنُ الصَّادِقُ، وَالنُّورُ السَّاطِعُ، وَالصِّيَاءُ اللَّامِعُ، بَيْنَهُ بَصَائِرُهُ، مُنْكَشِفَةٌ سَرَائِرُهُ، مُتَجَلِّيَةٌ ظَوَاهِرُهُ، مُعْتَبَطَةٌ بِهَ أَشْيَاعُهُ، قَانِدٌ إِلَى الرِّضْوَانِ اتِّبَاعُهُ، مُؤَدِّ إِلَى النِّجَاةِ اسْتِمَاعُهُ، بِهِ تُنَالُ حُجُجُ اللَّهِ الْمُنُورَةِ وَعَزَائِمُهُ الْمُفَسَّرَةُ وَمَحَارِمُهُ الْمَخْدُورَةُ وَبَيِّنَاتُهُ الْجَالِيَّةُ وَبَرَاهِينُهُ الْكَافِرِيَّةُ، وَفَضَائِلُهُ الْمُنْدُوبِيَّةُ، وَرُخْصَةُ الْمُوهُوبِيَّةُ وَشَرَائِعُهُ الْمَكْتُوبَةُ. [سپس به مجلسیان نگریست و چنین فرمود: شما بندگان خدا! نگاهبانان حلال و حرام، و حاملان دین و احکام، و امانتداران حق و رسانندگان آن به خلقید. حقی را از خدا عهده دارید و عهدی را که با او بسته‌اید پذیرفتید. ما خاندان را در میان شما به خلافت گماشت، و تأویل کتاب الله را به عهده ما گذاشت. حجت‌های آن آشکار و آنچه درباره ماست پدیدار و برهان آن روشن، و از تاریکی گمان به کنار، و آوای آن در گوش مایه آرام و قرار، و پیرویش راهگشای روضه رحمت پروردگار، و شنونده آن در دو جهان رستگار است. دلیلهای روشن الهی را در پرتو آیت‌های آن توان دید، و تفسیر احکام واجب او را از مضمون آن باید شنید. حرامهای خدا را بیان دارنده است، و حلالهای او را رخصت دهنده و مستحبات را نماینده و شریعت را راهگشایند و این همه را با رساترین تعبیر گوینده و با روشن‌ترین بیان رساننده. [فَجَعَلَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيرًا لَكُمْ مِنَ الشُّرْكِ، وَالصَّلَاةَ تَنْزِيهًا لَكُمْ عَنِ الْكِبْرِ، وَالزَّكَاةَ تَرْكِيَةً لِلنَّفْسِ وَنَمَاءً فِي الرِّزْقِ، وَالصِّيَامَ تَثْبِيثًا لِلْإِخْلَاصِ، وَالْحَجَّ تَشْيِيدًا لِلدِّينِ، وَالْعَدْلَ تَسْيِيقًا لِلْقُلُوبِ، وَطَاعَتَنَا نِظَامًا لِلْمِلَّةِ وَآمَانًا مِنَ الْفُرْقَةِ، وَالْجِهَادَ عِزًّا لِلْإِسْلَامِ وَالصَّبْرَ مَعُونَةً عَلَى اسْتِجَابِ الْأَجْرِ وَالْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ مَضِيحَةً لِلْعَامَةِ، وَبَرَّ الْوَالِدِينَ وَقَارِيَةً مِنَ السَّخَطِ، وَصِلَةَ الْأَرْحَامِ وَمَنَامَةً لِلْعِيدِ، وَالْقِصَاصَ حِصْنًا لِلدَّمَاءِ، وَالْوَفَاءَ بِالنَّذْرِ تَغْرِيبًا لِلْمَغْفِرَةِ، وَتَوْفِيَةَ الْمَكَايِلِ وَالْمَوَازِينَ تَغْيِيرًا لِلْبَخْسِ، وَالنَّهْيَ عَنِ شُرْبِ الْخَمْرِ تَنْزِيهًا عَنِ الرَّجْسِ، وَاجْتِنَابَ الْقَذْفِ حِجَابًا عَنِ اللَّعْنَةِ، وَتَرْكَ السَّرْقَةِ إِجَابًا لِلْعَقْفَةِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ الشُّرْكَ إِخْلَاصًا لَهُ

بِالزُّبُوبِ، فَاتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ وَاطِيعُوا اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكُمْ بِهِ وَنَهَاكُمْ عَنْهُ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ. [سپس ایمان را واجب فرمود و بدان زنگ شرک را از دلها تان زدود. و بانماز، خودپرستی را از شما دور نمود. و زکات را مایه افزایش روزی بی دریغ و روزه را موجب پایداری در اخلاص ساخت. و حج را آزموننده درجه دین و عدالت را نمودار مرتبه یقین. و پیروی ما را مایه وفاق، و امامت ما را مانع افتراق. و دوستی ما را عزت مسلمانی. و بازداشتن نفس را موجب نجات، و قصاص را سبب بقای زندگانی. وفای به نذر را موجب آموزش کرد و تمام پرداختن پیمان و وزن را مانع از کم‌فروشی و کاهش. فرمود می‌خوارگی نکنند تا تن و جان از پلیدی پاک سازند و زنان پارسا را تهمت نزنند، تا خویش را سزاوار لعنت نسازند. دزدی را منع کرد تا راه عفت پویند. و شرک را حرام فرمود تا به اخلاص طریق یکتاپرستی جویند، پس چنانکه باید، ترس از خدا را پیشه گیرید و جز مسلمان نمیرید! آنچه فرموده است بجا آرید و از آنچه نهی کرده بازدارید که تنها دانایان از خدا می‌ترسند.] ثم قالت: أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنِّي فَاطِمَةُ وَ أَبِي مُحَمَّدٌ «صلى الله عليه وآله» أَقُولُ عَوْدًا وَ بَدَاءً وَ لَا أَقُولُ مَا أَقُولُ غَلَطًا، وَ لَا أَفْعَلُ مَا أَفْعَلُ شَطَطًا، لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ فَإِنْ تَعَزَّوْهُ تَعَرَّفُوهُ تَجِدُوهُ أَبِي دُونَ نِسَائِكُمْ وَ أَخَا ابْنِ عَمِّي دُونَ رِجَالِكُمْ وَ لِنَعْمَ الْمَعْرَى إِلَيْهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ». [سپس گفت: مردم! چنانکه در آغاز سخن گفتم: من فاطمه‌ام و پدرم محمد «صلى الله عليه وآله» است. همانا پیغمبری از میان شما به سوی شما آمد که رنج شما بر او دشوار بود، و به گرویدنتان امیدوار و بر مؤمنان مهربان و غمخوار. اگر او را بشناسید می‌بینید او پدر من است، نه پدر زنان شما. و برادر پسر عمومی من است نه مردان شما و او بهترین کسی است که انسانی به او نسبت داده شود.] فَبَلَّغِ الرِّسَالَةَ، صَادِعًا بِالْبَنَدَارَةِ، مَائِلًا عَنِ مَدْرَجَةِ الْمُشْرِكِينَ، ضَارِبًا بَجَهْمٍ، آخِذًا بِأَكْظَامِهِمْ، دَاعِيًا إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، يَكْسِرُ الْأَصْنَامَ وَ يَكُنْتُ الْهَامَ، حَتَّى انْهَزَمَ الْجَمْعُ وَ وُلَّو الدُّبُرَ، حَتَّى تَفَرَّى اللَّيْلُ عَنْ صُيْبِحِهِ وَ اسْفَرَ الْحَقُّ عَنْ مَخْضِهِ وَ نَطَقَ زَعِيمُ الدِّينِ وَ خَرَسَتْ شَقَاشِقُ الشَّيَاطِينِ وَ طَاحَ وَ شَيْطُ النَّفَاقِ وَ انْحَلَّتْ عُقْدُ الْكُفْرِ وَ الشَّقَاقِ، وَ فَهَّتُمْ بِكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ فِي نَفَرٍ مِنَ الْبَيْضِ الْخَمَاصِ. [او رسالت خود را به گوش مردم رساند. آنان را از عذاب الهی ترساند. فرق و پشت مشرکان را به تازیانه توحید خست. و شوکت بت و بت‌پرستان را درهم شکست. تا جمع کافران از هم گسیخت، صبح ایمان دمید و نقاب از چهره حقیقت فرو کشید. زبان پیشوای دین در مقال شد، و شیاطین سخنور لال.] وَ كُنْتُمْ عَلَى شِفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ مُذَقَّةَ الشَّارِبِ وَ نُهْزَةَ الطَّامِعِ وَ قُبْسَةَ الْعَجَلَانِ وَ مَوْطِئَةَ الْأَقْدَامِ. تَشْرَبُونَ الطَّرْقَ وَ تَفْتَتُونَ الْوَرَقَ، أَدْلَهُ خَاسِمِينَ، تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِكُمْ فَانْقَدُوا لِلَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِمُحَمَّدٍ «صلى الله عليه وآله» بَعْدَ اللَّيْلِ وَ النَّتَى وَ بَعْدَ أَنْ مَنِي بِبِهِمُ الرَّجَالِ وَ ذُوبَانِ الْعَرَبِ وَ مَرَدَّةِ أَهْلِ الْكِتَابِ. [در آن هنگام شما مردم بر کنار مغاکی از آتش بودید خوار. و در دیده همگان بی‌مقدار. لقمه هر خورنده و شکار هر درنده و لگدکوب هر رونده بودید، نوشیدنیتان آب گندیده و ناگوار. خوردنیتان پوست جانور و مردار بود، پست و ناچیز و ترسان از هجوم همسایه و همجوار، تا آنکه خدا با فرستادن پیغمبر خود، شما را از خاک مذلت برداشت و سرتان را به اوج رفعت افراشت. پس از آن همه رنجها که دید و سختی که کشید، رزم‌آوران ماجراجو، و سرکشان درنده‌خو و جهودان دین به دنیا فروش، و ترسایان حقیقت نانیوش، از هر سو بروی او تاختند و با او مخالفت نمودند.] كَلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ أَوْ نَجَّمَ قَرْنَ لِلشَّيْطَانِ وَ فَعَرَّتْ فَاعِرَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدَفَ أَخَاهُ فِي لَهَوَاتِهَا فَلَا يَنْكَفِيءُ حَتَّى يَطَأُ صِمَاخَهَا بِأَخْمِصِهِ وَ يُخِمِدَ لَهَبَهَا بِسَيْفِهِ، مَكْدُودًا فِي ذَاتِ اللَّهِ، مُجْتَهِدًا فِي أَمْرِ اللَّهِ، قَرِيبًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، سَيِّدِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ مُشْمَرًا، نَاصِحًا، مُجِدًّا كَادِحًا، وَ أَنْتُمْ فِي رَفَاهِيَّةٍ مِنَ الْعَيْشِ وَ ادْعُونَ فَكَاهُونَ آمِنُونَ تَتَرَبَّصُونَ بِنَا الدَّوَائِرِ وَ تَتَوَكَّفُونَ الْأَخْبَارَ وَ تَتَكْصُونَ عِنْدَ النَّزَالِ وَ تَفْرُونَ مِنَ الْقِتَالِ. [هرگاه آتش کینه افروختند، آن را خاموش ساخت. و گاهی که گمراهی سر برداشت، یا مشرکی دهان به بیهوده‌گویی گشاد، برادرش علی را در کام آنان انداخت. علی علیه السلام «باز نایستاد تا بر سر و مغز مخالفان نواخت. و کار آنان را با دم شمشیر ساخت. او این رنج را برای خدا می‌کشید و برای تحقق اوامر خدا تلاش می‌کرد و در آن خشنودی پروردگار و رضای پیغمبر را می‌دید و سروری اولیای حق را می‌خرید، همواره دامن به کمر زده، نصیحتگر، تلاشگر و کوشش کننده بود. اما در آن روزها، شما

در زندگی راحت، آسوده و در بستر امن و آسایش آرمیده بودید و فراری از جنگ و جهاد بودید. [فَلَمَّا اخْتَارَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ دَارَ أُنْبِيَائِهِ وَ مَاوَى أَصْفِيَائِهِ ظَهَرَ فِيكُمْ حَسِيكَةُ النَّفَاقِ وَ سَمَلَ جَلْبَابُ الدِّينِ وَ نَطَقَ كَاظِمُ الْغَاوِينَ وَ تَبَعَ خَامِلُ الْأَقْلِيْنَ وَ هَدَرَ فَنِيْقُ الْمُبْطَلِيْنَ فَخَطَرَ فِي عَرَصَاتِكُمْ وَ أَطْلَعَ الشَّيْطَانَ رَأْسَهُ مِنْ مَعْرُزِهِ هَاتِفًا بِكُمْ. فَأَلْفَاكُمْ لِدَعْوَتِهِ مُسْتَجِيبِينَ وَ لِعِزَّةِ فِيهِ مُلَاحِظِينَ، ثُمَّ اسْتَنْهَضَكُمْ فَوَجَدَكُمْ خِفَافًا وَ أَحْمَشَكُمْ فَأَلْفَاكُمْ غَضَابًا، فَوَسَّمْتُمْ غَيْرَ إِبِلِكُمْ وَ أَوْرَدْتُمْ غَيْرَ شَرِبِكُمْ، هَذَا! وَ الْعَهْدُ قَرِيبٌ وَ الْكَلْمُ رَحِيبٌ وَ الْجُرْحُ لَمَّا يَنْدَمِلُ وَ الرَّسُولُ لَمَّا يُقْبَرُ إِيْتِمَارًا زَعَمْتُمْ خَوْفَ الْفِتْنَةِ. [چون خدای تعالی همسایگی پیامبران را برای رسول خویش گزید، دورویی آشکار شد، و کالای دین بی‌خبردار. هر گمراهی دعوی‌دار و هر گمنامی سالار و هر یاوه‌گویی در کوی و برزن در پی گرمی بازار. شیطان از کمینگاه خود سربر آورد و شما را به خود دعوت کرد و دید چه زود سخنش را شنیدید و سبک در پی او دویدید، و در دام فریبش خزیدند و به آواز او رقصیدید. در حالی که از عهد و قرار چیزی نگذشته بود و جای شکاف زخم دل ما از عزای پیامبر «صلی الله علیه و آله» هنوز درمان نگرفته و زخم بهبود نیافته بود و پیامبر «صلی الله علیه و آله» هنوز دفن نشده بود که آنچه نبایست کردید. و برای عمل خود بهانه آوردید که: از فتنه می‌ترسیم.] الا- فی الْفِتْنَةِ سَيَقُطُوا وَ إِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ. فَهَيِّهَاتَ مِنْكُمْ؟ وَ كَيْفَ بِكُمْ؟ وَ آتَى تُوفِكُونَ؟ وَ كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ، أُمُورُهُ ظَاهِرَةٌ وَ أَحْكَامُهُ زَاهِرَةٌ وَ أَعْلَامُهُ بَاهِرَةٌ وَ زَوَاجِرُهُ لَاحِظَةٌ وَ أَوَامِرُهُ وَاضِحَةٌ، وَ قَدْ خَلَفْتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ، أَرْغَبِيَهُ عَنْهُ تَرِيدُونَ أَمْ بِغَيْرِهِ تَحْكُمُونَ؟ بِنَسِّ لِلظَّالِمِينَ يَدَلًّا، وَ مَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ثُمَّ لَمْ تَلْبَثُوا إِلَّا رَيْثَ أَنْ تَسِيكُنَ نَفَرْتُمْ وَ يَسِيكُنَ قِيَادَهَا ثُمَّ أَخَذْتُمْ تُورُونَ وَ قَدَّتْهَا وَ تَهَيَّجُونَ جَمْرَتَهَا وَ تَسْتَجِيبُونَ لَهَاتِفِ الشَّيْطَانِ الْعَوِيِّ وَ إِطْفَاءِ أَنْوَارِ الدِّينِ الْجَلِيِّ وَ إِهْمَادِ سِينِ النَّبِيِّ الصَّفِيِّ، تُسَبِّحُونَ حَسَوًا فِي ارْتِغَاءٍ وَ تَمَشُونَ لِأَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ فِي الْحُمْرِ وَ الضَّرَاءِ وَ نُصْبِرُ مِنْكُمْ عَلَى مِثْلِ حَزِّ الْمَيْدَى وَ وَخْرِ السَّنَانِ فِي الْحِشَا. [به گمان خود خواستید فتنه برنخیزد. و خونی نریزد، اما در آتش فتنه فتادید. و آنچه کشتید به باد دادید، که دوزخ جای کافران است و منزلگاه بدکاران. شما کجا؟ و فتنه خواباندن کجا؟ دروغ می‌گویید! و راهی جز راه حق می‌پوید! و گرنه این کتاب خداست میان شما! نشانه‌هایش بی‌کم و کاست هویدا، و امر و نهی آن روشن و آشکارا. آیا داوری جز قرآن می‌گیرید؟ یا ستمکارانه گفته شیطان را می‌پذیرید؟ کسی که جز اسلام دینی پذیرد، روی رضای پروردگار نبیند. و در آن جهان با زیانکاران نشیند. چنان درنگ نکردید که این ستور سرکش رام و کار نخستین تمام گردد. نوایی دیگر ساز و سخنی جز آنچه در دل دارید آغاز کردید!] وَ أَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنْ لَأَرِثَ لَنَا أَفْحَكُمُ الْجَاهِلِيَّةِ تَبْعُونَ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ أَفَلَا تَعْلَمُونَ؟ بَلَى قَدْ تَجَلَّى لَكُمْ كَالشَّمْسِ الضَّاحِيَةِ آتَى إِبْنَتُهُ! أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ! أَعْلَبَ عَلَى ارْتِي؟ يَا بَنَ ابْنِ أَبِي قَحَافَةَ أُمِّي كِتَابِ اللَّهِ أَنْ تَرِثَ أَبَاكَ وَ لَأَرِثَ أَبِي؟! لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا قَرِيبًا! أَفَعَلَى عَمَدٍ تَرَكْتُمْ كِتَابَ اللَّهِ وَ تَبْتَذِرْتُمُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ؟ إِذْ يَقُولُ: وَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَ قَالَ فِيمَا اقْتَضَى مِنْ خَبَرِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا إِذْ قَالَ: فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثَنِي مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَ قَالَ: وَ أَوْلَا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ قَالَ: يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حِظِّ الْأُنثِيَّيْنَ وَ قَالَ: إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَآلِدَيْنِ وَ الْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ. وَ زَعَمْتُمْ الْأَحْظُونَ لِي وَ لَأَرِثَ مِنْ أَبِي وَ لَأَرْحَمَ بَيْنَنَا؟! أَفَحَضَكُمُ اللَّهُ بَأَيِّهِ أَخْرَجَ مِنْهَا أَبِي؟ أَمْ هَيْلَ تَقُولُونَ أَهْلُ مَلْتَيْنِ لَا يُتَوَارَثَانِ؟ وَ لَسْتُ أَنَا وَ أَبِي مِنْ أَهْلِ مِلَّةٍ وَاحِدَةٍ؟ أَمْ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِخُصُوصِ الْقُرْآنِ وَ عُمُومِهِ مِنْ أَبِي وَ ابْنِ عَمِّي؟ [می‌پندارید ما میراثی نداریم. در تحمل این ستم نیز بردباریم. و بر سختی این جراحت پایداریم. مگر به روش جاهلیت می‌گرایید؟ و راه گمراهی می‌پیمایید؟ برای مردم با ایمان چه داوری بهتر از خدای جهان؟ ای مهاجران! آیا این حکم خداست که میراث مرا بر باینند و حرمت مرا نپایند؟ ای پسر ابوقحافه! خدا گفته تو از پدر ارث بری و میراث مرا از من بری؟ این چه بدعتی است در دین می‌گذارید! مگر از داور روز رستاخیز خبر ندارید؟ آیا دانسته و به عمد کتاب خدا را ترک کرده و پشت سرانداختید که قرآن می‌گوید: سلیمان از داود ارث برد. و در آیه دیگر آنجا که خبر زکریا را بازگو می‌کند. زکریا عرض کرد: پروردگارا مرا فرزندی عنایت فرما تا از من و آل یعقوب ارث برد. و فرمود: خویشاوندان رحمی اولی به یکدیگرند. و فرمود: خدای تعالی به شما درباره اولاد وصیت می‌فرماید که برای پسر دو برابر بهره دختر است. و فرمود: هنگامی که مرگ شما فرا رسد بر شما فرض است

که وصیت کنید برای والدین و نزدیکان، و این حقی است بر پرهیزگاران. و شما گمان می‌برید که مرا بهره‌ای نیست و سهمی از ارث پدرم ندارم؟ آیا خدا شما را مخصوص آیه‌ای فرمود که پدرم را از آن بیرون کرده؟ یا آنکه می‌گویید اهل دو کیش از یکدیگر ارث نمی‌برند؟ و یا من و پدرم را اهل یک کیش نمی‌دانید؟ و یا شما به خصوص و عموم قرآن از پدر و پسرعمویم علی «علیه السلام» دانانترید؟ [فَدُوْنَكُهَا مَحْطُوْمَةٌ مَرْحُوْمَةٌ تَلْقَاكَ يَوْمَ حَشْرِكَ، فَنِعْمَ الْحَكْمُ لِلَّهِ وَالرَّعِيْمُ مُحَمَّدٌ وَالْمُوْعَدُ الْقِيَامَةُ، وَعِنْدَ السَّاعَةِ مَا تَخْسِرُوْنَ وَلَا يَنْفَعُكُمْ اِذْ تَنْدُمُوْنَ وَلِكُلِّ نَبَاٍ مُّسِيْرٌ وَقَرَّ وَ سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ثُمَّ رَمَتْ بِطَرْفِهَا نَحْوَ الْأَنْصَارِ فَقَالَتْ: [ای ابا بکر! اینک این تو و این شتر سرکش خلافت، مهار زده، با تو در روز رستاخیز و حشر ملاقات خواهد کرد. چه نیکو داوری است خدا و نیکو دادخواهی است محمد «صلی الله علیه و آله» و چه خوش وعده گاهی است قیامت. در آن روز اهل باطل زیان می‌برند و آنگاه دیگر ندامت و پشیمانی شما سودی ندارد، و برای هر خبری قرار گاهی است، پس خواهید دانست که عذاب خواری افزا بر چه کسی فرود خواهد آمد و عذاب جاویدان شامل چه افرادی خواهد شد. آنگاه رو به سوی انصار کرده و چنین فرمود: [يَا مَعْشَرَ الْفِتْيَةِ وَأَعْضَادَ الْمِلَّةِ وَأَنْصَارَ الْإِسْلَامِ! مَا هَذِهِ الْعَمِيْرَةُ فِي حَقِّي وَالسَّنَةُ عَن ظُلَامَتِي؟ أَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» أَبِي يَقُولُ الْمَرْءُ يُحْفَظُ فِي وُلْدِهِ. سُرْعَانَ مَا أَحْدَثْتُمْ وَعَجَلَانَ ذَا إِهَالَةٍ وَ لَكُمْ طَاقَةٌ بِمَا أَحَاوَلُ وَقُوَّةٌ عَلَيَّ مَا أَطْلُبُ وَ أَزَالُ أَتَقُولُونَ مَاتَ مُحَمَّدٌ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»؟ فَخَطَبْتُ جَلِيْلٌ اسْتِوَسَعَ وَهَيْئُهُ وَ اسْتِنْتَهَرَ فَتَقَهُ وَ انْفَتَقَ رَتَقُهُ: وَ أَظْلَمَتِ الْأَرْضُ لِعَيْبَتِهِ. وَ كَسَفَتِ النَّجْمُومُ لِمُصِيبَتِهِ وَ اكْدَتِ الْأَمَالَ وَ خَشَعَتِ الْجِبَالَ وَأُضِيعَ الْحَرِيْمُ وَ أُزِيلَتِ الْحَرَمِيَّةُ عِنْدَ مَمَاتِهِ، فَيَلِكُ وَاللَّهُ النَّازِلَةُ الْكُبْرَى وَ الْمُصِيبَةُ الْعُظْمَى لَا مِثْلَهَا نَازِلَةٌ وَ لَا بَاقِيَةٌ عَاجِلَةٌ اَعْلَنَ بِهَا كِتَابُ اللَّهِ جَلَّ ثَنَانُهُ فِي أَفْتِيْتِكُمْ فِي مُمَسَاكُمُ وَ مُصْبِحِكُمْ، هِنَافًا وَ صُرَاخًا وَ تِلَاوَةً وَ الْحَنَاءَ وَ لَقَبْتُهُ مَا حَلَّ بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ، حُكْمٌ فَضِيْلٌ وَ قَضَاءٌ حَتْمٌ. وَ، مَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَ مَن يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنِ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِيْنَ. [ای گروه مؤمنین! ای یاوران دین! ای پشتیبانان اسلام! چرا حق مرا نمی‌گیرید؟ چرا دیده به هم نهاده و ستمی را که به من می‌رود می‌پذیرید؟ مگر نه پدرم فرمود احترام هر شخصی را در فرزندش باید حفظ کرد؟ چه زود رنگ پذیرفتید. و بی‌درنگ در غفلت خفتید. پیش خود می‌گویید محمد «صلی الله علیه و آله» مُرد، آری مُرد و جان به خدا سپرد! مصیبتی است بزرگ و اندوهی است سترگ. شکافی که هر دم گشاید و هرگز به هم نیاید. فقدان او زمین را لباس ظلمت پوشاند و گزیدگان خدا را به سوگ نشاند. شاخ امید بی‌بر و کوهها زیر و زبر شد. حرمتها تباه و حریمها بی‌پناه ماند. اما نه چنان است که شما این تقدیر الهی را ندانید و از آن بی‌خبر مانید. قرآن در دسترس شماست، شب و روز می‌خوانید. چرا و چگونه معنی آن را نمی‌دانید؟ که پیامبران پیش از او نیز مردند و جان به خدا سپردند. محمد جز پیغمبری نبود، پیغمبرانی پیش از او آمدند و رفتند، اگر او کشته شود یا بمیرد شما به گذشته خود باز می‌گردید؟ کسی که چنین کند خدا را زبانی نمی‌رساند. و خدا سپاسگذاران را پاداش خواهد داد. [إِيهَا بَنِي قَيْلَةَ! أَهَضَمْتُمْ ثَرَاثَ أَبِي؟ وَ أَنْتُمْ بِمَرَأِي مَنِي وَ مُسْمَعٍ وَ مُبْتَدَأٍ وَ مَجْمَعٍ تَلْبَسُكُمْ الدَّعْوَةُ وَ تَشْمَلُكُمْ الْخَبْرَةُ وَ أَنْتُمْ ذُووَالْعَدَدِ وَ الْعُدَّةُ وَ الْأَدَاةُ وَ الْقُوَّةُ وَ عِنْدَكُمْ السَّلَاحُ وَ الْجَنَّةُ تُؤَافِكُكُمْ الدَّعْوَةُ فَلَا تُجِيبُونَ وَ تَأْتِيكُمْ الصَّرْحَةُ فَلَا تُغِيثُونَ وَ أَنْتُمْ مُؤْصِفُونَ بِالْكَفَاحِ، مَعْرُوفُونَ بِالْخَيْرِ وَ الصَّلَاحِ، وَ النَّجْبَةُ الَّتِي أَنْتُخِبْتَ وَ الْخَيْرَةُ الَّتِي أُخْتِيْرَتْ، قَاتَلْتُمْ الْعَرَبَ وَ تَحَمَلْتُمْ الْكَدَّ وَ التَّعَبَ وَ نَاطَحْتُمُ الْأُمَّمَ كَافِحْتُمْ وَ الْبَهْمَ، لِأَنْبُرِحَ أَوْ تَبْرِحُونَ نَامُرُكُمْ فَتَأْتِمُرُونَ حَتَّى إِذَا دَارَتْ بِنَا رَحَى الْإِسْلَامِ وَ دَرَحَلَبُ الْأَيَّامِ وَ خَضَعَتْ نُعْرَةُ الشُّرِكِ وَ سَيَكُنْتُ فَوْزَةَ الْإِنْفِكِ وَ حَمَدَتِ نِيرَانُ الْكُفْرِ وَ هَدَّاتِ دَعْوَةُ الْهَرَجِ وَ اسْتِوَسَقَ نِظَامُ الدِّينِ. [ای فرزندان قیله! پیش چشم شما میراث پدرم را ببرند! و حرمتم را ننگرند! و شما همچون بیهوشان فریاد مرا نمی‌شنوید؟ در حالی که سربازان دارید با ساز و برگ فراوان و اثاث و خانه‌های آبادان. امروز شما گزیدگان خدا، پشتیبان دین، و یاوران پیغمبر و مؤمنین، و حامیان اهل بیت طاهرینید! شما باید که با بت پرستان عرب درافتادید! و برابر لشکرهای گران ایستادید! چند که از ما فرمانبردار، و در راه حق پایدار بودید، نام اسلام را بلند و مسلمانان را ارجمند، و مشرکان را تارومار، و نظم را برقرار، و آتش جنگ را خاموش، و کافران را حلقه بندگی در گوش کردید. [فَأَنِّي جُرْتُمْ بَعْدَ الْبَيَانِ وَ أَسِيرَزْتُمْ بَعْدَ الْإِعْلَانِ وَ نَكَصِيْتُمْ بَعْدَ الْإِقْدَامِ وَ أَسْرَكْتُمْ بَعْدَ الْإِيْمَانِ؟

ألا- تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ يَدْعُواكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ اتَّخَشَوْهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ. [اکنون پس از آن همه زبان آوری دم فرو بستید، و پس از پیش روی واپس نشستید، آنهم برابر مردمی که پیمان خود را گسستند و حکم خدا را کار نبستند. از اینان بیم مدارید، تا هستید. از خدا بترسید اگر حق پرستید!] أَلَا وَقَدْ أَرَى أَنْ قَدْ أَخْلَدْتُمْ إِلَى الْخَفْضِ وَأَبْعَدْتُمْ مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِالْبَسِطِ وَالْقَبْضِ وَخَلَوْتُمْ بِالِدَّعْيَةِ وَنَجَوْتُمْ مِنَ الصِّيقِ بِالسَّعْيَةِ فَمَجَجْتُمْ مَا وَعَيْتُمْ وَدَسَّعْتُمْ الَّذِي تَسَوَّعْتُمْ فَإِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ. [اما جز این نیست که به تن آسایی خو کرده‌اید و به سایه امن و خوشی رخت برده‌اید. از دین خسته‌اید و از جهاد در راه خدا نشسته و آنچه را شنیده کار نبسته.] أَلَا وَقَدْ قُلْتُ مَا قُلْتُ عَلَى مَعْرِفَةِ مَنِي بِالْخَذَلَةِ الَّتِي خَامَرْتُكُمْ وَالْعُدْرَةَ الَّتِي اسْتَشَعَرْتَهَا قُلُوبُكُمْ وَلَكِنَّهَا فَيَضُّهُ النَّفْسِ وَنَفْتَهُ الْغَيْظِ وَخَوْرُ الْقَنَا وَبَثَّةُ الصَّدُورِ وَتَقْدِمَةُ الْحُجْبَةِ. فَدُونَكُمْ مَوْهَا فَاحْتَقِبُوهَا دَبْرَةَ الظَّهْرِ، نَقِيَةَ الْخُفِّ، بَاقِيَةَ الْعَارِ، مَوْسُومِيَةَ بَعْضِ اللَّهِ وَشَنَارِ الْأَبْدِ، مَوْضُوعَةَ بِنَارِ اللَّهِ الْمَوْقَدَةِ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْنِدَةِ. فَبِعَيْنِ اللَّهِ مَا تَفْعَلُونَ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَىُّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ وَأَنَا ابْنُهُ نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيِ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَاعْمَلُوا إِنَّا عَامِلُونَ وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ. [من آنچه شرط بلاغ است با شما گفتم. اما می‌دانم خوارید و در چنگال زبونی گرفتار. چه کنم که دلم خون است؟ و بازداشتن زبان شکایت، از طاقت برون! و نیز می‌گویم برای اتمام حجت بر شما مردم دون! بگیریید! این لقمه گلوگیر به شما ارزانی، و ننگ حق‌شکنی و حقیقت پوشی بر شما جاودانی باد. اما شما را آسوده نگذارد تا به آتش افروخته خدا بیازارد! آتشی که هر دم فروزد و دل و جان را بسوزد. آنچه می‌کنید خدا می‌بیند. و ستمکار به زودی داند که در کجا نشیند. من پایان کار را نگرانم و چون پدرم شما را از عذاب خدا می‌ترسانم. به انتظار بنشینید تا میوه درختی را که کشتید، بچینید و کيفر کاری را که کردید ببینید.] ابابکر برای آرام کردن مردم گفت که: پدرت رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: " که من ارث نمی‌گذارم. و ما اموال فدک را برای مسلمین و جهاد در راه خدا مصرف می‌کنیم. " زهرا «علیها السلام» پاسخ دادند: سبحان الله! ما كان رسول الله «صلی الله علیه وآله» عن الكتاب صادفًا ولا لحكامه مخالفاً بل كان يتبع أثره و يقفو سوره افتجّمون إلى العدر اعتلالاً عليه بالزور و هذا بعيد وفاته شبيه بما بعى له من العوائل في حياته، هذا كتاب الله حكماً عادلاً و ناطقاً فصلاً يقول: يرثني و يرث من آل يعقوب و ورث سليمان داود فتبين عزوجل فيما وزع عليه من الأقساط و شرع من الفرائض و الميراث و أباح من حظ الذكران و الإناث ما أراح علة المبطلين و أزال التظني و الشبهات في الغابرين، كلاً بل سؤلتكم أنفسكم أمراً فصبر جميل و الله المستعان على ما تصفون. [عجبا از این تهمت! رسول خدا «صلی الله علیه وآله» هرگز از کتاب خدا روگردان نبود و با احکام آن مخالفت نمود، بلکه او (همیشه) پیرو قرآن بود و دنبال سوره‌ها و آیات آن می‌رفت، آیا برای توطئه با هم اجتماع کرده و به نیرنگ و فریب می‌خواهید به او دروغ و بهتان ببندید؟ و این کار شما پس از وفات او مانند همان غائله‌هایی است که در زمان حیاتش برای او به وجود می‌آوردید؟ شما که می‌گویید پیغمبر گفته: ما گروه انبیا ارث نمی‌گذاریم، این کتاب خداست که حاکمی عادل و گویا و جداکننده حق و باطل است و می‌فرماید: زکریا به خداوند عرض کرد به من فرزندی عنایت کن که از من و آل یعقوب ارث برد و باز فرماید: سلیمان از داود ارث برد. و خداوند عزوجل سهم هر یک از ورثه، و امر فرائض و میراث را تشریح فرموده و بهره هر یک از مردان و زنان را توضیح داده است و بهانه اهل باطل را برطرف ساخته و جای هیچ‌گونه تردید و گمان و شبهه‌ای برای کسی باقی نگذاشته است: چنین نیست (که شما می‌گویید) بلکه نفسهای اماره‌تان کاری را برای شما جلوه داده است پس صبری نیکو باید و از خداوند یاری می‌جویم بر آنچه شما توصیف می‌کنید.] ابابکر برای آنکه خود را در برابر استدلالهای کوبنده زهرا «علیها السلام» نجات دهد، گفت: " اینک این مردم بین من و شما داوری می‌کنند زیرا این مردم بودند که مرا برای خلافت برگزیدند. " زهرا «علیها السلام» خطاب به آن مردم ساکت فرمود: معاشر الناس المسيرعة إلى قيل الباطل المغضبة على الفعل القبيح الخاسر، أفلا تتدبرون القرآن أم على قلوب أقفالها كلاً بل ران على قلوبكم ما أسأتم من أعمالكم فأخذ بسمي معكم و أبصاركم و لبس ما تأولتكم و ساء ما به أشرتم و شر ما منه اعتضتم لتجدن و الله محمله ثقيلاً و عبثه و بيلاً إذا كشف لكم الغطاء و بان ما وراءه الضراء و بدلکم من ربکم ما لم تكونوا تحسبون و حسر هنالك المبطلون. [ای گروه مردم

که به سوی گفتار باطل و بیهوده شتابان و کار زشت و زیانبار را نادیده می‌گیرید، آیا در قرآن تدبیر و اندیشه نمی‌کنید؟ یا آنکه بر دلها قفل زده شده است؟ چنین نیست بلکه اعمال سوء و ناشایستی که کرده‌اید بر دل‌های شما پرده کشیده و چشم و گوش‌تان را از دیدن و شنیدن حقایق بسته است و چه بد مال‌اندیشی کردید و چه بد پیشنهادی نموده و چه بد معامله‌ای و معاوضه‌ای نمودید! به خدا سوگند این بار را سنگین و عاقبتش را پر از وزر و وبال خواهید یافت. آنکه که پرده از کار شما برداشته شود و کیفری که در انتظارتان است آشکار گردد و از جانب خداوند عذابی که به گمانتان نمی‌رسد پدید آید، آن موقع است که اهل باطل زیانکار شوند. [۵۲۶].

خمس در گفتار فاطمه

اشاره

یکی از حقوق مالی اختصاص یافته به اهل بیت عصمت و طهارت و یکی از عبادت‌های مالی در اسلام خمس می‌باشد. در آیات شریفه قرآن و روایات اهل بیت و در گفتار فقها و کتب فقهی، خمس جایگاه خاص دارد و باید همه مسلمین با اطلاع از مسائل آن به پرداخت آن و انجام این عبادت مالی اهمیت دهند. یکی از مبارزات عمر و به عبارتی بخشی از مبارزات سیاسی در صدر اسلام با اهل بیت عصمت و طهارت محاصره اقتصادی آنان و منع حقوق مالی از آن بزرگواران بود. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در برابر این تفکر و این رفتار غیرشرعی ایستادگی کردند و با استدلال و مباحثه علمی مستند به آیات شریفه قرآن و توصیه و عمل رسول الله صلی الله علیه و آله ابوبکر را محکوم نمودند اما او و عمر و دستگاه حکومت علاوه بر تصاحب و غصب فدک، خمس و زکات و فیه را نیز از خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله دریغ داشتند و به تعبیر فاطمه زهرا «علیها السلام» خاندان رسالت را در استضعاف قرار دادند (در این جهت به بحث علل غصب فدک مراجعه فرمائید). قابل دقت است که امروزه نیز دست‌های پنهان به ویژه در تبلیغات منفی بعضی از روشنفکران جهت تضعیف گرایش به حوزه‌های علمیه و تضعیف جایگاه اجتماعی روحانیت شیعه تلاش نموده و یا مانع پرداخت حقوق واجب مردم به مراجع ذی‌صلاح دینی می‌شوند و یا آنان را افرادی معرفی می‌کنند که از راه دین معیشت دنیائی خود را می‌گذرانند و در حالیکه خمس و زکوة را خداوند متعال در زمان حضور امام معصوم حقی برای او در جهت ایجاد شوکت اسلامی و ایجاد رونق اجتماعی قرار داده و در زمان غیبت امام زمان علیه السلام نیز باید با در اختیار قرار دادن به مراجع صلاحیت‌دار در جهت فقرزدائی ذریه پیامبر «صلی الله علیه و آله» و وابستگان به دین و یا در جهت رضایت امام زمان علیه السلام مصرف گردد.

دفاع فاطمه زهرا از خمس و تعیین مصرف آن

انس بن مالک نقل می‌کند: حضرت زهرا «علیها السلام» پس از غصب باغ‌های فدک خطاب به ابوبکر فرمود: قالت: لَقَدْ عَلِمْتَ الَّذِي ظَلَمْتَنَا عَنْهُ أَهْلَ الْبَيْتِ مِنَ الصَّدَقَاتِ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْنَا مِنَ الْغَنَائِمِ فِي الْقُرْآنِ مِنْ سَيِّئِهِمْ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَعَلَّمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَالرَّسُولِ وَآلِ الْقُرْبَىٰ. قال ابوبکر: يَسْلَمُ إِلَيْكَ كَامِلًا؟ قالت: أَفَلَيْكَ هُوَ؟ وَلِأَقْرَبَائِكَ؟ قال ابوبکر: أَضِرُّفُ فِي مَصَالِحِ الْمُسْلِمِينَ. قالت: لَيْسَ هَذَا حُكْمَ اللَّهِ تَعَالَىٰ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمْ يَعْهَدْ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ بِشَيْءٍ إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَمَّا أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَعَلَّمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ.... أُبَشِّرُوا آلَ مُحَمَّدٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ الْغَنَىٰ قال ابوبکر: لم يبلغ علمي من هذه الآية أن أسلم إليكم هذا السبهم كله كاملاً. [ای ابوبکر تو ما را می‌شناسی و می‌دانی که حق ما اهل بیت غصب شده است. حقی که از صدقات و غنائم در رابطه با سهم ذی‌القربی نزدیکان رسول خدا داریم که خداوند در آیه مربوط به غنائم مصرف خمس آن را توضیح داده‌اند. [۵۲۷].

ابوبکر گفت: آیا فدک را بطور کامل باید تسلیم شما کنم و مال شماست؟ حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ دادند: آیا فدک مال تو است؟ و یا به نزدیکان تو اختصاص دارد؟ ابوبکر گفت: من آنرا در رابطه با مصالح مسلمین خرج می‌کنم. حضرت زهرا فرمودند: این حکم الهی نیست (که اموال مشخص مردم را تصاحب کنی) و پدرم رسول خدا «صلی الله علیه وآله» چنین دستوری بمانند داده است. در صورتی که از پدرم رسول خدا «صلی الله علیه وآله» پس از نزول آیه شنیدم که فرمود: بشارت باد ای فرزندان محمد «صلی الله علیه وآله» که مایه غنا و بی‌نیازی شما رسیده است. ابوبکر که دیگر عذری نمی‌توانست بیاورد، به تفسیر شخصی خویش متوسل شد و گفت: علم من به من اجازه نمی‌دهد که از این آیه استنباط نمایم تا فدک را تماماً به شما تحویل دهم. [۵۲۸].

دفاع و تهاجم فاطمه با فکر و عمل عمر و ابوبکر در مورد فدک و خمس

قالت: أَمَا فَدَكُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ قُرْآنًا يَأْمُرُ فِيهِ بِإِثْبَانِ حَقِّي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ فَكَنتُ أَنَا وَوَلَدِي أَقْرَبَ الْخَلَائِقِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَتَحَلَّنِي وَوَلَدِي فَدَكًا. فَلَمَّا تَلَا عَلَيْهِ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْمُسْلِمِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْإِثْمَامِي، الَّذِينَ يَأْتُمُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينِ الَّذِينَ أَسْكَنُوا مَعَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَابْنَ السَّبِيلِ الَّذِي يَسْأَلُكَ مَسْأَلَتَهُمْ. قَالَ عُمَرُ: فَإِذَا الْخُمْسُ وَالْفَيْءُ كُلُّهُ لَكُمْ وَلِمَوَالِيكُمْ؟ فَقَالَتْ: أَمَا فَدَكُ فَأَوْجِبَهَا اللَّهُ لِي وَوَلَدِي دُونَ مَوَالِينَا وَشِيعَتِنَا وَأَمَا الْخُمْسُ فَقَسَّمَهُ اللَّهُ لَنَا وَلِمَوَالِينَا وَأَشْيَاعِنَا كَمَا يُقْرَأُ فِي كِتَابِ اللَّهِ. قال: فَمَا لِسَائِرِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالتَّابِعِينَ؟ قالت: انْ كَانُوا مَوَالِينَا وَمِنْ أَشْيَاعِنَا فَلَهُمُ الصَّدَقَاتُ الَّتِي قَسَّمَهَا اللَّهُ وَأَوْجِبَهَا فِي كِتَابِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ رَضِيَ بِذَلِكَ وَرَسُولُهُ رَضِيَ بِهِ قَسَّمْ عَلَى الْمَوَالِيَّةِ وَالتَّابِعِيَّةِ لِأَنَّ عَلَى الْمُعَادَاةِ وَالْمُخَالَفَةِ، وَمَنْ عَادَانَا فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَمَنْ خَالَفَنَا فَقَدْ خَالَفَ اللَّهَ وَمَنْ خَالَفَ اللَّهَ فَقَدْ اسْتَوَجَبَ مِنَ اللَّهِ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ وَالْعِقَابَ الشَّدِيدَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. قال: هَاتِي بَيِّنَةً يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ عَلَى مَا تَدَّعِينَ. قالت: قَدْ صَدَّقْتُم جَابِرِينَ عَبْدَ اللَّهِ وَجَرِيرِينَ عَبْدَ اللَّهِ، لَمْ تَسْأَلُوهُمَا الْبَيِّنَةَ، وَبَيِّنَتِي فِي كِتَابِ اللَّهِ. [أَمَا حَقَانِيَّتِي مِنْ بَرِّ مَالِكِيَّتِي فَدَكُ، هَمَانَا خَدَاوَنَد بَزْرَكِ آيَةِ آتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ رَا وَقْتِي دَرِ قُرْآنِ كَرِيمِ بَرِ رَسُولِ خَدَا نَا زَلِ فَرَمُودِ، مِنْ وَ فَرَزَنْدَانِمِ نَزْدِيكَتَرِينِ مَرْدَمِ بَهِ پِيَامْبَرِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» بُوْدِيمِ. پَسِ رَسُولِ خَدَا فَدَكِ رَا بَهِ مِنْ وَ فَرَزَنْدَانِمِ هَدِيَهِ فَرَمُودِ وَ آنگاه که حضرت جبرئیل آیه و المسکین و ابن السبیل را بر پیامبر اسلام تلاوت کرد، پدرم فرمود: یتیمان و مساکین کسانی هستند که با فاطمه علیها السلام و فرزندان او زندگی می‌کنند در دنیا و آخرت و ابن السبیل آنهاست که راه اهل بیت را می‌روند. عمر با حالت اعتراض گفت: پس خمس و غنائم جنگی و اموال عمومی کشور همه مال شما و پیروان شما است؟ پاسخ شنید: اما باغهای فدک، خداوند در قرآن بخشیدن آن را به من و فرزندانم واجب کرده است، غیر از پیروان و شیعیان ما اما خمس را خداوند برای عموم پیروان و شیعیان ما تقسیم فرموده است، همانگونه که در قرآن خوانده می‌شود. عمر دیگر بار پرسید: پس سهم مهاجرین و انصار و اسلام آورندگان چیست؟ فاطمه علیها السلام توضیح داد: آنها اگر پیروان و شیعیان ما باشند از صدقات مشخص شده در کتاب خدا بهره‌مند می‌باشند. خداوند بزرگ و پیامبرش به اینگونه تقسیم اموال عمومی رضایت داده‌اند که میزان بهره بردن از اموال عمومی، دوستی و اطاعت از خدا و اهل بیت علیهم السلام است نه دشمنی و مخالفت، و آگاه باشید هر کس با ما دشمنی کند با خدا دشمنی کرده است، هر کس با ما مخالفت کند با خدا مخالفت کرده است و آنکس که با خدا دشمنی و مخالفت کند عذاب دردناک و مجازات شدید الهی در دنیا و آخرت بر او واجب می‌گردد. عمر خود را به بیراهه زده، پس از شنیدن این همه آیات و استدلالهای روشن قرآنی، گفت: ای دختر محمد! برای ادعای خود دلیل و مدرک بیاور! حضرت فاطمه علیها السلام جواب داد: شما جابرین عبدالله و جریرین عبدالله را قبول دارید و سخن آنان را تصدیق می‌کنید و از آنها دلیل و مدرک نمی‌خواهید، هر چه خواستند و گفتند می‌پذیرید. چه شده است که از من دلیل و بیینه می‌طلبید؟ مدرک من در قرآن است. [۵۲۹].]

خنده فاطمه در هنگام مرگ

نزدیکان پیامبر «صلی الله علیه و آله» دیده بودند که در هنگامه وفات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» صحبت‌های خصوصی و سرّی بین آنحضرت و فاطمه «علیها السلام» صورت پذیرفت که در ابتدا، زهرا «علیها السلام» گریست و در پایان صحبت آنحضرت شاد و خندان، دانه‌های اشک را پاک می‌کرد. جای سؤال بود که علت گریه و سبب خنده و شادی چه بود؟ پس از وفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» از حضرت زهرا «علیها السلام» پرسیدند، جواب داد: "عَلَّتْ غَرِيهَ آغَازِيْنِ اِيْنِ بُوْدُ كِهَ" : "قَالَتْ: اُخْبِرْنِي اَنَّ جِبْرِيْلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً وَ اَنَّهُ عَارَضَهُ الْاِنْ مَرَّتَيْنِ وَ اِنِّي لَا رِيَّ الْاَجَلَ قَدِ افْتَرَبَ فَاتَّقِ اللّٰهَ وَ اصْبِرِي. فَكَيْفُتُ". و علت شادی و خنده من این بود که " : "قَالَ «صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» يَا بَنِيَّ اِنَّهُ لَيْسَ اَحَدٌ مِنْ نِسَاءِ الْمُسْلِمِيْنَ اَعْظَمَ رَزِيَّةً مِنْكَ فَلَ تَكُوْنِي مِنْ اَدْنَى اِمْرَاةٍ صَبْرًا، فَاخْبِرْنِي اِنِّي اَوَّلُ اَهْلِهِ لِحُوْقًا بِهٖ فَضَحِكْتُ لِذٰلِكَ. [در ابتدا رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من اطلاع داد که جبرئیل هر سال یکبار قرآن را به من عرضه می‌فرمود ولی امسال و هم اکنون دوبار عرضه کرد. من مرگ و وفات خود را نزدیک می‌بینم. دخترم با تقوا باش و صبر پیشه کن. من با شنیدن این خبر گریستم، سپس ادامه سخن فرمود: دخترم هیچ زنی در مقام و منزلت مانند تو نیست پس در صبر و بردباری مانند کمترین زنان نباش و این را بدان که تو نخستین کسی هستی که به من ملحق خواهی شد با شنیدن خبر شهادت خود خوشحال شده، خندیدم. [۵۳۰].]

خنده و گریه حضرت فاطمه

خنده و گریه، دو واکنش و عکس‌العمل روانی برخاسته از عواطف انسانی است که معمولاً یکی در شرائط شادمانی و رضایت خاطر و دیگری در شرائط حزن و اندوه بر انسان غالب خواهد شد. زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» تلخ‌ها و شیرین‌ها و خنده‌ها و گریه‌ها دارد البته خنده‌ها و گریه‌هایی در شأن او. بررسی خنده‌ها و گریه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» به‌عنوان بانویی نمونه و آسمانی بحثی شیرین و درس‌آموز است. یکی از صحنه‌های اشک و تبسم فاطمه «علیها السلام» در کنار بستر پدر می‌باشد. در کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل‌پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» در این مورد روایتی آمده که از آن جمله: یعقوب از هاشم‌بن هاشم از عبدالله بن وهب روایت کند که: ام‌سلمه به او خبر داده است که حضرت رسول «صلی الله علیه و آله»، فاطمه علیها السلام را نزد خویش فرا خواند سخنی به او فرمود و فاطمه علیها السلام گریست. بعد مطلب دیگری به او فرمود، وی خندید. ام‌سلمه گوید: "پس از رحلت حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» از او درباره گریه و خنده‌اش پرسش کردم " فرمود: "رسول خدا به من خبر از مردنش داد، گریه‌ام گرفت و بعد فرمود که من بانوی زنان اهل بهشت‌م، با شنیدن آن خندیدم".

خنده، هرگز

مصیبت دردناک رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خنده را از چهره زهرا «علیها السلام» ربود و اشک و فغان را همچون باران تند بیماری در زندگی او جاری ساخت. رفتن پیامبر مساوی بود با رفتن عزت و سربلندی فاطمه علیها السلام، جرأت منافقین بر اهل‌بیت، ربودن حق آنان و انزوای اسلام حقیقی و تسلط اسلامی قشری در جامعه دینی اینها و دهها مصیبت اینچنینی زهرا «علیها السلام» را همیشه گریان و خنده او را قطع نموده بود. قال الباقر «علیه السلام»: ما رُوِيَ فاطمة «علیها السلام» ضاحكة قطُّ مُنْذُ قَبَضَ رَسُولُ اللّٰهِ «علیها السلام» حَتَّى قَبِضَتْ. [۵۳۱]. [امام باقر «علیه السلام»: از روزی که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» جان به جانان سپرد هرگز فاطمه «علیها السلام» خندان دیده نشد تا آن روز که از دنیا رفت.]

خواص و عوام دوران فاطمه

اشاره

در هر جامعه عمدتاً دو گروه تأثیرگذار و تأثیرپذیر و یا خواص و عوام وجود دارند که معمولاً توده مردم تحت تأثیر القانات و آموزشها و نوع انتخاب خواص هستند. در زمان حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام»، دو وجود مقدس علی «علیه السلام» و فاطمه علیها السلام با سه دسته عمده مردم روبرو بودند:

وفاداران به اهل بیت یا خاص الخاص از مردم

این افراد بسیار قلیل و قلیل من عبادی الشکور بودند و با اینکه میخواستند حرکت‌هایی داشته باشند مؤثر نمی‌افتاد. در مورد تعداد این عده و اقدامات ایشان در تاریخ چنین آمده است: قال علی «علیه السلام»: لَوْ وَجَدْتُ أَرْبَعِينَ ذَوِي عَزْمٍ مِنْهُمْ لَنَاهَضْتُ الْقَوْمَ. [۵۳۲]. [اگر چهل مرد با اراده می‌یافتیم حتماً قیام می‌کردم.] قال علی «علیه السلام»: اَللّٰهُمَّ اَنْتَكَ تَعَلَّمَنَّ اَنَّ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ قَالَ لِي: اِنْ تَمُّوا عِشْرِينَ فَجَاهِدْهُمْ وَهُوَ قَوْلُكَ فِي كِتَابِكَ؛ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مَا تَيْنِ اَللّٰهُمَّ اَنْهُمْ لَمْ يَتِمُّوا عِشْرِينَ حَتَّىٰ قَالَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ اِنْصَرَفَ. [۵۳۳]. [خدایا تو می‌دانی که پیامبرت به من گفت: اگر بیست مجاهد و مرد کارزار در اختیارم باشد قیام کنم و این کلام قرآنی توست که فرمودی اگر بیست فرد پایدار باشید بر دویست نفر پیروز خواهید شد. اما خدایا تو می‌دانی که تعداد وفاداران به من بیست نفر نشدند، این کلام را سه مرتبه تکرار کردند.] پس از وفات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مردم از دین و اسلام دست کشیدند و راه ارتداد و ارتجاع را در پیش گرفتند به جز سه نفر، مقداد و اباذر و سلمان تا آنکه مردم بعدها اندک اندک بیدار شدند و به سوی اهل بیت «علیه السلام» بازگشتند.

طبقه خواص غیر وفادار به اهل بیت و تأثیرگذار بر توده مردم

در زمان حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» مظهر و مجمع این عده سقیفه بود. بزرگان از انصار افرادی از مهاجرین و بالاخره شورای سقیفه و اصحاب صحیفه. حضرت زهرا «علیها السلام» و علی «علیه السلام» بارها و بارها در صدد یاری خواهی با شکوه و انذار با این طبقه و این گروه برخورد کردند ولی سکوت و خیانت آنان انحراف صدر اسلام را شکل بخشید و هر روز را بدتر از روز قبل کرد. این افراد عبارتند از: عمر، ابوبکر، عثمان، (این سه تن از میانداران بودند)، ابوعبیده جراح، خالد بن ولید، (مزدور و چهره‌ای خشن و عامل)، ابوسفیان، طلحه، عایشه، (استفاده از وجاهت و نفوذ او و جعل حدیث)، عباس (عمومی پیامبر «صلی الله علیه و آله» از خواص ساکت)، عقیل (برادر حضرت علی علیه السلام) از خواص بی تفاوت، سکوت انصار و بی طرفی رئیس آنان بنام سعد (از خواص بی تفاوت). [۵۳۴].

توده مردم یا عموم مردم که تأثیرپذیر از خواص بودند

توده مردم به دو دسته مردان و زنان تقسیم می‌شوند. حضرت زهرا «علیها السلام» در دوران مبارزه خود با هر دو دسته گفتگو می‌کند و با آنان از راه استدلال، تذکر و یادآوری، جدال احسن و بالاخره هشدار به خطابه و گفتگو می‌پردازد. در مسجد، خطابی عام به مردم داد که در بخش خطبه به نقل آن پرداختیم. همچنین خطابه‌ای به زنان مدینه دارد که در بخش خطبه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» نقل شده است. در بین توده مردم دو عکس العمل نسبت به منافقین و اصحاب سقیفه دیده شد. اول: بی تفاوتی و سکوت و بیعت اجباری (از دقت در خطبه حضرت زهرا «علیها السلام» معلوم می‌گردد). دوم: مزدوری و عامل قرار گرفتن در دست منافقین و خلفای ستمگر که نمونه‌ای از آنها قبیله بیابانی بنی اسلم بودند. از قول ابومخنف نقل می‌کنند که: بنی اسلم گروهی از اعراب بادیه

(بیابانی) بودند که برای تهیه آذوقه و خوار و بار به مدینه داخل شدند. اما مردم مدینه به علت فوت پیامبر «صلی الله علیه و آله» به آنها اعتنایی نکردند آنها هم با خلیفه جدید بیعت کردند. و امر او را گردن نهادند. آنگاه عمر آنها را طلبید و به آنها گفت: در ازای بیعت با خلیفه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» آنچه نیاز دارید از خواربار و آذوقه بی هیچ عوضی برگیرید و به سوی مردم درآیید و آنها را گرد آورده و وادار به بیعت کنید و هر که امتناع کرد بر سر و پیشانی اش بکوبید! راوی می گوید: به خدا قسم دیدم که آن قبیله بدوی دردم کمر بندها را محکم کردند و دستارها بر گردن حمایل نمودند و با چوب به سوی مردم حمله کردند و با آن محکم به مردم می زدند و آنان را به زور وادار به بیعت می کردند.

دادگاهی در مسجد

پس از آنکه حضرت فاطمه «علیها السلام» از راههای گوناگون متداول برای احقاق حق اقتصادی و سیاسی اهلیت تلاش نمود و به نتیجه نرسید با استفاده از پایگاه اجتماعی، دینی مسجد و با استفاده از حضور مردم در مسجد با تشکیل یک دادگاه علنی خلیفه وقت را رسوا نمود که با مراجعه به ماجرای خطبه حضرت در مسجد نبوی مسائل زیر بدست می آید: ۱- قاضی حاکم اصلی این دادگاه خداست لذا در متن خطبه حضرت می فرماید: أَفَحُكْمُ الْجَاهِلِيَّةِ تَبْعُونَ وَمَنْ أَحْسَنَ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ. ۲- مدعی این دادگاه شخص فاطمه زهرا «علیها السلام» می باشد. ۳- منکر ادعای حضرت خلیفه اول و دوم و عایشه و... می باشند. ۴- موضوع مورد ادعا، فدک، خمس و خلافت حضرت علی «علیه السلام» است. ۵- محل دادگاه مسجد النبی است. ۶- متن دادنامه، خطبه مفصل حضرت زهرا «علیها السلام» است. ۷- شکل دادگاه، علنی با حضور همه مردم است. ۸- ادله و بینه حضرت زهرا «علیها السلام» آیات قرآن، گفتار پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» و شهادت علی «علیه السلام» و ام ایمن و قاعده ید یعنی تسلط بر فدک است. ۹- نتیجه دادگاه....

درب خانه فاطمه

از حضرت موسی بن جعفر از پدرش حضرت صادق «علیه السلام» در ضمن حدیثی طولانی نقل شده است که پیامبر اکرم علیه السلام» به هنگام رحلت از این دنیا فرمود: "آگاه باشید که در خانه فاطمه، در خانه من و خانه اش خانه من است. هر کس هتک حرمت او را کند، حجاب خداوند را دریده و هتک حرمت خدا را کرده است." عیسی که راوی این حدیث است گوید: "حضرت موسی بن جعفر «علیه السلام» مدتی طولانی گریست و بقیه سخن حضرت رسول را قطع کرده فرمود: به خدا سوگند که حجاب خداوند هتک شد، به خدا سوگند حجاب خدا هتک شد، به خدا سوگند حجاب خداوند هتک شد، ای مادر! درود خداوند بر او باد [۵۳۵]. همچنین در کتاب چشمه در بستر در این ارتباط چنین آمده است: ابوبکر به اشارت عمر فرمان هجوم به خانه زهرا «علیها السلام» این آخرین سنگر ولایت را داد. و به عمر گفت: با جماعتی به خانه زهرا «علیها السلام» برو و همه را برای بیعت به اینجا بخوان و چنانچه علی «علیه السلام» سرباز زد با او بجنگ و به زور و شدت هر چه تمام، نزد من بیاورش. عمر که مدتها در انتظار چنین روزی بود و بدون کشته شدن علی «علیه السلام» کار را تمام شده نمی دید؛ بی درنگ با توده ای از آتش و جماعتی از منافقین و آزاد شده های قریش به طرف خانه فاطمه «علیها السلام» همان که جبرئیل و رسول هم بدون اذن داخل نمی شدند، هجوم برده، نعره برآورد: "به خدا قسم اگر برای بیعت بیرون نیاید خانه را با اهلش به آتش خواهم کشید." یکی با تعجب گفت: "فاطمه در خانه است." عمر جواب داد: "حتی اگر او باشد." زهرا «علیها السلام» تا صدای نعره را شنید، با عجله به طرف درب خانه رفته و

آن را محکم بست و از همانجا به دفاع از علی «علیه السلام» برخاست و بر آن جماعت گمراه بر آشفت و عمر را عتاب کرد: "آیا از خدا پروا نداری؟ وای بر تو، این چه جرأت و جسارتی است که به خدا و رسولش کرده‌ای؟ آیا می‌خواهی نسل رسول را نابود کنی؟ آیا می‌خواهی نور خدا را خاموش کنی؟ به راستی آیا می‌خواهی خانه ما را به آتش بکشی و فرزندانم را بسوزانی؟" عمر دوباره نعره برآورد: "آری! مگر همان کنید که دیگران کردند. یا اطاعت، یا آتش، انتخاب با شماست!! زهرا «علیها السلام» در شگفت از آن همه خباثت و نفاق با چشمی پراشک ناله برآورد: "ای پدر! ای رسول خدا، چه مصیبت‌هایی که از پسر خطاب و پسر ابی‌قحافه به ما نمی‌رسد". آنگاه به در تکیه داد و فریاد دادخواهی سرداد: "ای مردم شما را به خدا و پدرم سوگند دفاع از ما نمائید و به یاری ما اقدام کنید". عمر که از بالا گرفتن احساسات مردم وحشت داشت بلافاصله فریاد دادخواهی زهرا «علیها السلام» را در نعره‌های خود گم کرد و فرمان داد، هیزم بیاورند. دردم بیت وحی در محاصره آتش درآمد. گویی هیزمها از قبل گردآمده بود! زهرا «علیها السلام» بانگ برداشت: "ای دشمن خدا، ای دشمن رسول، ای دشمن امیرالمؤمنین". اما گویا گوشها کردند و چشمها کور و دلها سنگ. صدای زهرا «علیها السلام» در سوزش هیزمها گم شد. درب خانه در آتش کینه‌های سرشار می‌سوخت. می‌رفت که خانه در هجوم شعله‌ها پنهان شود. دود غلیظی تمامی خانه را فرا گرفت. عمر به درب نیم‌سوخته لگدی زد. و زهرا «علیها السلام» را که سرپوش مناسبی نداشت بین در و دیوار قرار داد. ناله‌ای آن چنان جانسوز به آسمان برخاست که عرشیان را به ضجه آورد: "یا آبتا، یا رسول الله! بنگر که با دخت محبوب تو چه می‌کنند! آه ای فضا مرا دریاب که به خدا سوگند فرزندی که در شکم داشتم کشته شد [۵۳۶]."

در وصف شمائل زهرا

حضرت فاطمه زهرا صدیقه کبری «علیها السلام» چهره‌ای سفید و زیبا داشت، چون از جا برمی‌خاست، گیسوان مشکین و پیچیده، پیکرش را در خود می‌پوشاند، گویی در میان آن گیسوان مشکین و بلند چنان روز روشن می‌درخشید. آن حضرت در سفیدی و درخشندگی چون ماه و در طراوت و شادابی چون شکوفه و در خوشبویی بسان عطر گل یاس و گل سرخ و در زیبایی و لطافت و ماهیت مانند حورالعین اما در سیمای انسان بود. پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» فرمود: فاطمه هیه الزهراء [فاطمه گل است]. رسول خدا فرمود: "بوی پیامبران از عطر به است، بوی حوریان بهشت از عطر گل یاس و بوی ملائکه از عطر گل سرخ است، اما بوی دخترم فاطمه از عطر به و گل یاس و گل سرخ است". آن حضرت در جای دیگر فرمود: "دخترم فاطمه حوریه‌ای است به صورت انسان، هر گاه مشتاق بهشت می‌شوم او را می‌بوسم [۵۳۷].". تو گوئی او زیبایی را مجسم می‌نمود. در وصف او زنان مدینه می‌گفتند او همچون خورشیدی در پشت ابرهاست که گاهی رخ برمی‌تابد و گاهی رخ آشکارا سازد. عایشه گفت: "در راه رفتن او را همچون پیامبر دیدم که گویا پیامبر قدم برمی‌دارد". شویش علی علیه السلام «فاطمه علیها السلام» را غم‌گشای دل خواند و گفت: "او در خانه‌ام صبح خورشیدی بود و ظهر ماه و شبانگاه ستاره‌ای". در روایت است که روزی فاطمه «علیها السلام» در بهشت می‌خندند و نگین دندانش نمایان می‌شود و همان روز بهشتیان می‌گویند عجا چگونه است خورشید در بهشت طلوع نموده است؟ و فرشتگان جواب دهند: "نگین دندان فاطمه نمایان گشته است نه اینکه خورشیدی دمیده باشد".

دستمال عزا بر سر

روایت شده است وقتی که رسول خدا رحلت کرد و به فاطمه علیها السلام از ناحیه قوم آنچه از ظلم رسید از آن پس فاطمه علیها السلام بیمار و بستری شد به گونه‌ای که بدن شریفش لاغر و ناتوان گشت. گوشت بدنش گداخته گردید آنچنان که پوست بدنش به استخوانش چسبید و همانند نقش بر دیوار شده بود. نیز روایت شده که فاطمه «علیها السلام» همواره بعد از پدر دستمال عزا بر سر

می‌بست از نظر جسمی روز به روز تحلیل می‌رفت از فراق پدر چشمش گریان و قلبش سوزان بود ساعتی بیهوش و ساعتی به هوش می‌آمد و به پسرانش حسن و حسین علیهما السلام مکرر می‌فرمود: "پدر شما که شما را گرامی می‌داشت چه شد؟ آنکه ساعت به ساعت شما را به دوش خود سوار می‌کرد و از همه کس به شما مهربان‌تر بود کجا رفت [۵۳۸؟]".

دست و بازو

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّتْ. [بریده باد دستان ابی‌لهب.] دست و بازوی فاطمه علیها السلام از ضرب دستان ابی‌لهب صفتان آزار دید. فاطمه علیها السلام جوانی که موجودی بهستی و نازنینی آسمانی بود مورد هجوم متوحشین بیابانی واقع شد و انواع آزارها دید. نشانی بر بازوی او نشانندند که از آن فریاد زهرا «علیها السلام» بلند و ناله اولیاء خدا در سرتاسر تاریخ از دل برآمد. در کتاب چشمه در بستر، ده روایت در این خصوص از کتاب شیعه و سنی نقل شده که دلالت بر ضرب دیدن دست و بازوی حضرت زهرا «علیها السلام» دارد. در ترجمه کتاب بیت‌الاحزان شیخ عباس قمی آمده است: "قنفذ تازیانه‌اش را بلند کرد و به فاطمه «علیها السلام» زد، وقتی که فاطمه «علیها السلام» بر اثر آن ضربت پس از مدتی از دنیا رفت، آثار شدید آن تازیانه مانند بازوبند و دستبند در بازوی زهرا «علیها السلام» نمایان بود [۵۳۹].".

دعاهای فاطمه زهرا

اشاره

یکی از روشترین و زیباترین حالت‌های انسانی حالت نیایش، ثناخوانی خدا، نشستن در برابر او و اتصال و ارتباط با مبدأ لایزال هستی است. حالتی که قطره وجود انسان را به بیکران هستی مرتبط می‌سازد و زمینه تحول و تکامل روح انسان را فراهم می‌نماید. با مراجعه و مطالعه زندگی انسانهای نمونه و متعالی درمی‌یابیم که بخش مهمی از اوقات آنها اختصاص به دعا و نیایش با خدا دارد. دعا در متن زندگی آنها نه در حاشیه قرار دارد و به‌عنوان یک اصل سرنوشت‌ساز در برنامه‌های روزمره آنها قرار داده شده است. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» نیز از جمله اولیاء خداست که در مقام دعا و ثناء خوانی خدا دارای ادعیه و نیایشهای گوناگون است و این نشان‌دهنده اوج روحی آن بزرگوار و وجود عنصر معنوی دعا در حد بسیار بالا در سیره عملی ایشان است. در کتاب صحیفه الزهراء در نه بخش که مجموعاً شصت و هشت قسمت می‌شود دعاهای حضرت زهرا «علیها السلام» جمع‌آوری شده است که ما در اینجا به ذکر فهرست این بخش پرداخته و توصیه می‌کنیم با مراجعه به این کتاب شریف با این بعد شخصیتی این بانوی نمونه آشنا شوید:

ادعیه آن حضرت در ثناء الهی و درخواست حوائج از او

۱- در تسبیح و تنزیه خداوند ۲- در تسبیح و تنزیه خداوند در روز سوم ماه ۳- در مورد بدست آوردن اخلاق نیکو و کارهای پسندیده ۴- در حاجتهای جامعی برای دنیا و آخرت

ادعیه آن حضرت در مورد نماز و آنچه به آن ارتباط دارد

۵- بعد از نماز وتر ۶- در تعقیب نماز ظهر ۷- در تعقیب نماز عصر ۸- در تعقیب نماز مغرب ۹- در تعقیب نماز عشاء ۱۰- هنگام صبح ۱۱- بعد از هر نماز، دو دعا ۱۲- در صبح و شام

ادعیه آن حضرت در زوال اندوهها و قضاء حوائج

۱۳- برای برآورده شدن حاجات ۱۴- برای قضاء حوائج ۱۵- برای قضاء حوائج، دو دعا ۱۶- برای قضاء دین و آسان شدن کارها
۱۷- برای دفع شدائد ۱۸- برای کارهای مهم ۱۹- برای برطرف شدن غم و اندوه ۲۰- برای رهائی از مهالک

ادعیه آن حضرت در رفع خطرات و بیماریها

۲۱- برای جلوگیری از خطرات ۲۲- برای بیماری تب، سه دعا

ادعیه آن حضرت در ایام هفته و ماه

۲۳- در روز شنبه ۲۴- در روز یکشنبه ۲۵- در روز دوشنبه ۲۶- در روز سه‌شنبه ۲۷- در روز چهارشنبه ۲۸- در روز پنجشنبه ۲۹-
در روز جمعه، دو دعا ۳۰- هنگام آشکار شدن هلال ماه رمضان

ادعیه آن حضرت در آداب خواب

۳۱- هنگام خواب، سه دعا ۳۲- برای دفع رؤیای زشت ۳۳- برای رفع بیخوابی

ادعیه آن حضرت در مدح یا مذمت افراد

۳۴- برای شوهرش ۳۵- برای اسماء بنی عمیس ۳۶- بر آنانکه به او ستم کردند ۳۷- برای ابی‌بکر و عمر ۳۸- بر آن دو نفر، دو دعا

ادعیه آن حضرت در روز قیامت

۳۹- در روز قیامت برای برطرف شدن عذاب از دوستانش ۴۰- در محشر برای بخشیده شدن گناهان شیعیانش ۴۱- در روز قیامت
بر قاتلین فرزندش و شفاعت دوست‌دارانش ۴۲- در محشر بر علیه قاتلان امام حسین علیه السلام، دو دعا ۴۳- در محشر بر علیه
قاتلان فرزندش ۴۴- در محشر برای شناخته شدن حقش ۴۵- در قیامت برای شفاعت امت پدرش ۴۶- هنگام داخل شدن به بهشت

در ادعیه آن حضرت در امور گوناگون

۴۷- برای طلب نزول سفره آسمانی ۴۸- در پناه بردن به خدا از غضب او و رسولش ۴۹- در پناه بردن به خدا از کمی یاور ۵۰-
برای بخشیده شدن گناهان ۵۱- در هنگام بیماری برای کسب رحمت الهی ۵۲- در شب وفاتش برای طلب رحمت الهی ۵۳- در
هنگام بیماری برای بخشش گناهان شیعیانش ۵۴- در طلب مرگ بعد از آنکه بر ایشان ظلم واقع شد ۵۵- برای تعجیل در وفات
۵۶- در هنگام وفات ۵۷- هنگام وفات برای کسب رحمت الهی

دنیا و دنیاطلبان در دیدگاه فاطمه

فاطمه زهرا «علیها السلام» قربانی دنیاطلبان ریاست‌طلب و دنیا دوست شد. کسانی که همه شرافتهای انسانی، اخلاقیات دینی و اعتقاد
به نبوت و امامت و معاد را فراموش کرده و چشم به متاع قلیل دنیا دوختند. بالاترین خطیئه، غصب خلافت و سرقت فدک بود و این
خطیئه نبود مگر بخاطر حبّ دنیا. در برابر این تفکر علی علیه السلام و فاطمه زهرا «علیها السلام» و خاندان او دارای صفت اخلاقی

زهد یعنی بی رغبتی به متاع دنیا و خریدار رضایت خدا بودند. فاطمه زهرا «علیها السلام» در ارتباط با دنیا می‌فرماید: "رسول گرامی اسلام فرموده دخترم آیا دوست داری دعایی تو را بیاموزم که هیچ کسی آن را نمی‌خواند مگر آنکه خواسته‌های او تحقق پذیرد؟ در پاسخ پدر فرمودند: "یا أَبَتُ لَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا. [پدرجان چنین دعایی از دنیا و آنچه در آن است نزد من محبوب‌تر است. [۵۴۰] [همچنین در جایی دیگر حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمودند: اِنِّي لَا أُحِبُّ الدُّنْيَا. [من دنیای دنیاپرستان را دوست ندارم.] همچنین درباره شکوه و غم‌های جانکاه حضرت زهرا «علیها السلام» پیامبر گرامی اسلام به اصحاب خویش خبر داده و فرمود: "دخترم آن چنان در امواج بلاها و مصیبت‌ها غمناک و نگران می‌شود که دست به دعا برداشته از خدا آرزوی مرگ و شهادت می‌کند و می‌گوید: پروردگارا! از زندگی خسته و روی گردان شده‌ام و از دنیازدگان، بلاها و مصیبت‌های ناگوار دیدم، خدایا مرا به پدرم رسول خدا «صلی الله علیه و آله» متصل گردان و مرگ مرا زود برسان [۵۴۱]."

دو بیت شعر، چهار درس برای کودک و چهارده نکته برای ما

اشاره

در طی شمارش فضائل علمی، هنری حضرت زهرا «علیها السلام» نقل کردیم که شعرها، مرثیه‌ها و سرودهایی از حضرت زهرا «علیها السلام» در تاریخ آمده است که معمولاً در حساس‌ترین شرایط زندگی، در لحظه‌های شادی و یا اندوه می‌سروده‌اند. از جمله هنگامی که حضرت زهرا «علیها السلام» مسئولیت تربیت فرزند را مستقیماً به عهده داشته‌اند ضمن انجام رفتارهای شیرین مادرانه با کودکان خود و ترقص و بازی با آنان با استفاده از دو بیت شعر پر محتوا فرزند خود را توصیه به چهار مطلب اساسی می‌نموده است. [۵۴۲]. متن دو بیت شعر حضرت در هنگام بازی با حسن بن علی «علیه السلام»: اِشْبَهُ أَبَاكَ يَا حَسَنُ وَ اِخْلَعْ عَنِ الْحَقِّ الرَّسْنَ وَاعْبُدْ إِلَهًا ذَامِنًا وَلَا تُوَالِ ذَا الْأَحْنِ [۵۴۳] [حسن جانم شبیه پدرت علی باش از حق بند بگسل عبادت خدای صاحب نعمت کن و با افراد کینه‌توز همراه و دوست مباش].

چهار خواسته حضرت زهرا از امام حسن و چهار پیام این اشعار

۱- مانند پدرت علی «علیه السلام» باش. این توصیه علاوه بر اینکه سفارش به انتخاب و اتخاذ الگو و اسوه در زندگی دارد و به نوعی الگوی شخصیتی کاملی را به کودک معرفی می‌کند و اجمالاً امام حسن علیه السلام را توصیه و سفارش به داشتن صفات برجسته علوی همچون شجاعت، عدالت، حکومت و... می‌کند. ۲- سفارش و دستور به دفاع از حق و حقیقت و بند گشودن از دست و پای حق. ۳- توصیه به عبادت و پرستش خدا آنهم عبادت و پرستش خدای صاحب نعمتها. ۴- دستور به دوری از دوستی و همراهی با افراد شرور و بددل و کینه‌توز. مجموعاً در این دو بیت سه دستور و یک پرهیز اخلاقی مفید، جامع و اساسی وجود دارد.

درس‌هایی از این حرکت تربیتی حضرت زهرا

۱- مادر باید با کودکان خود مأنوس باشد و با آنان بازی کند. ۲- در حین بازی یکی از بهترین شرایط برای یادگیری کودک است. ۳- مادر باید در هنگام بازی با کودک به او مطالب اخلاقی را تعلیم دهد. ۴- یکی از بهترین راهها برای آموزش کودکان استفاده از شعر است. ۵- استفاده از شعر برای کودک جالب و برای فهم و درک مطالب او مفیدتر است. ۶- مریان و مادران باید به محتوای اشعار کودکان توجه جدی داشته باشند. ۷- در اشعار و ادبیات کودکان، باید آنان را دعوت به نیکوهای اخلاقی و پیامهای عالی اخلاقی کنیم. ۸- در شعر کودک باید به او الگو معرفی شود (اِشْبَهُ أَبَاكَ) ۹- در تعلیمات کودکان باید آنان را با دستورات

اخلاقی آشنا نمود. (حضرت زهرا «علیها السلام» سه دستور اخلاقی داشتند) ۱۰- در ضمن سفارشات اخلاقی مثبت باید کودک را از همنشینی‌های سوء نیز پرهیز داد. چون حضرت زهرا «علیها السلام» یک پرهیز اخلاقی هم در شعرها داشتند. ۱۱- ما نبایستی کودکان را کم ظرفیت و غیرمستعد برای تعلیم مطالب جدی و اساسی بدانیم همچنانکه دیدیم حضرت زهرا «علیها السلام» مطالبی اساسی را به فرزند خود تعلیم می‌دهد. ۱۲- مادران باید از همان کودکی به تلقینات مثبت اخلاقی به کودک و آموزش آنها توجه کنند همچنانکه فاطمه زهرا «علیها السلام» از همان کودکی حق طلبی، عبادت و... را به کودک خود آموزش می‌دادند. ۱۳- برای تربیت کودک باید از سبکهای هنری و ذوقی استفاده کرد. همچنانکه حضرت زهرا «علیها السلام» از شعر برای بازی با فرزند خود بهره‌گیری می‌نماید. ۱۴- در مقایسه دو شعری که حضرت زهرا «علیه السلام» برای امام حسن «علیه السلام» و امام حسین «علیه السلام» می‌خوانند فهمیده می‌شود این دو کودک دارای روحيات متفاوت از همدیگر بودند و حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان بهترین مادر، تشخیص این تنوع و تفاوت در روحيات و شخصیت کودکان خود را داده بود و در تربیت آنان این تفاوت را ملاحظه می‌نموده است که این خود برای مریبان و مادران مسئله‌ای بسیار اساسی و مهم است. شعر حضرت زهرا برای امام حسین «علیه السلام» این است: **أَنْتَ شَبِيهٌ بِأَبِي لَسْتَ شَبِيهًا بِعَلِيٍّ** [حسین جانم تو، به پدرم رسول‌الله شباهت داری نه به پدرت علی].

دو دریا

قال الصادق «علیه السلام»: یحیی بن سعید القطان قال سمعت ابا عبدالله علیه السلام یقول فی قوله عزوجل مرج البحرين يلتقيان بينهما برزخ لا یغیان قال: علی و فاطمه علیهما السلام بحران من العلم، عمیقان، لا یغیی احدهما علی صاحبه یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان الحسن و الحسین علیهما السلام. [۵۴۴]. [یحیی بن سعید قطان می‌گوید: شنیدم امام صادق «علیه السلام» درباره فرموده خدای عزوجل که می‌فرماید: دو دریا در پیش راند تا به هم رسیدند میانشان حجابی است تا به هم در نشوند فرمود: علی و فاطمه علیهما السلام دو دریای ژرف از دانشند که یکی بر دیگری غلبه نمی‌کند. از آن دو لؤلؤ و مرجان بیرون آید (منظور حسن و حسین علیهما السلام است.)] در تفسیر جامع [۵۴۵] در توضیح این دو آیه آمده است. مراد از این دو دریا علی «علیه السلام» و فاطمه علیها السلام است. یکی دریای علم و دیگری دریای حلم است. یکی دریای شجاعت و یکی دریای سخاوت است. یکی دریای وفا است و دیگری دریای حیا است. یکی دریای طهارت است و دیگری دریای عصمت است. برزخ آنها رسول الله «صلی الله علیه و آله» و لؤلؤ آنها حسن و حسین علیهما السلام هستند.

ده دلیل بر اثبات فدک برای فاطمه

فدک را چنانکه گفتیم در زمان رسول الله «صلی الله علیه و آله» طبق آیه **وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ** از سوی پیغمبر به فاطمه زهرا «علیها السلام» واگذاشتند. این حدیثی است که نه تنها مفسرین شیعه بلکه جمعی از علماء اهل سنت نیز از صحابی معروف ابوسعید خدری نقل کرده‌اند. فدک سرزمینی بود که بعد از رحلت پیامبر «صلی الله علیه و آله» حکومت وقت دست روی آن گذارد، نمایندگان فاطمه علیها السلام را از آن بیرون کرد این مطلبی است که ابن حجر دانشمند معروف اهل سنت در کتاب صواعق و سمهودی در وفاء الوفاء و ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه آورده‌اند. بانوی گرامی اسلام برای گرفتن حق خود از دو راه وارد شد. نخست از طریق اینکه فدک هدیه پیامبر «صلی الله علیه و آله» به او بوده است و دیگر از طریق اثبات ارث بودن فدک (هنگامیکه مسأله هدیه پیامبر «صلی الله علیه و آله» مورد قبول واقع نگشت). در مرحله اول بانوی اسلام، امیرمؤمنان علی «علیه السلام» و ام‌ایمن را بعنوان گواه نزد خلیفه اول دعوت نموده ولی خلیفه به این بهانه که شاهد برای اثبات دعاوی باید دو مرد باشد این شهود را نپذیرفت. سپس به ادعای حدیثی از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» که فرموده است: **ما پیامبران ارثی از خود نمی‌گذاریم**، هر چه بعد از ما بماند

صدقه خواهد بود!" از قبول پیشنهاد ارث نیز سرباز زد. در حالیکه در یک بررسی اجمالی روشن می‌شود که نظام حاکم غاصب در این عمل خود مرتکب ده خطای بزرگ شده که فهرست‌وار در اینجا مطرح می‌کنیم، هر چند شرح آن نیاز به بحث فراوان دارد. ۱- فاطمه «علیها السلام» ذوالید بود، و از نظر تمام قوانین اسلامی و قوانین موجود در میان عقلای جهان هیچگاه از ذوالید مطالبه شاهد و گواه نمی‌کنند مگر دلایلی بر باطل بودن ید و تصرف او اقامه گردد. فی‌المثل اگر کسی در خانه‌ای ساکن و مدعی مالکیت آن باشد مادام که دلیلی بر نفی مالکیت او اقامه نشده، نمی‌توان به هیچ وسیله از دست وی بیرون کرد، و هیچ جهتی ندارد که شاهد و گواهی بر مالکیت خود اقامه کند بلکه همین تصرف (خواه بوسیله خود او باشد یا نمایندگان او) بهترین دلیل بر مالکیت است. ۲- شهادت بانوی اسلام «صلی الله علیه و آله» به تنهایی در این مسأله کافی بود چرا که او به شهادت آیه شریفه: "خداوند فقط می‌خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و کاملاً شما را پاک سازد." و نیز به شهادت حدیث مشهور کساء که در بسیاری از کتب معتبر اهل تسنن و کتب صحاح آن نقل شده، معصومه است و خداوند هر گونه رجس و پلیدی را از پیامبر «صلی الله علیه و آله» و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام دور نموده و از هر گناه پاک ساخته است. چنین کسی چگونه ممکن است شهادت و ادعایش مورد تردید و گفتگو واقع شود؟ ۳- شهادت و گواهی علی «علیه السلام» نیز به تنهایی کافی بود چرا که او نیز دارای مقام عصمت است و علاوه بر آیه تطهیر و آیات و روایات دیگر بر این معنی، حدیث معروف: الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ، وَعَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ، يَدُورُ مَعَهُ حَتَّى مَا دَارَ. [علی با حق است و حق با علی است و هر جا او باشد حق با اوست.] کفایت می‌کند چگونه حق بر محور وجود علی «علیه السلام» دور می‌زند ولی شهادت او پذیرفته نیست. چه کسی جرأت می‌کند در برابر این سخن پیامبر «صلی الله علیه و آله» که سنی و شیعه آنرا نقل کرده‌اند گواهی او را رد کنند؟! ۴- شهادت ام‌ایمن نیز به تنهایی کفایت می‌کرد زیرا همانگونه که ابن ابی‌الحدید نقل می‌کند ام‌ایمن به آنها گفت: آیا شما شهادت نمی‌دهید که پیغمبر «صلی الله علیه و آله» فرمود من از اهل بهشتم (اگر اینرا قبول دارید پس چگونه شهادتم را رد می‌کنید؟!)- ۵- از همه اینها گذشته علم حاکم هنگامی که از قرائن مختلف (قرائن حسی یا تشبیه حسی) حاصل گردد برای داوری کفایت می‌کند، آیا مسأله تصرف و ید از یکسو، و شهادت این شهود که هر یک به تنهایی شهادتشان برای اثبات حق کافی بود از سوی دیگر، ایجاد علم و یقین نمی‌کند؟ ۶- حدیث عدم ارث گذاردن پیامبران به شکل دیگر و به معنی دیگر است نه آنگونه که غاصبان فدک نقل کرده یا تفسیر نموده‌اند زیرا در منابع دیگر حدیث چنین نقل شده: إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَاراً وَلَا دِرْهَمًا وَ لَكِنْ وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ. [پیامبران درهم و دیناری را از خود به یادگار نگذارند بلکه میراث پیامبر، علم و دانش بود. هر کسی از علم و دانش آنها سهم بیشتری بگیرد ارث بیشتری برده است.] این ناظر به میراث معنوی پیامبران است و هیچگونه ارتباطی با ارث اموال آنها ندارد، این همان است که در روایات دیگر آمده: الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ. [دانشمندان وارثان پیامبرانند.] مخصوصاً جمله ما ترکناه صدقه چیزی است که قطعاً در ذیل حدیث نبوده مگر ممکن است حدیثی بر خلاف صریح قرآن از پیغمبر «صلی الله علیه و آله» صادر شود؟! زیرا قرآن مجید در آیات متعددی گواهی می‌دهد که انبیاء ارث گذاشتند و در این آیات قرائن روشنی وجود دارد که منظور تنها میراث معنوی نبوده بلکه میراث مادی را نیز شامل می‌شده است. لذا بانوی اسلام فاطمه زهرا «علیها السلام» در خطبه معروفش که در مسجد پیامبر «صلی الله علیه و آله» و در برابر مهاجرین و انصار ایراد فرمود به این آیات تمسک جست و احدی از مهاجرین و انصار آنرا انکار نکرد. اینها همه گواه بر نادرست بودن حدیث فوق است. ۷- اگر این حدیث صحیح بود چگونه هیچ یک از همسران پیامبر «صلی الله علیه و آله» آنرا نشنیده بودند و سراغ خلیفه آمدند و سهم خود را از میراث پیامبر «صلی الله علیه و آله» مطالبه کردند. ۸- اگر این حدیث صحیح بود چرا سرانجام خلیفه طی نامه‌ای دستور داد فدک را به فاطمه علیها السلام باز گرداند نامه‌ای که خلیفه دوم آنرا گرفت و پاره کرد. ۹- وانگهی اگر این حدیث واقعیتی داشت و می‌بایست فدک بعنوان صدقه بین مستحقین تقسیم گردد پس چرا خلیفه دوم در زمان خود هنگامیکه کار از کار گذشته بود به سراغ علی علیه السلام و عباس فرستاد و حاضر شد فدک را در اختیار آنها بگذارد که در

تواریخ اسلام مشهور است. ۱۰- در کتابهای معتبر و معروف شیعه و اهل سنت آمده است که بانوی اسلام فاطمه زهرا «علیها السلام» بعد از ماجرای منع فدک نسبت به آن دو غضب کرد و فرمود: "من یک کلمه با شما سخن نخواهم گفت". و این امر ادامه یافت تا فاطمه زهرا «علیها السلام» با اندوه فراوان چشم از جهان پوشید. در حالیکه این حدیث نیز از پیامبر «صلی الله علیه و آله» در منابع اسلامی مشهور است که فرمود: مَنْ أَحَبَّ ابْنَتِي فَاطِمَةَ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَرْضَى فَاطِمَةَ فَقَدْ أَرْضَانِي وَمَنْ أَسِخَطَ فَاطِمَةَ فَقَدْ أَسَخَطَنِي. [هر کس دخترم را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر کس او را خشنود کند مرا خشنود کرده و هر کس او را به خشم آورد مرا به خشم آورده است.] آیا با این حال می‌توان حقی را که فاطمه علیها السلام مطالبه می‌نمود از او منع کرد و به حدیثی که اثری از آثار صدق در آن نیست در مقابل نص کتاب‌الله که می‌گوید وارثان انبیاء از آنها ارث می‌برند استناد جست؟! بهر حال هیچ‌گونه توجیهی برای مسأله غضب فدک نمی‌توان یافت و هیچ دلیل موجهی بر اینکار وجود ندارد. از یک سو ید مالکانه فاطمه زهرا «علیها السلام» و از سوی دیگر شهود مطمئن و معتبر، از سوی سوم شهادت کتاب‌الله (قرآن مجید) و از سوی چهارم روایات مختلف اسلامی همگی گواه صدق دعوی بانوی اسلام بر حق مسلم او در فدک بودند. از همه اینها گذشته عمومات آیات ارث که به همه مردم حق می‌دهد از پدران و مادران و بستگان خود ارث ببرند و مادام که دلیل معتبری بر تخصیص این عمومات در کار نباشد نمی‌توان از این حکم اسلامی چشم پوشید گواه دیگری محسوب می‌شود. [۵۴۶].

ده سال با پدر

فاطمه زهرا «علیها السلام» مدت ده سال تحت اشعه مستقیم خورشید وجود پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» در خانه حضرت، نور گرفت و در پرتو وجود او تربیت و تعلیم گرفت. او ده سال در خانه رسالت وجود خود را سیراب از آیات و بینات قرآن نمود و روش زندگی خود را مطابق با سیره پیامبر قرار داد و آنگاه با همه این شایستگی‌ها به همسری شاگردی دیگر از رسول گرامی یعنی علی بن ابی‌طالب علیه السلام در آمد و باقیمانده عمر را در خانه ولایت بسر برد. و به حق است این کلام که: فاطمه حلقه اتصال رسالت با ولایت است. در کتاب فاطمه الزهراء [۵۴۷] در این خصوص آمده است: ده سال این دختر در خانه پدر بود و پنج سال آن در دامان مادر و کنار تربیت و علاقه مادری می‌زیست و پنج سال را با پدر به تنهایی و با محدودیت بسیار مشکل در سخت‌ترین حوادث ظهور اسلام در مکه می‌گذرانید. در این مدت فاطمه علیها السلام هر چه باید از پدر آموخت. شکی نیست که اولاد، بیشتر مقهور غریزه عمل است نه علم لذا در تعلیم و تربیت گفته‌اند باید عملاً مبادی فاضله را به کودکان آموخت و مریدان باید خود ترجمان فضیلت و کمال باشند تا تربیت آنها اثر بخشد.

دهه فاطمیه

در نظام تبلیغات دینی از سنتهای حسنه ایجاد یک روشن بینی و خیزش فرهنگی در ایام تولد و یا وفات حضرات معصومین علیهم السلام در بین توده مردم است. معروفترین این مراسم در دهه عاشورا یعنی اول تا دهم محرم هر سال جهت بزرگداشت حماسه جاودان حسین بن علی علیه السلام است. اما برای فاطمه زهرا «علیها السلام» هم دو دهه (یعنی دو ده روز) بزرگداشت بابرپائی مجالس مدح و منقبت و روضه و عزاداری معمول و شایع است. دهه فاطمیه علیها السلام اول بنابر نقل تاریخی که شهادت حضرت زهرا «علیها السلام» را هفتاد و پنج روز پس از رحلت رسول گرامی اسلام می‌داند تنظیم شده است و دهه فاطمیه دوم به استناد روایاتی که شهادت حضرت زهرا «علیها السلام» را نود و پنج روز پس از رحلت رسول گرامی اسلام می‌داند. دهه فاطمیه اول از دهم جمادی‌الاول تا بیستم جمادی‌الاول و دهه فاطمیه دوم از اول جمادی‌الثانی تا دهم جمادی‌الثانی می‌باشد. شایسته است مبلغین دینی از این فرصتهای معنوی استفاده نمایند و با قلمهای رسا و بیانات عمیق الهام گرفته از قرآن و آثار اهلیت در تعلیم و تربیت

جامعه اسلامی مخصوصاً جوانان و نوجوانان پیردازند.

ر

راهنمایی و مشاوره در زندگی خانوادگی حضرت زهرا

اشاره

یکی از اصول پیشنهادی قرآن و از موضوعات مؤکد در روایات استفاده از اصل مشورت و مشاوره در همه شئون زندگی می‌باشد. اصل مشاوره موجب تقویت خردمندی و استفاده از اندوخته‌های علمی و تجربی دیگران می‌باشد و علاوه بر این به عنوان عاملی برای استحکام ارتباطات اجتماعی به حساب می‌آید. در اسلام نه فقط مشورت و مشاوره پس از بروز مشکل و جهت حلّ معضلات فردی یا خانوادگی بلکه به عنوان یک اصل جهت پیشگیری از بروز مشکلات، پیشنهاد به بشر شده است. به عبارتی عمدتاً مشورت جهت پیشگیری است تا درمان. در روایات اسلامی علاوه بر توصیه‌های علمی در سیره عملی ائمه بزرگوارمان استفاده از اصل مشورت را می‌یابیم لذا همه باید از این اصل تکامل‌بخش هر چه بهتر و بیشتر (با حفظ اصول مشورت‌طلبی و دقت در خصوصیات مشاور) بهره‌برداری کنیم. در زندگی فاطمه‌زهرا «علیها السلام» به عنوان یک اسوه، استفاده از این اصل، یعنی اتخاذ و انتخاب مشاور و استفاده از نظرات مشورتی آن به وضوح دیده می‌شود. مشاور خانوادگی حضرت فاطمه «علیها السلام» پیامبر بزرگوار «صلی الله علیه وآله» می‌باشد و زندگی مشترک بین فاطمه علیها السلام و علی علیه السلام «همچنین تربیت فرزندان زهرا «علیها السلام» همه و همه با اشراف نظر و گاهی با حضور مستقیم پیامبر عظیم‌الشأن اسلام می‌باشد. موارد چندی از مشورت و مشاوره و اشراف مستقیم پیامبر بر زندگی حضرت به نقل تاریخ به شرح زیر می‌باشد:

مشاوره برای انتخاب همسر

یکی دیگر از آداب پسندیده و مسأله قابل توجه در ازدواج، احترام متقابل فرزندان به افکار و آراء پدر و مادر است. دختران و پسران باید بدانند که مریبان دلسوزشان آرزوی سعادت و تکامل و بهروزی آنها را دارند و در امر ازدواج نباید نظریات پدر و مادر را نادیده انگارند. آنگاه که پیامبر اسلام «صلی الله علیه وآله» برای دخترش ارزش و اعتبار قابل شد و در ازدواج با علی علیه السلام با او به مشورت نشست، حضرت زهرا «علیها السلام» نیز به پدر احترام کرد و رأی و نظریه پدر را محترم شمرد. قالت فاطمة «علیها السلام»: یا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ أَوْلَى بِمَا تَرَى. [ای رسول خدا تو از من سزاوارتری که اظهار نظر کنی. [۵۴۸].]

مشورت در چگونگی تقسیم کار خانه و راهنمایی پیامبر

حضرت فاطمه «علیها السلام» کارهای منزل را با حضرت علی «علیه السلام» اینگونه تقسیم کردند که: خمیر کردن آرد و نان پختن و تمیز کردن و جارو زدن خانه به عهده فاطمه علیها السلام باشد و کارهای بیرون منزل از قبیل جمع‌آوری هیزم و مواد اولیه غذایی را علی «علیه السلام» انجام دهند. امام صادق «علیه السلام» فرمود: "این تقسیم کار با رهنمود رسول خدا «صلی الله علیه وآله» انجام گرفت." آنگاه که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: کارهای داخل منزل را فاطمه «علیها السلام» و کارهای بیرون منزل را علی «علیه السلام» انجام دهد، حضرت زهرا «علیها السلام» با خوشحالی فرمود: فَلَا يَغْلَمُ مَا دَاخَلَ مِنِّي مِنَ الشَّرِّ إِلَّا اللَّهُ يَا كَفَائِي رَسُولُ اللَّهِ تَحْمِلَ رِقَابَ الرِّجَالِ. [جز خدا کسی نمی‌داند که از این تقسیم کار تا چه اندازه خوشحال شدم، زیرا رسول خدا مرا از انجام کارهایی که مربوط به مردان است بازداشت. [۵۴۹].]

مشاوره برای چگونگی فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی خانواده

حضرت زهرا «علیها السلام» روزی در خدمت پدر از مشکلات زندگی و کمبودهای رفاهی سخن به میان آورد و فرمود: اِنِّی وَاِبْنِ عَمِّی مَالَنَا فِرَاشٌ اِلَّا جِلْدُ كَبِشٍ نَنَامُ عَلَیْهِ بِاللَّیْلِ وَ نَعْلِفُ عَلَیْهِ نَاخَةً حَنَا بِالنَّهَارِ. [ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» من و پسرعمویم چیزی از وسائل رفاهی نداریم مگر پوست گوسفندی که شبها بر روی آن می‌خوابیم و روزها بر روی آن شتر خود را علف می‌دهیم]. رسول گرامی اسلام فرمود: یا بُنَّیَّةُ اِصْبِرِي فَإِنَّ مُوسَى بِنِ عِمْرَانَ أَقَامَ مَعَ امْرَأَتِهِ عَشْرَ سِتِّینَ مَالَهُمَا فِرَاشٌ اِلَّا عَبَاءَةً قَطْوَانِيَّةً. [دخترم صبر کن و تحمل داشته باش، زیرا موسی بن عمران ده سال با همسرش زندگی کرد و فرشی جز یک قطعه عبای قطوانی نداشتند]. [۵۵۰].

رفتار فاطمه طبق دستورات مشاور خود در جهت ایجاد جو تفاهم خانوادگی

روزی امام علی «علیه السلام» فرمود: فاطمه‌جان! آیا غذایی موجود است که بیاوری؟ پاسخ شنید: وَالَّذِي عَظَمَ حَقَّكَ مَا كَانَ عِنْدَنَا مُنْذُ ثَلَاثِ اِلَّا شَيْءٌ اَثْرُتُكَ بِهِ. [سوگند به خداوندی که حق و قدر تو را بزرگ شمرد، سه روز است که غذای کافی در منزل نداریم و همان ناچیز خوراکی را به تو بخشیدم و خود گرسنگی را تحمل نمودم]. امام علی «علیه السلام» فرمود: "چرا اطلاع ندادی؟" حضرت زهرا «علیها السلام» جواب داد: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» نَهَانِي أَنْ اَسْأَلَكَ شَيْئًا فَقَالَ «صلى الله عليه وآله» لَا تَسْأَلِي ابْنَ عَمِّكَ شَيْئًا اِنْ جَاءَكَ بِشَيْءٍ عَفْوًا وَاِلاَّ فَلَا تَسْأَلِيهِ. [رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مرا نهی فرمود که چیزی از تو درخواست نمایم و به من سفارش فرمود: دخترم چیزی از پسرعمویت درخواست مکن، اگر چیزی برای تو آورد بپذیر والا- تو درخواست چیزی نداشته باش]. پس از شنیدن سخنان و مشاهده ایشارگری فاطمه «علیها السلام» امام از منزل خارج شد و با وام گرفتن از دوستان، مشکلات خانواده را برطرف نمود. [۵۵۱].

رعایت خدمتکار با توجه به نظر مشاور خانواده

اشاره

سلمان فارسی می‌گوید: "فاطمه زهرا «علیها السلام» را دیدم که با دستان مبارک و یا آسیاب دستی گندم را آرد می‌کند، جلو رفته پس از سلام، گفتم: ای دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» خود را به زحمت مینداز، در کنار شما خدمتکار منزلتان فضا ایستاده است کار منزل را به ایشان واگذار! حضرت زهرا «علیها السلام» پاسخ داد: "اَوْصَانِي رَسُولُ اللَّهِ اَنْ تَكُونَ الخِدْمَةُ لَهَا يَوْمًا وَاِلاَّ فَمَا فَكَانَ اَمْسَ يَوْمٍ خِدْمَتِهَا وَاِلاَّ يَوْمَ خِدْمَتِي. [رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من سفارش فرمود که کارهای خانه را با فضا تقسیم کنم، یک روز او کار کند و روز دیگر من، دیروز نوبت او بود و امروز نوبت من است]. [۵۵۲].

در پی درمان فرزندان با کمک مشاور خانواده

امام حسن «علیه السلام» مریض شد و درد بی‌تابی آن بزرگوار بالا گرفت. حضرت زهرا «علیها السلام» فرزند عزیزش را خدمت رسول خدا برده فرمود: یا رَسُولَ اللَّهِ اُدْعُ اللَّهَ لِابْنِكَ اَنْ يَشْفِيَهُ. [ای رسول خدا! پروردگارت را بخوان تا فرزندت را شفا دهد]. و در همین راستا پیامبر اکرم توصیه کردند سه روز روزه بگیرند برای شفای فرزندان خود. [۵۵۳].

بیان ارزش و اهمیت دعا در یک مشاوره

رسول گرامی اسلام فرمود: "دخترم! آیا دوست داری دعایی تو را بیاموزم که هیچ کس آنرا نمی‌خواند مگر آنکه خواسته‌های او تحقق پذیرد؟" در پاسخ فرمودند: یا اَبْتُ لَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا. [پدرجان! چنین دعایی از دنیا و آنچه در آن است نزد من محبوب‌تر است.] آنگاه پیامبر اکرم این دعا را به فاطمه زهرا «علیها السلام» آموختند: بِسْمِ اللَّهِ النَّوْرِ، بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي يَقُولُ لِلشَّيْءِ كُنْ فَيَكُونُ، بِسْمِ اللَّهِ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ، بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي خَلَقَ النَّوْرَ مِنَ النَّوْرِ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي هُوَ بِالْمَعْرُوفِ مَيِّذُورٌ. بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ النَّوْرَ عَلَى الطُّورِ بِقَدْرِ مَقْدُورٍ فِي كِتَابٍ مَسْطُورٍ عَلَى نَبِيِّ مَحْبُورٍ. [به نام خدای نور، به نام خدایی که به هر چیزی می‌گوید: باش! پس می‌باشد، به نام خدایی که چشمها و نگاههای پنهان و راز سینه‌ها را می‌داند، به نام خدایی که نور را از نور آفرید، به نام خدایی که به نیکی یاد می‌شود، آنکه نور را بر کوه طور نازل کرد، به اندازه‌ای معین، در نوشته‌ای بر پیامبری عظیم. [۵۵۴].]

مشاوره و یک توصیه اخلاقی

یکی از مهمترین عوامل شخصیت‌ساز خودشناسی و حفظ و ثبات شخصیت در چارچوبه دین و مقررات الهی است. از طرفی یکی از نابسامانیهای شخصیتی و یکی از بیماریهای شخصیتی بیماری تعدد شخصیت و چندگانگی روانی است. هر فرد انسانی با مجموعه‌ای از کمالات نفسانی، دارای گنجینه‌ای از استعدادهای نهفته و آشکار است که شناخت و حفظ آنها امری لازم برای رشد و تکامل او به حساب می‌آید. اصولاً یکی از امور مورد تأکید مشاورین حفظ شالوده‌های شخصیتی هر فرد و استوار نمودن هویت افراد است که در یک جمله می‌توان گفت، بودن براساس بوده‌های خود است. پیامبر عظیم‌الشأن اسلام در یکی از راهنماییهای خود پس از آنکه مهر و محبت خالصانه خود را نثار فاطمه علیها السلام می‌نمایند و پس از بوسیدن سر فاطمه زهرا «علیها السلام» چنین توصیه‌ای می‌کنند: "فاطمه‌جانم پدرت فدای تو باد آنچنان که هستی باش [۵۵۵]."

یک راهنمایی معنوی دیگر

فاطمه «علیها السلام» زندگی سخت و غذای ناگوار و لباس درشت بافت و خشن را تحمل می‌کرد و تنها خدا و روز قیامت را در نظر می‌آورد. در حدیثی از سوی‌دین غفله آمده است که گفت: "علی «علیه السلام» به پیشامدی سخت گرفتار شد. فاطمه به نزد پیامبر «صلی الله علیه و آله» رفت و در زد. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: من احساس می‌کنم محبوبم بر در ایستاده است. ای ام‌ایمن برخیز و بنگر. پس ام‌ایمن در را گشود، فاطمه به خانه پیامبر قدم نهاد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» خطاب به او فرمود: تاکنون در چنین هنگامی نزد ما نمی‌آمدی؟! فاطمه گفت: ای رسول خدا! خوراک فرشتگان در نزد خدا چیست؟ پیغمبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: حمد و ثنای خداست. پس فاطمه عرض کرد: خوراک ما چیست؟ پیغمبر فرمود: سوگند به آنکه جانم به دست اوست، در خانه ال محمد یک ماه است که آتشی روشن نشده، اینک پنج کلمه که جبرئیل، به من آموخته است، به تو یاد می‌دهم. فاطمه گفت: ای رسول خدا این پنج کلمه کدام است؟ پیغمبر فرمود: "یارب الاولین والآخرین و یا ذالقوة المتین و یا راحم المساکین و یا ارحم الراحمین. فاطمه بازگشت. همین که چشم علی به او افتاد، گفت: مادر و پدرم به فدایت. ای فاطمه چه خبر آوردی؟ گفت: برای کار دنیایی رفتم و برای آخرت بازگشتم. علی «علیه السلام» به او فرمود: آنچه پیش‌روی داری بهتر است [۵۵۶]. دو نمونه دیگر از اشراف و نظارت پیامبر بر زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» عَنْ نَافِعِ بْنِ أَبِي الْحَمْرَاءِ قَالَ: شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ثَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ إِذَا خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الْغَدَاةِ مَرَّ بِبَابِ فَاطِمَةَ «علیها السلام»، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، الصَّلَاةُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا. [۵۵۷]. [نافع بن ابی الحمراء گوید: شاهد بودم که رسول خدا «صلی الله علیه و آله»، هشت ماه، هر گاه برای نماز صبح خارج می‌شد، به در خانه فاطمه «علیها السلام» می‌رفت و می‌فرمود: درود و

رحمت و برکات خدا بر شما اهل‌البیت باد. نماز را، همانا خداوند اراده کرده است زشتی و پلیدی را از شما اهل‌البیت دور گرداند و شما را پاک و پاکیزه کند. [عَنْ الرضا عَنْ ابائه عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ فَاطِمَةَ حِينَ دَخَلْتُهَا، إِذَا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَفِي عُنُقِهَا فَلَاذَةٌ مِنْ ذَهَبٍ، كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «اِشْتَرَاهَا لَهَا مِنْ فَيْءٍ لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»: لَا يَغُرُّكَ النَّاسُ أَنْ يَقُولُوا بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَعَلَيْكَ لِبَاسُ الْجَبَابِرَةِ، فَقَطَعْتُهَا وَبَاعْتُهَا وَاشْتَرْتُ بِهَا رَقِيَةً فَأَعْتَقْتُهَا، فَسَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ». [۵۵۸].] [روایت شده از حضرت رضا «علیه السلام» از پدرانش از حضرت علی بن‌الحسین «علیه السلام» که فرمود: اسماء بنت عمیس برایم گفت: نزد فاطمه «علیها السلام» جدّه شما بودم که رسول خدا وارد شدند و گردن‌بندی از طلا که حضرت علی از پول فیه برای ایشان خریده بودند، بر گردن حضرت بود. پیامبر فرمودند: مردم تو را با گفتن اینکه او دختر محمد «صلی الله علیه وآله» است مغرور نکنند، و تو نیز لباس ستمگران بر تن داشته باشی! حضرت فاطمه گردن‌بند را باز کرد و فروخت و با پولش برده‌ای خرید و آزاد کرد. و با این کار او رسول خدا «صلی الله علیه وآله» شادمان شدند.]

رجعت حضرت زهرا و دشمنانشان

اشاره

از فضائل ممتاز حضرت زهرا «علیها السلام» یکی رجعت است. با ائمه اطهار بار دیگر برمی‌گردد و از خداوند نسبت به ظالمین دادخواهی می‌کند. چنانکه در خبر مفصل از مفضل بن عمر از حضرت صادق علیه السلام» روایت شده است. [۵۵۹].

جایگاه اعتقادی رجعت

از جمله اموری که از ضروریات مذهب شیعه و مختصات آنست، اعتقاد به رجعت می‌باشد و آن برگشتن جمعی از نیکان محض و بدان محض است در دنیا پیش از قیامت کبری، و اکثر علمای امامیه مانند شیخ صدوق و شیخ مفید و سید مرتضی و شیخ طبرسی و سید بن طاووس و علامه مجلسی رحمه الله و غیر ایشان از بزرگان و اکابر آنها بر حق بودن رجعت دعوی اجماع نموده و بسیاری از محدثین شیعه در این باره کتابهای جداگانه‌ای نوشته‌اند. در سفینه از بصائر الدرجات از حضرت صادق «علیه السلام» در ذیل آیه شریفه «وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا. [روزی که هر امتی گروهی از کسانی که آیات ما را تکذیب کردند مبعوث گردانیم] روایت کرده که فرمود احدی از مؤمنین نیست که کشته شده باشد مگر اینکه به دنیا برگردد تا بمیرد و یا اینکه مرده باشد مگر اینکه برگردد و کشته گردد. از کتاب مصباح‌المتجهد و مصباح‌الزائر و سایر کتب ادعیه از حضرت صادق «علیه السلام» منقول است که هر که چهل صباح دعای عهد را بخواند از یاوران قائم ما باشد و اگر پیش از ظهور او بمیرد حق تعالی در وقت خروج آن حضرت او را از قبر بیرون آورد که در خدمت او باشد و در آن دعا مذکور است که: خدایا اگر میان من و آن حضرت مرگی که بر بندگان خود حتم و لازم گردانیده‌ای حایل شود پس مرا از قبر بیرون آور در حالیکه کفن خود را بر کمر بسته و شمشیر خود را کشیده و نیزه‌ام را برهنه کرده و دعوت کسی را که به یاری او می‌خوانند لیبیک گویم. در چند موضع از زیارت جامعه که شیخ صدوق در فقیه و عیون از حضرت امام علی نقی «علیه السلام» روایت کرده و در عموم کتب ادعیه و زیارات ضبط شده به رجعت تصریح شده: از آن جمله: «مُؤْمِنٌ يَأْيَابُكُمْ مُصِيدٌ بِرَجْعَتِكُمْ مُنْتَظِرٌ لِأَمْرِكُمْ». [خداوند شما را شاهد می‌گیرم که من به بازگشت شما ایمان دارم و به رجعت شما تصدیق می‌کنم و در انتظار امر شمایم.] از آن جمله: «حَتَّى يُحْيِيَ اللَّهُ تَعَالَى دِينَهُ بِكُمْ وَيُرْدِكُمْ فِي أَيَّامِهِ وَ يُظْهِرَكُمْ لِعَدْلِهِ وَيُمَكِّنْكُمْ فِي أَرْضِهِ. [تا اینکه خدای تعالی دینش را بواسطه شما زنده کند و شما را در ایام خود برگرداند و برای

بسط عدالت ظاهر کند و در زمین سلطنت و قدرت عنایت فرماید. [از آن جمله: وَ يَكْفُرُ فِي رَجْعَتِكُمْ وَيُملِكُ فِي دَوْلَتِكُمْ وَيُشَرِّفُ فِي عَافِيَتِكُمْ وَيُمَكِّنُ فِي أَيَّامِكُمْ] [و قرار دهد مرا از کسانی که برمی گردند در رجعت شما.] در زیارت عاشورا که شیخ طوسی در مصابیح از حضرت باقر «علیه السلام» روایت کرده مذکور است که آن یَزُرُّقِي طَلَبَ تَارِي مَعَ إِمَامٍ هُدًى ظَاهِرٍ نَاطِقٍ بِالْحَقِّ مِنْكُمْ. [و روزی فرمایی که خونخواهی کنم در خدمت امام هادی و ظاهر و ناطق بحق از شما. [۵۶۰].]

ظهور حضرت مهدی و انتقام از ستمگران به حضرت زهرا

قال الامام الباقر «علیه السلام»: أما لو قام قائمنا لقد رُدَّتْ إِلَيْهِ الحُمَيْرَاءُ حَتَّى يُجَلِّدَهَا النُّحْدُ وَ حَتَّى يَنْتَقِمَ لِإِبْنِهِ مُحَمَّدٍ فَاطِمَةَ «علیها السلام» مِنْهَا... [آگاه باشید! اگر قائم ما قیام کند، حمیرا نزد او بازگردانده شود تا اینکه بر وی حد جاری گردد و انتقام فاطمه «علیها السلام» دختر محمد «صلی الله علیه و آله» از او گرفته شود. [۵۶۱].]

رجعت حضرت جواد و بازگرداندن ستمگران حضرت زهرا

در دلائل طبری از زکریا بن آدم علیه‌الرحمة نقل کرده که نزد حضرت رضا «علیه السلام» بودم که ابوجعفر آمد و سن مبارکش از چهار سال کمتر بود. پس دستش را بر زمین زد و سرش را به سوی آسمان بلند کرد و طولانی فکر نمود. حضرت رضا «علیه السلام» فرمود: "جانم به فدایت چرا طولانی فکر کردی؟" فَقَالَ «علیه السلام» فِيمَا صَبَحَ بِأُمِّي فَاطِمَةَ «علیها السلام» أَمَا وَاللَّهِ لَأُخْرِجَنَّهَا ثُمَّ لَأُحْرِقَنَّهَا ثُمَّ لَأُذَرِيَهُمَا ثُمَّ لَأَنْسِفَنَّهُمَا فِي الْيَمِّ نَسْفًا فَاسْتَدَانَهُ وَقَبَلَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ بِأَبِي أَنْتَ لَهَا يَعْنِي الْإِمَامَةَ. [گفت: در آنچه به مادرم زهرا ستم شد به خدا قسم آن دو را از قبر بیرون آورم پس آن دو را آتش زنم، آن دو را ذره ذره کنم، به نوعی به دریا اندازم. حضرت او را نزدیک آورد و بین دو چشم او را بوسید، و گفت: پدر و مادرم به فدایت باد، تو برای امامت سزاواری. [۵۶۲].]

رضایت فاطمه

در زیارت حضرت می‌خوانیم: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الرِّضِيَّةُ الْمَرْضِيَّةُ. از القاب آن حضرت راضیه و مرضیه است و تمام زندگی او مورد رضایت خدا، رسول خدا و ولی خدا امیرالمؤمنین به‌عنوان امام زمانش و شوهرش می‌باشد آخرین کلامهای علی «علیه السلام» پس از دفن عزیزش زهرا «علیها السلام»، ترنم او به رضایت خاطرش از فاطمه علیها السلام می‌باشد. اللَّهُمَّ إِنِّي رَاضٍ عَنْ ابْنَتِي نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله. [۵۶۳] [خدایا بدان که من از دختر پیامبرت راضی و خشنود هستم.] در کتاب چشمه در بستر [۵۶۴] در توضیح راضی بودن فاطمه علیها السلام آمده است: سلمان می‌گوید: "در محضر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بودم که به ناگاه زهرا «علیها السلام» با حالتی محزون و گرفته وارد شد و از حسادت و طعنه زنان قریش و ملاکهای جاهلی آنان در ازدواج، به پدر شکایت برد تا بدین وسیله با ارشاد رسول الله صلی الله علیه و آله «آن زنان به هدایتی برسند و از معیارهای جاهلی که دنیا و دنیا پرستی بود دست بردارند. پدر حضورش را گرامی داشت و دست لطف و مهربانی بر سر او کشید و آنگاه گفت: این عقد به امر خدا بوده و شما دو تن برگزیده خدا و کفو هم هستید. زهرا «علیها السلام» خوشحال و مسرور سر بر آسمان برداشت و گفت: رَضِيْتُ بِمَا رَضِيَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ. رسول الله صلی الله علیه و آله «که شکوفه‌های خنده را بر لبان زهرا «علیها السلام» دید باز هم ادامه داد و از مقام و منزلت شویش علی «علیه السلام» آنقدر گفت و گفت تا آنجا که زهرا «علیها السلام» از شوق به وجد آمد و در دم ایستاد و بی‌اختیار بر زبان آورد: "رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَ بِكَ يَا ابْتَاهُ نَبِيًّا وَ بِابْنِ عَمِّي بَعْلًا وَ وَ لَيْتَا. آن گاه که علی علیه السلام «زهرا «علیها السلام» را از رسول الله صلی الله علیه و آله «خواستگاری کرد پدر با دخترش به مشورت نشست زهرا «علیها السلام» به احترام پدر می‌گوید: نظر شما چیست؟ رسول الله صلی الله علیه و آله «می‌فرماید: أَدْنِ اللَّهُ فِيهِ مِنَ السَّمَاءِ. [خدا از آسمان اجازت فرمود] زهرا «علیها السلام» در

حالی که تبسمی ملیح بر چهره داشت زیر لب گفت: رَضِيتُ بِمَا رَضِيَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ. همچنین روزی حسین «علیه السلام» در دامان زهرا «علیها السلام» بود. رسول «صلی الله علیه و آله» او را بغل گرفت و آنگاه قاتلینش را لعن کرد. زهرا «علیها السلام» پرسید: "پدرجان چه می گوید؟" رسول «صلی الله علیه و آله» گفت: "از مصائب او یاد می کنم گویا هم اکنون جایگاه شهادت او و یارانش و سبقت آنان در شهادت را می بینم". زهرا «علیها السلام» از قاتل و مکان شهادت فرزندش پرسید و رسول «صلی الله علیه و آله» گفت: "در کربلا و به دست بدترین افراد". آنگاه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از منزلت و عظمت حسین علیه السلام می گوید و وقتی که اِنَاللَّهِ و گریه زهرا «علیها السلام» را می شنود باز هم از فضائل حسین علیه السلام می گوید که دیگر زهرا «علیها السلام» طاقت نمی آورد و می گوید: يَا اِبْنَةَ سَلَمَةَ وَرَضِيْتُ وَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ. [ای پدرجان در برابر خواست خدا تسلیم و راضیم و بر او توکل کرده‌ام. [۵۶۵].] نیز از جابر بن عبدالله روایت کرده‌اند که گفت: "روزی پیامبر «صلی الله علیه و آله» به خانه حضرت فاطمه علیها السلام وارد شد در حالی که دستاس می کرد و عبایی از جهاز شتر بر دوش انداخته بود چشم حضرت که به او افتاد فرمود: ای فاطمه شتاب کن و تلخی دنیا را برای نعمتهای فردای آخرت بچش و آنگاه خداوند این آیه را نازل کرد: "وَأَسْوَفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى. [۵۶۶]. ممکن است اطلاق نام راضیه بر آن حضرت بخاطر رضایت آن حضرت از خداوند نسبت به قرب و منزلت و طهارت و طینت و دیگر مراتب والای دنیوی و برزخی و اخروی و جاه و مقام و نعمتها و شرف و افتخاری که نصیبش می فرماید و یا بخاطر رضایت او از خداوند در این که شفاعت بزرگ را به دست او سپرده و از قاتلان فرزندش در دنیا و آخرت انتقام می گیرد باشد. [۵۶۷]. حضرت فاطمه «علیها السلام» مرضیه است بدان جهت که تمام کارهایش نزد خدا و رسول پسندیده است بنابراین آیه شریفه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ آیه‌ای است که در شأن او نازل شده است و فرمایش خداوند که فرمود: اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَةً از شخصیت والای او سخن گفته است. [۵۶۸].

رعایت دقیق حقوق افراد خانواده در خانه زهرا

اگر در خانه هرج و مرج بود و حقوق افراد رعایت نشد، خوی تجاوز و سرکشی در کودک تقویت می شود. اگر کودک در مغازه نانوايي یا در موقع سوار شدن به اتوبوس یا در هنگام رفتن به کلاس و بیرون آمدن از مدرسه نوبت دیگران را رعایت نکرد، و حق سایرین را تضییع نمود و پدر و مادر یا مربیان دیگر، او را در این عمل تشویق کردند، به کودک معصوم خیانت نموده‌اند. زیرا از آغاز کودکی می‌پندارد که زورگویی و تعدی بر دیگران و تقدم بی‌جهت، یک نوع زرنگی و هنر است. چنین فردی وقتی وارد اجتماع شده یا در رأس کاری قرار گرفت، تمام مقصدش کوبیدن و پایمال کردن حقوق دیگران خواهد بود و بغیر از نفع شخصی خودش هیچ هدف و منظوری نخواهد داشت. این درس تربیتی بطور کامل در خانه حضرت زهرا «علیها السلام» اجرا می‌شد. به قدری در این باره دقت می‌شد که حقوق و نظم را در کوچکترین موارد رعایت می‌کردند. از باب نمونه، علی بن ابیطالب «علیه السلام» می‌فرماید: "روزی پیغمبر اکرم «صلی الله علیه و آله» در منزل ما استراحت کرده بود، حسن آب خواست، رسول خدا «صلی الله علیه و آله» برخاست قدری شیر دوشید و در ظرفی کرده و دست حسن «علیه السلام» داد. حسین علیه السلام از جای خویش بلند شد خواست کاسه شیر را از دست حسن بگیرد. اما پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله جلو حسین «علیه السلام» را گرفت و نگذاشت شیر را از حسن «علیه السلام» بگیرد. حضرت زهرا «علیها السلام» که این منظره را تماشا می‌کرد، عرض کرد: یا رسول الله گویا حسن «علیه السلام» را بیشتر دوست داری؟ پاسخ داد: چنین نیست، بلکه علت دفاع من از حسن «علیه السلام» اینست که او حق تقدم دارد و زودتر از حسین «علیه السلام» تقاضای آب کرده باید نوبت را مراعات نمود [۵۶۹].

رعایت زنان سیده به احترام فاطمه زهرا

قال الصادق «عليه السلام»: لا يَجِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَجْمَعَ بَيْنَ اثْنَتَيْنِ مِنْ وُلْدِ فَاطِمَةَ «عليها السلام» إِنَّ ذَلِكَ يَبْلُغُهَا فَيَشُقُّ عَلَيْهَا. قُلْتُ يَبْلُغُهَا قَالَ إِي وَاللَّهِ. صدوق از عمار روایت کرده که امام صادق «عليه السلام» فرمود: [برای کسی حلال نیست اینکه بین دو زن از فرزندان فاطمه «عليها السلام» جمع کند همانا که این مطلب به آن بانو می‌رسد، پس بر او گران می‌آید. گفتم: به او می‌رسد؟ فرمود: آری والله.] تذکر: ظاهراً این حدیث می‌نماید که جمع بین فاطمین حرام است (اگرچه خواهر هم نباشند) و علماء اخباری بر این قول رفته‌اند ولی فقهای اصول حمل بر کراهت کرده‌اند. والله العالم. [۵۷۰].

روایات فاطمه زهرا

یکی از مظاهر شخصیتی حضرت زهرا «عليها السلام» بیانات و روایات و احادیثی است که از آن بانوی گرامی در بین ما به یادگار مانده است و حق است پیروان فاطمه «عليها السلام» جهت معرفت بیشتر و استفاده از ابعاد وجودی حضرت فاطمه «عليها السلام» با این روایات آشنا بوده از آن گفتگو کنند، حفظ نمایند و به دیگران تعلیم دهند، بر این روایات تدبر کنند و در تکثیر و ترویج آن بکوشند. در کتاب نهج‌الحیاء ۲۱۳ قطعه روایت از حضرت زهرا «عليها السلام» با ترجمه فارسی و فهرست موضوعی در پایان کتاب آورده شده است. همچنین در کتاب فاطمه «عليها السلام» بهجه قلب المصطفی ۸۴ روایت از حضرت زهرا «عليها السلام» نقل شده است و این علاوه بر چند خطبه‌ای است که از حضرت وجود دارد. ما در این مجال به نقل سه روایت جهت تبرک و اختصار قناعت می‌کنیم. البته لازم به ذکر است در بخشهای مختلف این نوشته نقل تعدادی دیگر از احادیث آمده است. ۱- قالت «عليها السلام»: أَنَسَيْتُمْ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاً فَعَلَيْتُ مَوْلَاً؟ وَقَوْلَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى». [آیا فراموش کردید سخنان رسول خدا «صلى الله عليه وآله» را در روز غدیر خم که فرمود: هر که را من مولا و رهبر می‌باشم علی نیز مولای اوست و آیا فراموش کردید که به علی «عليه السلام» فرمود: یا علی «عليه السلام» موقعیت تو نسبت به من همانند هارون به موسای پیغمبر «صلى الله عليه وآله» است.] ۲- قالت: يَا أَبَتَ فَدَيْتُكَ مَا الَّذِي أَبْكَاكَ؟ [ای پدر فدایت شوم چه چیزی تو را گریانند؟] پیامبر اسلام آیات عذاب الهی را که تازه نازل شده بودند برای فاطمه «عليها السلام» خواند، فاطمه زهرا «عليها السلام» از ترس و خوف الهی بی‌حال بر زمین افتاده فرمودند: أَلْوَيْلُ لِمَنْ دَخَلَ النَّارَ [وای. وای بر کسی که داخل آتش جهنم می‌شود.] ۳- قالت: أَلَزِمَ رَجُلَهَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ أَقْدَامِهَا. [در خدمت مادر باش، زیرا بهشت زیرپای مادران است.]

روز ازدواج فاطمه و علی و روزه مستحبی

یکی از روزه‌های مستحب، استحباب روزه بیست و یکم محرم است که روز ازدواج و آغاز زندگی فاطمه «عليها السلام» و علی «عليه السلام» است. آیا تعظیم و بزرگداشت این روز با روزه گرفتن جز به لحاظ عظمت این دو بزرگوار است و نیز شکر این معنا که میان حجت خدا و برگزیده‌اش جمع گردیده است و لذا امر به روزه نموده‌اند؟ [۵۷۱]. لازم به ذکر است در تاریخ ازدواج فاطمه «عليها السلام» از نظر تاریخی چندین نقل وجود دارد که یکی از اقوال تاریخی این ازدواج را در ۲۱ محرم ذکر می‌کند. مرحوم مجلسی رضی الله عنه این نقل تاریخی را در بحارالانوار [۵۷۲] چنین نقل می‌کنند: "شیخ مفید در کتاب حدائق الریاض می‌فرماید: شب ۲۱ محرم از سال سوم هجرت که مطابق با شب جمعه نیز می‌باشد شب ازدواج حضرت زهرا «عليها السلام» و ورود حضرت به خانه امیرالمؤمنین می‌باشد. در این روز مستحب جهت سپاسگزاری به بارگاه حضرت رب العالمین در جمع نمودن حجت خود و صفوه و برگزیده خدا روزه گرفته شود." جدول تاریخ ازدواج فاطمه زهرا «عليها السلام» بر حسب اقوال تاریخی به نقل از بحارالانوار [۵۷۳]. روایت اول ۲۱ محرم شب جمعه ۳ سال پس از هجرت روایت دوم ۱ ذی‌الحجه ۲ سال پس از هجرت روایت سوم ۶ ذی‌الحجه ۲ سال پس از هجرت

روز خاص و زیارت مخصوص و ساعت خاص حضرت زهرا

در روایات دینی روزهای هفته و ساعات شبانه‌روز هر یک بنام مبارک یکی از معصومین علیهم السلام نامگذاری شده است و برای هر روز و هر هفته با توجه به همین نام گذاری‌ها ادعیه و اعمالی وارد می‌باشد. بخشی از این اعمال در حاشیه مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی و در دیگر کتابهای دعا آمده است. از جمله از بین روزها روز یکشنبه متعلق به امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌باشد و از بین ساعات شبانه‌روز ساعات آخر شب نزدیک اذان صبح متعلق به فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌باشد. زیارت مخصوص روز یکشنبه در مفاتیح الجنان چنین نقل شده است: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مَمْتَحِنَهُ اِمْتَحَنَكَ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ اَنْ يَخْلُقَكَ وَ كُنْتَ لِمَا اِمْتَحَنَكَ بِهِ صَابِرَةً وَ نَحْنُ لَكَ اَوْلِيَاءُ مُصَيِّدُونَ وَ لِكُلِّ مَا اَتَى بِهِ اَبُوكَ صَيِّمِي اللّٰهُ عَلَيْهِ اِلَهٌ وَ سَلِّمْ وَ اَتَى بِهِ وَصِيَّتُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُسَلِّمُونَ وَ نَحْنُ نَسِيْلُكَ اللّٰهُمَّ اِذْ كُنَّا مُصَيِّدِيْنَ لَهُمْ اَنْ تُلْحِقْنَا بِتَصْدِيْقِنَا بِالذَّرَجَةِ الْعَالِيَةِ لِنُبَشِّرَ اَنْفُسَنَا بِاَنَّا قَدْ طَهَّرْنَا بِوَلَايَتِهِمْ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. [سلام بر تو باد ای آزموده خدایی، که نور تو را آفریدی؛ پیش از آنکه تو را در دنیا بیافریند خدا تو را در آنچه امتحان کرد ثابت و صابر یافت. و ما شیعیان، شما را دوستدار و تصدیق کننده‌ایم و به هر چه بر پدر بزرگوارت صلی الله علیه و آله از جانب خدا آمده همه را ایمان داریم و بر هر چه وصی او علیه‌السلام دستور داده تسلیم هستیم و خدایا از تو درخواست می‌کنیم که چون ما آن بزرگواران را تصدق کرده‌ایم به آن تصدیق و ایمان، ما را به درجه عالی (بهشتی) برسانی تا به خود بشارت این مقام را بدهیم که به واسطه ولایت و دوستی آن بزرگواران پاک (از گناه) می‌گردیم. [۵۷۴].] همچنین در کتاب فضائل الزهرا «علیها السلام» در مورد ساعت مخصوص حضرت زهرا «علیها السلام» چنین آمده است: ساعت خاص آن بانو (حضرت زهرا «علیها السلام») ساعت آخر شب، یک ساعت به اذان صبح است که بهترین ساعات و وقت استجاب دعا است این ساعت به ملکه اسلام «علیها السلام» تعلق دارد. وجه اختصاص این ساعت به حضرت، مستوری آن بانو است از نامحرمان و اشاره به این است که آن معظمه، لیلۃ‌القدر حقیقی است تا آنجائیکه فیها یُفَرَّقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ. پس لیله مبارکه آن مخدره باشد و لذا سوره قدر را ده بار در آن ساعت خواندن اثر عمیق دارد. و از روزهای هفته یکشنبه به آن حضرت تعلق دارد و زیارت بانو با زیارت حضرت علی علیه السلام خوانده می‌شود. [۵۷۵].

روزه در زندگی و دیدگاه فاطمه

یکی از عبادتهای بدنی در اسلام امساک و خودداری مومن از بعضی امور عادی زندگی مانند خوردن و آشامیدن و... می‌باشد که در سه بخش فقه، اخلاق و عرفان دارای احکام و آداب و اسرار است. حداقل شرایط روزه در فقه و در رساله‌های عملیه آمده؛ در درجه دوم روزه دار باید آدابی را نیز در حین روزه‌داری مراعات کند که حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در این خصوص نقلی کوتاه دارد: قالت فاطمة: ما یَصِیْعُ الصَّائِمُ بِصِيَامٍ اِذَا لَمْ یَصُنْ لِسَانَهُ وَ سَمِعَهُ وَ بَصِيرَتَهُ وَ جَوَارِحَهُ. [۵۷۶]. [اگر روزه، زبان و گوش و چشم و دست و پای روزه‌دار را از ارتکاب اعمال ناپسند دور نکند روزه را می‌خواهد چه کند (و به چه دردش می‌خورد؟)] فاطمه زهرا «علیها السلام» در مقام بیان مصالح و فلسفه بخشی از احکام و عبادات دینی از جمله در مورد روزه می‌فرمایند: وَالصَّيَامُ تَشِيْتًا لِلْاِخْلَاصِ. [۵۷۷] [روزه‌داری موجب پایداری خلوص نیت شماسست.] علاوه بر این یکی از نگاههای حضرت زهرا «علیها السلام» به روزه، نگاه معنوی الهام گرفته شده از قرآن کریم در حل معضلات زندگی و مشکلات آن بوده است. در آیات شریفه آمده است: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ. [۵۷۸]. در تفسیر این آیه یکی از مصادیق صبر، روزه معرفی شده است به همین دلیل هنگامی که فرزندان زهرا «علیها السلام» به بیماری گرفتار می‌شدند حضرت از این وسیله معنوی یعنی نذر روزه [۵۷۹] استفاده می‌نمود و بدین وسیله از خداوند متعال طلب شفای فرزندان خود را می‌خواست.

رؤیاهای فاطمه زهرا

اشاره

قالت: يا اباالحسن، رَقَدْتُ السَّاعَةَ فَرَأَيْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «فِي قَصْرِ مِنَ الدَّرِّ الْأَبْيَضِ، فَلَمَّا زَانِي قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «هَلُمَّ إِلَيَّ يَا بِنْتِي فَأَنِّي إِلَيْكَ مُشْتَاقٌ فَقُلْتُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَشَدُّ شَوْقًا مِنْكَ إِلَيَّ لِقَائِكَ، فَقَالَ: أَنْتِ اللَّيْلَةُ عِنْدِي وَهُوَ الصَّادِقُ لِمَا وَعَدَ وَالْمُؤَفِّي لِمَا عَاهَدَ. [ای اباالحسن، در همین ساعت به خواب رفتم، پس محبوبم رسول خدا را در قصری از مروارید سفید دیدم، چون مرا دید، فرمود: دخترم! به نزد من بشتاب که سخت مشتاق توام، بی‌صبرانه پاسخ دادم: سوگند به خدا پدرجان، اشتیاق من برای زیارت شما شدیدتر است، در این هنگام پدرم فرمود: تو امشب در پیش ما خواهی بود، علی‌جان! رسول خدا آنچه وعده دهد راست است و به آنچه عهد و پیمان بنده وفا می‌کند. [۵۸۰].

خواب فاطمه پس از رحلت پیامبر

طبری سند به امام صادق «علیه السلام» می‌رساند چون رسول خدا رحلت نمود و کتاب خدا و عترت را در امت نهاد، به فاطمه علیها السلام فرمود: تو اول کسی باشی از اهل بیتم که به من ملحق خواهی شد. فاطمه «علیها السلام» فرمود بعد از پدر بزرگوارم شبی در عالم رؤیا دیدم گویا پدر بسویم متوجه شد عنان اختیارم رفت فریاد زدم یا ابتاه یا رسول‌الله بعد از تو اخبار آسمان و وحی خداوند رحمان از خانه ما برید. در این حال صفهای ملائکه در جلو روی من نمودار شد دو ملک مرا به آسمان بلند کردند، اینوقت سر برداشتم دیدم قصرهای بلند و بساتین ارجمند و نه‌های جاری چندانکه وصف آن نتوان کرد. در این حال حوریان بهشتی مرا استقبال کردند و بقدم من یکدیگر را بشارت می‌دادند و تبسم می‌نمودند و مرا گفتند مرحبا به کسی که بهشت برای او خلق شده و ما را خدای برای پدرش خلق کرده. از آنجا ملائکه مرا همی صعود دادند تا اینکه مرا داخل قصری کردند که در آن قصر غرفه‌ها بود که هیچ چشمی ندیده. وصف آن از فرشهای سندس و استبرق و حریر و دیباج محالست... و چندان از الوان طعامها در ظرفهای طلا- و نقره و مائده‌های گوناگون و نه‌های جاری از شیر سفیدتر و از مشک خوشبوتر نمودار بود که وصف آنها ممکن نبود. [۵۸۱].

ز

زائر رسول الله فاطمه

یکی از مسائل اخلاقی ارزشمند که شایسته است هر مسلمانی بعنوان یک فضیلت اخلاقی در خود ایجاد و حفاظت کند علقه و شیدائی نسبت به رسول گرامی اسلام صلی الله علیه وآله و زیارت و دیدار آن حضرت در حال حیات آن بزرگوار و پس از حیات ایشان است در کتب اخلاقی از این حالت و رفتار به عنوان یک ارزش اخلاقی یاد شده و در روایات دینی بر آن تکیه بسیار شده است. از سوئی یکی از معنوی‌ترین و زیباترین روایات حضرت زهرا «علیها السلام» دوستی و ارزشمندی زیارت و دیدار حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» در حیات و ممات ایشان بود. حضرت زهرا «علیها السلام» برای دیدار مقدس بزرگترین ولی خدا یعنی حضرت رسول صلی الله علیه وآله و ارزشی والا- و فوق‌العاده قائل بودند و به آن اهمیتی ویژه می‌دادند به شکلی که برای ایشان زیارت حضرت رسول نوعی کار معنوی، عبادت و ارتزاق معنوی به حساب می‌آمد و به تصریح آن بزرگ بانو یکی از سه انتخاب ایشان از دنیا است که مقارنت زیارت و دیدار حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» در انتخاب حضرت زهرا «علیها السلام» با تلاوت

قرآن و انفاق فی سبیل الله ارزش آن را مشخص می‌کند. قالت فاطمة «علیها السلام»: حُبِّ إِلَیِّ مِنْ دُنْیَاكُمْ ثَلَاثٌ: تِلَاوَةُ كِتَابِ اللَّهِ وَالنَّظَرُ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِنْفَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. [۵۸۲]. [از دنیای شما سه چیز محبوب من است ۱- تلاوت قرآن ۲- نگاه به چهره رسول خدا «صلی الله علیه و آله» ۳- انفاق در راه خدا.] به عبارتی حضرت زهرا «علیها السلام» با اینکه خود فردی از خانواده عترت طاهره و از اهل کساء است امّا خود از طرفی متمسک به قرآن و یا ثقل اکبر و از سوئی همراه و متمسک به برترین انسان از اهل کساء یعنی شخص رسول الله است او بهترین و برترین ارادتها و محبتها را به محضر قرآن و رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله تقدیم می‌نمود. با توجه به این سیره عملی در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» لازم و شایسته است همه ما نیز در صدد بالا بردن و ارتقاء پیوند عاطفی با روح مقدس رسول خدا باشیم و از سیره عملی زندگی رسول خدا و زیارت او از راه دور و نزدیک در مدینه استفاده و بهره بیشتر ببریم. چند روایت در ارزش زیارت حضرت رسول «صلی الله علیه و آله»: قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: مَنْ زَارَنِي حَيًّا وَ مَيِّتًا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ. [۵۸۳]. [هر کس در حیات و یا ممات مرا زیارت کند روز قیامت او را مورد شفاعت قرار می‌دهم.] قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: فَمَنْ زَارَنِي بَعْدَ وَفَاتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي فِي حَيَاتِي. [۵۸۴]. [هر کس مرا پس از حیاتم زیارت کند مانند آنست که در زمان حیاتم به زیارت من آمده است.]

زخم بر حضرت زهرا

حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» طبق اسناد تاریخی در راه اسلام ضرب دید و زخم خورد، بازوایش متورم شد و فرزند شش ماهه اش شهید گشت. هنگامی که امیرالمؤمنین علیه السلام را با پلاسی که روی آن نشسته بود به مسجد می‌کشاندند فاطمه علیها السلام با تمام ناراحتی و دردی که در دل داشت خود را به حضرت رسانده دست به فرش و پلاس حضرت گرفته به سوی خود کشید و آن گروه از طرفی دیگر به سوی خود می‌کشاندند. عمر از خالد بن ولید شمشیری گرفته با غلاف آن به قدری بر شانه حضرت کوبید که مجروح شد. [۵۸۵].

زکات و فلسفه آن در خطبه فاطمه

یکی از واجبات مهم دینی اداء زکوة به عنوان عبادتی مالی جهت تقرب به خدا و رفع نیازمندی فقرا و نیازمندان و سائرین از، مستحقین به زکات است. در آیات قرآن به موازات ذکر نماز از زکات هم یاد شده و در عداد صفات مؤمنین از زکات و پرداخت زکات به عنوان مهمترین صفات یاد شده است. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در خطبه خویش در فلسفه پرداخت زکات می‌فرماید: وَالزَّكَاةُ تَرْكِيهٌ لِلنَّفْسِ وَ نَمَاءٌ فِي الرِّزْقِ. [زکات را خداوند متعال جهت پاکی نفوس و افزایش روزی قرار داد.]

زمان شناسی و رعایت آن برای دعاء

حضرت زهرا «علیها السلام» در رابطه با دعای روز جمعه از رسول گرامی اسلام نقل فرمودند که: إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُرَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَيَا خَيْرًا إِلَّا أُعْطَاهُ إِيَّاهُ. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ سَاعَةٍ هِيَ؟ قَالَ إِذَا تَدَلَّى نِصْفُ عَيْنِ الشَّمْسِ لِلْغُرُوبِ. قَالَ: وَكَانَتْ فَاطِمَةُ «علیها السلام» تَقُولُ لِغُلَامِهَا: إِضْعُدْ عَلَيَّ الصَّرَابِ فَإِذَا رَأَيْتَ نِصْفَ عَيْنِ الشَّمْسِ قَدْ تَدَلَّى لِلْغُرُوبِ فَأَعْلِمْنِي حَتَّى أَدْعُو. [در روز جمعه ساعتی است که هر خواسته خیر و نیکی در آن ساعت به اجابت می‌رسد. پرسیدم: یا رسول الله! کدام ساعت است؟ فرمودند: آنگاه که نصف قرص خورشید در افق پنهان شود. از آن پس حضرت زهرا «علیها السلام» در این ساعت غروب جمعه در دعا و خیرخواهی مسلمانان همت می‌نمود. پس فاطمه به غلام خود فرمود: بر فراز بام در آی و چون دیدی نصف قرص خورشید در هنگام غروب پنهان شد به من خبر ده تا دعا کنم. [۵۸۶].] ارتباط با خدا در فرهنگ اسلام کاری لازم و توأم با آداب و قوانین

خاص خود می‌باشد یکی از آداب دعا، زمان‌شناسی در باب دعاء است. یکی از زمانهای توصیه شده برای ارتباط با خدا شبهای جمعه و غروب روز جمعه است به همین دلیل در سیره عملی حضرت علاوه بر عنصر زمان‌شناسی بمعنای عام آن زمان‌شناسی و استفاده از فرصتهای طلایی معنوی هم وجود دارد به همین دلیل برای عبادت و دعا در شب و روز جمعه برنامه‌های خاص را پیش‌بینی و عمل می‌نمودند که نمونه‌ای از آن در روایت مذکور آمده است.

زن آزاده در تفسیر فاطمه

قَالَتْ فَاطِمَةُ الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحُرَّةُ زَوْجَتُكَ إِفْعَلْ مَا تَشَاءُ. [۵۸۷]. [خانه، خانه توست و این زن آزاده همسر توست آنچه صلاح می‌دانی عمل کن.] فاطمه زهرا «علیها السلام» هنگامی که امیرالمؤمنین علی «علیه السلام» همسر ایشان برای ملاقات خلفای جور یعنی عمر و ابوبکر اجازه طلبید با اینکه فاطمه زهرا «علیها السلام» سخت بر آنان خشمگین بود و نارضایتی خود را از آنان اعلام داشته بود به احترام تقاضای شوهر و اثبات فرمان‌پذیری از او در همه مراحل زندگی و از طرفی جهت ارائه دادن تفسیر صحیح از زن آزاد و آزاده در کلامی زیبا، کوتاه ولی پر معنی فرمود: علی‌جانم این خانه خانه توست و (من زن آزاده) همسر تو، آنچه مصلحت می‌دانی انجام ده. در این عبارت فاطمه زهرا «علیها السلام» اشاره به حریت و آزادگی خود دارند و در عین حال اطاعت‌پذیری و فرمان‌پذیری خود را از علی علیه السلام به عنوان همسر بودن اعلام می‌دارند و این نکته‌ای اساسی و قابل دقت است که آزادگی و آزادی در اسلام ملازم و همراه با اطاعت از خدا و رسول خدا و در نظام خانواده در کنار فرمان‌پذیری از شوهر است و کسانی که آزادی را تمرد، عصیان و خودرأیی تعریف نموده و زنان و جوانان ما را به رهایی از قیود و قوانین دینی و رعایت لازم قوانین خانوادگی می‌کشند به غیر جهان‌بینی و دیدگاههای حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» عمل می‌کنند و نتیجه این تفکر چیزی نیست مگر عدم تربیت‌پذیری زنان و جوانان ما و روی آوردن آنان به دین‌گریزی و خانه‌گریزی و در نهایت فرار از دین و اخلاق تشیع و پناه به تربیت غربی. مرحوم آیت‌الله شهید مطهری در بحث آزادی معنوی به نکاتی لطیف اشاره دارند که بخشی از آن را خدمتان ارائه می‌دهیم: "سه قسم آزادی داریم: ۱- آزادی برای رشد جسم و روح نباتی و روح حیوانی. ۲- آزادی اجتماعی، یعنی مبارزه با ستمگران و ستمگریهای اجتماعی که یکی از اهداف انبیاء رسیدن به این نوع آزادی است. ۳- آزادی معنوی، یعنی آزاد نمودن انسان از قید و بند هواها و خواسته‌های درونی. هر موجودی برای حیات به سه چیز احتیاج دارد: ۱- تربیت ۲- امنیت ۳- آزادی. بزرگترین خسران عصر ما اینست که همه‌اش می‌گویند آزادی اما جز از آزادی اجتماعی سخن نمی‌گویند."

زنان حاضر در تجهیز و تدفین فاطمه

به نقل تاریخ و بنابر مصلحتهای آشکار و پنهان، حضرت زهرا «علیها السلام» وصیت و اصرار بر اختفاء مراسم تجهیز و تدفین خود داشتند و نه تنها مردان و حتی حاکمین وقت را محروم از شرکت در این مراسم نمود بلکه زنان مدینه را از این توفیق و شرافت محروم ساخت. چه این محرومیت یکی از پیامهایش اعلان عدم رضایت او از عملکرد زن و مرد مدینه بود. اما در این بین از زنان مدینه به انتخاب فاطمه زهرا «علیها السلام» چندین زن شایستگی و اجازه شرکت در این مراسم را یافته‌اند. امام صادق «علیه السلام» نقل فرمود که حضرت زهرا «علیها السلام» در لحظه‌های آخر زندگی خطاب به علی علیه السلام فرمود: إِذَا تَوَفَّيْتُ لَا تُعَلِّمَنَّ أَحَدًا إِلَّا أُمَّ سَلَمَةَ وَ أُمَّ أَيْمَنَ وَ فَضَّةَ وَ مِنَ الرَّجَالِ ابْنَتِي وَ الْعَبَّاسَ وَ سَلْمَانَ وَ عَمَّارًا وَ الْمُقَدَّادَ وَ أَبَا ذَرَّ وَ حَذِيفَةَ وَ لَا تُدْفِنَنِي إِلَّا لَيْلًا وَ لَا تُعَلِّمَنَّ قَبْرِي أَحَدًا. [علی‌جان، وقتی وفات کردم هیچ کس را اطلاع نده، مگر ام‌سلمه و ام‌ایمن و فضه را از زنان، و از مردان دو فرزندم حسن و حسین علیهما السلام و عباس و سلمان و عمار و مقداد و اباذر و حذیفه را خبر کن. مرا دفن نکن مگر در شب و قبر مرا به هیچ کس اطلاع نده تا مخفی بماند.] حضرت زهرا «علیها السلام» به اسماء بنت عمیس فرمود: يَا أَسْمَاءُ إِذَا أَنَا مِتُّ فَاعْسَلِينِي أَنْتَ وَ عَلِيُّ بْنُ

ایطالب علیه السلام» وَلَا تُدْخِلْنِي عَلَيَّ أَحَدًا. [ای اسماء! وقتی من از دنیا رفتم تو و علی «علیه السلام» مرا غسل دهید و هیچکس را در کنار جنازه من راه ندهید. [۵۸۸].]

زن در جهان بینی اسلام و مکتب تشیع

قال الصادق «علیه السلام»: الْأُمْرَأَةُ الصَّالِحَةُ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ رَجُلٍ غَيْرِ صَالِحٍ. [۵۸۹]. [یک زن شایسته برتر از هزار مرد ناصالح است.] در مکتب اسلام و در سیره و سلوک بزرگان تربیت یافته در آئین اسلام یکی از معماهای بزرگ مکاتب تربیتی یعنی حد تکامل بشر جواب داده شده است. در این میان به دو دلیل، زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» از حساسیت و جاذبه بیشتری در پاسخ به این سؤال برخوردار است. اولاً فاطمه زهرا «علیها السلام» مرد نیست بلکه زنی است که توانسته است همه درجات تکامل برای یک انسان را طی کند و خود را به بالاترین مرحله تکامل نائل سازد. وجود او امتیازی بزرگ برای مکتب اسلام و جوابی عملی برای رد یاوه‌گویی‌های مخالفین مکتب اسلام و مغرضین و معاندین در مورد نظر منفی اسلام در مورد زن است. چرا که او در عمل زن نمونه و ساخته شده‌ای در آئین اسلام است و معرّف همه خواستگاههای اسلام از انسان مسلمان و زن صالحه و پرهیزگار است. ثانیاً فاطمه زهرا «علیها السلام» جوانی بیش نیست و با توجه به این خصلت باز امتیاز مکتب تربیتی اسلام روشن‌تر و شفافتر می‌شود چرا که او بانویی هیجده ساله است ولی در مکتب تربیتی پیامبر عظیم‌الشان اسلام به این عروج والای اعتقادی و اخلاقی نائل آمده است. فاطمه زهرا «علیها السلام» زنی جوان اما دارای همه حدود و شئون لازم برای کامل بودن بلکه الگو بودن برای زنان و مردان است. زندگی فاطمه علیها السلام» جوابی است عملی به همه دوستان و دشمنان. پیام او به دوستان، حرکت سرعت و سبقت بسوی مدارج عالی و فرود آمدن بر قله امامت و پیشوائی است. وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا. [۵۹۰]. و پیام او برای دشمنان ابطال اتهامات واهی به اسلام و دیدگاه قرآن و اهل بیت نسبت به زن مسلمان است. او ثابت کرد زن بودن در اسلام هیچ نقیصه‌ای نیست بلکه تا مقام اعلای عصمت آنهم عصمت کبری برای او شایستگی ترقی وجود دارد. به همین دلیل زنان و مردان ما بویژه جوانان و نوجوانان ما باید با دقت مطالعه و اندیشه بیشتر در زندگی این بانوی جوان بهشتی مسلک، با الهام و استمداد از روح مقدس او زندگی خود را بر اساس این الگوی زیبای خدائی تنظیم و تطبیق دهند. [۵۹۱].]

زهرا

فاطمه علیها السلام» بانوی درخشنده اسلام، بانوی بزرگوار نورانیت، وجودش بر ملائکه نورافشانی می‌نمود و از فرش محرابش عرش الهی فروزان می‌گشت. او که برای ملکوتیان و روحانیونی چون محمد «صلی الله علیه وآله» و علی «علیه السلام» یکپارچه نور بود و از فیض وجودش کدورت‌های دل را می‌زدودند. او که در منظومه خاندان اهل بیت گاهی خورشید بود و گاه ماه و گاهی ستاره و این از اسرار زندگی اوست که این چنین در تحوّل و تطوّر بود. زهرا «علیها السلام» موجودی درخشنده بود که زمینیان قارون صفت قدر او را نشناختند. قال الصادق «علیه السلام»: عن ابان بن تغلب قال: قلت لابی عبدالله علیه السلام» یابن رسول الله لم سمیت الزهراء «علیها السلام» زهرا؟ فقال، لأنها ترهّر لأمیر المؤمنین «علیه السلام» فی النهار ثلاث مرّات بالثور. [ابان بن تغلب می‌گوید، به امام صادق «علیه السلام» عرض کردم، ای پسر رسول خدا! چرا زهرا را زهرا نامیدند. فرمود: زیرا او در هر روز سه بار برای امیرالمؤمنین «علیه السلام» نورافشانی می‌کرد. [۵۹۲].]

زهرا در عروسی زنان یهودی مدینه

یکی از ارزشهای اخلاقی در اسلام زهد و بی‌رغبتی به دنیا است این ارزش اخلاقی معمولاً در زندگی اولیاء خدا از جایگاه خاصی

برخوردار می‌باشد. از طرفی گروه زیادی از کسانی که به مکاتب الهی می‌گرویده‌اند از پابرهنگان و محرومین جوامع انسانی بوده‌اند. با وجود این دو مسئله یکی از بهانه‌های تحقیر و بی‌اعتبار جلوه دادن زندگی مؤمنین برای منافقین و مخالفین همیشه فراهم بوده است. در آیات قرآن در چند موضع از دیدگاه منافقین و کفار نسبت به مؤمنین پرده برمی‌دارد. بطور مثال در سوره بقره آیه ۱۳ به نقل از مخالفین پیامبر بهانه عدم ایمان آنها را چنین بیان می‌کند: **وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ امْنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ**، [هر گاه گفته شود بدیشان ایمان آرید چنان که ایمان آوردند مردم گویند آیا ایمان آریم چنانچه ایمان آوردند بی‌خردان؟ همانا اینانند بی‌خردان ولیکن نمی‌دانند.] دقت در این آیه نشان می‌دهد که وضع ظاهر همچون لباس، مسکن، خوراک، رنگ پوست بدن، ثروت، یکی از ملاکهای مهم برای ارزیابی شخصیت انسانها در دیدگاه منافقین و کفار است در حالیکه اسلام ضمن توصیه‌های اخلاقی و رعایت آداب ظاهری اصالت را به نوع تفکر و رفتار انسانها می‌دهد. اینکه منافقین، مؤمنین را به‌عنوان، سفهاء یاد می‌کنند به این خاطر است که از نظر ظاهری زندگی آنها را نمی‌پسندند در حالیکه دل آنان به نور ایمان به خدا و قیامت روشن بوده و همینان از بهترین مدافعین اصول و ارزشهای اسلامی و انسانی بوده‌اند. خداوند حکیم در جواب به این طرز تفکر، سفاهت را به خود آنها نسبت می‌دهد و می‌فرماید قضاوت ظاهری فقط داشتن نوعی سفاهت و کم‌خردی است. در صدر اسلام در مکه و حتی در مدینه از نظر اقتصادی و ظاهری زندگی همه مسلمانان و حتی زندگی پیامبر و خاندان او دچار مشکلات و کسر و کمبودهایی بود و همین بهانه‌ای در دست یهودیان مدینه شده بود تا درصدد شکستن شخصیت آنان برآیند اما خدای متعال (او که همیشه ناصر و ولی مؤمنین است) در هر حال امدادهای خود را بر آنان فرود می‌فرستد. در اینجا به ماجرای تاریخی اشاره می‌کنیم که زنان یهودی مدینه درصدد بودند با دعوت دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» در یک بزم عروسی به ظاهر پرشکوه حضرت زهرا «علیها السلام» را تحقیر نموده و ترور شخصیت کنند و بینیم یاری خدا را که چگونه بنده مؤمن خود را یاری می‌دهد. یهودیان مدینه می‌خواستند فاطمه «علیها السلام» دختر رسول «صلی الله علیه و آله» را تحقیر کرده و خوارش سازند. به همین سبب در یک مجلس عروسی زنان خود را به بهترین زیورها آراستند و بر آنها فاخرترین لباسها را پوشاندند. آنگاه به نزد رسول «صلی الله علیه و آله» آمده و با شیطنت از او اجازه خواستند تا دخترش فاطمه «علیها السلام» به مجلس آنان درآید. رسول «صلی الله علیه و آله» فرمود: اجازه او با علی است. آنها زوجه علی بن ابی طالب و هی بحکمه از او خواستند تا در نزد علی «علیها السلام» شفاعت کند، رسول «صلی الله علیه و آله» هم شفاعت کرد و بنا شد زهرا «علیها السلام» به مجلس درآید. جبرئیل در دم فرود آمد و با خود لباس و عطر و زیورهای بهشتی آورد که هیچ کس نظیرش را ندیده بود. زهرا «علیها السلام» به مجلس درآمد، و ماه از شرم پنهان شد. همه زنان مجلسی از بهت انگشت بر دهان گرفتند و به وی خیره شدند، زیر لب می‌گفتند: گویا بدر این بار در خانه ما به چله نشسته. آنگاه در دم همچون سحره فرعون از پا افتادند و در سجده بر زمین بوسه زدند. جمع زیادی در آن جشن عروسی به برکت حضرت زهرا «علیها السلام» جشن تشریف به اسلام گرفتند. [۵۹۳].

زیارت فاطمه زیارت رسول الله

قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: **مَنْ زَارَ فَاطِمَةَ فَكَأَنَّما زَارَنِي وَ مَنْ زَارَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَكَأَنَّما زَارَ فَاطِمَةَ** [هر که فاطمه را زیارت کند مثل این است که مرا زیارت کرده و هر کس علی بن ابی طالب را زیارت کند مانند آنست که فاطمه را زیارت کرده است. [۵۹۴].] **قَالَتْ فَاطِمَةُ: قَالَ أَبِي وَ هُوَ ذَا حَيٍّ: مَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ وَ عَلَيْنِكَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَلَهُ الْجَنَّةُ. قُلْتُ لَهَا: ذَا فِي حَيَاتِهِ وَ حَيَاتِكَ أَوْ بَعْدَ مَوْتِهِ وَ مَوْتِكَ؟ قَالَتْ: فِي حَيَاتِنَا وَ بَعْدَ وَفَاتِنَا.** [از فاطمه «علیها السلام» روایت شده که فرمود: پدرم آن زمان که در قید حیات بود به من فرمود: هر که سه روز بر من و تو سلام کند، بهشت برای اوست. شخصی از حضرت پرسید: در حیات پیامبر و شما یا بعد از مرگتان؟ زهرا «علیها السلام» فرمود: در حیات و ممات ما. [۵۹۵].] امام جواد «علیه السلام» هر روز هنگام زوال به مسجد رسول خدا

«صلی الله علیه وآله» رفته و پس از سلام و صلوات بر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به سراغ خانه مادرش زهرا «علیها السلام» که در همان نزدیکی قبر پیامبر «صلی الله علیه وآله» است می‌رفت و کفشها را درآورده و با نهایت ادب و خضوع، داخل خانه شده و در آنجا نماز و دعا می‌خواند و دقایقی طولانی به عبادت مشغول می‌شد. و هرگز دیده نشد به زیارت رسول «صلی الله علیه وآله» برود و سراغ مادرش را نگیرد. [۵۹۶].

زیارت نامه حضرت زهرا

اشاره

یکی از زیباترین حالت‌های ارتباط معنوی با ائمه طاهرین، زائر شدن در کوی آنهاست. زائر با زمزمه القاب، اذکار و الفاظ مخصوص، دل به دریای محبت ولایت می‌زند. و زیارت یعنی طلب نزدیکی روحی و معنوی نمودن و درصدد تقرب بیشتر برآمدن. و زیارت یعنی بدنبال محبوب شدن و خود را در فضای قدس کوی معصوم قرار دادن. و زیارت یعنی انسان کاملی را آرزو نمودن و لذت بردن از همکلامی و همراهی و هم‌مرامی با او. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» با اینکه مزاری مخفی دارد و لکن در مدینه زیارت می‌شود و علاوه بر این شایسته است از هر کوی و برزن بواسطه زیارت جامعه و یا زیارت مخصوص خود آن حضرت قصد زیارتشان کنیم و زائر او شویم. محورها و موضوعهای زیارت حضرت زهرا «علیها السلام» به شرح زیر است: ۱- امتحان حضرت و تصدیق به ممتحن بودن و احراز شایستگی‌های خاص در دستگاه ربوبی. یا ممتحنه امتحانك الله الذی خلقك قبل ان یخلقك فوجدك لمامتحنك صابرة ۲- ابراز ولایت خواهی و ولایت طلبی از حضرت و تصدیق بر احکام صادره از مقام رسالت و امامت امیرالمؤمنین علیه السلام. و زعمنا انالك اولیاء و مصدقون و صابرون لكل ما اتانا به ابوك «صلی الله علیه وآله» و آتی به وصیه فانا نسئلك ان کنا صدقناک الا الحقنا بتصدیقنا لهما لنبشر انفسنا باناقد طهران بولایتک ۳- بیان فضیلت‌های نسبی و افتخارات خانوادگی حضرت در قالب ابلاغ سلام در سه محور:

دختر پیامبر بودن و نه سلام

السلام علیک یا بنت رسول الله السلام علیک یا بنت نبی الله السلام علیک یا بنت حبیب الله السلام علیک یا بنت خلیل الله. السلام علیک یا بنت صفی الله السلام علیک یا بنت امین الله السلام علیک یا بنت خیر خلق الله. السلام علیک یا بنت افضل انبیاء الله و رسله و ملائکته السلام علیک یا بنت خیر البریه السلام علیک یا سیده النساء العالمین من الاولین و الاخرین.

زوج علی بودن، یک سلام

السلام علیک یا زوجة ولی الله و خیر الخلق بعد رسول الله مادر حسن و حسین علیهم السلام بودن، یک سلام السلام علیک یا ام الحسن و الحسن سیدی شباب اهل الجنة. ۴- طرح فضیلت‌های شخصیتی و افتخارات و کمالات فردی حضرت زهرا «علیها السلام» در قالب اهداء سلام، در ۹ سلام و طرح ۱۵ صفت همچون صدیقه، شهیده، رضیه، مرضیه. السلام علیک ایتهالصدیقه الشهیده، السلام علیک ایتهالرضیه المرضیه، السلام علیک ایتهالفاضله الزکیه، السلام علیک ایتهالحوراء الانسیه، السلام علیک ایتهالتقیه النقیه، السلام علیک ایتهالمحدثه العلیمه، السلام علیک ایتهالمظلومه المغصوبه، السلام علیک ایتهالمضطهده المقهوره، السلام علیک یا فاطمه بنت رسول الله و رحمه الله و برکاته. ۵- درود بر او، شهادت به وحدت راه و مرام خدا، رسول خدا و فاطمه علیها السلام؛ صراط مستقیم پیامبر «صلی الله علیه وآله»، علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام و تولی به او و دوستان او و تبری از دشمنان او.

صلی الله علیه و علی روحک و بدنک اشهد انک مضیت علی بیئنه من ربک و ان من سرک فقد سر رسول الله صلی الله علیه و آله» و من جفاک فقد جفا رسول الله صلی الله علیه و آله... لانک بضعه منه و روحه الذی بین جنبیه اشهد الله و رسله و ملائکتہ انی راض عن رضیت عنه ساخط علی من سخطت علیه متبرء ممن تبرئت منه موال لمن والیت معاد لمن عادیت مبغض لمن ابغضت محب لمن احببت و کفی بالله شهیداً و حسیبا و جازیاًو مثیباً.

زیبائیهای ظاهری و معنوی حضرت زهرا

از آنجا که یکی از فطریات هر انسان زیبایی دوستی و گرایش به زیبایی است و از آن جهت که یکی از صفات حضرت حق، جمیل است و به آن دلیل که زن مظهری از رحمت و زیبایی و برخوردار از صفت حضرت جمیل است، زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» همه و همه زیبایی است چرا که او انسانی به تمام معنی و کامل است و فطریات و استعدادهای انسانی در انسان کامل در حد عالی به فعلیت می‌رسد که از جمله آنها زیبایی دوستی است. و هم مظهری تام از صفات حضرت حق است که ولیه الله بوده است و لذا مظهر هو الجمیل است و همو برترین زن و متکامل‌ترین آنان است که سیده نساء العالمین است و زن هم مظهر هو الجمیل است لذا در یک کلام کوتاه اما جامع، پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» حضرت زهرا «علیها السلام» را چنین توصیف می‌کند: لَوْ كَانَ الْحُسْنُ شَخْصًا لَكَانَ فَاطِمَةَ. [اگر برای زیبایی تجسمی بود همانا فاطمه می‌شد.] به همین دلیل فاطمه علیها السلام و زندگی حضرتش و همه اصول و فروع و متعلقات زندگی او زیبا و زیباست و تجسمی است از زیبایی. سیمای او، سیره او، کلام او، رفتن و ماندن او، بوی او، شوی او، نامهای او، سیره او و حتی نام فرزندان او (حسن، حسین، زینب، محسن) همه و همه زیبایی است. زیبایی که اینها همه، زیباییهای معنوی زندگی اوست. علاوه بر این زیبایی تولد فاطمه علیها السلام و صحنه‌های زیبای تولد او، زیبایی محمد «صلی الله علیه و آله» و خدیجه والدین او، زیبایی علی علیه السلام و فرزندان، زیباییهای پیروان او، زیباییهای سخاوت و کمالات او، زیبایی در ارتباطات حضرتش در همه سطوح در ارتباط با پدر، شوهر، فرزند، مردم، شاگردان، نیازمندان، همسایگان و فرشتگان، حسن تدبیر او در زندگی، حسن گفتار او، حسن نام تاریخی ایشان، حسن تربیت ایشان در ارتباط با دیگران، حسن عفاف ایشان باز بخشی از زیباییهای شخصیتی حضرت زهراست.

زیبائیهای ظاهری زندگی فاطمه

آراستگی بدن، لباس و محیط زندگی

طبق روایات اهل بیت و براساس مطالعه سیره پیامبر و ائمه طاهرین، بدست می‌آید که طبق تربیت توحیدی و تخلق به اوصاف الهی که از جمله آنها جمال الهی است خداوند متعال و پیشوایان دینی آراستگی نظافت و نورانیت آرایش و زیبایی ظاهری بدن، لباس، مسکن و دیگر امور زندگی را دوست دارند و بر آن اصرار می‌ورزند. به همین دلیل در روایتی از امام صادق «علیه السلام» به مصادیقی از این امور اشاره شده است: الْإِمَامُ الصَّادِقُ «علیه السلام»: إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجْمِيلَ، وَ يُكْرَهُ الْبُؤْسَ وَ التَّبَاؤُسَ: فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يَرَى عَلَيْهِ أَثَرَهَا. قِيلَ: وَ كَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ يُنْظَفُ ثَوْبُهُ، وَ يُطَيَّبُ رِيحُهُ، وَ يُجَصِّصُ دَارُهُ، وَ يَكْنِسُ أَفْتِيَتَهُ، حَتَّى إِنَّ السَّرَاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ يَنْفَى الْفَقْرَ وَ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ. [۵۹۷]. [امام صادق «علیه السلام»: خداوند زیبایی و خود آرایی را دوست دارد و بینوایی و قیافه فقر آلود را ناخوش می‌دارد. هر گاه خداوند به بنده‌ای نعمتی دهد، دوست دارد اثر آنرا در او ببیند. عرض شد: چگونه؟ فرمود: لباس تمیز بپوشد، خود را خوشبو کند، خانه‌اش را گچکاری کند، جلو در حیاط خود را بروبد حتی روشن کردن چراغ پیش از غروب خورشید فقر را می‌برد و روزی را زیاد می‌کند.] پس از دقت در این روایت با مطالعه

سیره حضرت زهرا «علیها السلام» تمامی مصادیق و نمونه‌های زیبای ظاهر زندگی همچون بهداشت و نظافت و آراستگی و استعمال عطر، همچنین بهداشت محیط زندگی و رسیدگی به آن قابل مشاهده می‌باشد. در اقوال تاریخی و روایات آمده که حضرت زهرا «علیها السلام» خود شخصاً خانه و محیط زندگی خود را جاروب می‌زده است. در خانه دائماً معطر به خوش‌بوترین عطرها بوده‌اند، لباس سفید به‌ویژه برای نماز از لباسهای ایشان بوده است. دارای انگشتر و گردن‌بندی برای زینت بوده است که قصه انفاق گردن‌بند حضرت به فردی نیازمند هم در تاریخ ثبت شده است و بالاخره با کمک گرفتن از فضه خادمه و حفظ حقوق او در مدیریت کار خانه به بهترین وجه تلاش و کوشش داشته‌اند.

زیبائی و حسن چهره

حضرت زهرا «علیها السلام» از جهت زیبایی چهره ظاهری و هندسه وجودی نیز از امتیاز فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده‌اند به شکلی که در تاریخ آمده که امیرالمؤمنین «علیه السلام» می‌فرماید هر گاه با پیامبر تنها می‌شدم پیامبر به من می‌فرمود: یا أَبَا الْحَسَنِ مَا أَحْسَنَ زَوْجَتِكَ وَأَجْمَلَهَا! أَبْتَدِرُ فَقَدْ زَوَّجْتُكَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ. [۵۹۸]. [ای ابوالحسن چه نیکو و زیباست همسرت فاطمه، بر تو مژده و خبر به شادمانی می‌دهم که من تو را به ازدواج سرور زنان جهان در آوردم.] همچنین در بین القاب و اسماء حضرت به نامهای زیبای حوراء، فاطمه، بتول، و حورا الانسیه، تفاحه الفردوس، زهراء، جمال الابهاء، شرف الانباء، نوریه، دره بیضاء (گوهر تابناک)، غزه غزاه (سپیدروی نورانی)، عذراء (دوشیزه)، برمی‌خوریم که هر یک حاوی دنیائی از زیبایی و جمال برای حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. در روایتی در وصف حسن ظاهری فاطمه علیها السلام آمده است: "او زیباروئی بود ماه‌گونه صفت. در شب چهارده، گردش گوئی تکه‌ای از نقره بود، چهره‌اش خندان و باز بود و آن هنگام که تبسم و خنده بر لبانش می‌نشست دندانهایش همچون لؤلؤ به رشته درآمده نمایان می‌گشت [۵۹۹]. در مقام مقایسه زیبایی او با حورالعین در روایت دیگری آمده: "زیباتر از حورالعین چهار زن با فضیلت جهانی هستند که برتری آنان بر حورالعین مانند برتری خورشید بر سائر ستارگان است که آن چهار زن عبارتند از آسیه، مریم، خدیجه و فاطمه زهرا «علیها السلام» [۶۰۰]. و این همه بیانگر سعادت‌مندی و موفقیت‌های ظاهری و باطنی حضرت می‌باشد چرا که در روایتی یکی از عوامل سعادت آفرین را حسن ظاهر معرفی نموده‌اند. قال علی «علیه السلام»: حسن الصورة اول السعادة. [زیبائی و سلامت ظاهری اولین قدم سعادت‌مندی است.]

زیبائی‌های معنوی

اشاره

یکی از مهمترین اقسام زیبایی‌های معنوی می‌باشد. مقصود از زیبایی‌های معنوی زیبایی‌هایی می‌باشد که مربوط به ظاهر زندگی انسان نمی‌باشد بلکه زیبایی‌هایی است که به رفتار، اخلاق، معاشرت و ارتباطات انسان جاذبه‌ای دلپذیر و تماشائی می‌بخشد. بر این اساس همه امور مربوط به انسان می‌تواند دارای هیئتی غیر زیبا باشد و می‌شود هیئتی زیبا و پسندیده داشته باشد. در بین روایات دینی روایاتی وجود دارد که به بیان مصادیق زیبایی‌های معنوی می‌پردازد لذا با استفاده از برخی از این احادیث اشاره‌ای کوتاه به وجود اینگونه زیباییها در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» داریم.

نمونه‌هایی از زیبایی‌های معنوی در زندگی حضرت زهرا

۱- عن رسول الله صلی الله علیه وآله: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمِيلٌ وَيُحِبُّ الْجَمَالَ، وَيُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ، وَيُكْرَهُ سَفْسَافَهَا.» [خداوند متعال

زیباست و زیبایی را دوست می‌دارد. خوبیهای والا- را دوست دارد و خصلتهای پست را ناخوش می‌دارد. اگر خدا زیباست و زیبایی‌ها را دوست دارد مراد زیباییهای اخلاقی و مکارم و معالی اخلاقی است و در نقطه مقابل دون شخصیتی و بی‌هویتی اخلاقی را دشمن دارد. فاطمه زهرا «علیها السلام» بعنوان یکی از مظاهر اسماء الهی تمام زیباییهای اخلاقی را دارا بود. مکارم اخلاقی عبارتند از یقین، زهد، ایثار، قناعت، و اینها همه در فاطمه زهرا «علیها السلام» وجود دارد. ۲- قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: *الْخُشُوعُ زِينَةُ الصَّلَاةِ*. [افتادگی و خشوع، زینت نماز است]. طبق روایت فوق خشوع در نماز جلوه‌بخش نماز است و فاطمه زهرا «علیها السلام» در نماز بالاترین خشوع را دارد. ۳- الامام علی «علیه السلام»: *جَمَالُ الْحَرِّ نَجْبُ الْعَارِ*. [زیبایی آزاده دوری کردن از ننگ و آزار است]. اولاً: یکی از القاب حضرت زهرا «علیها السلام» حرّه است. (به بحث آزادگی مراجعه نمائید) ثانیاً: زیبایی آزادگان اجتناب از ننگ است و فاطمه زهرا «علیها السلام» هیچ ننگ و عاری را نپذیرفت از خرافات جاهلی به دور بود از تبرج زنانه پاک و منزّه بود و بالاتر از همه ننگ سیاسی پذیرش حکومت منافقین را نپذیرفت و در برابر آنها نه گفت و دست پرورده همین زهرا، حسین بن فاطمه علیها السلام» در روز عاشورا باز جلوه‌ای از زیبایی معنوی را به نمایش گذاشت و فرمود: *هيهات منا الذلّة*. ۴- الامام علی «علیه السلام»: *جَمَالُ الْعَيْشِ الْقَنَاعِيَّةُ*. [زیبایی زندگی قناعت است]. قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: *الْإِيثَارُ زِينَةُ الرَّهْدِ*. [ایثار، زیبایی بی‌رغبتی به دنیا است]. قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: *بَذَلَ الْمَوْجُودُ زَيْنَةَ الْيَقِينِ*. [بخشش دارایی، زینت یقین است]. [قناعت یعنی کفایت به مقدار احتیاج در زندگی و این یک زیبایی معنوی برای زندگی است. زهد یعنی بی‌رغبتی به مایملک، ایثار یعنی بذل موجودی و مایحتاج، یقین یعنی حدّ عالی علمی در باورها و به جزم رسیدن در اعتقادات، این گروه از زیباییهای معنوی نیز در فاطمه علیها السلام» و اهل خانه او وجود دارد. قال الصادق «علیه السلام»: *ثَلَاثَةٌ هُنَّ فَخْرُ الْمُؤْمِنِ وَ زِينَةُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ: الصَّلَاةُ فِي آخِرِ اللَّيْلِ وَ يَأْسِهِ مِنْ أَيْدِي النَّاسِ وَ وِلَايَةُ الْإِمَامِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ* «صلى الله عليه وآله». [۶۰۱]. [سه چیز اساس افتخار و زیبایی مؤمن در دنیا و آخرت است: ۱- نماز شب در سحرگاهان. ۲- عدم چشم‌داشت به دست و مال مردم (مناعت طبع) ۳- دوستی و قبولی سرپرستی امام زمان خود از آل رسول «صلى الله عليه وآله». [این سه زیبایی دنیوی و اخروی نیز در شخصیت و در برنامه زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» وجود داشته است او بانوئی شب زنده‌دار و متعهد بود به شکلی که از القاب آن حضرت، قوامه (بسیار قیام کننده در شب) می‌باشد. او هیچ چشم‌داشتی به مال و منال دیگران نداشت بلکه همه موجودی مالی خود را به دیگران می‌بخشید و بالآخره در مسیر ولایت و امامت امیرالمؤمنین «علیه السلام» بالاترین فداکاری‌ها را نمود و به شهادت رسید. قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: *زَيْنَتُوا مَجَالِسِكُمْ بِذِكْرِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ*. [۶۰۲]. [محافل و مجالس خود را به نام و یاد علی بن ابی‌طالب آراسته سازید]. نه تنها نام علی بلکه نفس علی زینت بخش خانه زهرا «علیها السلام» و تجلی بخش محفل زهرا «علیها السلام» بود. حضرت فاطمه «علیها السلام» زیباترین محبتها و ارادتها را به مولی علی «علیه السلام» داشت و از بین همه زیبایی‌های معنوی این زیبایی بزرگ معنوی هم نصیب او بود که کفوی همچون علی «علیه السلام» داشت. وجود علی «علیه السلام» در کنار زهرا «علیها السلام» و زهرا «علیها السلام» در کنار علی «علیه السلام» کانونی از نور و نور بود و مجتمعی از زیبایی در زیبایی. علاوه بر این تقسیم‌بندی و تحلیل از زیباییها، زیباییهای حضرت زهرا «علیها السلام» از دیدگاهی دیگر نیز مورد دقت کتاب حماسه‌ای بی‌نظیر قرار گرفته است:

زیباییهای فاطمه

خوبیها و صفات برجسته، یا مربوط به ظاهر انسانی است که زبان، چشم، گوش، دست و پا، چگونه بگوید، ببیند، بشنود و عمل کند؛ که درستی کار اینها، بهترین معرفی شخصیت انسانها خواهد بود. ۱- اما زبان فاطمه اطهر «علیها السلام»، آنچنان زبانی است که عایشه در باره‌اش می‌گوید: "زبانی راستگوتر از زبان فاطمه جز پدرش ندیده‌ام". *قالت عائشة: ما رأيت أحداً قط صدق من فاطمة غير أبيها*. ۲- اما چشم زهرا «علیها السلام»، آنچنان است که پدرش از بهترین چیزها برای زن از دخترش می‌پرسد: در پاسخ

می‌گوید: "زن مردی را نبیند، و مردی هم او را نبیند." مرد کوری از فاطمه علیها السلام اجازه ورود می‌خواهد. فاطمه «علیها السلام» خود را می‌پوشاند؛ نبی گرامی می‌فرماید: "چرا خود را پوشانیدی؟ او که نمی‌بیند!" در پاسخ پدر می‌گوید: "او مرا نمی‌بیند ولی من او را می‌بینم؛ او استشمام بو می‌کند." پیغمبر که این سخن و حالت غیرعادی را از دخترش دیده فرمود: "گواهی می‌دهم که تو پاره‌ای از من هستی." ۳- اما گوش بتول، آنچنان گوش‌گوشی است که زمانی دو آیه مربوط به جهنم به پدرش نازل می‌شود، پدرش سخت می‌گرید. فاطمه «علیها السلام» به پدرش می‌گوید: "جانم به قربانت چرا گریه می‌کنید؟" نبی اکرم می‌فرماید: "به خاطر آن دو آیه." همین که فاطمه علیها السلام این سخن را می‌شنود، به زمین افتاده و می‌گوید: "وای، پس وای بر آنکسی که وارد جهنم گردد." ۴- اما دست راضیه، آنچنان بود که از بس دسته دستاس را چرخانده بود، دستش مجروح شده بود، و باز همین دست بود که در شب عروسیش پیراهن عروسی را به فقیر و گدا داد، و چه بسیار کارهای خیر دیگری که همین دست انجام داده است. عَنِ الزُّهْرِي قَالَ: لَقَدْ طَخَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى مَجَلَّتْ يَدَاهَا وَطَبَّ الرَّحَى فِي يَدَيْهَا. ۵- اما پای مرضیه، آنچنان بود که حسن بصری گوید: "عبد این امت، فاطمه علیها السلام" است. چنان برای عبادت ایستاده بود که پاهایش ورم کرده بود." و عایشه می‌گوید: "فاطمه راه می‌رفت به مانند راه رفتن رسول خدا." (ممکن است حدیث معنای وسیع‌تری داشته باشد.) الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ: مَا كَانَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَعْبُدُ مِنْ فَاطِمَةَ كَأَنْتِ تَقُومُ حَتَّى تَوَرَّمْ قَدَمَاهَا. عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: أَقْبَلْتُ فَاطِمَةَ تَمْشِي كَأَنَّ مَشِيَّتَهَا مَشِيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ». ۶- اما زیبایی جمال او و این روشنایی چهره زهرا «علیها السلام» بود که آنچنان می‌درخشید که در ماه رمضان بر روشنایی ماه فزونی داشت. روایات روشنای چهره زهرا «علیها السلام» بسیار است. ۷- اما زیبایی اخلاق او و این اخلاق محدثه بود که زمانی بانویی ده مسئله از مسائل نماز را، پی در پی از محدثه می‌پرسد، و آن حضرت همه را با گشاده‌رویی پاسخ می‌دهد. ۸- و این قلب پر مهر فاطمه علیها السلام بود که امام موسی بن جعفر «علیه السلام» می‌گوید: "روش فاطمه «علیها السلام» این بود که در شبها در حال عبادتش به مردم دعا می‌کرد و برای خود دعا نمی‌کرد و زمانی که از جهتش جويا می‌شوند، در پاسخ می‌فرماید: اول همسایه، سپس خانه" و این روایت به شکل دیگری هم نقل شده است. [۶۰۳].

زینب، زینت مادر

اشاره

هنگامی که زینب «علیها السلام» متولد شد مادرش حضرت زهرا «علیها السلام» او را نزد پدرش امیرالمؤمنین «علیه السلام» آورده گفت: "این نوزاد را نامگذاری کنید!" حضرت فرمود: "من از رسول خدا جلو نمی‌افتم" در این ایام حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» در مسافرت بودند پس از مراجعت از سفر، امیرالمؤمنین به حضرت عرض کرد: "نامی برای نوزاد انتخاب کنید." رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: "من به پروردگارم سبقت نمی‌گیرم." در این هنگام جبرئیل فرود آمده سلام خداوند بزرگ را به پیامبر ابلاغ فرمود و گفت: "نام این نوزاد را زینب بگذارید! خداوند این نام را برای او برگزیده است." بعد مصائب و مشکلاتی را که بر آن حضرت وارد خواهد شد، بازگو کرد. پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» گریست و فرمود: "هر کسی بر این دختر بگرید مانند کسی است که بر برادرانش حسن و حسین علیهما السلام گریسته باشد."

القاب حضرت زینب

۱- عالمه غیر معلمه [دانای نیاموخته] ۲- کعبه الرزایا [قبله رنجها] ۳- نائبة الزهراء «علیها السلام» [جانشین و نماینده حضرت زهرا «علیها السلام»] ۴- نائبة الحسین «علیه السلام» [جانشین و نماینده حضرت حسین «علیه السلام»] ۵- عدیلة الخامس من اهل الکساء [همتای

پنجمین نفر از اهل کساء] ۶- کفیلۃ السجاد [سرپرست حضرت سجاد «علیه السلام»] ۷- ولیدۃ الفصاحۃ [زاده شیوا سخنی] ۸- فصیحۃ [سخنور، گویا] ۹- الفاضله [بانوی بافضیلت] ۱۰- الکامله [بانوی تام و کامل] ۶۰۴].

س

ساده پوشی فاطمه و ذخیره آخرتی او

سلمان فارسی می گوید: "روزی حضرت فاطمه «علیها السلام» را دیدم که چادری وصله دار و ساده بر سر دارد. در شگفتی ماندم و گفتم: عجب! دختران پادشاه ایران و قیصر روم بر کرسیهای طلایی می نشینند و پارچه های زربفت به تن می کنند، وه این دختر رسول خداست که نه چادرهای گران قیمت بر سر دارد و نه لباسهای زیبا." فاطمه «علیها السلام» پاسخ داد: قَالَتْ: يَا سَلْمَانُ! إِنَّ اللَّهَ ذَخَّرَ لَنَا الْيَتَابَ وَالْكَرَاسِيَّ لِيَوْمٍ آخِرٍ. [ای سلمان! خداوند بزرگ، لباسهای زینتی و تخته های طلائی را برای ما در روز قیامت ذخیره کرده است.] حضرت زهرا «علیها السلام» سپس به خدمت پدر رفت و شگفتی سلمان را مطرح فرمود: قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ سَلْمَانَ تَعَجَّبَ مِنْ لِبَاسِي، فَوَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَالِي وَ لِعَلِّي مُنْذُ خَمْسِ سِنِينَ إِلَّا مَسِكَ كَبْشٍ تَعَلَّفَ عَلَيْهَا بِالنَّهَارِ بَعِيرُنَا وَ إِذَا كَانَ اللَّيْلُ افْتَرَشْنَاهُ وَ إِنَّ مَرْفَقَتَنَا لِمَنْ أَدَمٌ حَشْوُهُا لَيْفٌ. [ای رسول خدا، سلمان از سادگی من تعجب نمود، سوگند به خدائی که تو را مبعوث فرمود، مدت پنج سال است فرش خانه ما پوست گوسفندی است که روزها بر روی آن شترمان علف می خورد و شبها بر روی آن می خوابیم و بالش ما چرمی است که از لیف خرما پر شده است.] ۶۰۵].

ستون وجود علی، فاطمه

یکی از راههای شناخت جلالت قدر حضرت زهرا «علیها السلام» مشخص نمودن منزلت و تأثیرات شخصیتی او در شخصیت علی علیه السلام» به عنوان فرد دوم جهان اسلام است. گفته های گوناگونی از پیامبر «صلی الله علیه و آله» و علی «علیه السلام»، منزلت و جایگاه ویژه فاطمه علیها السلام» را در زندگی و شخصیت علی «علیه السلام» بیان می کند. حدیث کفویت علی و فاطمه، حدیث کساء، تأویل آیه مرج البحرين يلتقيان، کلمات علی علیه السلام» در هنگام شهادت حضرت زهرا «علیها السلام» و پس از خاکسپاری آن حضرت و از جمله حدیث ذیل که فاطمه زهرا «علیها السلام» را به عنوان عمود روح و روان علی «علیه السلام» معرفی می کند. قال الامام الصادق عن ابیه «علیه السلام»: قال جابر بن عبدالله: سمعت رسول الله «صلی الله علیه و آله» يقول لعلي بن أبي طالب عليه السلام» قبل موته بثلاث: سلام الله عليك يا أباالريحانتين، اوصيك بريحانتی من الدنيا فعن قليل ينهد [ينهدم] ركناك والله خليفتي عليك. فلما قبض رسول الله «صلی الله علیه و آله» قال علي «علیه السلام»: هذا أحد ركني الذي قال لي رسول الله صلى الله عليه وآله، فلما ماتت فاطمة «علیها السلام» قال علي «علیه السلام»: هذا الركن الثاني الذي قال رسول الله «صلی الله علیه و آله». [جابر بن عبدالله می گوید: شنیدم که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» سه روز پیش از وفاتش به علی بن ابی طالب «علیه السلام» می فرمود: سلام خدا بر تو ای پدر دو یگانه من! تو را به (نگهداری از) دو ریحانه خود در دنیا سفارش می کنم که بزودی دو رکن تو از بین می رود و خدا به جای من تو را عوض دهد. پس هنگامی که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» جان به جانان سپرد علی «علیه السلام» فرمود: این بود یکی از آن دو رکن من که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من فرمود، و چون فاطمه «علیها السلام» از دنیا رفت علی علیه السلام» فرمود: این بود همان رکن دومی که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود. ۶۰۶].

سخنرانی در جمع زنان مهاجر و انصار

در روزهای سخت بیماری فاطمه «علیها السلام» زنان مهاجرین و انصار به عیادتش رفته و عرض کردند ای دختر پیغمبر چگونه صبح کردی، با بیماری چه می‌کنی؟ زهرا «علیها السلام» پس از حمد خدا و درود بر پدرش فرمود: قالت: أَصَبِحْتُ وَاللَّهِ عَائِفَةً لِدُنْيَا كُنَّ قَالِيَةً لِرَجَا لِكُنَّ، لَفَطْتُهُمْ بَعِيدَ أَنْ سَبَوْتُهُمْ، فَجُبْحًا لِقُلُولِ الْحَدِّ وَاللَّعْبِ بَعْدَ الْجِدِّ وَقَرِحِ الصَّفَاةِ وَصَدْعِ الْقَنَاءِ وَ حَطَلِ الْأَرَاءِ وَ زَلَلِ الْأَهْوَاءِ. وَبَسَّ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أَنْ سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ لَا جَرَمَ لَقَدْ قَلَّدْتُهُمْ رِبْقَتَهَا وَ حَمَلْتُهُمْ أَوْقَتَهَا وَ شَتَّتْ عَلَيْهِمْ غَارَاتِهَا، فَحَدَّعَا وَ عَقَّرَا وَ بَعِدَا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ. وَيَحْتُمُّنِي زَعْرَعُوهَا عَنْ رِوَايَةِ الرَّسَالَةِ وَ قَوَاعِدِ الثَّبُوءِ وَالدَّلَالَةِ وَ مَهِيظِ الرُّوحِ الْأَمِينِ وَالطَّبِينِ بِأُمُورِ الدُّنْيَا وَالدِّينِ؟: أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخَيْرَانِ الْمُبِينِ! وَمَا الَّذِي نَقَمُوا مِنْ أَبِي الْحَسَنِ؟ نَقَمُوا وَاللَّهِ نَكِيرَ سَيِّفِهِ وَ قَلَّةَ مُبَالَاتِهِ لِحَتْفِهِ وَ شِدَّةَ وَ طَأْتِيهِ وَ نِكَالِ وَ قَعْتِهِ وَ تَنَمَّرَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ. وَتَاللَّهِ لَوْ مَالُوا عَنِ الْمَحَجَّةِ اللَّائِحَةِ وَ تَكَافَوْا عَنْ زَمَامِ نَبْدَةِ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ زَالُو عَنْ قَبُولِ الْحُجَّةِ الْوَاضِحَةِ لَرَدَّهُمْ إِلَيْهَا وَ حَمَلْتُهُمْ عَلَيْهَا وَ لَسَارَبَهُمْ سَيْرًا سُجْحًا، لَا يَكَلِّمُ خِشَاشُهُ وَ لَا يَكُلُّ سَائِرُهُ وَ لَا يَمَلُّ رَاكِبُهُ، وَ لَأَوْرَدَهُمْ مِنْهَا نَمِيرًا صَافِيًا رَوِيًّا، تَطْفُحُ ضَمْفَتَاهُ وَ لَا يَتَرْتَقُ جَانِبَاهُ، وَ لَأَصِيدَرَهُمْ بِطَانًا وَ نَصِيحَ لَهُمْ سِرًّا وَ إِعْلَانًا، وَ لَمْ يَكُنْ يَخْلِي مِنَ الْغِنَى بِطَائِلٍ وَ لَا يَحْظِي مِنَ الدُّنْيَا بِبَائِلٍ غَيْرَ رَى النَّاهِلِ وَ شَبَعَةِ الْكَافِلِ، وَ لَبَانَ لَهُمُ الزَّمَانُ مِنَ الزَّاعِبِ وَ الصَّيَادِقُ مِنَ الْكَاذِبِ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ لَكُنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ وَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتٌ مَا كَسَبُوا وَ مَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ. [صبح کردم در حالیکه بخدا سوگند دنیای شما را دوست نمی‌دارم و از مردان شما خشمناک و بیزارم، درون و بیرونشان را آزمودم و نامشان را از دهان خویش بدور افکندم، از آنچه کرده‌اند ناخشنودم. چه زشت است کندی شمشیرها، و سستی و بازیچه بودن مردانتان پس از آنهمه تلاش و کوشش‌ها چه زشت است سر برسنگ خارا زدن، و شکاف برداشتن نیزه‌ها و فساد آراء و اندیشه‌ها و انحراف آرمان و انگیزه‌ها. برای خویشتن چه بد ذخیره‌هایی تدارک دیدند و پیش فرستادند که خداوند بر آنان خشم گرفته و در عذاب الهی جاودانه خواهند بود. زیرا بدون تردید مسئولیت سنگین عهد و پیمان الهی در گردنشان همواره سنگینی خواهد نمود ناچار کار را بدانها واگذار و ننگ عدالت کشی را برایشان بار کردم. نفرین بر این مکاران، و دور از رحمت حق باشند ستمکاران. وای بر آنان! چرا نگذاشتند حق در مرکز خود قرار یابد؟ و خلافت بر پایه‌های نبوت استوار ماند؟ از خانه‌ای که جبرئیل در آن فرود می‌آمد به خانه دیگر بردند. و حق را از دست علی، که عالم به امور دین و دنیاست گرفتند. بدانید که این زیان بزرگ و آشکاری است. چه باعث شد که با علی «علیه السلام» کینه‌توزی نمایند و انتقام گیرند؟ چون سوزش تیغ او را چشیدند و پایداری او را دیدند که نسبت به مرگ بی‌اعتنا بود دیدند که چگونه بر آنان می‌تازد و با دشمنان خدا نمی‌سازد و آنان را عقوبت می‌کند و غضب علی علیه السلام در راه رضای خداست به خدا سوگند، اگر پای در میان می‌نهادند، و علی علیه السلام را بر کاری که پیغمبر «صلی الله علیه و آله» به عهده او نهاد می‌گذارند، آسان آسان ایشان را به راه راست می‌برد، و حق هر یک را بدو می‌سپرد چنانکه کسی زیانی نبیند و هر کس میوه آنچه کشته است بچیند این شتر را سالم به مقصد می‌رساند و حرکتش برای کسی رنج‌آور نبود. تشنگان عدالت را از چشمه سرشار و زلال حقیقت سیراب می‌کرد چشمه‌ای که آب زلال آن فواره زنان از هر طرفی جاری است که هرگز رنگ کدورت نپذیرد و همواره سیراب بوده رنج تشنگی نبینند. علی «علیه السلام» همواره در پنهان و آشکار نصیحت کننده مردم بود و اگر بخلافت می‌رسید از اموال بیت‌المال برای خود ذخیره نمی‌نمود و از ثروت دنیا جز باندازه نیاز برداشت نمی‌کرد، باندازه آب اندکی که عطش را فرو نشاند و طعام مختصری که رفع گرسنگی نماید. در آن هنگام زاهد از حریص دنیا و راستگو از دروغگو باز شناسانده می‌شد اگر مردم چنین می‌کردند، ایمان آورده و تقوی پیشه شده، حق را به امام واقعی می‌سپردند درهای رحمت از آسمان و زمین بروی آنان می‌گشود. اما دورغ گفتند و بزودی خدا به کیفر آنچه کردند آنان را عذاب خواهد فرمود.] أَلَا هَلَمْ فَاسْتَمِعْ وَ مَا عِشْتَ أَرَاكَ الدَّهْرَ عَجَبًا! وَ أَنْ تَعْجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ! لَيْتَ شِعْرِي إِلَى أَيِّ سَنَادٍ اسْتَدْتُوَا؟ وَ عَلَى أَيِّ عِمَادٍ اعْتَمَدُوا؟ وَ بَأَيِّ عُرْوَةٍ تَمَسَّكُوا؟ وَ عَلَى أَيِّ ذَرْبٍ أَقْدَمُوا وَ احْتَنَكُوا؟ لِبَسِّ الْمَوْلَى وَ لِبَسِّ الْعَشِيرِ وَ بِنَسِّ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا اسْتَبَدُّوَا وَاللَّهِ الذَّنَابِيُّ بِالْقَوَادِمِ وَالْعَجْزُ بِالْكَاهِلِ، فَرَعْمًا

لِمَعَاظِ قَوْمٍ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْيِيُونَ صُنْعًا: أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ وَيَحْتَبِئُونَ بِالْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ؟ أَمَا لَعَمْرِي لَقَدْ لَقِيتُ لَقِيَةً فَظَنَرَهُ رَيْثَمَا تُنْتَبِجُ ثُمَّ اخْتَلَبُوا مِلءَ الْقَعْبِ دَمًا عَيْطًا وَدُعَاةً مُبِيدًا، هُنَالِكَ يَخْسِرُ الْمُتَبَلِّغُونَ وَيَعْرِفُ التَّالُونَ غَبَّ مَا أَسَسَ الْأَوَّلُونَ، ثُمَّ طَبِئُوا عَنْ دُنْيَاكُمْ أَنْفُسًا وَأَطْمَأَنُّوا لِلْفِتْنَةِ جَاشًا، وَأَبْشَرُوا بِسَيْفِ صَارِمٍ وَ سَطْوَةِ مُعْتَدٍ غَاشِمٍ وَ هَرَجٍ شَامِلٍ وَ اسْتِبْتِدَادٍ مِنَ الظَّالِمِينَ يَدْعُ فِيكُمْ زَهِيدًا وَ جَمْعَكُمْ حَصِيدًا. فَيَا حَشِيرَةَ لَكُمْ وَآئِي بِكُمْ وَقَدْ: عُمِيَّتْ عَلَيْكُمْ أَنْزَلْكُمْ مَوْهَا وَآتَمَّ لَهَا كَارِهُونَ. [اکنون بیائید و بشنوید! شگفتا! روزگار چه شگفتی‌ها در پس پرده دارد و چه بازیچه‌ها یکی از پس دیگری بیرون می‌آورد. اگر تعجب نمائی! پس گفته‌های آنان تعجب‌آور است. راستی مردان شما چرا چنین کردند؟ ای کاش می‌دانستم به چه پناهگاهی تکیه داده‌اند؟ و کدام ستون استوار را انتخاب نمودند؟ و به کدامین ریسمان چنگ زدند؟ و بر کدام فرزند و خاندانی پیشی گرفته‌اند و غلبه نمودند؟ شگفتا چه دوستان دروغین و سرپرستان ناهلی را انتخاب کردند. و چه زشت است سرانجام ستمکاران که جایگزین بدی برگزیدند، سر را گذاشته، به دم چسبیدند، پی‌عامی رفتند و از عالم نپرسیدند. نفرین بر مردمی نادان که تبهکارند و تبهکاری خود را نیکوکاری می‌پندارند. بدانید که آنان فاسدند و به فساد خویش آگاهی ندارند. وای بر آنان! آیا آنکه مردم را به راه راست می‌خواند سزاوار پیروی است یا آنکه خود راه را نمی‌دانند؟ در این باره چگونه داوری می‌کنید؟ اما بجان خودم سوگند، نطفه فساد بسته شد. باید انتظار کشید تا کی مرض فساد بیکر جامعه اسلامی را از پای درآورد پس از این از پستان شتر بجای شیر، خون بدوشید و زهری که به سرعت هلاک‌کننده است. اینجاست که روندگان راه باطل زیان‌کننده‌اند و مسلمانان آینده خواهند دانست که سرانجام اعمال مسلمانان صدر اسلام چه بوده است؟ [۶۰۷].]

سد ابواب (بستن درها)

حدیث سدالابواب الابه از احادیث متواتر است که در فضیلت علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام است و در همان سال اول هجرت تحقق یافت و تمامی سیره‌نویسان، داستان آنرا اینگونه نوشته‌اند که پس از هجرت به مدینه و ساختن مسجد، پیامبر «صلی الله علیه و آله» و اصحاب خانه‌های خود را در اطراف آن ساختند و هر کدام از خانه‌ها دری به مسجد داشت که از همان درها وارد مسجد می‌شدند. روزی جبرئیل بر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نازل شد و گفت: "خدایت امر کرده همه باید درهای خصوصی به سوی مسجد را ببندند مگر علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام»". سبط الجوزی می‌نویسد: این عمل سر و صدایی در میان عده‌ای پدید آورد و گمان کردند این استثنا از جنبه عاطفی است. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» همه را گرد آورد و آنگاه برای روشن شدن اذهان خطبه‌ای ایراد نموده فرمود: "من از جانب خود هرگز دستور بازماندن و بسته شدن دری را نداده‌ام بلکه این امری بود از جانب خدا و من هم از آن پیروی کردم". این حدیث آن‌چنان پراهمیت است که عمار در مسجد پیامبر با همان بر ابوبکر احتجاج می‌کرد. او سه فضیلت از فضائل علی علیه السلام را بر شمرد که اولی آن همان داستان سدالابواب بود و آن دو دیگر یکی همسری زهرا «علیها السلام» و دیگری گفته رسول «صلی الله علیه و آله» که فرمود: اَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْحِكْمَةَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا. [من شهر دانش و فضیلت من و علی «علیه السلام» باب آن است پس هر کس خواستار حکمت و علم است بسوی علی «علیه السلام» حرکت کند].

سرکشی به عروس

صبح دم عروسی پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» جهت تفقد، و احترام و تکریم به دخترش فاطمه علیها السلام با در دست داشتن یک نوشیدنی طبیعی به دیدار عروس و داماد می‌آید. قدحی از شیر را با دنیائی از محبت و عواطف که برگرفته از محبت نسبت به دو زوج با سعادت، دو انسان موفق و صاحب‌نام در زمین و آسمان است. محبتی خالص از یک پدر دلسوز و از پیامبری رحیم به

سوی عروس و محبتی عمیق از سوی استاد و راهنمائی الهی به سوی شاگردی امین. قدح شیر، اول به عروس (فاطمه علیها السلام) آنگاه به علی علیه السلام (داماد) با ترنم زیبای جانم فدایت باد داده می‌شود. دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» عَلَى فَاطِمَةَ فِي صَبِيحِ عُرْسِهَا بِقَدْحٍ فِيهِ لَبَنٌ فَقَالَ: إِشْرَبِي فِدَاكَ أَبُوكَ، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ «عليه السلام» إِشْرَبِ فِدَاكَ ابْنُ عَمِّكَ. [رسول خدا «صلى الله عليه وآله» صبح روز بعد از عروسی فاطمه «علیها السلام» با ظرف شیری به خانه ایشان تشریف فرما شده و به وی فرمود: بیاشام، پدرت به فدایت، و به علی «علیه السلام» فرمود، بیاشام، پسرعمویت به فدایت. [۶۰۸].]

سرودهای شادی زنان مدینه در شب عروسی فاطمه

بنابر نقل مورخین مراسم ازدواج حضرت زهرا «علیها السلام» مراسمی عمومی و با حضور توده مردم بوده است. در این مراسم علاوه بر توده مردم و حضور آنان و ملاحظه اصل شادمانی و سرور در شب عروسی خواص مدینه از زنان و مردان شرکت داشتند. پیامبر بزرگوار اسلام در هنگام حرکت کاروان عروس از خانه پیامبر، فاطمه علیها السلام را سوار بر شهباء نمود و به زنان ضمن دستور به رعایت مسائل اخلاقی و پرهیز از لغوگوئی و معصیت خدا توصیه به خواندن اشعار و سرودهای شادی گروهی در مدح فاطمه زهرا «علیها السلام» نمودند. به همین دلیل چندین زن در این مراسم سرودهای شادی سرودند که از جمله آنها ایند ام سلمه، حفصه، عایشه و معاذه. ام سلمه شروع به خواندن این رجز نمود، سِتْرَنْ بَعَوْنِ اللَّهِ جَارَاتِي وَاشْكُرْنَهُ فِي كُلِّ حَالَةٍ [ای بانوان و کنیزان من! به یاری خدا حرکت کنید و در همه حالات سپاسگزار او باشید!] وَادْكُرْنَ مَا أَنْعَمَ رَبُّ الْعَالَمِينَ مِنْ كَشْفِ مَكْرُوهٍ وَآفَاتٍ [نعمتی را که پروردگار والا ارزانی داشته که بدیها و ناخوشایندها را برطرف نموده، یاد آور شوید!] فَقَدْ هَدَانَا بَعْدَ كُفْرٍ وَقَدْ أَنْعَشَنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ [ما پس از کفرورزی هدایت یافتیم و پروردگار آسمانها به ما نشاط و زندگی بخشید.] وَ سِتْرَنْ مَعَ خَيْرِ نِسَاءِ الْوَرَى تُفْدِي بَعْمَاتٍ وَ خَالَاتٍ [با بهترین زنان جهان همراهی کنید! عمه‌ها و خاله‌هایش فدایش شوند!] يَا بِنْتَ مَنْ فَضَّلَهُ ذُو الْعَلَى بِالْوَحْيِ مِنْهُ وَالرَّسَالَاتِ [ای دختر کسی که خداوند بلند مرتبه او را با وحی و پیامهایش گرامی داشته است!] سِپَسِ عَائِشَةَ اَيْنَ اشْعَارِ رَا سِرُود: يَا نِسْوَةَ اسْتُرْنَ بِالْمَعَاجِرِ وَادْكُرْنَ مَا يَحْسُنُ فِي الْمَحَاضِرِ [ای بانوان چادر بر سر افکنید و آنچه که در دیدگان نیکوست، یاد آور شوید!] وَادْكُرْنَ رَبَّ النَّاسِ اِذْ يَخْضُنَا بِدِينِهِ مَعَ كُلِّ عَبِيدٍ شَاكِرٍ [به یاد پروردگار مردم باشید که ما را به همراه بندگان سپاسگزار، به دین خود مخصوص گردانید.] وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى اِفْضَالِهِ وَالشُّكْرُ لِلَّهِ الْعَزِيزِ الْقَادِرِ [ستایش خداوند را بر فضیلت بخشیدنش و سپاس برای خداوند پیروزمند توانا.] سِتْرَنْ بِهَا فَالَلَهُ اَعْطَى ذِكْرَهَا وَخَصَّهَا مِنْهُ بِطَهْرٍ طَاهِرٍ [او را حرکت دهید که خداوند وی را نام آوری بخشیده است و به پاکی و پاکیزگی مخصوصش نموده است!] و بعد حفصه چنین سرود: فَاطِمَةُ خَيْرُ نِسَاءِ الْبَشَرِ وَمَنْ لَهَا وَجْهٌ كَوَجْهِ الْقَمَرِ [فاطمه بهترین زنان بشر است و کسی است که چهره‌ای به زیبایی ماه دارد.] فَضَّلَكَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ الْوَرَى بِفَضْلِ مَنْ خُصَّ بِآيِ الزُّمَرِ [خداوند تو را بر همه مخلوقات به وسیله کسانی برتری بخشیده که خود طبق آیه سوره زمر مخصوص شده‌اند.] زَوَّجَكَ اللَّهُ فَتَيًّا فَاضِلًا اَعْنَى عَلِيًّا خَيْرٍ مَنْ فِي الْخَضِرِ [خداوند تو را همسر جوان بافضیلتی نموده، مقصودم علی است که بهترین حاضران است.] فَسِرْنَ جَارَاتِي بِهَا اِنَّهَا كَرِيمَةٌ بِنْتُ عَظِيمِ الْخَطَرِ [پس ای بانوان و کنیزان من، او را حرکت دهید! زیرا که بانوی بزرگواری است، دختر کسی که شأن و مقامش گرامی و عظیم است.] بعد معاذه، مادر سعدبن معاذ چنین سرود: اَقُولُ قَوْلًا فِيهِ مَا فِيهِ وَادْكُرِّي الْخَيْرِ وَابْدِيهِ [سخنی می‌گویم که مطالب مهمی را داراست و خوبی و خیر را یاد آور شده آشکار می‌سازم.] مُحَمَّدٌ خَيْرُ بَنِي آدَمَ مَا فِيهِ مِنْ كِبَرٍ وَلَا تَبِيهِ [محمد بهترین فرد فرزندان آدم است، در او تکبر و گمراهی نیست.] بِفَضْلِهِ عَرَفْنَا رُشْدَنَا فَالَلَهُ بِالْخَيْرِ يُجَازِيهِ [به فضلش راه ترقی ما را به ما شناساند، خداوند او را پاداش نیک عنایت کند.] وَ نَحْنُ مَعَ بِنْتِ نَبِيِّ الْهُدَى ذِي شَرَفٍ قَدْ مَكَّنَتْ فِيهِ [ما همراه دختر پیامبر هدایتیم، که دارای شرافت است و در وجودش این شرافت ذخیره شده است.] فِي ذُرْوَةِ شَامِخَةٍ أَصْلُهَا فَمَا أَرَى شَيْئًا يُدَانِيهِ [تبارش در جایگاه بلند و رفیعی است، چیزی را نمی‌بینم که همتای او باشد.] به هنگام سرودن این اشعار، زنان نخست هر بیت را تکرار می‌کردند و

تکبیر گویان وارد خانه شدند، بعد رسول خدا به دنبال علی علیه السلام فرستاده او را به مسجد دعوت کرد و سپس فاطمه علیها السلام را فرا خواند، دست او را گرفته در دست علی علیه السلام گذارده فرمود: "خداوند در دختر رسول خدا برکت و خیر قرار دهد!" در روایتی دیگر آمده است: حضرت دست فاطمه علیها السلام را در دست علی علیه السلام گذارده فرمود: "ای ابوالحسن! این ودیعه خداوند و ودیعه رسول او در نزد توست. خدا را در نظر داشته باش و نیز علاقه مرا در مورد او در نظر داشته باش [۶۰۹]."

سفرهای فاطمه زهرا (حج فاطمه زهرا)

اشاره

حضرت زهرا «علیها السلام» با یک زندگی کاملاً فعال به عنوان یک زن به تمام معنی کمال یافته مطرح است او علاوه بر هجرت از مکه به سوی مدینه در طول زندگی خود باز تحرکات و مسافرتهاى هدفدار دیگری داشته است که از جمله آنها شرکت در فتح مکه و شرکت در حجةالوداع و حضور در صحنه غدیر خم، می باشد.

فاطمه زهرا در فتح مکه

أم هانی، خواهر علی «علیه السلام» گوید: در روز فتح مکه دو تن از خویشان مشرک شوهرم را پناه دادم و در حالی که آنها هنوز در خانام بودند ناگهان برادرم علی «علیه السلام» در حالی که سواره و زره پوش بود پیدا شد و به طرف آن دو تن شمشیر کشید میان او و ایشان ایستادم و گفتم اگر بخواهی آن دو را بکشی باید مرا هم پیش آنها بکشی! علی «علیه السلام» بیرون رفت در حالی که چیزی نمانده بود آنها را بکشد. من خود را به محل خیمه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» در بطحا رساندم و آن حضرت را پیدا نکردم ولی فاطمه «علیها السلام» را دیدم و ماجرا را برایش گفتم، دیدم فاطمه «علیها السلام» از همسر خود قاطع تر است؛ با تعجب گفتم تو هم باید مشرکین را پناه دهی؟ در این هنگام رسول خدا «صلی الله علیه و آله» رسید و از حضرتش برای آن دو نفر امان طلبیدم. پیامبر «صلی الله علیه و آله» به آنان امان داد. سپس پیامبر «صلی الله علیه و آله» به فاطمه «علیها السلام» فرمود که برای او آب فراهم کند و شستشو نمود. هنگامی هم که هند و دیگر زنان مشرکین برای اعلام پذیرش اسلام و بیعت به حضور پیامبر «صلی الله علیه و آله» رسیدند فاطمه «علیها السلام»، همسر پیامبر «صلی الله علیه و آله» و گروهی از زنان عبدالمطلب حضور داشتند. [۶۱۰].

فاطمه در مراسم حجة الوداع

در ماه رمضان سال دهم هجری، علی «علیه السلام» از سوی پیامبر «صلی الله علیه و آله» برای یک مأموریت مهم رزمی، تبلیغی و به فرماندهی سیصد سواره نظام به کشور یمن که در قلمرو پیامبر «صلی الله علیه و آله» بود، اعزام شد. مأموریت با موفقیت کامل انجام گرفت و عده زیادی نیز به اسلام گرویدند. علی «علیه السلام» از یمن طی نامه‌ای گزارش کار خود را برای پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرستاد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» در پاسخ به علی «علیه السلام» امر فرمود که برای انجام مراسم حج، به موقع خود را به مکه رساند و پیک با این پیام بسوی علی «علیه السلام» بازگشت. پیامبر «صلی الله علیه و آله» در ماه ذیقعده آن سال به مردم مدینه و قبایل مجاور اعلام کرد که قصد دارد حج بجای آورد و بدین ترتیب عده زیادی برای سفر حج مهیا شدند. آن حضرت در روز شنبه ۲۵ ذیقعده سال دهم ه.ق (مطابق شنبه پنجم اسفند ماه سال دهم ه.ش) از مدینه حرکت نمود و در ذی الحلیفه احرام بست. همه همسران پیامبر «صلی الله علیه و آله» نیز در این سفر همراه شدند. آنها به هودجها سوار بودند. فاطمه «علیها السلام» نیز با آنان بود و در این

سفر عبادی مناسک حج را به دستور پیامبر «صلی الله علیه وآله» انجام می‌داد. علی «علیه السلام» پس از گذشت سه ماه از مأموریت، در ایام حج به مکه رسید و در آنجا همسرش فاطمه زهرا «علیها السلام» را دید. پس از مراسم باشکوه حجة‌الوداع، رسول خدا «صلی الله علیه وآله» هنگام بازگشت به مدینه در غدیر خم در یک اجتماع با شکوه یکصد هزار نفری علی «علیه السلام» را به فرمان خداوند به امامت و جانشینی خود منصوب نمود. با توجه به حضور فاطمه زهرا «علیها السلام» در حجة‌الوداع با اطمینان می‌توان گفت: "فاطمه زهرا «علیها السلام» در مراسم با شکوه غدیر خم حضور داشته است [۶۱۱]."

سقیفه

ابن ابی الحدید و سلیم بن قیس از براء بن عازب نقل می‌کنند که گفت من همواره از دوستان و علاقه‌مندان بنی‌هاشم بودم هنگامی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» رحلت کرد از ترس اینکه مقام خلافت به جای دیگر برود بسیار سرگردان و حیران بودم از سوی دیگر از جریان رحلت پیامبر «صلی الله علیه وآله» غرق در اندوه بودم. شتابزده و دیوانه‌وار گاهی به منزل پیامبر «صلی الله علیه وآله» می‌رفتم. خاندان آن حضرت را سرگرم غسل و سایر تجهیزات رسول خدا «صلی الله علیه وآله» می‌دیدیم و گاهی به سقیفه می‌رفتم و می‌دیدم مردم در کشمکش تعیین خلیفه هستند. انصار می‌خواهند خود را بر مهاجرین تحمیل کنند و مهاجرین بر انصار. مدتی از این گیرودار گذشت، اعیان قوم و عمر و ابوبکر را ندیدم. ناگهان شنیدم گوینده‌ای می‌گفت همه قوم در سقیفه هستند و گوینده دیگری می‌گفت با ابوبکر بیعت کردند. اندکی گذشت ناگهان ابوبکر را همراه عمر و ابو عبیده دیدم که با جماعتی می‌آید و لباسهای صنعانی پوشیده و در راه به هر که می‌رسیدند او را فریب داده و چه بخواهد و نخواهد او را نزد ابوبکر آورده و دست او را بر دست ابوبکر می‌سایندند. با دیدن این منظره عقل از سرم پرید با اندوه فراوان به سوی خانه پیامبر «صلی الله علیه وآله» رفتم، دیدم بنی‌هاشم در را برای تجهیز جنازه بسته‌اند در را محکم کوبیدم و فریاد زدم مردم با ابوبکر بیعت کردند. عباس عموی پیامبر «صلی الله علیه وآله» گفت: تَرَبَّتْ أَيْدِيكُمْ إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ: [تا آخر روزگار دست شما کوتاه گردید. (دیگر تا آخر روزگار خیری نخواهید دید زیرا مردم سخن پیامبر «صلی الله علیه وآله» را گوش نکردند و مقام رهبری را به انحراف کشاندند).] [۶۱۲].

سقیفه ریشه کربلا

مفضل به حضرت صادق «علیه السلام» عرض کرد: "ای مولای من! اشک ریختن را چه ثوابی است؟" فرمود: "در صورتی که به خاطر فردی بر حق اشک ریخته شود ثوابی بی‌شمار دارد." مفضل مدتی طولانی گریه کرد و گفت ای پسر رسول خدا، روز انتقام گیری شما از روز سختی و اندوهتان بزرگتر است. حضرت فرمود: "ولی هیچ‌روزی همچون روز محنت و اندوه ما در کربلا نیست هر چند روز سقیفه و سوزاندن در خانه امیرالمومنین علیه السلام و حسنین علیهم السلام و فاطمه علیها السلام و زینب و ام‌کلثوم و فضه و کشتن محسن با ضرب لگد بزرگتر و وحشتناک‌تر و تلخ‌تر است زیرا آن روز اصل و ریشه روز عذاب است." و حضرت فرمود: "در روز قیامت حضرت خدیجه و فاطمه بنت اسد که جده‌های محسن می‌باشند او را در حالی که خون‌آلود است با خود می‌آوردند و به همراه آنان ام‌هانی و جمانه، عمه‌های او که دختران ابوطالب می‌باشند و اسماء بنت عمیس فریادزنان و شیون‌کنان دستهایشان را بر صورتها کوبیده موه‌های سر را پریشان می‌کنند و فرشتگان آنان را با بالهایشان می‌پوشانند و مادرش حضرت فاطمه «علیها السلام» گریه می‌کند و فریاد می‌زند و می‌گوید: هذا یومکم الذی توعدون. (جبریل از طرف) محسن فریاد می‌زند و می‌گوید: من ستم‌دیده‌ام و یاری می‌جویم. رسول خدا «صلی الله علیه وآله» محسن را روی دست گرفته او را بالا به سوی آسمان نگه می‌دارد و می‌فرماید: ای خدای من و ای مولای من! ما به خاطر تو در دنیا صبر و بردباری کردیم و امروز روزی است که هر کس هر کار خوبی را که انجام داده حاضر و هر کار بدی را که انجام داده، در مقابل خود می‌بیند و آرزو می‌کند که ای کاش

بین او و بین کار بدی که انجام داده، فاصله‌ای بس دور می‌بود [۶۱۳]. در کتاب فرهنگ عاشورا در این ارتباط چنین آورده است: دید جریان شناسانه در حوادث، ریشه حادثه عاشورا را در انحراف نخستین در رهبری حکومت می‌بیند که در (سقیفه بنی ساعده) اتفاق افتاد. اگر جمعی از امت پیامبر، نیم قرن پس از رحلت رسول الله صلی الله علیه و آله در کربلا فرزند رسول الله صلی الله علیه و آله را شهید کردند، زمینه آن در حوادث گذشته و غضب خلافت و تصدی آل ابوسفیان نسبت به حکومت اسلامی و کنار زدن ائمه از ولایت و رهبری بود. از این رو در زیارت عاشورا کسانی لعن می‌شوند که آغازگر ظلم بر اهل بیت پیامبر و بنیانگذار ستم به ذریه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بودند، و نیز کسانی که به آن ستم نخست راضی شدند، همکاری یا سکوت کردند و زمینه‌ساز آن بودند، تا آنجا که برای جنگ با عترت پیامبر «صلی الله علیه و آله»، تمکین کردند: لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً اسَّسَتْ آسَاسَ الظُّلْمِ وَالْجورِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً دَفَعَتْكُمْ عَن مَقَامِكُمْ وَازَالَتْكُمْ عَن مَرَاتِبِكُمْ الَّتِي رَبَّبَكُمُ اللَّهُ فِيهَا وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكُمْ وَ لَعَنَ اللَّهُ الْمُؤْمَهُدِينَ لَهُمْ بِالْتَمَكِينِ مِنْ قِتَالِكُمْ.... در ماجرای کربلا، همه آنان که از آغاز، اهل بیت را از صحنه اجتماعی و سیاسی امت کنار زدند و بر غضب حکومت اسلامی توطئه کردند، تا آنان که بر کشتن او گرد آمدند و همراهی و متابعت کردند، شریکند. این نکته در جای دیگر زیارت عاشورا مطرح است: اللَّهُمَّ الْعنِ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَ أَخِرَ تَابِعٍ لَهُ عَلَي ذَلِكِ، اللَّهُمَّ الْعنِ الْعِصَابَةَ الَّتِي جَاهَدَتِ الْحُسَيْنِ وَ شَايَعَتْ وَ بَايَعَتْ وَ تَابَعَتْ عَلَي قِتْلِهِ، اللَّهُمَّ الْعنْهُمْ جَمِيعاً. توطئه سقیفه، تلاشی از سوی شرک شکست خورده در جبهه‌های بدر و احد و حنین بود، تا دوباره به سیادت جاهلی خود برسند و سفیانیان کوشیدند انتقام کشته‌های خود را از آل پیامبر «صلی الله علیه و آله»، از طریق سلطه یافتن بر خلافت و تارومار کردن بنی هاشم و عترت رسول بگیرند. طرح شورا و بیعت ساختگی سقیفه، ظاهری فریبنده برای اعمال آن سیاست بود. به قول تیر تبریزی: کآنکه طرح بیعت شورا فکند خود همانجا طرح عاشورا فکند چرخ در یثرب رها کرد از کمان تیر کاندلر نینوا شد بر نشان هواداران سقیفه، در سپاه کوفه بودند. امام حسین علیه السلام روز عاشورا با بدن مجروح، آنان را (شیعیان آل ابی سفیان) خطاب کرد که نه دین داشتند نه حریت. ابن زیاد وقتی با سر بریده حسین علیه السلام در طشت طلایی روبرو شد، با چوبی که در دست داشت بر لبهای آن سر مطهر می‌زد و می‌گفت: يَوْمَ بَيَوْمٍ يَبْدُرُ يَزِيدُ بِنِ مَعَاوِيَةَ نِيْزٍ پَسِ اَزِ كِشْتَنِ اِمَامٍ وَ سَرِ مَسْتِي اَزِ پِيروزي بِرِ اَنِ حَضْرَتِ، در پیش چشم فرزندان او که به اسارت در کاخ او برده شده بودند، آرزو کرد که کاش نیاکان کشته شده‌اش در بدر، زنده بودند و به یزید می‌گفتند دستت درد نکند. کشتن حسین علیه السلام و یارانش را در مقابل کشته‌های بدر دانست، منکر وحی و نزول جبرئیل شد و گفت اگر از آل احمد «صلی الله علیه و آله» انتقام نگیرم، از نسل خندف نیستم... حضرت زینب علیها السلام با خطاب یا بنی الطلقاء به یزید، اشاره به نیاکان مشرک او کرد، که در فتح مکه، پیامبر آزادشان کرد. امام سجاد «علیه السلام» نیز به یزید گفت: جد من علی بن ابی طالب علیه السلام در جنگ بدر و احد و احزاب پرچمدار رسول الله صلی الله علیه و آله بود اما پدر و جد تو پرچمدار کفار بودند. کربلا صحنه تجدید کینه‌های مشرکان و منافقان بر ضد آل الله بود و همان قدرت سیاسی را که میراث رسول خدا بود و غاصبانه به دست دشمن افتاد بر ضد عترت رسول به کار گرفتند و این از شگفتیهای تاریخ است. سیدالشهداء «علیه السلام» در خطابه خویش در عاشورا به سپاه کوفه چنین فرمود: "شمشیری را که ما به دستتان دادیم علیه ما تیز کردید و به روی ما شمشیر کشیدید و آتشی را که بر دشمنان شما و ما فروخته بودیم بر خود ما افروختید و با دشمنان خدا بر ضد اولیاء الله همدست شدید" فَشَحَذْتُمْ عَلَيْنَا سَيْفًا كَأَنَّ فِي آيَدِنَا وَ حَشَشْتُمْ عَلَيْنَا نَارًا أَضْرَمْنَاهَا عَلَي عَيْدِوَكُم وَ عَدَوْنَا... و در نقل دیگر: سَيَلَّمْتُمْ عَلَيْنَا سَيْفًا فِي رِقَابِنَا وَ حَشَشْتُمْ عَلَيْنَا نَارَ الْفِتْنِ... فَاصْبِرْ بِحُتْمِ الْبَاءِ عَلَي اَوْلِيَائِكُمْ وَ يَدًا عَلَيْهِمْ لِاَعْدَائِكُمْ. آیا این همان سخن ابوبکر بن عربی نیست که حسین علیه السلام به شمشیر جدش کشته شد؟ اَنَّ حُسَيْنًا قَتَلَ بِسَيْفٍ جَدَّهُ؟ تِيْرِي رَا كِهْ عَمْرٍ سَعْدٌ صَبِيْحٌ عَاشُوْرَا بِهٖ سُوِي اَرْدُوِي حُسَيْنِي رَهَا مِي كَنْدِ وَ تِيْرِي رَا كِهْ حَرْمَلَهٗ بِرِ گَلُوِي عَلَي اصْغَرٍ «عَلِيهِ السَّلَام» مِي زَنْدِ تِيْرِي نِيْسْتِ كِهْ دَرِ سَقِيْفَهٗ رَهَا شُدِ وَ بِرِ قَلْبِ پِيَاْمِبْرِ نَشَسْتِ؟ وَ آيَا اَنِ تِيْرِي، بِرِ حَنْجَرَهٗ اصْغَرٍ نَشَسْتِ يَا بِرِ جِگَرِ دِيْنِ فِرُوْدِ اَمْدِ؟ چِهْ خُوبِ وَ عَمِيْقِ دِرِيَاْفْتَهٗ وَ سِرُوْدَهٗ اَسْتِ مَرْحُوْمِ آيَهٗ اَللّٰهُ كَمْپَانِي: فَمَا رَمَاهُ اِذْ رَمَاهُ حَرْمَلَهٗ وَ اِنَّمَا رَمَاهُ مِنْ مَهْدٍ لَهٗ سَيِّهْمُ

أتی من جانب السقیفه و قَوْسُهُ عَلَى يَدِ الْخَلِيفَةِ وَ مَا أَصَابَ سَيْهْمُهُ نَحْرَ الصَّبِيِّ بَلْ كَبَدَ الدِّينِ وَ مُهْجَةَ النَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَقْرَأَ شِعْرَهُ سَقِيفَهُ نَبُودَ هِرْكَزٍ جَنَائِطِهَايَ بَعْدَى كَمَا أَوْجَحُ أَنْ دَرَّ عَاشُورَا بُوْدَ بِمِشْ نَمِيْ أَمَدٍ وَ مَسِيرِ تَارِيخِ إِسْلَامٍ وَ شِيعِهِ بِهٖ كَوْنَهُ دِيْكَرِي بُوْدَ. [۶۱۴].

سکوت سیاسی فاطمه

یکی از اقدامات زهرا «علیها السلام» برای رسوا کردن باند نفاق و اتمام حجت با مردم همان سکوت او است. او تصمیم گرفت دیگر هرگز با ابوبکر و عمر سخن نگوید و تا پایان حیاتش هم بر سر تصمیم خود ماند. او به ابوبکر در حالی که حقش را غصب کرده بود فرمود: وَاللَّهِ لَأَدْعُونَ اللَّهَ عَلَيْكَ وَاللَّهُ لَا أَكْلُمُكَ بِكَلِمَةٍ مَا حَيَّيْتُ. [به خدا سوگند تو را نفرین می‌کنم و به خدا سوگند تا زنده‌ام با تو کلمه‌ای سخن نخواهم گفت.] و نیز در حالی که عمر به خانه‌اش حمله برده بود و آنجا را به آتش کشانده بود به او فرمودند: وَاللَّهِ لَا أَكْلِمُ عُمَرَ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ. [به خداوند سوگند تا زنده‌ام با عمر سخن نخواهم گفت.] او در هنگام عیادت از او به هر دوی آنها فرمود: وَاللَّهِ لَا أَكْلُمُكُمْ مِنْ رَأْسِي كَلِمَةً حَتَّى أَلْقَى رَبِّي فَاشْكُوا أَنْكُمَا إِلَيْهِ بِمَا صَنَعْتُمَا وَمَا أَرْتَكَبْتُمَا مِنِّي. و این مبارزه منفی و سکوت فاطمه «علیها السلام» برای خلفای خلیلی سنگین و رسواکننده بود. او هر کجا با آنها برخورد می‌کرد از آنها رو بر می‌گرداند. بلی گاهی بلندترین فریادها را باید از دهان سکوت شنید. [۶۱۵].

سلام فاطمه به فرزندان تا دامنه قیامت

یکی از سفارشات فاطمه زهرا «علیها السلام» و یکی از قطعه‌های پایانی کلام زهرا «اطهر علیها السلام» در وصیت‌نامه، ابلاغ سلام این بزرگ بانوی جهان اسلام به محضر فرزندان و یادگاران خود تا دامنه قیامت می‌باشد. این پیام که بیانگر عنایت ویژه حضرت صدیقه به اولادشان تا پایان عمر دنیاست پیامی معنوی و نشانه‌ای از انتظارات آن بانو از فرزندانشان می‌باشد. امید که فرزندان و ذریه پاک حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان بهترین مدافعین مکتب و مرام حضرت همیشه در صف اول دفاع از اسلام باشند و دیگر افراد نیز به عنوان فرزندان معنوی حضرت بتوانند مشمول سلام حضرت زهرا «علیها السلام» باشند و پیرو مرام و مکتب آن بزرگ بانوی بافضیلت شوند. متن ابلاغ سلام حضرت زهرا «علیها السلام» چنین است: حَطَّنِي وَ غَسَّلْنِي وَ كَفَّنِي بِاللَّيْلِ وَ صَلَّى عَلَيَّ وَادْفَنِي بِاللَّيْلِ وَ لَا تُعْلِمُ أَحَدًا وَ أَسْتَوِدُّكَ اللَّهُ وَ أَقْرَأُ عَلَيَّ وَ لُدِّي السَّلَامَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. [حنوط و غسل و کفن کردن مرا در شب به انجام برسان و شب بر من نماز بگزار و شب مرا دفن کن و هیچکس را اطلاع مده. شما را به خدای سپارم و بر فرزندانم تا روز قیامت سلام و درود فرستم. [۶۱۶].]

سلمان در محضر فاطمه

سلمان از ایران آمده بود اما آن قدر به پیامبر «صلی الله علیه وآله» نزدیک شد که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» او را از خود خواند و لقب زیبای سلمان محمدی را به او داد. گرچه معصوم نبود لیکن تا آنجا که ممکن بود به عصمت نزدیک شد پیامبر «صلی الله علیه وآله» در باره‌اش فرمود: "سلمان دریائی است که هر چه از آن برداشت شود کم نمی‌شود و گنجی است که پایان ندارد، سلمان از ما اهل بیت است حکمش جاری و برهانش قوی است." امیرالمومنین علیه السلام او را چون لقمان می‌دانست. گویند او کسی بود که اسم اعظم می‌دانست و در بالاترین مرتبه ایمان قرار داشت. عالم به اسرار و نهران بوده از تحفه‌های بهشتی در دنیا استفاده کرده است. بهشت عاشق و مشتاق او بوده، خدا و رسولش او را دوست می‌داشتند. سلمان یکی از چهار نفری بود که خداوند به پیامبر «صلی الله علیه وآله» دستور داد به آنها محبت کند. هر وقت جبرئیل نازل می‌شد از قول خدای تعالی به او سلام می‌رساند وی شبها با رسول خدا «صلی الله علیه وآله» بود و پیامبر «صلی الله علیه وآله» و علی علیه السلام در مجلس انس و خلوت

به او اسراری می‌آموختند که دیگران را توان فهم و تحمل آن نبود. امام صادق «علیه السلام» در باره‌اش می‌فرمود: "سلمان علم اول و آخر را درک کرد". فرد باهوش و پژوهشگری بود که بدنبال حقیقت به این سو و آن سو می‌گشت در حالی که کام تشنه‌اش هرگز سیراب نشد. چندین بار او را فروختند تا عاقبت پیامبر «صلی الله علیه و آله» خریدارش شد. او به کمالاتی آراسته بود لیکن در میان فضائل او این سه خصلت از برجستگی خاصی برخوردار بود: اول آنکه دوستی و میل حضرت علی «علیه السلام» را بر میل و هوای نفس خود برگزید. دوم آن که فقرا را بر ثروتمندان اختیار نمود. و سوم آنکه به دانش و علم عشق فراوانی داشت. حضرت فاطمه «علیها السلام» به ارزش و جایگاه سلمان توجه خاصی داشت و او را از یاد نمی‌برد. سلمان پس از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله مدتی از خانه بیرون نیامد. او خود می‌گوید: پس از ده روز از خانه بیرون آمدم. حضرت علی «علیه السلام» مرا دید و فرمود: "پس از پیامبر درباره ما کم‌لطفی کردی". عرض کردم: "مولای من! کوتاهی نبود، بلکه غم دوری پیامبر «صلی الله علیه و آله» مرا خانه‌نشین کرده، مانع آن شد که به دیدار شما بیایم". آن حضرت فرمود: "به خانه فاطمه «علیها السلام» برو که مشتاق دیدار تو است و هدیه‌ای از بهشت برایت نگه داشته است". از ایشان سؤال کردم: مگر بعد از پیامبر «صلی الله علیه و آله» نیز از بهشت برای شما چیزی می‌آید؟! آن حضرت جواب داد: "همین دیروز آمد". من به خانه حضرت زهرا «علیها السلام» آمدم. ایشان در حجاب و پوشش بود سپس فرمود: "ای سلمان! در حق ما کوتاهی کردی". عرض کردم: "ای یادگار پیامبر «صلی الله علیه و آله» چنین نیست". آن حضرت فرمود: "پس بنشین و گوش کن. دیروز تشنه بودم در خانه نیز قفل بود، در این فکر بودم که چگونه وحی قطع شد و چرا فرشتگان دیگر به خانه ما نمی‌آیند؟! در این هنگام در خانه باز شد و سه فرشته وارد شدند که از نظر زیبایی کسی را مانند آنها ندیده بودم از آنها پرسیدم: اهل مکه‌اید یا مدینه؟ گفتند: نه اهل مکه‌ایم و نه اهل مدینه و نه اهل زمین، بلکه از جمع حورالعین و از دارالسلام هستیم خدا ما را به سوی شما فرستاده است و ما مشتاق دیدار شما هستیم سپس خود را معرفی کردند و معلوم شد که آنها در بهشت همسر مقداد و اباذر و سلمان هستند. [۶۱۷].

سند فدک

بخشی از اقدامات به عمل آمده جهت تثبیت مالکیت فدک برای حضرت زهرا «علیها السلام» به قرار زیر است: ۱- نزول آیه قرآن برای به تملیک در آوردن فدک برای فاطمه «علیها السلام» ۲- تنظیم سند برای فدک ۳- حضور شاهد برای اهداء سند به حضرت زهرا «علیها السلام» ۴- اهداء فدک در حضور جمعی از مردم ۵- به تصرف در آوردن فدک در زمان حیات پیامبر طبق شواهد تاریخی پس از نزول آیات قرآن به دستور خدا با توجه به یک قانون الهی و پشتوانه قرآنی با توجه به همه جنبه‌های عرفی و قانونی دیگر از جمله تنظیم سند و مکتوب نمودن با حضور شاهد به حضرت زهرا «علیها السلام» و گذار شد اما با این حال منافقین با کمال جرأت فدک را غصب نمودند. وقتی آیه و آتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ نازل شد، جبرئیل به رسول خدا عرض کرد: اَعْطِ فَاطِمَةَ فَدَكًا [یا رسول الله فدک را به فاطمه «علیها السلام» ببخش]. پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» نزول آیه و امر الهی را به فاطمه زهرا «علیها السلام» ابلاغ نمود و ادامه داد: "دخترم فدک مال تو است، در آن تصرف نما گرچه می‌دانم پس از من آن را غصب می‌کنند و از دست تو می‌گیرند". فَيَمْنَعُوكَ اِيَّاهُ مِنْ بَعْدِي حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمود: لَسْتُ اُحْدِثُ فِيهَا حَدَثًا وَاَنْتَ اَوْلَى بِي مِنْ نَفْسِي وَاَمَالِي لَكَ... اَنْفَعُ فِيهَا اَمْرُكَ. [ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» تا زنده‌ای من هرگز در باغات فدک تصرفی نخواهم کرد تو بر من سزاوارتری و اموال من مال توست، ائرا برای اثبات حق من در فدک، مدرک و سند آن را محکم و استوار فرما]. رسول گرامی اسلام «صلی الله علیه و آله» مردم را در منزل خویش جمع کرد، حکم الهی را بر همگان ارائه فرمود. امام باقر «علیه السلام» نقل فرمود: "رسول خدا «صلی الله علیه و آله» پس از نزول آیه ذی‌القربی فاطمه زهرا «علیها السلام» را طلبد و سند فدک را به اسم آن حضرت نوشت. پس از غصب فدک حضرت فاطمه «علیها السلام» آن را به ابابکر نشان داد و فرمود: "قالت: هذا كِتَابُ رَسُولِ اللَّهِ

«صلی الله علیه وآله» لی وَ لِأَبْنِی. [این نامه و سندی است که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» برای من و فرزندم (برای مالکیت فدک) نوشته است. [۶۱۸].]

سند فدک را آتش زدند

محو نمودن آثار و شواهد حقایق ادعاهای فاطمه زهرا «علیها السلام» در مورد مالکیت فدک و آتش زدن آن همچون مانع شدن از نگارش حکم خدائی ولایت امیرالمؤمنین، یکی از بدترین و زشت‌ترین حیل‌ها و اعمال منافقین صدر اسلام بود. همان کسی که در آخرین لحظات رحلت نبی اعظم اسلام «صلی الله علیه وآله»، هنگامی که حضرت، احساس خطر نسبت به غصب خلافت مولی امیرالمؤمنین «علیه السلام» نمودند مانع از کتابت حضرت شد و نگذاشت حضرت دستور خدا را بر کاغذ مکتوب و مستند سازند تا از خطر تأویل و توجیه دور باشد و حکم صریح و سند رسمی بر آن باشد. همان کس، سند فدک را در کوچه‌های مدینه از فاطمه زهرا «علیها السلام» ربود و نابود نمود تا سند و مدرکی در دست فاطمه علیها السلام از نظر قانونی نباشد. البته امحاء اسناد و ربودن و آتش زدن پرونده‌ها معمولاً در طول تاریخ یکی از روشهای منافقین بوده است. چه اگر موفق به این کار نشوند باب توجیه و تأویل و تحریف معنوی و یا بدعت گذاری را می‌گشایند و این همه در زمان فاطمه زهرا «علیها السلام» در مورد خاندان حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» عملی شد و منافقین را به پیروزی ظاهری رسانید. قالت: لَا تُصَيِّمُنِي عَلَىٰ أُمَّةٍ نَفَضَتْ عَهْدَ اللَّهِ وَعَهْدَ أَبِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي أَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَظَلَمُوا لِي حَقِّي وَأَخَذُوا إِرْثِي وَحَرَقُوا صَحِيفَتِي الَّتِي كَتَبْتُهَا لِي أَبِي بِمُلْكِ فَدَكِّ. وَكَذَّبُوا شَهْدِي، وَهُمْ وَاللَّهِ جَبْرَيْلُ وَمِيكَائِيلُ وَامِيرَالْمُؤْمِنِينَ وَأُمُّ أَيْمَنَ. [امتی که عهد و پیمان خدا و پیامبرش را در ولایت و رهبری شکستند و نادیده گرفتند حق ندارند بر پیکر من نماز بگذارند. آنها که نسبت به حق ما ظلم روا داشتند و ارث مرا غاصبانه تصرف کردند و سند مالکیت فدک را از دست من ربودند و به آتش کشیدند. آنها که گواهان و شاهدان مرا تکذیب نمودند. سوگند بخدا که گواهان من حضرت جبرئیل و میکائیل و امیرالمؤمنین علی «علیه السلام» و ام‌ایمن بودند. [۶۱۹].]

سؤالاتی در موضوع زندگی زهرا

طرح سؤال یکی از راههای ایجاد انگیزه برای تحقیق و مطالعه و دقت بیشتر است. در این جا با توجه به مطالب عمومی زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و با استفاده از کتاب زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام» (۵۸، [۶۲۰] سؤال در مورد زندگانی حضرت خدمتتان تقدیم می‌کنیم: ۱- براساس چه انگیزه‌ای خدیجه با پیامبر «صلی الله علیه وآله» ازدواج کرد؟ ۲- تولد فاطمه زهرا «علیها السلام» در چه تاریخی بود؟ ۳- محل تولد فاطمه زهرا «علیها السلام» کجاست؟ ۴- کودکی فاطمه زهرا «علیها السلام» چگونه گذشت؟ ۵- در هنگام محاصره اقتصادی، مسلمانان چگونه زندگی می‌کردند؟ ۶- خدیجه در چه سالی وفات یافت و مزارش کجاست؟ ۷- فاطمه علیها السلام چه زمانی از مکه به مدینه هجرت نمود؟ ۸- طول مسیر هجرت چند کیلومتر می‌باشد؟ ۹- فاطمه زهرا «علیها السلام» در قبا به منزل چه کسی وارد شد؟ ۱۰- چرا پیامبر «صلی الله علیه وآله» خواستگاران فاطمه علیها السلام را رد نمود؟ ۱۱- میزان مهریه حضرت فاطمه علیها السلام چه مقدار بود؟ ۱۲- آیا می‌توانید میزان مهریه فاطمه علیها السلام را با وجه رایج امروز محاسبه کنید؟ ۱۳- جهیزیه فاطمه علیها السلام چه چیزهایی بود؟ ۱۴- از ازدواج علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام چه می‌آموزیم؟ ۱۵- علی «علیه السلام» برای تأمین هزینه زندگی چه می‌کرد؟ ۱۶- مراسم عروسی در چه تاریخ و چگونه برگزار شد؟ ۱۷- خانه فاطمه علیها السلام کجا و چگونه بود؟ ۱۸- در فضیلت خانه فاطمه علیها السلام چه آیه‌ای نازل شد؟ ۱۹- انگیزه امویان از تخریب خانه‌های پیامبر «صلی الله علیه وآله» و خانه فاطمه علیها السلام چه بود؟ ۲۰- برترین جهاد برای زنان چیست؟ ۲۱- فاطمه زهرا «علیها السلام» چگونه شوهرداری کرد؟ ۲۲- راجع به تسیحات فاطمه زهرا «علیها السلام» چه می‌دانید، آثار این ذکر

چیست؟ ۲۳- حاصل ازدواج علی علیه السلام و فاطمه علیهما السلام چند فرزند بود؟ ۲۴- راجع به عفت فاطمه زهرا «علیها السلام» چه می‌دانید؟ ۲۵- ارزنده‌ترین زینت زن در نظر فاطمه زهرا «علیها السلام» چیست؟ ۲۶- فاطمه علیها السلام، خدا را چگونه عبادت می‌کرد؟ ۲۷- حضرت زهرا «علیها السلام» از کدام مکتب دانش آموخت؟ ۲۸- راجع به مصحف فاطمه علیها السلام چه می‌دانید؟ ۲۹- فاطمه علیها السلام در یاد دادن مطالب به دیگران چگونه رفتاری داشت؟ ۳۰- نقش فاطمه علیها السلام در نبردهای صدر اسلام چه بود؟ ۳۱- آیا پس از هجرت، فاطمه علیها السلام فریضه حج را بجای آورد؟ در چه سالی؟ ۳۲- فاطمه علیها السلام در کدامیک از نبردها و حوادث مهم شرکت داشت؟ ۳۳- کدامیک از بستگان فاطمه علیها السلام در نبردهای صدر اسلام به شهادت رسیدند؟ ۳۴- وفات رسول خدا «صلی الله علیه وآله» در چه تاریخی اتفاق افتاد؟ ۳۵- پیامبر «صلی الله علیه وآله» در گوش فاطمه علیها السلام هنگام وفات چه رازی را فرمود؟ ۳۶- بعد از رحلت پیامبر «صلی الله علیه وآله» چه حوادثی اتفاق افتاد؟ ۳۷- فدک کجاست و نام فعلی آن چیست؟ ۳۸- بخشش فدک به فاطمه علیها السلام بر چه اساسی صورت گرفت؟ ۳۹- آیا رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به دیگر مسلمانان زمین مزروعی و مسکونی واگذار نموده بود؟ ۴۰- درآمد فدک به چه مصارفی می‌رسید؟ ۴۱- سهم فاطمه علیها السلام از محصولات خیر چه مقدار بود و به چه مصارفی می‌رسید؟ ۴۲- راجع به موقوفات حضرت زهرا «علیها السلام» چه می‌دانید؟ ۴۳- بیت الاحزان کجاست؟ ۴۴- سخنرانی حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» در کدامیک از کتابهای قدیم و معتبر اهل سنت نقل شده؟ ۴۵- مزار فاطمه علیها السلام کجاست؟ به چه دلیل؟ ۴۶- علت اختلاف در تاریخ وفات بین شیعه چیست؟ ۴۷- سوره کوثر در کجا و در فضیلت چه کسی نازل شد؟ ۴۸- راجع به مباحله چه می‌دانید و محل مباحله در چه مکانی بود؟ ۴۹- سوره دهر در فضیلت چه کسی نازل شد و داستان آن چیست؟ ۵۰- معنای آیه تطهیر چیست؟ ۵۱- حضرت آدم چگونه توبه کرد؟ ۵۲- یک حدیث با ذکر مأخذ از کتابهای اهل سنت در فضیلت فاطمه علیها السلام بیان و معنی کنید. ۵۳- قبه و بارگاه معصومین در بقیع و قبه و بارگاه خدیجه، ابوطالب، و عبدالمطلب در قبرستان ابی طالب (مکه) در چه سالی توسط وهابیان تخریب شد؟ ۵۴- فاطمه «علیها السلام» یعنی چه؟ ۵۵- اسامی دیگر حضرت فاطمه علیها السلام را بیان کنید. ۵۶- نام نیکو بر فرزند نهادن چه تأثیرات مثبتی را دربر دارد؟ ۵۷- کنیه‌های حضرت فاطمه علیها السلام را ذکر نمایید. ۵۸- چرا به فاطمه زهرا «علیها السلام» أم ایها گفته‌اند؟

سوره کوثر

کوثر به معنای خیر کثیر است. فخر رازی در تفسیرش گوید: **إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ**، قول سوم آن است که مقصود از کوثر فرزندان آن حضرت می‌باشند. گفته‌اند: به‌خاطر آنکه شأن نزول این سوره آن است که به عنوان پاسخ‌گویی و رد بر کسی که بر آن حضرت ایراد گرفته و برنداشتن فرزند سرزنش کرده بود نازل شده است. بنابراین، معنای آیه آن است که خداوند به مرور زمان فرزندان به آن حضرت خواهد داد. بین که چه قدر زیاد از اهل بیت کشته شده‌اند در عین حال دنیا از فرزندان آنان پر است و از خاندان بنی‌امیه فرد قابل‌اعتنایی باقی نمانده است. و بعد ببین که چه دانشمندان بزرگی در بین آنان وجود دارد مانند باقر و صادق و کاظم و رضا علیهم السلام و نفس زکیه و امثال آنان بنابر این، آیه خود معجزه‌ای است. و نیز می‌گوید: "ما اگر کوثر را بر کثرت پیروان یا بر کثرت اولاد و عدم انقطاع نسل حمل کنیم این خود اخباری از عالم غیب خواهد بود که مطابق با واقع قرار گرفته و بنابراین یکی از معجزات است." آلوسی در تفسیر آیه شریف: **ان شانتک هو الابر** گوید: **ابتر** آن کسی است که دنباله و نسلی ندارد به‌طوری که نسلی و یاد خوبی از او باقی نماند. ولی تو ذریه‌ات باقی خواهند ماند... و در عین حال بر این مطلب دلالت دارد که فرزندان دختر هم جزو ذریه به‌شمار می‌آیند. از کلمات و عبارات این دو مفسر چنین استفاده می‌شود که حضرت فاطمه علیها السلام وسیله کثرت اولاد و بقای نسل پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله است. و اینکه ذریه و اولاد آن حضرت ذریه و فرزندان حضرت رسول صلی الله

علیه وآله» می‌باشند و این از بزرگترین برکات آن حضرت است. علامه طباطبائی رحمه الله گوید: "کثرت ذریه حضرت، تنها مقصود از کوثری است که خداوند به پیامبر عطا فرموده و یا اینکه از او خیر کثیر مراد است و کثرت ذریه از مصادیق خیر کثیر است. و اگر کثرت ذریه را در نظر نگیریم جمله آن شائکک هو الابتر بی‌فایده و بی‌مناسبت خواهد بود". روایات فراوانی در این باره رسیده است که گویند: "نزول این سوره در آن هنگام بود که یکی از کافران حضرت رسول را پس از فوت پسرانش قاسم و عبدالله سرزنش کرده به آن حضرت لقب ابتر داد". و با این احتمال، گفتار کسانی که معنای ابتر را منقطع و بریده از قوم و یا از خیر دانسته و گفته‌اند که خداوند خود آن شخص را ابتر نامیده یعنی منقطع از هر خیر و خوبی مردود می‌شود زیرا علاوه بر این شأن نزول جمله **إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ** در مقام امتنان و منت گذاری بر پیامبر است که به لفظ متکلم مع الغیر که بر عظمت و اهمیت مطلب دلالت می‌کند آمده است و از آنجا که می‌خواسته جان و روان رسول خدا را خشنود سازد جمله را با کلمه **إِنَّ** مؤکد ساخته و به لفظ اعطاء که در تملیک ظهور دارد، آورده است. و خلاصه آنکه، آیه بر این دلالت دارد که فرزندان حضرت فاطمه علیها السلام «ذریه رسول خدا می‌باشند و این به خودی خود از اخبار غیبی قرآن مجید است و خداوند پس از حضرت، با وجود آن همه مشکلات و مصائبی که بر آنان وارد شد و کشتار دسته‌جمعی که از آنان نمودند، فرزندان او را به گونه‌ای زیاد کرد که هیچ نسل دیگر با آنان برابری نمی‌کند. [۶۲۱].

سوره هل اتی

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لِاتُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا. [۶۲۲]. [غذای خود را با آنکه به آن علاقه دارند به مسکین و یتیم و اسیر می‌دهند و می‌گویند ما شما را برای خدا اطعام می‌کنیم و هیچ پاداشی و تشکری از شما نمی‌خواهیم]. علامه امینی صاحب کتاب ارزشمند الغدیر از میان روایات زیادی که راجع به آیه نقل شده و سی و چهار نفر از علمای اهل سنت آن را نقل کرده‌اند یک روایت را به عنوان قدر مشترک پذیرفته و آنرا نقل می‌کند که شأن نزول آیه را مشخص می‌کند. ابن عباس می‌گوید: حسنین علیهما السلام بیمار شدند. پیامبر «صلی الله علیه وآله» با جمعی از یاران به عیادتشان آمدند و به علی «علیه السلام» گفتند ای ابوالحسن «علیه السلام» خوب بود نذری برای شفای فرزندان خود می‌کردی علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» و فضه خادمه نذر کردند که اگر آنها شفا یافتند سه روز روزه بگیرند و طبق بعضی از روایات حسنین نیز نذر کردند. چند روزی گذشت که هر دو بهبود یافتند در حالی که در خانه علی «علیه السلام» چیزی نبود. علی «علیه السلام» سه من جو قرض نمود و فاطمه «علیها السلام» یک سوم آن را آرد کرد و نان پخت. هنگام افطار سائلی بر در خانه آمد و گفت سلام بر شما ای خاندان پیامبر «صلی الله علیه وآله» مستمندی از مستمندان مسلمین هستم غذائی به من بدهید خداوند به شما از غذاهای بهشتی مرحمت کند. آنها، همگی مسکین را بر خود مقدم داشتند و سهم خود را به او دادند و آن شب جز آب نوشیدند. روز دوم را نیز روزه گرفتند و در آن موقع، باز یتیمی بر در خانه آمد، آن روز نیز ایثار کردند و روز بعد را روزه گرفتند و در سومین روز اسیری هنگام غروب آفتاب بر در خانه آمد و باز سهم غذای خود را همگی به او دادند هنگامی که صبح شد علی «علیه السلام» دست حسن و حسین علیهما السلام را گرفت و خدمت پیامبر «صلی الله علیه وآله» آمد وقتی پیامبر چهره نحیف و لاغر آنان را دیدند، فرمودند: "این وضعیت شما بر من بسیار گران است، سپس برخاست و با آنها حرکت کرد هنگامی که وارد خانه فاطمه «علیها السلام» شدند دختر را در محراب عبادت مشاهده کرد که از شدت گرسنگی شکم او به پشت چسبیده و چشمهایش به گودی نشسته بود. حضرت بسیار نگران شد، ناگاه جبرئیل نازل شد و گفت ای محمد «صلی الله علیه وآله» این سوره را بگیر، خداوند با این چنین خاندانی به تو تهنیت می‌گوید پس سوره هل اتی را بر او خواند". این روایت در میان اهل سنت از روایات متواتر می‌باشد و علمای شیعه تماماً اتفاق نظر دارند که این سوره در شان اهل بیت نازل شده، بنابراین سوره هل اتی حاوی فضائل و افتخارات علی «علیه السلام» و فاطمه

«علیها السلام» می‌باشد. در این آیات خداوند ابرار را که همان اهل بیت هستند توصیف می‌کند و آنان را متنعم به نعمتها می‌داند و جهت علت وصول به این مقام را در سایه پنج صفت می‌داند. ۱- یوفون بالنذر [وفای به نذر] ۲- و یخافون یوما کان شره مستطیرا. [خوف از قیامت] ۳- و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیم و اسیرا. [اطعام طعام] ۴- انما نطعمکم لوجه الله لانیذیر منکم جزاء و لا شکورا. [اخلاص در کار] ۵- انا نخاف من ربنا یوماً عبوساً قمطیرا. [خوف از پروردگار] آری حضرت زهرا «علیها السلام» به‌عنوان چهره‌ای تابناک از ابرار با صفات فوق به آن مقام والا و بلند رسید که خداوند ثناگوی وی گردید در این جا جالب است به گفته آلوسی که خود یک مفسر اهل سنت می‌باشد دقت کنیم، وی می‌گوید: در سوره دهر خداوند نعمتهای بهشتی را برشمرده ولی از حورالعین که غالباً در قرآن کنار نعمتهای دیگر بهشت مطرح می‌شود نامی نبرده، وی می‌گوید ممکن است این امر به جهت آن باشد که چون نزول این سوره درباره فاطمه زهرا «علیها السلام» و همسر و فرزندانهاست خداوند احتراماً به حضرت زهرا «علیها السلام» در این سوره از نعمت حورالعین نام نبرده. عبارت آلوسی چنین است: و من اللطائف علی القول بنزولها فیهم انه سبحانه لم یذکر فیها الحورالعین و انما صرح عزوجل بولدان مخلصین رعایه لحرمة البتول و قره عین الرسول. [۶۲۳].

سوزهای سخن در موضوع شخصیت حضرت زهرا

۱- فاطمه «علیها السلام» در قرآن ۲- فاطمه «علیها السلام» در دیدگاه پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» ۳- فاطمه «علیها السلام» و دفاع از ولایت علی «علیه السلام» ۴- فاطمه «علیها السلام» و روشهای همسر داری ۵- فاطمه و عبادات ۶- نفوذ کلام و حسن بیان فاطمه «علیها السلام» ۷- مبارزات فاطمه «علیها السلام» با ستمگران زمان ۸- فاطمه «علیها السلام» و مهدی «علیه السلام» ۹- فاطمه «علیها السلام» در کلام معصومین ۱۰- القاب و اسامی فاطمه زهرا «علیها السلام» ۱۱- مقایسه زنان نمونه همچون مریم، خدیجه و... با حضرت زهرا «علیها السلام» ۱۲- فاطمه «علیها السلام» و میهمان داری او ۱۳- مهاجرت فاطمه «علیها السلام» ۱۴- فاطمه «علیها السلام» در صحنه‌های جهاد ۱۵- فرزندان فاطمه «علیها السلام» ۱۶- کتابهایی که در موضوع شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» نوشته شده است ۱۷- فدک و فاطمه «علیها السلام» ۱۸- انحرافات سیاسی زمان حضرت زهرا «علیها السلام» ۱۹- اهمیت امامت و رهبری و دفاع حضرت زهرا «علیها السلام» از آن ۲۰- ازدواج فاطمه زهرا «علیها السلام» (جهیزیه، اثاثیه حضرت علی «علیه السلام»، خانه اجاره‌ای) ۲۱- ارزش و جایگاه زن در اسلام با استفاده از مقامات حضرت ۲۲- تأثیر جوانان در حفظ دین و ولایت و شرح زندگی بانوی هجده ساله جهان اسلام ۲۳- علی «علیه السلام» در توصیف فاطمه «علیها السلام» ۲۴- ماجرای غدیر در بیان فاطمه «علیها السلام» ۲۵- خطبه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» (چهار خطبه) ۲۶- رنجهای فاطمه زهرا «علیها السلام» ۲۷- فاطمه زهرا «علیها السلام» و اثبات الگو بودن او ۲۸- دعا‌های رسیده از حضرت زهرا «علیها السلام» (حدود شصت دعا در صحیفه‌الزهره آمده است) ۲۹- بیان و توضیح روایات رسیده از حضرت زهرا «علیها السلام» (به کتاب نهج‌الحیاء مراجعه شود) ۳۰- تسبیحات فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۱- خاطراتی از زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» ۳۲- محسن فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۳- دشمنان فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۴- محبت فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۵- خصوصیات شیعه واقعی در دیدگاه فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۶- مسامحه در نماز و آثار آن، در سخنان فاطمه «علیها السلام» ۳۷- فرشتگان و فاطمه «علیها السلام» ۳۸- علوم و آفره فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳۹- سقیفه بنی‌ساعده و خیانت آن به اسلام ۴۰- بیت‌الاحزان ۴۱- فضائل و ارزشهای اخلاقی حضرت زهرا «علیها السلام» ۴۲- معجزات حضرت زهرا «علیها السلام» ۴۳- مقامات فاطمه زهرا «علیها السلام» در قیامت ۴۴- بحث شفاعت و شافعه بودن فاطمه «علیها السلام» در قیامت ۴۵- اشعار حضرت زهرا «علیها السلام» ۴۶- عفاف و حجاب فاطمه زهرا «علیها السلام» ۴۷- فاطمه و مادر فاطمه زهرا «علیها السلام» ۴۸- حالات علی «علیه السلام» در مرگ فاطمه «علیها السلام» ۴۹- وصیتهای فاطمه زهرا «علیها السلام» و بحث وصیت ۵۰- فضه، اسماء و ام‌ایمن از تربیت شدگان مکتب فاطمه «علیها السلام» ۵۱- زیارت حضرت زهرا «علیها السلام» و

توضیح و تحلیل آن ۵۲- نقل دوره‌های مختلف زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» (کودکی در شعب ابی طالب، هجرت فاطمه «علیها السلام» در مدینه، دوره همسررداری، دوره پس از رحلت پدر، آخرین لحظات) ۵۳- فاطمه زهرا «علیها السلام» در منابع اهل بیت ۵۴- فاطمه زهرا «علیها السلام» در کلام بزرگان ۵۵- ذریه فاطمه زهرا «علیها السلام» و بررسی نقش سادات در تاریخ ۵۶- معنای توسل، توسل به حضرت زهرا «علیها السلام» چگونگی توسل پیدا نمودن و آثار توسل به حضرت زهرا «علیها السلام» ۵۷- فاطمه زهرا «علیها السلام» و توجهات علماء به ساحت مقدس او ۵۸- عصمت فاطمه زهرا «علیها السلام» ۵۹- عوام و خواص و عملکرد آنان در دوران حضرت زهرا «علیها السلام» ۶۰- عبرتهای تاریخی از زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» ۶۱- بررسی شیوه‌های رفتار منافقین صدر اسلام با فاطمه زهرا «علیها السلام» و اهلیت عصمت و طهارت ۶۲- حوادث و ماجراهای دوران حضرت زهرا «علیها السلام» و ارتباط تاریخی آن با حادثه عاشورا ۶۳- صحیفه فاطمیه «علیها السلام» ۶۴- فلسفه احکام در خطبه فاطمه زهرا «علیها السلام» ۶۵- استدلالات فاطمه زهرا «علیها السلام» به قرآن

سه انتخاب فاطمه از دنیا

فاطمه زهرا «علیها السلام» سه انتخاب نیکو در حدّ شایستگی‌های خود از دنیا داشتند. ۱- ارتباط با خدا از طریق تلاوت آیات قرآن ۲- ارتباط با خوبان و نیکان از طریق دوستی و عشق‌ورزی به پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» ۳- ارتباط با توده مردم و رسیدگی به امور آنان با انفاق و بخشش به آنان قالت فاطمه «علیها السلام»: «حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثٌ: تِلَاوَةُ كِتَابِ اللَّهِ وَالنَّظْرُ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِنْفَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». [۶۲۴]. [از دنیای شما سه چیز محبوب من است: ۱- تلاوت قرآن ۲- نگاه به چهره پیامبر «صلی الله علیه وآله» ۳- انفاق در راه خدا.]

سیاستی بزرگ برای بازماندن باب تاریخ

افرادی جنایتی را مرتکب می‌شوند و بعد خودشان در قیافه یک دلسوز ظاهر می‌شوند برای اینکه تاریخ را لوٹ بکنند، عین کاری که مأمون کرد: امام رضا «علیه السلام» را شهید می‌کند، بعد خودش بیش از همه مشت به سرش می‌زند و فریاد می‌کند و مرثیه‌سرایی می‌نماید، و لهذا تاریخ را در ابهام باقی گذاشته که عده‌ای نمی‌توانند باور کنند که مأمون بوده است که امام رضا «علیه السلام» را شهید کرده است. این لوٹ تاریخ است. زهرا «علیها السلام» برای اینکه تاریخ لوٹ نشود فرمود: مرا شب دفن کن. لا اقل این علامت استفهام در تاریخ بماند. پیغمبر «صلی الله علیه وآله» یک دختر که بیشتر نداشت، چرا باید این یک دختر شبانه دفن بشود و چرا باید قبرش مجهول بماند؟! این بزرگترین سیاستی است که زهرای مرضیه اعمال کرد که این در را به روی تاریخ باز بگذارند که بعد از هزار سال هم که شده بیابند بگویند: «وَلَا يَأِي الْأُمُورِ تُدْفَنُ لَيْلًا بِضَعَّةِ الْمُضَيِّطِ وَ يُعْفَى نَرَاهَا تَارِيخٌ بَكْوَيْدٍ: سَبْحَانَ اللَّهِ! چرا دختر پیغمبر «صلی الله علیه وآله» را در شب دفن بکنند؟! مگر تشییع جنازه یک امر مستحبی نیست آن هم مستحب مؤکد، و آن هم تشییع جنازه دختر پیغمبر «صلی الله علیه وآله»؟! چرا باید افرادی معدود به او نماز بخوانند؟! و چرا اصل محل قبرش مجهول بماند و کسی نداند زهرا «علیها السلام» را در کجا دفن کرده‌اند؟! [۶۲۵].

سیب بهشتی (تفاحه الفردوس)

یکی از لقبهای حضرت زهرا «علیها السلام» تفاحه الفردوس [سیب بهشتی] است چرا که در اصل تکوین نطفه فاطمه زهرا «علیها السلام» به حسب روایت برگشت به سیب بهشتی دارد. از پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» سؤال شد چرا شما همواره فاطمه «علیها السلام» را می‌بوسید و می‌بوئید ولی نسبت به دیگر از دختران خود اینگونه عمل نمی‌کنید؟ حضرت فرمودند: " برای اینکه جبرئیل

برای من سببی از بهشت هدید آورد من آنرا خوردم و پس از آن نطفه فاطمه زهرا «علیها السلام» در من ایجاد شد و آنگاه به خدیجه انتقال یافت و فاطمه متولد شد [۶۲۶]. علاوه بر این روایت بررسیها نشان می‌دهد وجوه مشابهت دیگری بین خَلْق و خُلُق و بوی و خوی و اثر و آثار حضرت زهرا و سبب وجود دارد که در اینجا به نقل خلاصه‌ای از آن موارد از کتاب جُنَّةُ الْعَاصِمَةِ از آیت‌الله میرجهانی [۶۲۷] می‌پردازیم. ردیف سبب دنیا سبب بهشتی (فاطمه علیها السلام) ۱ سبب پاک کننده اخلاط فاسد از معده و درون انسان است محبت و ولایت حضرت زهرا «علیها السلام» برطرف کننده انواع گناهان و ظلمات و تیرگیهای روحی و درونی است ۲ سبب دنیوی دافع سحر و جادوگری است تفاحه بهشتی در دنیا و آخرت دافع کید فریبکاران و شرور حاسدین است ۳ سبب دنیوی مانع جن‌زدگی و جنون و چشم‌زدگی است دوستی فاطمه زهرا «علیها السلام» مانع وسواس و نفوذ شیطان در دل است ۴ خوردن سبب دنیوی سموم را از بدن دفع می‌کند دوستی سبب بهشتی سم نار را از اجسام شیعیان برطرف می‌سازد ۵ خوردن سبب بلغم را از مزاج خورنده آن برطرف می‌سازد دوستی تفاحه فاطمیه بلغم شرک و نفاق را می‌زداید ۶ خوردن سبب حرارت درون و تب را می‌نشاند و اندرون را خنک می‌سازد تفاحه احمدیه حرارت محشر را فرو می‌نشاند ۷ سبب دنیایی بیماری‌ها را می‌برد (۱) ولایت سبب بهشتی در ۱۰۰ موقف قیامت فریادرسی انسان می‌کند ۸ سبب دنیوی تقویت کننده قلب و دماغ انسانی است که از اعضای اصلی و رئیسه بدن هستند و این دو بمنزله پیغمبر و امام در بدن انسانی هستند (۲) تفاحه الفردوس (فاطمه زهرا «علیها السلام») هم در دنیا تقویت کننده رسول خدا و امام زمان خود بود ۱- جُنَّةُ الْعَاصِمَةِ / قال الصادق علیه السلام: «او يعلم الناس ما فی التفاح ماداوو امراضهم الا به... ۲- جُنَّةُ الْعَاصِمَةِ / قابل ذکر اینکه فوائد مذکوره سبب تماماً مستفاد از روایات اهل بیت علیهم السلام است.

سیر تاریخی غصب فدک

گرچه ابوبکر در قبال مبارزات پی‌درپی حضرت زهرا «علیها السلام» پایداری کرد و حاضر نشد فدک را به آن حضرت برگرداند. اما زهرا «علیها السلام» بوسیله مبارزاتش، ستمکاری دستگاه خلافت و حاکمیت و حقانیت خودش را برای جهان اسلام باثبات رسانید. همان فدک، برای دستگاه خلافت، نقطه انفجاری شد و همانند استخوانی در گلویشان گیر کرد. تا مدتی یکی از وسائل تبلیغاتی مهم و یکی از نقاط ضعف دستگاه خلافت بشمار می‌رفت که از حل آن عاجز بودند. گاهی برای جلب رضایت علوین فدک را به آنان پس می‌دادند و گاهی که بر آنان خشمناک می‌شدند پس می‌گرفتند. هنگامی که معاویه حکومت اسلام را قبضه نمود یک ثلث فدک را به مروان بخشید و یک ثلث آنرا به عمر بن عثمان و یک ثلث را به یزید بن معاویه داد. در زمان خلافت مروان، تمام فدک در اختیار او قرار گرفت و آنرا به پسرش عبدالعزیز بخشید. عبدالعزیز آنرا به فرزندش عمر بن عبدالعزیز بخشید و وقتی عمر بن عبدالعزیز به خلافت رسید فدک را به حسن بن حسن یا علی بن الحسین علیهم السلام رد کرد. در زمان خلافت عمر بن عبدالعزیز فدک در دست اولاد فاطمه علیها السلام بود. وقتی یزید بن عاتکه به ولایت منصوب شد فدک را از اولاد فاطمه علیها السلام گرفت و در اختیار بنی مروان واقع شد. در دست آنان بود تا خلافت از آنان گرفته شد. وقتی سفاح به خلافت رسید فدک را به عبدالله بن حسن داد. وقتی ابوجعفر بر بنی حسن خشمناک شد فدک را از آنان گرفت. سپس مهدی آنرا به اولاد فاطمه علیها السلام برگردانید. سپس موسی بن مهدی و هارون آنرا پس گرفتند. در دست آنان بود تا هنگامی که مأمون به خلافت رسید، آنرا به اولاد فاطمه علیه السلام رد کرد. یک‌روز که مأمون در مجلس قضا نشسته بود، نامه‌ای را به دستش دادند آنرا خواند و گریست سپس گفت: وکیل فاطمه «علیها السلام» کجاست؟ پیرمردی برخاست و نزدیک آمد. مأمون درباره فدک با او مناظره نمود، پیرمرد غالب شد. مأمون دستور داد فدک را قباله کردند و به او دادند. بعد از آن، در دست اولاد فاطمه «علیها السلام» بود تا زمان متوکل، او فدک را به عبدالله بن عمر بازیار بخشید. یازده درخت خرما در فدک موجود بود که به دست مبارک رسول خدا کاشته شده بود. فرزندان فاطمه علیها السلام «خرماهای آنرا می‌چیدند و در موقع حج به حاجیان هدیه می‌کردند. حجاج هم در عوض، کمکی

به اولاد پیغمبر می نمودند. و بدینوسیله اموال زیادی نصیب آنان می شد. عبدالله بن عمر با زیار، بشران بن ابی امیه ثقفی را فرستاد آن درختها را قطع کرد. [۶۲۸].

سیره شناسی

گاهی زندگی بزرگان از آن جهت مورد دقت تاریخی و مطالعاتی قرار می گیرد تا زمینه‌ای برای عمل نمودن و اتخاذ روش و متد از زندگی آنان باشد. سیره‌شناسی بحثی تاریخی، اخلاقی است چرا که گاهی مورخ زندگی بزرگی را از جهت روش و اصول حاکم بر آن زندگی مورد تحقیق قرار داده است آنگاه اندیشمند اخلاقی این قسمت از تاریخ را با انگیزه ادب‌شناسی و الگودهی اخلاقی و ظارد حوزه علم اخلاق می‌سازد. ما باید با توجه به این دیدگاه نگاهی عمیق و دقیق به زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» بیندازیم و به انگیزه متدشناسی آنگاه تاسی و نمونه‌گیری از ایشان اصول حاکم بر ارتباطات زندگی ایشان را مورد بررسی قرار دهیم که در موضوعات گوناگون این امر به بخشی از این اصول اشاره تفصیلی شده است. سیره فردی، سیره خانوادگی، سیره اجتماعی، سیره سیاسی، سیره مبارزاتی و سیره اقتصادی - حضرت باید مطالعه شود آنگاه نمونه‌های انفاق، مادری، همسری، فرزندی، عبادت، کار، میهمان‌داری، ظلم‌ستیزی، حجاب و عفاف، دفاع از امام، قرآن‌محوری، اخلاص، را از او بیاموزیم. که این نمونه‌ها پیام‌آور حاکمیت صدها اصل و قاعده و قانون بر زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» است که بخشی از این اصول عبارتند از: ۱- اصل پایداری و استقامت در برابر مشرکین، منافقین و مخالفین و لاییت ۲- اصل نظم و انضباط در امور زندگی فردی و خانوادگی ۳- اصل عزت‌طلبی و شرافت دوستی ۴- اصل آزاده‌طلبی ۵- اصل تفکر و برهان‌طلبی ۶- اصل ساده‌زیستی و بی‌رغبتی به مظاهر دنیا ۷- اصل ایثارگری و انفاق ۸- اصل خانه‌دوستی و اهمیت به تربیت فرزندان ۹- اصل عفاف و حجاب و قداست آن ۱۰- اصل اطاعت و پیروی از شوهر ۱۱- اصل ورود به صحنه‌های اجتماعی در صورت نیاز ۱۲- اصل پذیرش نظام امامت ۱۳- اصل ظلم‌ستیزی ۱۴- اصل آخرت‌گرایی و عبادت پیشگی

سیلی

در حدیث مفصل از حضرت صادق «علیه السلام» نقل شده است: تازیانه زدن عمر بر بازوی آن حضرت بطوری که همچون بازوبندی سیاه بالا آمد و فشار دادن در را با پای خود بر شکم آن حضرت که در آن ایام شش ماهه حامله بود به طوری که فرزندش محسن را که در شکم داشت سقط کرد و هجوم عمر و قنفذ و خالد بن ولید بر خانه آن حضرت و نیز سیلی زدن به صورت آن حضرت به گونه‌ای که گوشواره‌اش در زیر روپوش آشکار شد و حضرت با صدای بلند گریه می‌کرد و می‌گفت: "باباجان، ای رسول خدا! دخترت فاطمه تکذیب می‌شود و کتک می‌خورد و کودکش در شکم کشته می‌شود" [۶۲۹]. همچنین به کتاب چشمه در بستر مراجعه شود. [۶۳۰].

ش

شاخه شجره طیبه

اهلیت عصمت و طهارت علیهم السلام در مقام تشبیه در آیات قرآن مانند درختی پاک هستند که اصل آن درخت وجود مقدس پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله»، تنه اصلی آن علی «علیه السلام»، شاخه آن شجره فاطمه زهرا «علیها السلام» و میوه‌های آن فرزندان فاطمه «علیها السلام» هستند. و در مقابل، دشمنان اهلیت شجره خبیثه هستند و یا شجره ملعونه که همه عوامل کفر و نفاق مخصوصاً

بنی‌امیه و ظالمین در حق فاطمه زهرا «علیها السلام» تشکیل‌دهندگان این شجره شوم هستند. عن جابر الجعفی، قال، سألت ابا جعفر محمد بن علی الباقر علیهما السلام عن قول الله عزوجل، كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي اَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بَاذْنِ رَبِّهَا قَالَ اَمَّا الشَّجَرَةُ فَرسول الله «صلى الله عليه وآله» و فرعها علی «عليه السلام» و غصن الشَّجَرَةُ فَاطمَةُ بنت رسول الله و ثمرها اولادها و ورقها شیعتنا. [۶۳۱]. [جابر جعفی گوید: از امام باقر «عليه السلام» درباره این فرموده خدای عزوجل سؤال کردم سخن پاک چون درختی پاک است که ریشه‌اش استوار و شاخه‌هایش در آسمان است. به فرمان خدا هر زمان میوه خود را می‌دهد. فرمود: اما آن درخت رسول خدا «صلى الله عليه وآله» است و تنه آن علی «عليه السلام» و شاخه آن درخت، فاطمه علیها السلام، دختر رسول خدا «صلى الله عليه وآله» و میوه آن فرزندان او علیهم السلام و برگهای آن شیعیان ما هستند.]

شاخه نخل

نخل درختی دوست داشتنی برای فاطمه علیها السلام و خاندان او بود. علی علیه السلام چه بسیار نخلستانهایی آباد نمود و به فقرا و مساکین انفاق نمود. از میوه خرما تغذیه می‌نمودند و حضرت زهرا «علیها السلام» آن را به عنوان تحفه‌ای خوب معرفی نمود. در حدیثی آمده است: پس از آنکه حضرت زهرا «علیها السلام» از دنیا رفت، طبق وصیت آن حضرت، امیرالمؤمنین علیه السلام شبانه مشغول غسل و کفن و دفن او شد. پس از تکمیل غسل و دفن، جنازه را از خانه بیرون آورد و سه شاخه از درخت خرما را آتش زد و جلو جنازه حرکت داد تا اینکه بر او نماز خوانده و شبانه دفن کرد. [۶۳۲]. هنگامیکه حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» به سوی بیت‌الاحزان رفت این شاخه‌های درخت نخل بود که سایبان او و فرزندان او شد و آن حضرت را از شدت گرما محافظت نمود و بالاخره در شب تاریک و غربت‌زده وفات فاطمه علیها السلام در پرتو آتش شاخه‌های نخل حضرت زهرا «علیها السلام» تشییع شد.

شبهای فاطمه

اشاره

یکی از ویژگی‌های اولیاء خدا دوستی با شب، و مأنوس بودن با خدا در خلوت‌های شبانه است. سهر و سحر هر دو برای اولیاء خدا دوست داشتنی است. با مراجعه به آیات قران و روایات اهل بیت و با مطالعه سیره اولیاء خدا به وضوح این حقیقت قابل اثبات است که همین شب به مقدار روز بلکه در نظر اولیاء خدا گرامی‌تر و پر برنامه‌تر می‌باشد. در اسلام ضمن آنکه دعوت و توصیه به استراحت و خواب شبانه شده است تشویق و ترغیب جدی هم برای احیاء شب و استفاده از اوقات شبانه هم به عمل آمده است. درخشانترین و پر معنی‌ترین اوقات اولیاء خدا شبهای باصفا و ملکوتی آنهاست. به چند آیه و روایت دقت کنید:

نزول قرآن در شب قدر

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ و ما أَذْرِيكَ ما لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ. [ما این قرآن عظیم‌الشان را در شب قدر نازل کردیم. چه تو را به عظمت این شب قدر آگاه تواند کرد؟ شب قدر از هزار ماه بهتر و برتر است.]

معراج پیامبر در شب

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ. [۶۳۳]. [پاک و منزّه است خدایی که شبی بنده خود محمد «صلى الله عليه وآله» را از مسجد الحرام به مسجد اقصایی که پیرامونش را

مبارک ساخت سیر داد تا آیات خود را به او بنماید که خدا به حقیقت شنوا و بیناست.]

مواعده خدا و موسی در شب

وَ وَاَعِدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَ اَتَمَمْنَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ قَالَ مُوسَى لِاَخِيهِ هَارُونَ اَخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَ اَصْلِحْ وَ لَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ. [۶۳۴]. [و با موسی، سی شب وعده و قرار نهادیم. چون پایان یافت ده شب دیگر بر آن افزودیم تا آنکه زمان وعده به چهل شب تکمیل شد به برادر خود هارون گفت: تو اکنون پیشوای قوم و جانشین من باش و راه اصلاح پیش گیر و پیرو اهل فساد مباش.]

تحصیل مقام محمود با شب زنده داری

وَ مِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا. [۶۳۵]. [و بعضی از شب را بیدار و متعجد باش که تهجد و نماز شب، خاص تو است؛ باشد که خدایت به مقام محمود مبعوث گرداند.] دستور شب‌خیزی به پیامبر «صلی الله علیه و آله» قَمِ اللَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا نَضِيْفَةً اَوْ اَنْقُصْ مِنْهُ قَلِيْلًا اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا. [۶۳۶]. [پای خیز شب را جز اندکی، نیمش را یا بکاه از آن اندکی یا بیفزای بر آن و بسرای قرآن را سرودنی.]

آثار شب زنده داری در کلام رسول خدا

وَ قَالَ «صلى الله عليه وآله»: عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَابُّ الصَّالِحِينَ فَبَلِّغُوا مِنْهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ تَكْفِيرٌ لِلذُّنُوبِ وَ مَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ وَ مَنَاهَةٌ عَنِ الْإِثْمِ [۶۳۷]. . نبی اکرم «صلی الله علیه و آله» فرمود: [شما را به شب‌خیزی سفارش می‌کنم که روش صالحین پیش از شما چنین بود. و پبای خاستن در شب انسان را به خدا نزدیک می‌کند و گناهان را می‌پوشاند و بیماری را از بدن دور می‌کند و انسان را از گناه باز می‌دارد.]

شب زنده داری خانوادگی

اشاره

وَ قَالَ «صلى الله عليه وآله»: مَنْ اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ وَ اَيَّظَ امْرَأَتَهُ فَصَلَّيَا رَكَعَتَيْنِ كَتَبْنَا مِنَ الذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيْرًا وَ الذَّاكِرَاتِ. [۶۳۸]. [پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» فرمود: هر کس پاسی از شب را بیدار شود و همسرش را بیدار کند و هر کدام دو رکعت نماز بجای آورند، هر دو از مردان و زنان ذاکر (که همواره به یاد خدا هستند) ثبت می‌شوند.] با این مقدمه کوتاه در موضوع شب و شب زنده‌داری مناسب است ضمن یادآوری و تذکر به اینکه یکی از القاب حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» لیلۃ‌القدر است و جا دارد در اطراف این لقب حضرت بارها و سالها فکر شود تا به زوایای پنهان شخصیت او بیشتر آشنا شویم، مروری بر شبهای فاطمه زهرا «علیها السلام» و چگونگی گذران این وقت در سیره آن بانوی گرامی داریم.

عبادهای شبانه فاطمه زهرا

قال الامام الحسن المجتبی «علیه السلام»: رَأَيْتُ أُمَّي فَاطِمَةَ «عَلَيْهَا السَّلَامُ» قَامَتْ فِي مِحْرَابِهَا لَيْلَةً جُمِعَتْهَا فَلَمْ تَزَلْ رَاكِعَةً سَاجِدَةً حَتَّى اتَّصَحَّ عَمُودُ الصُّبْحِ، وَ سَمِعْتُهَا تَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ تُسَمِّيهِمْ وَ تَكْثُرُ الدُّعَاءَ لَهُمْ، وَ لَا تَدْعُو لِنَفْسِهَا بِشَيْءٍ فَقُلْتُ لَهَا: يَا أُمَّاهُ! لِمَ لَا

تَدْعِينَ لِنَفْسِكَ كَمَا تَدْعِينَ لِغَيْرِكَ؟ فَقَالَتْ: يَا بَنِي! الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ. [مادرم فاطمه «علیها السلام» را دیدم که شب جمعه در محراب خویش (به عبادت) ایستاده و پیوسته در رکوع و سجود بود تا آنکه سپیده صبح بردمید، و از او می‌شنیدم که برای مردان و زنان مؤمن دعا می‌کرد و نامشان (بر زبان) جاری می‌ساخت و برایشان بسیار دعا می‌کرد ولی برای خویش هیچ دعا نمی‌کرد، پس به او گفتم: ای مادر! چرا همان گونه که برای دیگران دعا می‌کنی برای خود دعا نمی‌کنی؟ فرمود: ای پسرکم! نخست باید همسایگان را دریافت آنگاه به خانه پرداخت. [۶۳۹].]

کار شبانه فاطمه در خانه

حضرت زهرا «علیها السلام» چون زنان دیگر جامعه کار می‌کرد، گندم را با آسیاب دستی آرد می‌نمود، نان می‌پخت، کار روزانه را انجام می‌داد، به بچه‌داری و تربیت کودک توجه کامل داشت تا آنکه هر دو دست آن یگانه روزگار زخم شد، ناچار خدمت پدر رفت و فرمود: قَدْ مَجَلْتُ يَدَايَ مِنَ الرَّحَى، لَيْلَتِي جَمِيعًا دِيرُ الرَّحَى حَتَّى أَصْبِحَ، وَأَبُو الْحَسَنِ يَحْمِلُ حَسَنًا وَحُسَيْنًا. [یا رسول الله «صلی الله علیه و آله» هر دو دستم به علت آرد کردن گندم با آسیاب دستی ورم کرده، زخم شده است، دیشب را تا صبح به آرد کردن گندم مشغول بودم. امام علی «علیه السلام» فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام را نگهداری می‌کرد. [۶۴۰].]

میهمانداری شبانه فاطمه

مرد گرسنه‌ای در مسجد مدینه پیا خواسته گفت: "ای مسلمانان! از گرسنگی به تنگ آمده‌ام، مرا مهمان کنید. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله" فرمود: چه کسی این مرد را امشب مهمان می‌کند؟ حضرت علی «علیه السلام» فرمود: من یا رسول الله. کمی بعد وارد منزل شده از فاطمه زهرا «علیها السلام» پرسید: آیا غذایی در منزل داریم؟ مهمان گرسنه آورده‌ام. حضرت زهرا «علیها السلام» ایثارگرانه فرمود: مَا عِنْدَنَا إِلَّا قُوْتُ الصَّبِيِّهِ وَ لَكِنَّا نُؤَيِّرُ بِهِ ضَيْفَنَا. [در خانه ما غذایی نیست مگر به اندازه خوراک دختر بچه، اما امشب ایثار کرده گرسنگی را تحمل می‌کنیم و همین مقدار غذا را به مهمان می‌بخشیم. [۶۴۱].]

یاری خواهی شبانه و بسیج مردم بر علیه حکومت

منظور دعوتهای شبانه زهرا «علیها السلام» است. او پس از کودتای سقیفه دست حسنین را گرفته و با علی «علیه السلام» بر در خانه‌های مهاجر و انصار می‌رفت و از آنها در حمایت از علی «علیه السلام» یاری می‌طلبید. قال الباقر «علیه السلام»: إِنَّ عَلِيًّا حَمَلَ فَاطِمَةَ عَلِيٍّ حِمَارًا، وَسَارَبَهَا لَيْلًا إِلَى بُيُوتِ الْأَنْصَارِ يَسْأَلُهُمُ النَّصْرَةَ وَ تَسْأَلُهُمْ فَاطِمَةُ الْأَنْصَارِ لَهُ... [و آنها را به یاد بیعتشان در عقبه غدیر و دیگر سفارشهای رسول در حق علی «علیه السلام» و دریای فضایل او می‌انداخت تا شاید بتواند برای علی «علیه السلام» چهل یاور فراهم کند، زیرا از علی «علیه السلام» شنیده بود که می‌گفت: اگر چهل یاور داشتیم در خانه نمی‌نشستم و آنها هم یا در باز نمی‌کردند و جوابی نمی‌دادند و یا وعده می‌دادند اما حاضر نمی‌شدند. زهرا «علیها السلام» تا چندین شب این گونه عمل کرد، اما تنها چهار نفر بر سر قرار می‌آمدند.] و اگر می‌بینی که جای علی «علیه السلام» زهرا «علیها السلام» درها را می‌کوبد و به یاری علی «علیه السلام» دعوت می‌کند، گذشته از پیمان عقبه، به خاطر این نکته است که از علی «علیه السلام» کینه‌های بدر و احد و احزاب و... را به دل دارند. ولی از او کینه‌ای به دل ندارند و اگر علی «علیه السلام» او را سوار بر استر می‌نمود، با اینکه خانه‌ها به یکدیگر نزدیک بوده، و مدینه هم وسعتی نداشته، شاید به سبب کسالت و رنجوری او از مصائبی بود که بر او وارد آمده بود، به طوری که باید سواره برود. و اما اینکه چرا حسنین را به همراه خود می‌برد، نه باین خاطر است که ترحم آنان را برانگیزد، بلکه به خاطر زمینه‌هایی بود که رسول «صلی الله علیه و آله» بیدار و آگاه از قبل برای آن دو فراهم کرده بود، به طوری که با حضور این دو و

یادآوری آن زمینه‌ها، احتمال اینکه از خواب غفلت بیدار شوند بیشتر می‌شد. چون همه می‌دانستند که این دو در آیات مباحله و تطهیر و آیه یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیم و اسیرا داخلند. [۶۴۲].

عروسی فاطمه در شب

پیغمبر «صلی الله علیه و آله» به ام‌ایمن فرمود: "علی را نزد من حاضر کن". وقتی علی «علیه السلام» خدمت پیغمبر مشرف شد فرمود: "یا علی! آیا میل داری همسرت را به منزل ببری؟ عرض کرد: آری یا رسول الله". فرمود: "خدا مبارک کند، همین امشب یا فردا شب وسائل عروسی را فراهم می‌کنم". سپس به زناش فرمود: "فاطمه «علیها السلام» را زینت کنید و خوشبویش نمایید و اطاقی برایش فرش کنید تا مراسم عروسی را برگزار کنیم". پیغمبر اکرم به علی «علیه السلام» فرمود: "در عروسی باید ولیمه داده شود، من دوست دارم امتم در عروسیها ولیمه بدهند". سعد که در مجلس، حاضر بود عرض کرد: "من یک گوسفند برای جشن شما تقدیم می‌کنم". گروهی دیگر از اصحاب نیز در حدود توانایی خودشان کمک کردند. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به بلال فرمود: "یک گوسفند بیاور و به علی «علیه السلام» فرمود: حیوانی ذبح کن". نان هم تهیه کردند. سپس به علی «علیه السلام» فرمود: "هر که را می‌خواهی برای صرف غذا دعوت کن". علی بن ابیطالب «علیه السلام» گروه زیادی از اصحاب را دعوت نمود. گوشتها را پختند و بوسیله روغن و خرما و کشک غذائی تهیه نمودند. چون جمعیت مدعوین زیاد بود و وسائل پذیرائی نداشتند پیغمبر «صلی الله علیه و آله» دستور داد مهمانان جشن، ده نفر ده نفر داخل شوند و غذا میل کنند. در آن جشن تاریخی، عباس و حمزه عموهای پیغمبر و علی بن ابیطالب «علیه السلام» و برادرش عقیل از مدعوین پذیرایی می‌نمودند. سفره‌ای گسترده و اصحاب، ده نفر ده نفر داخل می‌شدند. بدین منوال گروه کثیری غذا خوردند. و به برکت دست رسول خدا «صلی الله علیه و آله» همه سیر شدند. سپس دستور داد بقیه غذاها را به خانه فقرا و بیچارگانی که از حضور در مجلس ولیمه معذور بودند ببرند. دستور داد یک ظرف غذا هم برای فاطمه و علی علیهما السلام کنار گذاشتند. [۶۴۳].

گریه‌های شبانه فاطمه

قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: ... إني لَمَّا رَأَيْتُهَا ذَكَرْتُ مَا يُصْنَعُ بِهَا بَعْدِي، كَأَنِّي بِهَا وَقَدْ دَخَلَ الذُّلُّ بَيْتَهَا، وَأَنْتِ هَكَتِ حُرْمَتَهَا، وَ غَضِبَتْ حَقُّهَا، وَمَنْعَتْ إِرْثَهَا، وَ كَسَّرَ جَبْئُهَا، وَ أَسْقَطَتْ جَنِينَهَا، وَ هِيَ تُنَادِي: يَا مُحَمَّدَاهُ، فَلَا تُجَابُ، وَ تَسْتَعِيْثُ فَلَا تُغَاثُ، فَلَا تَزَالُ بَعْدِي مَحْزُونَةً مَّكْرُوبَةً بَاكِيَةً، تَتَذَكَّرُ انْقِطَاعَ الْوَحْيِ عَنِ بَيْتِهَا مَرَّةً، وَ تَتَذَكَّرُ فِرَاقِي أُخْرَى وَ تَسْتَوْحِشُ إِذَا جَنَّهَا اللَّيْلُ لِفَقْدِ صَوْتِي الَّذِي كَانَتْ تَسْتَمِعُ إِلَيْهِ إِذَا تَهَجَّدَتْ بِالْقُرْآنِ ثُمَّ تَرَى نَفْسَهَا ذَلِيلَةً بَعْدَ أَنْ كَانَتْ فِي أَيَّامِ أَبِيهَا عَزِيْزَةً... [هنگامی که فاطمه «علیها السلام» را می‌بینم به یاد می‌آورم آنچه را که پس از من برای او رخ خواهد داد، گویی می‌بینم خواری در خانه‌اش وارد شده و حرمتش هتک گردیده و حقش پایمال گشته و از ارثش محروم شده و پهلویش شکسته گشته و جنینش سقط گردیده است درحالی که فریاد می‌زند: یا محمداه! ولی کسی پاسخش را نمی‌دهد و فریادرسی می‌جوید اما کسی به فریاد او نمی‌رسد و پس از من همواره اندوهگین و غمگین و گریان خواهد بود، گاهی انقطاع وحی را از خانه‌اش به یاد می‌آورد و گاهی هجران مرا، و هنگامی که شب بر آن خانه دامن می‌گسترده به هراس می‌افتد و شبهایی را به یاد آرد که در آن صوت قرآن مرا می‌شنید، آنگاه خویشتن را خوار بیند پس از آنکه در زمان پدرش عزیز بود. [۶۴۴].]

حالت‌های معنوی فاطمه در شب عروسی

در شب ازدواج، امام علی «علیه السلام»، فاطمه زهرا «علیها السلام» را نگران و گریان دید. فرمود: "چرا ناراحتی؟" پاسخ داد:

تَفَكَّرْتُ فِي حَالِي وَ أَمْرِي عِنْدَ ذَهَابِ عُمْرِي وَ نَزُولِي فِي قَبْرِي فَشَبَّهْتُ دُخُولِي فِي فِرَاشِي بِمَنْزِلِي كَمَا دُخُولِي إِلَى لَحْدِي وَ قَبْرِي فَأَنْشُدُكَ اللَّهُ إِنَّ قُومَتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَتَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى هَذِهِ اللَّيْلَةُ... [در پیرامون حال و رفتار خویش فکر کردم، به یاد پایان عمر خویش و منزلگاه دیگرم به نام قبر افتادم که: امروز از خانه شما منتقل شدم و روزی دیگر از اینجا به طرف قبر و قیامت خواهم رفت، در این آغازین لحظه‌های زندگی، تو را به خدا سوگند می‌دهم که بیا تا به نماز بایستیم تا با هم در این شب خدا را عبادت کنیم. [۶۴۵].]

شرح یک میهمانی بهشتی برای فاطمه در زمین

در یکی از روزهای سخت زندگی که گرسنگی بر خاندان پیامبر «صلی الله علیه و آله» فشار آورد حضرت فاطمه علیها السلام وضو گرفت و پس از خواندن دو رکعت نماز دست به دعا برداشت و عرض کرد: الهی و سیدی هذا محمد نبيك و هذا علي ابن عم نبيك الهی أنزل علينا مائدة من السماء كما أنزلته على بنی اسرائیل اكلوا منها و كفروا بها اللهم انزله علينا فانا بها مؤمنون. [خدایا! سرور! این پیامبر تو محمد «صلی الله علیه و آله» است و این علی علیه السلام پسر عموی پیامبر توست. ای خدای من! مائده‌ای از آسمان برایشان بفرست چنانکه بر بنی اسرائیل فرستادی و آنان از آن غذا خوردند و ناسپاسی کردند ای پروردگار من، آن مائده را بر ما فرو فرست که ما مؤمنانیم.] ناگهان ظرفی از غذا و طعام بهشتی نازل شد که بوی عطر آن منزل علی علیه السلام را معطر ساخت امام علی علیه السلام پرسید: ائی لک هذا؟ قالت: هو من عند الله فقال النبي صلى الله عليه وآله الحمد لله الذي اراني بتنا مثلها كمثل مريم كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقا قال يا مريم اني لك هذا؟ قالت هو من عند الله. [این غذای عطر آگین از کجاست؟ فاطمه علیها السلام پاسخ داد از جانب پروردگار است. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: حمد و ستایش خداوندی را که دختری به من عطا فرمود مانند حضرت مریم که هرگاه زکریای پیامبر «صلی الله علیه و آله» در محراب عبادت او حاضر می‌شد غذاها و میوه‌های رنگارنگ می‌دید، می‌پرسید: این غذاها از کجاست؟ مریم جواب می‌داد: از جانب پروردگار. در روزگار قحطی و گرسنگی اکثر مردم مدینه با مشکلات فراوانی زندگی می‌کردند و رسول خدا «صلی الله علیه و آله» سخت گرسنه بود و شب و روز برای مساکین و فقرا تلاش می‌کرد و گاهی سنگ بر شکم مبارک می‌بست تا درد گرسنگی قابل تحمل باشد. در آن روزهای سخت، درب خانه فاطمه علیها السلام را کوبید و فرمود: دخترم آیا چیزی در منزل داری که رفع گرسنگی نمایم؟ حضرت زهرا «علیها السلام» گفت: نه. رسول خدا بازگشت اما زهرای مطهر «علیها السلام» نتوانست تحمل کند و دست بر دعا برداشت غذایی معطر و پاکیزه از بهشت آورده شد تا چشمان فاطمه علیها السلام به غذای بهشتی و الطاف کریمانه الهی افتاد، فرمود: و الله لاوترن بها رسول الله علی نفسی و غیری [سوگند به خدا ایثار کرده و پیامبر را بر خود و دیگران مقدم می‌دارم.] آنگاه ظرف پر از غذا و گوشت بریان شده را برای رسول خدا فرستاد پیامبر «صلی الله علیه و آله» پرسید: من این لک هذا؟ [این غذا را از کجا آوردی؟] هو من فضل الله إن الله يرزق من يشاء بغير حساب. [این غذا از فضل و رحمت الهی است بدرستی که خداوند هر کسی را که بخواهد بدون حساب روزی می‌دهد. [۶۴۶].] شعب ابی طالب و فاطمه «علیها السلام» یکی از افتخارات مبارزاتی فاطمه زهرا «علیها السلام» در ایام کودکی و نوجوانی همراهی و همکاری با پیامبر عظیم‌الشأن اسلام و مؤمنین صدر اسلام در محاصره اقتصادی و تبعید سه ساله شعب ابی طالب است. شرایط دشواری که فضیلت‌های گوناگونی از فاطمه زهرا «علیها السلام» را به اثبات می‌رساند. چرا که تحمل زندگی در شعب ابی طالب که دارای شرایط سخت زیستی همچون کوره‌ای سوزان با صدها مشکل روحی و جسمی است خود می‌تواند نشان‌دهنده اراده ایمانی، توکل، استقامت، سخت‌کوشی و... در یک فرد باشد و فاطمه «علیها السلام» بعنوان قهرمانی جاودانه نه تنها یکروز و یک ماه بلکه سه سال پایداری در شعب ابی طالب را در راه اسلام و حفظ از ارزشهای دینی و اصول ایمانی خود و سه سال تبعید در سخت‌ترین شرایط ممکن را متحمل شده است و برق آفتاب و سرمای شب، بی‌پناهی، گرسنگی، غربت و مصیبت مرگ مادر، ناامنی و خوف بر جان پدر و خود، او را از پای در نیاورد. این دوره طلایی، نشانی برای

درخشش بخشی از کمالات و فضیلت‌های شخصیتی فاطمه زهرا «علیها السلام» است. در اینجا با بیان روایتی از حضرت امیرالمؤمنین «علیه السلام» همراه دیرینه فاطمه علیها السلام» در همه عرصه‌ها در موضوع فضیلت و هنگام ظهور آن به شرحی از قصه شعب ابی طالب به نقل از کتاب زهرا «علیها السلام» مولود وحی می‌پردازیم. قال علی «علیه السلام»: عند تعاقب الشداید تظهر فضائل الانسان. [۶۴۷]. [در هنگامه بارش مصائب و سختیها فضیلت‌های انسانها آشکار می‌گردد.] توضیح: نتیجه مشاوره و مذاکره هیئت عالی قریش تعهد نامه‌ای شد که دارای این موارد بود: ۱- هیچ چیز از مواد غذایی و غیر غذایی به محمد «صلی الله علیه و آله» و پیروانش ن فروشند. ۲- هیچ چیز از آنها خریداری نشود و هیچ نوع معامله‌ای با آنها نمایند. ۳- با محمد «صلی الله علیه و آله» و پیروان وی، هیچگونه معاشرت و رابطه‌ای نداشته باشند. ۴- نه به آنها دختر بدهند نه از آنها دختر بگیرند. ۵- در هر حادثه‌ای که برای آنها رخ داد، به طرفداری از مخالف آنها قیام کنند. ابوسفیان و تمام حاضرین، پس از امضای این تعهدنامه، از جا برخاسته، بسوی کعبه روان شدند و جمعیت هم بدنبال آنان آمده و ورقه عهدنامه را در داخل کعبه آویزان کردند و در مقابل بتها، قسم یاد نمودند که همیشه مواد آن را نصب‌العین داشته باشند، و همچنین قرار شد به سایر زعمای قریش و قبایل عرب هم بگویند که به مکه آمده و امضای خود را پای آن ورقه بگذارند، این پیمان سوم، از طرف کفار بطور جدی مورد اجرا قرار گرفت. معاملات و داد و ستد و هرگونه رابطه مردم با پیغمبر «صلی الله علیه و آله» و پیروانش قطع گردید، حتی دیگر آذوقه هم به آنها نمی‌فروختند. چند روز بر این منوال گذشت و زندگی بر آنها سخت شد، ناچار شدند از مکه خارج شوند. در نزدیکی مکه، دره‌ای بود بنام دره ابی طالب و ابوطالب در آنجا بنای کوچکی داشت. تبعید و سکونت اجباری پیغمبر «صلی الله علیه و آله» و اصحابش در دره، سه سال طول کشید، تمام آنها از بی‌غذایی مریض و ناتوان شده بودند و این مدت برای آنها و اطفالشان بی‌تلفات جانی نبود، صورت طفلک‌های معصوم از گرسنگی رنگ خاک گرفته بود؛ بدنشان مانند گنجشک بال شکسته‌ای می‌لرزید. در این درد و غم، دردانه رسول الله «صلی الله علیه و آله»، زهرا «علیها السلام» هم سهیم بود. خدیجه، مادری که این دختر آسمانی را از جانش گرامی‌تر می‌داشت، از گرسنگی و بی‌غذایی فرزند در سوز و گداز بود. چهره ماهرننگ دخترک را می‌دید و اشک می‌بارید و گاهی دختر از شدت گرسنگی و تاب بی‌غذایی به مادر پناه می‌برد؛ هنگامی خود را به دامن پدر می‌انداخت و زمانی هم در این مقاومت پی‌گیر پدر و مادر براه اجرای رسالت آسمانی فکر می‌کرد؛ و گویا از این صحنه‌های رقت بار برای آینده خود درس پایداری می‌گرفت. در یکی از روزها که دیگر گرسنگی رمقی در اعضای دخترک نگذارده بود، با صورت زعفرانی رنگ، دامن پدر را گرفت با صدای ضعیف و دلخراشی الحاح می‌کرد: یا ابة‌الجوع [پدر گرسنه‌ام]. مسلماً مشاهده این منظره برای یک پدر بسیار تأثر آور است خصوصاً هنگامی که در خود قدرت تحصیل قوت و غذایی نبیند که بتواند گرسنگی فرزند دل‌بندش را برطرف کند. اینجا بود که رسول الله «صلی الله علیه و آله» در مقابل این اظهار دختر، سخت ناراحت شد و مجبور شد از نیروی آسمانی و ولایت تکوینی خود استفاده کند؛ دست مبارک را بر سینه فرزند محبوبش گذاشت، سر را بطرف آسمان بلند کرد، لبان مبارک را به حرکت درآورد، توأم با یک توجه غیبی فرمود: اللهم مشیع الجاعة و رافع الوضعة لاتجع فاطمة. [ای خدای سیرکننده گرسنگان و فرازنده فرومایگان! دخترم فاطمه را گرسنه مگذار] عمران بن حصین که یکی از ناظرین جریان بود، می‌گوید: "دیدم بلافاصله زردی چهره زهرا «علیها السلام» برطرف شده و گونه‌های مبارکش گلگون شد" و از خود آن بانو نقل شده که فرمود: "بعد از آن دعای پدرم هیچگاه گرسنه نشدم" [۶۴۸].

شعرهای فاطمه

اشاره

فاطمه زهرا «علیها السلام» از بلاغت فوق‌العاده و مهارت در سخن در نثر و نظم برخوردار است. احادیث فاطمه علیها السلام و خطبه‌های آن بزرگوار در نثر، علاوه بر غنای محتوا بلاغت و شیرینی فوق‌العاده دارد علاوه بر این در تاریخ، بخشی از اشعار فاطمه «علیها السلام» در موارد زیر نقل شده است: ۱- در شب ازدواج ۲- در تربیت فرزند ۳- در همسرداری ۴- در برخورد با فقراء ۵- در رثای خود هنگام پرکشیدن از دنیا و یاد عاشورا ۶- در رثای پدر بزرگوار ما در این مجال به نقل برخی از آن اشعار می‌پردازیم. قابل تذکر است که مرثیه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» در عزای پدر بیشترین اشعار رسیده از حضرت است که در کتاب نهج‌الحیاء آمده است.

سروده زهرا در شب عروسی برای علی

حضرت زهرا «علیها السلام» در لحظه‌های آغازین زندگی زناشویی غنچه لب را به ستایش شوهر نمونه‌اش امام علی «علیه السلام» گشود و به شناساندن آن بزرگمرد پرداخت و فرمود: ۱- أَضْحَى الْفِخَارُ لَنَا وَعَزَّ شَامِخٌ وَلَقَدْ سَمَوْنَا فِي بَنِي عَدْنَانَ ۲- نِلْتَ الْعُلَا وَ عُلُوَّتَ فِي كُلِّ الْوَرَى وَ تَقَاصَرَتْ عَنْ مَجْدِكَ الثَّقَلَانِ ۳- أَعْنَى عَلِيًّا خَيْرٌ مَنْ وَ طَأَلْتَرَى ذَا الْمَجْدِ وَالْأَفْضَالِ وَالْإِحْسَانَ ۴- فَلَهُ الْمَكَارِمُ وَالْمَعَالِي وَالْحِجَابَ مَا نَحَتِ الْأَطْيَارُ فِي الْأَغْصَانِ [۱- افتخار و عزت والا از آن ما شد و ما در میان فرزندان عدنان سربلند شدیم. ۲- تو به بزرگی و برتری رسیدی و از همه آفریده‌ها والا-تر شدی و جن و انس از عظمت تو عقب ماندند. ۳- مقصودم علی است، بهترین کسی که گام بر خاک نهاده، بزرگوار و دارای احسان و نیکی. ۴- والا ییهای اخلاقی و بزرگی‌ها از آن اوست، تا آنگاه که مرغان بر شاخه‌ها به ترنم مشغولند.]

اشعار فاطمه در حال بازی و تربیت کودکان

حضرت زهرا «علیها السلام» آنگاه که کودکان خود را به بازی می‌گرفت و به تربیت روحی و پرورش جسمی عزیزان خود می‌پرداخت در قالب زیبای اشعار ادیبانه می‌فرمود: أَشْبَهَ أَبَاكَ يَا حَسَنُ وَأَخْلَعُ عَنِ الْحَقِّ الرُّسْنَ وَ اعْبُدِ إِلَهًا ذَا الْمَنَنِ وَ لَا تُؤَالِ ذَالِ الْإِحْنِ [حسن جان، مانند پدرت علی «علیه السلام» باش و ریسمان را از گردن حق بردار، خدای احسان کننده را پرستش کن و با افراد دشمن و کینه‌توز دوستی مکن] و آنگاه که امام حسین «علیه السلام» را بر روی دست نوازش می‌داد می‌فرمود: أَنْتَ شَبِيهٌ بِأَبِي لَسْتُ شَبِيهًا بِعَلِيٍّ [حسین جان تو به پدرم رسول‌الله صلی الله علیه و آله شباهت داری و به پدرت علی «علیه السلام» شبیه نیستی.] امام علی «علیه السلام» سخنان فاطمه علیها السلام را می‌شنید و تبسم می‌کرد. [۶۴۹].

سروده فاطمه در اطاعت از علی

روزی گرسنه‌ای درب منزل علی «علیه السلام» را کوبید و تقاضای کمک کرد. امام علی «علیه السلام» در قالب شعری زیبا نیازمندی آن گرسنه بینوا را به حضرت زهرا «علیها السلام» بازگو فرمود و تذکر داد اگر امکان دارد به او کمک شود. حضرت زهرا «علیها السلام» با شعر چنین پاسخ داد: أَمْرُكَ سَمِعْتُ يَا بَنَ عَمٍّ وَ طَاعَةٌ مَا بِي مِنْ لُؤْمٍ وَ لَا وَضَاعَةٌ أُطْعِمُهُ وَ لَا أَبَالِي السَّاعَةَ أَرْجُو إِذَا أَشْبَعْتُ مِنْ مُجَاعَةٍ [فرمان تو را ای پسرعمو بی‌درنگ اطاعت خواهم کرد از طرف من تو را در این پیشنهاد نه سرزنش و نه ملامتی خواهد بود. هم‌اکنون این گرسنه را اطعام می‌دهم و به یاد آینده خویش نخواهم افتاد و آرزو دارم با شکم گرسنه در راه خدا ایثار کنم.] [۶۵۰].

اشعار فاطمه در حال پرواز ملکوتی خود و در سوگ فرزندان خود

آنگاه که به یاد پرواز ملکوتی خویش افتاد به فضه فرمود: ۱- اِبْكِنِي اِنْ بَكَيْتَ يَا خَيْرِهَا دِ وَ اَسْبِلِ الدَّمْعَ فَهُوَ يَوْمُ الْفِرَاقِ ۲- يَا قَرِينِ اَلْبُتُولِ اَوْ صِيكَ بِالنَّسْلِ فَقَدْ اَصْبَحَا حَلِيفًا اَشْتِيَاقِ ۳- اِبْكِنِي وَ اِبْكِيكَ لِئَتَامِي وَ لَا تَنْسَ قَتِيلَ الْعِدَا بِطَفِّ الْعِرَاقِ ۴- فَارْقُوا اَصْبَحُوا يَتَامِي حَيَارِي اَخْلَفُوا اللّٰهَ فَهُوَ يَوْمُ الْفِرَاقِ ۱- اگر خواستی گریه کنی بر من گریه کن ای بهترین راهنما و اشکها را سرازیر کن که امروز روز جدایی است. ۲- ای همدم فاطمه! وصیت می‌کنم تو را به فرزندانم، که همدم شوق و محبت شده‌اند. ۳- بر من و بر یتیمانی گریه کن که در زمین عراق کشته دشمنی‌ها خواهند بود در حالیکه خدا را سوگند می‌خورد آن روز روز جدایی است. ۴- آن جدا ماندگانی که صبح می‌کنند در حالیکه یتیمان سرگردان آن بیابانند. [۶۵۱].

شفاعت و شافعه روز قیامت

روحهای پرکشیده و بزرگتر از هستی هرگز به فکر خود و دردهای خودشان نیستند. همیشه به یاد دیگران و رنجهایشان می‌سوزند و زهرا «علیها السلام» این پرکشیده از تمامی هستی این‌گونه بود و در اوج بود او از همان ابتدا به فکر امت رسول صلی الله علیه و آله بود. چه در هنگام عقد و چه در هنگام حشر. در هنگام عقد به پدر می‌گوید پدرجان همه دخترها مهریه خود را درهم و دینار قرار می‌دهند. پس چه فرقی بین من با آنهاست من می‌خواهم مهریه خود را شفاعت از گناهکاران امت شما قرار دهم. این درخواست مورد قبول خدای سبحان واقع شد و جبرئیل فرود آمد و ورقه‌ای از حریر آورد که این مهریه در آن نوشته شده بود. چون هنگام مرگش فرا رسید وصیت کرد آن ورقه را در کفش قرار دهند و روی سینه‌اش قرار دهند. و فرمود در هنگام حشر این ورقه را به دست گیرم و از گناهکاران امت پدرم شفاعت کنم. [۶۵۲]. از محمد بن مسلم روایت شده که گوید: "از حضرت باقر «علیه السلام» شنیده‌ام که می‌فرماید: حضرت زهرا «علیها السلام» را در مدخل جهنم توقیفی ویژه می‌باشد. در روز قیامت بر پیشانی هر کس مؤمن یا کافر بودن او نگاشته شده است به آن دوستی که گناهان زیادی انجام داده است دستور داده می‌شود که وارد آتش بشود. حضرت بین دو چشم او می‌خواند که وی دوستدار اهل بیت است. آنگاه او می‌گوید ای خدا و ای مولای من! تو مرا فاطمه علیها السلام نامیدی و به وسیله من آن کس را که من و ذریه‌ام را دوست می‌داری، از آتش جدا می‌سازی و وعده تو راست است و تو از نویدی که داده‌ای تخلف نمی‌کنی. خداوند متعال می‌فرماید: راست می‌گویی ای فاطمه، من تو را فاطمه نامیدم و به وسیله تو کسی که تو را دوست داشته و به ولایت پذیرفته و ذریه تو را دوست داشته و به ولایت پذیرفته باشد از آتش نجات می‌دهم. وعده من حق است و از نویدی که داده‌ام تخلف نخواهم کرد از آن جهت برای این بنده‌ام فرمان داده‌ام که به آتش برده شود تا تو درباره او شفاعت کنی تا برای فرشتگان و پیامبران و رسولانم و کسانی که در این جایگاه ایستاده‌اند قدر و منزلت تو در نزد من روشن شود که هر کس را بر پیشانی‌اش بخوانی مؤمن است دستش را بگیری و به بهشت واردش سازی [۶۵۳]. حضرت باقر «علیه السلام» فرمود: "به خدا سوگند ای جابر آن حضرت در آن روز شیعیان و دوستان خود را بسان پرنده‌ای که دانه بد را از دانه خوب تشخیص داده بر می‌چیند شناسایی کرده جدا می‌سازد." هنگامی که بر در بهشت شیعیانش اطراف او جمع شدند خداوند به دل آنها می‌افکند که بایستند و روی برگردانند و پشت سرشان را نگاه کنند. خداوند به آنها می‌فرماید: "ای دوستان من! به چه چیز نگاه می‌کنید و چرا روی برگردانده‌اید با اینکه فاطمه دختر حبیب من، درباره شما شفاعت کرده است؟" می‌گویند: "پروردگارا! می‌خواهیم قدر و ارزش خود را در این روز بدانیم." خداوند می‌فرماید: "ای دوستان من! برگردید و به کسی که شما را به خاطر دوستی فاطمه «علیها السلام» به شما جام آبی داده و به کسی که درباره محبت فاطمه علیها السلام غیبتی را از شما برطرف ساخته، نگاه کنید، دستش را گرفته او را وارد بهشت کنید!"

شکایت فاطمه از قطع وحی

یکی از اندوه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» در فقدان پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» اندوه معنوی از قطع ارتباط بین زمین و آسمان و قطع وحی و عدم ارتباط ملائکه با زمینیان بود. فاطمه زهرا «علیها السلام» که اهمیت وحی و نزول جبرئیل را بر زمین می‌داند و خود از ملکوتیان است و از برکات این ارتباط خبر دارد، در اندوهی بزرگ به سر می‌برد اما آنچه قابل دقت است اینکه پس از این شکایتها جبرئیل امین بر خانه فاطمه «علیها السلام» فرود آمده و از اخبار آسمان، جان او و علی علیهما السلام را سیراب نمود و نتیجه این اتصال و ارتباط کتابی معروف به نام صحیفه فاطمیه شد. در این جا به نقل دو روایت در تأسف شدید فاطمه زهرا «علیها السلام» از قطع وحی دقت کنید. ۱- از معاذ بن جبل نقل شده است که فاطمه «علیها السلام» پس از وفات رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فراوان می‌گریست و می‌فرمود: قالت: يَا أَبَتَاهُ. إِلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهُ، انْقَطَعَتْ عَنَّا أَخْبَارُ السَّمَاءِ لَا يَنْزِلُ الْوَحْيُ إِلَيْنَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ أَبَدًا. [آه ای پدر پس از تو باید شکوه‌های دل را به حضرت جبرئیل گفت، آه که با وفات تو خبرهای آسمانی قطع شد و دیگر برای همیشه از طرف خدا وحی فرود نیامد. [۶۵۴]. ۲- از أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ روایت شده که حضرت زهراء «علیها السلام» پس از پیامبر «صلی الله علیه و آله» با غم و اندوه می‌گریست و می‌فرمود: قالت: إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، انْقَطَعَ عَنَّا خَبَرُ السَّمَاءِ. [همه از خدائیم و بسوی او باز می‌گردیم، آه که با وفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» رشته وحی و اخبار آسمانی قطع گردید. [۶۵۵].

شک در تسبیحات حضرت زهرا

اگر انسان در عدد تسبیح شک نماید، در صورتی که از محل آن نگذشته باشد، باید بنا را بر کمتر بگذارد؛ و اگر اشتباه کند و بر تعداد تکبیرها یا غیر آن بیفزاید، باید دست از زیادی بردارد و بنا را بر سی و چهار یا سی و سه بگذارد و در چنین موردی بهتر است در تکبیر و تحمید، نه در تسبیح (سبحان الله) بنا بگذارد که یکی کم است و سپس با گفتن یکمرتبه، عدد را تکمیل کند. [۶۵۶]. امام صادق «علیه السلام» می‌فرماید: إِذَا شَكَّكَتَ فِي تَسْبِيحِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ «علیها السلام» فَأَعِدْ. [هر گاه در اعداد تسبیح حضرت زهراء «علیها السلام» شک کردی، پس اعاده کن. [۶۵۷].

شکوه‌های افشاگرانه فاطمه زهرا

اشاره

فاطمه زهرا «علیها السلام» از مردم ساکت و بی‌وفا و فراموش کار و از خلفای جور شکایتها و شکوه‌ها دارد. گاهی این شکوه‌ها را در قالب دعا بیان داشته و گاهی در قالب درد دل با زنان انصار و یا ام سلمه (از زنان شایسته صدر اسلام) ابراز می‌داشت. فاطمه زهرا «علیها السلام» در این شکوه‌ها دست به افشای اخلاقیات و روحیات امت و خلفا زده است که در اینجا در ابتدا ما با استفاده از چند نقل رسیده از حضرت زهرا «علیها السلام» فهرستی از شکوه‌ها و افشاگریها را می‌آوریم و سپس به نقل روایتها می‌پردازیم.

فهرست شکوه‌ها در روایت اول

۱- شکوه از فقدان رسول الله «صلی الله علیه و آله» ۲- شکوه از ارتداد امت پیامبر «صلی الله علیه و آله» ۳- شکوه از غصب خلافت با اینکه در قرآن به آن تصریح شده است و در لسان پیامبر «صلی الله علیه و آله» نیز به آن تصریح شده است. از حضرت امام صادق علیه السلام نقل است که فرمود: حضرت فاطمه «علیها السلام» از امت ساکت و بی‌تفاوت و از ابوبکر و عمر، در پیش پروردگار خود شکوه‌ها مطرح می‌کرد و در حالیکه اشکهای او جاری بود می‌فرمود: قالت: اللَّهُمَّ إِلَيْكَ نَشْكُو فَقَدْ نَبَّيْكَ وَرَسُولَكَ وَصَفِيَّكَ وَارْتِدَادِ أُمَّتِهِ وَ مَنْعُهُمْ إِيَّانَا حَقًّا الَّذِي جَعَلْتَهُ لَنَا فِي كِتَابِكَ الْمُنزَّلِ عَلَى نَبِيِّكَ بِلِسَانِهِ. [۶۵۸]. [پروردگارا به سوی تو شکایت می‌کنم

اندوه از دست دادن پیامبر «صلی الله علیه وآله» و فرستاده و برگزیده‌ات را. و به تو شکایت می‌کنم از ارتداد امت پیامبر «صلی الله علیه وآله» و این که حق ما را از ما باز داشتند، همان حق (ولایت و رهبری) را که در قرآن کریم خود بر پیامبر اسلام و با زبان او نازل فرمودی. [

فهرست شکوه‌ها در روایت دوم

۴- شکوه از مصیبت‌ها بخاطر فقدان نبی ۵- شکوه از مصیبت‌ها به سبب ستم در حق وصی پیامبر، علی علیه السلام و هتک حرمت او ۶- شکوه از منافقین و انتقام‌جویی آنان از علی علیه السلام به خاطر مجاهدتهای او در جنگ بدر و احد ۷- افشای وجود بانندی از منافقین در بین مسلمانان و فرصت‌طلبی آنان پس از رحلت رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ۸- شکایت از جرأت منافقین بر اهل بیت علیهم السلام ۹- شکایت از بازیچه قرار گرفتن امر حکومت در دست منافقین و ناهلان ۱۰- شکایت از عدم حفظ امانت رسالت و عدم اعتناء به کفالت علی علیه السلام بر مؤمنین ۱۱- افشای کینه‌توزیهای منافقین در حق اهل بیت ۱۲- شکایت از انواع مصائب وارده بر اهل بیت ۱۳- افشای قطع نمودن رشته‌های ایمان ۱۴- شکوه از انتقام‌جویی منافقین به سبب کشته شدن آباء و اجدادشان، از اهل بیت ۱۵- شکوه از مغرور شدن و فریب مظاهر دنیایی را خوردن و فریفته ریاست شدن منافقین ام سلمه می‌گوید: "خدمت حضرت زهرا «علیها السلام» رسیدم و پرسیدم: ای دختر رسول خدا! شب را چگونه صبح کردی؟ حالت چگونه است؟ فرمود: "قالت: أَصَبَحْتُ بَيْنَ كَمَدٍ وَ كَرْبٍ، فَقَدَ النَّبِيُّ وَ ظَلِمَ الْوَصِيُّ، هُتِكَ وَاللَّهِ حِجَابُهُ مِنْ أَصِيبَتِ إِمَامَتِهِ مُقْتَضَةً عَلَى غَيْرِ مَا شَرَعَ اللَّهُ فِي التَّنْزِيلِ، وَ سَنَّهُ النَّبِيُّ فِي التَّأْوِيلِ، وَ لَكِنَّهَا أَحْقَادٌ يَدْرِئُهُ وَ تَرَاثٌ أُحْدِيئُهُ كَانَتْ عَلَيْهَا قُلُوبُ النِّفَاقِ مُحْتَمِلَةً لِأَمْكَانِ الْوَشَاةِ، فَلَمَّا اسْتَيْهَدَفَ الْأَمْرُ أُرْسِلْتِ عَلَيْنَا شَائِبُ الْأَثَارِ مِنْ مَخِيلَةِ الشَّقَاقِ، فَيَقْطَعُ وَ تَرَا لِيْمَانَ مِنْ قَبِيئِي صُدُورَهَا، وَ لَبِئْسَ عَلَى مَا وَعَدَ اللَّهُ مِنْ حِفْظِ الرَّسَالَةِ وَ كِفَالَةِ الْمُؤْمِنِينَ، أَحْزَرُوا عَائِدَتَهُمْ غُرُورَ الدُّنْيَا بَعْدَ إِنْتِصَارِ مَمْنٌ فَتَكَ بِأَبَائِهِمْ فِي مَوَاطِنِ الْكُرُوبِ وَ مَنَازِلِ الشَّهَادَاتِ. [۶۵۹]. [صبح کردم در میان حزن شدید و اندوه عظیم، در حالیکه پیامبر رفته، و وصی او مظلوم شده است، سوگند به خدا، حشمت و عظمت آنکس دریده و نابود شد که برخلاف حکم خدا در قرآن، و سنت و سفارش پیامبر اسلام در تأویل و تفسیر قرآن، حق امامت او را غصب کرده و به دیگران سپردند، اینگونه برخوردارهای خصمانه، از کینه‌توزیهای جنگ بدر و خون‌خواهی کشتگان جنگ احد آنهاست که در درون قلب نفاق‌آمیز و اندیشه فتنه‌انگیزشان پنهان بوده است و تاکنون جرأت اظهار آن را نداشتند تا در آن هنگام که حکومت الهی بازیچه دست قدرت‌طلبان گردید و امام بحق منزوی شد، آتش کینه‌های دیرینه‌شان زبانه کشید و باران مصیبت‌ها و مشکلات را بر ما باریدند، و رشته‌های ایمان را دریدند و نسبت به وعده‌های الهی که بر همه واجب فرموده بود در حفظ و پاسداری از رسالت پیامبر «صلی الله علیه وآله» و دفاع از پرهیزکاران و مؤمنان، چه بد و زشت عمل کردند. اما افسوس که در جهت انتقام گرفتن از پدران مشرک و منافق خود که در جنگهای اسلامی کشته شدند و علیه اسلام جنگیدند، به دنیا روی آوردند، و فریب دنیا را خوردند.]

شکوه‌های فاطمه با پدر

یا أَبَتَاهُ أَمْسَيْنَا بَعْدَكَ مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ. [ای پدر ما بعد از تو از مستضعفین گردیدیم.] یا ابته اصبحت الناس عنا معرضين، و لقد كنا بك معظمين في الناس غير مستضعفين. [ای پدرم، صبح کردم در حالی که مردم از ما روی گردان شده‌اند و در زمان شما بزرگ و قابل احترام و با عزت بودیم.] قالت: انْقَطَعَتْ بِكَ الدُّنْيَا بِأَنْوَارِهَا، وَ زَوَتْ زَهْرَتُهَا، وَ كَانَتْ بِبَهْجَتِكَ زَاهِرَةً، فَقَدِ اسْوَدَّ نَهَارُهُ فَصَارَ يَحْكِي خَنَادِسَهَا، رَطْبُهَا وَ يَابِسَهَا. یا أَبَتَاهُ لَا زِلْتُ آسَفَةً عَلَيْكَ إِلَى التَّلَاقِ، یا أَبَتَاهُ زَالَ غِضْضِي مُنْذُ حَقِّ الْفِرَاقِ، مَنْ لِلْأَرَامِلِ وَ الْمَسَاكِينِ، وَ مَنْ لِلْأُمَّةِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ، یا أَبَتَاهُ أَمْسَيْنَا بَعْدَكَ مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ. یا أَبَتَاهُ أَصِيبَتِ النَّاسِ عَنَّا مُعْرِضِينَ، وَ لَقَدْ كُنَّا بِكَ

مُعْظَمِينَ فِي النَّاسِ غَيْرِ مُسْتَضْعَفِينَ فَأَيُّ دَمْعَةٍ لِفِرَاقِكَ لَا تَنْهَمِلُ وَ أَيْ حُزْنٍ بَعْدَكَ عَلَيْكَ لَا يَتَّصِلُ. وَ أَيْ جُفْنٍ بَعْدَكَ بِاللَّيْلِ يَكْتَحِلُ. وَ أَنْتَ رَبِّعِ الدِّينَ وَ نُورِ النَّبِيِّينَ فَكَيْفَ لِلْجِبَالِ لَا تَمُورُ، وَ لِلْبِحَارِ بَعْدَكَ، لَا تَعُورُ وَ الْأَرْضُ كَيْفَ لَمْ تَزَلْزَلْ، رُمِيَتْ يَا أَبْتَاهُ بِالْخَطْبِ الْجَلِيلِ، وَ لَمْ تَكُنْ الرِّزِيَّةَ بِالْقَلِيلِ وَ طُرِفَتْ يَا أَبْتَاهُ بِالْمَصَابِ الْعَظِيمِ، وَ بِالْقَادِحِ الْمَهُولِ بَكْتِكَ. يَا أَبْتَاهُ الْأَمْلَاقُ، وَ وَقَفَتْ الْأَفْلَاقُ. فَمِثْرُكَ بَعْدَكَ مُسْتَوْحِشٌ، وَ مِحْرَابُكَ مِنْ مُنَاجَاتِكَ وَ قَبْرُكَ فَرِحَ بِمُؤَارَاتِكَ وَ الْجَنَّةُ مُشْتَاقَةٌ إِلَيْكَ وَ إِلَى دُعَائِكَ وَ صِلْمَوَاتِكَ. [۶۶۰]. [ای پدر! دنیا به دیدار تو با رونق و بها بود، و امروز در سوگواری تو انوار او بریده و گلهای او پژمرده است، و خشک و تر آن حکایت از شبهای تاریک می‌کند، ای پدر! از آن لحظه که جدایی پیش آمد، خواب از چشمم گریخت. ای پدر! کیست از این پس که بیوگان و مسکینان را رعایت نماید، و امت را تا قیامت هدایت فرماید. ای پدر! ما در حضور تو عظیم و عزیز بودیم، و بعد از تو ذلیل و زبون آمدیم، کدام سرشک است که در فراق تو روان نمی‌شود، و کدام حزن و اندوه است که بعد از تو پیوسته نمی‌گردد، و کدام چشمست که پس از تو سر مه خواب می‌کشد؟ تو بودی بهار یزدان، و نور پیغمبران، چه افتاد کوهسارها را که فرو نمی‌ریزد، و چه پیش آمد دریاها را که فرو نمی‌رود، چگونه است که زلزله‌ها زمین را فرو نمی‌گیرد. ای پدر! در بلا و رنجی عظیم و مصیبتی شگرف افتادم، و در زیر بار گران و هولناک ماندم. ای پدر! فرشتگان بر تو بگریستند، و افلاک در ایستادند، و منبر تو بعد از تو وحشت‌انگیز و بدون استفاده گشت و محراب بی‌مناجات تو معطل ماند و قبر تو به پوشیده داشتن تو خوشحال گشت و بهشت به زیارت تو و دعای تو مشتاق آمد.] حادثه عظیم و غمبار رحلت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله، امت را غرق در ماتم کرده بود و فاطمه «علیها السلام» هم در فراق پدر می‌سوخت و شاهد غربت و انزوای اسلام بود. از یک سو قدرت طلبیها و زنده شدن دوباره ارزشهای جاهلی را مشاهده می‌کرد و از سویی دیگر تهاجم و تجاوز به حریم حرمت ولایت را نظاره گر بود، کوهی از غمها و دردها، بر جان نورانش سنگینی می‌نمود که درد آلود و سوزناک لب به فریاد گشود و خطاب به پدر چنین فرمود: قالت یا أَبْتَاهُ مَا أَعْظَمَ ظُلْمِيَةَ مَجَالِسَيْكَ، فَوَا أَسَفَاهُ عَلَيْكَ الْإِلَى أَنْ أُقَدِمَ عَاجِلًا عَلَيْكَ وَ أَثْكَلَ أَبُو الْحَسَنِ الْمُؤْتَمِنُ أَبُو وَلَدَيْكَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ أَحْوَكَ وَ وُلَيْكَ وَ حَبِيْبِكَ وَ مَنْ رَبَّيْتَهُ صَغِيرًا وَ آخِيْتَهُ كَبِيرًا وَ أَجَلِي أَحْبَابِيكَ وَ أَصْحَابِيكَ إِلَيْكَ، مَنْ كَانَ مِنْهُمْ سَابِقًا وَ مُهَاجِرًا وَ نَاصِرًا، وَ أَوْلَهُمْ سَابِقًا إِلَى الْإِسْلَامِ، وَ مُهَاجِرَةً إِلَيْكَ يَا خَيْرَ الْأَنْامِ فَهَا هُوَ يُسَاقُ فِي الْأَسْرِ كَمَا يُسَاقُ الْبَعِيرُ. وَ الثَّكُلُ شَامِلُنَا وَ الْبُكَاءُ قَاتِلُنَا وَ الْأَسَى لِأَزْمِنَا، وَ مُحَمَّدَاهُ وَ آبَاهُ، وَ حَبِيْبَاهُ، وَ أَبَا الْقَاسِمِ مَاهُ، وَ أَحْمَدَاهُ، وَ أَقْلَهُ نَاصِرَاهُ، وَ أَوَّلَ كُرْبَتَاهُ، وَ أَحْزَنَاهُ، وَ أَمْصَةَ بَيْتَاهُ. [ای رسول الله «صلی الله علیه و آله»، پدرجان، دریغ و آه از فراق تو، ای پدر چه بسیار بزرگ است تاریکی و ظلمتی که در مجالس پس از تو مشاهده می‌گردد، و من دور مانده از جناب تو دریغ و افسوس می‌خورم که هر چه زودتر نزد تو آیم. پدرجان! در عزای تو اباالحسن امیرالمومنین «علیه السلام» سوگوار است، پدر دو فرزندت حسن و حسین علیهما السلام، برادر و امام برگزیده و دوست بی‌مانند تو، هم او که تو او را در کودکی بزرگ و تربیت کردی و سپس برادرت خواندی و از بزرگترین دوستان تو و محبوبترین اصحاب تو در پیشگاه تو بود، او که در پذیرش اسلام از همه پیشی گرفته و هجرت کرد. ای پدر بزرگوار و ای بهترین انسانها، اکنون بیا و بنگر که امام برگزیده تو را اسیر گونه به طرف بیعت تحمیلی می‌کشند و می‌برند. پدرجان، غم سوگواری تو ما را فرو گرفته و در هم کوبیده است و گریه‌های مداوم، قصد جان ما را دارد، و بد روزگاری دامنگیرمان شده است. آنگاه فریاد سختی بر آورد و فرمود: فریاد یا محمد، فریاد ای دوست، فریاد ای پدر، فریاد ای اباالقاسم، فریاد ای احمد، فریاد از کمی یاران و یاوران، فریاد از ناله بسیار، فریاد از مشکلات فراوان، فریاد از مصیبت و اندوه زیاد، فریاد از مصیبت جانکاه. پس از آن سخنان درد آلود و غمبار صیحه‌ای زد و بیهوش بر زمین افتاد. [۶۶۱].

شناخت فاطمه زهرا از طریق شناخت حضرت علی

قال الله تبارك و تعالی: وَ إِذْ أَلْفُفُوسُ زُوِّجَتْ [و هنگامی که نفوس خلق همه با همجنس خود در پیوندند. [۶۶۲].] قال الصادق «علیه

السلام): لَوْلَا أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ «عليه السلام» لِفَاطِمَةَ مَا كَانَ لَهَا كُفُوٌ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ آدَمَ وَمَنْ دُونَهُ. [اگر خدای تبارک و تعالی امیرالمؤمنین علی «علیه السلام» را برای فاطمه خلق نکرده بود برای او همتایی بر روی زمین از آدم «علیه السلام» گرفته تا دیگران وجود نداشت. [۶۶۳].] بنا بر این روایت فوق حضرت زهرا «علیها السلام» تنها همتا و کفو علی «علیه السلام» در همه ابعاد شخصیتی و شئون می‌باشد لذا شناخت علی «علیه السلام» و معرفت به کمالات او علاوه بر بُعد امام‌شناسی خود شاخص و راهنمایی برای شناخت همتا و کفو او حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. اگر علی «علیه السلام» انسان کامل و مظهر اسم اعظم الهی است اگر او تجلی همه اسماء و صفات حضرت حق است و اگر او همه ارزشهای انسانی را در حدّ عالی و هماهنگ در خود دارد تا آنجا که او را جامع اضداد در صفات و خصوصیات می‌دانند. اینها همه در حقیقت در حکم آئینه‌ای برای نمایش شخصیت و معرفی کفو علی «علیه السلام» حضرت زهرا «علیها السلام» هم خواهد بود. به عبارتی همه خطوط و نقشهای موجود در شمائل ظاهر و باطن علی «علیه السلام» در شمائل و چهره‌پردازی ظاهری و باطنی حضرت زهرا «علیها السلام» هم وجود دارد چرا که او تنها همتا برای علی «علیه السلام» خواهد بود. بنابراین مطالعه ابعاد شخصیتی حضرت علی «علیه السلام» علاوه بر عرفان نسبت به او راهی غیرمستقیم برای شناخت کفو او هم خواهد بود. [۶۶۴].

شناسنامه حضرت زهرا

اشاره

نام: فاطمه، زهرا «علیها السلام» شهرت: سیده نساء العالمین (لازم به ذکر است حضرت زهرا «علیها السلام» مجموعاً دارای ۲۰۰ اسم و لقب و کنیه می‌باشند) کنیه: ام‌الحسن، ام‌الحسین، ام‌النجباء، ام‌اینها، ام‌الاکخیار، ام‌الازهار نام پدر: احمد، محمد و... نام مادر: خدیجه تاریخ تولد: ۲۰ جمادی الآخر روز تولد: جمعه ساعت تولد: سحر گاهان محل تولد: مکه، خانه خدیجه تاریخ ازدواج: سال دوم هجرت در سن ۹ سالگی نام همسر: علی فرزندان ذکور: حسن، حسین و محسن. فرزندان مؤنث: زینب، ام‌کلثوم. نوع زایمان: طبیعی تغذیه: شیر مادر و زبان رسول الله نام ماماها: چهار زن برگزیده: آسیه، مریم، حوا، کلثوم (خواهر حضرت موسی) [۶۶۵]. نام پرستاران: ده حورالعین بهشتی و فرشتگان ... وَ دَخَلَ عَشْرًا مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ مَعَهَا طَسْتٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَ إِبْرِيْقٌ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ فِي الْإِبْرِيْقِ مَاءٌ مِنَ الْكُوْثَرِ فَتَنَاوَلْتُهُ الْمَرْءَةُ الَّتِي كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهَا فَغَسَلَتْهَا بِمَاءِ الْكُوْثَرِ وَ أَخْرَجَتْ خِرْقَتَيْنِ بَيْضَاوَتَيْنِ، أَشَدَّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ، وَ أَطْيَبُ رِيحًا مِنَ الْمِسْكِ وَ الْعَنْبَرِ، فَلَفَقَتْهَا بِوَاحِدَةٍ، فَتَعَنَّتْهَا بِالثَّانِيَةِ. [...] این هنگام ده تن حورالعین درآمدند، و با هر یک طشتی از فردوس و ابریقی از آب کوثر بود، آن یک که در پیش روی فاطمه جای داشت آن طشت و ابریق را فرا گرفت و فاطمه را با آب کوثر بشست و در خرقة سفیدی که از شیر سفیدتر و از مشک و عنبر بویاتر بود برآورد، یکی را به جای قماط (قنடைقه) بکار بست و با آن دیگر سر و تن مبارکش را محفوف (پیچیده) داشت. [۶۶۶].] پرستاران با طشت و ابریق نوزاد را به آب کوثر شستند و دادند و دو پارچه سفید و معطر یکی را همچون قنடைقه و دیگر را بر سر و بدن او پیچیدند.

حالات کودک در هنگام تولد

شهادت به یگانگی خدا در رسالت رسول خدا و خلافت علی «علیه السلام» و اولاد خود می‌داد و هنگامی که متولد شد به سجده افتاد. ... ثُمَّ اسْتَنْطَقَتْهَا فَطَقَتْ فَاطِمَةُ بِالشَّهَادَتَيْنِ وَ قَالَتْ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنَّ بَعْلِي سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ وُلِدِي سَادَةُ الْأَسْبَاطِ. [چون از فاطمه خواستار گفتار گشت، آغاز سخن نمود و گفت: شهادت می‌دهم به وحدانیت خدا، و نبوت پدرم محمد مصطفی «صلی الله علیه و آله» و وصایت شوهرم علی مرتضی، و سیادت فرزندانم ائمه هدی، آنگاه بر آن جماعت سلام

داد، و هر یک را به نام یاد کرد و بر روی او تبسم فرمود. پس بشارت دادند اهل آسمان‌ها بعضی مر بعضی را به دلالت فاطمه و نوری در آسمان پدیدار شد که تا آن زمان فرشتگان دیدار نکرده بودند. [۶۶۷]. [فَوَلَدَتْ فَاطِمَةً، فَوَقَعَتْ عَلَى الْأَرْضِ سَاجِدَةً رَافِعَةً إِصْبَعَهَا]. [۶۶۸]. [فاطمه متولد شد در حالیکه بر سجده افتاده بود.]

شوق و شادمانی فاطمه در بستر شهادت

قالت: يا اباالحسن، رَقَدْتُ السَّاعَةَ فَرَأَيْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» فِي قَصْرِ مِنَ الدَّرِّ الْأَبْيَضِ، فَلَمَّا رَأَيْتَنِي قَالَ «صلى الله عليه وآله» هَلْمِي إِلَيَّ يَا بِنْتِي فَأَتَانِي إِلَيْكَ مُشْتَاقٌ فَقُلْتُ وَاللَّهِ إِنِّي لِأَشَدُّ شَوْقًا مِنْكَ إِلَيَّ لِقَائِكَ، فَقَالَ: أَنْتِ اللَّيْلَةُ عِنْدِي وَهُوَ الصَّادِقُ لِمَا وَعَدَ وَالْمُؤَفِّي لِمَا عَاهَدَ. [ای اباالحسن، در همین ساعت به خواب رفتم، پس محبوبم رسول خدا را در قصری از مروارید سفید دیدم، چون مرا دید، فرمود: دخترم! به نزد من بشتاب که سخت مشتاق توام، بی‌صبرانه پاسخ دادم: سوگند به خدا پدرجان، اشتیاق من برای زیارت شما شدیدتر است، در این هنگام پدرم فرمود: تو امشب در پیش ما خواهی بود، علی جان! رسول خدا آنچه وعده دهد راست است و به آنچه عهد و پیمان بنده وفا می‌کند. [۶۶۹].]

شهادت به ناحق بر علیه فاطمه زهرا

یکی از رذائل اخلاقی که از جمله گناهان بزرگ هم به حساب می‌آید شهادت به ناحق دادن بر علیه فردی از افراد مسلمان می‌باشد بخصوص اگر فرد محق، فردی متعالی و دارای شخصیتی الهی و معصوم باشد این جرم دارای ابعاد گسترده‌تری می‌شود. در صدر اسلام یکی از راههای غیرمشروعی که حکام سیاسی برای غصب فدک پیمودند جعل و تحریف گفتار رسول الله صلی الله علیه وآله و آنگاه شهادتها و گواهی‌های دروغین را در تأیید این کلام نبوی ترویج دادن و بالاخره در نهایت جواز شرعی ساختن برای ضربه (اقتصادی و سیاسی) زدن به اهل بیت عصمت و طهارت بوده است. حضرت زهرا «علیها السلام» در پی دادخواهی خود در برابر خلیفه اول هنگامی که دلیل غصب فدک را از او مطالبه می‌کند او در جواب، شهادت و گواهی عایشه و عمر را مطرح می‌کند و همین جاست که فاطمه زهرا «علیها السلام» به گواهی به ناحق بزرگ در تاریخ اسلام برای ضایع نمودن حق [۶۷۰]. اهل بیت تصریح می‌کند. قال ابابکر ان عایشه و عمر شهدا انهما سمعا رسول الله «صلى الله عليه وآله» يقول ان النبي لا يورث. فقالت: هذا أول شهادة زور شهدا بها في الإسلام فإن فداك إنما هي صدق بها علي رسول الله «صلى الله عليه وآله» ولي بذلك بيته. [۶۷۱]. [ابابکر گفت: عایشه و عمر شهادت می‌دهند که از رسول خدا «صلى الله عليه وآله» شنیدند فرمود: پیامبر ارث نمی‌گذارد (ناگهان از حدیث جعلی به شهادت آن دو تن تنزل کرد) حضرت زهرا «علیها السلام» جواب داد: (این اولین شهادت باطل است که آن دو تن در اسلام گواهی دادند)، فدک به من بخشیده شده و رسول خدا «صلى الله عليه وآله» آن را به من عطا فرموده که بر این بخشش دلیل و مدرک دارم.]

شهادت‌های احد

امام صادق «علیه السلام» فرمود: "فاطمه «علیها السلام» هفتاد و پنج روز بعد از رسول خدا «صلى الله عليه وآله» زندگی کرد، در این مدت هیچ کس او را خوشحال و خندان ندید، در هر هفته دوبار، دوشنبه و پنجشنبه کنار قبر شهدای احد می‌رفت و اشاره می‌کرد و می‌گفت: در اینجا رسول خدا بود و در اینجا مشرکین بودند." و در روایت دیگر آمده فاطمه «علیها السلام» در آنجا نماز می‌خواند و دعا می‌کرد، و این کار تا آخر عمر آن حضرت ادامه یافت و از محمود بن لبید نقل شده که گفت: "هنگامی که رسول خدا «صلى الله عليه وآله» رحلت کرد، فاطمه «علیها السلام» کنار قبرهای شهیدان می‌آمد، کنار قبر حضرت حمزه «علیه السلام» توقف

می‌کرد و گریه می‌نمود. در یکی از روزها کنار قبر حضرت حمزه علیه السلام رفتم و دیدم فاطمه علیها السلام، در آنجا گریه می‌کند، او را به خود وا گذاشتم، وقتی که آرام شد به حضورش رفتم و سلام کردم و گفتم: ای سرور زنان، سوگند به خدا با این سوز و گداز تو، بندهای دلم پاره پاره شد. فرمود: "ای ابو عمر! سزاوار است که گریه کنم، چرا که بهترین پیروان، حضرت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را از دست داده‌ام آه! چقدر مشتاق دیدار آن حضرت هستم و سپس این شعر را خواند: اِذَا مَاتَ يَوْمًا مَيِّتٌ قَلَّ ذِكْرُهُ وَ ذِكْرُ أَبِي مُيْتِمَاتٍ وَاللَّهِ أَكْثَرُ [هرگاه روزی شخصی مرد، یادش کم می‌شود. ولی سوگند به خدا از آن روز که پدرم رحلت کرده، یاد او بیشتر شده است. [۶۷۲].]

شهیده

فَأَقْبَلَ النَّاسَ حَتَّى دَخَلُوا الدَّارَ فَكَاثَرُوهُ وَ أَلْقُوا فِي عُنُقِهِ حَبْلًا فَحَالَتْ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهُ فَاطِمَةُ «عليها السلام» عِنْدَ بَابِ الْبَيْتِ فَضْرِبَهَا قَتَفَذَ الْمَلْعُونُ بِالسُّوْطِ فَمَاتَتْ حِينَ مَاتَتْ وَ أَنْ فِي عَضْدِهَا كَمَثَلِ الدَّمْلَجِ مَنْ ضَرَبْتَهُ لَعْنَهُ اللَّهُ فَأَلْجَأَهَا إِلَى عَضَادَةِ بَيْتِهَا وَ دَفَعَهَا فَكَسَرَ ظِلْعَهَا مِنْ جَنْبِهَا فَأَلْقَتْ جَنْبِهَا مِنْ بَطْنِهَا فَلَمْ تَزَلْ صَاحِبَةً فَرَّاشٍ حَتَّى مَاتَتْ «عليها السلام» مِنْ ذَلِكَ شَهِيدَةً. [مردم جلو آمدند تا وارد خانه شدند و بر امیرالمؤمنین «علیه السلام» مسلط شدند و طنابی در گردن مولا انداختند. حضرت فاطمه «علیها السلام» میان امیرالمؤمنین «علیه السلام» و مردم قرار گرفت و مانع بردن آن حضرت شد. قنفذ ملعون با شلاق بر بازوی حضرت زهرا «علیها السلام» زد. این ضربه برای دختر پیامبر کشنده بود. بازوی آن حضرت آن قدر ورم کرد که تصور می‌شد ایشان بازوبند بسته باشند. فاطمه زهرا «علیها السلام» مجبور شد به گوشه‌ای از خانه پناه برد. آن ملعون حضرت زهرا «علیها السلام» را چنان از علی جدا نمود که بر دیوار اصابت نمودند و پهلوی آن حضرت شکسته شد و محسن را نیز سقط نمود و پس از آن بستری شد تا به شهادت رسید؛ لذا حضرت فاطمه «علیها السلام» شهیده هستند. [۶۷۳].] عَنِ أَبِي الْحَسَنِ «علیه السلام» قَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ «عليها السلام» صِدِّيقَةٌ شَهِيدَةٌ. [امام رضا «علیه السلام» فرمودند: فاطمه زهرا «علیها السلام» زنی بسیار راستگو و شهیده در راه اسلام هستند. [۶۷۴].]

شیعه

اشاره

با توجه به حدیث ثقلین و آیات و روایات قرآن و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله ثابت می‌شود خط نجات، صراط مستقیم و فرقه ناجیه پس از پیامبر «صلی الله علیه و آله»، خط اهل بیت و پیروی و حفظ افکار و دفاع از آنان می‌باشد. این فرقه معروف و مشهور به شیعه می‌باشد و در گفتارهای گوناگون رسیده از فاطمه زهرا «علیها السلام» در مورد وجود این فرقه و ویژگیهای علمی و عملی شیعه آثاری رسیده است که به تعدادی از آنها در این مقال اشاره می‌نمائیم.

حدیث ثقلین

عَنْ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ «عليها السلام» قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبِي رَسُولَ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» فِي مَرَضِهِ الَّذِي قَبِضَ فِيهِ يَقُولُ وَ قَدْ امْتَلَأَتِ الْحَجْرَةَ مِنْ اصْحَابِهِ: أَيُّهَا النَّاسُ يَوْشِكُ أَنْ اقْبِضَ قَبْضًا يَسِيرًا، وَ قَدْ قَدِمْتُ إِلَيْكُمْ الْقَوْلَ مَعْدَرَةً إِلَيْكُمْ، إِلَّا أَنِّي مُخَلَّفٌ فِيكُمْ كِتَابَ رَبِّي عِزٌّ وَ جَلٌّ وَ عِزَّتِي أَهْلُ بَيْتِي. ثُمَّ اخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ فَقَالَ: هَذَا عَلِيُّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ، فَأَسْأَلُكُمْ وَ مَا تَخْلَفُونِي فِيهِمَا. [از حضرت فاطمه «علیها السلام» روایت شده که گوید: پدرم رسول خدا «صلی الله علیه و آله» در آن بیماری که از دنیا رحلت فرمود و در حالی که اتاق پر از صحابه بود، چنین فرمود: ای مردم نزدیک است که به آسانی روحم گرفته شده و از دنیا

تواناییهاست: لَوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ. [۶۸۱] [اگر شما تمامی گنجینه های آسمان و زمین را هم داشتید باز هم بخل می ورزیدید نه به این خاطر که ندارید، بلکه از انفاق می ترسید.] او به ما آموخت که می توان با گذشتن از پیراهن عروسی و یا یک گلوبند و یا حتی طعام و قرص نانی، دلهایی را تألیف کرد و آنها را با اسلام گره زد و آشتی داد. روزی زهرا «علیها السلام» دو دستبند نقره و گوشواره و پرده‌ای که به تازگی سهم علی علیه السلام از غنائم شده بود برای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرستاد و پیام داد: تقرأ عليك ابنتك السلام و تقول اجعل هذا في سبيل الله. [یا رسول الله، دختری به تو سلام می‌رساند و می‌گوید اینها را نیز در راه خدا انفاق کن.] رسول خدا «صلی الله علیه و آله» پس از مشاهده این بخشش سه بار فرمود: فِداها أبوها. [پدرش به فدای او]. او حتی در وصیتش از علی علیه السلام می‌خواهد که اموالی از او را بین زنان پیامبر «صلی الله علیه و آله» و زنان بنی‌هاشم تقسیم کند. [۶۸۲]. همچنین در گفتارهای رسیده از حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در مذمت بخل و وجود آن در روح و دل انسان و آثار و تجسم آن در قیامت، چنین آمده است: عن الحسين رضي الله عنه، عن أمه فاطمه رضي الله عنها، قالت: قال لي رسول الله صلى الله عليه وآله «ياك والبخل فانه شجرة في النار و اغصانها في الدنيا فمن تعلق بغصن من اغصانها ادخله النار. و عليك بالسقاء فان السقاء شجرة من شجرة الجنة، اغصانها متدلية الى الارض فمن اخذ منها غصناً قاده ذلك الغصن الى الجنة». [۶۸۳]. حضرت امام حسین «علیه السلام» از مادر بزرگوارش روایت کند که حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» به من فرمود: از بخل بر حذر باش! زیرا آن ننگی است که در انسان بزرگوار و کریم وجود ندارد. از بخل بر حذر باش! بخل درختی است در آتش که شاخه‌هایش در دنیا است، هر کس به شاخه‌ای از شاخه‌هایش بیاویزد او را داخل آتش می‌کند. بر تو باد که سخاوت داشته باشی! زیرا سخاوت درختی از درختان بهشت است و شاخه‌هایش به زمین سرازیر گشته، هر کس شاخه‌ای از آن را بگیرد همان شاخه او را به بهشت می‌کشاند. [۶۸۴].

صلوات بر فاطمه

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى فَاطِمَةَ وَ آيَّهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِيهَا وَ السِّرِّ الْمُسْتَوْدَعِ فِيهَا بَعْدَ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ. یکی از عبادت‌های دینی درود و صلوات فرستادن به حضرت ختمی مرتبت و اهل بیت معصوم آن حضرت است. این عبادت ریشه قرآنی دارد و خداوند متعال در قرآن دستور به صلوات بر محمد «صلی الله علیه و آله» را صادر نموده است. إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا. [۶۸۵] و این یک هم‌نوائی با خدا و فرشتگان است و نوعی ارتباط روحی و کسب محبت و مودت را به دنبال خواهد داشت. در روایت از پیامبر آمده که درود فرستادن بر فاطمه زهرا «علیها السلام» نیز آثار معنوی بالا- دارد و در قیامت شایستگی الحاق به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را برای انسان فراهم می‌کند. عن علی «علیه السلام» عن فاطمه «علیها السلام» قالت: قال لي رسول الله «صلی الله علیه و آله»: يا فاطمة من صلي عليك غفر الله [تعالی] له، و الحقه بي حيث كنت من الجنة. [علی «علیه السلام» از فاطمه «علیها السلام» نقل می‌کند که گفت: رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من فرمود: ای فاطمه! هر کس بر تو صلوات فرستد خداوند تعالی او را می‌آمرزد و در هر جای بهشت که باشم وی را به من ملحق سازد. [۶۸۶].

صنعت تسبیح سازی حضرت زهرا و استفاده از تسبیح برای ذکر خدا

ابراهیم بن محمد ثقفی روایت کرده است: "تسبیح حضرت زهرا «علیها السلام»، دختر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از یک رشته نخ پشمی به هم بافته شده‌ای بود که به تعداد تکبیرات بر آن گره خورده بود و حضرت آن را با دستش حرکت می‌داد و تکبیر می‌گرفت تا اینکه حمزه بن عبدالمطلب شهید شد. پس از شهادت وی، از تربت او استفاده کرده تسبیح‌هایی از آن ساخت و مردم نیز از او تبعیت کرده و از تربت حضرت حمزه تسبیح درست کردند [۶۸۷]. از روایت فوق نتیجه می‌گیریم اولاً- برای ذکر خدا و به

یاد او بودن یکی از عوامل مهم، داشتن برنامه و ابزار خاص برای شمارش عدد اذکار می‌باشد. ثانیاً: حضرت زهرا «علیها السلام» با ابتکار عمل در ابتداء از تسبیح ساده و ساخته خود استفاده می‌برد. ثالثاً: پس از شهادت شهدای احد از تربت مقدس شهیدان تسبیح گلی ساخت و این عمل علاوه بر دخالت ارزشها در صنعت تسبیح‌سازی، نوعی تعظیم شعائر اسلامی، جاودانه نمودن شهیدان راه خدا و جلوگیری از امحاء نام و یاد آنان می‌باشد. رابعاً: این عمل حضرت زهرا «علیها السلام» پس از آن پایه‌ای برای ساختن تسبیح از تربت مقدس شهدای کربلاء گردید که تسبیح گفتن با آن پاداش ذکر را هزار برابر می‌سازد.

ط

ظاهره

قال الباقر «علیه السلام»: «أَنَا سَيِّدَةُ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ الطَّاهِرَةِ، لَطَهَّرْتَهَا مِنْ كُلِّ دَنَسٍ وَ طَهَّرْتَهَا مِنْ كُلِّ رَفَثٍ وَ مَا رَأَتْ قَطُّ يَوْمًا حُمْرَةً وَ لَا نَفَاسًا. [همانا فاطمه علیها السلام] دختر محمد «صلی الله علیه و آله» طاهره نام نهاده شد به خاطر پاکیزگی او از هر پلیدی و آلودگی و یک روز هم در خود خون ماهانه و ولادت ندید. [۶۸۸].»

ع

عامل سعادت از دیدگاه حضرت زهرا

اشاره

حضرت زهرا «علیها السلام» سعادت و رستگاری انسان را در محبت و دوستی علی «علیه السلام» می‌شناساند و می‌فرماید: «إِنَّ السَّعِيدَ كُلَّ السَّعِيدِ، حَقَّ السَّعِيدِ مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ. [سعادت و رستگاری، همه سعادت‌ها و رستگاریها، حقایق سعادت و رستگاری در کسی است که امام علی «علیه السلام» را در دوران زندگی و پس از شهادتش دوست داشته باشد. [۶۸۹].] یکی از مفاهیمی که از جهتی جنبه فلسفی و از جهتی جنبه‌ای اعتقادی و از دیدی بعدی اخلاقی و تربیتی دارد بحث در مفهوم سعادت، عوامل سعادت و نیازهای ضروری نیل به سعادت است. مرحوم علامه شهید مطهری در کتاب مجموعه مقالات و مرحوم فیض کاشانی در محجۀ البیضاء [۶۹۰] مباحثی در این زمینه دارند. آنچه در این مجال مورد نظر ما بوده ارائه بحثی چکیده و گزیده از مباحث پیرامون سعادت با استفاده از بیانات علامه شهید مطهری است و آنگاه ارجاع بحث به کلام مبارکی که از حضرت زهرا «علیها السلام» در باب ولایت و محبت علی «علیه السلام» رسیده است. تذکر مهم: همچنانکه در پایان بحث سعادت می‌آید مهمترین شرط نیل به سعادت نیازمندی به راهنما و هدایتگر است چه اگر این شرط برای بشر فراهم نگردد به جز سردرگمی در تعریف مفاهیم و اختلاف در شمارش عوامل سعادت و آنگاه تشتت در عمل و رفتار نخواهد داشت. لذا پس از بررسی تعریف سعادت و عوامل سعادت باید تأملی بر کلام موجز و معجزه‌آسای حضرت زهرا «علیها السلام» داشته باشیم که با جمله‌ای کوتاه و تأکیدی، حقیقت سعادت و تنها راه سعادت را در محبت و پیروی از افتخار همه اولیا و انبیاء، علی «علیه السلام» معرفی می‌نماید چرا که همچنانکه استاد شهید مطهری از دیدگاه عقلی مطلب را به تفصیل بیان می‌فرماید شرط اساسی نائل شدن به سعادت، داشتن راهنما و پیشوا است و براساس همین نیاز معقول و فطری [۶۹۱] هم خداوند متعال پیشوایان دینی را با خصوصیات ایده‌آل برای ارشاد بشریت مأمور فرموده است.

تعریف سعادت

سعادت در نظر عموم مرادف است بالذات، آسایش، موفقیت و نیل به آرزوها، سرور و بهجت با رضایت و خشنودی از جریان امور و امثال این معانی و مفاهیم؛ اما همینکه سعادت را دقیقاً با هر یک از اینها می‌سنجیم، می‌بینیم سعادت با این معانی نزدیک است اما عین اینها نیست. [۶۹۲]. سعادت به چیزی گفته می‌شود که رسیدن به آن هیچگونه ندامت و پشیمانی نداشته باشد و شقاوت در موردی است که به هیچ وجه تحمل آن قابل توجیه نباشد، یعنی بشر مفهوم سعادت را برای مطلوب نهایی خود انتخاب کرده است و مفهوم شقاوت را برای نقطه مقابل آن یعنی آن چیزی که برای همیشه انسان باید از او دوری گزیند. [۶۹۳].

عوامل سعادت

اشاره

اکثر دانشمندان جهان، سعادت را هم وابسته به عوامل درونی می‌دانند و هم به عوامل بیرونی. گو اینکه در تعیین میزان ارزش و دخالت عاملها اختلاف نظرها زیاد است. ارسطو عوامل سعادت را به سه قسم تقسیم کرده است: خارجی، جسمی، روحی، و هر یک از این سه قسم را به سه عامل منحصر کرده است، به این ترتیب: ۱- عوامل خارجی: ثروت، مقام، فامیل و عشیره. ۲- عوامل جسمی: ملامت، قوت، زیبایی. ۳- عوامل روحی: حکمت، عدالت، شجاعت. بدیهی است که عوامل سعادت را نمی‌توان به این عاملها منحصر دانست. در هر یک از سه قسمت بالا عوامل دیگری نیز می‌توان به حساب آورد. از قبیل محیط اجتماعی مساعد برای پیشرفت، آزادی، امنیت، محیط طبیعی و جغرافیایی مساعد، نژاد عالی، فرزند، همسر شایسته، دوست صمیمی (از عوامل خارجی)، آوازخوش، کار، احسان و نیکوکاری، (از عوامل بدنی) ایمان، عواطف عالی و رقیق، سلامت روانی، اراده قوی، استعداد هنری و فنی و امثال اینها (از عوامل روحی). [۶۹۴].

آیا انسان برای رسیدن به سعادت نیازمند به راهنما است

اگر سعادت عبارت بود از لذت، و شقاوت هم عبارت بود از رنج، و لذتها و رنجها، منحصر بودند به لذات و رنجهای محدود جسمانی در حدودی که یک حیوان دارد که پای به پای رشد طبیعی و جسمانی خود به حکم غریزه و طبع، آنها را می‌شناسد و از وجود آنها آگاه می‌گردد، نیازی به راهنما نبود. و باز هم اگر نیازمندیهای انسان محدود بود به آن مقدار که خودش لااقل بتواند با نیروی عقل و علم نیازمندی خود را از هر نظر درک بکند و در نتیجه بتواند دورنمایی از سعادت خود را ببیند و تمیز دهد، باز کافی بود که تدریجاً از راه علم و بسط تمدن و تعاون و صنعت راه خود را بیامد. اما مسئله تنها مسئله لذات و آلام غریزی نیست، مسئله پاره‌ای نیازمندیهای محسوس از قبیل بیمارها و ناامینها نیست که بگوئیم بشر بالاخره با تلاش و کوشش راه نجات خود و وسایل سعادت خود را تهیه می‌کند. مسئله یک نیازمندی و دو نیازمندی نیست. مجهول‌ترین حقایق برای انسان، خود انسان و استعدادهای نهفته و کمالاتی است که در قوه دارد. با همه پیشرفتهای عظیمی که در علم و صنعت نصیب بشر شده، و با همه کشفیات شگفت‌آوری که در دنیای جمادات و نباتات و جانداران صورت گرفته، هنوز انسان عنوان ناشناخته دارد. بشر توانسته در درون اتم و در فضای کیهانی از نظر علمی به توافق برسد، فی‌المثل در شوروی همانگونه در این مسائل اظهار نظر می‌شود که در آمریکا و جاهای دیگر می‌شود. اما بشر هنوز در مسئله سعادت و راهی که بشر باید برای خوشبختی کامل پیش بگیرد به توافق نظر نرسیده است؛ همان اندازه که علما و فلاسفه در دو هزار و پانصد سال قبل در این زمینه اختلاف نظر داشتند، امروز هم دارند، چرا؟ برای اینکه درون ذره شناخته شده است ولی انسان هنوز مجهول و ناشناخته است. طرح و تنظیم برنامه سعادت انسان فرع بر این است که تمام استعدادها و ظرفیتها و کمالات انسان و تمام خط سیر تکاملی انسان که هر دو سر به بی‌نهایت می‌زند، شناخته شود. مگر

سعادت جز شکوفان شدن همه استعدادها و پر شدن همه ظرفیتهای و بروز و ظهور و فعلیت رسیدن همه قوه‌ها و پیمودن صراط مستقیمی که انسان را به عالیترین و مرتفع‌ترین قله‌های وجود برساند چیزی هست؟ از طرف دیگر آیا می‌توان قبول کرد که چنین نیازمندی بزرگی که اگر برآورده نشود نتیجه‌اش سرگشتگی و بلکه تباهی و فناء نوع انسان است در کار باشد و دستگاه عظیم و منظم خلقت که همواره شاهکارهای خود را در زمینه احتیاجات و نیازمندی‌ها بروز می‌دهند، این خلأ را بپذیرد و این نیازمندی را ندیده بگیرد و از افق مافوق تدبیر انسانی یعنی افق وحی به وسیله افراد پاک و آماده برای اشراقات غیبی او را هدایت و راهنمایی نکند؟! ابن سینا در آخر کتاب النجاة می‌گوید: الحاجة الی هذا الانسان فی ان یبقی نوع الناس و یتحصل وجوده اشد من الحاجة الی انبات الشعر علی الاشفار و علی الحاجین و تعیر الاخصص من القدمین و اشیاء اخری من المنافع الی لا ضرورة الیها فی البقاء. [احتیاج بشر به چنین انسانی که به مدد غیبی او را رهبری کند برای بقاء نوع انسان بسی بیشتر است از اینکه بر روی پلکهای چشم مژگان، و بر بالای چشم، ابروان، و در کف پا گودی و یا چیزهای دیگری که صرفاً منافی در بر دارند ولی ضرورتی وجود آنها را ایجاب نمی‌کند، خلق و ایجاد شود. [۶۹۵].]

عبادت در سیره فاطمه زهرا

اشاره

یکی از مسئولیتهای هر انسان مسلمان ایجاد ارتباط با خداست و آنگاه حفظ ارتباط و تعمیق و همیشگی نمودن آن. در یک کلام این ارتباط را در اسلام تعبیر به عبادت می‌کنند. فلسفه خلقت انسان عبودیت و ایجاد پیوندی همه‌جانبه با خداست که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون. در اسلام عبادت دارای اقسامی است. الف - عبادت بدنی مانند نماز ب - عبادت مالی مانند خمس ج - عبادت بدنی، مالی مانند حج و جهاد مالی و جانی از منظری دیگر باز عبادت تقسیم به دو قسم می‌شود: الف - عبادت بمعنی الاخصص که منظور اعمالی است که نیت خالصانه و خدائی در آن شرط می‌باشد. ب - عبادت بمعنی الاعم یعنی اعمالی که اولاً - رنگ عبادی ندارد ولی این امکان به انسان داده شده که این اعمال را تبدیل به عبادت و عاملی برای تقرب به خدا کند مانند اعمال روزمره زندگی، تجارت، تحصیل، مطالعه، کار در خانه و.... همچنین به اعتباری دیگر عبادت به عبادت واجب و مستحب قابل تقسیم است از طرفی معمولاً عبادت در اسلام دارای شرایط خاص بوده و قاعده‌مند است و به عبارتی راه ارتباط با خدا نیز در چهارچوبه و با توجه به آداب معین تبیین گشته است. عبادت از نظر کمیت از حیث کیفیت و چگونگی همچنین از جهت زمان و مکان دارای آدابی واجب یا مستحبی است. کمیت نماز، تعداد روزه ماه مبارک رمضان، چگونگی نماز و روزه، زمان آن و از حیث مکان شرایط مکانی برای نماز و یا حج قانون‌مند است. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» که ملقب به نامهای مبارکی همچون عابده، راکعه، ساجده، صوامه و قوامه (بسیار قیام‌کننده در راه خدا) است نه تنها خود اهل عبادت و نیایش است بلکه الگوی عبادت پیشگان است و بررسی سیره عبادتی حضرت و تطبیق اقسام عبادات و رعایت آداب عبادت در زندگی حضرتش بحثی لازم و شیرین و جذاب است. بطور مثال عبادات بدنی و مالی، در سیره حضرت زهرا «علیها السلام» باید بررسی شود. یعنی نماز در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام»، انفاقات حضرت زهرا «علیها السلام»، حج و جهاد در زندگی ایشان. و نیز عبادات بمعنی الاخصص و بمعنی الاعم در سیره ایشان باید بررسی شود. همچنین عبادات واجب و مستحب و آداب عبادت و نیایش ایشان لازم است مورد مذاقه قرار گیرد.

مکان عبادت در سیره حضرت زهرا

حضرت زهرا «علیها السلام» در خانه، محرابی جهت عبادت خود ترتیب داده بودند و این یک عمل ارزشمند و مستحبی است که در روایات اسلامی به آن توصیه شده است. ایشان معمولاً در هنگام عبادت به محراب رفته و در آن مکان مخصوص به عبادت و راز و نیاز با خدا می‌ایستادند و این سیره و روش براساس همان خواسته اسلام می‌باشد که برای زن ترجیحاً خانه را جهت عبادت پیشنهاد کرده و توصیه می‌نماید. [۶۹۶].

زمان عبادت در سیره حضرت زهرا

در زندگی حضرت بحث زمان‌شناسی و از جمله زمان‌شناسی در باب عبادات به شکل جدی مراعات شده است استفاده از شب‌جمعه و سحرخیزی در آن و بهره‌برداری عصر جمعه هنگام غروب خورشید برای دعا و عبادت همچنین برنامه‌ریزی حضرت برای درک شب قدر و بیداری و احیاء آن شب، عبادت و مناجات و حالت ارتباط خالصانه با خدا در هنگام برخورد با مشکلات و در حالت آسایش و رفاه مناجات در هنگام شهادت در آخرین لحظات زندگی، بخشی از نمونه‌های زمان‌شناسی استفاده از زمان‌های مناسب و حساس برای ایجاد ارتباط با خداست.

کیفیت عبادت در سیره حضرت زهرا

تلطیف عبادت و پرداختن به محتوی و بهبود حالت‌های دعا، و عبادات از جمله عبادت خالصانه، نماز با توجه، دعای همراه گریه، اطعام همراه با اکرام تهی‌دستان در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» به راحتی قابل مشاهده و اثبات است که به دو نمونه آن اشاره می‌کنیم. ۱- حالت عارفانه فاطمه «علیها السلام» در نماز: کانت فاطمة «علیها السلام» تنهج فی الصلاة من خيفة الله. [۶۹۷]. متى قامت فی محرابها بین یدئ ربها جل جلاله زهر نورها لملائکة السماء كما يزهر نور الكواكب لأهل الأرض، و يقول الله عز وجل لملائکته: یا ملائکتی انظروا إلى أمتی فاطمة سیدة إمامی قائمة بین یدئ، تزعد فرائضها من خیفتی، و قد أقبلت بقلبها علی عبادتی، أشهدکم أننی قد آمنت شیعتها من النار. [۶۹۸]. ۲- نمونه دوم در مورد اطعام خالصانه و لوجه الله حضرت زهرا «علیها السلام» که خداوند متعال در آیه سوره دهر می‌فرماید: انما نطعمکم لوجه الله لا نرید منکم جزاء ولا شکورا.... و همین کار لوجه الله بود که فاطمه زهرا «علیها السلام» را وجهه عندالله نمود که در دعای توسل می‌خوانیم یا وجهه عندالله اشفعی لنا عندالله.

کمیت عبادت در سیره حضرت زهرا

در کنار کیفیت و تلطیف عبادات، کمیت و تکثیر عبادات نیز موضوعیت دارد چنانچه خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: فاقروا ما تیسر من القرآن. [۶۹۹]. و در جای دیگر در باب ذکر خدا می‌فرماید: یا ایها الذین امنوا اذکروا لله ذکراً کثیراً. [۷۰۰]. فاطمه زهرا «علیها السلام» علاوه بر پرداختن به کیفیت در عبادت توجه به کثرت و کمیت آن نیز داشتند. لذا در نقل‌های تاریخی آمده که او را عابدترین افراد می‌خواندند [۷۰۱] و از شدت و کثرت عبادت پاهایش متورم شده بود. [۷۰۲] و اشک‌های فراوان فاطمه علیها السلام در مقام عبادت [۷۰۳] و دعا‌های متعدد در تعقیب نماز و غیر آن داشت (رجوع شود به صحیفه الزهرا «علیها السلام»، دعا‌های فاطمه زهرا «علیها السلام») و تسبیحات معروف فاطمه علیها السلام که خود نیز ذکر کثیر است و انفاق‌های خالصانه و بسیار زیاد او و....

عروسی فاطمه و جشن عروسی

مراسم ازدواج روز اول ذیحجه سال دوم هجری قمری مطابق با هفتم خرداد سال سوم هجری شمسی و یا ششم ذیحجه سال دوم هجری قمری مطابق دوازده خرداد سال سوم هجری شمسی و یک ماه پس از مجلس عقد، صورت گرفت. در فاصله بین عقد و عروسی، علی علیه السلام شرم می‌کرد درباره همسرش با پیامبر «صلی الله علیه و آله» صحبت کند. روزی عقیل برادر علی علیه السلام به او گفت که همسرت را به خانه نمی‌آوری تا با عروسی تو چشم ما روشن شود؟ موضوع به اطلاع پیامبر «صلی الله علیه و آله» رسید. علی «علیه السلام» را خواست و از او سوال کرد که حاضر است عروسی کند؟ علی «علیه السلام» پاسخ مثبت داد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "ان شاء الله امشب یا فردا شب عروسی بر پا می‌کنم". آنگاه به همسرانش دستور داد فاطمه «علیها السلام» را بیاراید و خوشبویش نمایید و برایش اطاقی را فرش کنید، تا مراسم عروسی را بر پا کنیم. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به علی علیه السلام فرمود: "عروسی بی‌مهمانی نمی‌شود". یکی از بزرگان انصار بنام سعد گفت: "من گوسفندی هدیه می‌کنم". و جمعی از انصار هم چند صاع ذرت آوردند، مقداری کشک و روغن و خرما هم از بازار خریداری شد. گوشت را پختند و مخلوط کردند و به تهیه نوعی غذای مطبوع عربی بنام حبیص یا حبیس پرداختند. به هر صورت غذایی تهیه شد، اما دعوت عمومی بود. عده زیادی شرکت کردند و به برکت دست رسول خدا «صلی الله علیه و آله» همه از غذا خوردند و سیر شدند. مقداری از غذا را هم برای فقرا و بیچارگان بردند، ظرفی هم برای عروس و داماد گذاشتند. پیامبر «صلی الله علیه و آله» به همسرانش دستور داد برای فاطمه «علیها السلام» مجلس جشن و شادی ترتیب دهند. زنان نیز در شب عروسی فاطمه «علیها السلام» دف می‌زدند. پس از صرف غذا زنان شادی کنان دور فاطمه «علیها السلام» را گرفتند، پیامبر «صلی الله علیه و آله» او را بر استر سوار نمود، سلمان مهار اسب را بدست گرفت و با تشریفات خاصی، دلیرانی چون حمزه، و عده‌ای دیگر از اهل بیت و محارم فاطمه «علیها السلام» با شمشیرهای کشیده دور مرکب را گرفتند. زنان زیادی پشت سر عروس تکبیر گویان در انتظار بودند. مرکب عروس را به حرکت درآوردند، زنان شادی کنان تکبیر و سپاس خدا را می‌گفتند، آنگاه یک‌یک سرودهای زیبایی را که سروده بودند خواندند و با شکوه و شادی عروس را به خانه داماد بردند. پیامبر «صلی الله علیه و آله» نیز خود را به جمعیت رساند و به حجله وارد شد. آنگاه ظرف آبی خواست، آب را حاضر کردند، قدری از آن را به سینه فاطمه «علیها السلام» پاشید و فرمود با بقیه آن وضو گیرد و دهانش را بشوید، قدری آب هم به علی پاشید. آنگاه به هر دو سفارش همدیگر را کرد و در حق آنان چنین دعا فرمود: "خدایا آنان را با هم مأنوس بگردان. خدایا بر آنان مبارک گردان و در زندگی آنان برکت قرار ده". هنگامی که می‌خواست خارج شود فرمود: "خداوند شما و نسلتان را پاک گرداند. من با دوستانان دوستم و با دشمنانتان دشمن. اینک با شما خداحافظی می‌کنم و شما را به خدا می‌سپارم". فردا صبح پیامبر «صلی الله علیه و آله» با ظرفی شیر به دیدار دخترش رفت و آن شیر را به عروس و داماد نوشانید. پس از آن دیدار، دیگر پیامبر «صلی الله علیه و آله» تا سه روز به دیدار آنها نرفت و روز چهارم به دیدار آنان شتافت. [۷۰۴] با توجه به این نقل تاریخی از جشن عروسی فاطمه «علیها السلام» درسه‌های متنوعی می‌توان از این مراسم عروسی گرفت:

انتخاب کفو و همتا

یکی از رازهای موفقیت ازدواج، کفو و همتابودن زوجین می‌باشد. قال رسول الله: لَوْلَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ عَلِيًّا مَا كَانَ لِفَاطِمَةَ كُفُوًّا. [۷۰۵].
[اگر خدای متعال علی را نمی‌آفرید برای فاطمه کفو و همتایی وجود نداشت].

روش خواستگاری

علی «علیه السلام» خود مستقیماً از پیامبر «صلی الله علیه و آله» خواستگاری زهرا «علیها السلام» را نمود. [۷۰۶].

مشورت و اهمیت نظر عروس

پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» پس از کسب رضایت حضرت فاطمه به علی «علیه السلام» پاسخ مثبت داد. [۷۰۷].

مهریه سبک

میزان مهریه اندک و متناسب با شرائط مالی داماد بود (مهرالسنة بین ۳۲۰ تا ۴۰۰ مثقال نقره). [۷۰۸].

تهیه اساس خانه و جهیزیه

در تهیه جهیزیه به ضروری‌ترین و ابتدایی‌ترین وسایل زندگی بسنده نمودند و از اصل قناعت و زهد در اساس و پایه گذاری زندگی مشترک استفاده شد و این در صورتی است که مادر او خدیجه و پدرش محمد «صلی الله علیه وآله» و از نظر کمالات شخصیتی بی‌همتا بودند. [۷۰۹].

اصل تعاون و مشارکت مالی برای تشکیل زندگی و تهیه جهیزیه

پول جهیزیه فاطمه زهرا «علیها السلام» را که شصت و سه درهم بود با فروش زره جنگی حضرت علی «علیه السلام» تهیه شد. [۷۱۰].

ولیمه و مجلس جشن عروسی

پیامبر «صلی الله علیه وآله» به حضرت علی «علیه السلام» فرمودند: "عروسی بدون میهمانی نمی‌شود." [۷۱۱]. در قوانین اسلام مستحب است برای ازدواج مراسم میهمانی گرفته شود. هدیه برای عروس و داماد و تقویت بنیه اقتصادی آنها برای مراسم عروسی حضرت، سعد یکی از سران مدینه گوسفندی هدیه داد، دیگران هم در این جهت کمک کردند. ابتدای عروسی در خانه اجاره‌ای روزها و ماهها و سالهای اولیه ازدواج علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» در خانه یکی از انصار و سپس در خانه حارثه بن نعمان زندگی نمودند و سپس در کنار منزل پیامبر «صلی الله علیه وآله» خانه‌ای برای خود ساختند. [۷۱۲]. اصل شادی در عروسی زنان دف می‌زدند، تکبیر می‌گفتند، سرودهای شادی می‌خواندند. حضرت زهرا «علیها السلام» سوار بر استر در حالی که مهار آن را سلمان محمدی گرفته به خانه داماد وارد شد. [۷۱۳] همچنین غذای میهمانی عروسی تهیه شد و دیگران میهمان فاطمه «علیها السلام» و علی «علیه السلام» بودند. آرایش و زینت عروس (عطر زدن، لباس نو) مورد توجه قرار گرفت. اصل انفاق و دیگرگرائی در شب عروسی فاطمه زهرا «علیها السلام» در شب عروسی خود لباس تازه و جدید خود را به نیازمندی انفاق کرد. [۷۱۴]. سرکشی و رسیدگی به عروس از روز بعد از عروسی [۷۱۵]. گفتگو و نصیحت پیامبر با نوعروس و داماد و سفارش هر یک به دیگری دعا در حق عروس و داماد ماندن زنی نزد عروس بنام اسماء

عزاداران زهرا

اشاره

میلاد فاطمه «علیها السلام» شادمانی را بر چهره ملک و ملکوت آشکار نمود و زمین و زمینیان و فرشتگان آسمانی همه و همه مسرور گشتند اما فقدان او هم زمین و آسمان را عزادار نمود و ملک و ملکوت را گریان نمود. عزاداران حضرت زهرا «علیها السلام» در آسمان، فرشتگان و در زمین اولیاء خاص خداوند هر چه بنده‌ای به خدا نزدیکتر باشد در عزای حضرت زهرا «علیها السلام» جدی‌تر و

خالصانه‌تر عزاداری می‌کند در طول تاریخ تشیع پیروان فاطمه زهرا «علیها السلام» در غم مصائب او هزاران محفل داشته‌اند. هزاران خطابه و منبر و هزاران شعر گفته‌اند. و میلوونها قطره اشک ریخته‌اند. ما در اینجا به چند عزادار و نمونه‌های عزاداری آنان اشاره می‌کنیم.

علی قهرمان میدانهای جهاد مدهوش می‌شود

از ابن عباس منقول است: ...حسن و حسین علیهما السلام در مسجد خیر (رحلت فاطمه علیها السلام) را به علی «علیه السلام» دادند: فُغِصِي عَلَيْهِ حَتَّى رُشَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ ثُمَّ أَفَاقَ فَحَمَلَهَا حَتَّى أَذْخَلَهَا بَيْتَ فَاطِمَةَ... [حضرت غش کرده و بیهوش شد، به وی آب پاشیدند، به هوش آمد. سپس حسن و حسین علیهما السلام را در بغل گرفت و به خانه فاطمه «علیها السلام» آورد.... [۷۱۶].] در حدیث منقول از روضه‌الواعظین است که: علی «علیه السلام» به فاطمه «علیها السلام» فرمود: قَدْ عَزَّ عَلَيَّ مُفَارَقَتُكَ وَ تَفَقُّدُكَ، إِلَّا أَنَّهُ أَمْرٌ لَا يَبْدُ مِنْهُ، وَاللَّهِ جَدَّدْتُ عَلَيَّ مُصِيبَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَقَدْ عَظُمَتْ وَفَاتُكَ وَفَقْدُكَ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ مِنْ مُصِيبِهِ مَا أَفْجَعَهَا وَآلَمَهَا وَآمَضَهَا وَأَخْرَجَهَا، هَذِهِ وَاللَّهِ مُصِيبَةٌ لَا عِزَاءَ لَهَا، وَرَزِيئَةٌ لَا حَلْفَ لَهَا. [... جدایی و فقدان تو بر من بسیار سخت و ناگوار است، ولی چه می‌شود کرد که از مرگ چاره‌ای نیست. به خدا قسم، مصیبت رسول الله «صلی الله علیه و آله» را بر من تازه کردی، وفات و از دست دادن تو بر من بزرگ است، انالله و انا الیه راجعون از مصیبتی که چه دردناک و ناراحت کننده و مؤلم و محزون کننده است! به خدا قسم، این مصیبتی است که صبری در آن نیست و نظیر ندارد. [۷۱۷].] علی بن محمد هرمرزانی از ابی عبدالله حسین بن علی علیهما السلام نقل می‌کند که فرمود: "چون فاطمه «علیها السلام» رحلت نمود، امیرالمؤمنین «علیه السلام» او را پنهانی به خاک سپرد و علامتی برای مزارش نگذاشت، سپس برخاست "فَحَوْلَ وَجْهَهُ إِلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ" ثُمَّ قَالَ: [و روی به طرف مزار رسول الله «صلی الله علیه و آله» برگرداند و عرض کرد:] أَلَسَلَامٌ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّي، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ عَنِ ابْنَتِكَ، وَ زَائِرَتِكَ، وَالْبَائِئِيَّةُ فِي الثَّرَى بِبُقْعَتِكَ، وَالْمُخْتَارِ اللَّهُ لَهَا سِرْعَةَ اللَّحَاقِ بِكَ. قَلَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَنِّي صَبْرِي، وَ عَفَا عَنِّي سَيِّئَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ تَجَلَّدِي، إِلَّا أَنَّ فِي النَّاسِ لِي بِسَيِّئَتِكَ فِي فُرْقَتِكَ مَوْضِعَ تَعَزُّ، فَلَقَدْ وَسَدَّتْكَ فِي مَلْحُودَةِ قَبْرِكَ، وَ فَاضَتْ نَفْسُكَ بَيْنَ نَخْرِي وَ صِدْرِي. [سلام من بر تو ای رسول الله، و سلام بر تو از جانب دختر و زائرت و فرود آمده در بقعه تو و کسی که خداوند برگزید او را که زود به تو ملحق شود. یا رسول الله، صبرم از فراق دختر برگزیده تو به سر آمده، و توان و استقامتم از دوری سیده زنان عالم از بین رفت، ولی در تأسی به سنت فراق و دوری تو، جای صبر است یعنی چنانکه در مصیبت دوری تو که سنگین تر بود صبر کردم، در این مصیبت نیز صابر خواهم بود) زیرا من خود، تو را (یا رسول الله) در مزارت گذاشتم و جان مقدس تو در میان گلو و سینه‌ام خارج شد. [۷۱۸].] حضرت علی «علیه السلام» خطاب به فاطمه عزیزش پس از وفاتش چنین سروده‌هایی دارد. نَفْسِي عَلَى زَفْرَاتِهَا مَحْبُوسِيَّةٌ يَا لَيْتَهَا خَرَجَتْ مَعَ الزَّفْرَاتِ [جان من به آه‌هایش محبوس است ای کاش که این جان همراه آه بیرون آید.] لَا خَيْرَ بَعْدِكَ فِي الْحَيَاةِ وَإِنَّمَا ابْنُكَ مَخَافَةٌ أَنْ تَطُولَ حَيَاتِي [پس از تو خیری در زندگی نیست و من از این می‌گرم که نکند زندگانیم به طول انجامد.] أَرَى عَمَلِ الدُّنْيَا عَلَيَّ كَثِيرَةٌ وَ صَاحِبُهَا حَتَّى الْمَمَاتِ عَلِيلٌ [می‌بینم که ناراحتی‌های دنیا بر من فراوان است و دارنده این ناراحتی‌ها تا بهنگام مرگ مریض خواهد بود.] ذَكَرْتُ أبا وَدِي فَبِتُّ كَأَنِّي بَرَدُ الْهُمُومِ الْمَاضِيَاتِ وَ كَيْلِ [بیاد می‌آورم پدر مهربانی‌هایم را و شب به صبح می‌کنم گوئی که من برای بازگرداندن تمام ناراحتی‌های گذشته‌ام متصدی شده‌ام.] لِكُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِيلَيْنِ فُرْقَةٌ وَ كُلُّ الَّذِي دُونَ الْفِرَاقِ قَلِيلٌ [میان هر دو دوست، فراقی هست و هر چیز دیگر که غیر از فراق دوست باشد تحملش آسان است.] وَ إِنَّ افْتِقَادِي فَاطِمًا بَعْدَ أَحْمَدٍ دَلِيلٌ عَلَيَّ أَنْ لَا يَدُومُ خَلِيلٌ [و اینکه من فاطمه «علیها السلام» را پس از احمد «صلی الله علیه و آله» از دست داده‌ام دلیل بر آن است که دوستی‌ها در این دنیا دوام نمی‌یابد.] و یا این چنین سوزدل خویش را بیان نماید: فِرَاقُكَ أَعْظَمُ الْأَشْيَاءِ عِنْدِي وَ فَقْدُكَ فَاطِمَةَ أَذْهَى الثُّكُولِ [دوری تو در نزد من بزرگترین مسائل است و از دست دادن

تو ای فاطمه سخت‌ترین نوع فراق و دوست از دست دادن است. [سَأْبُكِي حَسْرَةً وَأَنْوُحٌ شَجْوًا عَلَى خِلِّ مَضَى أَسْنَى سَبِيلٍ [با حسرت گریه کنم و با حزن نوحه‌سرائی کنم بر دوست نزدیکی که در بهترین راه گام نهاد.]] أَلَا يَا عَيْنُ جُودِي وَ أَسْعَدِنِي فَحُزْنِي دَائِمٌ أَبْكِي خَلِيلِ اِي دِيدْگَان، بَخْشِشْ كُنْ وَ مِرَا يَارِي نَمَا زِيرَا كِه اِنْدوهِم دَائِمِ اسْت وَ بَر دُوسْت گَرِيه مِي كِنَم. وَ يَا بَسِيرَايِد: حَبِيبٌ لَيْسَ يَعْذِلُهُ حَبِيبٌ وَ مَا لِسِوَاهُ فِى قَلْبِي نَصِيبٌ [دوستی که معادل وی دوستی نیست و برای غیر او در قلب من بهره‌ای نه.]] حَبِيبٌ غَابَ عَنِّ عَيْنِي وَ جِسْمِي وَ عَنِّ قَلْبِي حَبِيبِي لَا يَغِيبُ [محبوبی که از چشم و از جسم من غائب شد ولی هرگز از قلب من این دوست غائب نمی‌شود.]] و بعد از وفات حضرتش چنین وی را مخاطب قرار دهد: مَالِي وَ قَفَّتْ عَلَى الْقُبُورِ مُسَلِّمًا قَبْرَ الْحَبِيبِ فَلَمْ يَزِدْ جَوَابِي [مرا چه سود که بر کنار قبرها بایستم به قبر دوستم سلام دهم ولی او پاسخ مرا رد نمی‌کند.]] أَحَبِيبٌ مَالِكٌ لَا تَرْتُدُّ جَوَابَنَا اَنْسَيْتَ بَعْدِي خُلَّةَ الْأَحْبَابِ [حبیبه من! چرا جواب ما را نمی‌دهی، آیا بعد از من، سنتِ دوستان را فراموش کرده‌ای؟]

فرزندان فاطمه

پس از وفات فاطمه «علیها السلام» حسن و حسین علیهما السلام وارد خانه شدند و سراغ مادرشان را گرفتند؛ گفتند: اکنون هنگام استراحت مادر ما نیست. اسماء به آنان گفت: "عزیزانم، مادرتان از دنیا رفت". حسن و حسین علیهما السلام روی جنازه مادر افتادند و آن را می‌بوسیدند و گریه می‌کردند. حسن «علیه السلام» می‌گفت: "مادر جان با من سخن بگو". حسین «علیه السلام» می‌گفت: "مادر جان من حسین توام، قبل از آنکه به خاطر فراق، روح از بدنم جدا شود با من سخن بگو". یتیمان زهرا «علیها السلام» به جانب مسجد شتافتند تا پدرشان را از مرگ غم‌انگیز مادر باخبر کنند. وقتی خبر وفات زهرا «علیها السلام» به علی «علیه السلام» رسید، از شدت غم و اندوه بیتاب شد و فرمود: "ای دختر پیامبر «صلی الله علیه و آله» تو تسلی بخش من بودی بعد از تو از که تسلیت بجویم". صدای شیون یتیمان زهرا «علیها السلام»، آوای جانسوز عزا بود که به گوش مردم مدینه رسید. عده‌ای از خواص و بنی‌هاشم به درون خانه رفتند، مردم مدینه نیز بیرون خانه اجتماع کردند و در حالی که به شدت می‌گریستند منتظر بودند جنازه زهرا «علیها السلام» را از خانه بیرون آورند تا در تشییع جنازه شرکت کنند، ناگاه ابوذر از خانه خارج شد و گفت: "پراکنده شوید چون تشییع جنازه به تأخیر افتاد [۷۱۹].".

گریه حضرت جواد

در دلائل طبری از زکریابن ادم علیه‌الرحمة نقل کرده که نزد حضرت رضا «علیه السلام» بودم که ابوجعفر آمد و سن مبارکش از چهار سال کمتر بود پس دستش را بر زمین زد و سرش را بسوی آسمان بلند کرد و طولانی فکر نمود. حضرت رضا «علیه السلام» فرمود: "جانم بفدایت چرا طولانی فکر کردی؟" فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيمَا صُرِّعَ بِأُمِّي فَاطِمَةَ «علیها السلام» أَمَا وَاللَّهِ لَأُخْرِجَنَّهْمَا ثُمَّ لَأُخْرِقَنَّهْمَا ثُمَّ لَأُذْرِيَنَّهْمَا ثُمَّ لَأُنْسِفَنَّهْمَا فِي الْيَمِّ نَسْفًا فَاسْتَدَانَهُ وَقَبَّلَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ يَا بِي أَنْتَ لَهَا يَعْنِي الْإِمَامَةَ. [گفت: در آنچه به مادرم زهرا استم شد! به خدا قسم آن دو را از قبر بیرون آورم پس آن دو را آتش زدم، آن دو را ذره ذره کنم به نوعی به دریا اندازم. حضرت او را نزدیک آورد و بین دو چشم او را بوسید، گفت: پدر و مادرم بفدایت باد تو برای امامت سزاواری. [۷۲۰].]

عزت ممدوح فاطمه و کلام و سیره او در این مورد

یکی از پدیده‌های شوم تربیتی غرب تصرف در مفاهیم و ضد ارزشی جلوه دادن ارزشها و یا روشهای دینی و یا ملی ماست. از مفاهیم مورد هجوم تفکر غربی بی‌ارزش نمودن عزت و اعتزال به نحو مطلق برای همه و در هر شرائط است که در این بین بخاطر اهداف مشخص غرب و روشنفکران عمده سرمایه‌گذاری آنان بر نسل جوان و زنان جامعه ما می‌باشد. در فرهنگ قرآن و روایات

دینی ما و در متد زندگی اولیاء دینی ما اعتزال و عزلت و کناره‌گیری در شرائطی و برای رسیدن به اهدافی مشخص برای کسانی بخصوص برای زنان به جهاتی متعدد توصیه و ستایش شده است. علمای دین و کارشناسان مجرب و امین دین‌دار ما در کتب و نوشته‌های خود بر این مطلب اساسی دست گزارده و آن را مورد بحث و توجه قرار داده‌اند. بطور مثال در کتاب شریف محجّه البیضاء مرحوم فیض کاشانی در جلد چهارم بحثی نسبتاً طولانی را تحت عنوان کتاب العزله تحلیل می‌نماید. آنچه را ما امروزه به آن سخت نیازمندیم حفظ تعادل و توازن رفتاری و سنجیده نمودن برخورد با پدیده عزلت و یا عزلت زدائی هستیم و نباید بگزاریم روشنفکران غرب دیده با این پدیده که می‌تواند دارای آثار اخلاقی و برکات فراوان باشد یکباره برخوردی حذفی نموده و آنرا مطلقاً ضد ارزش معرفی نموده و در جامعه محکوم نمایند. به عبارت دیگر در دیدگاه عقل و شرع عزلت و کناره‌گیری گاهی نه فقط برای زن بلکه برای مرد هم لازم است و آن هنگامی می‌باشد که هدفهای معقول و مشروع بر کناره‌گیری مترتب باشد. بطور نمونه: ۱- اعتزال از مردم جهت فکر و ذکر آنهاست و ذکر عارفانه مستمر که یکی از مصادیق شرعی آن با عنوان اعتکاف در قوانین دینی ما وجود دارد. ۲- کناره‌گیری از مردم جهت تحصیل علم و کارهای تحقیقاتی. ۳- کناره‌گیری اجتماعی در هنگام بروز فتنه‌ها و مفاسد اجتماعی. پیامبر بزرگوار در این مورد می‌فرماید: وَقَالَ ابْنُ مَسْرُودٍ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» الْفِتْنَةَ وَآيَاتِ الْهَرَجِ. قُلْتُ: وَمَا الْهَرَجُ؟ قَالَ: حِينَ لَا يَأْمُنُ الرَّجُلُ جَلِيسَهُ، قُلْتُ: فِيمَ تَأْمُرُنِي إِنْ أَدْرَكَتْ ذَلِكَ الزَّمَانَ؟ قَالَ: كُفَّ نَفْسَكَ وَيَدَكَ وَادْخُلْ دَارَكَ. [۷۲۱]. [ابن مسعود می‌گوید: رسول خدا «صلى الله عليه وآله» از فتنه و روزهای هرج و مرج و آشوب یاد کردند. گفتم: آشوب چیست؟ فرمودند: وقتی که هیچ کس از همنشین و دوست خود در امان نیست. گفتم: چه دستوری می‌فرماید اگر چنین زمانی را درک کنم؟ فرمودند: خود را حفظ کن و در منزل بمان. ۴- عزلت جهت تقویت پایه‌های اخلاقی و جلوگیری از تضييع اخلاق و اوقات. ۵- خانه‌نشینی زن جهت تربیت فرزندان و ایجاد رفاه خانوادگی و رونق بخشیدن به ارتباطات درون خانوادگی. ۶- کناره‌گیری از رفت و آمد غیر ضروری و یا حداقل رفت و آمد برای زنان جهت دوری از ابتذال، از دست ندادن حیاء و ندیدن صحنه‌های گناه و معصیت. ۷- اعتزال جهت حفظ حالت‌های معنوی و اخلاقی. ۸- عزلت جهت مقدس ماندن عشق حقیقی و عدم تبدیل آن به عشق‌های سرخیابانی و حیوانی. مطلب عمده در اینجا رابطه عشق و عفت است، باید ببینیم این استعداد عالی و طبیعی در چه زمینه و شرایطی بهتر شکوفا می‌گردد. آیا آنجا یک سلسله مقررات اخلاقی به نام عفت و تقوی بر روح مرد و زن حکومت می‌کند و زن به عنوان چیزی گران‌بها دور از دسترس مرد است، این استعداد بهتر به فعلیت می‌رسد؟ یا آنجا که احساس منعی به نام عفت و تقوی در روح آنها حکومت نمی‌کند و اساساً چنین مقرراتی وجود ندارد و زن در نهایت ابتذال در اختیار مرد است؟ اتفاقاً مسئله‌ای که غیر قابل انکار است اینست که محیط‌های به اصطلاح آزاد، مانع پیدایش عشق‌های سوزان و عمیق است، در این گونه محیط‌ها که زن به حال ابتذال درآمده است، فقط زمینه برای پیدایش هوس‌های آنی و موقتی و هرجایی و هرزه شدن قلبها فراهم است. این چنین محیط‌ها، محیط شهوت و هوس است نه محیط عشق به مفهومی که فیلسوفان و جامعه‌شناسان آن را محترم می‌شناسند. یعنی آن چیزی که با فداکاری و از خود گذشتگی و سوز و گداز توأم است، هشیار کننده است، قوای نفسانی را در یک نقطه متمرکز می‌کند، قوه خیال را پرو بال می‌دهد و معشوق را آنچنان که می‌خواهد، در ذهن خود رسم می‌کند، نه آنچنان که هست. [۷۲۲]. ۹- عزلت جهت حفظ حریم خانواده و عدم ترویج طلاق ناشی از دیدن‌ها و شنیدن‌های گوناگون و طمع ورزیدن به دیگران. ۱۰- کناره‌گیری از مردم و جامعه جهت هر چه بیشتر استفاده بردن از محیط و فضای خانه. در این زمینه بد نیست بدانیم یکی از روش‌های عزلت‌زدائی ممدوح از جامعه از راه تحقیر خانه و نظام خانواده می‌باشد و به شکلی که با تبلیغات فراوان محیط و فضای خانه را برای جوانان محیطی تنگ و زندان آزاردهنده معرفی می‌کنند و محیط بیرون از خانه را با هر شرائط و نگرانی، محیط آرام و دوست‌داشتنی در حالیکه این خلاف واقعیت‌های موجود است بلکه خانه اگر چه خانه‌ای کوچک می‌تواند پایگاهی متعالی برای اقداماتی بزرگ باشد و محیط بیرون خانه با بزرگی ظاهری آن می‌تواند میدانی برای تقابلها، بروز فتنه‌ها، فریبکاری، خطاها و

دین و اخلاق فروشی و ضایع نمودن خود و دیگران باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» کوخی داشت محقر ولی کاخی رفیع از انسانیت و معنویت بود. او خانه‌اش مدرسه زنان مدینه، ضیافتخانه محرومان و مستمندان، محل آمدوشد اولیاء الله، محل تربیت بهترین فرزندان و دریچه‌ای به آسمانها جهت رفت و آمد و ارتباط با فرشتگان و بالآخره استراحت و خواب و در پایان، میدان جهاد و نبرد بر علیه منافقین و اشرار بود. بلکه اگر خانه و خانواده تحقیر نشود یکی از عوامل مهم پیشرفت اخلاق و تربیت در جامعه حفظ شده و برای ورود به صحنه اجتماع ما انسانهای سالم، وزین و متین و ساخته شده خواهیم داشت همچنانکه تاریخ ثابت می‌کند آن زمان که فاطمه علیها السلام و یا زینب از خانه بیرون می‌آمدند براساس ضرورتها، یا هدفی مشخص و بسیار مؤثر و ماندگار بوده است. در گفتار و رفتار حضرت زهرا «علیها السلام» مواردی از اعتزال قابل ستایش و پسندیده وجود دارد که به چند مورد آن اشاره می‌کنیم. عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ ابَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ «عليه السلام»: إِشْتَأَدَنْ أَعْمَى عَلَى فَاطِمَةَ «عليها السلام» فَحَجَبْتُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» لَهَا: لِمَ حَجَبْتَهُ وَهُوَ لَا يَرَاكَ؟ فَقَالَتْ عَلَيْهَا «عليها السلام»: إِنَّ لَمْ يَكُنْ يَرَانِي فَإِنِّي أَرَاهُ وَهُوَ يَشْتَمُ الرِّيْحَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله»: أَشْهَدُ أَنَّكَ بِضَعَّةٍ مِنِّي. [۷۲۳]. حضرت موسی بن جعفر از پدران بزرگوارش علیهما السلام از حضرت علی «عليه السلام» نقل می‌فرماید: مرد کوری از حضرت زهرا «عليها السلام» اجازه خواست که نزد حضرت برود. حضرت حجاب خود را پوشید. رسول خدا «صلى الله عليه وآله» پرسید: چرا خود را از او که تو را نمی‌بیند، پوشاندی؟ پاسخ داد؟ اگر او مرا نمی‌بیند، من که او را می‌بینم، او بوی مرا استشمام می‌کند. رسول خدا فرموده: گواهی می‌دهم که تو پاره تن منی. [عَنْ عَلِيٍّ «عليه السلام» قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» فَقَالَ أَخْبِرُونِي أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ؟ فَعَيَّنَا بِذَلِكَ كُلُّنَا حَتَّى تَفَرَّقْنَا، فَرَجَعْتُ إِلَى فَاطِمَةَ «عليها السلام» فَأَخْبَرْتُهَا الَّذِي قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» وَلَيْسَ أَحَدٌ مِّنَّا عَلِمَهُ وَلَا عَرَفَهُ. فَقَالَتْ: وَلَكِنِّي أَعْرِفُهُ: خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ أَنْ لَا يَرَيْنَ الرِّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرِّجَالُ. فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَأَلْتُنَا أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ. وَخَيْرٌ لَهُنَّ أَلَّا يَرَيْنَ الرِّجَالَ وَلَا يَرَاهُنَّ الرِّجَالُ. قَالَ: مَنْ أَخْبَرَكَ، فَلَمْ تَعْلَمَهُ وَأَنْتَ عُنَيْدِي؟ قُلْتُ: فَاطِمَةُ. فَأَعْجَبَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» وَقَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ بِضَعَّةٍ مِنِّي. [۷۲۴].

عطر و بوی خوش در زندگی فاطمه

اشاره

یکی از سنتهای مؤکد رسول خدا «صلى الله عليه وآله» استعمال عطر و سفارش به استفاده از بوهای خوش بوده است. در زندگی فاطمه زهرا «عليها السلام» تا آن هنگام که حضرت در خانه بودند وارد است که مرتب از عطرها گوناگون استفاده می‌بردند و فضای زندگی را علاوه بر عطر روح و معنویت به عطر ظاهری معطر می‌نمودند. فاطمه زهرا «عليها السلام» برای نماز عطر استعمال می‌نمودند، در داخل خانه دائماً معطر بودند و برای شب ازدواج برای حضرت عطر تهیه شد و عطر استعمال نمودند.

عطر و زینت در نماز

در اسلام، به آرایش و عطر زدن و استفاده از بوهای خوش و وسایل زیبایی برای شوهر و محارم یا در منزل و یا در حالت عبادت و نیایش سفارش شده و نوعی عبادت است. آنچه نهی شده و سفارش به احتیاط کرده‌اند، استفاده از عطر و آرایش برای نامحرمان یا در جامعه است که عامل فساد می‌شود و حرام است. در این باره توجه به سفارش حضرت زهرا «عليها السلام» در لحظه‌های واپسین زندگی ضروری است که پس از وضو گرفتن به اسماء بنت عمیس فرمودند: قالت: هَاتِي طِيْبِي الَّذِي أَتَطَيَّبُ بِهِ وَهَاتِي ثِيَابِي الَّتِي أُصَلِّي فِيهَا، إِجْلِسِي عِنْدَ رَأْسِي فَإِذَا جَاءَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَأَقِيمِيْنِي فَإِنْ قُمْتُ وَالْأَفْأَرْسَلِي إِلَى عَلِيٍّ «عليه السلام». [ای اسماء عطر مرا، همان

عطری که همیشه می‌زنم، و پیراهنی را که همیشه در آن نماز می‌گزارم بیاور و بر بالینم بنشین، هرگاه وقت نماز شد مرا از خواب بیدار کن، اگر بیدار شدم که نماز می‌گزارم و اگر بیدار نشدم، کسی را به دنبال علی علیه السلام» بفرست تا بیاید. [۷۲۵].

استفاده دائمی از بوی خوش

ام سلمه می‌گوید: "از حضرت زهرا «علیها السلام» پرسیدم آیا عطر و بوی خوش ذخیره کرده‌ای؟ فرمود: آری. رفت و شیشه عطری آورد و مقداری در کف دست من ریخت. بوی خوشی داشت که هرگز نشنیده بودم. گفتم: این عطر خوشبو را از کجا تهیه کرده‌ای؟ فرمود: "قالت: هُوَ عَبْرٌ يَشْقُطُ مِنْ أَجْنِحَةِ جَبْرَائِيلَ. [۷۲۶]. [این عطر، مشکی است که از بال و پر جبرئیل فرو ریخته است.]

تهیه عطر برای شب عروسی فاطمه

آرایش و عطر زدن برای زنان آنچنان ارزشمند است که هم عبادت به حساب می‌آید و هم مایه گرمی و شادابی زندگی زناشویی است. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به اینگونه ظرافتهای زندگی کاملاً توجه داشت که به عمّار یاسر مأموریت داد برای شب عروسی حضرت زهرا «علیها السلام» عطرهاى خوشبو تهیه نماید. عمّار یاسر می‌گوید: "عطر خوبی تهیه کرده و به منزل فاطمه «علیها السلام» بردم، فرمود: "قالت: يا ابا اليقظان ما هذا الطيب؟ [۷۲۷]. [ای عمّار یاسر! این عطر چیست؟] گفتم: پدرت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مرا امر کرد تا فراهم نمایم."

علت اختلاف در وفات حضرت زهرا

در تاریخ وفات حضرت زهرا «علیها السلام» نیز اختلاف است. عده‌ای از علماء شیعه و سنی وفات فاطمه زهرا «علیها السلام» را ۷۵ روز و عده‌ای ۹۵ روز بعد از وفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» می‌دانند. یکی از مواردی که موجب اختلاف شده این است که در خط کوفی نقطه‌گذاری وجود نداشته است و از این رو خمس و سبعون (۷۵ روز) و خمس و تسعون (۹۵ روز) هر دو یکسان و بدینگونه حمسه و سبعون - حمسه و سبعون نوشته می‌شده که در خواندن و قرائت آن اشتباه پیش آمده است. با توجه به این که وفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» در روز دوشنبه ۲۸ صفر سال یازدهم هجری قمری مطابق ۷ خرداد سال ۱۱ ه.ش اتفاق افتاد، بنابر گفته اول (۷۵ روز)، تاریخ وفات فاطمه «علیها السلام»، ۱۳ جمادی الاولی سال یازدهم ه.ق مطابق هفدهم مرداد ماه سال ۱۱ هجری شمسی و بنابر گفته دوم (۹۵ روز)، تاریخ ۳ جمادی الاخر سال ۱۱ ه.ق مطابق با ششم شهریور سال ۱۱ هجری شمسی می‌باشد. البته گفته‌های دیگری در تاریخ وفات حضرت زهرا «علیها السلام» هست. اما فاصله ۷۵ روز و یا ۹۵ روز با نظر اهل بیت علیهم السلام هماهنگ است از اینرو ما را با دیگر گفته‌ها کاری نیست و با توجه به قرائنی چند آنچه صحیح‌تر می‌نماید ۹۵ روز است. [۷۲۸].

علی در توصیف فاطمه

فاطمه «علیها السلام» همتای علی «علیه السلام» چه زیبا و شیرین و پراحساس و عاطفه از علی «علیه السلام» سخن می‌گوید. فاطمه «علیها السلام» در عمل ثابت کرد که چگونه مهر علی «علیه السلام» به دل دارد و در مبارزه‌ای بی‌امان با یورش‌های سهمگین برای همیشه لکه‌ننگی بر پیشانی منافقین غاصب خلافت زد بخصوص با خطبه‌ای شیوا و فریاد رسا و تحمل مصائب گوناگون و فدائی دادن محسن و پس از آن خودش. اما در کلام فاطمه «علیها السلام» هم علی «علیه السلام» توصیف شده که به نقل تعدادی از آن توجه می‌دهیم: ۱- ابودرداء می‌گوید: "علی «علیه السلام» را در حالت سجده بگونه‌ای مشاهده کردم که هیچ صدایی نمی‌شنود و حرکتی ندارد. فریاد زدم: سوگند به خدا علی «علیه السلام» مرده است. شتابان به فاطمه «علیها السلام» خبر دادم که علی «علیه السلام»

در مسجد فوت کرده است. حضرت زهرا «علیها السلام» فرمودند: هِيَ وَاللَّهِ الْعُشِيَّةُ الَّتِي تَأْخُذُهُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ [به خدا قسم این حالت علی علیه السلام] نوعی بیهوشی است که از ترس خدا در برابر عظمت پروردگار بر او عارض شده در عبادت مدهوش می‌گردد. [۷۲۹]. ۲- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه وآله در یکی از جلسات دوستانه، به ارزشهای علی علیه السلام پرداخته و شدت محبت و علاقه قلبی خود را برای حضرت زهرا «علیها السلام» اظهار نمودند. فاطمه علیها السلام در حالیکه به عظمت و ارزشهای امام اعتراف می‌کرد فرمود: قَالَتْ: وَالَّذِي اضْرَيْطَفَاكَ وَاجْتَبَاكَ وَهَدَاكَ وَالْأُمَّةَ لَا زِلْتُ مُقَرَّرَةً لَهُ. [۷۳۰]. [پدرجان سوگند به خدایی که تو را به رسالت انتخاب کرد و برای هدایت انسانها برگزید و تو را هدایت کرد و امت اسلامی را به وسیله تو هدایت نمود، تا زنده‌ام همواره به ارزشهای علی «علیه السلام» اعتراف خواهم داشت]. ۳- حضرت زهرا «علیها السلام» سعادت و رستگاری انسان را در محبت و دوستی با علی علیه السلام می‌شناساند و می‌فرماید: إِنَّ السَّعِيدَ، كُلَّ السَّعِيدِ، حَقَّ السَّعِيدِ مَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ. [۷۳۱]. [سعید و رستگار، سعید و رستگار کامل، حقانیت و واقعیت سعید و رستگار کسی است که امام علی علیه السلام را در دوران زندگی و پس از شهادتش دوست داشته باشد]. ۴- در لحظه‌های غمبار وفات، فاطمه زهرا «علیها السلام» به شدت گریست. امام پرسید: "چرا گریه می‌کنی؟" فرمود: قَالَتْ: أَبْكِي لِمَا تَلَقَى بَعْدِي [بر مصیبتهایی که پس از من بر تو باریدن خواهد گرفت می‌گریم]. امام علی علیه السلام فرمودند: لَا تَبْكِي فَوَاللَّهِ ذَلِكَ لَصَغِيرٌ عِنْدِي فِي ذَاتِ اللَّهِ تَعَالَى. [۷۳۲]. [گریه مکن! سوگند به خدا اینگونه سختیها در راه خدا برای من ناچیز است]. ۵- آنگاه که امام را مظلومانه و با ستم به مسجد بردند حضرت زهرا «علیها السلام» وارد مسجد شد و فرمود: فَقَالَتْ: خَلُّوا عَنِّي عَمِّي فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ لَئِن لَّمْ تُخَلُّوا عَنْهُ لَا نَشْرَنَ شَعْرِي وَلَا ضَعُفَ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» عَلَى رَأْسِي وَلَا ضَيْرُخَنَ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَمَا نَاقَةُ صَالِحٍ بِأَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنِّي وَلَا الْفَصِيلُ بِأَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنْ وُلْدِي. [۷۳۳]. [رها کنید پسر عموی مرا، قسم به آن خدایی که محمد «صلى الله عليه وآله» را به حق برانگیخت اگر از وی دست برندارید گیسوان خود را پریشان کرده و پیراهن رسول خدا «صلى الله عليه وآله» را بر سر افکنده و در برابر خدا فریاد خواهم زد. یقین بدانید که ناقه صالح، در نزد خدا از من گرامی‌تر نبود، و بچه آن ناقه نیز از فرزندان من قدر و قیمتش زیادت‌ر نبود]. [۷۳۴].

غ

غدیر در سخنان فاطمه

غدیر روز اتمام نعمت و اكمال دین، حادثه بزرگ و آسمانی بود که در زمین ظهور و بروز داشت. روزی که خط نجات بشریت از آن ریشه می‌گرفت و زمینه حکومت بهترین انسانها را فراهم می‌ساخت. اما به همان اندازه اهمیت و تأکیدی که پیامبر بر آن داشتند، دشمن کینه‌توز و منافق خیانت‌پیشه با پیام غدیر دشمنی داشت و فکر محو آن را در ذهن می‌پروراند. یکی از مدافعین سرسخت غدیر، فاطمه زهرا «علیها السلام» است و همه فاطمیون مدافع غدیرند. حضرت زهرا «علیها السلام» در مورد غدیر خم می‌فرماید: ۱- محمودبن لبید می‌گوید: پس از رحلت پیامبر «صلى الله عليه وآله» فاطمه «علیها السلام» را در کنار قبر حضرت حمزه در احد، در حال عزاداری و گریه مشاهده کردم، فرصت را غنیمت شمرده سؤال کردم: "آیا برای امامت علی «علیه السلام» از سخنان رسول گرامی اسلام، می‌توان دلیلی آورد؟" قَالَتْ فَاطِمَةُ: وَاعْبَاهُ أَنْسَيْتُمْ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: عَلِيٌّ خَيْرٌ مِنْ أُخْلَفَ فَيْكُمْ وَهُوَ الْإِمَامُ وَالْخَلِيفَةُ بَعْدِي، سَبَطَايَ وَتَسْبَعَهُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ «أَتَمَّةُ أَبْرَارٍ، لَئِنْ اتَّبَعْتُمُوهُمْ وَجَدْتُمُوهُمْ هَادِينَ مَهْدِينَ وَ لَئِنْ خَالَفْتُمُوهُمْ لَيَكُونَنَّ الْإِخْتِلَافُ فَيْكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». حضرت زهرا «علیها السلام» فرمودند: شگفتا! آیا حادثه عظیم غدیر خم را فراموش کرده‌اید؟ شنیدم که پیامبر گرامی «صلى الله عليه وآله» فرمود: علی «علیه السلام» بهترین کسی است که او را جانشین خود

در میان شما قرار می‌دهم. علی «علیه السلام» امام و خلیفه بعد از من است و دو فرزندم حسن و حسین علیهما السلام و نه نفر از فرزندان حسین علیهم السلام پیشوایان و امامانی پاک و نیک‌اند. اگر از آنها اطاعت کنید شما را هدایت خواهند نمود و اگر مخالفت ورزید، تا روز قیامت بلای تفرقه و اختلاف در میان شما حاکم خواهد شد. [۷۳۵]. [۲]. حضرت زهرا «علیها السلام» هر جا که لازم بود با یادآوری حدیث غدیر، مغزهای خفته و انسانهای فریب‌خورده را هدایت و بیدار می‌فرمود و بارها تذکر می‌داد که: قالت: أَنْسَيْتُمْ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ؟ وَقَوْلَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى». [آیا فراموش کردید سخنان رسول خدا «صلى الله عليه وآله» را در روز غدیر خم که فرمود: هر که را من مولا و رهبر می‌باشم، علی «علیه السلام» نیز مولای اوست و آیا فراموش کردید که به علی «علیه السلام» فرمود: یا علی موقعیت تو نسبت به من همانند هارون به موسی «صلى الله عليه وآله» است. [۷۳۶]. [۳]. حضرت زهرا «علیها السلام» در پاسخ بی‌تفاوتیهای بهانه‌جو که می‌گفتند: "اگر علی «علیه السلام» زودتر شروع می‌کرد و برای مردم صحبت می‌نمود منحرف نمی‌شدند و یا عذر بدتر از گناه نمی‌آوردند." می‌فرمود: قالت: فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لِأَخِيذٍ بَعِيدٍ غَدِيرِ خُمٍّ مِنْ حُجْرَةٍ وَلَا عُذْرٍ. [پس از حادثه عظیم غدیر خم، خداوند برای هیچ کس عذر و بهانه‌ای باقی نگذاشته است. [۷۳۷]. [۴]. و آنگاه که مهاجرین و انصار در عذرخواهی پافشاری کردند فرمود: إِلَيْكُمْ عَنِّي فَلَا عُذْرَ بَعِيدٍ تَعْدِيرُكُمْ وَالْأَمْرُ بَعِيدٌ تَقْصِيرُكُمْ هَلْ تَرَكَ أَبِي يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ لِأَخِيذٍ عُذْرًا؟ [دور شوید و مرا به حال خود گذارید. پس از کوتاهی و سهل‌انگاری، جایی برای عذرخواهی نمانده است، آیا پدرم پیامبر «صلى الله عليه وآله» پس از حادثه غدیر خم جایی برای عذرتراشی و بی‌تفاوتی باقی گذاشته است؟ [۷۳۸].]

ف

فاطمه با ابوبکر چه گفت

اشاره

یکی از خواص خیانت‌پیشه به نظام امامت و یکی از بدعت‌گذاران سیاسی در صدر اسلام ابوبکر بود. او پیر کج‌اندیش و به نوعی آلت دست عمر بود که با نقشه‌ای مکارانه، خلاف قول و خواسته خدا و رسول خدا «صلى الله عليه وآله»، غدیر خم را نادیده گرفت و با نشستن بر کرسی خلافت کج‌راه‌های همیشگی را پایه‌گذاری نمود. به همین دلیل او مورد اعتراض مستقیم حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» قرار گرفت و حضرت با او به گونه‌های مختلف علمی و استدلالی و توییحی و توهینی سخن گفت و در نهایت عدم رضایت خود را از عملکرد او اعلان نمود. در اینجا به نقل تعدادی از گفته‌های فاطمه «علیها السلام» به ابوبکر با استفاده از کتاب نهج‌الحیاء می‌پردازیم.

دفاع از جان امام

پس از بردن امام به مسجد، در آن ازدحام جمعیت، عمر با شمشیر برهنه تهدید کرد که: "اگر با ابوبکر بیعت نکنی گردنت را می‌زنم." در این هنگام حضرت زهرا «علیها السلام» خطاب به ابوبکر فرمود: قالت: يَا أَبَا بَكْرٍ أَتُرِيدُ أَنْ تُزْمِنَنِي مِنْ زَوْجِي وَاللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَكُفَّ عَنْهُ لَأَنْتَبِرَنَّ شَعْرِي وَلَا شَقَنَّ جَنِيبي وَ لَمَّا تَبَيَّنَ قَبْرَ أَبِي. [ای ابوبکر آیا می‌خواهی شوهرم را از دستم بگیری؟ و مرا بیوه‌سازی؟ سوگند به خدا اگر دست از او برداری، موی سرم را پریشان می‌کنم و گریبان چاک زده کنار قبر پدرم رسول خدا «صلى الله عليه وآله» می‌روم.]

اعتصاب در حرف زدن با ابوبکر

پس از تهاجم به منزل علی علیه السلام» و دفاع شایسته حضرت زهرا «علیها السلام» و جرأت و جسارت عمر در آتش زدن درب منزل، حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمود: قالت: يَا أَبَا بَكْرٍ مَا أَسْرِعَ مَا أَعَزُّتُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله»؟ وَاللَّهِ لَا أَكَلَّمُ عُمَرَ حَتَّىٰ أَلْقَى اللَّهَ. [ای ابابکر چه زود کینه‌های پنهانی خود را علیه اهل بیت رسول خدا «صلى الله عليه وآله» ظاهر کردید؟ سوگند به خدا تا زنده‌ام با عمر سخن نخواهم گفت. [۷۳۹].] قالت: وَاللَّهِ لَا أَكَلَّمُكُمَا مِنْ رَأْسِي كَلِمَةً حَتَّىٰ أَلْقَى رَبِّي فَأَشْكُونَكُمَا إِلَيْهِ بِمَا صَنَعْتُمَا بِهِ وَبِي وَإِرْتَكَبْتُمَا مِنِّي. [سوگند بخدا بعد از این با شما دو نفر حتی یک کلمه نیز سخن نمی‌گویم تا به ملاقات خدا بشتابم و شکایت شما دو نفر را به خدا می‌برم، و توضیح خواهم داد که شما با خدا و دین او و با من چه کردید و چه اعمالی را مرتکب شدید. [۷۴۰].] پس از ماجرای زشت تهاجم به خانه امام، و جسارتهای فراوان درون مسجد و غضب فدک، و بی‌اثر ماندن شهادتها و مباحث استدلالی حضرت زهرا «علیها السلام» و تداوم سیاستهای کودتایی سران سقیفه، در مبارزه منفی با آنان خطاب به ابوبکر فرمود: قالت: وَاللَّهِ لَا كَلَّمْتُكَ أَبَدًا، وَاللَّهِ لَا دَعُونَ اللَّهَ عَلَيْكَ فِي كُلِّ صَيْلٍ. [سوگند به خدا از این پس هرگز با تو سخن نخواهم گفت، سوگند به خدا شکایت تو را به خداوند خواهم نمود و در هر نماز تو را نفرین خواهم کرد. [۷۴۱].] قالت: نَشَدُ تُكْمَالَهُ أَلَمْ تَسْمَعْ رَسُولَ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَقُولُ: فَاطِمَةُ بِضَعَّةٌ مِنِّي مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي، رِضَا فَاطِمَةَ مِنْ رِضَايَ وَسَيْحَظُ فَاطِمَةَ مِنْ سَيْحَظِي، فَمَنْ أَحَبَّ فَاطِمَةَ أَيْبَتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي، وَمَنْ أَرْضَى فَاطِمَةَ فَقَدْ أَرْضَانِي؟! قال نعم: قالت: فَإِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ إِنَّكُمَا أَسَيْحَظْتُمَانِي وَمَا أَرْضَيْتُمَانِي وَلَئِنْ لَقِيتُ النَّبِيَّ لِأَشْكُونَكُمَا إِلَيْهِ. [شما را به خدا سوگند می‌دهم آیا شنیده‌اید که رسول خدا «صلى الله عليه وآله» فرمود: فاطمه پاره تن من است و من از اویم، هر که او را بیازارد مرا آزرده، خشنودی فاطمه موجب خشنودی من است و خشم و غضب فاطمه خشم و غضب من، هر کس فاطمه را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر کس فاطمه را خشنود سازد مرا خشنود ساخته است؟! ابوبکر و عمر پاسخ دادند: آری این کلمات را از پیامبر شنیدیم. حضرت فرمود: "خدا و ملائکه را به شهادت می‌گیرم که شما دو نفر مرا به خشم آوردید و آزار دادید. هنگامی که با پدر خود ملاقات کنم شکایت شما را نزد او خواهم برد. [۷۴۲].]

فاطمه با عمر چه گفت

یکی از منافقین بسیار خطرناک که با اقدامات و افکار شوم خود بدبختی و انحراف را نه تنها برای خود بلکه برای جامعه اسلامی نوپای صدر اسلام و بلکه برای همیشه تاریخ پایه‌گذاری نمود عمر بود. او با روحیاتی متعصبانه، خشن و جاهلی و از سوئی خودسر و به اصطلاح روشنفکر، بالاترین ضربه‌ها را بر بیکر اسلام ناب محمدی وارد ساخت. بیشتر ستمهای ناروا در حق اهل بیت و بخصوص فاطمه زهرا «علیها السلام» از او سرچشمه گرفت و غالب افکار انحرافی صدر اسلام از مغز شیطانی او به دیگران املاء می‌شد. به همین دلیل در زیارت عاشورا او اول ظالم در حق اهل بیت عصمت و طهارت شمرده شده است: اللهم العن اول ظالم ظلم حق محمد و آل محمد. و در دعاهای دینی اطلاق جبت و طاغوت به او شده است. فاطمه زهرا «علیها السلام» در مقام مبارزه و مباحثه، یکی از دشمن‌ترین دشمنان خود را عمر می‌دانست و به همین دلیل بارها و بارها با او درگیر شد و با او به تندی سخن گفت در اینجا به نقل تعدادی از گفته‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» با عمر به نقل از کتاب نهج‌الحیاء می‌پردازیم. پس از ماجرای سقیفه، و سرپیچی عده‌ای از بیعت با ابابکر، برای آنکه به خیال خودشان مرکز تجمع مخالفان را مورد تهدید قرار دهند، به خانه امام یورش آوردند. عمر و قنفذ، و طرفداران آنها تهدید کردند، اگر امام علی علیه السلام برای بیعت به مسجد بیرون نیاید، خانه را آتش می‌زنیم!! حضرت زهرا «علیها السلام» در دفاع از امام، در برابر مهاجمان فرمود: قالت: أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمَكْدَبُونَ مَاذَا تَقُولُونَ؟ وَآيَ شَيْءٍ تُرِيدُونَ؟

یا عُمَرُ أَمَا تَتَّقِي اللَّهَ؟ تَدْخُلُ عَلَيَّ بَيْتِي؟ أَيْحِزِبُكَ الشَّيْطَانُ تُخَوِّفُنِي؟ وَكَانَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ضَدِّ عَيْفًا وَ يَحْكُ! مَا هَذِهِ الْجُرْأَةُ عَلَيَّ اللَّهُ وَ عَلَيَّ رَسُولِهِ؟ تُرِيدُ أَنْ تَقْطَعَ نَسَبَهُ مِنَ الدُّنْيَا وَ تُفْتِيَهُ وَ تُطْفِيءَ نُورَ اللَّهِ؟ وَاللَّهِ مُتِمُّ نُورِهِ وَ أَنْتَهَارُهُ لَهَا طُغْيَانُكَ يَا عُمَرُ أَخْرَجَنِي وَالزَّمَكَةَ الْحُجْبَةَ وَ كَلَّ ضَالَّ عَوِيٍّ أَمَا وَاللَّهِ يَابْنَ الْخَطَابِ لَوْلَا أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُصِيبَ الْبَلَاءُ مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ لَعَلِمْتُ أَنِّي سَأُقْسِمُ عَلَيَّ اللَّهُ ثُمَّ أَجِدُهُ سَرِيعَ الْإِجَابَةِ يَا أَبَتَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَكَذَا كَانَ يُفْعَلُ بِحَبِيبَتِكَ وَ ابْنَتِكَ؟ آه يَا فَضَّةُ إِلَيْكَ فَخُذِي بِنِي فَقَدْ وَاللَّهِ قُتِلَ مَا فِي أَحْشَائِي مِنْ حَمَلٍ. [شما ای گمراهان و دروغگویان چه می‌گویید و چه می‌خواهید؟ ای عمر آیا از خدا پروا نداری؟ اینگونه می‌خواهی وارد خانه من شوی؟ آیا با حزب شیطان که دور شما را گرفتند مرا می‌ترسانی در حالی که حزب شیطان ناتوانند! وای بر تو، این چه جرأت و جسارتی است که بر خدا و پیامبر «صلی الله علیه و آله» او دارید؟ آیا می‌خواهی دودمان پیامبر را نابود کنی؟ و نور خدا را خاموش؟ آگاه باش که خداوند نور خود را فروزان نگه می‌دارد و جاودانه می‌سازد. از شرکت و حضور در میان نامحرمین پرهیز داشتیم، اما تهاجم و طغیان تو مرا از خانه بیرون کشید و حجت را بر تو و بر دیگر گمراهان تمام کرد. سوگند بخدا، چون کراهت دارم که بی‌گناهان دچار بلا و گرفتاری شوند دست از نفرین بر می‌دارم. اگر چنین نبود. می‌دانستی که سوگند و نفرین من به سرعت تحقق می‌یافت و عذاب خدا فرو می‌بارید.] پس از کتک خوردن و شهادت و سقط حضرت محسن علیه السلام فرمودند: [ای پدر! ای رسول خدا! بنگر که با دختر مورد علاقه تو چنین رفتار می‌شود: آه ای فضه بیا و مرا دریاب. که سوگند به خدا فرزندی که در شکم داشتم کشته شد.] در آن هنگامه که عمر با گروهی به منزل امام علی «علیه السلام» یورش آوردند و با تهدیدهای بی‌پای نتوانستند درب خانه را بکشایند، به دستور عمر هیزم آوردند و درب منزل را به آتش کشیدند. حضرت زهرا «علیها السلام» برای دفاع از ولایت و حرمت حریم امامت، در برابر ستونی از دود و شعله‌های آتش به پیش رفت و فرمود: قالت: يَابْنَ الْخَطَابِ أَتْرَاكَ مُحَرَّقًا عَلَيَّ بَابِي؟ أَجِئْتَ لِتُحْرِقَ دَارَنَا؟ أَتُحْرِقُ عَلَيًّا وَ وُلْدِي؟ [ای پسر خطاب، آیا تو را می‌بینم که خانه‌ام را آتش می‌زنی؟ آیا آمده‌ای که خانه ما را بسوزانی؟ راستی آیا تو علی و فرزندان مرا به آتش می‌کشی؟] پاسخ شنید: وَاللَّهِ لَتُحْرِقَنَّكُمْ إِلَى الْبَيْعَةِ أَوْ لَتُحْرِقَنَّكُمْ [سوگند به خدا یا شما را برای بیعت با ابابکر بیرون می‌آورم و یا همه شما را با خانه به آتش می‌کشم!] حضرت فرمود: یا عُمَرُ أَمَا تَتَّقِي اللَّهَ تَدْخُلُ عَلَيَّ بَيْتِي؟ [ای عمر آیا از خدا نمی‌ترسی؟ که بی‌اجازه وارد خانه‌ام می‌شوی؟] اینجا بود که حضرت زهرا «علیها السلام» نگاه به قبر پدر کرد و فرمود: [۷۴۳]. امام صادق «علیه السلام» نقل می‌فرماید که: "وقتی مهاجمان به خانه امیرالمومنین علی «علیه السلام» یورش آوردند که درب خانه را بشکنند یا بسوزانند و وارد منزل شوند، حضرت زهرا «علیها السلام» پشت درب منزل رفته خطاب به عمر که در پیشاپیش مهاجمان بود فرمود: "قالت: وَيَحِيكَ يَا عُمَرُ مَا هَذِهِ الْجُرْأَةُ عَلَيَّ اللَّهُ وَ عَلَيَّ رَسُولِهِ؟ تُرِيدُ أَنْ تَقْطَعَ نَسَبَهُ مِنَ الدُّنْيَا وَ تُفْتِيَهُ وَ تُطْفِيءَ نُورَ اللَّهِ؟ وَاللَّهِ مُتِمُّ نُورِهِ. [وای بر تو ای عمر، این چه جرأت و جسارتی است که نسبت به خدا و رسول خدا کرده‌ای، آیا می‌خواهی نسل رسول خدا را نابود کنی؟ خداوند نور خود را حفظ می‌کند و تداوم می‌بخشد.] امام صادق «علیه السلام» نقل می‌فرماید: "که در آن لحظه که امام علی «علیه السلام» را به سوی مسجد می‌کشیدند و هیچ‌کس در آن غربت و تنهایی دفاع نمی‌کرد، حضرت فاطمه «علیها السلام» خود را به امام رساند و دامن عمر را گرفت و سخت کشید و فرمود: "قالت: أَمَا وَاللَّهِ يَابْنَ الْخَطَابِ لَوْلَا أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُصِيبَ الْبَلَاءُ مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ لَعَلِمْتُ أَنِّي سَأُقْسِمُ عَلَيَّ اللَّهُ ثُمَّ أَجِدُهُ سَرِيعَ الْإِجَابَةِ. [ای پسر خطاب سوگند به خدا اگر کراهت نداشتم که بیگناهان مدینه گرفتار بالای الهی شوند، نفرین می‌کردم و آنگاه می‌فهمیدی که نفرین من خیلی زود تحقق می‌پذیرد. [۷۴۴].] یا أَبَتَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَاذَا لَقِينَا بَعْدَكَ مِنْ ابْنِ الْخَطَابِ وَ ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ! يَا أَبَابَكْرَ مَا أَسْرَعَ مَا أَعَزَّتْ عَلَيَّ أَهْلُ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله»؟ وَاللَّهِ لَا أَكَلِّمُ عُمَرَ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ. [۷۴۵].] [وای ای پدر: ای پیامبر خدا! چه مصیبت‌هایی که از دست پسر خطاب و پسر ابی قحافه کشیدم! ای ابابکر، چه زود کینه‌توزیهای خود را بر اهل بیت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» ظاهر کردید! سوگند به خدا از این لحظه، تا روزیکه خدا را ملاقات می‌کنم هرگز با عمر صحبت نخواهم نمود!] قالت: وَاللَّهِ لَا أَكَلِّمُكُمْ مِنْ رَأْسِي كَلِمَةً حَتَّى أَلْقَى رَبِّي فَأَشْكُونَكُمْ إِلَيْهِ بِمَا صَيَّرْتُمَا بِهِ وَبِي وَارْتَكَبْتُمَا مِنِّي.

[سوگند بخدا بعد از این با شما دو نفر حتی یک کلمه نیز سخن نمی‌گویم تا به ملاقات خدا بشتابم و شکایت شما دو نفر را به خدا می‌برم، و توضیح خواهم داد که شما با خدا و دین او و با من چه کردید و چه اعمالی را مرتکب شدید. [۷۴۶].] حضرت زهرا «علیها السلام» در تداوم مبارزات منفی علیه کودتاگران سقیفه، به امام علی «علیه السلام» وصیت کرد: قالت: إِنِّي أُوصِيكَ أَنْ لَا يَلِيَّ غُسْلِي وَ كَفْنِي سِوَاكَ وَ إِذَا أَنَامْتُ فَادْفِنِّي لَيْلًا وَ لَا تُؤَدِّنَنَّ بِي أَحَدًا، وَ لَا تُؤَدِّنَنَّ بِي أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ وَ لَا عُمَرُ. [همانا من تو را وصیت می‌کنم که غسل و کفن کردن مرا کسی غیر از تو انجام ندهد و وقتی وفات کردم، مرا شب دفن کن و هیچ کس را خبر نکن و ابوبکر و عمر را نیز مطلع نساز، و تو را سوگند می‌دهم بحق رسول خدا «صلى الله عليه وآله» که ابوبکر و عمر بر جنازه من نماز نخوانند. [۷۴۷].] فاطمه زهرا «علیها السلام» در برابر گروهی که می‌خواستند عذر تقصیر بیاورند و گذشته‌ها را به گونه‌ای فراموش نمایند، فرمود: قالت: تَعْلَمُونَ أَنَّ عُمَرَ جَاءَنِي وَ حَلَفَ لِي بِاللَّهِ أَنْ عُدَّتُمْ لِيُحْرِقَنَّ عَلَيْكُمُ الْبَيْتَ؟ [شما می‌دانید که عمر پشت درب خانه ما آمد و سوگند یاد کرد که اگر از بیعت سرپیچی کنم خانه را بر سر ما آتش خواهد زد. [۷۴۸].]

فاطمه بهشتی صورت انسان

اشاره

پیامبر اکرم «صلى الله عليه وآله» می‌فرمایند: ... ففاطمه حوراء انسیه و كلما اشتقت الى رائحة الجنة شممت رائحة ابنتي فاطمة «علیها السلام». [فاطمه «علیها السلام» حوریه‌ای است به صورت انسان که من هرگاه مشتاق بوی بهشت می‌شوم، دخترم فاطمه «علیها السلام» را می‌بویم. [۷۴۹].]

چرا به فاطمه زهرا حوراء گفته می‌شود

حوراء یعنی فرشته، یا زنی که خصلت‌های خوب فرشتگان را در خود به وجود می‌آورد. حوریه یعنی زن بهشتی، یا زن فرشته خصال. فاطمه «علیها السلام» چون نصیبی از بهشت داشت او را حوراء انسیه می‌گویند یعنی انسانی فرشته صفت. حوراء زنی است که چشمانی زیبا دارد که سفیدی بدن او در نهایت سفیدی و سیاهی چشمان او نیز در نهایت سیاهی است که این یکی از صفات حورالعین است. حوراء به معنی زن یا دختری است که چشمان سیاه و گرد و پلک‌های باریک داشته باشد، یا دارای چشمانی کاملاً سپید یا سیاه کامل باشد و یا دارای بدنی به تمام معنا سپید یا دارای چشمانی مشکی همچون چشمان آهو باشد و این در انسان نیست، با استعاره بر او اطلاق می‌شود. [۷۵۰]. حوراء از حیرت گرفته شده است بدین معنی که حوریان بهشتی چنان زیبا هستند که چشم از دیدن آنها حیران می‌شود. [۷۵۱].

فاطمه در قیامت

یکی از با شکوه‌ترین صحنه‌های قیامت صحنه ورود حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» و ظهور مقامات آن حضرت در روز آشکار شدن واقعیتها و حقائق است. روایات متعددی در مورد ورود حضرت زهرا «علیها السلام» در قیامت وجود دارد که به نقل دو روایت دقت می‌دهیم. قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: لَنْ يَزُكَبَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا أَرْبَعَةٌ أَنَا عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةٌ وَ صَالِحُ نَبِيِّ اللَّهِ، فَأَمَّا أَنَا فَعَلَى الْبُرَاقِ وَ أَمَّا فَاطِمَةُ ابْنَتِي فَعَلَى نَاقَتِي الْعَضْبَاءِ وَ أَمَّا صَالِحٌ فَعَلَى نَاقَةِ اللَّهِ الَّتِي عَقَرْتُ، وَ أَمَّا عَلِيٌّ فَعَلَى نَاقَةٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّةِ زَمَامُهَا مِنْ يَاقُوتِ عَلَيْهِ حُلَّتَانِ خَضْرَاوَانِ. [۷۵۲]. [در آن روز (قیامت) هیچ کس سواره نیست جز چهار تن: من و علی و فاطمه و صالح پیامبر خدا، اما من بر

اشتر براق سوارم و اما دخترم برعصباء (ناقه من) سوار است و اما صالح بر اشتر خدا که پی‌اش کردند سوار است و اما علی بر اشتری از اشتران بهشت سوار است که مهار آن از یاقوت است که دو زیور سبز رنگ بر آن آویزان است. [قال رسول الله «صلى الله عليه وآله»: اذا كان يوم القيامة تقبل ابنتي فاطمة على ناقه من ثوق الجنة و جبرئيل أخذ بحطام الناقه، ينادى بأعلى صوته: غصوا ابصاركم حتى تجوز فاطمة بنت محمد صلى الله عليه وآله» فلا يبقى يومئذ نبي ولا رسول ولا صديق ولا شهيد الا غصوا ابصارهم تجوز فاطمة]. [هنگامی که روز قیامت شود دخترم فاطمه بر شتری از اشتران بهشت می‌نشیند و در حالی که جبرئیل مهار شتر را گرفته به بلندترین بانک ندا می‌دهد دیدگانتان را فرو ببندید تا فاطمه دختر محمد «صلى الله عليه وآله» گذر کند، پس در آن روز هیچ پیغمبر و رسول و صدیق و شهیدی نماند جز آن که دیدگان خود فروبندند تا آنکه فاطمه گذر نماید. [۷۵۳].]

فاطمه زهرا از دیدگاه بزرگان

استاد توفیق ابوعلم که یکی از نویسندگان معاصر از پژوهشگران مصر است، کتابی تحت همین عنوان و نام زیبای فاطمه الزهرا «علیها السلام»، نوشته که یکی از آثار توجه‌انگیز در این زمینه است و خوشبختانه به فارسی نیز ترجمه شده است. وی در این کتاب می‌نویسد: "فاطمه علیها السلام" یکی از سازندگان تاریخ اسلام است. در عظمت شأن و رفعت مقام ارجمند او همین بس که او تنها دختر بزرگوار پیامبر «صلى الله عليه وآله» و همسر امام علی علیه السلام و مادر حسن و حسین علیهما السلام است. در حقیقت او، آرام جان و سرور دل پیامبر خدا «صلى الله عليه وآله» بود. زهرا «علیها السلام» همان بانویی که میلیونها آدمی را چشم و دل به سوی اوست و نام گرامی‌اش بر زبان ایشان جاری است. بانویی که پدرش او را مادر پدر خود می‌خواند. تاج کرامتی که پدر بر تارک دختر خویش نهاد مستوجب تکریم است [۷۵۴]. آیه‌الله ابراهیم امینی چنین می‌گوید: حضرت زهرا «علیها السلام» بدون شک در رأس تمام بانوان اسلام قرار دارد. زیرا او تنها بانویی است که پدرش معصوم، شوهرش معصوم و خودش نیز معصوم بوده است. محیط پرورش و زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» محیط عصمت و طهارت بوده است. دوران کودکی خویش را در خانه شخص اول اسلام یعنی پیامبر برگزیده‌ای که تحت تربیت مستقیم پروردگار جهان قرار داشت طی کرد. دوران خانه‌داری و بچه‌داری را در خانه دومین شخصیت ممتاز اسلام یعنی علی «علیه السلام» گذراند. در این دوران کوتاه دو پسر معصوم حسن «علیه السلام» و حسین «علیه السلام» را تربیت کرد و دو دختر شجاع و فداکار مانند زینب و ام‌کلثوم به جامعه تحویل داد. در چنین خانه‌ای به‌طور قطع می‌توان نتایج درخشان احکام و برنامه‌های اسلامی را بالعیان مشاهده نمود و بانوی شایسته و نمونه اسلام را پیدا کرد. برگزیده‌ای از پیام امام خمینی رحمه الله چنین است: تمام ابعادی که برای زن متصور است و برای یک انسان متصور است در فاطمه الزهرا «علیها السلام» جلوه کرده است. یک زن معمولی نبوده است، یک زن روحانی، یک زن ملکوتی، یک انسان به تمام معنا انسان، تمام نسخه انسانیت، تمام حقیقت زن، تمام حقیقت انسان. برگزیده‌ای از سخنان حضرت آیه‌الله خامنه‌ای حفظه‌الله تعالی رهبر معظم انقلاب: پیامبر عظیم‌الشأن اسلام با این اعتقاد که فاطمه زهرا «علیها السلام» نمونه یک انسان کامل است بر دست او بوسه زد و این امر نباید یک مسأله عاطفی در نظر گرفته شود نگرش اسلام به زن از باب تکامل معنوی و انسانی اوست و در بررسی‌های مربوط به فرهنگ مسائل اجتماعی و پرورش علمی زنان، باید بر این اساس عمل شود. دکتر بنت‌الشاطی: فاطمه «علیها السلام»، محبوبترین دختران پیامبر و شبیه‌ترین افراد نسبت به او در خلقت و اخلاق بود. برایش نوشت که فقط او جایگاه پاک سلاله طاهر و محل روئیدن درخت شریف اهل بیت علیهما السلام باشد. [۷۵۵]. دکتر علی ابراهیم حسن: زندگی فاطمه «علیها السلام» صفحات نادری از تاریخ است که در آن جلوه‌های عظمت ملموس است. او همچون بلقیس نبود که عظمتش از تخت پادشاهی رسیده باشد، مثل ثروتمندان نبود که بزرگیش از ثروت فراوان حاصل شده باشد و همانند عایشه نبود که شهرتش را از تشکیل سپاه به‌دست آورده باشد. بلکه شخصیتی فوق تصور داشت که پیرامون آن را هاله‌ای از حکمت و جلال فرا گرفته است. حکمتی که ناشی از کتب و

فلاسفه و دانشمندان نبود چرا که در اینها حیلها و تزویرهای فراوان است. عظمت و جلال او ناشی از ملک و ثروت نبود بلکه جوششی از درون نفس بود. شاید بتوان گفت عظمت فاطمه «علیها السلام» همان بود که عایشه می‌گفت نیکوتر از فاطمه «علیها السلام» جز پدرش کسی نبود. فاطمه «علیها السلام» همان گونه که زندگیش بزرگ بود، مرگش نیز عظمت داشت. اولین زن عرب مسلمان بود که بدان گونه دفن می‌شد. فاطمه «علیها السلام» در اسلام اثر بزرگی داشت. دولت فاطمیون به نام او تشکیل شد. دانشگاه الزهرا نیز از نام او مشتق شده است. [۷۵۶].

فاطمه شهیده ولایت سیاسی علی (شهیده پیام غدیر)

یکی از مهمترین مباحث اعتقادی که جنبه عملی نیز دارد بحث ولایت و امامت است چرا که از طرفی در اصول دین باید از نظر فکری امامت را مورد بررسی قرار داد و از سوئی در فروع دین در باب تولی و تبری باید وظائف عملی یک مسلمان را در برابر امامت و ولایت مشخص نمود. ولایت دارای اقسام و مراتب گوناگون است که از جمله آنها: ولاء محبت (یعنی دوست داشتن و ابراز محبت خالصانه به ساحت مقدس اهل بیت) ولاء امامت و پیشوائی دینی (یعنی مرجعیت دینی امامان معصوم و گرفتن دین و احکام آن از آنها) ولاء زعامت که پیشوائی سیاسی می‌باشد. پس از رحلت پیامبر عظیم‌الشأن اسلام علی‌رغم همه سفارشات پیامبر ولایت و امامت در مخاطره قرار گرفت و باند منافقین فرصت طلب با استفاده از شیوه‌ها و شعارهای قابل تأثیر در توده مردم خواسته‌های خود را محقق ساختند و انحرافی خسارت‌بار را پایه‌ریزی نمودند. در این شرایط قوی‌ترین و مؤثرترین و انقلابی‌ترین واکنشها و عملیاتها از سوی فاطمه زهرا «علیها السلام» در ابعاد گوناگون فرهنگی و مبارزاتی در جامعه بروز و ظهور داشته است. آنچه به نظر مهم می‌رسد اینست که بررسی کنیم که فاطمه زهرا «علیها السلام» که به عبارتی شهیده پیام غدیر می‌باشد فداکاری و مجاهدتهای خود را در دفاع از کدامیک از اقسام ولایت متمرکز نموده است. آنچه مسلم است منافقین برای براندازی هر سه قسم ولایت یعنی ولاء محبت، امامت و زعامت طرح و نقشه داشتند و تلاش نمودند هم محبت علی علیه السلام را از دلها بزاینند هم مانع ارتباط دینی مردم از طریق ولایت شوند و هم پیشوائی سیاسی علی علیه السلام را غصب نمودند. اما قابل توجه است که اولین حرکت منافقین تصدی جایگاه خلافت امیرالمؤمنین و ضربه سیاسی به اهل بیت علیهم السلام می‌باشد به همین دلیل به جرأت می‌توان ادعا کرد حضرت زهرا «علیها السلام» عمده تلاش و همت خود را در دفاع از مقام و جایگاه سیاسی علی علیه السلام و حاکمیت حضرت بر جامعه معطوف داشته بود و به همین خاطر مانع می‌شد که رأی سیاسی علی علیه السلام به نفع خلیفه غاصب وقت تمام شود و تا آخرین لحظه و توان مانع از ورود مهاجمین به خانه خود می‌شد و در همین مسیر بالآخره فرزند خود را تقدیم نمود و خود نیز رنج و آزار دید و بالآخره شهیده شد علاوه بر این ولاء محبت و ولاء امامت و پیشوائی دینی و مقامات معنوی علی علیه السلام قابل غصب نمی‌باشد. آنچه قابل غصب بود خلافت و حاکمیت حضرت علی علیه السلام در مسائل اجتماعی سیاسی و نظامی بود که متأسفانه منافقین در این زمینه موفقیت‌هایی را کسب نمودند.

فاطمه نامها را نیازید

روح قدسی فاطمه زهرا «علیها السلام» و شخصیت والای او دارای عظمتی است که نه تنها او بلکه نام و نشان او نیز برای بزرگان بلکه حضرات معصومین «علیه السلام» قابل تکریم و احترام بوده و در هنگام شنیدن نام آن بزرگوار تحت تأثیر قرار گرفته و ضمن ابراز اندوه از غم مادر عظیم‌الشأن خود دستور بر احترام ویژه قائل بودن برای نام فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌دادند. از جمله روایتی از حضرت صادق «علیه السلام» به این شرح آمده است: قال الامام الصادق «علیه السلام»: عن السَّيِّدِ كُونِي قَالَ: دَخَلْتُ عَلِيَّ ابِي عَبْدِ اللَّهِ «علیه السلام» وَأَنَا مَعْمُومٌ مَكْرُوبٌ فَقَالَ لِي: يَا سَكُونِي مِمَّا غَمُّكَ؟ فَقُلْتُ وَوَلِدْتُ لِي ابْنَةٌ... فَقَالَ لِي: مَا سَمَّيْتَهَا؟ قُلْتُ: فَاطِمَةٌ. قَالَ: آهَ آهَ.

ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ فَقَالَ: أَمَا إِذَا سَمَّيْتَهَا فَاطِمَةَ فَلَا تَسْبِيْهَا وَلَا تَلْعَنُهَا وَلَا تَضْرِبُهَا. [سکونی گوید: بر امام صادق «علیه السلام» وارد شد در حالیکه غمگین و پریشان خاطر بودم. حضرت به من فرمود: ای سکونی! غم و اندوهت از چیست؟ عرض کردم: دختری نصیبم شده است... پس حضرت فرمود: او را چه نام نهاده‌ای؟ عرض کردم: فاطمه فرمود: آه آه آنگاه دستش را بر پیشانی گذاشت و فرمود:... حالا که او را فاطمه نام نهاده‌ای پس او را دشنام مده و نفرین مکن و کتک مزن. [۷۵۷].]

فاطمه و پیامبر

رسول خدا «صلی الله علیه و آله» هنگام رفتن به جنگ آخرین خانه‌ای که از آن خارج می‌شد، خانه زهرا «علیها السلام» بود، و پس از مراجعت نیز نخستین خانه‌ای که وارد می‌شد، خانه زهرا «علیها السلام» بود و در منزل او زیاد توقف می‌کرد و در برابر خواستگاران بسیار او تنها علی «علیه السلام» را برگزید، و همو بود که همیشه صورت زخمی پدر را مداوا می‌کرد. و در هنگام مسافرت، آخرین کسی که در حقیقت سفارش می‌کرد و پس از مسافرت اولین خانه‌ای که داخل می‌شد خانه او بود. [۷۵۸]. پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» فرمود: فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، مَنْ سَرَّهَا فَقَدْ سَرَّرَنِي وَمَنْ سَاءَ مَا فَعَدَّ سَاءَتِي، فَاطِمَةُ أَعَزُّ النَّاسِ عَلَيَّ. [فاطمه پاره وجود من است، هر کس او را مسرور کند مرا شاد کرده و هر کس به او بدی کند به من بد کرده است، فاطمه عزیزترین مردم برای من است. [۷۵۹].]

همچنین احادیث زیر همه توصیفات پیامبر «صلی الله علیه و آله» از فاطمه زهرا «علیها السلام» است: ثَقَلِينِ، كَسَاءِ، سَفِينَةِ، فَاطِمَةُ خَيْرَةُ اللَّهِ، أَنَا الْفَاطِرُ وَ هَذِهِ فَاطِمَةُ، مَنْ افْتَقَدَ الْقَمَرَ فَلْيَتَمَسَّكَ بِالزُّهْرَةِ، فَاهْتَدُوا (فاقتدوا) بِالزُّهْرَةِ، أَنَا حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ وَ سَلَّمَ لِمَنْ سَالَمَكُمْ، هَذَا رُكْنُ الثَّانِي الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَ غَضُّوا أَبْصَارَكُمْ حَتَّى تَجُوزَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ «صلی الله علیه و آله»، كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَطَمَهَا وَ فَطَمَ مَنْ أَحَبَّهَا مِنَ النَّارِ، أَوَّلُ شَخْصٍ يَدْخُلُ عَلَى الْجَنَّةِ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ «صلی الله علیه و آله»، مَنْ إِذَاهَا فَقَدْ إِذَانِي وَ مَنْ إِذَانِي فَقَدْ إِذَى اللَّهِ، فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَعْضِبُ لِعَضْبِ فَاطِمَةَ وَ يُرْضِي لِرِضَاهَا، فَاخْتَارَ فَاطِمَةَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، هِيَ نُورٌ عَيْنِي، ثَمَرَةٌ فُؤَادِي، فَمَنْ عَرَفَ فَاطِمَةَ حَقَّ مَعْرِفَتِهَا فَقَدْ أَدْرَكَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. [۷۶۰].]

فاطمه و مصیبت‌های حسین

اشاره

فاطمه «علیها السلام» مادری محنت‌پذیر برای اسلام و مربی مجاهدین رتبه اول و سید شهیدان حسین بن علی «علیه السلام» است و این یکی از افتخارات و هنرآفرینیهای فاطمه «علیها السلام» و دامن پاک اوست. آری دامن پاک فاطمه «علیها السلام»، حسین پرور و زینب پرور بود. در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» یادمانهایی از شهادت حسین «علیه السلام» و مصیبت‌های او وارد شده که به نقل برخی از آنان می‌پردازیم:

آگاهی از شهادت حسین در کربلا

حضرت زهرا «علیها السلام» در زمزمه‌های شعری از مشکلات اقتصادی و سپس حضرت اباعبدالله علیه السلام در کربلا اشاره می‌فرماید: اَمْسُوا جِيعًا وَ هُمْ أَشْبَالِي أَصْغَرُهُمْ يُقْتَلُ فِي الْقِتَالِ بِكَرْبَلَا يُقْتَلُ بِأَغْتِيَالٍ لِقَاتِلِهِ الْوَيْلُ مَعَ وَ بَالٍ [۷۶۱]. [فرزند نام دیشب را گرسنه به روز آوردند، فرزند کوچک من (حسین) در میدان جنگ کشته می‌شود. در کربلا- فرزندم را با حيله و تزوير شهيد می‌کنند، وای و نکبت و عذاب بر قاتلانش باد.]

پرش از پیامبر پیرامون شهادت حسین

پیامبر گرامی اسلام «صلی الله علیه وآله» حوادث تلخ آینده را برای حضرت زهرا «علیها السلام» توضیح داد و در تداوم مباحث آینده‌نگری، به شهادت حضرت ابا عبدالله الحسین «علیه السلام» اشاره کرد. حضرت فاطمه علیها السلام فرمود: یا أَبَتَاهُ مَنْ يَقْتُلُ وَلَدِي وَ قُرَّةَ عَيْنِي وَ ثَمَرَةَ فُؤَادِي؟ قال «صلی الله علیه وآله»: شَرُّ أُمَّةٍ مِنْ أُمَّتِي قَالَتْ: يَا أَبَاهُ إِفْرَاءَ جِبْرِئِيلَ عَنِّي السَّلَامُ وَ قُلْ لَهُ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ يُقْتَلُ؟ قال «صلی الله علیه وآله»: فِي مَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ كَرْبَلَاءُ!! [۷۶۲]. [ای پدر! چه کسی فرزندم و نور چشمم و میوه دلم حسین علیه السلام را شهید می‌کند؟ فرمود: بدترین افراد امت من حضرت زهرا «علیها السلام» پرسید: ای پدر! سلام مرا به جبرئیل برسان و از او پرس که در کجا حسین مرا شهید می‌کنند؟ رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: در سرزمینی که به آن کربلا می‌گویند.]

سفارش حسین به فضا

همچنین حضرت زهرا «علیها السلام» هنگام عروج ملکوتی خود به فضا سفارش حسین شهید خود را چنین ترنم می‌کند: إِنَّكِنِي أَنْ بَكَيْتَ يَا خَيْرَ هَادٍ وَ اسْرِبِ الدَّمَاعَ فَهُوَ يَوْمُ الْفِرَاقِ يَا قَرِينَ الْبُتُولِ أَوْ صِيكَ بِالنَّسْلِ فَقَدْ أَصِيبَا حَلِيفًا إِشْتِيَاقِي إِنَّكِنِي وَ إِنَّكَ لِإِيْتَامِي وَ لَا تَنْسَ قَتِيلَ الْعِدَا بِطَفِّ الْعِرَاقِ فَارْقُوا أَصِيبُوا يَتَامِي جَبَارِي أَخْلَفُوا اللَّهَ فَهُوَ يَوْمُ الْفِرَاقِ [۷۶۳] [اگر خواستی گریه کنی بر من گریه کن ای بهترین راهنما... و اشکهایت را سرازیر کن که امروز روز جدائی است. ای همدم فاطمه! وصیت می‌کنم تو را به فرزندانم که همدم شوق و محبت شده‌اند. بر من و یتیمانی گریه کن که در سرزمین عراق، کشته دشمنها خواهند بود. آن جدا ماندگانی که صبح می‌کنند در حالیکه یتیمان سرگردان آن بیابانند. در حالیکه خدا را سوگند می‌خورند آن روز، روز جدایی است.]

فدک

فدک سرزمینی آباد و حاصلخیزی، که در نزدیکی خیبر قرار داشت و فاصله آن با مدینه حدود ۱۴۰ کیلومتر بود. و پس از دژهای خیبر، نقطه اتکاء یهودیان حجاز به‌شمار می‌رفت. پیامبر اسلام «صلی الله علیه وآله» برای پایان دادن به قدرتهای یهودی در این سرزمین که برای اسلام و مسلمانان کانون خطر و تحریک بر ضد اسلام به‌شمار می‌رفتند، سفیری را به‌نام محیط پیش سران فدک فرستاد و یوشع بن نون که ریاست دهکده را به‌عهده داشت، صلح و تسلیم را بر نبرد و جنگ ترجیح داد، و ساکنان آنجا متعهد شدند که نیمی از حاصل آنرا هر سال در اختیار پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله» بگذارند و از این به بعد زیر لوای اسلام زندگی کنند و برضد اسلام و مسلمانان دست به توطئه نزنند و حکومت اسلام در برابر این مبلغ امنیت منطقه آنها را تأمین نماید. سرزمینهایی که در اسلام بوسیله نبرد و جنگ و قدرت نظامی گرفته می‌شود متعلق به عموم مسلمانان است و اداره آن بدست فرمانروای اسلام می‌باشد. ولی سرزمینهایی که بدون هجوم نظامی و اعزاز نیرو به دست مسلمانان می‌افتد مربوط به شخص پیامبر «صلی الله علیه وآله» و امام پس از وی می‌باشد و اختیار این نوع سرزمینها با اوست که می‌تواند ببخشد یا اجاره دهد. روی این اساس پیامبر «صلی الله علیه وآله» فدک را به دختر گرامی خود حضرت زهرا «علیها السلام» بخشید و منظور از بخشیدن دو چیز بود. ۱- زمامداری مسلمانان پس از فوت وی، طبق تصریح مکرر پیامبر اسلام «صلی الله علیه وآله» به امیر مؤمنان حضرت علی «علیه السلام» باید انتقال می‌یافت و چنین مقام و منصبی به هزینه‌های هنگفتی نیاز داشت که آن حضرت از درآمد فدک در جهت رفع مشکلات از آن استفاده نماید. ۲- حیثیت و شرافت دودمان پیامبر «صلی الله علیه وآله» که فرد کامل آن، یگانه دختر وی و نور دیدگانش حضرت حسن و حسین علیهما السلام هستند باید پس از وفات وی به صورت آبرومندی محفوظ بماند. چنانچه محدثان و مفسران شیعه و گروهی از دانشمندان سنی می‌نویسند: وقتی آیه و آت ذالقری حقه والمسکین وابن السبیل نازل گردید پیامبر دختر خود فاطمه «علیها السلام» را خواست و فدک را به‌وی واگذار نمود و ناقل این مطلب ابوسعید خدری است که خود یکی از

صحابه بزرگ رسول خدا می‌باشد. خلاصه در اینکه این آیه در حق حضرت زهرا «علیها السلام» و فرزندان وی نازل گردیده میان کلیه مفسران شیعه و سنی اتفاق نظر است، ولی در اینکه هنگام نزول این آیه پیامبر «صلی الله علیه و آله» فدک را به دختر گرامی خود بخشید میان جامعه دانشمندان شیعه اتفاق نظر وجود دارد و برخی از دانشمندان سنی نیز با آنان موافق می‌باشند. پس از درگذشت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» روی اغراض سیاسی و مصلحت بینیهایی، دختر گرامی پیامبر «صلی الله علیه و آله» از ملک خود محروم و عمال و کارگران او را از آنجا خارج کردند. پسندیده است این نکته گفته شود که رسول اکرم صلی الله علیه و آله» پس از فتح بی نظیر زمینهای مزروعی و خانه‌های مسکونی، آنجا را بین مهاجران تقسیم و همچنین زمین‌های خیر و دیگر نقاطی نظیر وادی القری که فتح شد را بین افراد فاقد زمین و خانه، تقسیم نمود. اما از آن اموال به حضرت امیر «علیه السلام» و بنی هاشم چیزی داده نشد با اینکه حضرت علی علیه السلام» بزرگ دلاور تمامی عرصه‌های نبرد بود و بنی هاشم در میدانهای نبرد پیشتاز بودند و آنحضرتش نمی‌خواست دیگران را بر خود و بر بستگان خود ترجیح دهد و به فاطمه علیها السلام» که مادرش خدیجه، مجاهدتهای فراوان در راه اسلام نمود و تمامی ثروت خود را در این راه نثار کرد چیزی نداد تا آیه شریفه و آت ذالقریبی... نازل و پیامبر «صلی الله علیه و آله» فدک را به حضرت فاطمه علیها السلام» بخشید و وسیله معاش وی و فرزندان و فقراء بنی هاشم فراهم شد. پس در حقیقت خداوند آنحضرت را مأمور به بخشش زمین قرار گرفتند و پیامبر خدا «صلی الله علیه و آله» به آنان زمین داد عبارتند از: ابوبکر و عمر که بخشی از اراضی بنی‌نضیر به آنها داده شد و به عبدالرحمن بن عوف و زبیر بن عوام بخشی از اراضی و اموال بنی‌نضیر داده شد. به سهل بن حنیف و ابودجاجه قطعه زمینی از اموال بنی‌نضیر داده شد و صهیب بن سنان قطعه زمینی به نام قراضه به او داده شد. با اینکه دهکده فدک در اختیار فاطمه علیها السلام» است و همین تسلط نشانه مالکیت اوست و به اصطلاح ذوالید است و در هیچ‌جای دنیا از کسی که بر یک مال مسلط است شاهد و گواه نمی‌خواهند، ولی آن حضرت ناچار می‌شود شخصیتی بزرگ مانند حضرت علی علیه السلام» و زنی را به نام ام‌ایمن که پیامبر گواهی داده بود که از زنان بهشت است را برای شهادت پیش خلیفه برد، ولی روی اغراض سیاسی، دستگاہ خلافت به شهادت آنها ترتیب اثر نداد و محرومیت دختر گرامی پیامبر از ملکی که پدرش به او بخشیده قطعی گردید. ام‌ای دانشمندان شیعه معتقدند که خلیفه سرانجام تسلیم دختر گرامی رسول خدا «صلی الله علیه و آله» قرار گرفت و نامه‌ای در پیرامون فدک که آن ملک طلق فاطمه علیها السلام» است نوشت و به‌وی داد ولی در نیمه راه دوست دیرینه خلیفه، با حضرت ملاقات و از جریان نامه آگاه گردید و نامه را گرفت و پیش خلیفه آورد. و (بنابر نقلی) به وی چنین گفت: "از آنجا که علی علیه السلام» در این جریان ذی‌نفع است شهادت او قبول نیست و ام‌ایمن زن است و شهادت یک زن ارزش نخواهد داشت". سپس در مقابل ابوبکر نامه را پاره کرد. ابن ابی‌الحدید معتزلی (متوفی ۶۵۶ ه.ق) نکته‌ای را با ظرافت و طنز آمیز نقل می‌کند: از علی بن فارقی (مدرس مدرسه غربی بغداد) که از او پرسیدم: "فاطمه راست می‌گفت؟ آری، گفتم: اگر راست می‌گفت چرا فدک را به او برنگرداندند؟ وی با لبخند معنی‌دار گفت: اگر امروز فدک را بدو می‌دادند فردا خلافت شوهر خود را ادعا می‌کرد و او هم نمی‌توانست سخن وی را نپذیرد چه قبول کرده بود که هر چه می‌گوید راست است [۷۶۴]."

فرزندان فاطمه

اشاره

سرور زنان عالم حضرت زهرا «علیها السلام» هنگامی که دوازده ساله بود به فرزند عزیزش امام حسن مجتبی «علیه السلام» باردار شد. زمان تولد کودک نزدیک شد در حالیکه برای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مسافرتی پیش آمد و پیامبر برای خداحافظی به

خانه فاطمه «علیها السلام» رفت و به حضرت در مورد فرزندش سفارشهایی کرد. در پانزدهم رمضان سال سوم هجری این فرزند گرانقدر به دنیا آمد. پیامبر گرامی «صلی الله علیه وآله» از مسافرت برگشت و فرمود: "فرزندم را به من نشان دهید. وی را چه نامیده‌اید؟" علی «علیه السلام» جواب داد: "منتظر شما بودیم که شما بر نوزاد نام نهید." پیامبر هم منتظر ماند و پس از مدتی، جبرئیل نزد پیامبر آمد و از سوی خداوند تبریک گفت و نامش را حسن گذاشت. پیامبر «صلی الله علیه وآله» در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه گفت و در روز سوم تولد، دو گوسفند سیاه و سفید به‌عنوان عقیقه قربانی کرد.

تولد دیگر

حضرت زهرا «علیها السلام» به فرزند دومش باردار شد و شش ماه پس از حمل، نشانه زایمان آشکار گردید. زنان فامیل به هنگام تولد حسین «علیه السلام»، نزد فاطمه «علیها السلام» جمع بودند. در میان آنان صفیه دختر عبدالمطلب یعنی عمه رسول خدا و اسماء بنت عمیس و ام سلمه نیز بودند. وقتی نوزاد به دنیا آمد پیامبر «صلی الله علیه وآله» فرمود: "او را نزد من آورید." صفیه گفت: "ای رسول خدا! هنوز او را پاک و تمیز نکرده‌ایم." پیامبر فرمود: "ای عمه! آیا تو می‌خواهی او را پاک و تمیز کنی؟ خدای تبارک و تعالی او را پاک و پاکیزه کرده است." جبرئیل فرود آمد و نزد رسول خدا رفت و از سوی پروردگار به ایشان فرمان داد که نوزاد را حسین بنامند. پس از تولد نوزاد، گروههای زیادی از فرشتگان بر پیامبر «صلی الله علیه وآله» فرود آمدند تا به ایشان به مناسبت ولادت امام حسین علیه السلام تبریک بگویند.

مولود سوم و چهارم از نور

در شعبان سال پنجم هجری زینب کبری علیها السلام به دنیا آمد و نام او را نیز پیامبر «صلی الله علیه وآله» انتخاب کرد. و در سال بعد خانه بانوی زنان جهان پذیرای چهارمین فرزند و دومین بانو شد و او را ام کلثوم نام نهادند. [۷۶۵].

فرزندان فاطمه فدائی پیامبر

در روزهای واپسین زندگانی، پیامبر «صلی الله علیه وآله» به منبر رفت و فرمود: "هر کس از من طلبی دارد درخواست نماید." بلال در کوچه‌های مدینه فریاد زد که: هَذَا مُحَمَّدٌ يُعْطَى الْقِصَاصَ مِنْ نَفْسِهِ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. [مردم اینک این محمد بن عبدالله است که می‌خواهد قبل از روز قیامت قصاص شود هر کس حقی از او طلب دارد بخواهد.] مردی بلند شد و گفت: ای رسول خدا، شما در جنگ بدر که صف سربازان را تنظیم می‌کردید با شلاق خودتان بر شکم لخت من زدید. فرمود بیا قصاص کن، مرد گفت: همان شلاق را بیاورید. پیامبر «صلی الله علیه وآله» به بلال اشاره فرمود: از خانه فاطمه «علیها السلام» همان شلاق روزهای جنگ را بیاورد، وقتی بلال درب منزل فاطمه «علیها السلام» را کوبید و ماجرا را بیان کرد، حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: قالت: يا بلال ما يَصْنَعُ وَالِدِي بِالْقَضِيبِ وَ لَيْسَ هَذَا يَوْمُ الْقَضِيبِ؟ لَمَا أَخْبَرَ بِلَالُ مَا وَقَعَ قَالَتْ: وَأَعْمَاءُ لِعِمِّكَ يَا أَبْتَاهُ مِنْ لِفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ يَا حَبِيبَ اللَّهِ وَ حَبِيبَ الْقُلُوبِ يَا بِلَالُ فَقُلْ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَقُومَانِ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فَيَقْتَصُّ مِنْهُمَا وَلَا يَدَعَانِهِ يَقْتَصُّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. [ای بلال پدرم با شلاق روزهای جنگ چه می‌خواهد بکند؟ الان که روز جنگ نیست؟ بلال آنچه را که در مسجد گذشت خبر داد. فاطمه زهرا «علیها السلام» ناله‌ای زد و گفت: وای از این غم، برای غم و اندوه تو ای پدر بزرگوارم، غیر از تو چه کسی سرپرست فقرا و تهیدستان و در راه ماندگان است؟ ای دوست خدا و دوست همه دلها! ای بلال به فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام بگو نزد آن مرد بروند تا آن مرد، از آنان قصاص کند و نگذارند پیامبر را قصاص کند.

فرشتگان در خدمت فاطمه

در کتاب خرائج راوندی از سلمان نقل شده که گفت: در خانه حضرت زهرا «علیها السلام» بودم. دیدم که فاطمه «علیها السلام» نشسته، آسیائی پیش روی اوست، و بوسيله آن، مقداری جو را آرد می‌کند، و عمود آسیا خون‌آلود است و حسین «علیه السلام» (که در آن هنگام کودک شیرخوار بود) در یک جانب خانه بر اثر گرسنگی به شدت گریه می‌کند، عرض کردم: "ای دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» چندان خود را به زحمت نینداز و اینک این فِضَه کنیز شما و در خدمت شما است. فرمود: "رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به من سفارش نمود که کارهای خانه را یک روز من انجام دهم و روز دیگر فِضَه، دیروز نوبت فِضَه بود و امروز نوبت من است." سلمان می‌گوید: "عرض کردم من بنده آزاد شده شما هستم، من حاضر به خدمت هستم یا آسیا کردن جو را به عهده من بگذارید و یا پرستاری از حسین «علیه السلام» را." فرمود: "من به پرستاری حسین «علیه السلام» مناسبتر هستم، تو آسیا کردن را به عهده بگیر." من مقداری از جو را آسیا کردم، ناگهان ندای نماز شنیدم، به مسجد رفتم و نماز را با رسول خدا خواندم و پس از نماز جریان را به علی «علیه السلام» گفتم آنحضرت گریان از جای برخاست و به خانه رفت و سپس دیدم خندان بازگشت، رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از علت خنده او پرسید، او عرض کرد فاطمه «علیها السلام» را دیدم که به پشت خوابیده و حسین «علیه السلام» روی سینه‌اش به خواب رفته است و آسیا در پیش روی او بی آنکه دستی آن را بگرداند خودبه‌خود می‌گردد. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» خندید و فرمود: یا عَلِيُّ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّارَةٌ فِي الْأَرْضِ يَخْدُمُونَ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ. [ای علی آیا نمی‌دانی که برای خدا فرشتگانی است که در زمین گردش می‌کنند تا به محمد و آل محمد خدمت کنند و این خدمت آنها تا روز قیامت ادامه دارد. [۷۶۷].]

فضه فاطمه

فضه یکی از دست پرورده‌های خانه فاطمه علیها السلام و خدمتکار اوست. او از سرزمین هند بود و خود به علم کیمیا آشنا بود. همچنین سعادت همجواری و یاری دادن به خاندان اهل بیت را در چند ساله حضور فاطمه علیها السلام در مدینه پیدا نمود. در این زمینه از کتاب چشمه در بستر مطلبی می‌آوریم: آنگاه که عُمَرُ بر در خانه علی علیه السلام فریاد می‌زد و علی را به بیعت می‌خواند نخستین کسی که بر در خانه آمد و صدا به دفاع از علی «علیه السلام» بلند کرد و با عمر احتجاج کرد فضه بود. [۷۶۸]. و چه آنگاه که زهرا «علیها السلام» را زخمی به گوشه‌ای انداختند کسی که مونس زهرا «علیها السلام» بود فضه بود. [۷۶۹]. و چه آنگاه که در شب دیجور وقتی که فریادها در سینه‌ها گم شده بود و مردان از پای افتاده بودند، آنکه مردانه بار سنگین تبلیغ دعوت به اهل بیت و رسوای خلفا را به دوش می‌کشید، فضه بود. [۷۷۰]. و چه آنگاه که در دشت کربلا، مردان همه به دست مشت‌های رجاله به خاک و خون افتاده بودند، آنکه همدم زینب و شریک مصائب او بود، فضه بود. [۷۷۱]. همین است که علی او را فضتتا [۷۷۲] می‌خواند و او را همچون سلمان، مَنّا می‌داند. و همین است که علی «علیه السلام» او را در کنار فرزندان خود می‌خواند تا بیاید و برای آخرین بار از زهرا «علیها السلام» توشه بگیرد. [۷۷۳]. و همین است که زهرا «علیها السلام» وصیت می‌کند که تنها فِضَه و معدودی دیگر در تشییع جنازه‌اش باشند. [۷۷۴]. و همین است که حاجتش برآورده می‌شود [۷۷۵] و از دامان او عارفه‌ها و صاحب کراماتی سر می‌کشند. [۷۷۶].

فضیلت‌های اخلاقی فاطمه زهرا

الفضیلة: خلاف الرذیله و النقیصه، المزیه، الدرجه الرفیعه فی الفضل. [۷۷۷]. [فضیلت معنای خلاف رذیلت و نقصان است به معنای برتری و یا دارا بودن درجات و مقامات بلند]. به عبارتی دیگر دارا بودن یک رفعت شخصیتی و برتری اخلاقی و روحی همچین وجود شایستگی از جهت تمامیت کمالات و نبود کمبودها و کاستیهای شخصیتی در انسان را می‌توان فضیلت نامید. به طور مثال خداوند متعال در قرآن مجاهدین را پزشگان و عافیت‌طلبان برتری داده و می‌فرماید: فضل الله المجاهدین علی القاعدین اجراً عظیماً. [۷۷۸]. برخی از ملاکهای فضیلت در اسلام علاوه بر جهاد با توجه به اسناد قرآنی و روایی عبارت است از: ۱- علم: یرفع الله الذین امنوا منکم و الذین اوتوا العلم درجات. [۷۷۹]. خداوند متعال به مؤمنین شما و صاحب علم و آگاهی رفعت و بلندی جایگاه عنایت نموده است. [۲- تقوی: ان اکرمکم عندالله اتقیکم. [۷۸۰]. همانا برترین شما نزد خدا باتقوی‌ترین شماهاست. [۳- ایمان: اَمن کان مؤمناً کمّن کان فاسقاً لا یستوون. [۷۸۱]. آیا کسی که ایمان دارد مانند فرد بی‌ایمان و معصیت کار است. [۴- ایثارگری: قال علی «علیه السلام»: الایثار فضیلة. [۷۸۲]. مقدم انداختن دیگران بر خود فضیلت است. [۵- راستی: قال علی «علیه السلام»: الصدق فضیلة. [۷۸۳]. راستی و درستی فضیلت است. [۶- عقل و بیان: قال علی «علیه السلام»: للانسان فضیلتان عقل و منطق. [۷۸۴]. برای انسان دو فضیلت وجود دارد خردمندی و قدرت بیان. [۷- شجاعت: قال علی «علیه السلام»: الشجاعه نصره حاضره و فضیله ظاهره. [۷۸۵]. شجاعت کمکی موجود و فضیلتی آشکار است. [۸- انصاف: قال علی «علیه السلام»: الانصاف افضل الفضائل. [۷۸۶]. انصاف برترین فضائل است. اما فضیلت‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» از یک دیدگاه قابل تقسیم به فضیلت‌های فردی خانوادگی و اجتماعی است و از یک دیدگاه قابل تقسیم به فضیلت‌های دنیوی و آخرتی است که در این مجال به ذکر قطره‌ای از دریای فضیلت‌های او می‌پردازیم.

فضیلت‌های فردی حضرت زهرا

۱- فضیلت دانش وافر و ارتباط با فرشتگان ۲- فضیلت احراز مقام مجاهدت در راه خدا در نبرد با منافقین و کفار و در خوب شوهرداری نمودن ۳- فضیلت احراز مقام بندگی خدا و عبادتها و نیایشهای فراوان و طولانی ۴- فضیلت نائل آمدن به مقام ایثارگری ۵- فضیلت صاحب مدال پر افتخار هجرت در راه خدا از مکه به مدینه بودن ۶- فضیلت صبوری و پایداری در راه خدا

فضیلت‌های خانوادگی

۱- فضیلت دختر رسول خدا بودن (کوثر) ۲- فضیلت داشتن بهترین مادر (خدیجه کبری) ۳- فضیلت دارا بودن شایسته‌ترین همسر (علی «علیه السلام») ۴- فضیلت دارا بودن برترین فرزند (حسن و حسین زینب و ام‌کلثوم و محسن شهید) ۵- فضیلت ام‌الائمه بودن و مادری حضرت مهدی «علیه السلام» ۶- فضیلت دارا بودن عمویی همچون حمزه سیدالشهدا ۷- فضیلت ستوده شدن خانوادگی حضرت به اهل بیت طهارت ۸- فضیلت اهل کساء بودن ۹- فضیلت نزول سوره دهر در شأن خانواده ۱۰- فضیلت شهادت تمامی اعضای خانواده و یا اسارت آنان در راه خدا ۱۱- فضیلت معصوم بودن شوهر و دو فرزند علاوه بر عصمت خود و پدر بزرگوار ۱۲- فضیلت آیه مباهله

فضیلت‌های اجتماعی حضرت زهرا

۱- فضیلت اصلاح‌گری و آگاهی دادن اجتماعی و دینی به مردم ۲- فضیلت همدردی و انفاق و ایثار به مردم ۳- فضیلت شاگردپروری ۴- فضیلت افشاگری و مبارزه با منافقین و منحرفین با خط امامت معصوم ۵- فضیلت دفاع از نظام سیاسی مبنی بر اصل امامت و ولایت

فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا

اشاره

السلام علیکم یا اهل بیت النبوة و موضع الرسالة و مختلف الملائكة... و ساسة العباد و ارکان البلاد.... [۷۸۷]. [درود بر شما ای خاندان پیامبر و رسالت ای کسانی که محل رفت و آمد فرشتگان بودید... شما سیاستمدارترین مردم و ستونهای سرزمین‌ها.] حضرت زهرا «علیها السلام» به عنوان کوثر محمدی متمم و مکمل رسالت نبوی و مدافع و منادی خلافت علوی می‌باشد. اگر او کوثر است و دشمنان رسول که همان دشمنان فاطمه علیها السلام هستند این به این معنی است که نه تنها در زمان حضور رسول خدا بلکه در هنگام غیبت پیامبر هم، فاطمه «علیها السلام» همچنان کوثر است و خیر کثیر و وجودش بر هم زنده همه معادلات دشمنان دین و حقیقت و ابترکننده و خنثی‌ساز جریان‌ات ضد ولایت علی علیه السلام می‌باشد. اگر پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» به عنوان یک نقطه عطف بزرگ در تاریخ رسالت خویش دست به هجرت زدند هجرتی که تقریباً تمام مقصد آن سیاسی بود و غرض از آن تشکیل حکومت الهی در مدینه بود در این بین حضرت زهرا «علیها السلام» هم در این حرکت مهم سیاسی شرکت می‌جوید و مهمترین و بزرگترین حرکت سیاسی خود را در دفاع از دین و آئین الهی به انجام می‌رساند. به عبارت بهتر حرکت‌های شفاف سیاسی پیامبر از لحظه هجرت از مکه به مدینه آغاز می‌گردد و به همین دلیل حرکت‌های سیاسی حضرت زهرا «علیها السلام» را نیز ما از همین مقطع مورد دقت قرار می‌دهیم. در ابتدا حرکت‌ها و فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا «علیها السلام» را به دو مقطع: زمان حضور پیامبر و زمان غیبت و رحلت پیامبر تقسیم می‌کنیم و آنگاه به فهرست فعالیت‌های سیاسی حضرت در این دو مقطع می‌پردازیم.

دوره حضور پیامبر

۱- ایمان آوردن به اسلام و قبول دعوت پیامبر ۲- شناسائی دشمنان رسول خدا و با خبر نمودن پدر از توطئه‌های دشمنان ۳- پناهندگی به شعب ابی‌طالب و مقاومت سه ساله حضرت در این شعب ۴- هجرت از مکه به سوی مدینه ۵- به میدان فرستادن شوهر در جنگ‌ها و حمایت از او و رضایت دادن به مخاطرات جانی که برای علی «علیه السلام» اتفاق می‌افتد ۶- حمایت از حکومت دینی ۷- شرکت در جنگ‌ها و حمایت از فرمانده اول و دوم جنگ‌های اسلام ۸- شرکت در مراسم مباحله ۹- عزاداری بر شهیدان راه خدا بویژه حمزه سیدالشهداء ۱۰- سرکشی و زیارت شهدای احد ۱۱- تربیت فرزندان سیاسی و کاردان جهت پیشوائی مردم و هدایت آنان ۱۲- شرکت در حجه‌الوداع و حضور در حماسه غدیر خم

فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا در دوران غیبت پیامبر

۱- عدم رأی سیاسی به حکومت و شورای غاصب حکومت ۲- مبارزه منطقی گفتاری با آنان ۳- افشاگری بر علیه منافقین غاصب الف - با رفتن به خانه مهاجر و انصار ب - با تماس با زنان و یا خطبه خواندن با آنان ج - با حضور در مسجد و ایراد خطبه ۴- متذکر نمودن مردم به حماسه غدیر و ذکر فضائل علی «علیه السلام» ۵- تکیه بر معرفی خلفای برحق پیامبر اکرم و تصریح به نام آنان (حدیث لوح) ۶- فدائی دادن محسن خود در راه ولایت ۷- وصیتنامه سیاسی ۸- گریه‌های سیاسی و مداوم و افشاگرانه ۹- مبارز عملی با خلفا و منافقین الف - با بستن در خانه خود بر آنان ب - مقاومت در برابر آنان ج - حمایت عملی از علی «علیه السلام» د - عدم اجازة بر ملاقات با آنان و اعلام عدم رضایت خود از آنان ه - لعنت کردن آنان پیش از هر نماز ۱۰- تحمل

مصائب و سکوت جهت حفظ وحدت امت اسلامی

فهرست آیاتی از قرآن در شأن فاطمه زهرا

اشاره

شخصیت ملکوتی حضرت زهرا «علیها السلام» نه تنها خود مبین و مفسر آیات قرآن است و نه تنها وجود او سندی زنده بعنوان پشتوانه عملی برای تأیید مفاهیم آن کتاب آسمانی است بلکه عملکرد او گاهی موجب نزول آیات قرآن و شأن نزول آنهاست در این مجال به ذکر تعدادی از آیات شریفه قرآن می‌پردازیم که به گونه‌ای مستقیم یا در گروه، حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» را خطاب خود داشته است. اما قبل از ورود به ذکر آیات، مناسب است اشاره کنیم که کتابی با عنوان فاطمه الزهرا فی القرآن از آقای سید صادق حسینی شیرازی، ۶۸ آیه از آیات قرآن را ذکر نموده که به شکلی می‌تواند مرتبط با حضرت زهرا «علیها السلام» باشد. ایشان در مقدمه کتاب [۷۸۸]. می‌فرماید: فهذه آیات بینات من القرآن الکریم وردت بحق سیدتنا و مولاتنا فاطمة الزهراء «علیها السلام»، تنزیلاً، او تفسیراً، او تاویلاً او تطبیقاً... [اینها] ۶۸ آیه مذکور در متن کتاب) آیاتی واضح از قرآن کریم است که در مورد سرورمان حضرت زهرا به اشکال چهارگانه تنزیل، تفسیر، تأویل یا تطبیق روایت شده است [در اینجا جهت روشن شدن مقصود از واژه‌های فوق با استفاده از کتاب روشهای تأویل قرآن به نقل معانی این واژه‌ها هم اشاره‌ای داریم:

معنای تنزیل

مقصود از ظهور الفاظ، ظهور ابتدایی آنهاست، معنایی که با دیدن یا شنیدن لفظ، بی‌درنگ به ذهن راه می‌یابد. در تعدادی از روایات، مراد از تنزیل، همین معناست (چه این معنای ظاهری مراد شارع باشد و چه غیر آن مراد باشد) مانند روایت زیر: اسماعیل بن جابر از امام صادق «علیه السلام» از علی «علیه السلام» نقل کرده که فرمود: آیات محکم قرآن، آیاتی است که تأویل آنها در تنزیلشان آمده است، مانند: یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَ أَيْدِیْكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُوسِكُمْ وَ أَرْجُلِكُمْ إِلَى الْكَعْبِینِ. تأویل این آیه همان است که در تنزیلش آمده است. مفهوم حدیث این است که هر که به زبان قرآن آشنا باشد، مراد خداوند را از ظاهر آیه در می‌یابد. [۷۸۹].

معنای تفسیر و تطبیق

دانشمندان و مفسران فرق اسلامی، اجمالاً به این امر معترفند که آیاتی از قرآن کریم در شأن علی و اهل بیت علیهم السلام نازل شده است؛ مانند: آیه ولایت، آیه تطهیر، آیه مودت و... زیرا دلالت آنها بر اهل بیت و مقام و موقعیت آنها، از باب تفسیر است نه تطبیق.

تطبیق و چگونگی تطبیق

آن دسته از الفاظ و آیات قرآن کریم است که از جهت مفهوم، یا عام و مطلق هستند و یا خصوصیتی در موارد نزولشان ندارد که آنها را مختص آن موارد گرداند. بدیهی است این گونه آیات، قابل تطبیق بر مصادیق و افراد مختلف هستند و چنین تطبیقاتی با عقل و عرف و قواعد زبان نیز سازگار است. [۷۹۰].

معنای تفسیر و تأویل

جرجانی گفته است: تفسیر در اصل، کشف و بیان است و در شرع، عبارتست از بیان شأن نزول و سبب نزول آیه، همراه با معنای آن، به طوری که لفظ آیه به روشنی دلالت بر آن کند. تأویل در اصل به معنای ترجیح است و در شرع، عبارتست از برگرداندن لفظ از معنای ظاهری اش به معنای محتمل، در صورتی که آن معنا موافق کتاب و سنت باشد، مانند: يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ [۷۹۱] که اگر مراد از آن بیرون آوردن پرنده از تخم باشد، تفسیر و اگر مراد بیرون آوردن مؤمن از کافر و عالم از جاهل باشد، تأویل است. برخی گفته‌اند: تفسیر به روایت مربوط است و در تأویل به درایت. ابن خازن می‌گوید: فرق تفسیر و تأویل در این است که تفسیر، متوقف به نقل صحیح است و تأویل متوقف بر فهم صحیح. مجدالدین فیروزآبادی در قاموس می‌نویسد: تفسیر کشف مراد از لفظ مشکل است و تأویل برگرداندن یکی از معنای محتمل لفظ به معنای ظاهری لفظ است. [۷۹۲].

فهرست مصیبت‌های غیر روحی فاطمه زهرا

۱- هجوم (به خانه زهرا «علیها السلام») ۲- تهدید (به سوزاندن و آوردن هیزم و آتش جهت احراق) ۳- احراق (آتش زدن خانه)
 ۴- کتک خوردن: الف برای باز پس گرفتن فدک ب برای دفاع از علی «علیه السلام» (چه در هنگام هجوم به خانه اش و چه آنگاه که علی علیه السلام را به زور برای بیعت می‌کشیدند) صورت و سینه، دست و بازو، شکستن پهلو، شکم و پشت، مطلق ضرب ۵- سقط محسن ۶- شهادت [۷۹۳].

ق

قانون کفویت

یکی از قانونهای حاکم بر نظام هستی قانون زوجیت است که خداوند متعال به تکرار در قرآن بر این اصل و قاعده ساریه در جهان هستی اشاره می‌نماید: سبحان الذی خلق الأزواج کلها مما تنبت الارض. [۷۹۴]. [منزه است خدایی که زوجهای گوناگون را آفرید از آنچه از زمین می‌روید.] در نظام زندگی انسانها این قانون جاری و ساری است اما علاوه بر این قاعده در انتخاب همسر و زوج و زوجه در اسلام بر قانون کفویت نیز تأکید شده است به شکلی که هر چه درصد کفویت و وجوه مشارکت روحی و شخصیتی یک زوج بیشتر باشد موفقیت‌های آن زندگی بیشتر خواهد بود. در طول تاریخ انسانی علی «علیه السلام» به عنوان مردی با عظمت و تکامل یافته و زنی پر شکوه و کامل همچون زهرا «علیها السلام» وجود دارد که به عنوان زوج و کفو یکدیگر می‌باشند در حدی که در روایت آمده است اگر علی علیه السلام نبود برای زهرا «علیها السلام» کفو و همتائی یافت نمی‌شد. حضرت زهرا «علیها السلام» و علی «علیه السلام» در ابعاد گوناگون دارای کفویت هستند. کفویت جسمی و ظاهری، روحی، فکری، اخلاقی و مقامی و... که مصادیق جزئی تر این کفویت از این قرار است. علی علیه السلام «صاحب نهج البلاغه فاطمه علیها السلام» صاحب صحیفه فاطمیه علی علیه السلام «صاحب ولایت کلیه فاطمه علیها السلام» صاحب ولایت کلیه علی علیه السلام «صاحب کرامات و معجزات فاطمه علیها السلام» صاحب کرامات و معجزات علی علیه السلام «صاحب کرامات و معجزات علی علیه السلام» دارای مقام عصمت کبری فاطمه علیها السلام «دارای مقام عصمت کبری علی علیه السلام» از اصحاب کساء فاطمه علیها السلام «از اهل کساء علی علیه السلام» حاضر در صحنه مباحله علی علیه السلام «صاحب مقام مهاجر الی الله از مکه به مدینه فاطمه علیها السلام» صاحب مقام مهاجره الی الله از مکه به مدینه علی علیه السلام «حاضر در فتح مکه فاطمه علیها السلام» حاضر در فتح مکه علی علیه السلام «حاضر در حجة الوداع (غدیر خم) فاطمه علیها السلام» حاضر در حجة الوداع علی علیه السلام «صاحب آیه و یطعمون الطعام فاطمه علیها السلام» صاحب آیه و یطعمون الطعام علی علیه السلام «با پیامبر در شعب ابی طالب فاطمه علیها السلام» با پیامبر در شعب ابی طالب علی علیه السلام

انگشت در نماز به سائل داد فاطمه علیها السلام» پیراهن شب عروسی را به سائل داد علی علیه السلام» پدر شهید فاطمه علیها السلام» مادر شهید علی علیه السلام» خطیب است و خطبه می‌خواند فاطمه علیها السلام» خطبه است و خطبه می‌خواند علی علیه السلام» شهید است فاطمه علیها السلام» شهیده است علی علیه السلام» پدر حسنین و زینب است فاطمه علیها السلام» مادر حسنین و زینب است علی علیه السلام» شبانه به خاک سپرده شد فاطمه علیها السلام» هم شبانه به خاک سپرده شد علی علیه السلام» خلافتش غصب شد فاطمه علیها السلام» فدکش غصب شد علی علیه السلام» بالاترین زهد را دارد فاطمه علیها السلام» هم بالاترین زهد و قناعت را داراست علی علیه السلام» شافع روز جزاست فاطمه علیها السلام» شافعه روز جزاست محبت علی علیه السلام» نجات بخش است محبت فاطمه علیها السلام» نجات بخش است همچنین در توضیح بخشی از توان و قدرت فوق‌العاده فاطمه زهرا «علیها السلام» در همراهی امیرالمؤمنین در کتاب حماسه‌ای بی‌نظیر آمده است. اما زندگی با شوهر چنان بود که پا به پای علی «علیه السلام» می‌رفت. اگر علی «علیه السلام» در رکوع نماز، انگشت پر ارزش خود را به مسکین می‌دهد، فاطمه «علیها السلام» هم شبی که به خانه شوهر می‌رود، پیراهن عروسی را به فقیر می‌دهد و مردم باید با دقت به هر دو اتفاق بنگرند. و فاطمه علیها السلام» تنها بانویی بود که توانست پا جای پای علی علیه السلام» بگذارد و اگر چنین نبود، کفو امام نبود، و این مردم هستند که باید در معنای کفو و همسری بیشتر دقت کنند. امام علی علیه السلام» پس از توصیف برنامه‌ای از زندگی‌اش، می‌فرماید: **أَلَا وَانْكُم لَا تَقْدِرُونَ عَلَي ذَلِكْ**. شما بر چنین رفتاری توانایی ندارید، ولی تنها فاطمه «علیها السلام» بود که توانایی و قدرت زندگی با علی علیه السلام» را داشت. او نام علی را به عظمت و بزرگی یاد می‌نمود، او بالاترین زنی بود که از امام دفاع نمود و بالاخره او بانویی بود که رضا و خشنودی همسرش را بر رضا و خشنودی خویش مقدم می‌داشت. چنان گوش به فرمان علی «علیه السلام» بود که در سخت‌ترین شرایط که می‌توانست با ناله و نفرینش مدینه و مردم آنرا زیر و زبر کند، علی «علیه السلام» سلمان را به نزد طاهره زکیه فرستاد، و گفت: علی می‌فرماید: نفرین نکن، که چنین و چنان خواهد شد. فاطمه علیها السلام» در پاسخ فرمود: **إِذَا أَرَجَعُ وَأَصْبِرُ وَأَسْمَعُ لَهُ وَأَطِيعُ** [در این هنگام برمی‌گردم و بردباری و تحمل می‌نمایم، و گوش به فرمان علی «علیه السلام» می‌دهم و از او اطاعت می‌کنم. [۷۹۵].]

قصر فاطمه زهرا در بهشت به روایت پیامبر اکرم

معراج پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» به مثابه مسافرتی تمام روحانی در عالم ملکوت می‌باشد که حضرتش علاوه بر سیر و سلوک فردی به معرفت حقائق عالم و خزائن السموات والارض نائل گردید. تحفه‌های معنوی و سوغاتهای معنوی یکی از دستاوردهای معراج پیامبر برای مؤمنین می‌باشد. پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» پس از بازگشت از معراج، گوشه‌هایی از مناظر و رخدادها و دیده‌های خود را بیان فرمودند. از جمله فرمودند: بر کتیبه‌های بهشت دیدم نوشته شده بود: **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ فَاطِمَةُ أُمُّ اللَّهِ**. (یعنی کنیز و مطیع محض خدا) علاوه بر این روایتی وارد شده است که حضرتش قصر بهشتی حضرت زهرا «علیها السلام» را دیدند و منظره زیبای این قصر را برای زمینیان توصیف نمودند. **عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ**: قَالَ: لَمَّا أُسْرِي بِي وَدَخَلْتُ الْجَنَّةَ بَلَغْتُ إِلَى قَصْرِ فَاطِمَةَ فَرَأَيْتُ سَبْعِينَ قَصِيراً مِنْ مَرْجَانَةٍ حَمْرَاءَ مُكَلَّلَةً بِاللُّؤْلُؤِ أَبُوَائِهَا وَحَيْطَانِهَا وَأُسْرَتُهَا مِنْ عِزْقٍ وَاحِدٍ. [۷۹۶].

[هنگامی که در شب معراج به آسمانها سیر داده شدم داخل بهشت گشتم تا به کاخ بهشتی حضرت زهرا رسیدم. پس هفتاد قصر بهشتی از مروارید قرمز دیدم در حالیکه به لؤلؤ و در زینت یافته بود در حالیکه درها و دیوارهایش همه از صدف بود.]

قصه‌های تلخ و شیرین درب خانه

خانه فاطمه زهرا «علیها السلام» خانه‌ای است پر قصه و پر قصه خانه‌ای با مزایای بسیار معنوی، کوخی ساده به بلندای رفیع‌ترین کاخها چرا که راهی بسوی عرش خدا دارد و کانال ارتباط بین زمین و آسمان از طریق فرشتگان است. در بین آیات شریفه قرآن

این آیه از آیات کریمه دلالت بر وجوب حفظ حریم و حرمت خانه پیامبر و اهلیت دارد و به یکی از آداب ورود به خانه‌های آل رسول «صلی الله علیه و آله» تصریح می‌کند. یا ایها الذین امنوا لا تدخلوا بیوت النبی الا ان یؤذن لکم. [۷۹۷]. [ای ایمان آورندگان وارد بر خانه‌های متعلق به پیامبر نشوید مگر اینکه اجازه ورود بگیرید.] در این آیه به خدا باوران پرهیز از دخول به خانه رسول گرامی قبل از اذن و استیذان داده شده است و به همین ملاک و دلیل در هنگام ورود به مشاهد مشرفه و مکانهای اختصاصی به پیشوایان معصوم لازم است اذن دخول گرفته شود. بطور مثال برای ورود به سرداب حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) ادب اقتضاء می‌کند بر باب ورودی سرداب توقف کنیم و این دعا را بخوانیم و سپس وارد شویم. الهی انی قد وقفت علی باب بیت من بیوت نبیک محمد صلواتک علیہ و آله و قد منعت الناس من الدخول الی بیوتہ الا باذنہ فقلت یا ایها الذین امنوا لا تدخلوا بیوت النبی الا ان یؤذن لکم. [۷۹۸]. [خدایا من در آستانه خانه‌ای از خانه‌های پیامبر ایستادم پیامبری که مردم را از ورود به خانه او بدون کسب اجازه منع نمودی و در قرآن فرمودی ای مؤمنین بر خانه‌های پیامبر داخل نشوید تا اینکه اذن بگیرید.] همچنین در کتاب عوالم العلوم [۷۹۹] در تفسیر آیه فی بیوت اذن الله می‌فرماید: مراد از بیوت، بیوت الانبیاء است و خانه علی و فاطمه علیهما السلام از برترین آن خانه‌هاست. علاوه بر احترام خاص خانه فاطمه علیها السلام که قطعاً مصداقی از بیوت النبی است، درب خانه حضرت زهرا (علیها السلام) نیز خود حریم و حرمتی ویژه دارد. درب این خانه همچون خانه از شرافت اهل خانه کسب شرافت کرده و در تاریخ ماجراهای گوناگونی را شاهد بوده است. ماجراهائی شیرین و ماجراهائی تلخ در این مقال به نقل تعدادی از ماجراهای تلخ و شیرین درب خانه حضرت زهرا (علیها السلام) می‌پردازیم.

قصه‌های شیرین آستان زهرا

پیامبر با سه سلام اذن می‌طلبند

وَ عَنِ الصَّدُوقِ فِي الْفَقِيهِ: عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ «عَلِيهِ السَّلَامُ» أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي عَدِ. أَلَا أُحَدِّثُكَ عَنِّي وَ عَنِ فَاطِمَةَ؟ إِلَى أَنْ قَالَ: فَغَدَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَ نَحْنُ فِي لِحَافِنَا. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَسَكَنَّا وَ اسْتَحْيَيْنَا لِمَكَانِنَا. ثُمَّ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَسَكَنَّا، ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَخَشِينَا إِنْ لَمْ نَزِدْ عَلَيْهِ أَنْ يَنْصَرِفَ وَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ، فَيَسَلُّمُ ثَلَاثًا، فَإِنْ أَذِنَ لَهُ وَ إِلَّا أَنْصَرَفَ. فَقُلْنَا: وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» أُدْخِلْ، فَدَخَلَ الْخَبَرَ. [شیخ صدوق در کتاب فقیه از امیرالمؤمنین «علیه السلام» روایت کرده که به مردی از بنی سعد فرمود: آیا تو را از خود و از فاطمه حدیث نکنم؟ تا آنجا که فرمود: صبح بود که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به سراغ ما آمد در حالیکه ما هنوز در بستر خواب بودیم. فرمود: السلام علیکم، ما به آن جهت که در بستر خواب بودیم شرم کرده جواب نگفتیم. بار دیگر فرمود: السلام علیکم. باز جواب ندادیم. بار سوم فرمود: السلام علیکم. ما ترسیدیم اگر جواب نگوئیم، آن حضرت مراجعت کند. زیرا عادت وی چنین بود که سه نوبت سلام می‌کرد اگر جواب می‌شنید که داخل می‌شد و گرنه برمی‌گشت. پس ما گفتیم: و علیک السلام یا رسول الله بفرمائید. حضرت وارد شد.... [۸۰۰].

مأموریت ویژه پیامبر

قَوْلُهُ تَعَالَى: وَ أَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَ اضْطَبْرَ عَلَيْهَا... [۸۰۱] قَالَ أَبُو الْحَمْرَاءِ خَادِمُ النَّبِيِّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَأْتِي بَابَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ فَيَقُولُ: الصَّلَاةُ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ، إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا. [۸۰۲]. [هنگامی که آیه و امر اهلک... نازل شد پیامبر برای هر نمازی بر آستانه درب خانه فاطمه «علیها السلام» و علی «علیه السلام» می‌ایستاد و می‌فرمود: نماز را. خدای رحمت کند شما را همانا خدا اراده نموده که پلیدی را از شما خاندان دور

نماید.]

نیازمندی در برابر نوعروس

یکی از زیباترین حرکت‌های انسانی و الهی حضرت زهرا «علیها السلام» در شب ازدواج ایشان هدیه و بخشش لباس جدید شب زفاف به فرد نیازمند است لباسی که پیامبر برای حضرت فراهم نموده بودند و لکن در همان شب عروسی نیازمندی بر درب خانه حضرت زهرا «علیها السلام» آمده و از ایشان تقاضای لباسی کهنه نمود امّا فاطمه زهرا «علیها السلام» که در عمل مفسر آیات قرآنی بود براساس آیه لن تنالوا البر حتی تنفقوا ممّا تحبون پیراهن جدید و نو را به سائل داد [۸۰۳] و حماسه‌ای شکوهمند و ماندگار در آستانه خانه خود آفرید.

سه روز پی در پی و سه کس بر در خانه زهرا

یکی از وقایع بسیار مهم در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» که از جهت اهمیت آن آیاتی از قرآن [۸۰۴] در توصیف و ستایش نازل گردید حکایت سه روز روزه‌داری خاندان اهل بیت و مراجعه پی‌درپی، مسکین، یتیم، اسیر و درخواست نان و غذا از طرف آنان می‌باشد. بنابر اقوال تاریخی: ۱- علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» در دوره سختی از نظر اقتصادی به سر می‌بردند. ۲- در همین اثناء فرزندان بزرگوارشان حسن و حسین علیهما السلام دچار بیماری شدند. ۳- به سفارش پیامبر با نذر سه روز روزه شفای آنان را از خدا تقاضا نمودند. ۴- نذر آنان مؤثر افتاد و فرزندانشان شفا یافتند. ۵- برای ادای نذر آماده شدند و لکن طعامی برای افطار نداشتند. ۶- حضرت علی سه کیلو جو برای تهیه نان استقراض نمودند. ۷- حضرت زهرا «علیها السلام» در طی سه روز هر روز یک صاع از جو را آرد نموده و نان پخت می‌کرد. ۸- پس از نماز مغرب در هنگام افطار روزه در هر سه روز مسکین، یتیم، اسیر بر در خانه آنها آمده و طلب طعام می‌نمودند و می‌گفتند: اطعمونی اطعمکم الله من موائد الجنّة. ۹- همه اعضاء خانواده به شکل گروهی با مواجهه و مشاهده نیازمندان غذای خود را به خاطر خدا به آنان می‌بخشیدند. پس از سه روز خداوند متعال پیک وحی را بر زمین فرستاد و آیاتی بر ایثار و بزرگواری و اخلاص اهل بیت نازل نمود و آنگاه از غذاهای بهشتی اهل آن خانه اطعام کرد.

به جز یک در

در ابتدای ساخت مسجدالنبی، مسجد در مرکز قرار گرفت و خانه‌ها در اطراف مسجد بود به شکلی که همه درهای خانه‌های اطراف به مسجد باز می‌شد پس از مدتی بنابر علل و مصالحی از طرف خدا دستور آمد که همه درها به مسجد بسته شود به جز یک در و آنهم در خانه علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام بود و این به عنوان یک نشانه و یک فضیلت برای خاندان اهل بیت در تاریخ شد. نقل قصه تاریخی چنین است: خداوند متعال اراده فرمود که فضیلت حضرت محمد «صلی الله علیه و آله» و خاندان والای او را آشکار کند. جبرائیل نازل شده این دستور را از سوی خداوند متعال آورد: پیش از آنکه عذاب الهی فرود آید، باید همه درهایی را که به سوی مسجد باز است ببندید! نخستین کسی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به او دستور داد در خانه‌اش را ببندد عباس بن عبدالمطلب عموی حضرت بود. پس از آن که فرستاده حضرت، معاذبن جبل دستور را ابلاغ کرد، عباس گفت: "بر روی چشم" از خدا و رسولش اطاعت می‌کنم. روزی عباس به حضرت فاطمه «علیها السلام» رسید دید بر جلو در خانه‌اش نشسته و حسنین را در کنار خود نشانده است، روی به حضرت کرده گفت: "چرا نشسته‌اید؟ او را نگاه کنید! گویا ماده شیری است که شیربچگان خود را پیش روی گذاشته و پنداشته که رسول خدا عمویش را بیرون می‌کند و پسرعمویش را به مسجد راه می‌دهد؟" حضرت فرمود: "منتظر فرمان رسول خدا می‌ایستیم". عباس به او گفت: "همانا خداوند متعال به مردم دستور داده است که درهای

خانه‌ها را ببینید و رسولش را از آنان جدا کرده است، شما جان و نفس خود پیامبرید." بعد عمر بن خطاب از راه رسید گفت: "ای رسول خدا دوست دارم به هنگام رفتن به جایگاه نماز شما را ببینم. اجازه دهید روزنه‌ای باز کرده تا بتوانم شما را ببینم." حضرت فرمود: "خداوند متعال چنین اجازه‌ای نمی‌دهد." گفت: "به اندازه‌ای که بتوانم صورتم را بر آن بگذارم." فرمود: "خداوند اجازه نمی‌دهد." گفت: "به اندازه‌ای که بتوانم یکی از چشمانم را بر آن بگذارم." فرمود: "خداوند اجازه نمی‌فرماید و اگر بگویی به اندازه یک سر سوزن به تو اجازه نخواهم داد. سوگند به آن کسی که جانم در دست اوست، من شما را خارج و آنها را داخل نکردم بلکه خداوند آنان را داخل و شما را خارج کرد."

حکایتهای تلخ در خانه زهرا

قتلگاه محسن فاطمه

امام صادق «علیه السلام» می‌فرمایند: هیچ روزی همچون روز محنت و اندوه ما در کربلا نیست، هر چند روز سقیفه و سوزاندن در خانه امیرالمؤمنین «علیه السلام» و حسنین علیهما السلام فاطمه «علیها السلام» و زینب علیها السلام» و ام کلثوم علیها السلام» و فضه و کشتن محسن با ضرب لگد بزرگتر و وحشتناک‌تر و تلخ‌تر است زیرا آن روز اصل و ریشه روز عذاب است.

فاطمه در سنگر دفاع از علی در پشت در

أَخَذَتْ فَاطِمَةُ بَابَ الدَّارِ وَلَزِمَتْهَا عَنْ وَرَائِهَا، فَمَنْعَتْهُمْ عَنِ الدُّخُولِ، ضَرَبَ عُمَرُ بِرِجْلِهِ عَلَى الْبَابِ فَقَلَعَتْ فَوَقَعَتْ عَلَى بَطْنِهَا سِلَاحَ اللَّهِ عَلَيْهَا، فَسَقَطَ جَنِينُهَا الْمُحْسِنُ. [۸۰۵]. [فاطمه «علیها السلام» در خانه را گرفته از پشت در به آن چسبید و نگذاشت وارد خانه بشوند. عمر با پایش به در زد، در از جا کنده شد و بر روی شکم حضرت افتاد و کودکی که در رحم داشت و نامش محسن بود، سقط شد.]

قنفذ

یکی از پست‌ترین و شرورترین افرادی که در هتک شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» و ورود نابخردانه به خانه حضرت و ضرب حضرت فاطمه «علیها السلام» شرکت مستقیم داشت، قنفذ بود. فرد خشن متعصب و بی‌ولایت و مزدور که در شهادت آن بانوی گرامی ستمش اثر مستقیم داشته است. اللَّهُمَّ الْعَنْ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَخِرَ تَابِعٍ لَهُ عَلَى ذَلِكِ. در روایت است که حکومت وقت از او حمایت سیاسی به عمل می‌آورد و جوایز و پاداشهایی برای او منظور می‌نمود. قال امیرالمؤمنین الامام علی علیه السلام قال العباس «علیه السلام» ماتری فلاناً منعه ان یغرم قنفذاً کما غرم جمیع عماله فنظر علی علیه السلام» الی من حوله ثم اغر و رقت عیناه ثم قال شکرلها ضربة ضربة فاطمة «علیها السلام» بالسوط فماتت و ان فی عدها اثره کانه الدملج. [عباس بن عبدالمطلب می‌گوید به علی «علیه السلام» عرض کردم چه مانع شد که آن فلاخن حقوق همه کارگزاران خود را نصف کرد ولی حقوق قنفذ را به تمامی بداد. علی علیه السلام» نگاهی به اطراف خود کرد و آنگاه دیدگانش پر از اشک شد و فرمود در پاداش آن تازیانه‌ای است که به فاطمه علیها السلام» زد و در حالی چشم از جهان فروبست که اثر آن تازیانه چون دملی بر بازوی او باقی مانده بود. [۸۰۶].]

قواعد علم اصول در خطبه فاطمه زهرا

اشاره

یکی از علوم رائج و رسمی در حوزه‌های علمیه، علمی به نام علم اصول فقه است که در این علم، نظر آشنا نمودن فرد با قواعد و اصولی است که تسلط کلی برای استفاده بردن از ادله اربعه و استنباط احکام فقهی است. اصول فقه علم دستور اجتهاد و استنباط است. این علم از پیچیده‌ترین علوم حوزوی می‌باشد که بدون آن اجتهاد و کارشناسی در مسائل دین محال است. بخشی از این علم اختصاص به حجیت ظاهر قرآن و بحث از عام و خاص، مطلق و مقید و مجمل و مبین و آشنائی با این سنخ قواعدی است که برای فهم صحیح قرآن و احادیث اهل بیت کاربرد دارد. حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در خطابه خود اشاراتی به حجیت ظواهر آیات قرآن و عام و خاص آیات قرآن دارند که نقل حضرت زهرا «علیها السلام» را خدمتان تقدیم می‌کنیم:

اشاره به دلایل خصم

دختر پیامبر، این خطیب بزرگ و داور پرمایه سپس به طور ضمنی به دلایل آنها می‌پردازد که مدعی بودند رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرموده: "ما پیامبران، مطلقاً ارثی از خود به یادگار نمی‌گذاریم". سپس به پاسخ منطقی دندان شکن پرداخته و از عمومات قرآن و خصوص آن شاهد و گواه می‌آورد، و با ذکر چندین آیه از کتاب، ثابت می‌کند که باید این حدیث مجعول را به دیوار کوبید.

فاطمه تمام راههای فرار را به روی آنها می‌بندد

این عالمه بزرگوار چنان با حربه استدلال بر حریف هجوم می‌آورد که راه گریزی برای او باقی نمی‌گذارد. می‌فرماید: "اگر عذر شما آن حدیث مجعول است که می‌گوید: ما پیامبران ارثی نمی‌گذاریم! پاسخ آن را از آیات قرآن برای شما گفتم، و اگر عذر شما ممنوع بودن ما از ارث است، بدانید در اسلام همه فرزندان از پدران و مادران خود ارث می‌برند، تنها کسانی مستثنی هستند که هم کیش و هم آیین پدر نباشند یعنی فرزندان غیرمسلمان از پدر و مادر مسلمان هرگز ارث نمی‌برند، آیا به عقیده شما آیین من و پدرم از هم جداست؟ و اگر رسوبات احکام جاهلی در مغز شماست که می‌گوید: دختر سهمی از ارث ندارد با طلوع آفتاب اسلام این موهومات و خرافات برچیده شده و راهی به سوی بازگشت به شب ظلمانی بعد از طلوع صبح وجود ندارد".

آیا شما به قرآن آشناترید یا اهل بیت وحی

فاطمه «علیها السلام» این راه را هم بر آنها می‌بندد که بگویند ما از قرآن چنین و چنان می‌فهمیم، می‌گوید: کجای قرآن؟ و با کدام تفسیر؟ چه کسی بهتر از پسرعمویم علی علیه السلام که در آغوش وحی پرورش یافته، و از کاتبان وحی بوده، و قرآن و تفسیر قرآن را از دو لب پیامبر «صلی الله علیه و آله» شنیده به این کار سزاوارتر است؟ اصلاً قرآن در خانه ما نازل شده و اهل البیت ادری بما فی البیت. خلاصه در یک جا به مسأله ارث بردن سلیمان از پدرش داود، و ارث بردن یحیی از پدرش زکریا که همه از انبیاء بزرگ بودند اشاره می‌فرماید و می‌گوید، برخلاف این روایت مجعول قرآن تصریح می‌کند که از یکدیگر ارث بردند و می‌دانیم هر روایتی مخالف قرآن باشد از درجه اعتبار ساقط است. و گاه از عمومات قرآن می‌گوید: فرزندان، اعم از پسر و دختر، از پدران ارث می‌برند و عموم خویشاوندان در سهم ارث طبق قانون اسلام و طبقات تعیین شده در ارث سهمیه دارند بهره می‌گیرد و می‌گوید: آیا این خبر واحد که هم مخالف عموم قرآن است و هم مخالف خصوص آن، می‌تواند ارزش و بهایی در دادگاه عدل اسلامی داشته باشد و سر سوزنی برای آن قیمت قائل شد؟ سپس تمام راههای دیگر از جمله موانع مهم ارث را شمرده و نفی می‌کند.

قواعد فقهی در خطبه و بیان فاطمه

اشاره

یکی از لازم‌ترین و مفیدترین علوم و معارف دینی، علم فقه و اجتهاد مصطلح در مسائل و احکام اسلامی می‌باشد. این علم از همان ابتدا مورد عنایت اهل بیت عصمت و طهارت و مورد توصیه آن بزرگواران بوده است. مجموعه‌ای از اصول و قواعد وجود دارد که با توجه به آن قواعد و با توجه به همه ضوابط لازم الرعایه یک کارشناس دینی مسئله‌ای و یا حکمی را به‌عنوان احکام اسلامی طرح و آماده برای عمل نمودن می‌سازد. امروزه فقهای بزرگوار اسلامی تألیفاتی در موضوع قواعد فقهی [۸۰۷] و تعریف، تعداد و اسناد آن ارائه نموده‌اند که بررسی و علم به آن قواعد همراه با آمادگیهای لازم دیگر، زمینه اجتهاد و صاحب نظر شدن در امور دینی را فراهم می‌سازد. یکی از زیباترین و شیرین‌ترین قسمتهای خطبه حضرت زهرا «علیها السلام» استدلال و استناد و استفاده آن حضرت از ادله قرآنی و ضوابط و ادله شرعی و رد استدلالات باطل و توجه دادن به دلائل متقن دینی برای اثبات حق فدک و حقانیت و عصمت خود می‌باشد. در این قسمت بحث به چند نمونه از اصول و قواعد مورد استناد حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» توجه می‌دهیم. قاعده ید [۸۰۸].

قالت: أَلَيْسَتْ فَدَكٌ فِي يَدِي؟ وَ فِيهَا وَ كَيْلِي؟ وَ قَدْ أَكَلْتُ غَلَّتْهَا وَ رَسُولُ اللَّهِ حَيٌّ؟ قَالَا: بَلَى قَالَتْ: فَلِمَ تَسْأَلَانِي فِي النَّبِيِّ عَلَى مَا فِي يَدِي؟! قَالَا: لِأَنَّهَا فِي الْمُسْلِمِينَ قَالَتْ لَهَا وَ النَّاسُ حَوْلَهُمَا يَسْمَعُونَ: أَفْتَرِدَانِ أَنْ تَرْدَا مَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ تَحْكُمَا فِيْنَا خَاصَّةً بِمَا لَمْ تَحْكُمَا فِي سَائِرِ الْمُسْلِمِينَ؟! أَيُّهَا النَّاسُ إِسْمِعُوا مَا رَكِبَا. أَرَأَيْتُمَا أَنْ ادَّعَيْتُ مَا فِي أَيْدِي الْمُسْلِمِينَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ تَسْأَلُونَنِي النَّبِيَّةَ أَمْ تَسْأَلُونَهُمْ؟ قَالَا: لَا، بَلْ نَسْأَلُكَ. قَالَتْ: فَإِنْ ادَّعَى جَمِيعُ الْمُسْلِمِينَ مَا فِي يَدِي تَسْأَلُونَهُمُ النَّبِيَّةَ أَمْ تَسْأَلُونَنِي؟ [آیا باغات فدک در دست من نبود؟ و وکلا- و کارگران من در آن کار نمی‌کردند؟ و من از میوه‌ها و سبزیجات آن نمی‌خوردم در روزهایی که رسول خدا زنده بودند؟ عمر و ابوبکر گفتند: آری. حضرت فاطمه علیها السلام] ادامه داد: پس آنچه که در دست من بود برای گرفتن آن چرا از من سؤال نکردید؟ و از مدرک و سند آن نپرسیدید؟ عمر و ابوبکر گفتند: برای اینکه فدک جزو اموال مسلمین است. حضرت زهرا «علیها السلام» خطاب به آنها در حالیکه جمعیت فراوانی اطرافشان گرد آمده بودند فرمود: آیا شما اراده کرده‌اید آنچه را رسول خدا «صلی الله علیه و آله» انجام داده دگرگون سازید و درباره ما اهل بیت حکمی نمایید که درباره دیگران روا نمی‌دارید؟ ای مردم مدینه بشنوید این دو نفر چه می‌گویند و چه می‌کنند؟ از شما دو نفر می‌پرسم: آیا اگر من اموالی را که در دست مسلمانان است ادعا نمایم از من است، از من دلیل و مدرک می‌خواهید یا از دیگران و صاحبان اموال. گفتند: از تو که مدعی اموال دیگرانی. حضرت فاطمه علیها السلام» دیگر بار پرسید: حال اگر مسلمانان اموالی را که در دست من است ادعا نمایند از آنها باید دلیل و مدرک بطلبید یا از من؟ [قالت: يَا مَعَاذِ بْنِ جَبَلٍ إِنِّي قَدْ جِئْتُكَ مُسْتَنْصِرَةً وَ قَدْ بَايَعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عَلَى أَنْ تُنْصِرَهُ وَ ذُرِّيَّتَهُ وَ تَمْنَعَهُ مِمَّا تَمْنَعُ مِنْهُ نَفْسَكَ وَ ذُرِّيَّتَكَ وَ أَنْ أَبَا بَكْرٍ قَدْ غَصَبَنِي عَلَى فَدَكٍ وَ أَخْرَجَ وَ كَيْلِي مِنْهَا. [ای معاذبن جبل همانا خودم نزد تو آمدم و از تو طلب یاری دارم زیرا که با پیامبر خدا «صلی الله علیه و آله» بیعت کردی تا پیامبر و فرزندان او را یاری و از آنان دفاع کنی همچنان که از خود و خاندان خود دفاع می‌کنی. بدرستی که ابوبکر حق مرا در فدک غصب کرده است و وکیل و کارگران مرا اخراج نموده است. [۸۰۹].

اثبات جعلی بودن روایات مورد استشهاد خلیفه و رد آن به آیات قرآن

امام صادق «علیه السلام» نقل فرموده است: پس از غصب فدک ابوبکر ادعای ساختگی نمود که: پیامبر ارث نمی‌گذارد. إِنَّ النَّبِيَّ لَا يُورَثُ. حضرت زهرا «علیها السلام» خطاب به ابوبکر فرمود: قالت: يَا أَبَا بَكْرٍ إِدَّعَيْتَ أَنَّكَ خَلِيفَةُ أَبِي وَ جَلَسْتَ مَجْلِسَهُ وَ أَنْكَ بَعَثْتَ إِلَى وَ كَيْلِي فَأَخْرَجْتَهُ مِنْ فَدَكٍ وَ قَدْ تَعَلَّمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» صَدَقَ بِهَا عَلَيَّ وَ أَنَّ بِذَلِكَ شُهُودًا قَالَ أَبَا بَكْرٍ: إِنَّ النَّبِيَّ

لایورث. قالت: زَعَمْتَ أَنَّ النَّبِيَّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» لَا يُورَثُ وَوَرِثَ يَحْيَى زَكَرِيَا وَكَيْفَ لَا أَرِثُ أَنَا أَبِي؟ قَالَ ابُابَكْرٍ: إِنَّ عَائِشَةَ وَعُمَرَ شَهِدَا أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ لَا يُورَثُ. فقالت: هذا أَوَّلُ شَهَادَةٍ زُورٍ شَهِدَا بِهَا فِي الْإِسْلَامِ فَإِنَّ فَدَكَ إِنَّمَا هِيَ صَدَقَ بِهَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «وَلِي بِذَلِكَ بَيِّنَةٌ». [ابوبکر؟ ادعای خلافت و جانشینی پدرم را داری و برجای او نشسته‌ای و آنگاه افرادی را به سوی وکیل من در فدک فرستادی و او را بیرون کردی! در حالیکه خوب می‌دانی رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فدک را به من بخشیده است و من بر این بخشش گواهانی دارم. ابوبکر گفت: پیامبر ارث نمی‌گذارد. حضرت زهرا «علیها السلام» برای اثبات ارث پیامبران از آیات قرآن فرمود: و گمان داری که پیامبر ارث نمی‌گذارد در صورتیکه در قرآن آمده است حضرت سلیمان از داوود پیامبر ارث برده و حضرت یحیی از زکریا ارث برده است، چگونه من از پدرم ارث نمی‌برم؟ ابوبکر جوابی نداشت، گفت: عایشه و عمر شهادت می‌دهند که از رسول خدا شنیدند که فرمود: پیامبر ارث نمی‌گذارد. ناگهان از حدیث جعلی به شهادت آن دو تن تنزل کرد. حضرت زهرا «علیها السلام» جواب داد: این اولین شهادت باطل است که آن دو تن در اسلام گواهی دادند. فدک به من بخشیده شده و رسول خدا «صلی الله علیه و آله» آن را به من عطا فرموده که بر این بخشش دلیل و مدرک دارم. [۸۱۰].

اقامه شهادت جهت اثبات حق

پس از آنکه ابوبکر در برابر استدلالهای روشن قرآنی حضرت زهرا «علیها السلام» جوابی در غضب فدک نداشت، و برای اثبات حدیث جعلی به شهادت عایشه و عمر متوسل شد، لازم بود در برابر شهادت دروغین آنها از شهادت شاهدین صادق استفاده شود. از اینرو، ام‌ایمن و اسماء بنت عمیس به نفع حضرت زهرا «علیها السلام» در اعطای فدک از طریق رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به دخترش شهادت دادند اما عمر و ابوبکر تسلیم نمی‌شدند. فاطمه علیها السلام فرمود: فقالت: أَلَمْ تَسْمَعَا مِنْ أَبِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «يَقُولُ: أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ وَأُمُّ أَيْمَنَ مِنَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قَالَا: بَلَى فَقَالَتْ: إِمْرَأَاتَانِ مِنَ الْجَنَّةِ تَشْهَدَانِ بِبَاطِلٍ؟ ثَمَّ قَالَتْ: قَدْ أَخْبَرَنِي أَبِي بِأَنَّي أَوَّلُ مَنْ يَلْحَقُ بِهِ فَوَاللَّهِ لَأَشْكُوَنَّهُمَا. [شما ای ابوبکر و عمر! آیا مگر از پدرم رسول الله صلی الله علیه و آله» شنیده‌اید که فرمود: اسماء و ام‌ایمن از اهل بهشتند؟ ابوبکر و عمر گفتند: آری شنیدیم. حضرت فاطمه «علیها السلام» فرمود: پس چرا با شهادتشان فدک را تحویل من نمی‌دهید؟ آیا دو زن بهشتی به باطل شهادت داده‌اند؟] و چون پاسخ مثبتی از آن دو نفر نشنید در حالیکه درد آلود، رسول خدا را می‌خواند، فرمود: [پیامبر خدا مرا خبر داده است که من اول کسی هستم که به آن حضرت ملحق می‌گردم. پس سوگند به خدا از ابوبکر و عمر در حضور پیامبر شکایت می‌کنم.] و در روایت دیگری آمده است که پس از شهادت باطل عایشه و عمر در اثبات حدیث ادعایی ابوبکر، حضرت زهرا «علیها السلام» از امیرالمؤمنین علیه السلام و ام‌ایمن که شاهدان صادق اعطای فدک از طرف رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به دخترش بودند درخواست گواهی نمود، که امام علی علیه السلام و ام‌ایمن شهادت دادند: فدک را رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به فاطمه بخشیده است. [۸۱۱].

استدلال به ظاهر آیات قرآن

پس از استقرار حکومت ابوبکر، براساس مشورت با صاحب‌نظران خویش، فدک را که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» در دوران زندگانی خود به امر الهی به فاطمه علیها السلام بخشیده بود، غضب و کارگران آن حضرت را بیرون کرده و آن مزرعه را در اختیار خود گرفتند. حضرت زهرا «علیها السلام» برای اثبات حقایق خویش چنین فرمود: قالت: أَمَا فَدَكُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ عَلَيَّ نَبِيَّهُ قَرَأْنَا يَوْمَئِذٍ فِيهِ بَيَاتِيَانِ حَقِّي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَاتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ فَاكُنْتُ أَنَا وَوُلْدِي أَقْرَبُ الْخَلَائِقِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ «فَنَحَلْنِي وَوُلْدِي فَدَكَ؟ فَلَمَّا تَلَا عَلَيْهِ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْمَسْكِينِ وَأَبْنُ السَّبِيلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ الْيَتَامَى، الَّذِينَ يَأْتُمُونَ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَ

بِذِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينِ الَّذِينَ أَسْكَنُوا مَعَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ الَّذِي يَسْأَلُكَ مِثْلَ لَكَهُمْ. قال عمر: فَأَذَّا الْخُمْسُ وَالْفَيْءُ كُلَّهُ لَكُمْ و لمواليكم؟ فقالت: أَمَا فَدَكَ فَأَوْجَبَهَا اللَّهُ لِي وَ لَوْلَدِي دُونَ مَوَالِينَا وَ شِيعَتِنَا وَ أَمَا الْخُمْسُ فَقَسَّمَهُ اللَّهُ لَنَا وَ لِمَوَالِينَا وَ أَشْيَاعِنَا كَمَا يُفْرَأُ فِي كِتَابِ اللَّهِ. قال: فما لسائر المهاجرين والانصار والتابعين؟ قالت: ان كانوا موالينا و من أشياعنا فلهم الصدقات التي قسّمها الله و أوجبها في كتابه فإن الله عزّ و جلّ رضِيَ بِذَلِكَ وَ رَسُوهُ رَضِيَ بِهِ قَسَمَ عَلَى الْمَوَالِيَةِ وَ الْمَتَابِعِيَةِ لَا عَلَى الْمُعَادَاةِ وَ الْمَخَالَفَةِ، وَ مَنْ عَادَانَا فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَ مَنْ خَالَفَنَا فَقَدْ خَالَفَ اللَّهَ وَ مَنْ خَالَفَ اللَّهَ فَقَدْ اسْتَوْجَبَ مِنَ اللَّهِ الْعَذَابَ الْإِلِيمَ وَ الْعِقَابَ الشَّدِيدَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ. قال: هاتِي بَيِّنَةً يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ عَلَى مَا تَدْعِينُ. قالت: قَدْ صَدَقْتُمْ جَابِرِينَ عَبْدَ اللَّهِ وَ جَرِيرِينَ عَبْدَ اللَّهِ، لَمْ تَسْأَلُوهُمَا الْبَيِّنَةَ، وَ بَيَّنَّتِي فِي كِتَابِ اللَّهِ. [أما حقايت من در مالکیت فدک، همانا خداوند بزرگ آیه آت ذالقریبی حقّه را وقتی در قرآن کریم بر رسول خدا نازل فرمود، من و فرزندانم نزدیکترین مردم به پیامبر «صلی الله علیه و آله» بودیم. پس رسول خدا فدک را به من و فرزندانم هدیه فرمود و آنگاه که حضرت جبرئیل آیه و المسکین و ابن السبیل را بر پیامبر اسلام تلاوت کرد، پدرم فرمود: یتیمان و مساکین کسانی هستند که با فاطمه و فرزندان او زندگی می کنند در دنیا و آخرت و ابن سبیل آنهاست که راه اهل بیت علیهم السلام را می روند. عمر با حالت اعتراض گفت: پس خمس و غنائم جنگی و اموال عمومی کشور همه مال شما و پیروان شماست؟ پاسخ شنید: اما باغهای فدک، خداوند در قرآن بخشیدن آن را به من و فرزندانم واجب کرده است، غیر از پیروان و شیعیان ما. اما خمس را خداوند برای عموم پیروان و شیعیان ما تقسیم فرموده است همانگونه که در قرآن خوانده می شود. عمر دیگر بار پرسید: پس سهم مهاجرین و انصار و اسلام آورندگان چیست؟ فاطمه علیها السلام توضیح داد: آنها اگر پیروان و شیعیان ما باشند از صدقات مشخص شده در کتاب خدا بهره مند می باشند. خداوند بزرگ و پیامبرش به این گونه تقسیم اموال عمومی رضایت داده اند که میزان بهره بردن از اموال عمومی، دوستی و اطاعت از خدا و اهل بیت علیهم السلام است نه دشمنی و مخالفت، و آگاه باشید هر کس با ما دشمنی کند با خدا دشمنی کرده است، هر کس با ما مخالفت کند با خدا مخالفت کرده است و آنکس که با خدا دشمنی و مخالفت کند عذاب دردناک و مجازات شدید الهی در دنیا و آخرت بر او واجب می گردد. عمر خود را به بیراهه زده، پس از شنیدن این همه آیات و استدلالهای قرآنی، گفت: ای دختر محمد! برای ادعای خود دلیل و مدرک بیاورید! حضرت فاطمه «علیها السلام» جواب داد: شما جابرین عبد الله و جریرین عبد الله را قبول دارید و سخن آنان را تصدیق می کنید و از آنها دلیل و مدرک نمی خواهید (هر چه خواستند و گفتند می پذیرید) چه شده است که از من دلیل و بینه می طلبید؟ مدرک من در قرآن است. [۸۱۲].]

اجتهاد مقابل نص ممنوع

اگر در آیات قرآن و یا روایات دینی و یا کلام معصومین در زمان حضور آنان درباره حکم یا موضوعی صریحاً مطالبی روشن آمده باشد، نظریه دادن شخصی و به اصطلاح اجتهاد در برابر آن حرام و عامل انحراف و بی دینی و نوعی گمراهی و رد قرآن و عترت است. خلفای جور در زمان فاطمه علیها السلام چنین بودند و حضرت زهرا «علیها السلام» در برابر آنها ایستادگی نمودند. لازم به ذکر است در این زمان نیز یکی از انحرافات فکری در بین روشنفکران همین نوع انحراف است. قالت: حَسْبِي أَنْتُمْ دُكُم بِاللَّهِ أَيُّهَا النَّاسُ أَمَا سَمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» يَقُولُ: إِنَّ ابْنَتِي سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. قالت: أَسَيْدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ تَدْعِي الْبَاطِلَ وَ تَأْخُذُ مَالِيَسَ لَهَا؟! أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ أَرْبَعَةَ شَهِدُوا عَلَيَّ بِفَاحِشَةٍ أَوْ رَجُلَانِ بِسِرْقَةٍ أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِينَ عَلَيَّ؟ قال عمر: نَعَمْ وَ نُوَفِّعُ عَلَيْكَ الْحَدَّ. فقالت: كَذَبْتَ وَ لَوْ مَتَّ إِلَّا أَنْ تَقْرَأَ أَنَّكَ لَسْتَ عَلَى دِينِ مُحَمَّدٍ «صلى الله عليه وآله» إِنَّ الَّذِي يُجِيزُ عَلَيَّ سَيِّدَةَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ شَهَادَةٌ أَوْ يُقِيمُ عَلَيْهَا حَدًّا لَمَلْعُونٌ كَافِرٌ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ «صلى الله عليه وآله» إِنَّ مَنْ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً لَا تَجُوزُ عَلَيْهِمْ شَهَادَةٌ لِأَنَّهُمْ مَعْصُومُونَ مِنْ كُلِّ سُوءٍ مُطَهَّرُونَ مِنْ كُلِّ فَاحِشَةٍ. [کافی است، شما را به خدا سوگند دهم ای مردم! آیا از پیامبر اسلام شنیدید که می فرمود: همانا دخترم فاطمه سید و بزرگ زنان اهل بهشت است؟ جمعیت همگی گفتند: آری

از پیامبر «صلی الله علیه و آله» شنیدیم. پس از اعتراف عموم مردم حضرت ادامه داد: ای مردم! آیا سید و بزرگ زنان بهشتی ادعای باطل می‌کند و اموالی را می‌گیرد که مال او نیست؟ ای مردم! چگونه فکر می‌کنید؟ اگر چهار نفر علیه من به عمل زشتی شهادت دهند و یا دو نفر شهادت دهند که من دزدی کردم آیا آنها را تصدیق می‌کنید؟ (در میان سکوت مسلمانان و ابوبکر)، عمر گفت: آری! و بر تو حد جاری می‌سازیم. حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: دروغ گفتمی و دشمنی و پستی خود را ظاهر ساختی. مگر آنکه اقرار کنی که بر دین محمد «صلی الله علیه و آله» نیستی زیرا آنکس که به خود اجازه می‌دهد تا بر سید زنان بهشتی شهادت دروغ روا دارد، یا بر او حدی جایز شمارد، کافر و مورد لعن و نفرین الهی است. زیرا آیات الهی را که بر پیامبر اسلام نازل شده است منکر شده. زیرا خدایی که زشتیها و پلیدیها را از اهل بیت دور کرده و آنها را از هرگونه گناه و لغزشی پاک نموده، اجازه نمی‌دهد کسی شهادت دروغ بر ضدشان مطرح نماید. به علت آنکه اهل بیت علیهم السلام از هر بدی معصوم و از هر عمل زشتی پاک و مطهرند. [۸۱۳].

فهرمان اول عاشورا باز آفریده دامن زهرا

اشاره

قانون وراثت، تأثیر تغذیه و آثار تربیت از جمله موارد مهمی است که شخصیت‌ساز و انسان‌آفرین است. امام حسین «علیه السلام» طبق قانون وراثت، خصائل و ویژگی‌هایی را از حضرت زهرا «علیها السلام» ارث می‌برد. از او شیر می‌نوشد و به همین خاطر از وجود فاطمه «علیها السلام» و شیره وجود او رشد می‌نماید و در دامن پاک او تربیت می‌گردد و اصول انسانیت و تبدیل شدن به انسان کامل و یا ابرنسان شدن را از او می‌آموزد. یکی از مهمترین روحیات حضرت زهرا «علیها السلام» عزت و اقتدار او و عدم تواضع در برابر ستم سیاسی و حکام زمان خود بود و این روحیه کلیدی و مهم را به فرزندش حسین انتقال داده بود و لذا عزت‌طلبی حسینی که ضرب‌المثل تاریخ است از عزت فاطمه علیها السلام ریشه و مایه گرفته است. در اینجا به ذکر بحثی تحت عنوان عزت‌طلبی امام حسین علیه السلام در عاشورا و نمونه‌هایی از مباهات و افتخارات امام حسین علیه السلام به مادرشان فاطمه علیها السلام و بیان ریشه و علت ذلت‌پذیری ایشان در برابر یزید می‌آوریم: وقتی والی مدینه، بیعت با یزید را با امام حسین «علیه السلام» مطرح کرد، حضرت با ذلیلانه شمردن آن، بیعت را نفی کرد و ضمن برشمردن زشتیها و آلودگیهای یزید، فرمود: "کسی همچون من، با شخصیتی چون او بیعت نمی‌کند!" اَمْتَلِي لايُبَاعِ مِثْلُهُ در جای دیگر با رد پیشنهاد تسلیم شدن فرمود: لَا أُعْطِيكُمْ بِيَدِي اِعْطَاءَ الدَّلِيلِ [همچون ذلیلان دست بیعت با شما نخواهم داد]. صبح عاشورا در طلوعه نبرد، ضمن سخنانی فرمود: به خدا قسم آنچه را از من می‌خواهند (تسلیم شدن) نخواهم پذیرفت، تا اینکه خدا را آغشته به خون خویش دیدار کنم. در خطابه پرشور دیگری در کربلا، خطاب به سپاه کوفه، در رد درخواست ابن‌زیاد، مبنی بر تسلیم شدن و بیعت، فرمود: "ابن‌زیاد، مرا میان کشته شدن و ذلت مخیر قرار داده، هیئات که من جانب ذلت را بگیرم. این را خدا و رسول و دامانهای پاک عترت و جانهای غیرتمند و با عزت نمی‌پذیرند. هرگز اطاعت از فرومایگان را بر شهادت کریمانه ترجیح نخواهیم داد." امام حسین «علیه السلام»، مرگ با عزت را بهتر از زندگی با ذلت می‌دانست. این سخن اوست که: مَيُوتُ فِي عَزٍّ خَيْرٌ مِنْ حَيَاةٍ فِي ذُلٍّ و همین مفهوم را در رجزخوانی خود در روز عاشورا در میدان جنگ بر زبان می‌آورد که: "مرگ، بهتر از ننگ است،" الْمَوْتُ اَوْلَى مِنْ رُكُوبِ الْعَارِ. در مورد دیگر، پس از برخورد با سپاه حرّ، در شعری که با مطلع سَأْمُضِي وَمَا بِالْمَوْتِ عَارٌ عَلَى الْفَتَى خواند، در آخر آن فرمود: كَفَى بِكَ ذُلًّا أَنْ تَعِيشَ مُرْغَمًا که زندگی تحت فشار دیگران را ذلت‌بار خواند و سپس افزود: من از مرگ، باکی ندارم. مرگ، راحت‌ترین راه برای رسیدن به عزت است. مرگ در راه عزت، زندگی جاودانه است و زندگی ذلت‌بار، مرگ بی‌حیات است. مرا از مرگ می‌ترسانی؟ چه گمان باطلی! هَمَّتَم

بالا تر از این است که از ترس مرگ، ظلم را تحمل کنم. بیش از این نمی‌توانید مرا بکشید مگر با به مرگ در راه خدا. ولی شما با کشتن نمی‌توانید شکوه و عزت و شرف مرا از بین ببرید. چه هراسی از مرگ؟ [۸۱۴].

دامن پاک زهرا مانع ذلت پذیری حسین

أَلَا إِنَّ الدَّعِيَّ ابْنَ الدَّعِيِّ رَكَزَ بَيْنَ اثْنَيْنِ بَيْنَ السَّلَةِ وَالذَّلَّةِ وَهَيْهَاتَ مَنَا الذَّلَّةُ يَا بِي اللَّهِ لَنَا ذَلِكَ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَحُجُورٌ طَابَتْ وَطَهَّرَتْ وَأَتَوْفَ حَمِيَّةً وَنَفُوسٌ آيِيَّةٌ مِنْ أَنْ تُؤْثِرَ طَاعَةَ اللَّئَامِ عَلَى مَصَارِعِ الْكِرَامِ. [آگاه باشید که این فرومایه (ابن زیاد) و فرزند معاویه مرا در بین دو راهی شمشیر و ذلت قرار داده است و هیهات که ما به زیر بار ذلت برویم. زیرا خدا و پیامبرش و مؤمنان از اینکه ما ذلت را بپذیریم ابا دارند. و دامن‌های پاک مادران و مغزهای باغیرت و نفوس باشرافت پدران روا نمی‌دارند که اطاعت افراد لئیم و پست را بر قتلگاه کرام و نیک‌منشان مقدم بداریم. [۸۱۵].

افتخار به مادر، فاطمه

فَأَنَا الْحَسِيْنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ نَفْسِي مَعَ أَنْفُسِكُمْ وَأَهْلِي مَعَ أَهْلِكُمْ وَلَكُمْ فِي أُسْوَةٍ. [من حسین فرزند دختر پیامبر و فرزند علی هستم که وجود من با شما مسلمانان در هم آمیخته و فرزندان و خانواده شما به حکم فرزندان و خانواده خود من هستند، (در میان من و مسلمانان جدایی نیست). که شما باید از من پیروی کنید و مرا الگوی خود قرار دهید. [۸۱۶].

سؤال از مردم

أَمَا كَانَتْ الزَّهْرَاءُ أُمِّيَّ وَوَالِدِي عَلِيٌّ أَخَا خَيْرِ الْإِنَامِ مُسَدِّدًا. [آیا فاطمه زهرا مادر من نبود و علی آن برادر نیکوترین مردم و برادر پیامبر خدا پدر من نبود؟ [۸۱۷].

قیامت و یاد آن در دیدگاه فاطمه

حدود ثلث آیات قرآن در موضوع قیامت و مرحله تکاملی انسان پس از دنیا است. در گفتار ائمه طاهرین و در سیره و رفتار آنان در موضوع قیامت نشان و علامت و انداز و تبشیر زیاد می‌باشد. برای حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» در رفتار و واکنش نسبت به یاد قیامت با اعتقاد کاملی که داشتند روایاتی وجود دارد که به دو نمونه آن دقت می‌دهیم: الف - وقتی آیات عذاب بر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نازل شد که: «وَأَنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ». [۸۱۸]. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بشدت گریست و یاران پیامبر نیز گریستند. حضرت زهرا «علیها السلام» از گریه پدر آگاه شد و پرسید: قالت: يَا أَبَتَ فَمَا ذِيكَ مِنَ الَّذِي أَبْكَاكَ. [ای پدر فدایت شوم چه چیزی تو را گریانند؟] پیامبر اسلام آیات عذاب الهی را که تازه نازل شده بودند برای فاطمه «علیها السلام» خواند. فاطمه زهرا «علیها السلام» از ترس و خوف الهی بی‌حال بر زمین افتاده فرمودند: «الْوَيْلُ لِمَنْ دَخَلَ النَّارَ. [وای، وای بر کسی که داخل آتش جهنم می‌شود.] ب - پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» در یکی از روزهای پر بار زندگی در منزل حضرت زهرا «علیها السلام» وضو گرفت سپس پرسید: "در چه حالی دخترم فاطمه «علیها السلام»؟ حضرت زهرا «علیها السلام» فرمودند: قَالَتْ: وَاللَّهِ لَقَدْ اِسْتَدَّ حُزْنِي وَاسْتَدَّتْ فَاقَتِي وَطَالَ اَسْفَى. [سوگند به خدا که حزن و اندوه من فزونی گرفته است و تهیدستی من فراوان است و تأسف من طولانی که برای سفر طولانی آخرت، چه آماده کرده‌ایم. [۸۱۹].

کار در خانه

مرحوم صدوق نقل می‌کند: امیر مؤمنان علی «علیه السلام» به مردی از قبیله بنی‌سعد فرمود: "می‌خواهی مقداری از حالات فاطمه «علیها السلام» را آن هنگام که در خانه من بود برای تو بازگو کنم؟" او با اینکه از محبوبترین افراد در نزد رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بود، آنقدر با مشک آب کشید که اثر بند مشک در سینه او نمایان شد، و آنقدر خانه را جارو کرد که لباسهایش غبارآلود شد، و آنقدر زیر دیگ، آتش افروخت که رنگ لباسش تغییر کرد به طوری که در سختی و زحمت افتاد، به او گفتم اگر به حضور پدرت پیامبر «صلی الله علیه و آله» می‌رفتی و درخواست کنیزی می‌کردی تا تو را در کارها کمک کند، به‌جا بود. فاطمه «علیها السلام»، به حضور پدر رفت، چند نفر از جوانان در نزد رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بودند، چیزی نگفت و به خانه بازگشت.

کتابنامه حضرت زهرا

اشاره

کتاب‌نامه، خود کتابی است که در آن فهرست کتابهای نوشته شده در موضوعی واحد را جمع می‌کنند. در این کتاب معمولاً شناسنامه کتاب شامل: نام کتاب، نام نویسنده، تاریخ نشر، مؤسسه انتشاراتی و... را می‌آورند و علاوه بر این خلاصه‌هایی گزیده‌وار از مطالب کتاب را نقل می‌کنند. در مورد زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و تحلیل شخصیت و زمان آن بزرگوار نیز کتابهایی متعدد نوشته شده که مجموعه آنها در کتابنامه‌هایی بنام حضرت زهرا «علیها السلام» جمع‌آوری شده است. ما در اینجا با یکی از این کتاب‌نامه‌ها آشنا می‌شویم. کتاب‌نامه، خود کتابی است که در آن فهرست کتابهای نوشته شده در موضوعی واحد را جمع می‌کنند. در این کتاب معمولاً شناسنامه کتاب شامل: نام کتاب، نام نویسنده، تاریخ نشر، مؤسسه انتشاراتی و... را می‌آورند و علاوه بر این خلاصه‌هایی گزیده‌وار از مطالب کتاب را نقل می‌کنند. در مورد زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و تحلیل شخصیت و زمان آن بزرگوار نیز کتابهایی متعدد نوشته شده که مجموعه آنها در کتابنامه‌هایی بنام حضرت زهرا «علیها السلام» جمع‌آوری شده است. ما در اینجا با یکی از این کتاب‌نامه‌ها آشنا می‌شویم.

نگاهی به تاریخچه تألیف درباره حضرت زهرا

در طول چهارده قرن، کتابهای بسیاری درباره حضرت زهرا «علیها السلام» تألیف شده که تعدادی از آنها مفقود شده است، همچنانکه شیخ صدوق چهار کتاب در چهار موضوع مربوط به آن حضرت تألیف نموده ولی هیچ‌کدام در دست نیست. از سوی دیگر بسیاری از علمای گذشته تألیفاتی در تاریخ اهل‌بیت‌علیهم السلام داشته‌اند و در آنها به شرح زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» پرداخته‌اند. شمار زیادی از این کتابها امروزه موجود است و گاهی از کتابهای مستقل در باره حضرت پرمحتواتر و بزرگ‌ترند ولی چون مستقلاً درباره حضرت نیستند به شمار نمی‌آیند. در این میان مؤلفانی چند، اقدام به فهرست‌نگاری کتب مربوط به حضرت زهرا «علیها السلام» نموده‌اند و در دهه اخیر با نوعی همفکری موجب تکمیل کار یکدیگر شده‌اند. فهرست حاضر نیز به عنوان گامی کوچک در این راه انجام شده است.

تدوین کتابنامه‌های حضرت زهرا

در زمینه فهرست کتابهای مربوط به حضرت زهرا «علیها السلام» نوشته‌های مختلفی و هر یک با روش خاصی تدوین شده است. بعضی از کتابها بصورت مستقل چاپ شده، و برخی دیگر در مجلات علمی و یا در کتب مربوط به آن حضرت منتشر شده است. با

اذعان به اینکه اولین قدم در این راه را علامه بزرگ حاج آقا بزرگ تهرانی در کتاب الذریعة برداشته و کتابهای بسیاری درباره حضرت زهرا «علیها السلام» معرفی کرده ذیلاً به ذکر نام کتابهایی که تاکنون در این زمینه تدوین شده به ترتیب الفبا می‌پردازیم: ۱- چهل کتاب درباره حضرت زهرا «علیها السلام» تألیف عبدالرحیم موگهی، که در کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» یاس عصمت صفحه ۱۲۵، ۱۳۰ چاپ شده و ۴۰ کتاب معرفی کرده است. ۲- الزهرا «علیها السلام» فی المکتبۃ العربیة تألیف محمد حسون، که در کتاب اعلام النساء المؤمنات صفحه ۵۶۷، ۵۷۵ چاپ شده و ۱۸۴ کتاب عربی را در دو قسمت کتابهای مستقل و ضمنی معرفی کرده است. ۳- فهرست کتابهای مربوط به مناقب و مصائب حضرت فاطمه علیها السلام، تألیف علامه شیخ محمدباقر کجوری، که در کتاب خود الخصائص الفاطمیة صفحه ۱۴، ۱۶ آورده است. ۴- کتابشناسی حضرت زهرا «علیها السلام» تألیف احمد صادقی اردستانی، که در مجله آئینه پژوهش شماره ۴، صفحه ۱۱۳، ۱۰۷ و نیز در کتاب خود فاطمه علیها السلام «الگوی زن مسلمان، صفحه ۲۰۰، ۲۳۷ چاپ نموده و طی آن ۲۸۰ کتاب در چهار بخش فارسی و عربی و اردو و کتابهای ضمنی معرفی نموده است. ۵- کتابشناسی حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام» تألیف امیر علی آقا یاری و مینو فضلی‌نژاد، که هنوز به چاپ نرسیده است. این کتاب در ۲۷۷ صفحه کتب مربوطه را معرفی کرده و فهرست کتاب را به عنوان بیان محتوا آورده است. ۶- کتابنامه حضرت فاطمه «علیها السلام» تألیف ناصرالدین انصاری قمی، که در ۱۲۰ صفحه است و ۴۷۱ کتاب را در دو بخش چاپی و خطی معرفی کرده است. ۷- کتابنامه کوثر، که توسط پژوهشکده باقرالعلوم «علیه السلام» قم تدوین شده و در ۳۶ صفحه ۳۳۴ عنوان کتاب فارسی در دو قسمت مستقل و ضمنی معرفی نموده است. ۸- الکتب المولفة فی الزهرا «علیها السلام» تألیف علی محمدعلی دُخَیل، که در سال ۱۳۸۷ قمری به مناسبت مسابقات تألیف درباره حضرت زهرا «علیها السلام» در نجف تدوین شده و در کتاب خود: فاطمه الزهرا «علیها السلام»، صفحه ۱۶۴، ۱۴۷ چاپ کرده و ۱۰۰ کتاب در سه قسم خطی و چاپی و کتابهای برنده مسابقات معرفی کرده است. ۹- الکتب المولفة فی الزهرا «علیها السلام»، تألیف احمد رحمانی همدانی، که در کتاب خود ۱۰۰ عنوان کتابهای آقای دخیل و ۱۶۰ عنوان دیگر به آن اضافه شده و مجموعاً ۲۶۰ عنوان کتاب معرفی نموده است. این فهرست عیناً در کتاب اعلموا انی فاطمة تألیف عبدالحمید مهاجر جلد ۱۰، صفحه ۶۹۵، ۷۴۲ منعکس شده است. ۱۰- معجم ما کتب عن فاطمة الزهرا «علیها السلام» تألیف عبدالجبار رفاعی، که در مجله تراثنا شماره ۱۴، صفحه ۵۷، ۱۰۴ به معرفی ۲۹۶ عنوان کتاب به ترتیب الفبا پرداخته، و تعدادی از کتب ضمنی را هم به عنوان آنچه در باره حضرت زهرا «علیها السلام» نوشته شده آورده است. ۱۱- معجم المؤلفات حول السیدة فاطمه علیها السلام» تألیف عبدالله متنفکی، که در مجله الثقافة الاسلامیة شماره ۴۰، صفحه ۴۴، ۸۹ به معرفی ۲۸۴ کتاب به صورت موضوعی پرداخته است. درباره شخصیت فاطمه زهرا «علیها السلام» کتابهای مختلف به زبانهای زنده دنیا نیز ترجمه شده است و علاوه بر کتب عربی و فارسی که قسمت عمده کتابها به این دو زبان است به زبانهای دیگری نیز کتابها ترجمه و یا نوشته شده است که در اینجا به فهرست کتب به زبانهای مختلف به نقل از کتاب فاطمه در آئینه کتاب می‌پردازیم: فهرست تفکیکی کتابها، زبانها، چاپی و خطی ۱- کتب فارسی چاپی ۲- کتب فارسی خطی ۳- کتب عربی چاپی ۴- کتب عربی خطی ۵- کتب اردو چاپی ۶- کتب اردو خطی ۷- کتب گجراتی ۸- کتب ترکی استانبولی ۹- کتب ترکی آذری ۱۰- کتب انگلیسی ۱۱- کتب فرانسوی ۱۲- کتب آلمانی ۱۳- کتب روسی ۱۴- کتب اسپانیایی ۱۵- کتب ایتالیایی ۱۶- کتب آفریقایی.

کتیبه‌های بهشت و فاطمه

بنابر اخبار و روایات معراجیه [۸۲۰] پیامبر «صلی الله علیه و آله»، بر کتیبه‌های بهشت و بر درهای ورودی جهنم مطالبی نوشته شده است که هر یک حاوی پیامهایی گوناگون برای ماست. از جمله نوشته‌های طلاکوب بر دروازه بهشت شعاری که حاوی پیام توحید و ولایت است. در این نوشته که یکی از کتیبه‌های سردر ورودی بر بهشت است در مورد حضرت زهرا «علیها السلام» هم مطلبی

دارد که حاوی مقام عبودیت حضرت زهرا «علیها السلام» در بارگاه الهی است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»: «أَدْخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ عَلَى بَابِهَا مَكْتُوباً بِالذَّهَبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ حَبِيبُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ، فَاطِمَةُ أَمْرَةٌ اللَّهُ، الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ صِدْقُ اللَّهِ، عَلِيٌّ مُبْغِضِيهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ. [۸۲۱]. پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» فرمودند: [هنگامی داخل بر بهشت می‌شدم دیدم بر کتیبه‌های ورودی در بهشت با خط طلا- نوشته است: لا-إله الا الله. محمد محبوب و محب خداست، علی ولی خداست، فاطمه کنیز خداست، حسن و حسین بر گزیدگان خدایند و بر خشم کنندگان آنان لعنت خدا باد.]

کلبه فاطمه

اشاره

کلبه با صفا و محقر فاطمه زهرا «علیها السلام» خانه‌ای گلی بود که دلنمایی مصفا به نور خدا در آن یک زندگی مشترک را آغاز کردند. خانه‌ای در ظاهر ساده و حتی اجاره‌ای و لکن اعضای آن آرمانی، متعهد بر اصول اخلاقی، در محیطی پر تفاهم و عاطفی و خلاصه مالا مال از معنویت و یاد خدا. خانه‌ای که از عرش خدا مورد نظر و حمایت بود و دریچه‌ای از زمین به آسمان و از آسمان بر آن خانه دائماً گشوده شده بود و این نبود مگر به خاطر وجود انوار مقدسه‌ای که در علم و عمل عالی‌ترین مراتب کمال را با مجاهده نفسانی و انتخاب بهترین عقیده و آرمان طی می‌نمودند. خانه فاطمه «علیها السلام» خانه‌ای بود گلی اما شعاع نور آن عالمتاب شد و همه هستی را پرتوافکنی کرد. علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» دارای خانه مسکونی نبودند، از این رو علی «علیه السلام» ابتدا محل سکونت همسرش را در اطاقی که یکی از انصار در اختیارش نهاده بود و خود نیز پس از هجرت در آن ساکن بود قرار داد. پس از مدتی دو زوج جوان به خانه حارثه بن نعمان که در محله بنی النجار قرار داشت و به خانه پیامبر «صلی الله علیه و آله» نزدیک بود منتقل شدند. تا اینکه حجره‌ای در کنار حجره پیامبر «صلی الله علیه و آله» برای آنان ساخته شد و تا پایان زندگی خانوادگی‌شان در آن ساکن بودند.

وضعیت ساختمانی خانه

خانه‌ای که به فاصله چندی از ازدواج توسط پیامبر «صلی الله علیه و آله» در اختیار علی و فاطمه علیها السلام قرار گرفت خانه مسکونی مجللی نبود، بلکه اطاقی گلین بود که سقف آن را با چوب خرما و حصیر پوشانده و آن را گل اندود کرده بودند. فاصله سقف آن از کف به اندازه‌ای بود که دست به راحتی به سقف می‌رسید. بسان دیگر حجره‌های پیامبر «صلی الله علیه و آله» که هر یک از زنانش در آن سکونت داشتند. آری این بود کلبه فاطمه «علیها السلام» که از صفایش نور خدا جلوه گر بود. خداوند در قرآن پیرامون معنویت و فضیلتش فرمود: فَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ الْكُرَىٰ وَاللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ. [۸۲۲]. [در خانه‌هایی (چون خانه انبیاء) خدا رخصت داده که آنجا رفعت یابد و در آن ذکر نام خدا شود و صبح و شام تسبیح و تقدیس ذات پاک او کنند.] وقتی این آیه نازل شد ابوبکر از پیامبر «صلی الله علیه و آله» پرسید: "آیا خانه فاطمه «علیها السلام» و علی «علیه السلام» از این خانه‌هاست؟" پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمودند: "بله خانه آنان از با فضیلت‌ترین این خانه‌هاست [۸۲۳]."

کمک به اقتصاد خانه و خانواده

اشاره

یکی از مهمترین پایه‌های لازم برای استواری نظام خانواده اقتصاد سالم پویا و مستقل و مکفی آن می‌باشد. بهره‌مندی از مواهب

اقتصادی و تجهیزات و لوازم ضروری زندگی رونق‌بخش روند زندگی می‌باشد. در فرهنگ اسلام تهیه مایحتاج برای یک زندگی از قبیل مسکن، لباس، خوراک برعهده مرد قرار داده شده است و علاوه بر این، به عنوان یک سنت حسنه تهیه جهیزیه و هدیه آوردن برای نوعروس و نوداماد و سفارشات اخلاقی که به والدین از جهت کمک و امداد اقتصادی شده وجود دارد. این امور به عنوان تعاون و تضمین حداقل نیازهای اقتصادی یک خانه تازه تأسیس و نوپا می‌باشد. از سوی دیگر پس از تشکیل خانواده توجه به دو عامل اساسی رشد و پیشرفت امور اقتصادی خانه را تأمین می‌کند. عامل اول: که بیشتر هم جنبه اخلاقی و تربیتی دارد حاکمیت روح قناعت، زهد، عدم اسراف، پرهیز از تفاخر و تکاثر، و عدم تقاضای فوق طاق از شوهر است. عامل دوم: تلاش و کوشش همه افراد خانه در مدارهای معین و موظف که برای هر یک از اعضاء خانواده قرار داده شده است می‌باشد که تلاش دائمی مرد و کوشش مستمر زن در داخل خانه است این مطلوب را محقق می‌سازد. پس از دقت در این مقدمه سری به خانه فاطمه زهرا «علیها السلام» و نظام اقتصادی حاکم بر آن خانه و خانواده می‌زنیم. زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» و علی «علیه السلام» با تعاون و همکاری اقتصادی آن دو شروع می‌شود. زره حضرت علی «علیه السلام» فروخته می‌شود و حداقل جهیزیه و لوازم مورد نیاز یک زندگی در خانه یکی از اصحاب رسول خدا آغاز می‌شود از طرفی هدیه‌های آشنایان اصحاب رسول خدا و مساعدتهای پیامبر و زنان حضرت مراسم اولیه عروسی را رونق خاص می‌بخشد و با میمنت زندگی دو زوج محبوب رسول خدا شروع می‌گردد. اما در ادامه حضرت علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» با تنظیم یک جدول کاری به سفارش پیامبر اکرم و حفظ تعهد کاری و سخت کوشی، کار خارج از خانه را حضرت علی «علیه السلام» و کار داخلی خانه را حضرت به‌عهده می‌گیرند. در اینجا لازم است به دو عامل عمده بقاء سلامت و پویائی اقتصاد خانه در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» فهرست‌وار نگاهی بیندازیم. عامل اول اقتصاد سالم در خانه عوامل اخلاقی بود و در زندگی علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» این عوامل اخلاقی در حد عالی وجود دارد. ۱- ایثار نسبت به یکدیگر ۲- زهد و قناعت عالی و ساده‌زیستی ۳- صبوری و قدرت تحمل بالا ۴- ارزشمند بودن دیگرگرائی و انفاق به دیگران در نظر آنان ۵- محنت‌پذیری ۶- عدم تقاضا از شوهر در همه مدت زندگی خانوادگی (بحث تفاهم و تعاون) ۷- توجه و تربیت فرزندان ۸- استفاده از عوامل معنوی مانند نماز و ذکر برای بالا بردن ضریب مقاومت روحی در برابر کمبودهای اقتصادی ۹- رعایت برابری و مساوات با طبقات پائین جامعه ۱۰- اعتقاد به برکت و بابرکت بودن رزق آنان ۱۱- ارتباط با فرشتگان و عنایت ویژه پروردگار عالم بر آنان و تأمین نیازهای زندگی از طریق امدادهای غیبی و عنایات الهی [۸۲۴]. ۱۲- اعتقاد به ذخیره نمودن پاداش عندالله و یقین به عوض الهی در دنیای دیگر رسول گرامی اسلام روزی بر دخترش فاطمه «علیها السلام» وارد شد و از نزدیک فشارهای سخت زندگی را بر خانواده عزیزانش مشاهده فرمود. در حالی که دخترش را نگران می‌دید پرسید: "فاطمه جان! در چه حالی بسر می‌بری و چرا نگرانی؟" پاسخ شنید: "حَالُنَا كَمَا تَرَى فِي كَسَاءِ نَضِيْفُهُ تَحْتَنَا وَ نَضِيْفُهُ فَوْقَنَا. [حال و وضع ما یا رسول الله همین است که می‌نگرید. با عبایی زندگی می‌کنیم که نصف آن فرش زیر ماست و بر روی آن می‌نشینیم و هم روانداز ماست که نصف آن را بر روی خود می‌کشیم. [۸۲۵]. عامل دوم برای پویایی اقتصاد خانواده سخت کوشی و کار مداوم بود که علاوه بر کار جزئی علی «علیه السلام» در خارج از خانه، علی «علیه السلام» در داخل کمک حضرت زهرا «علیها السلام» می‌کند و فاطمه «علیها السلام» در داخل خانه علاوه بر بچه‌داری و انجام امور عادی زندگی گندم آسیا می‌کند نانوائی می‌کند، بافندگی می‌نماید و با فروش عوائد آن مخارج زندگی را تأمین می‌کند و حتی گاهی لباسهای خود را به علی «علیه السلام» می‌دهد تا فروخته شود و مخارج زندگی تأمین گردد. که در این زمینه شواهد متعدد تاریخی وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

بافندگی حضرت زهرا جهت کمک به اقتصاد خانه

فاطمه «علیها السلام» حتی در تحصیل معاش اقدام می‌کند، در خانه برای کمک به زندگی پشم می‌رسید تا از محل درآمد آن

کمک هزینه‌ای برای زندگی فراهم شود و زهرا «علیها السلام» خرسند از اینکه در خانه کار می‌کند تا کالایی برای فروش در بازار داشته باشد و گوشه‌ای از اداره زندگی را به عهده گیرد. [۸۲۶]. فروش لباسهای فاطمه «علیها السلام» برای تأمین زندگی خرج علی بن ابی طالب «علیه السلام» بیع ازار فاطمه «علیها السلام» لیا کلو بثمانه، فباعه بسته درهم.... [۸۲۷]. [حضرت علی از خانه خارج شد در حالیکه لباسی از لباسهای حضرت زهرا را در دست داشت و قصد فروش آن را نموده بود تا با پول فروش آن نیازمندیهای زندگی را فراهم سازد پس آن لباس را به شش درهم فروخت....] سخت کوشی و کار مداوم برای تأمین مایحتاج زندگی با کار شبانه‌روزی قَدْ مَجَلَّتْ يَدَايَ مِنَ الرَّحَى، لَيْلَتِي جَمِيعاً أُدِيرُ الرَّحَى حَتَّى أَصْبِحَ، وَأَبُو الْحَسَنِ يَحْمِلُ حَسِيناً وَحَسِيناً. [یا رسول الله «صلی الله علیه و آله» هر دو دستم به علت آرد کردن گندم با آسیاب دستی ورم کرده، زخم شده است، دیشب را تا صبح به آرد کردن گندم مشغول بودم و امام علی «علیه السلام» فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام را نگهداری می‌کرد. [۸۲۸].] إِنْئِي وَابْنِ عَمِّي مَالَنَا فِرَاشٌ إِلَّا- جَلْمُدُ كَبْشٍ نَنَامُ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ وَنَعْلِفُ عَلَيْهِ نَاضِحَةً بِالنَّهَارِ. [ای رسول خدا! من و پسرعمویم چیزی از وسایل رفاهی نداریم مگر پوست گوسفندی که شب‌ها بر روی آن می‌خوابیم و روزها بر روی آن شتر خود را علف می‌دهیم.] رسول گرامی اسلام فرمود: يَا بَيْتَهُ إِصْبِرِي فَإِنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ أَقَامَ مَعَ امْرَأَتِهِ عَشْرَ سِنِينَ مَالَهُمَا فِرَاشٌ إِلَّا عَبَاءَةً قَطْوَانِيَّةً. [دخترم! صبر و تحمل داشته باش، زیرا موسی بن عمران ده سال با همسرش زندگی کرد و فرشی جز یک قطعه عبای قطوانی نداشتند. [۸۲۹].] يَا سَلْمَانَ! وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ نَبِيًّا أَنْ لَنَا ثَلَاثًا مَا طَعِمْنَا وَأَنَّ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ قَدْ اضْطَرَبَا عَلَيَّ مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ، ثُمَّ رَقَدَا كَأَنَّهُمَا فَرْخَانِ مَتَّوْفَانِ وَ لَكِنْ لَا- أَرَدُ الْخَيْرَ إِذَا نَزَلَ الْخَيْرُ بِبَابِي. [ای سلمان! سوگند به خداوندی که حضرت محمد «صلی الله علیه و آله» را به پیامبری برگزید، سه روز است که غذا نخورده‌ایم، و فرزندانم حسن و حسین علیهما السلام از شدت گرسنگی بی‌قراری می‌کردند و خسته و مانده به خواب رفته‌اند، اما من نیکوکاری را که در منزل مرا بکوبد رد نمی‌کنم. [۸۳۰].]

حضرت فاطمه فرمود

در لحظه‌های آخر زندگانی، وقتی پدر صدای گریه مرا شنید، فرمود: يَا بَيْتَهُ إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ نِسَاءِ الْمُسْلِمِينَ أَعْظَمَ رَزِيئَةً مِنْكَ فَلَا تَكُونِي مِنْ أَدْنَى امْرَأَةٍ صَبْرًا، إِنَّكَ سَيِّدَةُ النِّسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ. [دخترم! هیچکدام از زنان مسلمانان ارزش و مقام تو را ندارند. پس در صبر و بردباری همانند کمترین زنان نباش، زیرا تو سید و بزرگ زنان بهشتی. [۸۳۱].] أَلَسَلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا أَصْبَحَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ فِي بَيْتِ عَلِيٍّ طَعَامٌ وَلَا دَخَلَ بَيْنَ شَفَتَيْ مُنْدُ حَمْسٍ وَلَا لَنَا ثَاغِيَةٌ وَلَا دَاغِيَةٌ وَلَا أَصْبَحَ فِي بَيْتِهِ سَفَةٌ. [سلام بر تو ای رسول خدا، سوگند به خدا در خانه علی «علیه السلام» پنج روز است که صبح کردم بدون غذا، و هرگز غذایی را دهان نگذاشته‌ایم، نه گوسفندی داریم و نه شتری، و نه غذایی و نه آبی. [۸۳۲].] سلمان فارسی می‌گوید: "روزی حضرت فاطمه «علیها السلام» را دیدم که چادری وصله‌دار و ساده بر سر دارد." در شگفتی ماندم و گفتم: "عجبا! دختر پادشاهان ایران و قیصر روم، بر کرسیهای طلائی می‌نشینند و پارچه‌های زربفت به تن می‌کنند، و این دختر رسول خداست که نه چادرهای گران‌قیمت بر سر دارد و نه لباسهای زیبا." فاطمه «علیها السلام» پاسخ داد: يَا سَلْمَانَ! إِنَّ اللَّهَ ذَخَرَ لَنَا الثِّيَابَ وَالْكَرَاسِيَّ لِيَوْمٍ آخِرٍ. [ای سلمان! خداوند بزرگ، لباسهای زینتی و تختهای طلائی را برای ما در روز قیامت ذخیره کرده است. [۸۳۳].]

کمیت و تعداد و اقسام سادات و ذریه حضرت زهرا

برکت و جودی حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام»، از نظر تعداد فرزندان و نوادگان و اعقاب و اخلاف آن حضرت، در حدی است که امروزه هیچ فرد بشری را از این لحاظ یارای مقابله و برابری با او نیست. آری امروز، سلاله پاک زهرا «علیها السلام» و ادامه دهندگان نسل آن نورچشم پیامبر، از لحاظ کمیت در حدی هستند که برخی از نویسندگان و محققین، بویژه بیوگرافی نویسان و

متخصصان علم انساب معتقدند که حدود ۴۰ میلیون نفر از نوادگان و ذریه پاک زهرا «علیها السلام» در اطراف سوریه، هند، پاکستان، افغانستان، ایران، عراق، مصر، مغرب، اندونزی، الجزایر، تونس، لیبی، ترکیه، اردن و اروپا و آمریکا وجود دارند که همگی به فرزندی زهرا «علیها السلام» مفتخرند و از اینکه با فاصله چند نسل، چنان مادر بزرگواری دارند، بر خود می‌بالند. در این مورد جا دارد گفته شود که در برخی منابع و مآخذ آماری امروز، تعداد سادات را که با چند نسل فاصله، نسبت به زهرا اطهر «علیها السلام» می‌برند، چنین رقم زده‌اند: ایران سه میلیون نفر، عراق یک میلیون نفر، مصر پنج میلیون نفر، مغرب اقصی پنج میلیون نفر، یمن و هند و پاکستان حدود بیست میلیون نفر. باید گفته شود تهیه‌کنندگان این مدارک و آمار، در محاسبات خود از کشور مسلمان ترکیه غفلت ورزیده‌اند، حال آنکه بیش از نه میلیون نفر از علویون منتسب به آن خاندان نیز در این کشور زندگی می‌کنند، هر چند که از نظر فکری و تربیتی، برخلاف خط آن بزرگواری طی طریق می‌نمایند. همچنین بجاست اشاره شود که پاره‌ای از مناطق غیراسلامی هم به درستی آمارگیری نشده‌اند، و گرنه آمار و ارقام مربوط به سادات جهان و تعداد فرزندان فاطمه «علیها السلام» باز هم بسیار بیش از اینها خواهد بود. [۸۳۴]. همچنین در اقسام سادات این نسل را به ساداتی همچون سادات علوی، فاطمی، حسنی، حسینی، زینبی، بنی‌عباسی، زیدی، جعفری، اسماعیلی، موسوی، رضوی، تقوی، نقوی و مهدوی تقسیم نموده‌اند.

کنیه‌های حضرت زهرا

در بین عرب مرسوم بوده که علاوه بر اسم خاص، کنیه و لقبی هم برای افراد معین می‌نمودند. کنیه، آن اسم و علامت مشخصه‌ای می‌باشد که در ابتدای آن برای مردان اب و برای زنان ام آورده می‌شود. مثل ابالقاسم و ابالحسن که کنیه برای حضرت محمد و علی علیهما السلام می‌باشد و ام‌المؤمنین که کنیه برای زنان پیامبر بوده است. برای حضرت زهرا «علیها السلام» ده کنیه وجود داشته که هر یک از این کنیه‌ها علاوه بر جنبه اسمی خالی از وصف و معنی نیست که در این جا به نقل کنیه‌ها و مفاهیم بعضی پرداخته شده است. ۱- ام‌الحسن: به معنای مادر امام حسن علیه السلام است و یا چون فاطمه «علیها السلام» ریشه هر نیکی در جهان هستی است و یا به اعتبار آنکه فرزندان همه دریای حُسن و زیبایی بودند. ۲- ام‌الحسین: مادر امام حسین «علیه السلام». از طرفی حسین علیه السلام مصغر حسن علیه السلام می‌باشد و بر تمام حسنات کوچک اطلاق می‌شود و باید گفت حسنات بزرگ، معرفت و حسنات کوچک، عبادت و فاطمه «علیها السلام» ریشه همه آنهاست و یا آنکه حسنات بزرگ عبادت‌های واجب و کوچک، مستحبات می‌باشد. ۳- ام‌المحسن: مادر محسن شهید و یا به معنای اساس هر نیکی کننده است. زیرا نیکیها همه به علم و هدایت پیامبر اسلام و ائمه برمی‌گردد که علوم نافع همه از معدن وحی و خانواده عصمت بیرون آمده و فاطمه «علیها السلام» حلقه اتصال ولایت و رسالت می‌باشد. ۴- ام‌الاکخیار: مادران نیکان و نیکوکاران. ۵- ام‌الائمه الاطهار: مادر امامان معصوم، زیرا از آن بانو یازده امام معصوم بعمل آمده است. ۶- ام‌النجباء: مادر شرافتمندان، زیرا شریفترین نژادها از کوثر وجود فاطمه «علیها السلام» تکثیر یافته‌اند. ۷- ام‌النقباء: مادر بزرگان پیشرو. ۸- ام‌الفضائل: اساس هر فضیلتی، زیرا نیست فضیلتی در عالم مگر آنکه اصل و ریشه آن در بانوی اعظم، زهرا «علیها السلام» است. ۹- ام‌السبطین: مادر دو نواده پیغمبر. ۱۰- ام‌الهناء: فاطمه «علیها السلام» مادر گوارائی است. زیرا با محبت او عبادت گوارا است. و حضرت امیرالمؤمنین «علیه السلام» فرمود: "در این مدت که زهرا در خانه من بود از او هیچ ناگواری ندیدم و هرگز مرا به خشم نیاورد". پس او اساس گوارائی و شیرینی برای پدر، شوهر، فرزندان و شیعیان خود می‌باشد. [۸۳۵]. ۱۱- ام‌الاسماء: مادر اسامی، چون حضرت اسامی زیبا و متعدد دارد که هر یک نشان دهنده صفات عالی و مناقب بزرگ اوست. ۱۲- ام‌المؤمنین: مادر مؤمنین، چه اگر زنان پیامبر به عنوان ام‌المؤمنین خطاب می‌شوند به طریق اولی حضرت زهرا «علیها السلام» شایسته این کنیه می‌باشند. ۱۳- ام‌العلوم: ریشه علم و دانش، و شاید این نام به جهت ارتباط جبرئیل با ایشان است که نتیجه آن کتاب صحیفه فاطمیه «علیها السلام» است که حاوی همه علوم است و نزد ائمه معصومین می‌باشد. ۱۴- ام‌الازهار: مادر گلها ۱۵-

ام اییها: مهمترین کنیه فاطمه زهرا «علیها السلام» ام اییها می باشد. بعضی این کنیه را صرف محبت پدر به فرزند دانسته‌اند و می گویند انسان هر گاه فرزند خود را زیاد دوست بدارد و بخواهد این محبت را ابراز کند، به فرزندش می گوید: بابا، مادر و این در تکلم عموم مردم رایج است. و شاید اینکه پیامبر «صلی الله علیه و آله» به او می گوید: ای مادر پدر، به این علت باشد که فاطمه زهرا «علیها السلام» مانند مادری مهربان برای پدر خود زحمت می کشید. خاکستر از سر و رویش پاک می کرد، جراحات او را پانسمان می کرد و کارهایی را که یک مادر در حق فرزند خود انجام می دهد، ایشان برای پدر انجام می داد. و معنای دیگر آنکه، پیامبر «صلی الله علیه و آله» مانند فرزند، با دخترش برخورد می کرد، دستش را می بوسید، همان گونه که فرزند در مقابل مادر باید چنین باشد؛ در برابر حضرت زهرا «علیها السلام»، تمام قد برمی خواست؛ در هنگام سفر از او خداحافظی می کرد و هنگام بازگشت از سفر اولین دیدارش از زهرای مرضیه علیها السلام بود این عملی است که هر فرزند مؤدب به آداب الهی آن را انجام می دهد. برخی از محققین از معانی ام کمک گرفته و جوهری را برای معنای این کنیه ذکر نموده‌اند و گفته‌اند یکی از معانی ام اصل و ریشه هر چیز است. فاطمه زهرا «علیها السلام» اصل و اساس درخت تنومند رسالت است. فاطمه زهرا «علیها السلام» ریشه شجره طیبه نبوت است و برای تقویت سخن خود به روایت ذیل نیز تمسک جسته‌اند: قال الباقر «علیه السلام»: الشَّجَرَةُ الطَّيِّبَةُ، رَسُولُ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» وَ فَرْعُهَا عَلِيٌّ «علیه السلام» وَ عُنْصُرُ الشَّجَرَةِ، فَاطِمَةُ «علیها السلام» وَ ثَمَرُهَا أَوْلَادُهَا وَ أَغْصَانُهَا وَ أَوْرَاقُهَا شَيَعَتُنَا. امام باقر «علیه السلام» فرمود: [درخت پاکی و طهارت، پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» است که شاخه‌های آن علی «علیه السلام»، ریشه‌های آن فاطمه زهرا «علیها السلام»، میوه آن حسن و حسین و زینب و ام کلثوم، شاخ و برگ این درخت شیعیان آنها می باشند. [۸۳۶].

کوثر

کوثر لقبی قرآنی برای حضرت زهرا «علیها السلام» است که بدینوسیله خداوند متعال پیامبرش را به اعطاء این نعمت در قرآن می ستاید و تبلیغات شوم مشرکین با پیامبر و بلکه با اسلام را که کار رسالت و رسول را ابر و نیمه تمام می خواندند همه و همه را خنثی نمود و وعده جوشش و پویائی نسل مبارک پیامبر را در دو بعد کمی و کیفی خبر داد. علامه طباطبائی در تفسیر المیزان می فرماید: "به قرینه آیه آخر سوره که می فرماید: انّ شائکک هو الایتر، مراد از کوثر نسل و ذریه حضرت پیامبر می باشد و اسناد تاریخی هم جوشش نسل پیامبر را فقط از نسل مبارک فاطمه زهرا «علیها السلام» می داند و نسل ابولهب و فکر او را قطع و کوتاه مدت".

کیفر سهل انگاری نسبت به نماز از دیدگاه فاطمه

نماز معجون معنوی در جهت ایجاد ارتباط با خدا و ابراز بندگی به پیشگاه حضرت حق تعالی است. در آیین دینی نه تنها بر اصل نماز خواندن تأکید بسیار شده بلکه بر عدم سهل انگاری و استخفاف نماز نیز تکیه و سفارش شده است. کسانی که در زندگی برای نماز جایگاه ویژه و برنامه خاص باز نکنند و نماز را در حاشیه زندگی قرار دهند از نظر روحی ساقط و دچار انواع گرفتاریها و مشکلات و بدبختیها خواهند شد. فاطمه زهرا «علیها السلام» زندگی پر دردسر چنین افرادی را چنین ترسیم نموده است.

کیفر سهل انگاری نسبت به نماز

روزی فاطمه زهرا «علیها السلام» از حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» پرسیدند: "کیفر هر زن و مردی که نماز را سبک بشمارد چیست؟" فرمود: "ای فاطمه! هر زن و مردی که نسبت به خواندن نماز سستی کند، خداوند او را به پانزده خصلت (شرّ و بلا) گرفتار می نماید. شش تای آنها در دنیا، سه تا در هنگام مردن، سه تا در قبر، و سه تا در روز قیامت هنگامی که سر از قبر بردارد. اما

آن شش چیزی که در دنیا دامنگیر او می‌شود، عبارتند از: خداوند برکت از عمر او برمی‌دارد، روزی او را از برکت بی‌بهره می‌سازد، سیما و چهره صالحان را از او برطرف می‌سازد، هر کار و عملی که انجام دهد مزد و پاداشی نمی‌گیرد، دعایش به آسمان بالا نمی‌رود و ششم آنکه بهره‌ای در دعای صالحان نخواهد داشت. و اما آن چیزهایی که به هنگام مردن به او می‌رسد، اولش آن است که ذلیل و خوار از دنیا می‌رود، دوم آنکه گرسنه از دنیا می‌رود و سوم آنکه تشنه می‌میرد به طوریکه اگر از تمام رودها و جویبارهای دنیا بیاشامد سیراب نخواهد شد. و اما بلاهایی که در قبرش به او می‌رسند: اول آنکه خداوند فرشته‌ای را مأمور می‌کند که او را در قبرش شکنجه دهد، دوم آنکه قبرش را تنگ می‌کند (دچار فشار قبر می‌شود) و سوم آنکه ظلمت و تاریکی قبرش را فرا می‌گیرد. و اما سه آفتی که در روز قیامت به هنگام سربرداشتن از قبر به او می‌رسد: اولش آن است که خداوند فرشته‌ای را مأمور می‌کند که او را با صورت به روی زمین بکشانند در حالیکه مردم او را می‌نگرند، دوم آنکه به سختی از او حساب کشیده می‌شود و شدیداً مورد بازخواست و مؤاخذه قرار می‌گیرد و سوم آنکه خدا نظر لطف و محبت خود را به او نمی‌اندازد و از او روی برمی‌گرداند و او را پاک و پاکیزه (از گناهان و سوابق اعمال آلوده) نمی‌نماید و عذابی دردناک خواهد داشت [۸۳۷].

کیفیت و برکات وجودی نسل کوثر محمدی

در بررسی اهل نظر در علم نسب‌شناسی و با مطالعه شخصیت‌های مؤثر و کارآمد و مبارک از نظر وجودی معلوم گشته که نسل سادات و ذریه حضرت زهرا «علیها السلام» با برکت‌ترین و کیفی‌ترین نسلها از نظر شرافت اخلاقی، آگاهیهای دینی، کمالات نفسانی، فعالیت‌های اجتماعی و خیرخواهانه و خلاصه پیشرفتهای گوناگون در ابعاد گوناگون شخصیتی بوده‌اند که در این بین به چهره‌های شاخص و معروف در بین حکماء، عرفاء، امراء و صاحب منصبان، شهداء برخورد می‌کنیم به شکلی که نه تنها در دوران حیات آنها بلکه پس از رحلت و یا شهادت این نسل پویا حتی مقبره‌های آنان منشأ خیرات و مرکز حرکتهای فرهنگی و عبادی بوده است. در کتاب صدیقه طاهره در این زمینه می‌گوید: گذشته از تعداد نفرات و کمیت فرزندان زهرا «علیها السلام» باید توجه داشت که از نظر کیفیت و موقعیت نیز، فرزندان آن حضرت از هر لحاظ واجد اهمیت شایان، و نوعاً منشأ خیرات و برکات و مشعل‌داران هدایت و ارشاد در جهان اسلام بوده و هستند. آری از نخستین فرزندان عالیقدر زهرا «علیها السلام» یعنی امام حسن و امام حسین علیهما السلام، تا رهبران حرّه، فخرّ و طفّ و نینوا تا رهبران نهضتهای آزادی‌بخش مناطق اسلامی دیروز و امروز، و همچنین رهبران دینی و مراجع عالی‌قدر معاصر که هر کدام از شاگردان و هدایت‌کنندگان افکار عمومی جهان اسلام بوده و هستند، غالباً از فرزندان و منتسبین آن خاندان بزرگ و پر برکت هستند. و راستی را که چنین خیر و برکتی، با این کیفیت و کمیت بی‌نظیر، غیر از فاطمه زهرا «علیها السلام» نصیب هیچ فردی از افراد و احدی از آحاد بشری نگردیده است. [۸۳۸]. در این جهت باز لازم است یادی از رهبر فقید انقلاب اسلامی پایه‌گذار نظام دینی و مروج مذهب تشیع حضرت آیت‌الله العظمی امام خمینی رحمه الله نمایم. آن بزرگ‌مرد عالی‌همتی که از نسل پیامبر «صلی الله علیه و آله» و علی «علیه السلام» و زهرا «علیها السلام» بود و به حق نشان داد که چگونه با توکل و همت و ایمان و نفوذ کلمه می‌توان نظامی طاغوتی را سرنگون نمود و نظامی دینی را جایگزین آن کرد. ساده‌زیستی او و سیره زیبای عملی او همچنین دهها و صدها پیام او همه و همه نمایشگر فاطمی بودن اوست. و پس او باز پرچم رهبری انقلاب بحمدالله بدست با کفایت فرزند دیگری از زهرا «علیها السلام» در اهتزاز در آمد و پیامها و رهنمودهای این فرزند صالح فاطمه علیها السلام» باز پشتوانه هدایت انقلاب به سمت اهداف الهی خود شد. اما آنچه دلنشین‌تر و امیدوار کننده‌تر است و در قالب انتظار احیاگر، معنائی تازه‌تر به خود می‌گیرد. وجود مهدی موعود منتظر از نسل پاک و مطهر حضرت زهرا «علیها السلام» است که پرچم صلح عمومی و جهان شمول را با مهر و قهر الهی خود بر سرتاسر گیتی، حاکمیت می‌بخشد.

گرسنگی

طبق نقل کلینی، امام باقر «علیه السلام» از جابر بن عبدالله انصاری نقل کرد که گفت: پیامبر «صلی الله علیه و آله» بیرون آمد و می‌خواست با فاطمه «علیها السلام» ملاقات کند، من همراه آن حضرت بودم، وقتی که به در خانه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» رسیدیم، دستش را بر در خانه گذاشت و آنرا فشار داد و سپس گفت: "سلام بر شما" پیامبر فرمود: "آیا وارد خانه شوم؟" فاطمه «علیها السلام» فرمود: "وارد شو ای رسول خدا" پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "آیا من و کسی که همراه من است وارد شویم؟" فاطمه «علیها السلام» عرض کرد: "ای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» مقنعه و روپوش ندارم"، پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "ای فاطمه! با زیادی چادر خود، سرت را بپوشان". فاطمه «علیها السلام»، سرش را با آن پوشاند. سپس رسول خدا فرمود: "سلام بر شما" فاطمه عرض کرد: "سلام بر شما ای رسول خدا" پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "آیا اجازه ورود هست؟" فاطمه گفت: "آری" پیامبر فرمود: "با شخصی که همراه من است" فاطمه «علیها السلام» گفت: "آری هر دو وارد گردید". جابر می‌گوید: رسول خدا «صلی الله علیه و آله» وارد خانه شد و من نیز وارد شدم، ناگهان دریافتیم که چهره فاطمه «علیها السلام» زرد شده پیامبر «صلی الله علیه و آله» علت آن را پرسید فاطمه «علیها السلام» گفت: "ای رسول خدا! شدت گرسنگی باعث آن شده است". پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "ای خدائی که گرسنگان را سیر می‌کنی، و کمبودها را جبران می‌نمائی، فاطمه دختر محمد «صلی الله علیه و آله» را سیر کن"....

گریه بر شهید

در نبرد احد، حمزه سیدالشهداء عموی پیامبر «صلی الله علیه و آله» به شهادت رسید، پس از نبرد، صفیه خواهر حمزه به اتفاق فاطمه زهرا «علیها السلام» کنار پیکر مثله شده شهید قرار گرفت و شروع به گریستن کرد، فاطمه «علیها السلام» نیز می‌گریست و پیامبر «صلی الله علیه و آله» هم با او گریه می‌کرد و خطاب به حمزه می‌فرمود: هیچ مصیبتی مثل مصیبت تو به من نرسیده است! آنگاه خطاب به صفیه و فاطمه «علیها السلام» فرمود: "مژده باد که هم‌اکنون جبرئیل به من خیر داد که در آسمانهای هفتگانه حمزه شیر خدا و شیر رسول خداست [۸۳۹]".

گریه، مبارزه و نبرد

زهرا «علیها السلام» پس از ماجرای چپاول و غارت فدک، دامنه مبارزات خود را وسعت داد. ناله‌های بلند فاطمه «علیها السلام» و اشکهای پیایی آن حضرت افکار و احساسات عمومی را علیه حکومت برانگیخت. منزل زهرا «علیها السلام» از دو طرف در داشت، یکی داخل مسجد و دیگری در کوچه مجاور و باب جبرئیل. مردم در مواقع نماز که به مسجد می‌آمدند، از درب خانه فاطمه «علیها السلام» عبور می‌کردند. درب نیم سوخته و تیره رنگ خانه زهرا «علیها السلام» که همچون یک تابلوی رنگین نقش مظلومیت فاطمه «علیها السلام» بر آن نقاشی شده بود جلب توجه می‌کرد. مخصوصاً هنگامی که ناله دلخراش و جانسوزی از پشت در و داخل منزل به گوش عابریین می‌رسید قدمها سست می‌شد، افراد یکی پس دیگری توقف مختصری می‌کردند و آنگاه بود که دو سه نفری زمزمه کنان وارد مسجد می‌شدند و با هم می‌گفتند آخر مگر در مقابل این محرومیت دُرَدانه پیامبر «صلی الله علیه و آله» مسؤول نیستیم؟ واقعاً اگر پیامبر «صلی الله علیه و آله» الان زنده شود جواب او را چه می‌دهیم؟ این زمزمه‌ها و تغییر قیافه‌ها و نگاههای زهرآلود مردم به چهره ابوبکر و عمر، همچون تیر برنده‌ای دل ابوبکر را سوراخ می‌کرد. او در پیشانی ملت می‌دید که روزی این

نگاههای زهرآگین بصورت دشنه و شمشیر، بندبند او را بگسلد به همین جهت قرار و آرام نداشت و شربت ریاست و سلطنت، از حلقومش گوارا فرو نمی‌رفت آخرالامر با دستگیری و صوابدید عمر عده‌ای از پیرمردان خرفت و احمق مدینه را آماده کرد و نزد علی «علیه السلام» آمده و در زدند. امیرالمؤمنین «علیه السلام» در را باز کرد و با یک قیافه خاص که از پذیرفتن آنها در داخل منزل معذور است فرمود: "چکار دارید؟" گفتند: "یا علی! شبانه‌روز، صدای دلخراش و ناله جانکاه فاطمه «علیها السلام» در گوش ما طنین‌انداز است ما نه شب آرام داریم و نه روز می‌توانیم با آرامش به کسب و کار خود مشغول باشیم. آمده‌ایم بوسیله تو، از فاطمه «علیها السلام» خواهش کنیم یا شب را آرام باشد و روز گریه کند و یا شب گریه کند و روز ساکت گردد." علی «علیه السلام» در حالی که متوجه بود این ریش‌سفیدان کودن، چوبهای تراشیده کدام عنصر ناپاک هستند، جواب مثبت به آنها نداده درب منزل را بست. شب فاطمه علیه السلام که متوجه هیاهو و سر و صدای جمعیت درب خانه شده بود از علی «علیه السلام» پرسید: "چه خبر بود؟" مولا «علیه السلام» جریان را برای زهرا «علیها السلام» نقل کرد. فاطمه «علیها السلام» آه سردی کشید و فرمود: "یا علی! چند لحظه‌ای بیش، من در این اجتماع باقی نمی‌مانم و به‌زودی از نظرها پنهان می‌شوم. سوگند بخدا هرگز نه روز و نه شب از اشک و آهم فروگذار نمی‌کنم تا آن هنگام که به پدرم ملحق شوم [۸۴۰]."

ل

لحظه‌های پایانی عمر فاطمه زهرا

یکی از غمبارترین لحظه‌های زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» که خود ارزش عمری طولانی دارد لحظه‌های پایانی عمر حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» است. حضرت با توجه به آداب خاص غسل فرمود، لباسهای جدید پوشید و تجهیزات غسل و کفن نمودن خود را بالای سر قرار داد و در بهترین حالتها و عرفانی‌ترین اوقات خود در حالیکه خود را در پرواز و عروج به سوی خدا و رسول خدا «صلی الله علیه و آله» می‌دید مشغول مناجات با خدای خود شد. اما مناجات او باز روی به امت اسلامی دارد و مسئلت از خدا برای نزول رحمت و مغفرت بر آنهاست. در روایت آمده است که حضرت به اسماء فرمود: "آبی برایم آماده کن!" بعد با آن غسل کرد و سپس فرمود: "جامه‌های جدیدم را به من بده!" آنها را پوشید و فرمود: "بقیه حنوط پدرم را از فلان‌جا برایم بیاور و زیر سرم بگذار و مرا تنها گذاشته از اینجا بیرون برو! می‌خواهم با پروردگارم مناجات کنم." اسماء می‌گوید: از اتاق بیرون رفتم و صدای مناجات آن حضرت را می‌شنیدم، آهسته به‌طوری که مرا نیند و وارد شدم، دیدم دست به سوی آسمان دراز کرده می‌گوید: "پروردگارا! بحق محمد مصطفی و اشتیاقی که به دیدار من داشت، و به شوهرم علی مرتضی و اندوهش بر من، و به حسن مجتبی و گریه‌اش بر من، و به حسین شهید و پژمردگی و حسرتش بر من، و به دخترانم که پاره تن فاطمه می‌باشند و غم و اندوهی که بر من دارند، از تو می‌خواهم که بر گناهکاران امت محمد ترحم فرمایی و آنان را بیامری و به بهشت وارد کنی که تو به هنگام سؤال و درخواست از درگاہت بیش از همه کرم داری و بزرگواری، و مهربانترین مهربانانی [۸۴۱]."

لقبهای فاطمه زهرا

در قواعد علمی اصلی وجود دارد به این بیان که: كَثْرَةُ الْأَسْمَاءِ تَدُلُّ عَلَى شَرَفِ الْمُسْمَى. یعنی پر تعداد بودن اسامی برای یک شخص و یا یک پدیده دلالت بر شرافت و اهمیت صاحب آن اسامی دارد. برای فاطمه زهرا «علیها السلام» با توجه به آیات قرآن روایات دینی و گفتار علما و اشعار ادبا، القاب متنوع و متعددی آمده است که هر یک از این القاب به‌وجهی از وجوه شخصیتی حضرت زهرا «علیها السلام» اشاره دارد و بُعدی از ابعاد وجودی آن ملکه آسمانی را معرفی می‌کند. در کتاب ارزشمند فاطمه

زهره «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر، ۱۰۴ لقب برای حضرت زهره «علیها السلام» آورده شده است دقت کنید. [۸۴۲]. لقبهای حضرت زهره «علیها السلام» که در روایات و کلمات دانشمندان آمده و در شعر جمع آوری شده است بدین شرح است: ۱- سیده [بانو] ۲- انسیتة حوراء [انسان بهشتی] ۳- نوریتة [موجودی از حقیقت نوری] ۴- حانیة [دلسوز فرزندان] ۵- عذراء [دوشیزه] ۶- کریمه [بزرگوار] ۷- رحیمه [با محبت و مهربان] ۸- شهیده [شهید شده، گواه] ۹- عفیفة [پاکدامن] ۱۰- قانعہ [قانع، کم توقع] ۱۱- رشیده [به حد رشد رسیده، کامل] ۱۲- شریفه [شرافتمند] ۱۳- حبیبه [دوست و بامحبت] ۱۴- محرمة [گرامی و مورد احترام] ۱۵- صابرة [پایدار] ۱۶- سلیمه [سالم، اهل سازش، بی عیب و نقص] ۱۷- مکرمه [بزرگوار و گرامی] ۱۸- صفیة [برگزیده] ۱۹- عالمه [دانشمند] ۲۰- علیمه [دانا] ۲۱- معصومه [نگه داشته شده، بی گناه] ۲۲- مغصوبه [ربوده شده، کسی که حقش غصب شده] ۲۳- مظلومه [ستم دیده] ۲۴- میمونه [خوش یمن و با برکت] ۲۵- منصوره [یاری شده، خداوند او را یاری کرده است] ۲۶- محتشمه [با حشمت و احترام] ۲۷- جمیله [زیبا] ۲۸- جلیله [بزرگ] ۲۹- معظمه [احترام گذاشته شده، گرامی] ۳۰- حامله البلوی [بلاکش نستوه بی شکوه و شکایت] ۳۱- حلیفه العبادة و التقوی [قسم خورده پرستش و پرهیزگاری] ۳۲- حبیبه الله [محبوب خداوند] ۳۳- بنت الصفوہ [دختر برگزیده] ۳۴- رکن الهدی [پایه هدایت] ۳۵- آیه النبوة [نشان نبوت] ۳۶- شفیعة العصاة [شفاعت کننده گناهکاران] ۳۷- ام الخیرة [مادر نیکوکاران] ۳۸- تفاعه الجنة [سیب بهشتی] ۳۹- مطهرة [پاکیزه شده] ۴۰- سیده النساء [بزرگ بانوی زنان] ۴۱- بنت المصطفی [دختر حضرت مصطفی] ۴۲- صفوة ربها [برگزیده پروردگارش] ۴۳- موطن الهدی [جایگاه هدایت] ۴۴- قره العین المصطفی [نور چشم پیامبر] ۴۵- بضعة المصطفی [پاره تن پیامبر] ۴۶- مهجة قلب المصطفی [خون زندگی قلب مصطفی، آخرین قطرات خون که در قلب موجب ادامه حیات است] ۴۷- بقیة المصطفی [بازمانده حضرت رسول] ۴۸- حکیمه [با حکمت و دارای فهم و ادراک حکیمانه] ۴۹- فهیمه [با فهم] ۵۰- عقيلة [خردمند] ۵۱- محزونة [غمگین] ۵۲- مکروبه [دل شکسته] ۵۳- علیلة [بیمار و مریض] ۵۴- عابدة [پرستنده] ۵۵- زاهدة [پارسا] ۵۶- قوامه [شب زنده دار] ۵۷- باکیه [گریه کننده] ۵۸- بقیة النبوة [بازمانده پیامبری] ۵۹- صوامه [بسیار روزه گیر] ۶۰- عطوفة [با عاطفه و محبت] ۶۱- رثوفة [دلسوز و مهربان] ۶۲- حنانة [غمخوار و با محبت] ۶۳- برة [نیکوکار] ۶۴- شفیقة [دلسوز و مهربان] ۶۵- ائانه [دردمند] ۶۶- والده السبطین [مادر دو نواده پیامبر] ۶۷- دوحه النبی [شاخسار پیامبر] ۶۸- نور سماوی [نور آسمانی] ۶۹- زوجه الوصی [همسر جانشین پیامبر] ۷۰- بدر تمام [ماه شب چهارده] ۷۱- غرة غراء [سپیدروی نورانی] ۷۲- روح ائیه [روان پدر بزرگوارش حضرت رسول] ۷۳- درة بیضاء [گوهر تابناک] ۷۴- واسطة قلادة الوجود [حلقه اتصال زنجیره هستی] ۷۵- درة بحر الشرف والوجود [درّ دریای شرف و سخاوت] ۷۶- ولیة الله [ولی و دوست خداوند و کسی که خداوند او را ولی قرار داده است] ۷۷- سرّ الله [راز نهانی خدا] ۷۸- امینه الوحی [امین وحی الهی] ۷۹- عین الله [دیده خدایی] ۸۰- مکینه فی عالم السماء [دارنده جایگاه در عالم آسمان] ۸۱- جمال الابهاء [موجب زیبایی پدران] ۸۲- شرف الابهاء [شرافت و بزرگواری و افتخار برای فرزندان] ۸۳- درة بحر العلیم والکمال [درّ دریای دانش و کمال] ۸۴- جوهره العزة والجلال [گوهر تابناک عزت و بزرگواری] ۸۵- قطب رحی المفاخر النسیة [چرخ آسیای افتخارات والا] ۸۶- مجموعه المآثر العلیة [گردآورنده یادگارهای برین] ۸۷- مشکوة نورالله [چرخاندن نور الهی] ۸۸- زجاجه [شیشه و چراغدان نورانی برای نور الهی] ۸۹- کعبة الامال [لأمل الحاجه] [کعبه آرزوهای نیازمندان] ۹۰- لیلۃ القدر [شب قدر (مقصود از لیلۃ القدر در قرآن مجید آن حضرت است)] ۹۱- لیلۃ مبارکه [شب با برکت (اشاره به آیه شریفه انا انزلناه فی لیلۃ مبارکه)] ۹۲- ابنه من صلّت به الملائكة [دختر آن کسی که فرشتگان بر او اقتداء کرده و نماز گذارده اند] ۹۳- قرار قلب امها المعظمة [آسایش بخش دل مادر بزرگوارش] ۹۴- عالیة المحل [بلند جایگاه] ۹۵- سرّ العظمة [راز بزرگی و بزرگواری] ۹۶- مکسورة الضلع [پهلوی شکسته] ۹۷- رضیض الصدر [سینه شکسته] ۹۸- مغصوبه الحق [کسی که حقش غصب شده] ۹۹- خفی القبر [کسی که قبرش پنهان است] ۱۰۰- مجهول القدر [قدر ناشناخته] ۱۰۱- ممتحنه [آزمایش شده] ۱۰۲- المظلوم زوجها [کسی که همسرش ستم ۱۰۴- کوثر [صاحب خیر فراوان، صاحب دیده است] فرزندان بسیار]

۱۰۳- المقتول ولدها [فرزند کشته شده]

لیله القدر

فاطمه علیها السلام» لیله القدر اهل بیت است و سوره قدر شناسنامه و معرف مقامات آنان است. یعنی: الف - همچنانکه شب قدر پنهان و فقط برای جمعی از شایستگان ظهور و بروز دارد دسترسی به مقامات معنوی حضرت زهرا «علیها السلام» هم این چنین است. ب - همچنانکه لیله القدر یک شب اما سی هزار شب است. فاطمه علیها السلام» هم یک شخص ولی کوثر محمّدی و همه امت است. ج - همچنانکه عبادت شب قدر همچون عبادت سی هزار شب است معرفت فاطمه زهرا «علیها السلام» نیز پاداش عبادت شب قدر را دارد و معرفت او زمینه معرفت لیله القدر است. قال الصادق «علیه السلام»: «فَمَنْ عَرَفَ فَاطِمَةَ حَقَّ مَعْرِفَتِهَا فَقَدْ أَدْرَكَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ». [۸۴۳]. [هر کس به شناخت حقیقی فاطمه «علیها السلام» دست یابد بی گمان شب قدر را ادراک کرده است.] د - همچنانکه در شب قدر قرآن صامت نازل شده است از دامن اطهر فاطمه زهرا «علیها السلام» نیز یازده معصوم، یازده امام و یازده قرآن ناطق نازل گشته است. ه - همچنانکه لیله القدر دارای مراتبی است فاطمه «علیها السلام» هم لیله القدر و دارای مراتب است. و - همچنانکه شب قدر عمدتاً بین سه شب پنهان است فاطمه زهرا «علیها السلام» هم محل دفنشان در سه مکان احتمال داده می شود (خانه خودشان، بقیع، بین محراب و منبر) و البته فاطمه زهرا «علیها السلام» همچنانکه لیله القدر است یوم الله هم می باشد. [۸۴۴].

م

مبارکه

یکی از القاب شریف حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» مبارکه می باشد. حضرت صادق علیه السلام» در روایتی نه لقب حضرت [۸۴۵]. را بیان فرمودند که از جمله آنها مبارکه است. معمولاً محققین این لقب را به این جهت شایسته بانوی دو عالم حضرت زهرا «علیها السلام» می دادند که ذریه پاک سرشت و با کمال پیامبر و نسل جلیله حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» با همه خیرات و آثار وجودی که دارد ختم به حضرت زهرا «علیها السلام» می گردد و به همین دلیل سوره کوثر را در شأن حضرت زهرا «علیها السلام» می دانند و کوثر اعطائی به پیامبر را به حضرت زهرا «علیها السلام» تفسیر می کنند. در همین زمینه در کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر آمده است: ابن منظور در ذیل کلمه برکت گوید: "برکت به معنای رشد و زیادتی است... از زجاج نقل شده است که مبارک آن چیزی است که از سوی او خیر بسیار به وجود آید. از عبدالله بن سلیمان نقل شده که گوید در انجیل درباره حضرت رسول «صلی الله علیه و آله» چنین خواندیم که خداوند خطاب به حضرت عیسی چنین می فرماید: آن حضرت زنان متعددی دارد، نسل و ذریه او کم است، نسل او از زن با برکت و مبارکه ای است که در بهشت خانه ای دارد که در آن خانه ضجه و فریاد و رنج و زحمتی نیست او را در آخر الزمان تکفل و سرپرستی خواهد کرد به همان گونه که حضرت زکریا مادرت حضرت مریم را سرپرستی نمود او دارای دو کودک و دو فرزندی است که به شهادت خواهند رسید".

محبت فاطمه

قل لا اسئلكم علیه اجراً الا الموده فی القربى. [۸۴۶]. [بگو پیامبرم از شما مزدی نمی طلبم مگر حبّ و مودت نزدیکانم].

مقدمه اول

بزرگترین نعمت حضرت حق بر مؤمنین ارسال رسول و بعثت پیام‌آور آسمانی حضرت محمد بن عبدالله «صلی الله علیه و آله» می‌باشد که برانگیختن او عالم ملک را با عالم ملکوت مرتبط ساخته و زمینه نوربخشی و احیاء انسانها را مهیا ساخت. رنج بی‌منتهای او در کار رسالت بسیار عظیم بود و به تبع آن مزد و اجر آن نیز باید بزرگ باشد. بعلاوه حفظ سنخیت و همگونی بین کار و اجر آن امری لازم است.

مقدمه دوم

با نگرشی به بعضی از آیات کریمه قرآن می‌بینیم خط اتصال و عامل ارتباط بین خدا و مؤمنین با پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» محبت و تبعیت است. قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله. [۸۴۷] و این نیست مگر بخاطر بار غنی و توشه بزرگی که محبت و آثار آن می‌تواند برای انسان به‌مراه آورد که از جمله قدرت پیوند و اتصال بسیار محکمی است که بواسطه محبت و عشق بین خدا و مؤمنین و رسول خدا می‌تواند ایجاد و همیشگی شود. از طرفی چون ربطی ثانوی و عطفی دوم برای اتصال بین رسول خدا و مؤمنین پس از آن بزرگوار نیاز است تا حاصل زحمات نبوت و رسالت بواسطه آن ماندگار باشد مجدداً در این پیوند و اتصال نیز از عامل سرنوشت‌ساز و بسیار مؤثر مودت استفاده می‌شود و توصیه می‌شود مؤمنین بواسطه این نیرو پیوند با ولایت و اهل بیت پیامبر پیدا کنند تا ارتباطی عمیق و همیشگی و کارساز بین نبوت و ولایت نیز برقرار شود که آیه شریفه اشاره به آن دارد که قل لا اسئلكم علیه اجرا الا الموده فی القربی اگر دقت شود در یک کلام حد وسط و حلقه اتصال و مهره ارتباط در ارتباط خدا، پیامبر و مؤمنین و پیامبر، مؤمنین و اوصیاء پیامبر، محبت و مودت است. حلقه و عاملی که می‌تواند ضامن اجرای تمامی دین و حفاظت همه اصالت‌های آن باشد و انسان‌های دین‌باور، دین‌شناس مدافع و دین‌پرور ارائه دهد. آیه شریفه مودت حامل دو پیام تعلیمی و تربیتی است چرا که با مودتی که در آیه شریفه توصیه شده و یا تبعیتی که در آیه دیگر توصیه شده است تعلیم و آموزشی است که در ضمن آن تضمین پرورش شده است. زیرا مودت و محبت مدار حرکت را مشخص می‌کند و کانون و پایگاه و پناهگاه امنی برای انسان می‌سازد تا در آن پناهگاه انسان دینش را حفاظت و عمل کند. محتوای این آیه ضامن اجرای اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر است و سوق دادن به سمت سؤال و تعلیم از اهل ذکر که فرمود: فاستلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون. عمل به این آیه متمم آیه یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک است و مکمل الیوم اکملک لکم دینکم. محتوای این آیه به آیه الیوم ینس الذین کفروا من دینکم فلا تخشوه و اخشون معنا و زمینه عمل و اجراء می‌دهد. و زمینه بهره‌گیری از خیر کثیر محمدی صلی الله علیه و آله» یعنی کوثر را برای ما مهیا می‌نماید. عمل به این آیه، قرآن را از مهجور بودن می‌رهاند و به صحنه سیاست و کرسی رفیع می‌نشانند و معانی آنرا به متن جامعه می‌کشاند و ترک عمل به این آیه از قرآن به جز اسم و رسم و کاغذ و جوهر چیزی نمی‌گذارد. در بین اولیاء معصومین بخصوص محبت به ساحت مقدس حضرت زهرا [۸۴۸] بسیار شورانگیز و مورد نظر اولیاء خدا می‌باشد و دارای آثاری اخلاقی و تربیتی در دنیا و جواز عبور از بسیاری از مشکلات در آخرت است. نَشَدْتُکُمَا اللَّهُ أَلَمْ تَسْمَعَا رَسُولَ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» یَقُولُ: فَاطِمَةُ بِضَعَّةٍ مِّنِي مَنْ إِذَاهَا فَقَدْ أَذَانِي رِضَا فَاطِمَةَ مِنْ رِضَايَ وَ سَخَطَ فَاطِمَةَ مِنْ سَخَطِي، فَمَنْ أَحَبَّ فَاطِمَةَ إِبْنَتِي، فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَرْضَى فَاطِمَةَ فَقَدْ أَرْضَانِي؟ [شما را به خدا سوگند می‌دهم آیا نشنیده‌اید که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: فاطمه پاره تن من است، و من از اویم، هر که او را بیازارد مرا آزرد، خشنودی فاطمه موجب خشنودی من است و خشم و غضب فاطمه، خشم و غضب من، هر کس فاطمه را دوست بدارد، مرا دوست داشته و هر کس فاطمه را خشنود سازد مرا خشنود ساخته است؟ [۸۴۹].

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمَحْدَثَةُ الْعَلِيْمَةُ. [سلام بر تو ای بانویی که از سوی ملائکه مورد گفتگو قرار گرفتی و صاحب علوم وافر بودی]. یکی از القاب حضرت زهرا «علیها السلام» محدثه است یعنی خانمی که فرشتگان خدا، فرشتگانی که حامل علوم غیبی و حقیقی بودند با او گفتگو کردند و نتیجه این گفتگوها کتابی بنام مصحف فاطمه «علیها السلام» می‌باشد که به گفته امام صادق «علیه السلام» تمامی علوم لازم غیبی در آن وجود دارد. قال الصادق «علیه السلام»: اِنَّمَا سَيَّمِيَتْ فَاطِمَةُ «علیها السلام» مُحَدَّثَةٌ لِأَنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تَهْبِطُ مِنَ السَّمَاءِ فَتُنَادِيهَا كَمَا تُنَادِي مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ فَتَقُولُ، يَا فَاطِمَةُ! اللَّهُ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ يَا فَاطِمَةُ! أُقِنْتِي لِرَبِّكِ وَاسْتَجِدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّائِعِينَ فَتَحِدِثُهُمْ وَيَحِدُّوْنَهَا. [همانا فاطمه «علیها السلام» محدثه نام نهاده شد زیرا فرشتگان پیوسته از آسمان فرود می‌آمدند و همان‌گونه که مریم دختر عمران را ندا می‌دادند او را نیز ندا می‌دادند و می‌گفتند ای فاطمه! خداوند تو را برگزیده و پاکیزه گردانید و بر زنان جهانیان برتری داده‌ای فاطمه پروردگارت را فرمانبردار باش و به سجده رو و با رکوع کنندگان رکوع نما. پس فاطمه «علیها السلام» با آنان حدیث می‌گفت و آنان با او گفتگو می‌کردند. [۸۵۰].

محسن

یکی از فرزندان حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» که پس از تولد به مسلخ شهادت کشیده شد و در نتیجه ستم منافقین قربانی شد حضرت محسن، شش ماهه حضرت می‌باشد. او پس از پیامبر اولین قربانی اهل بیت به‌خاطر دفاع از ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام می‌باشد. در کتاب ارزشمند چشمه در بستر [۸۵۱] سی روایت از منابع شیعه و سیزده روایت از منابع اهل سنت مبنی بر سقط حضرت محسن و کشته شدن او نقل شده است. این جنایت بواسطه ضربه‌ای که توسط عمر بر حضرت وارد شد اتفاق افتاد و او به عنوان اول ظالم در حق اهل بیت، نامش ثبت در تاریخ گردید. قال الصادق «علیه السلام»: قَالَ الْمُفَضَّلُ: يَا مَوْلَايَ مَا تَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: وَإِذَا الْمَوْؤُدَةُ سُئِلَتْ، بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ قَالَ: يَا مُفَضَّلُ وَالْمَوْؤُدَةُ وَاللَّهِ مُحْسِنٌ، لِأَنَّهُ مِنَّا لِأَعْيَرٍ، فَمَنْ قَالَ غَيْرَ هَذَا فَكَذَّبُوهُ. [۸۵۲]. [مفضل به امام صادق «علیه السلام» عرض کرد: ای پیشوای من! درباره فرموده خدای بزرگ، و هنگامی که از آن زنده به گور شده سؤال شود که به چه گناهی کشته شد چه می‌فرمائید؟ حضرت فرمود: ای مفضل! سوگند به خدا که آن زنده به گور شده، محسن است که او از ماست نه از غیر ما. پس هر کس غیر از این بگوید تکذیبش کنید.]

مرثیه‌های فاطمه در رثای پدر

پس از دفن جنازه پاک پیامبر «صلی الله علیه وآله» حضرت زهرا «علیها السلام» جهان را پس از غروب آفتاب نبوت این‌گونه معرفی می‌فرماید: اِغْبَرَّ آفَاقُ السَّمَاءِ وَكُوِّرَتْ شَمْسُ النَّهَارِ وَأَظْلَمَ الْعَصِيرَانِ وَالْأَرْضُ مِنْ بَعْدِ النَّبِيِّ كَثِيْبَةٌ أَسِيفًا عَلَيْهِ كَثِيْرَةُ الرَّجْفَانِ وَلِيْبِكِهِ الطُّورُ الْمَعْظَمُ جَوْهٌ وَالْبَيْتُ دُوَالسِّتَارِ وَالْأَرْكَانُ وَلِيْبِكِهِ شَرْقُ الْبِلَادِ وَعَرْبُهَا وَلِيْبِكِهِ مَضْرُوكٌ وَكُلُّ يَمَانٍ يَا خَاتِمَ الرُّسُلِ الْمُبَارَكِ ضَوْوَةٌ صَلَّى عَلَيْكَ مَنَزَّلُ الْقُرْآنِ [۸۵۳]. [افقهای دور آسمانها غبار آلود شد و خورشید گرفت و صبح و عصر ما هر دو تاریک گشت. و زمین پس از رحلت پیامبر «صلی الله علیه وآله» اندوهناک و اسفناک است و سخت بر خود می‌لرزد. و سزاوار است که کوههای بلند و خانه خدا که دارای پرده کعبه و رکن‌ها است بر رسول خدا بگریند. در غم رحلت پیامبر اسلام باید شرق و غرب عالم بگریند و قبیله مضر و یمن سزاوار است که اشک ریزند. ای خاتم پیامبران که روشنایی تو مبارکست! درود خدای فرستنده قرآن بر تو باد.]

مسابقه خط فرزندان فاطمه

رسول گرامی اسلام، درباره مسابقه خطاطی به حسن و حسین علیهما السلام سفارش فرمود: "هر کس که خط او زیباتر است قدرت او نیز بیشتر است". حسن و حسین علیهما السلام هر کدام خط زیبایی نوشتند اما رسول خدا «صلی الله علیه وآله» قضاوت نکرد و آن

دو بزرگوار را به مادرشان فاطمه «علیها السلام» هدایت فرمود، تا اگر در قضاوت نگرانی پدید آید با عاطفه مادری جبران شود هر دو خط زیباست و هر دو در این مسابقه هنری شرکت نموده‌اند چه باید کرد؟ حضرت زهرا «علیها السلام» با خود می‌گفت: قالت: اَنْ مَاذَا اَصْنَعُ وَ كَيْفَ اَحْكُمُ بَيْنَهُمَا؟ من چه می‌توانم بکنم و چگونه میان دو کودکم داوری کنم؟ سرانجام به فکرش رسید قضاوت نهائی را به تلاش خودشان مربوط سازد فرمود: يَا قُرَّتِي عَيْنِي اِنِّي اَقْطَعُ قِلَادَتِي عَلٰی رَاسِكُمَا وَ اَنْشُرُ بَيْنَكُمَا جَوَاهِرَ هَذِهِ الْقِلَادَةِ فَمَنْ اَخَذَ مِنْهَا اَكْثَرَ فَخَطُّهُ اَحْسَنُ وَ تَكُونُ قُوَّتُهُ اَكْثَرَ. [ای نور دیدگانم! من دانه‌های این گردنبند را با پاره کردن رشته آن بر سر شما می‌ریزم و میان شما دانه‌های گردنبند را پخش می‌نمایم. هر کدام از شما دانه‌های بیشتری بگیرد، خط او بهتر و قدرت او بیشتر است. [۸۵۴].]

مسجد حضرت زهرا

در حاشیه شهر مدینه امروزی نبردگاه غزوه احزاب یا خندق نمایان و موجود است در این نقطه هفت مسجد بنام‌های حضرت علی علیه السلام، حضرت زهرا «علیها السلام»، حضرت سلمان و... وجود دارد که نشان دهنده حضور مؤثر این بزرگواران در جنگ احزاب است. البته متأسفانه امروز مسجد حضرت زهرا «علیها السلام» توسط وهابیه در شرف تخریب است و با عدم رسیدگی آنان این اثر یادگار تاریخی از حضرت زهرا «علیها السلام» هم در حال نابودی است. در این زمینه در کتاب زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام» آمده است: "به هنگامه نبرد خندق که مدینه در محاصره دشمن بود، فاطمه زهرا «علیها السلام» نانی را برای رسول خدا «صلی الله علیه و آله» برد. پیامبر «صلی الله علیه و آله» پرسید: این چیست؟ فاطمه «علیها السلام» پاسخ داد: نان پختم و دلم آرام نگرفت تا اینکه برایتان نان آوردم. پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: این اولین غذایی است که پس از سه روز پدرت بر دهان می‌گذارد. وجود مساجد سبعة (هفتگانه) که یکی از آنها مسجد حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد بر دامنه کوه سَلْع که به عهد پیامبر «صلی الله علیه و آله» هنگام نبرد احزاب، خندق بر کنار آن حفر گردید، نشان و یادگاری از حضور زهرا «علیها السلام» در روزهای سخت محاصره است [۸۵۵].

مشکلات علی نتیجه سوء استفاده از آزادی

روزی در یکی از جلسات خانوادگی، رسول گرامی اسلام دخترش فاطمه «علیها السلام» را با انبوه مصائب و مشکلاتی که پس از وی بر امیرالمؤمنین «علیه السلام» باریدن خواهد گرفت آشنا فرمود: اِنَّ زَوْجَكَ يُلَاقِي بَعْدِي كَذَا وَ كَذَا. حضرت زهرا «علیها السلام» غم‌آلود و نگران پرسید: قالت: يَا رَسُولَ اللَّهِ اَلَا تَدْعُو لِلَّهِ اَنْ يَنْصِرَ لِي ذٰلِكَ عَنِّي؟ [ای رسول خدا آیا از خداوند نمی‌طلبی که این مشکلات از علی «علیه السلام» کناره گیرند؟ فرمود: چرا، اما چاره‌ای جز آن نیست، زیرا انسانها آزادند و از نعمت اختیار و آزادی سوء استفاده می‌کنند. [۸۵۶].]

معجزات و کرامت‌های فاطمه زهرا

معجزه و کرامت، هر دو به معنای انجام امور فوق‌العاده و غیرعادی از جانب اولیاء خداست. اما معجزه معمولاً از طرف انبیاء جهت اثبات نبوتشان صادر می‌شود، ولی کرامت فقط انجام امور خارق‌عادت از ناحیه اولیاء الهی است. [۸۵۷]. در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام»، او که صاحب ولایت تکوینی و شایسته اسرار الهی است، کرامات بسیار زیادی وجود دارد که در این مجال به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. ۱- نزول جبرئیل بر فاطمه زهرا «علیها السلام» و تماس علمی با آن بانوی بزرگوار و گفتگوهای علمی که نتیجه آن صحیفه فاطمیه می‌باشد. ۲- انس و تکلم فاطمه زهرا «علیها السلام» در رحم مادر و آرام نمودن مادر در برابر آزارهای

زنان قریش. ۴، ۳- آنگاه که به دنیا آمد، نوری شرق و غرب عالم را فرا گرفت و تمامی خانه‌های مکه را پوشانید. [۸۵۸] و در هنگام تولد، لب به سخن گشود و به وحدانیت خدا و نبوت پدر و امامت شوهر و فرزندانش گواهی داد. [۸۵۹]. ۵- بارها اصحاب رسول «صلی الله علیه و آله» دیدند که آسیاب سنگی خانه زهرا «علیها السلام» می‌گردد، بدون آنکه کسی را بر سر آن ببینند. از تعجب نزد رسول «صلی الله علیه و آله» رفته و داستان را باز می‌گفتند. اما هر بار رسول «صلی الله علیه و آله» تبسمی کرده و می‌فرمود: "آیا نمی‌دانید که خدا ملائکه‌ای دارد که به محمد و آل محمد (تا روز قیامت) کمک می‌کنند [!۸۶۰]. ۶- زمخشری در تفسیر خود ذیل آیه کُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا... از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نقل می‌کند: "در یکی از روزهای قحطی مدینه که گرسنگی طاقتم را برده بود، زهرا برایم طبقی از غذا فرستاد. غذا را گرفته و به خانه زهرا در آمدم، او را صدا زدم، آمد و پارچه از روی طبق کنار زد. دیدم پر از گوشت و نان است. تعجب کردم و دانستم که این از مائده‌های آسمانی است. به زهرا گفتم این از کجاست؟ جواب داد: از جانب خدای سبحان، او هر که را بخواهد بی حساب روزی دهد. اشک شوق بر دیدگان رسول «صلی الله علیه و آله» دوید، آنگاه فرمود: حمد خدایی را که تو را شبیه مریم قرار داد. و سپس علی و حسن و حسین علیهم السلام و تمامی همسرانش را فراخواند و همه از آن خوردند و سیر شدند، در حالی که هنوز غذاها باقی بود." فاطمه «علیها السلام» برای تمامی همسایگانش هم از آن فرستاد. آن روز گرسنگان مدینه همه به برکت کرامت زهرا «علیها السلام» سیر شدند. [۸۶۱]. ۷- یهودیان مدینه می‌خواستند فاطمه «علیها السلام» دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را تحقیر کرده و خوارش سازند. به همین سبب در یک مجلس عروسی زنان خود را به بهترین زیورها آراستند و بر آنها فاخرترین لباسها را پوشانند. آنگاه به نزد رسول «صلی الله علیه و آله» آمده و با شیطنت از او اجازه خواستند تا دخترش فاطمه علیها السلام» به مجلس آنها در آید. رسول «صلی الله علیه و آله» فرمود: اجازه او با علی «علیه السلام» است. اِنَّهَا زَوْجَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ هِيَ بِحُكْمِهِ از او خواستند تا نزد علی علیه السلام» شفاعت کند، رسول «صلی الله علیه و آله» هم شفاعت کرد و بنا شد زهرا «علیها السلام» به مجلس در آید. جبرئیل در دم فرود آمد و با خود لباس و عطر و زیورهای بهشتی آورد که هیچ کس نظیرش را ندیده بود. زهرا «علیها السلام» به مجلس در آمد، و ماه از شرم پنهان شد، همه زنان مجلس از بهت انگشت بر دهان گرفتند و به وی خیره شدند، زیر لب می‌گفتند: گویا بدر این بار در خانه ما به چله نشسته. آنگاه در دم همچون سحره فرعون از پا افتادند و در سجده بر زمین بوسه زدند. جمع زیادی در آن جشن عروسی به برکت حضور زهرا «علیها السلام» جشن تشریف به اسلام گرفتند. [۸۶۲]. ۸- روزی علی «علیه السلام» از یک یهودی مقداری جو قرض گرفت و در عوض چادر زهرا «علیها السلام» را گرو گذاشت، یهودی آن را به خانه برد و در اتاقی گذارد. شب هنگام زوجه یهودی به همان اتاق رفت، ناگهان دید نوری شدید تمامی اتاق را روشن کرده، سراسیمه شوهر خود را صدا زد. شوهر آمد و داستان چادر را به زن باز گفت و آنگاه هر دو به نظاره نشستند. گویا قرص ماه امشب در خانه این یهودی فرود آمده بود. صبح هر یک خویشان خود را خبر دادند. حدود هشتاد نفر گرد آمدند و همه در پرتو تالائو چادر زهرا «علیها السلام»، لباس اسلام به تن کردند. [۸۶۳]. ۹- ملائکه برای هم سخن شدن با زهرا «علیها السلام» بر هم سبقت می‌گرفتند، تا همان گونه که با مریم «علیها السلام» سخن می‌گفتند با زهرا «علیها السلام» هم به گفتگو بنشینند. آنها نزد زهرا «علیها السلام» فرود آمده و می‌گفتند: ای فاطمه، خدایت تو را برگزیده و مطهرت گردانده، و بر همه زنان عالم برتریت داده. ای فاطمه قنوت و سجده و رکوعت برای پروردگار باشد. تنها به درگاه او تضرع کن و قرب او را بخواه. و سپس با یکدیگر گرم سخن می‌شدند. زهرا «علیها السلام» شبی به آنها گفت: "مگر مریم برگزیده زنان عالم نیست؟" گفتند: "او برگزیده زنان زمانه خود بود، اما خدا تو را برگزیده زنان زمانه خودت و او، و تمامی زنان اولین و آخرین قرار داده است [!۸۶۴]. ۱۰- ابوبصیر از امام باقر «علیه السلام» نقل می‌کند: در یکی از شبهای جمعه هنگام سحر، جبرئیل و میکائیل و اسرافیل بر زهرا «علیها السلام» نازل شدند، دیدند او به نماز ایستاده، همگی ایستادند تا نمازش تمام شود، آنگاه دسته جمعی به او سلام کردند و گفتند خدایت تو را سلام می‌رساند. و آنگاه صحیفه‌ای را در خانه‌اش گذاشتند. زهرا «علیها

«السلام» در جواب سلام خدایش گفت: **لِلَّهِ السَّلَامُ وَ مِنْهُ السَّلَامُ وَ إِلَيْهِ السَّلَامُ وَ عَلَيْكُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ**. [سلام از آن خداست و از اوست سلام و به سوی اوست سلام، و بر شما ای فرستادگان خدا سلام و درود باد. [۸۶۵].]

معرفت فاطمه

یکی از کمالات والای حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» عرفان و علم حقیقی او به ذات و صفات حضرت باری تعالی و همه حقائق هستی است. معرفتی از وراء همه حجابهای ظلمانی و نورانی داشت. همه آنچه برای یک بشر رشد و تکامل تصور شود او احراز نموده بود و به مقام بلند **أَمَّةُ اللَّهِ** نائل شده بود. دلایل گوناگون برای اثبات علم و معرفت فاطمه علیها السلام وجود دارد اما آنچه برای ما مهم است مجاهده و کسب شایستگی برای کسب معرفت فاطمه زهرا «علیها السلام» می باشد که در روایات دینی معرفت او عدیل و قرین درک شب قدر شمرده شده است. **قال الصادق «علیه السلام»: هِيَ الصِّدِّيقَةُ الْكُبْرَى وَ عَلَى مَعْرِفَتِهَا دَارَتِ الْقُرُونُ الْأُولَى**. [فاطمه علیها السلام] آن بانوی بسیار راستگوی بزرگ است که پیشینیان بر طبق شناخت از او روزگار می گذرانند. [۸۶۶]. **قال الصادق «علیه السلام»: لَوْلَا أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى خَلَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لِفَاطِمَةَ مَا كَانَ لَهَا كُفُوٌ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ آدَمَ وَ مَنْ دُونَهُ**. [اگر خدای تبارک و تعالی، علی را نیافریده بود برای فاطمه هیچ همتا و نظیری نبود، از آدم گرفته تا دیگران. مطابق این حدیث صحیح از امام صادق «علیه السلام» نه تنها هرگونه کمال علمی بلکه هرگونه کمال عملی هم برای علی «علیه السلام» و اهل بیت ثابت می شود، بلکه حضرت فاطمه «علیها السلام» همسان امیرالمؤمنین علیها السلام مشمول آن مقامهای منیع خواهد بود. علاوه بر این صحیحی که نه تنها علم بیکران زهرا «علیها السلام» که جامع دیگر فضائل زهرا «علیها السلام» هم هست، روایات فراوان دیگری هم در خصوص علم زهرا «علیها السلام» وارد شده که با هم تعدادی از آنها را مرور می کنیم شاید کمی بیشتر با عظمتهای او آشنا شویم. فاطمه «علیها السلام» را از آن رو فاطمه «علیها السلام» نامیدند زیرا خداوند از علم خود آنقدر به او نوشاند که از هر استادی بی نیاز شد. فاطمه «علیها السلام» به علی «علیه السلام» گفت: نزدیک بیا تا تو را از آنچه واقع شده و آنچه در حال واقع می شود و آنچه واقع خواهد شد تا روز قیامت، باخبر کنم. فاطمه علیها السلام را بدان سبب بتول نامیدند که از حیث فضل دین و حسب، سرآمد تمامی زنان بود. خداوند ده چیز را به ده زن تفضل نمود و برای فاطمه علیها السلام «همسر علی علیه السلام»، علم را. [۸۶۷].

معصوم سوم، فاطمه

عصمت در لغت به معنی مصونیت و محفوظ بودن است و معصوم کسی است که از خطا و اشتباه و گناه مصون و درامان باشد. عامل این عصمت، آگاهی و آزادی است. آگاهی از همه راهها و آزادی از همه کششها. معصوم، به راههای آسمان واردتر از راههای زمین است و از همه هواها و هوسها آزاد است. تلفیق آگاهی و آزادی می شود عصمت و مبنای ولایت همین عصمت است. ولّی معصوم از مابه ما علاقه مندتر است. علاقه ما به خودمان غریزی است، اما علاقه ولّی به ما براساس سعه وجودی اوست. همین است که آنها از ما مهربانترند و مبنای ولایت هم همین آگاهی و آزادی و مهربانی است که **الْنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ** [۸۶۸] و همین است که از ما بر خودمان اولی ترند و بر ما ولایت دارند. برای اثبات عصمت زهرا «علیها السلام» می توان از آیات و احادیث دلیل آورد. از آیات به آیه تطهیر [۸۶۹] و مباحله [۸۷۰] و... و از احادیث به روایاتی که غضب او را غضب خدا و رسول می داند، و یا او را کفو علی علیه السلام [۸۷۱] می نامد و نیز بسیاری از احادیث دیگر. [۸۷۲].

مغیره بن شعبه

یکی از دشمنان هتیاک و پر جرات به ساحت مقدس فاطمه زهرا «علیها السلام» فردی به نام مغیره بن شعبه است. او با این که سفارشات مؤکد قولی پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» و سیره حسنه آن بزرگوار را در تکریم و بزرگداشت حضرت زهرا «علیها السلام» شنیده و دیده بود، دست به آزار و اذیت حضرت زهرا «علیها السلام» زد و یکی از جنایت‌بارترین صحنه‌های ظلم به حضرت زهرا «علیها السلام» را بوجود آورد. قال الحسن المجتبی «علیه السلام»: «أَنْتِ ضَرَبْتِ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» حَتَّى أَدْمَيْتَهَا وَ الْقَتْلُ مَا فِي بَطْنِهَا اسْتِذْلَالًا مِنْكَ لِرَسُولِ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» وَ مَخَالَفَةٌ مِنْكَ لَامْرَةٍ وَ إِنْهَاكَ لِحَرَمِهِ، وَ قَدْ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» أَنْتِ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَاللَّهُ مَصِيرُكَ إِلَى النَّارِ. امام حسن مجتبی «علیه السلام» در مجلس معاویه به مغیره بن شعبه فرمود: [تو همان کسی هستی که فاطمه دختر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» را زدی تا آن که پهلویش شکست و او را سقط جنین کردی تا بدین وسیله رسول خدا «صلی الله علیه وآله» را خوار نمائی و فرمانش را مخالفت و ورزی و حرمتش را هتک کنی در حالی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به او فرموده بود: تو سرور زنان اهل بهشتی، به خدا سوگند که راه تو به سوی آتش است. [۸۷۳].

مفاخره زهرا و علی

یکی از مباحث متداول بین زوجین مفاخرات طرفین نسبت به یکدیگر است. مفاخراتی که هر یک از زن و شوهر با توجه به ارزشهای زندگی خود و برتری‌هایی که نسبت به دیگری دارد به رخ دیگری می‌کشد. مفاخره‌ای زیبا، شنیدنی و معنوی بین فاطمه زهرا و علی علیهما السلام در تاریخ نقل است که هر یک از آن دو، گوشه‌ای از فضائل و کمالات خود را بدین وسیله طرح نموده‌اند. دقت کنید: روایت شده که روزی حضرت علی «علیه السلام» و همسرش حضرت زهرا «علیها السلام» به صحرا رفته به هنگام خوردن خرما با گفتن کلماتی با یکدیگر مزاح کردند. علی «علیه السلام» فرمود: "ای فاطمه: رسول خدا مرا بیشتر از تو دوست می‌دارد." حضرت زهرا «علیها السلام» گفت: "از سخن تو تعجب است! آیا می‌شود پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» تو را بیش از من دوست داشته باشد در حالی که من میوه دل او و عضوی از پیکرش و شاخه‌ای از شاخسارش می‌باشم و غیر از من فرزندی ندارد؟! علی «علیه السلام» فرمود: "ای فاطمه! اگر سخن مرا قبول نداری بیا تا نزد پدرت حضرت رسول «صلی الله علیه وآله» برویم!" سپس آن دو باهم نزد پیامبر رفتند. حضرت فاطمه علیها السلام پیشدستی کرده گفت: "ای رسول خدا! کدام یک از ما دو نفر نزد تو محبوب‌تریم، من یا علی؟! رسول خدا «صلی الله علیه وآله» فرمود: "تو به من محبوب‌تری و علی از تو برای من عزیزتر است." بدنبال فرمایش حضرت رسول، علی «علیه السلام» گفت: "آیا من به تو نگفتم که فرزند فاطمه با تقوایم؟" زهرا «علیها السلام» فرمود: "من نیز دختر خدیجه کبرایم." علی «علیه السلام» گفت: "من فرزند صفایم." فاطمه گفت: "من دختر سدره المنتهی می‌باشم." علی گفت: "من فخر کائناتم." فاطمه گفت: "من دختر کسی هستم که به خدا نزدیک، و نزد او آنچنان گرامی شد که گویی به فاصله دو تیر کمان یا نزدیکتر نسبت به پروردگارش قرار گرفت." علی گفت: "من پسر زنان پاکدامنم." فاطمه گفت: "من دختر زنان شایسته و باایمانم." علی گفت: "خدمتگزارم جبرائیل است." فاطمه گفت: "خطبه‌ام را در آسمان راحیل خوانده است، و خدمتگزارانم گروه‌های فرشتگان یکی پس از دیگری می‌باشند." علی گفت: "من در جایگاه رفیع و بلند زاده شده‌ام." فاطمه گفت: "من هم در مقام والا و بلند مرتبه به ازدواج و همسری درآمدم." علی گفت: "شیعیان من از دانشم می‌نگارند." فاطمه گفت: "ظرف دانش شیعیان من نیز از دریای علمم لبریز می‌شود." علی گفت: "من کسی هستم که خداوند اسم مرا از اسم خود مشتق ساخته، او عالی است و من علی." فاطمه گفت: "من نیز چنینم، او فاطر است و من فاطمه." علی گفت: "من حیات عارفینم." فاطمه گفت: "من راه رهایی را رهنمایم." علی گفت: "من پس از رسول خدا بهترین آفریدگانم." فاطمه گفت: "من نیز نیکوکار و پاکیزه‌ام [۸۷۴....]."

مقاطع و دورانهای زندگی حضرت زهرا

اشاره

یکی از اموری که در بررسی زندگی شخصیتها معمولاً مورد دقت تاریخ‌نویسان و بویژه تحلیل‌گران تاریخ قرار می‌گیرد توجه به دورانهای گوناگون و مقاطع حساس مفاخر و تقسیم‌بندی و تحلیل زندگی و شخصیت آنان براساس یکی از موارد ذیل الذکر می‌باشد. الف - اتفاقات مهم و رویدادهای بزرگ زندگی آنان (تولد، مسافرت، ازدواج، جنگ، صلح، شهادت) ب - دورانهای رشد جسمانی آنان (کودکی، نوجوانی، جوانی...) ج - تحلیل زندگی آنان براساس مکانهایی که در آنها زندگی کرده‌اند (مثلاً در مورد پیامبر، دوره زندگی در مکه دوره زندگی در مدینه) د - تنظیم و تحلیل زندگی آنان براساس خصلتهای شخصیتی آنان (فکری، عرفانی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی) ه - تنظیم زندگی افراد و بزرگان براساس چهار نوع ارتباط لازم در زندگی انسان (ارتباط با خدا، ارتباط انسان با خدا، ارتباط انسان با مردم، ارتباط انسان با طبیعت) و - ارائه تقویم زمان‌بندی از تاریخ اتفاقات و رویدادهای زندگی بزرگان در اینجا مناسب است جهت سهولت و تسلط بیشتر بر تاریخ زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» به اقسام این تقسیمات نظری گذرا داشته باشیم.

بخش ۰۱

یکی از راههای تقسیم‌بندی و یا تحلیل زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» تحلیل زندگی حضرت براساس وقایع مهم و رویدادهای قابل توجه در زندگی آن بانوی یگانه می‌باشد. ۱- وقایع قبل از تولد ۲- اتفاقات و رخدادهای دوران حاملگی مادر به فاطمه زهرا «علیها السلام» ۳- اتفاقات حین تولد ۴- دوره زندگی در شعب ابی‌طالب ۵- رحلت مادر ۶- هجرت از مکه به مدینه ۷- خواستگاری و ازدواج با علی «علیه السلام» ۸- تولد فرزندان و رخدادهای آن ۹- مسافرتها: الف) مسافرت در فتح مکه ب) حضور در حجة‌الوداع ۱۰- اهداء فدک به فاطمه «علیها السلام» ۱۱- رحلت پدر ۱۲- عکس‌العملهای فاطمه زهرا «علیها السلام» در غضب خلافت امیرالمؤمنین «علیه السلام» ۱۳- عکس‌العملهای فاطمه زهرا «علیها السلام» در غضب فدک ۱۴- عزاداریهای فاطمه زهرا «علیها السلام» در رحلت پدر ۱۵- بیماری ۱۶- وصیت ۱۷- شهادت و رخدادهای قبل و بعد از شهادت ۱۸- مراسم خاکسپاری حضرت زهرا «علیها السلام» و حالات امیرالمؤمنین در غم همسر

بخش ۰۲

یکی از تقسیمات مفید در زندگی حضرت تقسیم زندگی حضرت به حسب مراحل رشد ایشان در بستر زمان می‌باشد. ۱- دوران قبل از تولد و بررسی منازل و مراحل نور وجود حضرت زهرا «علیها السلام» قبل از انعقاد ۲- مراحل و مسائل خاص مربوط به انعقاد نور وجود حضرت زهرا «علیها السلام» ۳- مراحل و موضوعات خاص دوران شیرخوارگی ۴- دوران کودکی حضرت زهرا «علیها السلام» ۵- دوران نوجوانی حضرت زهرا «علیها السلام» ۶- دوران جوانی حضرت زهرا «علیها السلام» [۸۷۵].

بخش ۰۳

تقسیم زندگی حضرت براساس مکانهای زندگی

براساس یک تقسیم‌بندی کلی حضرت زهرا «علیها السلام» از این جهت دارای دو مقطع و دوره در زندگی می‌باشند. ۱- دوره

زندگی در مکه ۲- دوره زندگی در مدینه البته در دوران زندگی مکه گاهی در خانه خدیجه، گاهی در شعب ابی طالب زندگی داشته‌اند و در دوران مدینه در خانه پدر و مدتی هم در خانه شوهر، زندگی می‌کردند که ذکر جزئیات هر یک از این دورانها در قسمتهای مختلف همین کتاب آمده است.

بخش ۰۴

بررسی شخصیت حضرت زهرا «علیها السلام» با توجه به خصلتها و ویژگیهای روحی و اخلاقی و اعتقادی ایشان باز یکی از راههای دیگر برای آشنائی با آن بانوی بزرگوار می‌باشد که آن خصلتها در ابعاد زیر قابل توجه است. ۱- عرفان ۲- جهان بینی و طرز تفکر ۳- اخلاق (فردی، خانوادگی، اجتماعی) ۴- سیاسی ۵- نظامی ۶- اقتصادی ۷- رفتاری و منش

بخش ۰۵

یکی از تقسیماتی که می‌تواند زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» را برای ما تا حدودی در یک چارچوبه شکل یافته جهت بررسی و تحقیق قرار دهد بررسی زندگی حضرت با توجه به انواع ارتباطاتی است که در زندگی یک انسان وجود دارد. انواع ارتباطات در زندگی انسان: ۱- ارتباط با خدا ۲- ارتباط با خود ۳- ارتباط با مردم ۴- ارتباط با طبیعت با توجه به این چهار نوع ارتباط می‌توان ترسیمی زیبا از زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» داشت. ارتباط حضرت با خدا که مظاهری از آن در زندگی حضرت نمونه‌های فراوان دارد از جمله تلاش برای کسب کمالات اخلاقی، تفکر، استقلال در عمل و عدم غرور به حسب و نسب. همچنین ظرائفی در چگونگی ارتباط حضرت زهرا «علیها السلام» با مردم از جمله با پدر، مادرشوهر، فرزندان خدمتکار، شاگردان، نیازمندان، حاکم زمان خود، زنان، مردان، کودکان، و... وجود دارد.

بخش ۰۶

تقویم زمانی و وقایع مهم زندگی حضرت زهرا

دوران مکه: ۸ سال تولد سال ۵ بعثت، روز جمعه ۲۰ جمادی‌الثانی محاصره اقتصادی سال ۷ بعثت، ۲ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام» نجات از محاصره اقتصادی سال ۱۰ بعثت، در سن ۵ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام» رحلت مادر سال ۱۱ بعثت، در سن ۶ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام» دوران مدینه: ۱۰ سال هجرت سال ۱۳ بعثت، در سن ۸ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام» عقد ازدواج سال ۱ هجرت، دوران عقد ۶ ماه ازدواج سال ۲ هجرت، در سن ۹ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام» شرکت در جنگ احد تولد فرزند اول سال ۳ هجرت ۱۵ رمضان، در سن ۱۲ سالگی حضرت زهرا «علیها السلام»، امام حسن «علیه السلام» تولد فرزند دوم سال ۴ هجرت سوم شعبان، امام حسین «علیه السلام» تولد فرزند سوم سال ۵ هجرت، زینب تولد فرزند چهارم سال ۶ هجرت، ام کلثوم رحلت پدر سال ۱۱ هجرت، ۲۸ صفر شهادت فرزند سال ۱۱ هجرت خطبه در مسجد مدینه سال ۱۱ هجرت شهادت سال ۱۱ هجرت، در سن ۱۸ سالگی

مقام محمود

عالی‌ترین مقام ممکن برای اهل بیت عصمت و طهارت در روز قیامت مقام محمود است. مقامی که خداوند متعال به اهل بیت در ازای همه شایستگیهای آنان عنایت می‌کند. یکی از رموز نائل شدن به این مقام تهجد و شب‌زنده‌داری است. وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً

لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا. [۸۷۶] در زیارت عاشورا از خدا درخواست می‌کنیم که در روز قیامت سعادت همراهی اهل بیت و بودن با آنها را در مقام محمود داشته باشیم. وَأَسْأَلُهُ أَنْ يَبْلَغَنِي الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ... قال الامام الصادق عليه السلام» یا یونس! قال خدی رسول الله صلی الله علیه وآله: «یا فاطمةُ البُشری فلکِ عِنْدَ اللَّهِ مَقَامٌ مَحْمُودٌ تُشْفَعُ فِيهِ لِمَحِبِّكَ وَ شِيعَتِكَ فَتُشْفَعِينَ. [۸۷۷]. [امام صادق «علیه السلام» فرمود: ای یونس! جدم رسول خدا فرمود: ای فاطمه! مژده باد بر تو که در پیشگاه خدا جایگاهی پسندیده داری و در آن برای دوستان و شیعیان شفاعت می‌کنی و شفاعت تو مورد پذیرش قرار می‌گیرد.] طبق این روایت یکی از مصادیق و از آثار دارا بودن این مقام قدرت شفاعت‌خواهی و شفاعت‌طلبی اهل بیت و بویژه فاطمه زهرا «علیها السلام» برای شیعیان در روز قیامت است.

منتقم فاطمه

قال الباقر «علیه السلام»: أما لو قام قائمنا لقد ردت الله الحميراء حتى يجعلها الحد و حتى ينتقم لابنه محمداً فاطمة «علیها السلام» منها... [آگاه باشید! اگر قائم ما قیام کند، حمیرا نزد او باز گردانده می‌شود تا اینکه بر وی حد جاری گردد و انتقام فاطمه «علیها السلام» دختر محمداً «صلی الله علیه وآله» از او گرفته شود. [۸۷۸]. ابوالجارود گوید: از حضرت باقر «علیه السلام» پرسیدم: "قائم شما کی قیام خواهد کرد؟" حضرت فرمود: "شما حضرت را درک نخواهید کرد." گفتم: "آیا مردم زمان او درک خواهند کرد؟" فرمود: "اهل زمانش نیز او را درک نخواهند کرد، قائم ما براستی و حقیقت قیام خواهد کرد، پس از آنکه شیعیان ناامید شده باشند. سه روز مردم را دعوت می‌کند و کسی او را جواب نمی‌دهد، روز چهارم دست بر پرده کعبه آویخته و می‌گوید: پروردگارا مرا یاری کن! و مرتب دعا می‌کند، خداوند متعال به فرشتگانی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» را در جنگ بدر یاری کرده بودند و هنوز زین اسبهایشان را پائین نیاورده و اسلحه‌شان را بر زمین نگذاشته اند دستور می‌دهد به یاری او بروند. آنان با حضرت بیعت کرده بعد سیصد و سیزده نفر با او بیعت می‌کنند و حضرت به مدینه می‌رود... بعد آن دو نفر را به حالت تر و تازه از قبر بیرون می‌آورد با آنان صحبت کرده، آنها جواب می‌دهند، یاوه‌گویان به شک و تردید می‌افتند... سپس آنان را با همان هیزمی که برای سوزاندن علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» و حسن و حسین «علیهم السلام» جمع کرده بودند می‌سوزاند. آن هیزمها هنوز نزد ما وجود دارد و به ارث یکدیگر می‌رسد [۸۷۹].

منصوره، لقب آسمانی فاطمه

سُدیر صیرفی از امام صادق علیه السلام از پدران بزرگوارش علیهم السلام نقل می‌کند که رسول الله صلی الله علیه وآله فرمود: از جبرئیل پرسیدم: وَلِمَ سُمِّيَتْ فِي السَّمَاءِ الْمَنْصُورَةُ وَ فِي الْأَرْضِ فَاطِمَةُ؟ قَالَ: سُمِّيَتْ فِي الْأَرْضِ فَاطِمَةَ لِأَنَّهَا فَطَمَتْ شِيعَتَهَا مِنَ النَّارِ وَ فُطِمَ أَعْدَاؤُهَا عَنْ حُبِّهَا وَ هِيَ فِي السَّمَاءِ الْمَنْصُورَةُ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ يَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصِيرِ اللَّهِ، يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ يَعْنِي نَصِيرَ فَاطِمَةَ لِمَحِبَّتِهَا، [چرا فاطمه «علیها السلام» در آسمان منصوره و در زمین فاطمه «علیها السلام» نام گرفت؟ جبرئیل گفت: در زمین فاطمه «علیها السلام» نامیده شد، زیرا شیعیان خود را از آتش جدا کرده و نجات می‌بخشد و دشمنانش نیز از محبتش جدا گشته‌اند، و در آسمان منصوره نامیده شد به دلیل فرموده خداوند عزوجل که می‌فرماید: در آن روز مؤمنین به یاری حق خوشحال می‌شوند و حق تعالی هر که را بخواهد یاری می‌کند که منظور، همان یاری کردن فاطمه «علیها السلام» از دوستانش می‌باشد. [۸۸۰]

[.

مهدی از فاطمه است

ابویوب انصاری گوید: رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بیمار شد. فاطمه «علیها السلام» به عیادت آن حضرت آمد و گریه کرد. حضرت فرمود: "به خاطر ارزش و احترامی که خداوند به تو گذاشت تو را به همسری کسی که در اسلام از دیگران سابقه‌اش بیشتر و علمش بیشتر بود در آورد. همانا خداوند متعال توجه و عنایتی مخصوص به اهل زمین فرمود و از بین آنان شوهرت را برگزیده و به من وحی کرد تا تو را به همسری او در آورم و او را وصی خود قرار دهم. ای فاطمه! بهترین پیامبران از ماست و او پدرت می‌باشد و بهترین اوصیا از ماست و او شوهرت می‌باشد. و بهترین شهیدان از ماست که حمزه عموی پدرت باشد و از ماست کسی که دارای دو بال است و در بهشت به وسیله آن پرواز می‌کند و به هر جا بخواهد می‌رود و او جعفر پسر عموی پدرت می‌باشد و از ماست دو نواده این امت و دو آقای جوانان اهل بهشت حسن و حسین که آن دو، پسران تو هستند و سوگند به آن کسی که جانم در دست اوست از ماست مهدی این امت و او از فرزندان تو است [۸۸۱]. قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: «الْمَهْدِيُّ مِنْ عِزَّتِي مِنْ وَوَلِدِ فَاطِمَةَ». [مهدی «علیه السلام» از خاندان من و از فرزندان فاطمه «علیها السلام» است. [۸۸۲].]

مهریه زهرا

در کتاب بحار، از امالی شیخ نقل شده که امام صادق «علیه السلام» فرمود: "که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فاطمه «علیها السلام» را به حضرت علی «علیه السلام» ازدواج نمود، روزی نزد فاطمه «علیها السلام» رفت دید گریه می‌کند فرمود: چرا گریه می‌کنی؟ سوگند به خدا اگر در خاندان من شخصی بهتر از علی «علیه السلام» بود تو را به ازدواج او در می‌آوردم، وانگهی من تو را به ازدواج علی «علیه السلام» در نیاورده‌ام بلکه تو را همسر علی «علیه السلام» گردانیدم و مهریه تو خمس دنیا تا ابد قرار گرفت". حضرت زهرا «علیها السلام» خطاب به پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» فرمود: «یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ بَنَاتِ النَّاسِ يَتَرَوْنَ بِالْأَرْحَامِ فَمَا الْفَرْقُ بَيْنِي وَبَيْنَهُنَّ أَشَأَلُكَ أَنْ تَزِدَّهَا وَتَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ مَهْرِي الشَّفَاعَةَ فِي عَصَاةِ أُمَّتِكَ. [ای پیامبر اسلام همانا دختران مردم در ازدواج خود درهم و دینار را مهریه خود قرار می‌دهند پس فرق من با آنها چیست؟ از تو می‌خواهم درهم و دینار مهریه من قرار ندهی بلکه از خدا بخواهی تا مهریه من شفاعت کردن از گنهکاران امت اسلامی باشد. [۸۸۳].]

ن

ناله‌ها و شکوه‌های زهرا از دوستان

یکی از ناله‌ها و شکوه‌های فاطمه زهرا «علیها السلام»، از دوستان و از اطرافیان خود و به اصطلاح کسانی بود که باید وفاداری نشان می‌دادند و در مسیر اهداف پیامبر و اهل بیت او قدم برمی‌داشتند. بیانات و سخنرانیهای حضرت زهرا «علیها السلام» چند دسته مخاطب دارد که عدّه زیادی از مخاطبین آن دوستانی ساکت و بی‌تفاوت، بزدل و احتیاطکار بودند. با رجوع به محتوای خطبه‌ها و رویکردی که حضرت در بیان حقایق دارند کاملاً مشهود است که حضرت به مردم و دوستان، به انصار، مهاجرین، زنان مدینه و حتی بعضی از نزدیکان و اصحاب پیامبر هم عتاب دارد. اینکه فاطمه زهرا «علیها السلام» وصیت به مخفی بودن مراسم تجهیز خود دارد و همه را محروم از حضور در تشییع و تجهیز خود می‌سازد یک بُعد و یک ضلعش هم به سوی دوستان است. اینکه فاطمه زهرا «علیها السلام» وصیت به خفای قبر خود می‌کند، شکوه و شکایت از همه تاریخ و همه بی‌تفاوتهای آینده تاریخ است که چرا نسبت به حکومت دینی و حاکم اسلامی بی‌تفاوتی نشان داده و چرا حکومت هر حاکمی بر شما پذیرفته شده است. اینها بخشی از شکوه‌های عملی و رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. جهت آشنایی بیشتر با شکوه‌های قولی فاطمه زهرا «علیها السلام» در متن چهار خطبه حضرت دقت کنید.

نذر در گفتار و زندگی حضرت زهرا

وقتی امام حسن و امام حسین علیهما السلام مریض شدند، حضرت زهرا «علیها السلام» آن دو بزرگوار را در آغوش گرفته نزد پیامبر «صلی الله علیه و آله» برد و فرمود: *ان بُرِئَ وَاَلَدَايَ مِمَّا بَهَمَا صِيَمْتُ لِلَّهِ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ شُكْرًا*. [اگر فرزندانم شفا یابند سه روز برای خدا جهت شکرگزاری روزه خواهم گرفت]. [۸۸۴]. همچنین در خطبه فاطمه زهرا «علیها السلام» در بیان فلسفه وفاء به عهد و نذر آمده است: *وَالْوَفَاءُ بِالنَّذْرِ تَغْرِیضًا لِلْمَغْفِرَةِ... [۸۸۵]*. [اینکه خداوند متعال وفاء به نذر را خواسته است جهت در معرض مغفرت الهی واقع شدن بندگان است]. از این سیره عملی و بیان حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» می توان نتیجه گرفت که نذر می تواند از عوامل مؤثر و مشکل گشای روح و روان و مسائل زندگی دنیائی باشد. انشاء الله با مراجعه به کتب فقهی و آشنایی بیشتر به مسائل این قانون الهی در زندگی خود بیشتر از آن بهره مند باشیم.

نزول غذای بهشتی برای فاطمه

انسان در فرهنگ قرآن و در مکتب اهلیت، موجودی قابل تکامل و سرآمد از همه موجودات است او نه تنها در قیامت می تواند اهل بهشت بلکه والا تر از همه نعمتهای بهشتی و به عبارتی بهشت آفرین باشد بلکه در دنیا برای او امکان بهشتی بودن و بهره مندی از مواهب و نعمتهای بهشتی هست. در آیات قرآن در توضیح زندگی حضرت مریم آمده است که او زنی قدسی و پارسا بود و در دنیا چنان پاک و خدایی زندگی کرد که استحقاق فرزند داری با بشارت ملائکه الله [۸۸۶] و تغذیه از مائده های غیبی الهی را دارا شد. و در فرهنگ تشیع و آئین اسلام، نمونه برتر از مریم، حضرت سیده النساء العالمین وجود دارد که حتی عنصر وجودی او بهشتی و آسمانی و انعقاد نطفه اش عرشی است و به همین دلیل مفتخر بعنوان حوراء انسیه شد. فاطمه «علیها السلام» بر خانه ای فرود آمد که محل رفت و آمد جبرئیل و سایر ملائکه بود و از لحظه تولد تا آخرین لحظه شهادت و ملاقات با خدا و عروج به عالم ملکوت، آنان به دیدار فاطمه «علیها السلام» می آمدند و خدمتکار و مأنوس با او بودند. گهواره گردانی اطفال او به عهده ملکوتیان بود چرا که خانه فاطمه «علیها السلام» زمینی، آسمانی بود. فاطمه «علیها السلام» بارها و بارها زمین را تجلی گاه و مهبط فرود ملائکه نمود و خانه خود را در زمین معروف ملائکه ساخت. فاطمه «علیها السلام» نه یکبار بلکه به تکرار در زمین غذای بهشتی خورد و بر لباسهای فردوس ملبّس و مزین شد. محضر او محضر ملائک بود و بوی او بوی بهشت، که پیامبر بارها او را می بوسید و می بوئید و به اهل سرّ یعنی سلمان محمدی می گفت: *كُلَّمَا اِسْتَقْتُ اِلَى رَائِحَةِ الْجَنَّةِ سَمَمْتُ رَائِحَةَ اَبْنَتِي فَاطِمَةَ «علیها السلام»*. [۸۸۷]. [هر گاه مشتاق بوی بهشت می گردم دخترم فاطمه را می بویم]. آری فاطمه «علیها السلام» در فرش زمین بر عرش رحمان بود و بر عالم خاکی مقام آسمانی داشت او از علم جبرئیل در زمین بهره مند بود و زمین را دارالتعلیم حضرت جبرئیل نمود. او با جبرئیل گفتگوها داشت و کتابی با حجم سه برابر از قرآن یعنی صحیفه فاطمیه علیها السلام را که حاوی علم ماکان و مایکون است تحویل امامان معصوم داد. او بانوی درخشنده و بهشت آفرین دیگران و تمثلی از فرشتگان در بستر زمین بود. او بیشتر از ۱۸ سال در عالم خاک نبود اما دنیایی از حقیقت و ماجراهای بسیار داشت. فاطمیه باید با احراز شایستگی های روحی و حفظ پارسائی و بی رغبتی به مظاهر فریبنده دنیا و با درس آموزی از مکتب فاطمه «علیها السلام» در دنیا به مقدار مقدور بهشتی شوند و از الهامات علمی و خدمات ملائکه و از تحفه های معنوی و غیبی خداوندی سیراب و بهره مند گردند. در بحث برکت در قصه برکت غذای حضرت زهرا «علیها السلام» به نقل روایتی پرداختیم که حکایت از یک میهمانی فاطمی از طعام بهشتی بر سفره زمین است و حکایت های دیگر این بانو بعضاً بمناسبت در مباحث کتاب به شکل متفرق آمده است. انشاء الله لایق معرفت مقامات حضرت ام الائمه باشیم و شایسته کوثر او در دنیا و آخرت شویم.

نشاط شهادت در فاطمه

یکی از مهمترین مشخصه‌های اولیاء بزرگ خدا برخورد شیرین و جذّاب در برابر مرگ و شهادت در راه خداست آنان مرگ را لقاء خدا مرحله بزرگ در زندگی انسانی و پایان مصیبتها و مشکلات زندگی می‌دانند. امیرالمومنین، فاطمه زهرا، امام حسن و امام حسین علیهم السلام همه و همه شهادت را شیرین همچون عسل، رستگاری فزت برب الکعبه و دوست داشتنی‌تر از شیر مادر می‌دانند. آنان زیباترین لحظه‌های حیات خود را در هنگام مرگ و شهادت می‌دانند و بدون هیچ هراسی همگی قدرت والای انتخاب مرگ در راه خدا را دارا بودند. فاطمه زهرا «علیها السلام» مرگ را شیرین و با آن با شادمانی کامل برخورد می‌کند. [۸۸۸].

نعش (تابوت)

روایت شده، فاطمه «علیها السلام» به اسماء بنت عمیس فرمود: "من ناپسند می‌دانم آن چراکه با آن جنازه زنان را حمل می‌کنند که پارچه‌ای روی جنازه آنها می‌اندازند و جسم آنها از زیر پارچه پیدا است، و هر کس آن را دید تشخیص می‌دهد که مرد است یا زن، من ضعیف شده‌ام و گوشت بدنم گداخته شده آیا چیزی نمی‌سازی که مرا بپوشاند." اسماء گفت: "آن زمان که در حبشه بودم مردم حبشه برای حمل جنازه چیزی را که پوشاننده بدن بود ساخته بودند، اگر می‌خواهی مثل آن را بسازم." فاطمه «علیها السلام» فرمود: "آن را بساز" اسماء تختی طلبد و آن را به رو انداخت، سپس چند چوب از شاخه خرما طلبد و آن را بر پایه‌های آن تخت، استوار کرد و سپس پارچه‌ای روی آن کشید و به فاطمه «علیها السلام» عرض کرد تابوتهای مردم حبشه، این گونه است. فاطمه «علیها السلام» آنرا پسندید به اسماء فرمود: "خدا تو را از آتش دوزخ محفوظ بدارد، مانند این تابوت برای من بساز و مرا با آن بپوشان". و نقل شده وقتی که حضرت زهرا «علیها السلام» آن تابوت را دید خندید، با توجه به اینکه بعد از رحلت رسول خدا «صلی الله علیه و آله» هیچگاه تبسم نکرده بود و فرمود: "این تابوت، چقدر زیبا و نیکو است که مانع مشخص شدن زن و مرد می‌شود." [۸۸۹].

نفرین فاطمه به ستمگران

یکی از روشهای مبارزه با ستمگران در زندگی اولیاء خدا و حتی در فرهنگ قرآن برائت جوئی لسانی و لعن و طرد قولی و نفرین، یعنی دعای بر علیه آنان می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» به ستمگران و منافقین دوران خود نفرین و لعن می‌فرستاد. حضرت زهرا «علیها السلام» در حالیکه خشم مقدس همه و خود او را گرفته بود، به خلیفه می‌فرمود: وَاللّٰهِ لَأَدْعُوَنَّ اللّٰهَ عَلَیْكَ، وَاللّٰهِ لَا أُكَلِّمُكَ بِكَلِمَةٍ مَا حَبِیْتُ. [۸۹۰]. [سوگند به خدا تو را نفرین می‌کنم، سوگند به خدا تا زنده‌ام کلمه‌ای با تو صحبت نخواهم کرد.] پس از ماجرای زشت تهاجم به خانه امام و جسارتهای فراوان درون مسجد و غضب فدک و بی‌اثر ماندن شهادت شهود و مباحث استدلالی و تداوم سیاستهای کودتایی سران سقیفه، حضرت زهرا «علیها السلام» در مبارزه منفی با آنان خطاب به ابابکر فرمود: وَاللّٰهِ لَا كَلِمَتِكَ اَبَدًا وَاللّٰهِ لَأَدْعُوَنَّ اللّٰهَ عَلَیْكَ فِي كُلِّ صَلَوَةٍ. [۸۹۱]. [سوگند به خدا از این پس هرگز با تو سخن نخواهم گفت سوگند به خدا شکایت تو را به خداوند خواهم نمود و در هر نماز تو را نفرین خواهم کرد.]

نقش‌های سازنده و فرهنگ سازی حضرت زهرا در تاریخ بشریت

یکی از واقعیات پذیرفته شده در تاریخ انسانها روند تکاملی جوامع انسانی و پیشرفت علوم و فنون و گسترش حوزه ادیان الهی در سرزمینهای مختلف می‌باشد به عبارتی نقش سازنده انسانهای الهی در ساختن تاریخ غیرقابل انکار می‌باشد در این بین آنچه مورد بحث و سؤال قرار گرفته نقش و چگونگی ایفاء نقش دو جنس از انسانها یعنی زنان و مردان در سازندگی و معماری تاریخ

می‌باشد. بعضی فقط نقش سازندگی تاریخ را به عهده مردان واگذارده‌اند. بعضی سازندگی تاریخ را مربوط به فعالیت زن و مرد می‌دانند. در بین این نظریه‌پردازان باز افراد به دو گروه تقسیم شده‌اند. بعضی برای مردان نقش مستقیم و برای زنان نقش غیرمستقیم در سازندگی تاریخ قائل شده‌اند. و برخی مردان و زنان نقش مستقیم و غیرمستقیم در سازندگی تاریخ قائل هستند. در اینجا ما پس از استفاده از بیانات حضرت علامه مطهری رحمه الله در تعریف نقش مستقیم و غیرمستقیم و آوردن شواهد و مثالها به ذکر نمونه‌هایی از نقشهای تاریخ‌ساز حضرت زهرا «علیها السلام» که بطور مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود می‌پردازیم: ...زن در تاریخ سه گونه نقش داشته و یا می‌توانسته است داشته باشد. یکی اینکه شیء بوده و گرانها و در نتیجه منفی محض و در ردیف قاصران بوده، بی‌نقشی بوده در ردیف اشیاء گرانها، و آن همان منطق کنج خانه و خدمت به مرد و زائیدن و شیر دادن، بدون آنکه استعدادهای روحی او رشد کند، بدون اینکه تعلیم و تربیت واقعی بیابد و شخصیت پیدا کند. هر چه دست و پا شکسته‌تر بهتر و گرانها‌تر، هر چه بی‌زبان‌تر بهتر و گرانها‌تر، هر چه بی‌خبرتر گرانها‌تر و بهتر، و هر چه بی‌اراده‌تر بهتر، هر چه ناآگاه‌تر بهتر، هر چه اسیرتر و مسلوب‌الاراده‌تر بهتر، و هر چه منفعل‌تر و بی‌هنرتر بهتر. یعنی از سه اصلی که شخصیت انسانی انسان را تشکیل می‌دهد: آگاهی، آزادی، خلاقیت، هر چه نداشته باشد، بهتر. ولی در این نقش، زن ملعبه فرد مرد هست اما ملعبه جامعه مردان نیست. نقش دوم این است که اساساً تفاوت مرد و زن را نادیده بگیریم، و هرگونه حریم را که احترام زن بسته به او است برداریم و زن را مورد دستمالی و بهره‌برداری کامل قرار دهیم، فاصله و حریم را بکلی از میان ببریم. در این نقش، زن، شخص بوده و عامل تاریخ اما بی‌بها و نقشش بیشتر در جهت فساد تاریخ بوده است. به عبارت دیگر زن در آن نقش تاحدی عزیز و محبوب و گرانها بود، اما ضعیف، یک ضعیف گرانها و یک شیء گرانها. و در نقش دوم یک شخص بود اما شخص بی‌بها. نقش سوم و یا مکتب سوم آن است که شخص گرانها باشد و آن به دو چیز وابسته است: یکی رشد استعدادهای خاص انسانی، یعنی علم، اراده، قدرت ابتکار و خلاقیت، و دیگری دوری از ابتذال و مورد بهره‌گیری مرد بودن، پس رشد استعدادها در عین نگه داشتن حریم. در این مکتب، حریم و نه مجوسیت و نه اختلاط است. [۸۹۲].

نمونه‌هایی از نقش مستقیم حضرت زهرا در سازندگی تاریخ و انسان‌ها و استقلال شخصیتی خود او

اشاره

یکی از مشخصه‌ها و علائم نقش‌آفرینی مستقیم زن در تاریخ، استقلال شخصیتی او و عدم وابستگی او در کسب کمالات و اعمال اراده و نظر او بدون وابستگی به مرد می‌باشد. آگاهی و علم، صاحب اختیار بودن، اراده مستقل داشتن، دلاوری و شجاعت، خلاقیت، پرستنده بودن و ارتباط مستقیم با خدا داشتن، استقلال اقتصادی داشتن، حق نظر و رأی در خانه و جامعه داشتن و حق دخالت نمودن در صحنه‌های گوناگون اجتماعی سیاسی داشتن، احقاق حق نمودن و خطابه و سخنرانی داشتن تعدادی از مصادیق استقلال شخصیتی زن می‌باشد که همه این مصادیق و نمونه‌ها به‌نحو کامل و با توجه به چارچوبه‌های شرع مقدس اسلام در زندگی و سیره حضرت زهرا «علیها السلام» وجود داشته است و نمایانگر تأثیرگذاری مستقیم زن در تاریخ می‌باشد. اما آنچه به عنوان یکی از والاترین نقش‌های حضرت کوثر محمدی صلی الله علیه و آله که از نظر تاریخی باید طرح نمود، پایه‌گذاری و یا حمایت مردم از مکتب تشیع و نظام امامت و افشاگری و کوباندن منافقین و سرکوب آنان در صدر اسلام می‌باشد. حضرت زهرا «علیها السلام» پس از رحلت رسول گرامی «صلی الله علیه و آله» تنها فردی است که با همه وجود از طریق استدلال و محاجه و تا مرز جهاد و شهادت در پایه‌گذاری مکتب تشیع تلاش می‌کند و در غوغاسالاری سیاسی و فرهنگی حاکم بر مدینه تمدنی اصیل و مدنیتی علوی را ترسیم و حمایت نمود و در فرهنگ‌سازی تشیع نقش اساسی بازی کرد در شرائطی که فریاد علی «علیها السلام» در گلو می‌پیچید

ندای فاطمه زهرا «علیها السلام» در مسجد مدینه در حضور عام مردم بلند بود در شرائطی که علی «علیه السلام» شمشیر غلاف نموده بود، فاطمه زهرا «علیها السلام» در برابر خلیفه جور زمان خود ایستاده بود و قیام الله داشت یعنی علی «علیه السلام» در قعود الله بود و فاطمه علیها السلام» در قیام لله بود و نتیجه همین قیام الهی تعریف مکتب تشیع و رسوائی منافقین و مرام فکری آنان بود. وَ لَعْمَرَى لَوْلَا فَاطِمَةُ «علیها السلام» لَمْ يُعْرِفِ الْمُنَافِقُونَ الضَّالُّونَ الَّذِينَ تَمَمَّصُوا الْخِلَافَةَ الْكُبْرَى، وَ عَمُوا عَنْ نَصِّ الْوَلَاءِ، وَ اغْضَبُوا رَبَّ الْعَالَمِينَ، إِذْ كَانَتْ «علیها السلام» تَزَعُمُ أَنْفَ الْمُعَانِدِينَ بِحُجَّتِهَا، وَ تَفْخُمُ مَغَالِطِهِمْ بِبَرَاهِينِهَا، وَ تَزْفَعُ لِثَامِ النَّفَاقِ عَنْ وُجُوهِهِمْ بِخَطَابَاتِهَا. [۸۹۳].

و به جان خود سوگند می‌خورم که اگر فاطمه «علیها السلام» وجود نمی‌داشت، منافقان گمراهی که به زور، پیراهن خلافت را بر تن کردند و نصوص ولایت را نادیده گرفتند شناخته نمی‌شدند، زیرا حضرتش توانست بینی معاندان و سرکشان را با حجت‌های خود به خاک بمالد، غلطاندازی و اشتباه کاریهای آنان را با براهین و دلایل روشن خود سرکوب کند و نقاب نفاق را با سخنرانی‌های خود از چهره آنان به یک سو زند. [به همین جهت به جرأت می‌توان گفت اگر علی «علیه السلام» اول مسلمان و گرونده به پیامبر و مرام او بود و خدیجه اول زن مؤمنه به پیامبر «صلی الله علیه و آله»، فاطمه «علیها السلام» هم اولین شیعه و اولین گرونده به مرام امامت و نظام فکری تشیع بود و بدین جهت شیعه و تشیع در تاریخ مدیون کوثر محمدی است و این مرام کوثری از آن کوثر است. بلی مرام مورد حمایت کوثر است که در طول تاریخ تکاثرشکن و مقاوم و مبارزه در برابر خطوط انحرافی بوده که جلوه‌ای از آن در کربلا و عاشوراء به زیبایی به اجراء درآمده است.

جلوه‌های دیگر نقش آفرینی مستقیم حضرت زهرا

۱- حضور مستقیم ایشان در صحنه جنگ احزاب و احد ۲- حضور در حجةالوداع ۳- حضور داشتن در فتح مکه ۴- هجرت از مکه به مدینه ۵- حرکت‌های شبانه برای روشن‌گری مهاجر و انصار ۶- شاگردپروری ایشان ۷- نقل روایت از شخص ایشان ۸- ارتباط مستقیم با جبرئیل و صاحب کتاب آسمانی صحیفه فاطمیه بودن ۹- خطبه خواندن در مسجد مدینه ۱۰- درگیری و محاجه مستقیم با عمر و ابابکر و مشاجره با حاکم و حکومت ۱۱- مالکیت فدک و دفاع از حق شخص خود ۱۲- رأی سیاسی ندادن به حکومت منافقین صدر اسلام ۱۳- انفاق‌های گوناگون و خدمات و اوقاف برای خدمت‌رسانی به مردم ۱۴- دلآوری، رشادت و صاحب اختیار بودن در موارد متعدد

مصادیق نقش غیرمستقیم حضرت فاطمه در تاریخ سازی و انسان سازی

گفتیم مراد از نقش غیرمستقیم زن در سازندگی تاریخ و انسان‌ها حمایت‌های گوناگونی است که زن از مرد به عمل می‌آورد و مرد آفرینی می‌کند تا مرد با همه استعدادها و قوا در صحنه تاریخ دست به سازندگی بزند. به عبارتی با یک دیدگاه، مفاد این روایت که از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل است که حضرت فرمودند: جهادالمراءة حسن التبعل. [جهاد زن مسلمان خوب شوهرداری نمودن است] و از دیدگاهی دیگر مفاد این کلام از امام خمینی رحمه الله که فرمودند: از دامن زن مرد به معراج می‌رود. حال حمایت‌های گوناگون حضرت زهرا «علیها السلام» در حمایت و گاهی هدایت و پرورش مردان درجه اول تاریخ بشریت یعنی شخص پیامبر، امیرالمؤمنین، حسن و حسین علیهما السلام و عده‌ای از اصحاب پیامبر مانند سلمان محمدی، جابر بن عبدالله انصاری، ابوذر، باید مورد بررسی قرار گیرد که در این موضوع به عنوان نمونه نقش غیرمستقیم حضرت زهرا «علیها السلام» در سازندگی حسین بن علی «علیه السلام» آفریدگار صحنه عاشورا می‌تواند بهترین گواه و مبین نقش آفرینی‌های حضرت در تاریخ اسلام بلکه انسانیت باشد.

فهرستی از نقش‌های غیرمستقیم حضرت زهرا در تاریخ

۱- رونق بخشیدن به خانه برای حمایت از بهترین مرد روزگار (کفویت علی «علیه السلام») ۲- موافقت و همراهی و رضایت به همه فعالیت‌های اجتماعی و جهادی حضرت علی «علیه السلام» ۳- تلاش برای تربیت برترین فرزندان (ام‌الائم شدن) ۴- کسب فضائل و حفظ کمالات بعنوان بهترین دختر برای پیامبر و ارتقاء یافتن به مقام کوثر محمدی و ام‌اینها ۵- پشتیبانی و امداد علمی از ائمه معصومین از طریق کتاب آسمانی فرود آمده بر خود یعنی صحیفه فاطمیه ۶- رضایت دادن به داشتن فرزندان محنت‌پذیر و مصیبت‌پذیر همچون امام حسن و امام حسین علیهما السلام ۷- آموزش زنان مدینه و آموزش مردان از اصحاب خاص پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» ۸- ورود به صحنه مبارزه و دفاع از ولایت و بسیج و درس‌آموزی به آن در طول تاریخ برای چگونگی دفاع از امامت و حقوق شرعی و قانونی ۹- تحت تعلیم قرار دادن فرزندان از طریق خطبه حماسی و علمی خود ۱۰- دعوت نمودن مردان مهاجرین و انصار در دفاع از اسلام ۱۱- ایجاد یک حرکت تاریخی برای تربیت و ساختن مردان مؤمن در طول تاریخ ۱۲- و نهایتاً ظهور مهدی صاحب‌الزمان «علیه السلام» به عنوان فرزند فاطمه «علیها السلام»

نگین دندان فاطمه در لبخند خورشید بهشت

قال ابن عباس: بینا أهل الجنة في الجنة بعيد ما سکنوا رأوا نوراً أضواء الجنان فيقول أهل الجنة: يا رب إنك قد قلت في كتابك المنزل على نبيك المرسل لا يرون فيها شمساً فينادي مناد: ليس هذا نور الشمس ولا نور القمر، وإن علياً وفاطمة تعجبا من شيء فضحكاً فأشرفت الجنان من نورهما. [۸۹۴]. [ابن عباس می‌گوید: در حالیکه بهشتیان در بهشتند، بعد از سکونتشان نوری در بهشت می‌بینند که بهشت را روشن می‌کند. بهشتیان می‌پرسند: پروردگارا! در کتابت قرآن گفتی: در بهشت خورشیدی نمی‌بینید؟ آنگاه هانفی می‌گوید: این نه نور خورشید است و نه نور ماه، بلکه علی و فاطمه علیهما السلام از چیزی تعجب کرده، خندیدند و بهشت از نور آن دو روشن شد.] قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: بینما أهل الجنة في الجنة يعمون، وأهل النار في النار يعدون، إذ لأهل الجنة نور ساطع، فيقول بعضهم لبعض: ما هذا النور؟ لعله رب العزة أطلع فنظر إلينا. فيقول لهم رضوان: لا، ولكن علياً «علیه السلام» مازح فاطمة «علیها السلام» فتبسمت فأضاء ذلك النور من ثنایها. [۸۹۵]. [پیامبر اکرم می‌فرماید: هنگامی که اهل بهشت در بهشت غرق در نعمت‌های بهشتند و دوزخیان در آتش دچار عذابند ناگهان اهل بهشت را نوری فرا می‌گیرد پس بعضی از آنان به بعضی می‌گویند این چه نوری است؟ شاید خداوند بزرگ بر ما نظری نموده است پس فرشته‌ای بنام رضوان خطاب می‌کند نه این چنین نیست بلکه علی «علیه السلام» و فاطمه «علیها السلام» مزاحی نموده و فاطمه «علیها السلام» تبسم کرده و این نور پرتویی از نور نگین دندان فاطمه زهرا «علیها السلام» است.]

نماز استغاثه به حضرت فاطمه

در مفاتیح الجنان روایت شده که هر گاه حاجتی داری، دو رکعت نماز بجای آور و پس از سلام نماز سه مرتبه تکبیر بگو و پس از تسبیح حضرت فاطمه «علیها السلام» به سجده برو، یکصد مرتبه بگو: یا مولاتی یا فاطمة أغیثینی. سپس جانب راست صورت را بر زمین بگذار و همان را یکصد مرتبه بگو، سپس جانب چپ صورت را بر زمین بگذار و صد مرتبه بگو، باز هم به سجده رفته و صد مرتبه بگو و حاجت خود را یاد کن، به خواست خداوند حاجت برآورده می‌شود. [۸۹۶].

نماز حضرت زهرا

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَأِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ. [۸۹۷]. [از صبر (روزه) و نماز طلب کمک نمایید و همانا نماز بر مردمان گران است الا- بر دل‌های خاشع.] از وسیله‌های معنوی برای ایجاد تحولات و پیشرفت‌های اخلاقی و معنوی و حل معضلات مادی و معنوی استفاده بردن از نماز و روزه و یا نذر و ختم و توسل است. در زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» وارد است که حضرت برای شفای کودکان خود نذر روزه نمودند و این خود دلالت می‌کند که در سیره فاطمه زهرا «علیها السلام» از این وسیله‌های معنوی استفاده می‌شده از جمله نمازهای مؤثر برای رفع مشکلات نمازهایی است که بنام حضرت زهرا «علیها السلام» وارد شده است. قال الامام الصادق «علیه السلام»: مَنْ صَلَّى اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فَقَرَأَ فِي كُلِّ رَكَعَةٍ بِخَمْسِينَ مَرَّةً قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ كَانَتْ صَلَاةُ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَ هِيَ صَلَاةُ الْاَوَّابِينَ. [هر کس چهار رکعت نماز گزارد (هر دو رکعت به یک سلام) و در هر رکعت (پس از سوره حمد) پنجاه مرتبه (سوره) قل هو الله احد بخواند، این نماز فاطمه «علیه السلام» است و نماز کسی که بسیار به خدا رجوع کند. [۸۹۸].

و

وحی بر فاطمه زهرا

یکی از مهمترین نشانه‌های کمال انسانی در دنیا، دست یافتن او به منابع غنی و لامیزال علم الهی از طریق الهام، تحدیث و وحی است. در فرهنگ قرآن خداوند متعال امدادهای علمی خود را بوسیله وحی با انواع گوناگون آن مختص بر بندگان خاص خود انبیاء، اولیاء، صدیقین و مؤمنین حقیقی می‌داند و تصریح می‌کند که اینگونه بندگان را تحت شعاع وحی تربیت نموده و گروهی از آنان را به عنوان انبیاء به سمت هدایتگری و پیام‌رسانی به صحنه اجتماع مأمور می‌سازد. به عبارت دیگر وحی الهی در قرآن به دو قسم قابل تقسیم است: وحی تشریحی و وحی تشریفی یا انبائی. حضرت آیت‌الله جوادی در توضیح این دو قسم وحی می‌فرماید: "وحی دو گونه است: ۱- وحی انبایی ۲- وحی تشریحی. پیامبر کسی است که نه تنها فرشتگان را در مسائل جهان‌بینی و معارف و مانند آن می‌بیند و سخنان آنها را می‌شنود و... بلکه در مسائل تشریحی نیز ره‌آورد وحی را تلقی می‌کند. شریعت را بوسیله فرشته‌ها دریافت می‌کند و مسئولیت رهبری جامعه را بعهده می‌گیرد و احکام مولوی را فرا گرفته و به مردم ابلاغ می‌کند. اینگونه نیست که هر کس وحی دریافت کرد پیغمبر باشد. گرچه پیغمبر کسی است که وحی بر او نازل می‌شود اما چنین نیست که هر کس به او وحی رسید، پیامبر باشد، چون وحی گاهی انبایی است و گاهی نبوت تشریحی". قرآن کریم مسئله نبوت تشریحی را که به صورت رسالت بیان می‌شود، چون یک کار اجرایی است و حشر با مردم را به همراه دارد و رهبری جنگ و صلح و دریافت مسائل مالی و توزیع اموال و تنظیم کار جامعه را بعهده دارد، این نوع نبوت را در اختیار مردها قرار می‌دهد و در سوره یوسف و در سوره نحل می‌فرماید: و ما ارسلنا من قبلك الا رجالا نوحى اليهم فاسئلوا اهل الذکر ان کتبت لآ تعلمون. [۸۹۹]. [رسالت یک کار اجرایی است و ماقبل از تو ای پیامبر هیچ کس را جز مرد بعنوان رسول نفرستادیم و فقط به مردها وظیفه رسالت دادیم.] پس رسالت یعنی رهبری جامعه، یعنی تشریح و نبوت تشریحی، بیان حلال و حرام، واجب و مستحب، مکروه و مباح، و مانند آن، یک نبوت و رسالت خاصی است که چون مقام اجرایی است به عهده مردها گذاشته شده است ولی نبوت انبایی بدین مفهوم است که فردی از طریق وحی مطلع می‌شود که در جهان چه می‌گذرد و آینده آن چیست؟ و آینده خودش را ببیند و از آینده دیگران نیز باخبر شود، و این نوع از نبوت به ولایت برمی‌گردد، نه نبوت تشریحی و رسالت اجرایی. اگرچه این نوع از نبوت، پشتوانه هر گونه رسالت و نبوت تشریحی است، اما اختصاص به مردان ندارد بلکه زنان نیز می‌توانند به این مقام دست یابند. [۹۰۰]. همچنین حضرت آیت‌الله حسن‌زاده آملی در کتاب شریف رساله نور علی نور در ذکر ذاکر و مذکور می‌فرماید: "نبوت مقامی را در اصطلاح خاصه اعنی اهل ولایت، نبوت عامه گویند، و گاهی به نبوت تعریف در مقابل نبوت تشریح نیز تعبیر می‌کنند. و شیخ رئیس نیز بدین نبوت عام در فصل دوم مقاله

چهارم نفس شفاء که از غرور فصول کتاب نفس است ایمانی می‌فرماید. در نبوت عامه، انباء و اخبار معارف الهیه است یعنی ولی در مقام فناء فی الله بر حقایق و معارف الهیه اطلاع می‌یابد و چون از گلشن راز باز آمد از حقائق انباء یعنی اخبار می‌کند و اطلاع می‌دهد. چون این معنی برای اولیاء است و اختصاص به نبی و رسول تشریحی ندارد، در لسان اهل ولایت به نبوت عامه و دیگر اسمای یاد شده تعبیر می‌گردد. "خواجه طوسی در تجرید مطلبی بسیار شریف به این عبارت دارد: و قصه مریم و غیرها تعطی جواز ظهورها علی الصیحة الحین. [از داستان مریم و غیر آن چنین استفاده می‌گردد که ظهور کرامات و خوارق عادت برای صالحانی که از پیامبران نمی‌باشند، ممکن است. [۹۰۱].] پس از ذکر این مقدمه و نقل شواهد قرآنی با توجه به اسناد تاریخی و روایات متعدد ثابت می‌شود از جمله اولیاء بزرگ الهی که شایستگی ارتباط علمی و گرفتن فیض الهی را از طریق وحی بواسطه جبرئیل داشته حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» می‌باشد. در این زمینه به نقل دو روایت و سپس به بیانی از حضرت امام خمینی رحمه الله کفایت می‌کنیم. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: لَمَّا قَرَأَ: وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ، وَلَا مُخْبِرٍ قُلْتُ: وَهَلْ يُحَدِّثُ الْمَلَائِكَةُ إِلَّا الْأَنْبِيَاءَ؟ قَالَ: إِنَّ مَرْيَمَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً وَكَانَتْ مُحَدَّثَةً وَأُمُّ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ كَانَتْ مُحَدَّثَةً وَكَانَتْ نَبِيَّةً وَ سَارَةُ امْرَأَةُ إِبْرَاهِيمَ قَدْ عَايَنَتْ الْمَلَائِكَةَ فَبَشَّرُوها بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ وَكَانَتْ نَبِيَّةً، وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله» كَانَتْ مُحَدَّثَةً وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً. [۹۰۲].] [محمد پسر ابوبکر گوید: وقتی آیه و ما ارسلنا... نازل شد، من گفتم: آیا فرشتگان با غیر از پیامبر نیز سخن می‌گویند؟ امام «علیه السلام» فرمودند: حضرت مریم «علیها السلام» پیامبر نبود ولی محدثه بود؛ یعنی فرشتگان با او سخن می‌گفتند. مادر موسی نیز محدثه بود؛ ولی پیامبر نبود. ساره همسر حضرت ابراهیم علیه السلام محدثه بود؛ اما پیامبر نبود. فرشتگان با او ملاقات نمودند و بشارت اسحاق و یعقوب را به او دادند. و فاطمه زهرا «علیها السلام» ملائکه را می‌دید و از آنها حدیث می‌شنید؛ اما پیامبر نبود.] قال الامام الصادق «علیه السلام»: إِنَّمَا سُمِّيَتْ فَاطِمَةُ «علیها السلام» مُحَدَّثَةً لِأَنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تَهْبِطُ مِنَ السَّمَاءِ فَتُنَادِيهَا كَمَا تُنَادِي مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ فَتَقُولُ: يَا فَاطِمَةُ! اللَّهُ اصْطَفَاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، يَا فَاطِمَةُ اقْتِنِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّائِعِينَ، فَتَحَدِّثُهُمْ وَ يُحَدِّثُونَهَا... [همانا فاطمه «علیها السلام» محدثه نام نهاده شد زیرا فرشتگان پیوسته از آسمان فرود می‌آمدند و همان گونه که مریم دختر عمران را ندا می‌دادند، او را (نیز) ندا می‌دادند و می‌گفتند: ای فاطمه! خداوند تو را برگزید و پاکیزه گردانید و بر زنان جهان برتری داد، ای فاطمه! پروردگارت را فرمانبردار باش و به سجده رو و با رکوع کنندگان رکوع نما، پس فاطمه «علیه السلام» با آنان حدیث و سخن می‌گفت و آنان با او. [۹۰۳].] حضرت امام خمینی رحمه الله نیز در این زمینه بیاناتی دارند که در زیر می‌آید: یک روایت در کافی شریفه است و با سند معتبر نقل شده است. و آن روایت این است که حضرت صادق «علیه السلام» می‌فرماید: فاطمه علیها السلام بعد از پدرش ۷۵ روز زنده بودند. در این دنیا بودند و حزن و شدت بر ایشان غلبه داشت، و جبرئیل امین می‌آمد خدمت ایشان و به ایشان تعزیت عرض می‌کرد و مسائلی از آینده نقل می‌کرد.... [۹۰۴] [ظاهر روایت این است که در این ۷۵ روز مرادها بوده است، یعنی رفت و آمد جبرئیل زیاد بوده است، و گمان ندارم که غیر از طبقه اول از انبیای عظام درباره کسی این طور وارد شده باشد که در ظرف ۷۵ روز جبرئیل امین رفت و آمد داشته است و مسائل را در آتیه‌ای که واقع می‌شده است، مسائل را ذکر کرده است؛ و آنچه که به ذریه او می‌رسیده است در آتیه ذکر کرده است و حضرت امیر هم آنها را نوشته است. [۹۰۵].] مسأله آمدن جبرئیل برای کسی یک مسأله ساده نیست، خیال نشود که جبرئیل برای هر کسی می‌آید و امکان دارد بیاید، این یک تناسب لازم است بین روح آن کسی که جبرئیل می‌خواهد بیاید و مقام جبرئیل که روح اعظم است... این معنا و این تناسب بین جبرئیل که روح اعظم است و انبیای درجه اول بوده است، مثل رسول خدا و موسی و عیسی و ابراهیم و امثال اینها، بین همه کس نبوده است، بعد از این هم بین کسی دیگر نشده است، حتی درباره ائمه هم من ندیده‌ام که وارد شده باشد این طور که جبرئیل بر آنها نازل شده باشد... [۹۰۶] فقط این است که برای حضرت زهرا «علیها السلام» است که آن که من دیده‌ام که جبرئیل بطور مکرر در این ۷۵ روز وارد می‌شده و مسائل آتیه‌ای که بر ذریه او می‌گذشته است، این مسائل را

می‌گفته است و حضرت امیر هم ثبت می‌کرده است. و شاید یکی از مسائلی که گفته است، راجع به مسائلی است که در عهد ذریه پایه او حضرت صاحب «علیه السلام» است برای او ذکر کرده است که مسائل ایران جزء آن مسائل باشد، ما نمی‌دانیم، ممکن است. [۹۰۷].

وداع فرزندان فاطمه

در روایت ورقه آمده، علی علیه السلام فرمود: "مشغول غسل دادن فاطمه «علیها السلام» شدم، او را در درون پیراهن، بی‌آنکه پیراهنش را از تن بیرون آورم غسل دادم، به خدا سوگند فاطمه «علیها السلام» پاک و پاکیزه بود، سپس از باقیمانده حنوط رسول خدا او را حنوط کردم و کفن بر او پوشاندم، و پیچیدم، وقتی که خواستم بندهای کفن را ببندم، صدا زدم، ای ام‌کلثوم، ای زینب، ای سکینه، ای فضه، ای حسن، ای حسین "هَلُمُّوا تَزَوَّدُوا مِنْ أُمَّكُمْ [بیائید و از دیدار مادرتان توشه بگیرید، که اینک وقت فراق است و ملاقات دیگر در بهشت است]. حسن و حسین علیهما السلام آمدند و با آه و ناله گفتند: وا حَسْرَتَاهُ! لَا تَنْطَفِئِ أَبَدًا مِنْ فَقْدِ حَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الْمُضِيِّ طَفِي وَأُمَّنَا فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ... [آه چه شعله حسرت و اندوهی که هرگز خاموش شدنی نیست، برای فقدان جَدِّمان محمّد مصطفی «صلی الله علیه و آله» و مادرمان فاطمه علیها السلام]. ای مادر حسن و ای مادر حسین! وقتی که با جَدِّمان ملاقات کردی، سلام ما را به او برسان و بگو: بعد از تو در دنیا یتیم ماندیم. [در این هنگام حادثه‌ای عجیب پیش آمد. امیرالمؤمنین فرمود: أَنِّي أَشْهَدُ اللَّهُ أَنَّهَا قَدْ حَنَّتْ وَأَنْتَ وَمِدَّتْ يَدَيْهَا وَضَمَّتْهُمَا إِلَى صَدْرِهَا مَلِيًّا. [من خدا را گواه می‌گیرم که فاطمه «علیها السلام» ناله جانگاز کشید و دستهای خود را باز کرد و فرزندان را مدتی به سینه‌اش چسباند، ناگاه شنیدم هاتقی در آسمان صدا زد: ای علی! حسن و حسین را از سینه مادرشان بلند کن که سوگند به خدا این حالت آنها، فرشتگان آسمان را به گریه انداخت. [آنگاه حسن و حسین علیهما السلام را از سینه مادرشان بلند کرد. [۹۰۸].

ورم پا از عبادت

فاطمه زهرا «علیها السلام» در مقام عبادت بسیار سخت‌کوش و مصمم بود. او عبادت را به‌عنوان هدف خلقت و عاملی برای تقرب به خدا می‌دانست و به همین دلیل همه وجود خود را ذوب در عبادت نموده بود. او آنقدر بر دو پا ایستاد تا اینکه دو پایش متورم شد اما باز از عبادت نایستاد در کتاب چشمه در بستر در موضوع عبادت‌های فاطمه زهرا «علیها السلام» چنین آمده است: او در همه چیز بی‌همتا و بی‌نظیر بود. در عبادت هم بی‌مانند بود. و سمیت فاطمه بتولا لأنها بتلت عن النظير. او در رأس بکائین و توابین و خائفین قرار داشت و خدا دعای او را بهتر از هر کس استجابت می‌کرد. او تا آنجا رسید که بهترین زنان عالم و سرور زنان بهشت شد. حسن بصری گوید در دنیا عابدتر از فاطمه «علیها السلام» نیست. او آنقدر برای نماز سر پا می‌ایستاد که پاهایش ورم می‌کرد. رسول خدا «صلی الله علیه و آله» می‌فرمود: "وقتی زهرا در محراب عبادت می‌ایستاد همچون ستاره‌هایی برای ملائکه آسمان می‌درخشید خدا به ملائکه می‌گوید: ای ملائکه بنگرید به بهترین بنده من فاطمه، او در مقابل من ایستاده و از خوف من تمامی وجودش می‌لرزد. و با تمامی حضور قلبش به عبادت من روی آورده". او به هنگام عبادت آن چنان غرق در عظمت حق می‌گشت و از خود بی‌خود می‌شد که از فکر عزیزان و فرزندان خود نیز با تمامی علاقه‌ای که به آنها داشت بیرون می‌رفت از همین رو خدا هم ملائکه‌ای را می‌فرستاد که گهواره فرزندان او را حرکت دهند. او حتی در شب ازدواج از علی می‌خواهد که با هم به نماز بایستند و در این شب خدا را عبادت کنند و آنگاه که رسول خدا از او پرسید دخترم چه درخواستی داری اکنون فرشته وحی در کنار من است و از جانب خدا پیام آورده و هر چه بخواهی تحقق می‌پذیرد او در جواب گفت: "لذتی که از خدمت به خدا می‌برم مرا از هر خواهشی باز داشته مرا حاجتی جز این نیست که پیوسته ناظر جمال زیبا و والای خداوند باشم [۹۰۹].

وصیتنامه

اشاره

یکی از امور مؤکد اسلامی، تنظیم وصیتنامه و به یادگار گزاردن توصیه نامه‌ای به نسلهای آینده می‌باشد اگر فردی حقوق واجب به عهده داشته باشد وصیت نمودن برای او جهت پرداخت حقوق خدا (مانند نماز و روزه) و یا حقوق مردم واجب است و لکن اگر کسی حقوق واجب به عهده ندارد باز مستحب است سفارش نامه‌ای از خود به یادگار بگذارد از پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه وآله، امیرالمؤمنین علیه السلام، فاطمه زهرا «علیها السلام» و بسیاری از اولیاء خدا وصیت نامه‌هایی به یادگار مانده در این مجال به هیجده قسمت از وصیتنامه حضرت زهرا «علیها السلام» [۹۱۰]. اشاره می‌کنیم.

زمان جدائی

يَا أَيُّهَا الْحَسَنُ لَمْ يَبْقَ لِي إِلَّا رَمَقٌ مِنَ الْحَيَاةِ وَ حَانَ زَمَانُ الرَّحِيلِ وَالْوَدَاعِ. [ای ابالحسن! برایم از زندگانی جز لحظه‌ای نمانده است، هنگام کوچ و خداحافظی فرا رسیده است.]

آخرین کلام

فَاسْتَمِعْ كَلَامِي فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ بَعْدَ ذَلِكَ صَوْتِ فَاطِمَةَ أَبَدًا. [سخنان مرا بشنو، زیرا پس از این هرگز صدای فاطمه را نخواهی شنید.]

فراموش مکن

يَا أَبَا الْحَسَنِ أَنْ لَا تُنْسَانِي وَ تَزُورَنِي بَعْدَ مَمَاتِي. [وصیت می‌کنم که مرا فراموش نکنی و پس از مرگم همواره به دیدار من آیی.]

غسل و نماز با تو

إِذَا أَنَا مِتُّ فَتَوَلَّ أَنْتَ غُسْلِي وَ جَهْزَنِي. [پس از مرگم، غسل و کفنم را خود به عهده گیر.] وَ صَلِّ عَلَيَّ. [و بر من نماز بگذار.]

دفن کن

وَ أَنْزِلْنِي قَبْرِي وَ الْجِدْنِي وَ سَوِّ الثُّرَابَ عَلَيَّ. [و مرا در قبر گذاشته دفن کن و خاک را بر روی قبر من ریخته، هموار کن.]

برایم زیاد قرآن بخوان

وَ اجْلِسْ عِنْدَ رَأْسِي قِبَالَهُ وَ جَهِّي فَأَكْبُرُ مِنْ تَلَاوَةِ الْقُرْآنِ فَإِنَّهَا سَاعَةٌ يَحْتَاجُ فِيهَا إِلَى أَنْسِ الْأَحْيَاءِ. [و بر بالینم، روبروی من نشین و بیشتر قرآن و دعا بخوان که در چنین هنگام میت به انس گرفتن با زندگان محتاج است.] وَ أَنَا أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ تَعَالَى وَ أُوصِيكَ فِي وُلْدِي خَيْرًا. [تو را به خدا می‌سپارم و پیرامون فرزندانم به نیکوکاری سفارش می‌کنم.] اوصیک اَوْلًا ان تَتَزَوَّجَ بَعْدِي بَابْنَةُ أُخْتِي أَمَامَهُ فَإِنَّهَا تَكُونُ لِي وُلْدِي مِثْلِي فَإِنَّ الرِّجَالَ لَا يَبْدُلُهُمُ مِنَ النِّسَاءِ. [اولین وصیتم آن است که چون مردان ناچارند که همسری داشته باشند، پس از من با دختر خواهرم امامه ازدواج کن که او همانند من با فرزندانم مهربان است.]

غسل فقط با تو باشد

انی اوصیک ان لایلی غسلی و کفنی سواک. [تو را وصیت می‌کنم که جز تو کسی غسل و کفن کردن مرا انجام ندهد.]

شبانه به خاکم سپار

و اذا انامت فادفنی لیلاً و لا تؤذَنَنَّ بی اَحداً. [و وقتی مرگم فرا رسید شب هنگام دفنم کن و هیچ کس را برای خاکسپاری فرا مخوان.]
وَ اِذَا تَوَفَّيْتِ لَا تُعَلِّمِ احداً اِلَّا ام سلمةً و ام ایمن و فضةً و من الرجال ابنتی و العباس و سلمان و عماراً و المقداد و اباذر و حذیفه. [پس از مرگم ام سلمه و ام ایمن و فضه را از زنان و جز دو فرزندم حسن و حسین علیهما السلام و عباس و سلمان و عمار و مقداد و اباذر و حذیفه از مردان، کسی را آگاه نساز.]

کسی را خبر مکن

و لا تدفنی الا لیلاً و لا تعلم قبری احداً. [مرا دفن نکن جز در شب و از جایگاه قبرم کسی را آگاه نکن.] یا اسماء اذا انامت فاغسلینی انت و علی بن ابی طالب و لا تدخلنی علیّ احداً. [ای اسماء! وقتی که از دنیا رفتم تو و علی مرا غسل دهید و به هیچ کس اجازه نده به نزد جنازه‌ام آید.]

ستمگران در مراسم نباشند

اوصیک ان لایشهد احد جنازتی من هولاء الذین اُخذوا حقی فانهم عدوی و عدو رسول الله. [وصیت می‌کنم که هیچ کس، از آنان که به من ستم کردند و حق مرا پایمال نمودند در تشییع جنازه من شرکت نکنند زیرا آنها دشمنان رسول خدایند.] و لا ترک ان یصلی علیّ احد منهم و لا من اتباعهم. [و مگذار که فردی از آنها و پیروانشان بر من نماز بگذارد.] و ادفنی فی اللیل اذا اوھنت العیون و نامت الابصار. [و مرا در شب آن هنگام که چشم‌ها آرام گرفتند و دیده‌ها به خواب فرو رفت به خاک بسپار.]

وصیت نامه نوشته شده

بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما اوصت به فاطمة بنت رسول الله، اوصت و هي تشهد ان لا اله الا الله و ان محمداً عبده و رسوله و ان الجنة حق و النار حق و ان الساعة آتية لا ريب فيها و ان الله يبعث من في القبور. يا عليّ انا فاطمة بنت محمد «صلى الله عليه و آله» زوجي الله منك لا يكون لك في الدنيا و الآخرة، انت اولى بي من غيري، حنطني و غسلني و كفنني بالليل و صلّ عليّ و اذقني بالليل و لا تعلم احداً و اسئدك الله و اقرأ عليّ و لئلا ياتي اليك السلام الي يوم القيامة. [۹۱۱]. امير المؤمنين علي «عليه السلام» جامه را از صورت فاطمه «عليها السلام» برداشت، نامه‌ای را در بالای سر فاطمه «عليها السلام» مشاهده کرد، آن را برداشت و دید در آن نوشته: [به نام خداوند بخشنده مهربان، این است آنچه فاطمه دختر رسول خدا «صلى الله عليه و آله» به آن وصیت نموده: فاطمه گواهی می‌دهد که خدائی جز خدای یکتا نیست. محمد «صلى الله عليه و آله» بنده و پیامبر خدا است. بهشت و دوزخ حق است، و تردیدی در برپا شدن قیامت نیست، و خداوند مردگان را از قبر برمی‌انگیزند. ای علی! من فاطمه دختر محمد «صلى الله عليه و آله» هستم که خداوند مرا به ازدواج تو در آورده تا در دنیا و آخرت از آن تو باشم، تو از دیگران به من شایسته‌تر هستی، مرا شبانه حنوط کن و غسل بده و کفن نما و شبانه بر من نماز بخوان و مرا به خاک بسپار و به هیچ کس خبر نده! تو را به خدا می‌سپارم، و به فرزندانم تا روز قیامت سلام می‌فرستم.]

وقت دعا

یکی از مهمترین و لازمترین امور زندگی یک مؤمن ارتباط برقرار کردن با خدا از طریق دعا و نیایش است در زندگی اولیاء خدا دعا جایگاه اساسی و ویژه دارد و بخش مهمی از بهترین اوقات آنها اختصاص به دعا و نیایش دارد. در قسمت دعا، انبوهی از دعاهایی که از ناحیه مقدس حضرت زهرا «علیها السلام» رسیده فهرست‌وار نقل کردیم. اما یکی از مسائل دیگر در مورد دعا رعایت آداب دعا از جمله زمان دعا است. اولیاء خدا مترصد اوقات بودند و بهترین زمانها را برای دعا انتخاب می‌نمودند در این جا به روایتی می‌پردازیم که یکی از اوقات مناسب برای دعا را فاطمه زهرا «علیها السلام» به ما در قول و عمل معرفی می‌کنند. قالت فاطمه الزهرا «علیها السلام»: سمعت النبی «صلی الله علیه وآله»، ان فی الجمعه لساعه لا یراقبها رجل مسلم یشال الله عزوجل فیها خیراً الا اعطاء ایاه قالت فقلت: یا رسول الله ائی ساعه هی؟ قال اذا تدلی نصف عین الشمس للغروب قال و کانت فاطمه «علیها السلام» تقول لغلامها: اصبر على الضراب فإذا رأيت نصف عین الشمس قد تدلی للغروب فأعلمنی حتی ادعوا. [۹۱۲]. فاطمه زهرا «علیها السلام» می‌فرماید: از پیامبر «صلی الله علیه وآله» شنیدم، در روز جمعه ساعتی است که هیچ مسلمانان مراقب آن نبوده که حاجت خیری از خدای عزوجل بخواهد مگر آنکه حاجت او را برآورده ساخته است. فاطمه علیها السلام می‌گوید عرض کردم یا رسول الله آن چه ساعتی است؟ فرمود: آن هنگامی است که نصف قرص خورشید در موقع غروب پنهان شود. پس از آن فاطمه به غلام خود فرمود: بر فراز بام در آی و چون دیدی نصف قرص خورشید در هنگام غروب پنهان شد به من خبر ده تا دعا کنم.

وکلاهی اقتصادی فاطمه در اداره فدک

حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» پس از تملیک فدک کارگران و عمال و وکلانی را برای اداره سرزمین فدک و استفاده از بهره‌های اقتصادی آن معلوم نمود و طی چندین سال در زمان حیات پیامبر، فدک تحت نظر حضرت و صلاحدید ایشان و با وجود وکلای حضرت زهرا «علیها السلام» اداره می‌شد این واقعیت تاریخی را حضرت زهرا «علیها السلام» پس از غضب فدک در مقام دادخواهی به خلیفه وقت ابراز می‌دارد و می‌فرماید: قالت: یا ابا بکر لِمَ تمنعنی میراثی من ابی رسول الله و أخرجت و کیلی من فدک و قد جعلها لی رسول الله «صلی الله علیه وآله» بامر الله تعالی. [ای ابابکر چرا مانع رسیدن میراث پدرم می‌شوی؟ و کارگران مرا از فدک بیرون کردی؟ در صورتی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به امر پروردگار فدک را به من بخشیده است. [۹۱۳]. این گفته حضرت زهرا «علیها السلام» چند پیام و معنی دارد: ۱- فدک در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله به فاطمه زهرا «علیها السلام» واگذار شده و ارث و ماترک پس از رحلت نبوده است. ۲- فدک به دستور خدا توسط پیامبر در اختیار حضرت زهرا «علیها السلام» قرار گرفته است. ۳- حضرت زهرا «علیها السلام» با اشراف و نظارت خود و گماردن وکیل و عمال فدک را اداره می‌نموده است. ۴- خلیفه وقت وکلای حضرت را از فدک بیرون رانده و فدک را غضب می‌کند.

ولادت فاطمه

شیخ صدوق در کتاب امالی به سند خود از مفضل بن عمر نقل می‌کند که گفت از امام صادق پرسیدم: ولادت فاطمه «علیها السلام» چگونه انجام شد؟ در پاسخ فرمود: هنگامی که خدیجه علیها السلام با رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ازدواج نمود، زنه‌ای مکه از روی عناد با اسلام از خدیجه علیها السلام دوری می‌کردند به خانه او نمی‌رفتند و سلام بر او نمی‌کردند، نمی‌گذاشتند زنی با خدیجه «علیها السلام» ملاقات نماید، وحشت و هراس بر خدیجه «علیها السلام» رو آورد، و سخت غمگین و بی‌تاب بود از اینکه مبادا بر رسول خدا «صلی الله علیه وآله» آسیبی برسانند، هنگامی که خدیجه علیها السلام به فاطمه «علیها السلام» حامله شد، فاطمه «علیها السلام» در رحم مادر با او سخن می‌گفت و او را دل‌داری می‌داد، و خدیجه «علیها السلام» این موضوع را بر پیامبر «صلی الله علیه وآله» پنهان می‌داشت، روزی رسول خدا «صلی الله علیه وآله» وارد خانه شد، شنید که خدیجه با فاطمه «علیها السلام» سخن

می‌گوید، به خدیجه فرمود: "با چه کسی گفتگو می‌کنی؟" خدیجه عرض کرد: "فرزندی که در رحم دارم با من سخن می‌گوید و مونس من است." پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: "این جبرئیل است به من خبر می‌دهد که این فرزند دختر است، و اوست نسل پاک پرمیمنت و خداوند به زودی نسل ما را از او قرار خواهد داد و امامان از نسل او به وجود می‌آیند، که خداوند پس از انقضای وحی آنها را خلفاء و جانشینان رسول خدا «صلی الله علیه و آله» قرار می‌دهد." حضرت خدیجه به همین ترتیب ایام بارداری را می‌گذراند تا آنکه ولادت فاطمه «علیها السلام» نزدیک شد، برای زنان قریش و بنی‌هاشم پیام فرستاد که بیاید و مرا در وضع حمل یاری کنید همانگونه که بانوان، زنان را در چنین وقتی یاری می‌کنند. ولی زنان قریش و بنی‌هاشم برای او پیام دادند که تو حرف ما را نشنیدی و سخن ما را رد کردی و با محمد «صلی الله علیه و آله»، یتیم ابوطالب که فقیر بود ازدواج نمودی از این رو نزد تو نمی‌آئیم و به هیچ وجه ترا یاری نخواهیم کرد برآستی چه خفقان عجیبی بود، و پیامبر «صلی الله علیه و آله» در آغاز بعثت چقدر دشمن داشت و اسلام تا چه اندازه غریب بود که حتی در چنین حالتی، از همسر پیامبر «صلی الله علیه و آله» کناره‌گیری می‌کردند و با او هم صحبت نمی‌شدند! خدیجه «علیها السلام» از این پیام، ناراحت و غمگین شد ولی خدا او را تنها نگذاشت. ناگهان خدیجه «علیها السلام» دید چهار زن گندمگون و بلندقامت که شبیه زنان بنی‌هاشم بودند وارد شدند، خدیجه از دیدن آنها هراسناک شد، یکی از آنها گفت: "ای خدیجه! محزون مباش، ما از طرف خدا بسوی تو آمده‌ایم ما خواهران تو هستیم من ساره همسر ابراهیم خلیل هستم و این آسیه دختر مزاحم است که در بهشت همنشین تو است، آن دیگری مریم دختر عمران است و آن یکی کُلثُم خواهر موسی «علیه السلام» می‌باشد، خداوند ما را نزد تو فرستاده تا در هنگام وضع حمل، ترا یاری کنیم." در این وقت یکی از آنها در جانب راست خدیجه نشست دیگری در سمت چپ، سومی روبرو و چهارمی پشت سر قرار گرفتند و در این هنگام فاطمه «علیها السلام» پاک و پاکیزه به دنیا آمد و وقتی به زمین قرار گرفت، نور تابناکی از او برخاست که بر همه خانه‌های مکه تابید و هیچ نقطه‌ای در شرق و غرب زمین نماند مگر اینکه این نور درخشان به آن تابید. ناگاه ده تن از حوریان بهشتی که در دست هر یک از آنها طشتی از بهشت و آفتابه‌ای پر از آب کوثر بود وارد شدند آن بانویی که در پیش روی خدیجه «علیها السلام» بود فاطمه «علیها السلام» را گرفت و با آب کوثر شست و شو داد و دو جامه سفید که از شیر سفیدتر و از مشک و عنبر خوش‌بوتر بود بیرون آورد. بدن فاطمه «علیها السلام» را با یکی از آنها پوشاند و دیگری را مقنعه و روسری او قرارداد سپس فاطمه «علیها السلام» را به سخن گفتن دعوت کرد. فاطمه «علیها السلام» زبان گشود و به یکتائی خدا و رسالت محمد «صلی الله علیه و آله» گواهی داد و چنین گفت: اشهد ان لا اله الا الله و ان ابی رسول الله سید الانبیاء، و ان بعلی سید الاوصیاء و ولدی سادۃ الاسباط. سپس به هر یک از آن چهار زن سلام کرد و آنها را به نام خواند و آنها با روی شاد و خندان فاطمه را مورد توجه قرار دادند و حوریان و اهل آسمان مژده ولادت فاطمه «علیها السلام» را به یکدیگر می‌دادند و در آسمان نوری آشکار شد که فرشتگان قبل از آن چنین نوری را ندیده بودند. آنگاه بانوان به خدیجه «علیها السلام» گفتند: "فرزند خود را که پاک و پاکیزه و پرمیمنت و مبارک است و دارای نسل پر برکت می‌باشد بگیر" خدیجه «علیها السلام» با شادی و خوشحالی فاطمه «علیها السلام» را به آغوش گرفت و سینه در دهان او گذاشت شیر جاری شد، فاطمه «علیها السلام» از آن پس در هر روز مطابق رشد یک ماه، و در هر ماه مطابق رشد یکسال سایر کودکان، بزرگ می‌شد. [۹۱۴].

ولایت تشریحی و تکوینی فاطمه زهرا

اشاره

ولایت خدا، رسول خدا و اولیاء خدا به یک اعتبار در قرآن کریم به دو گونه تشریحی و تکوینی تقسیم می‌گردد. ولایت تشریحی به

معنای حق قانون‌گذاری یعنی جعل و ابلاغ احکام همچون احکام تکلیفی مانند وجوب و حرمت و استحباب و کراهت و یا احکام وضعی مانند، بطلان و صحت و یا طهارت و نجاست، و حق وجوب اطاعت و پیروی و سرپرستی سیاسی برای خدا و اولیاء خداست. از جمله آیات ناظر به این ولایت آیات ۳۶ از سوره احزاب و ۵۹ از سوره مبارکه نساء می‌باشد. وَ مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا. [و نرسد مرد مؤمن و نه زن مؤمنی را که هر گاه حکم کنند خدا و پیامبرش کاری را، آنکه باشد برای ایشان اختیاری در کار خویش، و آنکه سر از فرمان خدا و پیامبرش برتابد، همانا گمراه شده است گمراهی آشکار.] یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا. [ای کسانی که ایمان آوردید، فرمان برید خدا و رسول را و اولیاء امر (کارداران) را از شما، و اگر در چیزی با هم ستیزه کردید، به خدا و رسولش بازگردانید، اگر هستید ایمان آوردنده به خدا و روز آخر. این بهتر است و نکوتر در فرجام.] ولایت تکوینی یا ولایت تصرف به معنای داشتن یک قدرت و قوت روحی است که فرد را قادر می‌کند در جهان خارج از (جهان تکوین) خود تصرف عملی نماید و یا تصرف علمی به عنوان پیشگویی از حوادث حال و یا گذشته داشته باشد. [۹۱۵] عمدتاً معجزات انبیاء الهی و کرامتهای اولیاء بیانگر وجود این قسم از ولایت در آنهاست. [۹۱۶]. دایره شمول این ولایت اختصاص به پیامبران ندارد و شامل حال ائمه طاهرین و در مراتب نازلتر شامل حال اولیاء الهی غیرمعصوم هم می‌شود و اضافه بر این اختصاص به مردها ندارد و زنان قدسیه نیز از این موهبت الهی برخوردارند، مانند حضرت مریم، خدیجه کبری، مادر حضرت موسی، همسر حضرت ابراهیم که جهت بررسی قرآنی این موضوع باید زندگی اولیاء خدا را از طریق قرآن با این دید مورد بررسی قرار داد.

مصادیق و نمونه‌هایی از ولایت تشریحی حضرت زهرا

در مقدمه همین بحث آوردیم که منظور از ولایت تشریحی نوعی شایستگی و آمادگی برای اعلام و اخبار قانونهای الهی و احکام شرعی است به شکلی که کلام فرد حجت و دلیل برای عمل باشد و به شکلی نمایندگی برای سخنگویی از سوی خدا را فرد احراز نموده باشد که البته پشتوانه این مقام فراز آمدن به مقام عصمت است و فاطمه زهرا «علیها السلام» صاحب عصمت کبری و حجة‌الله بر مردم و بلکه بر ائمه معصومین علیهم السلام می‌باشد. از آن مخدره عالمه روایاتی رسیده خطبه‌هایی نقل شده و شاگردانی از زنان و مردان وجود دارند که تحت تعلیمات دینی و تربیت‌های حضرت زهرا «علیها السلام» بوده‌اند. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ «صلى الله عليه وآله»: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ عَلِيًّا وَرَوْجَتَهُ وَأَبْنَاءَهُ حُجَجَ عَلَى خَلْقِهِ وَهُمْ أَبْوَابُ الْعِلْمِ فِي أُمَّتِي مَنْ اهْتَدَى بِهِمْ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. [پیامبر خدا «صلى الله عليه وآله» فرمودند: خداوند متعال علی «علیه السلام» و همسر و فرزندان او را حجت مردم قرار داده و آنان درهای علم و آگاهی در میان امت من هستند هر کس به آنان تمسک نماید، به راه راست هدایت یافته است.] در این حدیث فاطمه زهرا «علیها السلام» مانند امیرالمؤمنین «علیه السلام» و سایر حضرات معصومین دروازه علم و عامل هدایت مردم شناخته شده‌اند. بنابراین آن حضرت علاوه بر اینکه محبت خدا در میان امت اسلامی بوده، نقش آموزشی و پرورشی نیز از این حدیث استفاده می‌گردد، من اهتدی بهم.

ولایت تکوینی حضرت زهرا

ولایت تکوینی علمی حضرت زهرا

گفتیم مراد از ولایت تکوینی یا ولایت تصرف نوعی تسلط و اقتدار و قافله‌سالاری معنوی می‌باشد که در قسم ولایت تکوینی علمی

آن دستیابی به علوم غیبی و خزانه‌داری معارف بی‌پایان و اطلاع از گذشته و حال و آینده می‌باشد. حضرت زهرا «علیه السلام» در این جهت به برتری و امتیازی محیرالعقول نائل آمده به شکلی که خود صاحب کتاب آسمانی صحیفه فاطمیه است که در آن همه احکام و معارف دینی و تمامی اخبار و گزارشهای تاریخی از اقوام و رهبران خوب و بد وجود دارد. در کتاب جنۃ العاصمه از آیت‌الله میرجهانی آمده است که: حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام»، مانند پروردگار و شوهر عالی مقدار خود عالمه بماکان و ما یکون و ما هو کائن بوده، یعنی گذشته و حال و آینده، همه را می‌دانسته بعلم هو کائن در مواردی که خدا می‌خواست و اقتضاء داشت اظهار می‌فرمود و هر چه را می‌خواست بداند اراده می‌کرد و می‌دانست. همچنین در روایات دینی ما به نقل از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله «در توصیف ولایت علمی حضرت زهرا «علیها السلام» چنین آمده است: قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: ... یا عَلِيَّ أَنْفَتُدْ لِمَا أَمَرْتُكَ بِهِ فَاطِمَةُ فَقَدْ أَمَرْتُهَا بِأَشْيَاءَ أَمَرَ بِهَا جَبْرَائِيلُ «علیه السلام»... [یا علی! به انجام رسان آنچه را که فاطمه «علیها السلام» بدان امر می‌کند، زیرا که بی‌شک من او را به چیزهایی امر کرده‌ام که جبرئیل «علیه السلام» به آنها امر کرده است. [۹۱۷].]

قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: ... یا عَلِيَّ! إِنِّي أَوْصَيْتُ فَاطِمَةَ ابْنَتِي بِأَشْيَاءَ وَأَمَرْتُهَا أَنْ تُلْقِيَهَا إِلَيْكَ فَانْفَعِدْهَا فَهِيَ الصَّدُوقَةُ الصَّدُوقَةُ... [یا علی! هر آینه دخترم را به چیزهایی سفارش کرده‌ام. و او را امر نموده‌ام تا آنها را به تو برساند. پس تو آنها را به انجام رسان که او راستگوست و راستگویی در ذات اوست. [۹۱۸].] همچنین در فلسفه نامگذاری حضرت زهرا «علیها السلام» روایاتی وجود دارد که به نوعی حکایت از ولایت علمی حضرت می‌نماید. از ابن‌جعفر امام محمد باقر «علیه السلام» نقل است که فرمود: وَاللَّهِ لَقَدْ فَطَمَهَا اللَّهُ تَعَالَى بِالْعِلْمِ وَعَنِ الطَّمْثِ فِي الْمِيثَاقِ چنانچه در همان حدیث از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از خدای تعالی قبل از این فقره از حدیث نقل فرموده که خدای تعالی فرمود: انی فطمتک بالعلم یعنی تو را منقطع ساختم به علم از همه زنها. بدانکه عمق دریای علم حضرت زهرا «علیها السلام» نه اندازه‌ایست که صاحبان ولایت جزئیة بتوانند به آن پی ببرند و مراد بی‌بی «علیها السلام» از ما لم یکن که در دلیل اول ذکر شد اسراری است که نه در نزد خداوند متعال مکنون و محزون است و آن غیر از حوادث کونیه و بیرون از محتویات لوح محفوظ و لوح محو و اثبات است که از خصایص صاحبان ولایت مطلقه است تا چه رسد بعلوم سائر انبیاء غیر از پدر بزرگوارش و کسی سزاوار چنین مقام و مرتبه‌ای است که به فرمایش حضرت امام محمد باقر «علیه السلام» که خدا او را بسبب علم منقطع ساخته است از دیگران در عالم میثاق. [۹۱۹]. در کتاب شریف نهج‌الحیاء نیز در مقام توصیف ارتباطات دو حجت خدا یعنی حضرت علی «علیه السلام» و حضرت زهرا «علیها السلام» روایاتی از جناب عمّار با این مضمون نقل شده است. عمار یاسر نقل می‌کند: روزی حضرت زهرا «علیها السلام» خطاب به حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: اُذُنٌ لِأَحَدِكُمْ بِمَا كَانَ وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ وَبِمَا لَمْ يَكُنْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حِينَ تَقُومُ السَّاعَةُ. [علی جان! نزدیک بیا تا اطلاع دهم شما را از آنچه از گذشته اتفاق افتاد و آنچه در حال به وقوع پیوستن است و آنچه در آینده رخ خواهد داد تا روز قیامت هنگامه برپایی رستاخیز عمومی. [۹۲۰].] باز در مورد صحیفه فاطمیه در روایتی آمده است: وَأَمَّا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ «علیها السلام» فَفِيهِ مَا يَكُونُ مِنْ حَادِثٍ وَأَسْمَاءٍ مَنْ يَفْلِكُكَ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ. [مصحف فاطمه «علیها السلام» کتابی است که تمام حوادث و اخبار غیبی و جریاناتی را که پادشاهان تا روز قیامت انجام می‌دهند آمده است.]

ولایت تکوینی علمی حضرت زهرا

ولایت تکوینی عملی نوعی استیلاء و حکفرمائی برخواستۀ از عبودیت الهی است به شکلی که ولی به صاحب اختیاری و تصرف در جهان هستی از سوی خدا مأذون می‌گردد و سرتاسر عالم وجود همچون دهکده‌ای به فرمانداری او در می‌آید ولی خدا و یا ولیّ الله به همان راحتی و سهولتی که تصرف در کشور وجود خود دارد بر کشور پهناور جهان هستی نیز تصرف می‌کند، همه هستی فرمان‌پذیر او مطاع اوامر و خواسته‌های اویند که یکی از مصادیق آن مستجاب‌الدعوه بودن، تسخیر و ارتباط با ملائکه، و کرامات

گوناگون دیگر است. و این همه ریشه در مفاد این روایت دارد که: العبودیة جوهره کنه الربوبیة. در روایتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله» پرده از یک راز مهم هستی برداشته و خبر می‌دهد که ولایت اهل بیت به آسمانها و زمین عرضه شده است که این بخش روایت دلالت بر ولایت تکوینی عملی حضرات بر آسمانها و زمین دارد. قال رسول الله «صلی الله علیه و آله»: لَمَّا أُسْرِی بِي إِلَى السَّمَاءِ قَالَ لِي الْعَزِيزُ: ... يَا مُحَمَّدُ! خَلَقْتُكَ وَ خَلَقْتُ عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ أَشْبَاحَ نُورٍ مِنْ نُورِي وَ عَرَضْتُ وَ لَايَتُكُمُ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلِهَا وَ عَلَى الْأَرْضِينَ وَ مَنْ فِيهِنَّ فَمَنْ قَبَلَ وَ لَايَتُكُمُ كَانَ عِنْدِي مِنَ الْأَطْفَرِيِّنَ وَ مَنْ جَحَدَهَا كَانَ عِنْدِي مِنَ الْكُفَّارِ... رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: [چون به آسمان برای معراج مرا بردند، خدای عزیز به من فرمود:... ای محمد! تو و علی و فاطمه و حسن و حسین را پرتوهای نوری از نور خودم آفریدم. و ولایت شما را بر آسمانها و اهل آن و بر زمینها و هر کس در آنهاست عرضه کردم، پس هر کس ولایت شما را بپذیرد از ظفر یافتگان در نزد من است و هر کس آنرا انکار کند در نزد من از کفر پیشگان است. [۹۲۱].] همچنین در بخش شرح کرامتها و معجزات حضرت زهرا «علیها السلام» در این کتاب مصادیقی را عنوان نمودیم که همه مؤید وجود عالی‌ترین نوع ولایت تصرف در حضرت زهرا «علیها السلام» می‌باشد. در این مورد مستجاب‌الدعوه بودن حضرت زهرا «علیها السلام» و اطاعت پذیری زمین و زمان از ایشان در یک قصه تاریخی آمده که توجه به آن پرده از این حقیقت می‌گشاید. عیاشی روایت کرده است (پس از بیرون بردن علی «علیه السلام» از خانه) فاطمه «علیها السلام»، بیرون آمد و به ابوبکر رو کرد و فرمود: "آیا می‌خواهید شوهرم را از دستم بگیرید و مرا بیوه کنید، سوگند به خدا اگر دست از او برندارید، موی سرم را پریشان می‌کنم و گریبان چاک می‌نمایم و کنار قبر پدرم می‌روم و به درگاه خدا ناله می‌کنم". آنگاه فاطمه «علیها السلام» دست حسن و حسین علیهما السلام را گرفت و از خانه بیرون آمد تا کنار قبر پیامبر «صلی الله علیه و آله» برود. حضرت علی «علیه السلام» از جریان آگاه شد و به سلمان فرمود: "برو فاطمه «علیها السلام» دختر محمد «صلی الله علیه و آله» را دریاب (گویی) دو طرف مدینه را می‌نگرم که به لرزه درآمده و در زمین فرو می‌روند، سوگند به خدا اگر فاطمه «علیها السلام» موی خود را پریشان کند و گریبان چاک نماید و کنار قبر پیامبر «صلی الله علیه و آله» برود و به پیشگاه خدا ناله نماید، دیگر مهلتی برای مردم مدینه باقی نمی‌ماند و زمین همه آنها را در کام خود فرو می‌برد". سلمان با شتاب نزد فاطمه «علیها السلام» آمد و عرض کرد: "ای دختر محمد! خداوند پدرت را مایه رحمت جهانیان قرار داده است، به خانه بازگرد و نفرین مکن". فاطمه «علیها السلام» فرمود: "ای سلمان! آنها می‌خواهند علی «علیه السلام» را به قتل برسانند، صبرم تمام شده، بگذار کنار قبر پدرم بروم و مویم را پریشان کنم گریبان چاک نمایم، و به پروردگار بنالم". سلمان عرض کرد: "من ترس آن دارم، مدینه به لرزه درآید و زمین دهان باز کند و مردم را در خود فرو ببرد! علی «علیه السلام» مرا نزد شما فرستاده است و فرموده که به خانه باز گردی و از نفرین نمودن منصرف شوی". در این هنگام حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: إِذَا أَرْجَعُ وَأَصْبِرُ وَأَسْمِعُ لَهُ وَأَطِيعُ [در این صورت (چون شوهرم فرموده) به خانه باز می‌گردم و صبر می‌کنم و سخن آن حضرت را می‌پذیرم و از او اطاعت می‌کنم. [۹۲۲].]

•

هجرت

یکی از تحولات مهم در جهان اسلام هجرت رسول اکرم «صلی الله علیه و آله» از مکه به مدینه بود. این اقدام نبوی موجب تأسیس حکومت اسلامی و شکل‌گیری بنیانهای سیاسی، اقتصادی و نظامی اسلام و مسلمین شد و بسیاری از بخشهای اسلام پس از آن قابل اجرا شد. آغاز تاریخ اسلام و مسلمین از ابتدای همین حرکت می‌باشد و این نشانگر مقدمه‌ای بودن همه حرکتها نسبت به این تحول شگرف است. مسلماً قهرمان و پیشقراول این حرکت مهم معنوی و این نقطه عطف تاریخی، شخص پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله»

بود. ولی پس از آن بزرگوار شخصیت دیگر مجاهدین مهاجری همچون علی بن ابیطالب «علیه السلام»، فاطمه زهرا «علیها السلام» و دیگر اصحاب پیامبر و مساعدت انصار در مدینه در نقش آفرینی این تحوّل، بسیار مهم و اساسی است. از جمله مهاجرین با عظمت این هجرت، شخصیت برانزنده و ملکوتی حضرت صدیقه زهرا «علیها السلام» است که در این جهت تحمل دشواریهای فراوان نموده تا از مکه با آن شرایط سخت پلیسی و وجود ناامنی و مسدود بودن راهها به همراه علی «علیه السلام» و چند بانوی دیگر خود را به مدینه برساند و در کنار پدر قرار گیرد که نقل تاریخی این ماجرا در کتب تاریخی ویژه تاریخ پیامبر «صلی الله علیه و آله» و یا زندگی فاطمه زهرا «علیها السلام» [۹۲۳]. آمده است.

هماهنگی دعاهای حضرت زهرا با سائر اعمال حضرت

یا بُنَّی الْجَارِ ثُمَّ الدَّارُ. [پسرم اول همسایه، بعد خانه خود.] یعنی یک مسلمان، اول در فکر مسلمانان دیگر است. وقتی که از فکر مسلمانان دیگر فارغ شد، آن وقت به سراغ خودش می‌آید. این دعای زهرا «علیها السلام» است. این دعای زهرا «علیها السلام» با عملهای دیگر حضرت هماهنگی دارد. آنجایی که روزه دار است و حضرت علی «علیه السلام» هم روزه دار است. بچه‌ها هم از آنها پیروی کرده و روزه گرفته‌اند. در ایامی است که علی علیه السلام و زهرا «علیها السلام» در نهایت سختی زندگی می‌کنند. مدینه در آن ایام دچار مجاعه و قحطی شد. بعلاوه علی «علیه السلام» هر چه بدست می‌آورد، به دیگران می‌داد. علی «علیه السلام» روزها کار می‌کرد، مزدوری می‌کرد و شب با بچه‌هایش از آن چه که از راه مزدوری بدست آورده بود، زندگی می‌کرد. آرد تهیه می‌کرد، نان تهیه می‌کرد، زهرا «علیها السلام» خودش آن جوها را آرد می‌کرد، بدست خودش خمیر می‌کرد، بدست خودش می‌پخت و به صورت قرص نان در وقت افطار حاضر می‌کرد. امتحان الهی پیش می‌آید، تا می‌خواهند افطار کنند در صدا می‌کند. چه کسی هستی؟ معلوم می‌شود یک یتیم است. یک بچه بی‌پدر و مادر، بی‌سرپرست، گرسنه بی‌سرپرستی است. الجار ثم الدار. علی «علیه السلام» فوراً قرص نان خودش را می‌دهد. حضرت زهرا «علیها السلام» هم قرص نان خودش را می‌دهد. بچه‌های آنها هم قرص نان خودشان را می‌دهند. شب بعد نیز با اسیری که در را می‌کوبد چنین معامله می‌کنند و شب سوم نیز با مسکینی که حلقه درب را به صدا درمی‌آورد قرص نان خود را تقدیم حضور او می‌دارند و این است عمل اهل بیت پیغمبر اکرم «صلی الله علیه و آله» که عرض کردم همه چیزشان خدا بود. [۹۲۴].

همسایه

یکی از سفارشات اسلام سفارش حق همسایه و ملاحظه حقوق همسایگان است. از جمله حقوق همسایه علاوه بر حفظ اسرار او، یاری دادن او، و رسیدگی به مشکلاتش و دعا نمودن در حق همسایه می‌باشد. در سیره حضرت زهرا «علیها السلام» ایفای این حق هم نمونه‌ای کامل و عجیب است و در حالت دعا و مناجات در مورد همسایه دعا و درخواست خیر از خدا می‌نموده است. قال الحسن المجتبی «علیه السلام»: رَأَيْتُ أُمَّی فَاطِمَةَ «علیها السلام» قَامَتْ فِی مِحْرَابِهَا لَيْلَةً جُمِعَتْهَا فَلَمْ تَزَلْ رَاكِعَةً سَاجِدَةً حَتَّى انْتَصَحَ عَمُودُ الصُّبْحِ وَ سَمِعْتُهَا تَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَ تَسْمِيَهُمْ وَ تَكْتَبِرُ الدُّعَاءَ لَهُمْ وَ لَا تَدْعُو لِنَفْسِهَا بِشَيْءٍ فَقُلْتُ لَهَا: يَا أُمَّاهُ! لِمَ لَا تَدْعِينَ لِنَفْسِكَ كَمَا تَدْعِينَ لِغَيْرِكَ؟ فَقَالَتْ: يَا بُنَّی! الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ. [مادرم فاطمه علیها السلام] را دیدم که شب جمعه در محراب خویش به عبادت ایستاده و پیوسته در رکوع و سجود بود تا آنکه سپیده صبح بردمید و از او می‌شنیدم که برای مردان و زنان مؤمن دعا می‌کرد و نامشان بر زبان جاری می‌ساخت و برایشان بسیار دعا می‌کرد. ولی برای خویش هیچ دعا نمی‌کرد پس به او گفتم ای مادر! چرا همان گونه که برای دیگران دعا می‌کنی برای خود دعا نمی‌کنی؟ فرمود: ای پسرکم! نخست باید همسایگان را دریافت آن گاه به خانه پرداخت. [۹۲۵].

هنر در زندگی حضرت زهرا

اشاره

هنر و هنرمندی یکی از خصلتهای انسانی است که جلوه‌های گوناگون آن در زندگی اولیاء خدا مشهود است. اگر هنر را به خلق زیبایی معنی کنیم و یا اگر هنر را کار و حرفه توأم با زیبایی تعریف نمائیم و یا اگر هنر را به شکل دادن به اشیاء براساس مقارنت و تعادلی تماشائی و غیر خسته کننده تعریف کنیم و اگر از مصادیق هنر شیوایی گفتار در نثر گوئی و انضباط کلام در شعر گوئی، تمرین و زیبانویسی و کارهای دستی را نام ببریم، همه وجهه را می توانیم در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» پیدا نمائیم. ما در یک بررسی کوتاه با توجه به اسناد تاریخی به چهار جلوه از جلوه‌های هنر متداول در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» دست یافتیم. ۱- فن بیان و سخنوری ۲- شعر و شاعری ۳- نویسندگی و تشویق فرزندان خود به این هنر ۴- کارهای دستی (ریسندگی)

فصاحت و بلاغت

قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: جمالُ المرءِ فصاحَةٌ لسانِهِ. [زیبایی هر کس شیوایی زبان اوست.] قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: الْجَمَالُ فِي اللِّسَانِ. [زیبایی در زبان است.] [۹۲۶]. در بین علوم مربوط به ادبیات، علمی با عنوان علم بلاغت یا معانی بیان وجود دارد که در این علم عمدتاً به دو مسئله اساسی در مورد گفتار پرداخته می شود. اول - فصاحت، رسائی سخن دوم - بلاغت، شیوایی سخن در مورد رسائی و شیوایی سخنان فاطمه زهرا «علیها السلام» سخن زیاد است اما به اظهار نظر چند تن از اندیشمندان در مورد فصاحت و بلاغت خطبه حضرت نظر شما را جلب می کنیم. علامه محقق اربلی رحمه الله گوید...: "سخنرانی آن حضرت که سخنوران بلیغ را سرگردان و فصحا را ناتوان کرده، همان خطبه‌ای که به خاطر جلوگیری از تصرف او در فدک و کوتاه کردن دست ایشان از منافع آن ایراد شد ".... سپس می گوید...: "این گفتار از خطبه‌های زیبا و بدیع است که پرتوی از نور نبوت آن را در برگرفته و شکوفه‌ای از گلستان رسالت در آن دیده می شود [۹۲۷]. علامه مجلسی رحمه الله گوید: "این خطبه غزا و درخشنده را که از حضرت سیده‌النساء که هزاران سلام و دورد و ثنای خداوند بر او باد نقل گردیده و اندیشه فصیحان و بلیغان از شگفتی آن سرگردان شده است توضیح می دهیم [۹۲۸]. علامه سید محمدتقی رضوی قمی می گوید: "در گذشته، نسبت به خطبه مشهور درخشانی که به بانوی زنان و محبوب سرور پیامبران و همسر پیشوای جانشینان و مادر امامان برگزیده و بزرگوار، و شفیع روز جزا، فاطمه زهرا که هزاران سلام و درود و ثنای خداوند بر او باد، منسوب است، تمایل شدیدی داشتیم. همان خطبه و سخنرانی که زبان ادیبان و سخنوران از سرودن چنان خطبه‌ای و کمتر از آن عاجز، و عقل حکیمان و خردمندان از ادراک کنه و رسیدن به دقائق آن ناتوان است، چگونه چنین نباشد [۹۲۹]. علامه سید شرف‌الدین گوید: "حضرت زهرا دارای حجتها و براهین رسا و کاملی است که دو خطبه آن حضرت ثابت کننده همین حقیقت می باشد، همان گونه که قرآن را به دو فرزند خود می آموختند، ایشان را به فراگیری و حفظ این خطبه‌ها تشویق و ترغیب می نمودند [۹۳۰]."

شعر و شاعری

بیان معانی در قالب شعر یعنی بیانی نظم یافته با بیت و قافیه و دقت ادبیاتی و ملاحظت گفتاری بیشتر در زندگی اهل بیت عصمت و طهارت وجود داشته است و در این بین در تاریخ زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» مجموعه‌ای از اشعار و ابیات که بیش از ۷۰ بیت است وجود دارد که در چند موضوع و محور، حضرت این اشعار را سروده‌اند. ۱- اشعاری در شب ازدواج ۲- ابیاتی در هنگام تربیت فرزندان ۳- اشعاری در هنگام گفتگو با علی «علیه السلام» ۴- اشعاری در هنگام یادآوری شهادت خود ۵- اشعاری طولانی و

جانسوز در رثای خاتم‌المرسلین پیامبر عظیم‌الشان اسلام قابل تذکر است که در موضوع شعرهای حضرت فاطمه «علیها السلام» در همین کتاب [۹۳۱] به نقل چند مورد از این اشعار پرداختیم و جهت استفاده کامل‌تر می‌توانید به کتاب نهج‌الحیاء یا بحارالانوار علامه مجلسی مراجعه نمایید.

هنر خطاطی و نویسندگی

در مورد نویسندگی اعضاء خانواده حضرت زهرا «علیها السلام» و خود آن بانو شواهد بسیار وجود دارد. از جمله در تاریخ است که هنگامی حضرت علی «علیه السلام» بر بالین سر فاطمه «علیها السلام» آمدند و روپوش را از صورت فاطمه «علیها السلام» کنار زدند فاذا برقعۀ عند رأسها فنظر فیها فاذا بسم‌الله الرحمن الرحیم هذا ما اوصت به فاطمة... [۹۳۲] ناگهان دست نوشته‌ای را نزد ایشان یافتند پس در آن دقت نمود که آن متن وصیتنامه حضرت زهرا «علیها السلام» بود. همچنین در تاریخ زندگی امیرالمؤمنین آمده است که آن بزرگ‌مرد الهی کاتب وحی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بودند و علاوه بر کتابت قرآن، صحیفه فاطمیه «علیها السلام» نیز حاصل دست نوشته‌های حضرت علی «علیه السلام» بوده است. امام صادق می‌فرماید: "پس از رحلت رسول گرامی اسلام «صلی الله علیه و آله» جبرئیل بر فاطمه زهرا «علیها السلام» فرود می‌آمد و ضمن تسلی حضرت، حضرت را به اخبار غیبی مطلع می‌ساخت و علی علیه السلام این اخبار غیبی را می‌نوشت." وَ كَانَ جَبْرَائِيلُ يَأْتِيهَا فَيُحْسِنُ عَزَائَهَا عَلَى أَبِيهَا وَيُطِيبُ نَفْسَهَا وَيُخْبِرُهَا عَنْ أَبِيهِ وَمَكَانِهِ، وَيُخْبِرُهَا بِمَا يَكُونُ بَعْدَهَا فِي ذُرِّيَّتِهَا. وَ كَانَ عَلِيُّ «علیه السلام» يَكْتُبُ ذَلِكَ، فَهَذَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ. [۹۳۳]. علاوه بر این نامه‌های متعدد نهج‌البلاغه که تعداد آن بر ۷۹ نامه می‌رسد و نامه‌ها و دست نوشته‌های امام حسن «علیه السلام» و امام حسین «علیه السلام» که بطو مسلم آنچه در تاریخ آمده بخشی از نامه‌های آن بزرگواران است، نشان دهنده وجود قدرت نویسندگی در حد عالی در این خانواده ملکوتی می‌باشد و جالب توجه اینکه با توجه به روایتی که در ذیل می‌آید معلوم می‌گردد از همان کودکی یکی از عاداتهای مستمر حسنین خطاطی و کتابت بوده است و داوری نسبت به زیبایی خط آنها را نیز پیامبر اکرم و یا حضرت علی «علیه السلام» و حضرت زهرا «علیها السلام» برعهده داشتند. إِنَّ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ كَانَا يَكْتُبَانِ فَقَالَ الْحَسَنُ لِلْحُسَيْنِ خَطِّي أَحْسَنُ مِنْ خَطِّكَ فَقَالَ الْحُسَيْنُ بَلْ خَطِّي أَحْسَنُ. [همانا حسن و حسین همیشه به نوشتن و خطاطی مشغول بودند پس گاهی حسن به حسین می‌گفت خط من از تو زیباتر است و حسین در جواب او می‌گفت خط من زیباتر است.]

هنر بافندگی در زندگی فاطمه زهرا

یکی از هنرهای قابل تأکید برای زنان روی آوردن آنان به هنر و حرفه بافندگی، خیاطی و اینگونه حرفه‌های هنری است. این تأکید اسلام اگر اهمیت داده شود از جهت فردی خانوادگی و اجتماعی دارای آثار و منافع می‌تواند باشد. از نظر فردی نوعی سرگرمی مفید و ایجاد اشتغال برای اوقات فراغت می‌باشد. از نظر خانوادگی علاوه بر اینکه تأثیر روانی مثبت در روحیه افراد خانواده دارد و وجدان کاری و هنرگرایی مفید در بستر خانواده رونق می‌بخشد به نوعی کمک به بنیه اقتصادی خانواده هم می‌باشد و به شکلی به استقلال اقتصادی زن هم کمک می‌کند و این علاوه بر تشویق بیشتر مرد برای کار و تلاش بیشتر است از نظر اجتماعی خانه تبدیل به کارخانه‌ای کوچک شده و دسترنج خانواده در تکامل اقتصادی اجتماع اثر خواهد گذاشت. بزرگترین مدح ممکن از زن صاحب حرفه و هنرمند در اسلام شده به شکلی که در روایت نبی اعظم اسلام «صلی الله علیه و آله» میل بافندگی زن را تشبیه به نیزه مجاهدین فی سبیل الله می‌کنند. در این مجال به سه روایت در این مورد دقت کنید. قال الصادق «علیه السلام»: الْمَغْزَلُ فِي يَدِ الْمَرْوَةِ الصَّالِحَةِ كَالرُّمْحِ فِي يَدِ الْغَازِي الْمُرِيدِ وَجَهَ اللَّهُ. [میل بافندگی در دست زن صالحه مانند نیزه‌ای است که در دست جنگجویی است که وجه خدا را اراده کرده.] و قال علی «علیه السلام»: مُرُوا نِسَائِكُمْ بِالْمَغْزَلِ فَإِنَّهُ خَيْرٌ لَّهُنَّ وَأَزِينُ. [زنانتان را امر به بافندگی کنید که

بافندگی برای آنها بهتر و زیباتر است. [و قال النبی «صلی الله علیه وآله»: نِعَمَ اللَّهُ الْمَغْزُلُ لِلْمَرْئَةِ الصَّالِحَةِ. [بهترین سرگرمی برای زن صالحه، بافندگی است. [۹۳۴]. بنا بر این از آنجا که فاطمه زهرا «علیها السلام» الگویی تمام‌نما برای قوانین دینی است و خود با کمال‌ترین زن می‌باشد به دلایل گوناگون گفته شده خود در خانه کارخانه‌ای کوچک داشت و پشم‌ریسی می‌نمود و عوائد اقتصادی حاصل از آن در اختیار اقتصاد خانواده قرار می‌داد. در کتاب عوالم‌العلوم [۹۳۵] در بیان زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» آمده است که روزی حضرت علی «علیه السلام» در حالیکه مقداری پشم گوسفند بافته شده بدستان مبارک فاطمه زهرا «علیها السلام» در دست داشتند از خانه بیرون آمدند و به بازار رفته و پیشنهاد فروش آن را به فردی که پشم‌فروشی داشت دادند او هم براساس معاملات سابق دادوستد نمود و آن پشم بافته شده را سه صاع جو خرید و تبادل نمودند. پس از آن خبر این معامله را به حضرت زهرا «علیها السلام» دادند حضرت قبول این معامله را نمودند و رضایت به آن دادند پس حضرت زهرا «علیها السلام» جو را گرفتند و یک صاع آن را (سه کیلو) آسیا نمودند و خمیر و آنگاه پخت نمودند که حاصل آن ۵ قرص نان شد... از این نقل تاریخ برمی‌آید که: ۱- حضرت زهرا «علیها السلام» در خانه پشم‌ریسی می‌نمودند. ۲- حضرت زهرا «علیها السلام» حاصل دسترنج خود را به علی «علیه السلام» جهت کمک به اقتصاد خانه می‌سپردند. ۳- حضرت علی «علیه السلام» در هنگام فروش دسترنج حضرت زهرا «علیها السلام» رضایت ایشان را شرط می‌دانستند. ۴- از حاصل دسترنج حضرت زهرا «علیها السلام» نان برای خانه تهیه شد. ۵- نانوائی کار دیگر حضرت زهرا «علیها السلام» بود. ۶- همین نانها به اسیر و یتیم و مسکین داده شد و سوره هل اتی نازل شد. چند تذکر مهم اینکه: ۱- آنچه از تاریخ زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» جامع نمی‌تواند باشد به دلیل دشمنی‌های متعدد بوده است. ۲- اگر جلوه‌هایی از هنر متداول امروز در زندگی آنان نمونه ندارد گاهی به خاطر رعایت بعضی مصالح اجتماعی، رعایت فقراء و اهمیت روح ساده زیستی در زندگی حضرت بوده است. ۳- هنر و زیبایی معنوی برای حضرت اصل و اهم بوده است.

ی

یادی از فاطمه و دعای امام صادق

بشار مکاری گوید: "در کوفه محضر امام صادق «علیه السلام» شرفیاب شدم که حضرتش خرما میل می‌کردند. تا نگاه امام «علیه السلام» به من افتاد فرمود: ای بشار بیا از این خرماها تناول کن، بشار گوید: عرض کردم یابن رسول‌الله در راه چیزی دیدم که خیلی مرا متأثر ساخت، بطوریکه گریه گلوی مرا گرفته و به چیزی میل ندارم. حضرت فرمود: تو را بحقی که من به گردن تو دارم، بیا نزدیک و از این رطبه‌ها بخور. بشار گوید: در اثر اصرار زیاد امام «علیه السلام» نزدیک رفتم و مقداری رطب خوردم. سپس حضرت فرمود: قضیه‌ای که در راه دیدی چه بود؟ گفت: وقتی خدمت شما شرفیاب می‌شدم در بین راه دیدم شُرطه‌ها و مأموران خلیفه، زنی را دستگیر کرده‌اند و تازیانه بر سر او می‌زدند و به طرف مجلس حکومت و دربار می‌بردند، و آن زن هم استغاثه کنان فریاد می‌زد: الْمُسْتَعَاثُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَهِيَ كَسُورَةٌ فِي سِدْرَةِ الْمَسْمُومِ. حضرت فرمود: چرا آن زن را می‌زدند؟ عرض کردم آنطوری که شایع بود و از مردم شنیدم می‌گفتند: پای این زن لغزیده و بزمین افتاده و در آن حال این جمله را به زبان آورده لَعَنَ اللَّهُ ظَالِمِيكَ يَا فَاطِمَةُ، [خداوند، ستمکاران بر تو را لعنت کند ای فاطمه] و مأموران خلیفه هم شنیدند و او را دستگیر کردند و بر او تازیانه زدند، بشار گوید: همین که حضرت صادق «علیه السلام» این داستان را شنید از رطب خوردن دست کشیدند و شروع کردند به گریه، آنقدر گریستند که محاسن شریف و سینه مبارکش اشک آلود شد. سپس فرمودند: ای بشار برخیز تا به مسجد سهله برویم و برای آزادی این زن دعا کنیم. بشار گوید با حضرت صادق «علیه السلام» به مسجد سهله آمدم و حضرتش یک نفر از اصحاب را فرستادند تا خبر آزادی آن زن را برای امام «علیه السلام» آورد. [۹۳۶...].

یاری طلبی فاطمه از مردم

یکی از اقدامات حضرت فاطمه «علیها السلام» طلب یاری از مردم جهت احقاق حق و دفاع از ولایت و خلافت حضرت علی «علیه السلام» می‌باشد. در بعضی از روایات وجود دارد حضرت تا ۴۰ شب به خانه مهاجر و انصار سرکشی می‌نمود و یاری می‌طلبید و جواب آنان سکوت و بی‌اعتنائی بود. پس از آنکه مردم با ابوبکر بیعت کردند حضرت علی «علیه السلام» شبها حضرت زهرا «علیها السلام» را بر چهارپایی سوار می‌کرد و به در خانه انصار می‌برد و از ایشان یاری می‌طلبید. آنان می‌گفتند: "ای دختر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» کار از کار گذشته است و اگر علی از ما بیعت می‌خواست ما کسی غیر از او را انتخاب نمی‌کردیم." علی «علیه السلام» فرمود: "آیا من جنازه رسول خدا را در خانه‌اش روی زمین گذاشته، دفن نکرده به دنبال گرفتن حکومت آن حضرت به نزاع و دعوی برخیزم؟" حضرت زهرا «علیها السلام» فرمود: "ابوالحسن کاری غیر از آنچه که سزاوار و مناسب او بود انجام نداد و آنان نیز کاری کردند که حسابشان با خداست و خداوند از آنان بازخواست خواهد کرد [۹۳۷]."

یاری طلبی فاطمه از مهاجرین و انصار

در تداوم مبارزات سیاسی به آگاهی اجتماعی توجه کامل و وجدانهای خفته را بیدار می‌نمود. روزی خطاب به مهاجرین و انصار فرمود: یا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ انصُرُوا اللَّهَ فَإِنَّهُ يَنْصُرْكُمْ وَكَدَّ بَيْعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» يَوْمَ بَايَعْتُمُوهُ أَنْ تَمْنَعُوهُ وَ ذُرِّيَّتُهُ مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسِكُمْ وَ ذُرَارِكُمْ فَفُؤَا لِرَسُولِ اللَّهِ «صلی الله علیه و آله» بْبَيْعَتِكُمْ. [ای جماعت مهاجرین و انصار خدا را یاری کنید بدرستی که من دختر پیامبر شما هستم در صورتی که شما با رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بیعت کردید در روز بیعت از پیامبر و فرزندانش دفاع کنید همانگونه که از خود و فرزندان خودتان دفاع می‌کنید پس وفا کنید به عهد خود با رسول خدا «صلی الله علیه و آله» و به بیعت خود استوار بمانید. [۹۳۸].] پس از آن ماجرا به مدت چهل شب، علی علیه السلام، حضرت زهرا «علیها السلام» را بر الاغی که پارچه‌ای بر روی آن انداخته بود سوار کرده در حالی که حسنین نیز همراه بودند، به در خانه مهاجران و انصار می‌برد، حضرت روی به آنان کرده می‌گفت ای مهاجران و انصار خدا را یاری کنید! من دختر پیامبر شما در آن روز که با رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بیعت کردید قول دادید که به همان گونه که از خود و فرزندانتان دفاع می‌کنید از آن حضرت و فرزندانش دفاع و حمایت کنید. بنابراین، به قول و تعهد خود نسبت به رسول خدا عمل کنید! راوی گوید: هیچ کس آن حضرت را کمک و یاری نکرد و پاسخ مثبت نداد تا اینکه نزد معاذ بن جبل رفته فرمود: "ای معاذ! نزد تو آمده از تو یاری و مدد می‌جویم. و مدد می‌جویم تو با رسول خدا بدین گونه بیعت کردی که او و فرزندانش را یاری کنی و در مقابل هر چیزی که از خود و فرزندان دفاع می‌کنی از آن حضرت و فرزندانش نیز دفاع کنی. ابوبکر از من فدک را ربوده و کارگذار و نماینده مرا از آنجا بیرون کرده است." معاذ پرسید: "آیا شخص دیگری هم هست که در این کار با من همراهی کند؟" فرمود: "نه هیچ کس پاسخ مثبت به من نداد است. گفت پس من چگونه می‌توانم به یاری تو برخیزم و به تو کمک کنم [۹۳۹]."

یک ملاقات

در پی ملاقات‌خواهی خلیفه و همراه او، حضرت زهرا «علیها السلام» به علی علیه السلام فرمود: یا عَلِيُّ! الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْحَرَّةُ أَمْتُكَ. [یا علی خانه، خانه توست، من هم کنیز توام. هرچه نظر مبارکت تعلق گرفته انجام بده.] علی «علیه السلام» در را باز کرد، آن دو نفر وارد شدند و قدم در اتاق گذاردند. فاطمه علیها السلام همانطوریکه در بستر آرمیده بود با ورود آن دو، صورت خود را به طرف دیوار برگرداند. آنها سلام کردند. زهرا «علیها السلام» جواب سلام آنها را نداد. ابوبکر مشغول سخن شد و گفت: "یا حبیبه"

رسول الله «صلی الله علیه وآله»، سوگند به خدا که من فرزند پیغمبر را از فرزند خود بیشتر دوست دارم و تو نزد من از دخترم عایشه محبوب‌تری. من دوست داشتم آن روزی که رسول الله «صلی الله علیه وآله» از این جهان رخت برپست، می‌مردم و بعد از وی در دنیا زنده نبودم. اگر من فدک را از تو گرفتم، قصدم انکار فضیلت و شرافت تو نبود، بلکه به خاطر مطلبی بود که از پدرت پیغمبر «صلی الله علیه وآله» شنیدم. در این هنگام زهرا «علیها السلام» همچنان که رو به دیوار بود، فرمود: "اگر من مطلبی را از پدرم برای شما بیان کنم که شما هم از او شنیدید، قبول می‌کنید و گواهی به صدق آن خواهید داد؟" گفتند: "بلی" حضرت فرمود: "شما را به خدا قسم می‌دهم آیا نشنیدید که رسول خدا فرمود: خشنودی فاطمه خشنودی من است و خشم وی غضب من می‌باشد. هر کس فاطمه را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر کس فاطمه را به غضب آورد مرا به غضب آورده". گفتند: "درست است ما این بیانات را از پیغمبر «صلی الله علیه وآله» شنیدیم". زهرا «علیها السلام» فرمود: "خدا و فرشتگانش را گواه می‌گیرم، که شما دو نفر مرا به خشم آوردید و من از شما راضی نیستم. هر گاه پیغمبر را ملاقات کنم، از شما نزد وی شکوه می‌کنم". ابوبکر گفت: "پناه می‌برم به خدا از غضب او و غضب تو ای فاطمه [۹۴۰]". در حالیکه زهرا «علیها السلام» مرتب می‌فرمود: لَادْعُونَ عَلَيْنَكَ فِي كُلِّ صَلَوةٍ أَصَلَّيْهَا. [در تعقیب همه نمازهایم ترا لعنت خواهم کرد.]

پاورقی

[۱] قال الصادق «علیه السلام»: و اما قوله خیر من الف شهر یعنی فاطمه - تفسیر البرهان/ ج ۴ / ص ۴۸۷. [۲] قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: لو كان الحسنُ شخصاً لكان فاطمةً - فاطمه زهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفى / ص ۱۰. [۳] عن الرضا «علیه السلام»: ...فاطمة حوراء انسیة - فاطمه زهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفى / ص ۱۲. [۴] قال رسول الله «صلی الله علیه وآله»: فاطمة ام ابیها. [۵] انا اعطیناک الكوثر فصل لربک و انحر ان شانئک هو الابر. [۶] قالت فاطمة لعلی علیهما السلام: الی بیتک و الحرّة زوجتک افعل ما تشاء. [۷] به بحثهای هجرت، دفاع و خطبه‌های حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه شود. [۸] همان. [۹] قالت فاطمة «علیها السلام»: والله لا دُعُونَ الله علیک... - نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۱. [۱۰] یا سیدتنا و مولاتنا انا توجهنا و استشفعنا و توسلنا بک الی الله.... [۱۱] قال المهدي «علیه السلام»: و فی ابنة رسول الله صلی الله علیه وآله لى اسوة حسنة - کوثر ولایت/ ص ۳۶. [۱۲] و يدل علیه آیه التظهير و قول النبی «صلی الله علیه وآله»: فاطمة بضعة منی من آذاها فقد آذانی و من آذانی فقد آذى الله عزوجل. [۱۳] قالت فاطمة «علیها السلام»: اذا حشرت يوم القيامة اشفع عصاة امه النبی - نهج‌الحیاء/ ح ۱۱۹. [۱۴] مرج البحرين يلتقيان. عن ابن عباس فی قوله مرج البحرين يلتقيان قال: علی و فاطمه. [۱۵] انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت و يطهرکم تطهیرا. [۱۶] ان الابرار يشربون من كأس كان مزاجها كافورا. [۱۷] قال رسول الله صلی الله علیه وآله: ان الله جعل عليًا و زوجته و ابناؤه حجج الله علی خلقه و هم ابواب العلم فی امتی من اهتدى بهم هدى الی صراط مستقیم - فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفى / ص ۲۹. [۱۸] الله نور السموات و الارض مثله كمشكاة فيها مصباح... المشكاة فاطمة - فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفى / ص ۳۱. [۱۹] الم تركيف ضرب الله مثلاً كلمة طيبة كشجرة طيبة... عن رسول الله «صلی الله علیه وآله»: انا شجرة و فاطمة فرعها.... [۲۰] قال الصادق «علیه السلام»: لفاطمة «علیها السلام» تسعة اسماء عند الله عز و جل: فاطمة و الصديقة و المباركة و الطاهرة، و الزكية و الراضية و المرضية و المحدثة و الزهراء... - کوثر ولایت/ ص ۲۴. [۲۱] قال الصادق «علیه السلام»: لفاطمة «علیها السلام» تسعة اسماء عند الله عز و جل: فاطمة و الصديقة و المباركة و الطاهرة، و الزكية و الراضية و المرضية و المحدثة و الزهراء... - کوثر ولایت/ ص ۲۴. [۲۲] همان. [۲۳] کوثر ولایت/ ص ۲۴. [۲۴] همان. [۲۵] همان. [۲۶] قال رسول الله صلی الله علیه وآله: فاطمة بهجة قلبی و ابناها ثمرة فؤادی و بعلها نور بصری و الائمه من ولدها امانتی... - کوثر ولایت/ ص ۳۲. [۲۷] قال رسول الله صلی الله علیه وآله: ...يقول الله عزوجل لملائكته: يا ملائكتي انظروا الی امتی فاطمة سيدة امائی... - کوثر ولایت/ ص ۶۰. [۲۸] قال رسول الله صلی الله علیه وآله: و لولا

علی ما كان لفاطمة كفو ابداً كوثر ولايت/ ص ۶۵. [۲۹] قال رسول الله صلى الله عليه وآله: «اول من يدخل الجنة فاطمة». [۳۰] فضائل الزهراء «عليها السلام»/ سيد محمدتقی مقدم/ ص ۳۰۰. [۳۱] فاطمة الزهراء «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۶۷. [۳۲] نهج الحياة/ ص ۱۴۸. [۳۳] ترجمه بيت الاحزان/ ص ۲۴۸. [۳۴] نهج الحياة/ ص ۱۵۰. [۳۵] بحار الانوار/ ج ۴۴/ ص ۲۸۵. [۳۶] به كتاب رؤيا از نظر دين و روانشناسی از محمدرضا رضوان طلب مراجعه شود.. [۳۷] رؤيا از نظر دين و روانشناسی/ ص ۱۲۹. [۳۸] فاطمه زهرا «عليها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ح ۷۵. [۳۹] نهج الحياة/ ح ۱۱۸/ ص ۲۰۴. [۴۰] جرعه‌ای از كوثر/ سبحانی نسب/ ص ۱۶۶ (نقل از بحار/ ج ۴۳/ ص ۱۹۷). [۴۱] بحار/ ج ۷۷/ ص ۲۳۸. [۴۲] بحار الانوار/ ج ۶۷/ ص ۲۱۲. [۴۳] فاطمه زهرا «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۱۴۸. [۴۴] بحار/ ج ۷۷/ ص ۲۳۸. [۴۵] ميزان الحكمة/ ج ۲/ ح ۳۵۶۶/ ص ۵۸۳. [۴۶] غرر الحكم. [۴۷] غرر الحكم. [۴۸] ميزان الحكمة/ ج ۲/ ح ۳۵۵۸/ ص ۵۸۲. [۴۹] از مدینه تا كربلا-/ محمدصادق نجمی/ ص ۲۸۴. [۵۰] از مدینه تا كربلا/ محمدصادق نجمی/ ص ۳۲۰. [۵۱] نهج الحياة/ ص ۱۶۵. [۵۲] كوثر ولايت/ ص ۲۹، ۲۸. [۵۳] فاطمه زهرا «عليها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۰۲، ۴۰۱. [۵۴] اسراء/ ۲۶. [۵۵] وسائل الشیعه/ ج ۱/ ص ۳۶۶. [۵۶] طه/ ۱۳۲. [۵۷] وسائل الشیعه/ ج ۸/ ص ۴۴۸. [۵۸] انبياء/ ۱۰۲. [۵۹] بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۶۳. [۶۰] آل عمران/ ۱۹۱. [۶۱] تفسير نورالثقلين/ ج ۱/ ص ۴۲۳، ۴۲۴. [۶۲] احزاب/ ۳۳. [۶۳] تفسير صافی/ ج ۲/ ص ۳۵۱. [۶۴] احزاب/ ۴۱. [۶۵] وسائل الشیعه/ ج ۴/ ص ۱۰۲۲. [۶۶] فاتحه/ ۶. [۶۷] بقره/ ۳۷. [۶۸] فاطمة الزهراء «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۳۱، ۳۰. [۶۹] آل عمران/ ۶۱. [۷۰] فاطمة الزهراء «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۳۱، ۳۰. [۷۱] ابراهيم/ ۲۴. [۷۲] فاطمة الزهراء «عليها السلام» بهجة القلب المصطفى/ ص ۳۱، ۳۰. [۷۳] اسراء/ ۵۷. [۷۴] فاطمة الزهراء «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۳۱. [۷۵] مؤمنون/ ۱۱۱. [۷۶] فاطمه الزهراء «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۳۱. [۷۷] نور/ ۳۵. [۷۸] فاطمه زهرا «عليها السلام» بهجة قلب المصطفى/ ص ۳۱، ۲۹. [۷۹] احزاب/ ۳۳. [۸۰] صديقه طاهره بانوی بزرگ اسلام/ عقیقی بخشایشی/ ص ۱۴۲. [۸۱] آیه مباهله/ آل عمران/ ۶۱. [۸۲] در سنگر عفاف/ حسین احمدی/ ص ۱۳ (نقل از قیام و انقلاب مهدی «عليه السلام» از دیدگاه فلسفه و تاریخ/ ص ۱۰۲). [۸۳] نهج الحياة/ ح ۱۷۷. [۸۴] نهج الحياة/ ح ۱۷۵. [۸۵] نهج الحياة/ ح ۱۷۵. [۸۶] نهج الحياة/ ح ۱۴۴. [۸۷] نهج الحياة/ ح ۶۷. [۸۸] نهج الحياة/ ح ۶۴. [۸۹] اخلاق حضرت فاطمه «عليها السلام»/ مهدی تاج لنگرودی/ ص ۶۳ (نقل از ناسخ التواریخ). [۹۰] اخلاق حضرت فاطمه «عليها السلام»/ مهدی تاج لنگرودی/ ص ۶۵. [۹۱] نهج الحياة/ ح ۸۷. [۹۲] نهج الحياة/ ح ۵۷. [۹۳] نهج الحياة/ ح ۱۴۴. [۹۴] نهج الحياة/ ح ۱۷، ۱۶. [۹۵] نهج الحياة/ ح ۱۵۰. [۹۶] نهج الحياة/ ح ۱۵۰. [۹۷] نهج الحياة/ ح ۱۳۲. [۹۸] نهج الحياة/ ح ۱۵۸. [۹۹] نهج الحياة/ ح ۴۴. [۱۰۰] نهج الحياة/ ح ۱۲ - (به كتاب انديشه آينه‌ای زلال نوشته مهدی نیلی پور مراجعه شود). [۱۰۱] جلوه نور/ ص ۱۴۳ - بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۱۹۱. [۱۰۲] ناسخ التواریخ/ ج ۲/ ص ۳۴۶. [۱۰۳] نهج الحياة/ ح ۸۶/ ص ۱۵۸. [۱۰۴] اسراء/ ۲۶. [۱۰۵] ترجمه بيت الاحزان/ شيخ عباس قمی/ ص ۱۷۵. [۱۰۶] تعليم و تربیت/ ص ۳۲۰. [۱۰۷] فلسفه اخلاق/ ص ۴۸. [۱۰۸] فلسفه اخلاق/ ص ۴۹. [۱۰۹] محمد/ ۱۲. [۱۱۰] بحار/ ج ۹۱/ ص ۲۷۰. [۱۱۱] بحار/ دعاء آل ياسين/ ج ۹۴/ ص ۳۷. [۱۱۲] ميزان الحكمة/ ح ۱۲۹۲۰. [۱۱۳] انسان كامل/ شهيد مطهری/ ص ۲۶۳. [۱۱۴] محمد/ ۱۲. [۱۱۵] غرر الحكم. [۱۱۶] غرر الحكم. [۱۱۷] يس/ ۶۰. [۱۱۸] روزی حضرت علی «عليه السلام» از فاطمه زهرا «عليها السلام» خواستند غذائی برای خوردن آماده کند. فاطمه زهرا «عليها السلام» فرمودند: به خدا قسم سه روز مقدار کمی غذا در خانه بود که آن مقدار را در اختیار شما قرار دادم. حضرت علی «عليه السلام» فرمودند: چرا اطلاع ندادی و فاطمه زهرا «عليها السلام» فرمود: پیامبر به من فرموده‌اند لا تسألی ابن عمك شيئاً... دخترم از پسرعمویت هيچ چیزی تقاضا مکن.... نهج الحياة/ ص ۲۹۶. [۱۱۹] بحار الانوار/ ج ۹۲/ ص ۲۰۰. [۱۲۰] نهج الحياة/ ح ۱۷۸/ ص ۲۹۰. [۱۲۱] به عناوين همين مباحث در كتاب دقت شود. [۱۲۲] زندگانی فاطمه زهرا «عليها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۵۵. [۱۲۳] فضائل الزهراء «عليها السلام»/ سيد محمدتقی مقدم/ ص ۸۲. [۱۲۴] مائده/ ۵۰. [۱۲۵] مریم/ ۲۷. [۱۲۶] نحل/ ۱۶. [۱۲۷] مریم/ ۵، ۶. [۱۲۸] انفال/ ۷۵. [۱۲۹] نساء/ ۱۲. [۱۳۰] بقره/ ۱۸۰.

[۱۳۱] انعام/ ۶۷. [۱۳۲] هود/ ۳۹ - ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۹۵. [۱۳۳] تحلیل حوادث ناگوار زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» / محمد دشتی / ص ۵۲. [۱۳۴] نهج‌الحیاء/ ج ۹۴ / ص ۱۶۷. [۱۳۵] فاطمه الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی / ص ۱۵۵. [۱۳۶] همان. [۱۳۷] تحلیل حوادث ناگوار زندگانی حضرت زهرا «علیها السلام» / محمد دشتی / ص ۵۲. [۱۳۸] و کانت من المهاجرات السابقات الی الاسلام. [اسماء از اولین مسلمانان و از جمله مهاجرین است.] ابن سعد در طبقات می نویسد: او با همسرش جعفر به حبشه مهاجرت کرد و در فتح خبیر از حبشه آمد و به رسول خدا «صلی الله علیه و آله» ملحق شد. (نقل از ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۰۷). [۱۳۹] عمر از او سؤال می کرد و تعبیر خواب می پرسید و شیخ طوسی در کتاب رجال او را از صحابیات می شمرد. (اعلام النساء المؤمنات/ ص ۱۱۷). [۱۴۰] تعداد زیادی از صحابه و تابعین از او نقل روایت می کنند. از جمله عمر و ابوموسی و فرزند ارجمندش عبدالله ابن جعفر و ابن عباس و قاسم بن محمد بن جعفر الطیار و عبدالله ابن شداد و عروه ابن زبیر بن العوام و ابن‌المسیب و... (ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۱۳). صاحب اعلام النساء المؤمنات نقل می کند که اسماء شصت حدیث از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» نقل کرده. صدوق حدیث ردالشمس و مجلسی حدیث گردنبد طلای زهرا «علیها السلام» را از او نقل می کنند و چه مناسب است در همین جا روایت گردنبد را که بسیار باارزش و سازنده است بیاوریم. حضرت سجاد «علیه السلام» می فرماید: از اسماء بنت عمیس شنیدم که گفت: من در نزد جدّه تو فاطمه علیها السلام نشسته بودم که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» وارد شد، در حالی که گردن‌بندی از طلا که علی علیه السلام از سهم خود برای فاطمه علیها السلام خریده بود؛ به گردن او بود. پیامبر «صلی الله علیه و آله» به او فرمود: ای فاطمه این گفته مردم تو را مغرور نکند که بگویند این دختر پیامبر «صلی الله علیه و آله» است و در بر تو زینت جابره و زورمندان باشد. پس فاطمه علیها السلام آن را از گردنش جدا کرد و فروخت و با آن بنده‌ای را خرید و آزاد کرد. و در نتیجه رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بخاطر این کار مسرور و شادان شد. (فقال النبی صلی الله علیه و آله) یا فاطمة لا یغرنک الناس ان یقولوا بنت محمد و علیک لباس الجابره فقطعتها و باعتها فاشترت بها رقبة فاعتقها فسر رسول الله بذلک) (ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۱۱). [۱۴۱] صدوق در خصال به سند خود از امام باقر «علیه السلام» روایت می کند که رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمودند: رحم الله الاخوات من اهل الجنة اسماء بنت عمیس و کانت تحت جعفر بن ابی طالب و... خدا رحمت کند خواهرهای اهل بهشت را. اسماء همسر جعفر و... و به روایت استیعاب این چهارخواهر از یک پدر و مادر بودند و رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرمود: عمیس اکرم الناس اصهارا (نقل از ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۰۴) (و نیز رسول صلی الله علیه و آله» فرمود: اسماء و ام ایمن اهل بهشت‌اند. (بحار/ ج ۲۸ / ص ۲۹۷، ۳۰۲). [۱۴۲] شوهرش، جعفر در جنگ موته شهید شد و دو فرزندش محمد و عون نیز به شهادت رسیدند، اولی در مصر به دست سپاه معاویه و دومی در کربلا به دست سپاه ابن زیاد (ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۱۳). [۱۴۳] همان. [۱۴۴] در روایت است که رسول «صلی الله علیه و آله» پس از شهادت جعفر، نزد اسماء رفت و فرزندان او را صدا کرده و دست نوازش و محبت بر سر آنها می کشید. اسماء گفت: (شما آنچه فرزندانم را نوازش می کنید که گویا یتیم شده‌اند). رسول صلی الله علیه و آله» از عقل و هوش او در شگفت شد: (فعبج رسول الله من عقلها و فراستها) و آنگاه رسول «صلی الله علیه و آله» خبر شهادت جعفر را به او داد و فرمود (ای اسماء گریه نکن که خدایم به من خبر داد که به شوهرت دو بال عطا شد تا در بهشت پرواز کند. اسماء در جواب گفت: اگر این خبر را در حضور همه بگویند، هرگز فضیلت جعفر از یادها نمی رود. و رسول «صلی الله علیه و آله» باز هم از عقل او در شگفت شد: (فعبج النبی من عقلها) (نقل از ریاحین الشریعه/ ج ۲ / ص ۳۰۷). [۱۴۵] ابن سعد در طبقات به سند خود از اسماء حدیث کند که: در بامداد آنروز که جعفر شهید شد، بیست تخته پوست را دباغی کردم (و به نقل اعیان‌الشیعه: چهل تخته) و آردی برای نان خمیر کردم و صورت فرزندان خود را شستم و گیسوان آنان را روغن زدم. صاحب اعیان‌الشیعه می گوید: این دلالت می کند بر حسن اداره و سخت کوشی و توجه او به امور اطفال. [۱۴۶] علی بن ابراهیم به سند خود از امام صادق علیه السلام نقل می کند: در خانه ابوبکر پس از مشورت کردن درباره قتل علی علیه السلام قرار بر این شد که چون ابوبکر سلام نماز را

بدهد، خالد بن ولید، علی را به قتل برساند. اسماء از این تصمیم مطلع شده و فوراً جاریه خود را به خانه حضرت فرستاد و گفت: برو روبروی آن حضرت این آیه را بخوان (ان الملاء یأتمرون بک لیقتلواک فاخرج انی لک من الناصحین) چون جاریه به گفته اسماء عمل کرد، حضرت فرمود: به اسماء بگو: (فمن یقتل الناکثین والقاسطین والمارقین؟ و ان الله یحول بینی و بینهم و ان الله بالغ امره) کنیز آنچه شنیده بود برای اسماء نقل کرد و اسماء یقین حاصل کرد که قادر بر قتل او نخواهند بود. (تفسیر قمی / ج ۲ / ص ۵۵ - احتجاج طبرسی / ج ۱ / ص ۲۴۱ - ریاحین الشریعه / ج ۲ / ص ۳۰۸ - بحار چاپ قدیم / ج ۸ / ص ۹۲ - اثبات الوصیه / ص ۱۱۸). [۱۴۷] اسماء آنگاه که فرزندش محمد در مصر شهید شد از شدت غضب خون در سینه‌اش آمد و امام صادق علیه السلام فرمود: محمد نجابت را از مادرش به ارث برد. (اعلام النساء المؤمنات / ص ۱۱۸). [۱۴۸] رسول «صلی الله علیه و آله» از قبل شهادت حسین «علیه السلام» را به او خبر داده بود. (اعلام النساء المؤمنات / ص ۱۱۹). [۱۴۹] ابن عبدالله در الاستیعاب روایت کرده: ان فاطمة «علیها السلام» قالت لاسماء بنت عمیس اذا انامت فغسلینی انت و علی و لاتدخلی علی احداً. و مانند این روایت را ابونعیم در حلیة الاولیاء نقل کرده: ثم قال: فلما توفیت غسلها علی و اسماء. و در روضه الواعظین آمده است: فغسلها علی «علیه السلام» فی قمیصها و اعانته علی غسلها اسماء بنت عمیس (همان / ص ۱۱۶). [۱۵۰] اشاره به ساختن تابوت برای زهرا «علیها السلام»، تا بدن او نمایان نباشد، و لبخند رضایت زهرا «علیها السلام» از دیدن آن. (همان). [۱۵۱] نهج الحیاء / ص ۴۹. [۱۵۲] همان / ص ۲۳۲. [۱۵۳] نهج الحیاء / ص ۲۷۵. [۱۵۴] مسند فاطمه الزهرا «علیها السلام» / ص ۲۷۴. [۱۵۵] حجر / ۴۳، ۴۴. [۱۵۶] فاطمة الزهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۴۳۷. [۱۵۷] نجم / ۳۹. [۱۵۸] زلزال / ۸، ۷. [۱۵۹] مجرمین و جرم شناسی در عاشورا / مهدی نیلی پور / ص ۴۳ (نقل از حق و باطل / شهید مطهری). [۱۶۰] حق و باطل / شهید مطهری / ص ۱۰۹. [۱۶۱] نهج الحیاء / ص ۱۶۱، ۱۶۳. [۱۶۲] همان / ص ۱۶۶. [۱۶۳] نهج الحیاء / ص ۳۵. [۱۶۴] نهج الحیاء / ص ۲۲۳. [۱۶۵] بحار الانوار / ج ۷۵ / ص ۴۵۹. [۱۶۶] میزان الحکمة / ح ۱۱۱۰۶. [۱۶۷] نهج الحیاء / ص ۱۳۰. [۱۶۸] تعویذات جمع تعویذ - به معنای دعاهائی است که بر کاغذ می نویسند و برای دفع چشم بد و رفع بلا با خود حمل می کنند. (نقل از فرهنگ عمید). [۱۶۹] نهج الحیاء / ص ۱۶۷، ۱۶۸. [۱۷۰] نهج الحیاء / ص ۱۶۸. [۱۷۱] نهج الحیاء / ص ۱۶۷. [۱۷۲] صدیقه طاهره / عقیقی بخشایشی / ص ۱۴۲. [۱۷۳] نهج الحیاء / ص ۲۲. [۱۷۴] نهج الحیاء / ص ۳۲. [۱۷۵] نهج الحیاء / ص ۱۷۰. [۱۷۶] نهج الحیاء / ص ۱۷۰. [۱۷۷] نهج الحیاء / ص ۱۶۹. [۱۷۸] منتهی الامال / ص ۱۵۴. [۱۷۹] نهج الحیاء / ص ۱۶۹. [۱۸۰] نساء / ۹۵. [۱۸۱] چشمه در بستر / مسعود آقائی / ص ۱۰۴. [۱۸۲] صدیقه طاهره / عقیقی بخشایشی / ص ۱۳۷ - نهج الحیاء / ص ۲۲۵. **پله=۳

**عنوان=شاگرد پروری و تشکیل کلاسهای علمی و دینی در خانه **متن=یکی از مسائلی که بیانگر بخشی از علوم وافر زهرا «علیها السلام» است شاگردان و تربیت یافتگان و راویان حدیثی هستند که تحت تعلیم و تربیت آن حضرت بوده‌اند و این علاوه بر امتیاز بالای علمی است که از طریق وجود صحیفه فاطمیه «علیها السلام» که یکی از مراجع و مآخذ علمی حضرات ائمه طاهرین است قابل اثبات است. **پله=۳ **عنوان=سیاسی بودن همه اعضاء خانواده **متن=آگاهی به زمان و شناخت مردم و جریانات مختلف، شناخت حاکم و حکومت و مبارزه با حاکمین ستمگر، تلاش برای حکومت اسلامی داشتن از وظائف هر مسلمان آگاه و معتقد به قرآن و اهلیت علیهم السلام است. فاطمه زهرا «علیها السلام» و اعضاء خانواده او همگی در این موارد سرآمد زمان خود بودند مبارزات حضرت زهرا «علیها السلام» در ابعاد مختلف سیاسی در زمان پیامبر گرامی و پس از فوت آن بزرگوار، دفاع صددرد آن حضرت از غدیر و از خلافت امیرالمومنین «علیه السلام»، امتناع آن حضرت از بیعت با خلیفه، مبارزات حضرت فاطمه «علیها السلام»، علی «علیه السلام» و فرزندان آن حضرت با حاکمان زمانهای خودشان و تلاش برای اقامه قسط از واضحات تاریخی است. در سیره فاطمه زهرا «علیها السلام» و بویژه در خطبه حضرت، سیاسی بودن آن حضرت و حساسیت آن بزرگوار نسبت به حاکم و حکومت کاملاً روشن می گردد. (در متن خطبه دقت شود) **پله=۳ **عنوان=خانه فاطمه خانه‌ای ملکوتی و محل رفت و آمد فرشتگان **متن=خانه فاطمه «علیها السلام» قطعه‌ای از آسمان و بهشت بر زمین و او فرشته‌ای در قالب انسان بود و نه تنها او

بلکه علی علیه السلام، حسنین علیهم السلام و زینبین نیز اینچنین بودند به همین دلیل خانه او محل رفت و آمد ملائکه الله بود. جبرئیل، میکائیل، اسرافیل و دیگر فرشتگان خدمتکار فاطمه علیها السلام و گهواره جنبانان حسین علیه السلام، دائم در حال رفت و آمد بودند. در زیارت جامعه می خوانیم: **السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ الثُّبُورِ وَ مَوْضِعِ الرِّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ**. [سلام بر شما اهل بیت پیامبر که محل رسالت رسول و محل رفت و آمد فرشتگان هستید]. در این خصوص مباحث مفصل وجود دارد که می تواند اشارتی به مقامات بلند علمی و عملی فاطمه «علیها السلام» داشته باشد و لکن در این مختصر فقط به نقل یک روایت کفایت می کنیم. امام صادق «علیه السلام» می فرماید: "همانا فاطمه «علیها السلام» پس از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» هفتاد و پنج روز زندگانی داشت و در سوگ پدر اندوهی سخت بر او وارد می شد و جبرئیل پیوسته به حضورش می آمد و در عزای پدر او را سلامت باد می گفت و تسلی بخش خاطر غمین او می شد و او را از حال پدر و مقام و منزلتش آگاه می نمود و از آنچه که پس از او برای فرزندانش رخ خواهد داد با خبر می کرد و علی پیوسته اینها را می نوشت. پس این مصحف فاطمه «علیها السلام» می باشد* "زیرنویس = کوثر ولایت/ ح ۸۴. [۱۸۳] جلوه های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ ص ۹۸. [۱۸۴] نهج الحیاء/ ص ۱۶۷. [۱۸۵] نهج الحیاء/ ص ۱۸۴، ۲۰۲. [۱۸۶] نهج الحیاء/ ص ۱۴۵. [۱۸۷] نهج الحیاء/ ص ۱۴۷. [۱۸۸] قال علی «علیه السلام»: الدین الادب [دین یعنی ادب و قانون. [۱۸۹] منتهی الامال/ شیخ عباس قمی/ ص ۱۵۶. [۱۹۰] نهج الحیاء/ ح ۹۶/ ص ۱۶۹. [۱۹۱] نهج الحیاء/ ح ۹۶/ ص ۱۶۹. [۱۹۲] فاطمه زهرا «علیها السلام» شکوه عصمت/ محمود جویباری/ ص ۲۲۸. [۱۹۳] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۳۶ (نقل از بحار الانوار/ ج ۵۳). [۱۹۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۸۰. [۱۹۵] فرهنگ عاشورا/ جواد محدثی/ ص ۵۵. [۱۹۶] در طبقات ابن سعد آمده: ام ایمن و اسمها برکه مولاة رسول الله «صلی الله علیه و آله» و حاضنته کان رسول الله و رثها من ابیه و خسمه اجمال او ارک و قطعه غنم فاعتق رسول الله ام ایمن حین تزوج خدیجه. [ام ایمن اسمش برکه و آزاد شده رسول الله «صلی الله علیه و آله» است. او پرستار و عهده دار رسول «صلی الله علیه و آله» بود. در کودکی و آنگاه که پدر رسول الله «صلی الله علیه و آله» از دنیا رفت به همراه پنج شتر قوزک پهن و قطعه ای از گوسفند به رسول خدا «صلی الله علیه و آله» به ارث رسید و آن حضرت در هنگام ازدواج با خدیجه «علیها السلام» او را آزاد کرد.] (طبقات/ ج ۸/ ص ۲۲۳) و ابن اثیر جزری در أسد الغابه گوید: ام ایمن مولاة رسول الله «صلی الله علیه و آله» و حاضنته و هی حبشیه و اسلمت قدیماً اول الاسلام و هاجرت الی الحبشه ثم الی المدینه و بایعت النبی. [ام ایمن آزاد شده رسول خدا «صلی الله علیه و آله» و پرستار و نگهدار او بود، اهل حبشه و از اولین گروندگان به رسول «صلی الله علیه و آله» بود، او دو هجرت کرد یکی از مکه به حبشه و دیگری از مکه به مدینه، او با پیامبر خدا بیعت کرد.] واقدی همچون ابن سعد می گوید: ام ایمن کنیز عبدالله بن عبدالمطلب بود و به ارث به رسول «صلی الله علیه و آله» رسید و به قولی کنیز آمنه مادر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بود و رسول «صلی الله علیه و آله» هم او را آزاد کرد. و آنگاه که آمنه به رحمت خدا رفت سرپرستی و پرستاری رسول «صلی الله علیه و آله» با ام ایمن بود، از این رو رسول خدا «صلی الله علیه و آله» می فرمود: ام ایمن بعد امی. [۱۹۷] ابن سعد در طبقات می گوید: کانت ام ایمن تلتطف النبی «صلی الله علیه و آله» و تقوم علیه [ام ایمن با رسول خدا «صلی الله علیه و آله» بسیار با ملاحظت و مهربانی رفتار می کرد و همیشه به احترامش می ایستاد.] (ج ۸/ ص ۲۲۴). [۱۹۸] قال عبدالمطلب لام ایمن و کانت تحضن رسول الله «صلی الله علیه و آله»: بارکة لا تغلی عن ابنی فان اهل الکتاب یزعمون ان ابنی نبی هذه الامه (سفینه البحار/ ج ۲/ ص ۷۳۶) [عبدالمطلب در ایامی که ام ایمن سرپرستی و حضانت رسول خدا را برعهده داشت به او گفت: ای ام ایمن مبادا از فرزند من غفلت کنی چرا که اهل کتاب معتقدند که این همان پیامبر این امت است. از این رو ام ایمن بسیار مراقب و هشیار بود تا اهل کتاب و خصوصاً یهود، به پیامبر «صلی الله علیه و آله» آسیبی نرسانند. [۱۹۹] رجوع شود به پاورقی شماره ۱، فاعتق رسول الله ام ایمن حین تزوج خدیجه. [۲۰۰] رجوع شود به پاورقی شماره ۱، عبارت: أسد الغابه... واسلمت قدیماً اول الاسلام... [۲۰۱] در استیعاب آمده... هاجرت الهجرتین الی ارض حبشه و الی المدینه... [و البته یک هجرت دیگر هم داشت که آن از مدینه

به مکه، پس از شهادت زهرا «علیها السلام» و اعتراض به خلفا بود. [۲۰۲] قطب راوندی می‌گوید: و روی ان النبی «صلی الله علیه و آله» کانت عنده و دافع بمکه فلما اراد ان یهاجر اودعها ام‌ایمن و امر علیاً «علیه السلام» بردها علی اصحابها (فقه القرآن/ ج ۲/ ص ۶۱ - مستدرک الوسائل/ ج ۲/ ص ۵۰۴). [۲۰۳] او هم مادر شهید است و هم همسر شهید. ابن سعد در ادامه همان روایتی که در پاورقی شماره یک آورده شد می‌گوید: ...فاعتق رسول الله ام‌ایمن حین تزوج خدیجه بنت خویلد فتزوج عبید بن زید من بین الحارث بن الخزرج، ام‌ایمن فولدت له ایمن صحب النبی و قتل حنین شهیداً. [وقتی ام‌ایمن به ارث به رسول خدا «صلی الله علیه و آله» رسید رسول او را در هنگام ازدواج با خدیجه «علیها السلام» آزاد کرد و به عقد عبید خزرجی درآورد و از او فرزندی به دنیا آمد به نام ایمن که از اصحاب رسول «صلی الله علیه و آله» بوده و در جنگ حنین به شهادت رسید. (طبقات/ ج ۸/ ص ۲۲۳) (و صاحب اعیان شیعیه می‌گوید او عنان اسب رسول خدا «صلی الله علیه و آله» را در دست داشت و تا لحظه شهادت آن را رها نکرد. (ج ۲/ ص ۲۲۷) و نیز صاحب طبقات نقل می‌کند: خدیجه «علیها السلام» عبدی داشت به نام زید بن حارثه که او را به رسول صلی الله علیه و آله بخشید. رسول هم او را آزاد کرد و پس از نبوتش ام‌ایمن را به عقد او درآورد و از او فرزندی به نام اسامه متولد شد. و البته سخن درباره اسامه زیاد است و مورخین در مورد او به اختلاف سخن گفته‌اند و اگرچه صاحب اعیان الشیعیه از کارهای ناصواب او دفاع می‌کند و بالاخره او را در عداد اهل ولا به حساب می‌آورد، اما با همه اینها جای تأمل دارد. (ریاحین الشریعه/ ج ۲/ ص ۲۳۷) (و قال علی القاری فی شرح شفاللقاضی عیاض: ام‌ایمن الحبشیه مولاة رسول الله «صلی الله علیه و آله» و حاضنته و مرضعته و رثها من ابیه ثم اعتقها لما تزوج خدیجه و تزوجها عبید بن زید من بنی الحارث فولدت له ایمن و به کنیت ثم تزوجها بعد النبوة زید بن حارثه فولدت اسامه بن زید. (نقل از اعیان الشیعیه/ ج ۳/ ص ۵۵۵) و عن ربيع الشیعیه و اعلام الوری: ...اعتقها رسول الله و زوجها عبید الخزرجی بمکه فولدت له ایمن فمات زوجها فزوجها النبی من زید فولدت له اسامه اسود یشبهها فاسامه و ایمن اخوان لام. [۲۰۴] از معدود زنانی که نامش زینت بخش تاریخ جنگهای اسلام شده ام‌ایمن است. او در جبهه جنگ به مداوای مجروحان و آب دادن به مجاهدان می‌پرداخت. (الاصابد/ ج ۴/ ص ۴۳۳) (صاحب طبقات/ ج ۸/ ص ۲۲۵) (از قول واقدی می‌نویسد: و قد حضرت ام‌ایمن احداً و کانت تسقی الماء و تداوی الجرحی و شهدت خیر مع رسول الله صلی الله علیه و آله) [ام‌ایمن در احد حاضر بود و به لشگریان آب می‌داد و مجروحان را مداوا می‌کرد و همچنین در خیبر طر با رسول «صلی الله علیه و آله» بود. و نیز واقدی می‌نویسد: آنگاه که شایعه شهادت پیامبر «صلی الله علیه و آله» توسط مشرکین منتشر شد، مردم جبهه را رها کردند و برخی به مدینه بازگشتند. نخستین کسی که این خبر را به مدینه آورد، سعد بن عثمان و سپس مروان بود. آن دو وقتی به خانه‌های خود رفتند همسران آنان پرسیدند: آیا از رکاب رسول خدا «صلی الله علیه و آله» فرار کرده‌اید؟ اوس بن قیظی به همراه تنی چند از بنی حارثه نیز از جبهه احد فرار کرده خود را به شقره رسانیدند. ام‌ایمن با دیدن آنان خاک به چهره‌شان پاشید و برای برخی از آنان دوک آورد و گفت: شمشیرت را بده، نخ بریس! آنگاه به همراه بعضی از زنان عازم جبهه احد شد. (المقاضی/ ج ۱/ ص ۲۷۷). [۲۰۵] او خود از پیامبر «صلی الله علیه و آله» روایتی را نقل می‌کند و تعدادی از صحابه نیز از قول او از پیامبر حدیث کرده‌اند، از جمله انس بن مالک و جیش بن عبدالله الضعانی و ابوزید المدنی (اعلام النساء/ ص ۲۵۲) (و در معجم رجال الحدیث (ج ۲۲/ ص ۱۷۴) (درباره ام‌ایمن می‌نویسد: عدها البرقی ممن روی عن رسول الله من النساء [برقی، او را از جمله کسانی که از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» روایت می‌کنند، شمرده است. از جمله روایت مفصلی است که ام‌ایمن برای زینب «علیها السلام» نقل می‌کند. (ریاحین الشریعه/ ج ۳/ ص ۶۴ - بحار/ ج ۴۵/ ص ۱۸۰). [۲۰۶] در طبقات (ج ۸/ ص ۲۲۴) (و نیز الاصابه (ج ۴/ ص ۴۱۶) (نقل شده که پیامبر «صلی الله علیه و آله» فرمود: من سره ان یتزوج امرأة من اهل الجنة فیتزوج ام‌ایمن فتزوجها زید بن حارثه فولدت له اسامه بن زید. [هر که می‌خواهد خوشحال شود به تزویج زنی از اهل بهشت با ام‌ایمن ازدواج کند. زید بن حارثه چون این بشنید او را تزویج کرد و اسامه از او متولد شد. خود او هم در جریان فدک آنگاه که به‌عنوان شاهد صدیقه کبری علیها السلام حاضر شد، قبل از شهادت دادن از عمر و ابوبکر همین اهل بهشت

بودن خود را اقرار گرفت و آن دو هم اقرار کردند که از رسول خدا «صلی الله علیه وآله» این کلام را شنیده‌اند. روی الجوهری فی کتاب السقیفه بسنده ان فاطمه انت ابابکر فقالت: رسول الله صلی الله علیه وآله اعطانی فدک فقال لها هل لك علی هذا بینة فجاءت بعلی فشهد لها ثم جاءت ام ایمن فقالت: السمتا تشهدان - ابابکر و عمر - انی من اهل الجنة؟ قال بلی فقالت: فاما اشهد ان رسول الله صلی الله علیه وآله اعطاها فدک فقال ابوبکر: فرجل آخر و امرأة اخرى تستحقی بها القضية. (نقل از اعیان الشیعه) و در نقلی دیگر آمده که عمر گفت: شهادت ام ایمن ارزشی ندارد چرا که او زنی عجمیه است!! و نکته اینجاست که نگفت او دروغ می گوید، چون هیچ کس غیر از سخن راست از او نشنیده بود. این بود که عمر مجبور شد بگوید او عجمی است، پس شهادتش ارزشی ندارد!! و زهرا «علیها السلام» هم پس از رد شدن شهادت ام ایمن از جانب ابوبکر و عمر، خطاب به آندو فرمود: ألم تسمعا طر من ابی رسول الله صلی الله علیه وآله» یقول: اسماء بنت عمیس و ام ایمن من اهل الجنة؟ قال: بلی [مگر شما از پدرم رسول خدا «صلی الله علیه وآله» نشنیده‌اید که فرمود: اسماء و ام ایمن از اهل بهشتند؟] و آن دو گفتند آری شنیده‌ایم. (العلوم/ ج ۱۱/ ص ۲۹۸) (از امام باقر «علیه السلام» روایت شده که حضرت فرمود: فانی اشهد انها من اهل الجنة.. [۲۰۷] ام ایمن شبی تا به صبح می گریست. همسایگان به رسول «صلی الله علیه وآله» خبر دادند و حضرت او را خواست و از او علت را جویا شد، گفت: خواب بدی دیدم و از گفتن خواب عذر می آوردم، تا رسول «صلی الله علیه وآله» به او مژده داد که تعبیر خوابت نه آنگونه است که پنداشتی، پس آنگاه خواب خود را بازگو کرد و گفت: در خواب دیدم که پاره‌ای از اعضای شما در خانه من افتاده. رسول «صلی الله علیه وآله» فرمود: چه خواب نیکویی! آسوده باش ای ام ایمن، همانا از فاطمه علیها السلام» پسری به نام حسین متولد می شود که حضانت و پرستاری او با تو خواهد بود و این بود که تا حسین علیه السلام» متولد شد، ام ایمن قنذاقه او را نزد رسول «صلی الله علیه وآله» آورد. حضرت فرمود: مرحبا به حامل و محمول. و آنگاه افزود: این تأویل همان خواب توست (امالی صدوق/ مجلس ۱۹ به نقل از امام صادق «علیه السلام» - اعیان الشیعه/ ج ۳/ ص ۵۰۰) و نیز آنگاه که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» از دنیا رفت بسیار می گریست، وقتی علت را از او پرسیدند، گفت: چرا نگریم با اینکه با رفتن رسول الله صلی الله علیه وآله»، وحی از ما قطع شد. و لما قبض النبی صلی الله علیه وآله» بکت ام ایمن فقیل لها ما یبکیک؟ قالت: ابکی علی خیر السماء (طبقات/ ج ۸/ ص ۲۲۶) (و باز در همانجا آمده: ان ام ایمن بکت حین مات النبی صلی الله علیه وآله» فقیل لها اتبکین؟ فقالت: ای واللّه لقد علمت ان رسول الله صلی الله علیه وآله» سیموت و لکنی انما ابکی علی الوحی اذا انقطع عنا من السماء. این جواب علاوه بر این که علاقه او را به رسول «صلی الله علیه وآله» می‌رساند، نشان دهنده فضل و فهم بالای او هم هست. [۲۰۸] کان رسول الله «صلی الله علیه وآله» یقول لام ایمن: یا أمیة و کان اذا نظر الیها قال: هذه بقیة اهل بیتی. (طبقات/ ج ۸/ ص ۲۲۳) [رسول خدا «صلی الله علیه وآله» همیشه ام ایمن را بعنوان مادر صدا می کرد و هر گاه به او نظر می کرد و او را می دید می فرمود: این بقیه اهل بیت من است.]. [۲۰۹] لما توفیت آمنه ام النبی «صلی الله علیه وآله» قال ام ایمن امی بعد امی و کان یکرّمها و یزورها (اعیان الشیعه/ ج ۳/ ص ۵۵۵) [آنگاه که آمنه وفات کرد رسول خدا «صلی الله علیه وآله» ام ایمن را مادر خود می خواند و همیشه اکرامش می کرد و به دیدارش می رفت.]. [۲۱۰] از جمله می توان به سه مورد زیر اشاره کرد: الف - شیخ طوسی در امالی روایت می کند که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» شصت و سه درهم صدق فاطمه علیها السلام» را سه قسمت نمودند. قسمتی را به ام ایمن داد برای تهیه اثاث منزل و قسمتی را به اسماء بنت عمیس برای عطر و قسمتی را به ام سلمه برای طعام. (بحار/ ج ۴۳/ ص ۱۳۱) ب - از عقد علی و زهرا علیهما السلام مدتی می گذشت. اما علی «علیه السلام» از شدت حیا نمی توانست از رسول صلی الله علیه وآله» بخواهد که زهرا «علیها السلام» را به منزل خود ببرد، تا این که ام ایمن واسطه شد و این سکوت را شکست و با تلاش خود، هرچه زودتر زهرا «علیها السلام» را به خانه علی «علیه السلام» فرستاد. (بحار/ ج ۳/ ص ۱۳۱) ج - ام ایمن تا آنجا که می توانست از بچه‌های زهرا «علیها السلام» پرستاری می کرد. [۲۱۱] در طبقات والاصابة (ج ۴/ ص ۴۱۵) (و بحار/ ج ۴۳/ ص ۲۸) (و دیگر کتب فریقین نقل شده که چون زهرا «علیها السلام» از دنیا رفت، ام ایمن نتوانست جای خالی او را تحمل کند. لذا از

مدینه به جانب مکه بیرون آمد در حالی که (به روایت ابن سعد) روزه بود. در آن هوای گرم عطش به او فشار آورد. به حدی که بیم هلاکتش می‌رفت. به روایت ابن شهر آشوب آنگاه که بر جان خود بترسید چشمها را به آسمان دوخت و عرضه داشت: ای خدا مرا تشنه می‌خواهی با اینکه خادمه فاطمه «علیها السلام» هستم؟ در این هنگام دلو آبی از آسمان نازل شد. ام‌ایمن آن را گرفت و آشامید. و به روایت ابن سعد بعد از آن دیگر هرگز تشنه نشد، با اینکه در روزهای گرم روزه می‌گرفت، و این کرامت، علو مقام او را در نزد خدای سبحان می‌رساند، هنیئاً لها و رزقنا الله منها. و باز در فضیلت او همین بس که در خصائص فاطمیه نام سیزده زن آمده که در زمان ظهور امام زمان «علیه السلام» برمی‌گردند و در خدمت آن حضرت و مجروحان لشکرش خواهند بود. و از جمله ایشان ام‌ایمن است. (نقل از ریاحین الشریعه/ ج ۲/ ص ۳۳۱). [۲۱۲] لما ذهبوا بامیر المؤمنین «علیه السلام» الی ابی بکر للبیعة اقبلت ام‌ایمن حاضنة رسول الله «صلی الله علیه وآله» فقالت یا ابابکر ما ابدیتم حسدکم و نفاقکم فامر بها عمر فاخرجت من المسجد و قال ما لنا و للنساء (سفینة البحار/ ج ۲/ ص ۷۳۶) [هنگامی که امیر المؤمنین «علیه السلام» را برای بیعت با ابوبکر بردند، ام‌ایمن، پرستار رسول الله به مسجد طرقت و به ابوبکر گفت: چه زود حسد و نفاق خود را آشکار کردید! عمر رو به او کرد و گفت: ما را با زنان کاری نیست و دستور داد او را از مسجد بیرون کردند.]. [۲۱۳] فلما مات رسول الله «صلی الله علیه وآله» ادعت فاطمه «علیها السلام» انه كان ينحلها فداكاً، فقال ابوبکر: انت اعز الناس علی فقراً و احبهم الی غنالكنی لاعرف صحه قولك: فلا يجوز ان احکم لك، فشهدت لها ام‌ایمن و امیر المؤمنین فطلب منها ابوبکر الشاهد يجوز قبول شهادته فی الشرع... (ابن حجر و بلاذری و ابن ابی الحدید و ابن تیمیة و فخر رازی و... همه همین گونه نقل کرده‌اند با این تفاوت که به جای جمله امیر المومنین در کلام فخر رازی، مولی لرسول الله ذکر شده) [هنگامی که رسول خدا «صلی الله علیه وآله» از دنیا رفت فاطمه «علیها السلام» ادعا کرد که پیغمبر فدک را به او بخشیده، ابوبکر به او گفت: ای فاطمه علیها السلام» تو چه در فقر و چه در ثروت، در هر حال نزد من عزیز و محبوب هستی! اما من به درستی گفتار تو تردید دارم و نمی‌توانم به نفع تو حکم کنم. و سپس ام‌ایمن و یکی از نزدیکان رسول خدا «صلی الله علیه وآله» به نفع فاطمه علیها السلام» گواهی دادند، ولی ابوبکر شهادت آن دو را نپذیرفت و گفت باید شهودی بیاوری که شهادتشان پذیرفته باشد!] (الصواعق المحرقة/ ص ۲۱ - شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید/ ج ۱۶/ ص ۲۱۴ - فتوح البلدان بلاذری/ ص ۴۶ - الشافی/ ص ۴۰۸ - احتجاج طبرسی/ ص ۵۸ - کتاب سلیم بن قیس - بحار/ ج ۲۸/ ص ۳۰۲ و بسیاری مدارک دیگر. [۲۱۴] لما نعی الی فاطمه «علیها السلام» نفسها ارسلت الی ام‌ایمن و كانت اوثق نساءها عندها وفي نفسها فقالت: یا ام‌ایمن ان نفسی نعی الی فادعی لی علیاً فدعت لها (بحار/ ج ۴۳/ ص ۲۰۴) [آنگاه که فاطمه علیها السلام» در واپسین لحظات عمر خود بود، ام‌ایمن را که مورد وثوق بیشتر و نزدیکترین زنان نزد او بود، خواست و به او گفت: علی علیه السلام» را نزد من بخوان و او هم اجابت کرد.]. و نیز در بحار (ج ۴۳/ ص ۱۸۱) نقل شده که زهرا «علیها السلام» در بستر بیماری، ام‌ایمن و اسماء بنت عمیس و علی «علیه السلام» را خواست و در حضور آنها وصیت خود را به علی «علیه السلام» گفت. از این اخبار جلالت قدر ام‌ایمن دانسته می‌شود. [۲۱۵] از امام صادق «علیه السلام» نقل شده که حضرت زهرا «علیها السلام» در لحظات آخر زندگی خود خطاب به علی «علیه السلام» گفت: طر اذا توفیت لاتعلم احداً الام سلمه و ام‌ایمن و فضه و من الرجال، ابنی و العباس و سلمان و عماراً و المقداد و اباذر و حذیفه و لاتدنی الی لایلا و لاتعلم قبری احداً. [علی جان وقتی وفات کردم هیچ کس را خبر نکن، مگر ام سلمه و ام‌ایمن و فضه را و از مردان دو فرزندم حسن و حسین علیهم السلام و عباس و سلمان و عمار و مقداد و اباذر و حذیفه را. مرا دفن مکن مگر در شب و قبر مرا به هیچ کس اطلاع مده تا مخفی بماند.]. (دلائل الامامة/ طبری/ ص ۴۴ - بحار/ ج ۷۸/ ص ۲۱۰ - بیت الاحزان/ ص ۱۷۶). [۲۱۶] خرجت ام‌ایمن الی مکه لما توفیت فاطمه «علیها السلام» و قالت: لاری المدینة بعدها (بحار/ ج ۴۲/ ص ۴۶) [وقتی که زهرا «علیها السلام» از دنیا رفت، ام‌ایمن از مدینه به مکه هجرت کرد و گفت: نمی‌توانم مدینه را از زهرا «علیها السلام» خالی ببینم.]. و چگونه در مدینه طاقت بیاورد، در حالی که آنگونه با زهرا «علیها السلام» رفتار کردند و علی «علیه السلام» وصی پیامبر «صلی الله علیه وآله» و همسر زهرا «علیها

السلام» را خانه‌نشین کردند. از اینها گذشته با اختناقی که از جانب خلفا حاکم شده بود، امکان هیچگونه تحرک سیاسی نبود. از این رو ام‌ایمن بهتر دید از مدینه خارج شود و در مکه پایگاه تبلیغاتی و ام‌القرای اسلام جای گیرد و بدین وسیله پیام مظلومیت علی «علیه السلام» و زهرا «علیها السلام» را به گوش همگان برساند، شاید گوش شنوا و همتی بیدار، یافت شود... او آنقدر در فراق یار و مظلومیت او سوخت که بیش از چند صباحی دوام نیاورد* زیرنویس= در وفات ام‌ایمن اختلاف شده. واقدی و ابن حیان و حاکم و ابن حجر می‌گویند: او پس از مرگ عمر و در ابتدای خلافت عثمان در گذشت. اما بخاری می‌گوید: توفیت ام‌ایمن بعد النبی «صلی الله علیه و آله» بخرمسه اشهر [ام‌ایمن پس از رسول خدا «صلی الله علیه و آله» پنج ماه بیشتر زنده نبود]. (اعلام النساء المؤمنات / ص ۲۵۲ - اعیان الشیعه / ج ۳ / ص ۵۵۵). [۲۱۷] آداب تعلیم و تعلم در اسلام / سید محمد باقر حجتی / ترجمه منیة المرید / ص ۹۳. [۲۱۸] آداب تعلیم و تعلم در اسلام / سید محمد باقر حجتی / ترجمه منیة المرید / ص ۹۴. [۲۱۹] فاطمه زهرا «علیها السلام»، شادمانی دل پیامبر / ص ۴۰۰. [۲۲۰] فرهنگ عاشورا / محدثی / ص ۵۸. [۲۲۱] فرهنگ عاشورا / ص ۵۹. [۲۲۲] بحار الانوار / ج ۴۳ / ص ۴. [۲۲۳] جایگاه زن در اندیشه امام خمینی رحمه الله / ص ۱۸. [۲۲۴] صراط اندیشه / مهدی نیلی پور / ص ۱۵ (نقل از کتاب انسان در قرآن). [۲۲۵] برای آشنایی بیشتر به کتاب حلیة المتقین و زندگی چهارده معصوم مراجعه کنید. [۲۲۶] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۹۰۲. [۲۲۷] نهج الحیة / ح ۱۸۴. [۲۲۸] نهج الحیة / ح ۱۸۴. [۲۲۹] نهج الحیة / ح ۱۸۵. [۲۳۰] نهج الحیة / ح ۱۸۷. [۲۳۱] نهج الحیة / ح ۱۸۸. [۲۳۲] نهج الحیة / ح ۱۹۱. [۲۳۳] تاریخ مدینه / سمهودی / ج ۲ / ص ۱۵۲. [۲۳۴] اوقیه واحد پول است و هر اوقیه چهل درهم است.. [۲۳۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» از ولادت تا شهادت / کاظم قزوینی / ص ۶۲۲. [۲۳۶] فاطمه زهرا «علیها السلام»، شادمانی دل پیامبر / احمد رحمانی همدانی / ص ۱۵۸. [۲۳۷] حشر / ۹. [۲۳۸] انسان / ۸. [۲۳۹] نهج الحیة / ص ۳۰۶. [۲۴۰] نهج الحیة / ص ۱۹. [۲۴۱] کوثر ولایت / ص ۶۰. [۲۴۲] نهج الحیة / ص ۱۰۲. [۲۴۳] کوثر ولایت / ص ۶۹. [۲۴۴] فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی / ص ۲۲۷. [۲۴۵] حضرت زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام / ابراهیم امینی / ص ۸۴، ۸۱. [۲۴۶] حضرت زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام / ابراهیم امینی / ص ۳۹. [۲۴۷] مریم / ۳۱. [۲۴۸] هود / ۵۳. [۲۴۹] هود / ۴۸. [۲۵۰] انعام / ۱۵۵. [۲۵۱] آل عمران / ۹۶. [۲۵۲] ق / ۹. [۲۵۳] دخان / ۳. [۲۵۴] البرکات / مولانا تبریزی. [۲۵۵] بحار الانوار / ج ۱ / ص ۱۸۴. [۲۵۶] میزان الحکمة / ج ۱ / ح ۱۷۰۲ / ص ۱۸۴. [۲۵۷] میزان الحکمة / ج ۱ / ح ۱۷۰۵ / ص ۲۵۷. [۲۵۸] البرکات / مولانا تبریزی. [۲۵۹] بیت‌الاحزان / ص ۴۰. [۲۶۰] کوثر ولایت / ص ۳۱. [۲۶۱] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۳۷۰. [۲۶۲] صحیفه الزهراء «علیها السلام» / جواد القیومی الاصفهانی / ص ۶۲. [۲۶۳] ادعیه فاطمیه، دعاهاى روزانه حضرت فاطمه «علیها السلام» / ص ۱۸، ۱۶ (نقل از بحار / ج ۹۰ / ص ۳۳۸). [۲۶۴] همان / ص ۲۰. [۲۶۵] همان / ص ۲۸. [۲۶۶] ادعیه فاطمیه، دعاهاى روزانه حضرت فاطمه «علیها السلام» / ص ۳۰ (نقل از بحار / ج ۸۶ / ص ۱۴). [۲۶۷] وجدان کاری / سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع / ص ۱۱۵. [۲۶۸] سنن النبی / علامه طباطبائی / ص ۲۹۶. [۲۶۹] نهج الحیة / ص ۵۵. [۲۷۰] نهج الحیة / ص ۵۵. [۲۷۱] به بحث مشاوره در زندگی حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه کنید.. [۲۷۲] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام» / محمد قاسم نصیرپور / ص ۵۴. [۲۷۳] در این زمینه به بحث فعالیت‌های سیاسی حضرت زهرا «علیها السلام» مراجعه شود.. [۲۷۴] فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی / ص ۲۵۶. [۲۷۵] صدیقه طاهره بانوی بزرگ اسلام / ص ۱۳۳. [۲۷۶] فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی / احمد رحمانی همدانی / ص ۱۱۰. [۲۷۷] بحار / ج ۸ / ص ۱۲۰. [۲۷۸] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ح ۲۲ / ص ۲۳. [۲۷۹] ترجمه بیت‌الاحزان / ص ۲۲۵. [۲۸۰] رنجها و فریادهای فاطمه «علیها السلام» / ص ۲۲۴. [۲۸۱] بحار الانوار / ج ۴۳ / ح ۴۸ / ص ۵۱. [۲۸۲] نهج الحیة / ج ۱۳۰ / ص ۲۲۲. [۲۸۳] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ص ۶۰. [۲۸۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۴۷۶. [۲۸۵] خصائص فاطمه زهرا «علیها السلام» / ص ۱۷۷. [۲۸۶] نهج الحیة / ح ۴۸. [۲۸۷] بقره / ۱۵۵. [۲۸۸] نهج الحیة / ح ۶۴ / ص ۱۳۶. [۲۸۹] نهج الحیة / ح ۱۸۶ / ص ۲۲۹. [۲۹۰] نهج الحیة / ح ۱۸۴ / ص ۲۹۷. [۲۹۱] نهج الحیة / ح ۸۹، ۹۰ / ص ۱۶۲. [۲۹۲] انفال / ۴۱.

[۲۹۳] نهج‌الحیاء/ ح ۱۴۷/ ص ۲۴۴. [۲۹۴] ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۴۳، ۱۴۲. [۲۹۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام/ ابراهیم امینی/ ص ۹۸. [۲۹۶] آل عمران/ ۹۲. [۲۹۷] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۳۸. [۲۹۸] فضائل الزهرا «علیها السلام»/ سید محمد تقی مقدم/ ص ۱۲۷ - فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۰۰. [۲۹۹] بحار/ ج ۲۵/ ص ۸۰. [۳۰۰] بحارالانوار/ ج ۸ / ص ۱۰۴. [۳۰۱] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۴۰. [۳۰۲] همان/ ص ۳. [۳۰۳] چشمه در بستر/ ص ۴۳ (نقل از احتجاج طبرسی و بحارالانوار/ ج ۵۲/ ص ۸۶). [۳۰۴] چشمه در بستر/ ص ۶۵. [۳۰۵] چشمه در بستر/ ص ۶۶. [۳۰۶] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ عذرا انصاری/ ص ۴۴. [۳۰۷] فاطمة الزهراء «علیها السلام» المرءة النموذجية فی الاسلام/ الشيخ ابراهیم الامینی/ ترجمه علی الجمال الحسینی/ ص ۷۱. [۳۰۸] فاطمة الزهراء «علیها السلام» المرءة النموذجية فی الاسلام/ الشيخ ابراهیم الامینی/ ترجمه علی الجمال الحسینی/ ص ۷۲. [۳۰۹] ۲ - فاطمة الزهراء «علیها السلام» المرءة النموذجية فی الاسلام/ الشيخ ابراهیم الامینی/ ترجمه علی الجمال الحسینی/ ص ۷۱. [۳۱۰] قال امیر المؤمنین «علیه السلام» اعتلّ الحسین «علیه السلام» فأحتملته فاطمة «علیها السلام» فأتت التبی «صلی الله علیه وآله»، فقالت: یا رسول الله ادع الله لابنک ان یشفیة، انّ الله هو الذی وهبه لک و هو قادر علی ان یشفیة. مسند فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ ص ۳۵۲. [۳۱۱] نهج‌الحیاء/ ح ۹۳/ ص ۱۶۶. [۳۱۲] مسند زهرا «علیها السلام»/ ح ۲۱۳. [۳۱۳] مسند فاطمه زهرا «علیها السلام»/ ص ۳۴۳، ۳۴۲. [۳۱۴] بحارالانوار/ ج ۱۰۴/ ص ۹۵. [۳۱۵] و روی ان رسول الله کان یوما مع جماعه من اصحابه مارا فی بعض الطريق و اذا هم بصیبان یلعبون فی ذلک الطريق فجلس النبی «صلی الله علیه وآله» عند صبی منهم و جعل یقبل ما بین عینیة و یلاطفه ثم اقعده علی حجره و کان یکثر تقبیلہ فسئل عن عله ذلک فقال «صلی الله علیه وآله» انی رأیت هذا الصبی یوما یلعب مع الحسین و رأیته یرفع التراب من تحت قدمیه و یمسح به وجهه و عینیة فانا احبه لوجه لولدی الحسین و لقد اخبرنی جبرئیل انه یكون من انصاره فی وقعه کربلا - بحارالانوار/ ج ۴۴/ ص ۲۴۱. [۳۱۶] مفاتیح الجنان/ زیارت مطلقه امام حسین علیه السلام»/ ص ۷۸۳. [۳۱۷] بحارالانوار/ ج ۴۳/ ص ۲۴۰. [۳۱۸] همان. [۳۱۹] بحارالانوار/ ج ۴۳/ ح ۶۳/ ص ۷۶. [۳۲۰] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ ص ۳۷. [۳۲۱] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ عذرا انصاری/ ص ۳۷. [۳۲۲] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ ص ۴۵. [۳۲۳] نهج‌الحیاء/ ح ۲۰۱. [۳۲۴] نهج‌الحیاء/ ح ۷۷/ ص ۱۴۹. [۳۲۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۲۹. [۳۲۶] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۳۳. [۳۲۷] احزاب/ ۴۱. [۳۲۸] فرهنگ عاشورا/ جواد محدثی/ ص ۱۱۲. [۳۲۹] کوثر ولایت/ ح ۸۲/ ص ۴۸. [۳۳۰] کوثر ولایت/ ح ۷۵/ ص ۴۵. [۳۳۱] کوثر ولایت/ ص ۴۶، ۴۵. [۳۳۲] صدیقه زهرا «علیها السلام»/ عقیقی بخشایشی/ ص ۲۶۲. [۳۳۳] نهج‌الحیاء/ ح ۹۵/ ص ۱۶۸. [۳۳۴] نهج‌الحیاء/ ح ۹۲/ ص ۱۶۵. [۳۳۵] نهج‌الحیاء/ ح ۹۳/ ص ۱۶۶. [۳۳۶] رنجها و فریادهای فاطمه «علیها السلام»/ ص ۶۳. [۳۳۷] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۲/ ص ۲۹۶. [۳۳۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۳/ ص ۲۹۷. [۳۳۹] نهج‌الحیاء/ ح ۳/ ص ۲۲. [۳۴۰] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۷/ ص ۳۰۰. [۳۴۱] فاطمة الزهراء «علیها السلام»، بهجة قلب المصطفى/ احمد الرحمانی الهمدانی/ ص ۲۸۷. [۳۴۲] نهج‌الحیاء، فرهنگ سخنان فاطمه «علیها السلام»/ ص ۲۶. [۳۴۳] نهج‌الحیاء، فرهنگ سخنان فاطمه علیها السلام»/ ص ۱۸۴. [۳۴۴] عوالم العلوم، فاطمة الزهرا «علیها السلام»/ ص ۱۲۸. [۳۴۵] مسند فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ ص ۲۶۲ - و فی خبر عن جابر بن عبد الله أنه افتخر علی فاطمة بفضائلهما، فاخبر جبرئیل النبی صلی الله علیه وآله» أنّهما قد اطالا الخصومة فی محبتک فاحکم بینهما، فدخل و قصّ علیهما مقالتهما ثم أقبل علی فاطمة و قال: لک حلاوة الولد، و له عزّ الرجال، و هو أحبّ إلّی منک. فقالت فاطمة «علیها السلام»: «والذی اصطفاک و اجتباک و هدی بک الأئمة لانزلت مقرّة له ما عشت.. [۳۴۶] زممل/ ۲۰. [۳۴۷] نهج‌الحیاء/ ح ۱۶۳/ ص ۲۷۰. [۳۴۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۶۴/ ص ۲۷۱. [۳۴۹] بحارالانوار/ ج ۴۳/ ص ۱۷۹. [۳۵۰] خطبه زهرا «علیها السلام» در مسجد مدینه/ علل الشرائع/ ص ۲۴۸. کتاب الله الناطق و القرآن الصادق و النور الساطع و الضیاء اللامع، بینة بصائر، منکشفه سرائر، منجلیة ظواهر، مغتبطه به اشیاعه، قائد الی الرضوان اتباعه، مؤدّ الی النجاة استماعه، به تنال حجج الله المنوره و عزائم المفسره و محارمه المخدره و بیناته

الجالیه و براهینه الکافیة و فضائله المندوبة و رخصه الموهوبة و شرائعه المكتوبة.. [۳۵۱] قصص / ۶۸. [۳۵۲] حج / ۴۶. [۳۵۳] محمد / ۸. [۳۵۴] نور / ۶۳. [۳۵۵] آل عمران / ۱۰۱. [۳۵۶] فاطر / ۲۸. [۳۵۷] توبه / ۴۹. [۳۵۸] توبه / ۱۲۸. [۳۵۹] توبه / ۴۹. [۳۶۰] آل عمران / ۸۵. [۳۶۱] مائده / ۵. [۳۶۲] نحل / ۱۶. [۳۶۳] مریم / ۶. [۳۶۴] انفال / ۷۵. [۳۶۵] نساء / ۱۱. [۳۶۶] بقره / ۱۸. [۳۶۷] انعام / ۶۷. [۳۶۸] آل عمران / ۱۴۴. [۳۶۹] توبه / ۱۳. [۳۷۰] ابراهیم / ۸. [۳۷۱] شعراء / ۲۲۷. [۳۷۲] مریم / ۶. [۳۷۳] یوسف / ۱۸. [۳۷۴] غافر / ۷۸. [۳۷۵] مائده / ۸۰. [۳۷۶] اعراف / ۹۶. [۳۷۷] زمر / ۵۱. [۳۷۸] رعد / ۵. [۳۷۹] حج / ۱۳. [۳۸۰] کهف / ۵۰. [۳۸۱] کهف / ۱۰۴. [۳۸۲] بقره / ۱۲. [۳۸۳] یونس / ۳۵. [۳۸۴] هود / ۲۸. [۳۸۵] محمد / ۲۴. [۳۸۶] مطفین / ۱۴. [۳۸۷] زخرف / ۸۹. [۳۸۸] زمر / ۳۷. [۳۸۹] اعراف / ۳۱. [۳۹۰] فصلت / ۴۴. [۳۹۱] آل عمران / ۹۷. [۳۹۲] ق / ۳۸. [۳۹۳] انبیاء / ۸. [۳۹۴] بقره / ۲۸۶. [۳۹۵] انبیاء / ۲۲. [۳۹۶] زخرف / ۱۳. [۳۹۷] ص / ۲۶. [۳۹۸] آل عمران / ۱۴۴. [۳۹۹] آل عمران / ۱۴۴. [۴۰۰] قصص / ۳۰. [۴۰۱] کهف / ۴۶. [۴۰۲] قصص / ۲۶. [۴۰۳] بقره / ۲۶۱. [۴۰۴] ترجمه بیت الاحزان / ص ۴۴. [۴۰۵] توبه / ۴۹. [۴۰۶] آل عمران / ۸۵. [۴۰۷] مائده / ۵۰. [۴۰۸] انفال / ۷۵. [۴۰۹] نمل / ۱۶. [۴۱۰] مریم / ۶. [۴۱۱] نساء / ۱۱. [۴۱۲] بقره / ۱۸۰. [۴۱۳] نهج الحیاة / ص ۱۰۶. [۴۱۴] نهج الحیاة / ص ۱۰۶. [۴۱۵] صف / ۱۴. [۴۱۶] توبه / ۱۲۳. [۴۱۷] صف / ۱۱، ۱۰. [۴۱۸] نور / ۶۳. [۴۱۹] نهج الحیاة / ح ۳۴. [۴۲۰] فاطمه الزهرا «علیها السلام»، بهجة قلب المصطفی / ص ۴۸۴. [۴۲۱] به کتاب اندیشه آینه‌ای زلال، موضوع تفکر نوشته مهدی نیلی پور مراجعه شود.. [۴۲۲] نهج الحیاة / خطبه مدینه / ص ۱۰۴. [۴۲۳] نهج الحیاة / ص ۳۸. [۴۲۴] نهج الحیاة / خطبه مدینه / ص ۱۰۴. [۴۲۵] نهج الحیاة / ح ۸ و ۱۶۷ / ص ۲۷۸. [۴۲۶] نهج الحیاة / ح ۱۹۱ / ص ۳۰۲. [۴۲۷] نهج الحیاة / ص ۷۱. [۴۲۸] نهج الحیاة / ص ۷۱. [۴۲۹] نهج الحیاة / ص ۷۱. [۴۳۰] نهج الحیاة / خطبه حضرت در مدینه / ص ۱۰۴. [۴۳۱] نهج الحیاة / ح ۱۷۳ / ص ۲۸۴. [۴۳۲] اعراف / ۷۳، ۷۷ و سوره الشمس. [۴۳۳] نهج الحیاة / ح ۱۷۰ / ص ۱۴۲. [۴۳۴] همان / ح ۶۷ / ص ۱۴۱. [۴۳۵] رنجها و فریادهای فاطمه «علیها السلام» / شیخ عباس قمی / ص ۲۲۵. [۴۳۶] نهج الحیاة / ص ۳۵. [۴۳۷] نهج الحیاة / ص ۲۲۴. [۴۳۸] احزاب / ۵۳. [۴۳۹] بقره / ۱۰۴. [۴۴۰] حجرات / ۲. [۴۴۱] حجرات / ۴. [۴۴۲] نور / ۶۳. [۴۴۳] عوالم العلوم والمعارف والاحوال / شیخ عبدالله البحرانی الاصفهانی / ص ۷۴. [۴۴۴] مائده / ۳۵. [۴۴۵] بحار / ج ۵۷ / ص ۱۳۸. [۴۴۶] بحار / ج ۷۷ / ص ۲۹۱ - نهج البلاغه / خطبه الوسائل. [۴۴۷] غرر الحکم. [۴۴۸] غرر الحکم. [۴۴۹] همان. [۴۵۰] همان. [۴۵۱] بحار الانوار / ج ۷۰ / ص ۲۷۱. [۴۵۲] بحار / ج ۳۶ / ص ۳۰۱. [۴۵۳] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ح ۹۱ / ص ۵۳. [۴۵۴] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ح ۹۲ / ص ۵۳. [۴۵۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۳۶۱. [۴۵۶] عوالم العلوم و المعارف والاحوال / شیخ عبدالله البحرانی الاصفهانی / ص ۷۴. [۴۵۷] سیاست تبلیغاتی معاویه در مقابله با حضرت علی «علیه السلام» / ص ۱۵۸، ۱۶۰. [۴۵۸] کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / احمد رحمانی همدانی / ص ۲۴۹. [۴۵۹] بحار الانوار / ج ۲ / ص ۳۳۳. [۴۶۰] و این یکی از معجزات تربیتی مکتب اسلام است که جوانی ۱۹ ساله تا این حد ترقی روحی می‌نماید و علاوه بر درنوردیدن همه مرزهای کمالی، به مقام عصمت کبری نائل شود و بعنوان سیده (سرور) زنان و مردان در آمده و به عنوان الگوئی تمام عیار شایسته پیروی شود. [۴۶۱] وسائل الشیعه / ج ۱۱ / ح ۲ / ص ۱۵. [۴۶۲] آل عمران / ۱۴۰. [۴۶۳] سرگذشتهای پیامبر و فاطمه «علیها السلام» / محمود جویباری / ص ۴۵. [۴۶۴] صدیقه طاهره / عقیقی بخشایشی / ص ۱۰۸، ۱۱۲. [۴۶۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۴۷۶. [۴۶۶] مراجعه شود به بحث خمس در همین کتاب. [۴۶۷] الاسری / ۲۶ - فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی اسلام / ص ۲۲۰. [۴۶۸] مائده / ۶۷. [۴۶۹] احزاب / ۳۳. [۴۷۰] شوری / ۲۳. [۴۷۱] روم / ۳۸. [۴۷۲] منافقین / ۱۴۳. [۴۷۳] زهرا «علیها السلام» برترین بانوی جهان / آیت الله مکارم / ص ۱۱۱. [۴۷۴] صحیفه نور / ج ۲۱ / ص ۷۶. [۴۷۵] صدیقه طاهره / عقیقی بخشایشی / ص ۱۶۱. [۴۷۶] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام» / عذرا انصاری / ص ۱۳۵، ۱۳۲. [۴۷۷] ترجمه بیت الاحزان / ص ۲۵۶. [۴۷۸] نهج الحیاة / ص ۲۲۲. [۴۷۹] نهج الحیاة / ص ۶۴. [۴۸۰] نهج الحیاة / ص ۶۵. [۴۸۱] نهج الحیاة / ص ۶۶. [۴۸۲] نهج الحیاة / ص ۱۴۷. [۴۸۳] نهج الحیاة / ص ۱۵۰. [۴۸۴] نهج الحیاة / ص ۱۳۱. [۴۸۵] نهج الحیاة / ص ۱۴۸.

[۴۸۶] نهج‌الحیاء/ ص ۱۴۸. [۴۸۷] نهج‌الحیاء/ ح ۵۰/ ص ۸۷. [۴۸۸] نهج‌الحیاء/ ح ۸۷/ ص ۱۶۰. [۴۸۹] فاطمه الزهراء «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ احمد رحمانی/ ص ۲۹۲. [۴۹۰] از کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۱۳. [۴۹۱] جلوه نور/ ص ۱۰۵. [۴۹۲] فرهنگ معارف اسلامی/ سید جعفر سجادی/ ج ۲/ ص ۲۵۰. [۴۹۳] فرهنگ معین. [۴۹۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شکوفه عصمت/ محمود جویباری/ ص ۲۲۸. [۴۹۵] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۵. [۴۹۶] کوثر ولایت/ ص ۲۰. [۴۹۷] شکوفه عصمت/ محمود جویباری/ ص ۷۰، ۹۰. [۴۹۸] نور/ ص ۳۶. [۴۹۹] نهج‌الحیاء/ ح ۵۷. [۵۰۰] در سنگر عفاف/ حسین احمدی/ ص ۳۵ (نقل از خدا در زندگی انسان/ شهید مطهری/ ص ۲۲). [۵۰۱] بحارالانوار/ ج ۸/ ص ۱۹۱. [۵۰۲] به نوارهای استاد شهید در موضوع خدا در اندیشه انسان و خدا در زندگی انسان مراجعه شود.. [۵۰۳] نهج‌الحیاء/ ح ۶/ ص ۲۵. [۵۰۴] نهج‌الحیاء/ ح ۵۶/ ص ۹۹. [۵۰۵] نهج‌الحیاء/ ح ۱۲. [۵۰۶] نهج‌الحیاء/ ح ۱۳۰/ ص ۲۲۲. [۵۰۷] نهج‌الحیاء/ ح ۸/ ص ۲۹. [۵۰۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۲۴/ ص ۲۰۹. [۵۰۹] نهج‌الحیاء/ ح ۱۹۴/ ص ۳۰۶. [۵۱۰] نهج‌الحیاء/ ح ۱۳۱/ ص ۲۲۳. [۵۱۱] صدیقه طاهره/ عقیقی بخشایشی/ ص ۵۱. [۵۱۲] نهج‌الحیاء/ ح ۳۱/ ص ۵۶. [۵۱۳] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۲۰ (نقل از امالی/ صدوق). [۵۱۴] فاطمه زهرا «علیها السلام»/ شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۲۰. [۵۱۵] مراجعه شود به کتاب فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۳۱. [۵۱۶] فاطمة الزهراء «علیها السلام»، بهجة قلب المصطفی/ ص ۴۶۶. [۵۱۷] فاطمة الزهراء «علیها السلام»، شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۱۴. [۵۱۸] فاطمة الزهراء «علیها السلام»، بهجة قلب المصطفی/ ص ۴۷۲. [۵۱۹] فاطمة الزهراء «علیها السلام»، شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۲۲. [۵۲۰] الرحمن/ ۱، ۲. [۵۲۱] نهج‌الحیاء/ ص ۹۹، ۱۲۹. [۵۲۲] نهج‌الحیاء/ ص ۹۹، ۱۲۹. [۵۲۳] چشمه در بستر/ ص ۲۹۶. [۵۲۴] برترین بانوی جهان/ ص ۱۴۹. [۵۲۵] با استفاده از کتاب صدیقه طاهره بانوی بزرگ اسلام/ عقیقی بخشایشی/ ص ۱۸۲. [۵۲۶] متن و ترجمه خطبه از کتاب نهج‌الحیاء/ ح ۵۷/ ص ۱۰۰. [۵۲۷] انفال/ ۴۱. [۵۲۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۴۷/ ص ۲۴۴. [۵۲۹] نهج‌الحیاء/ ح ۱۴۲/ ص ۲۳۹. [۵۳۰] نهج‌الحیاء/ ح ۹۹/ ص ۱۷۴ - فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۳۸۸. [۵۳۱] کوثر ولایت/ ح ۱۵۵/ ص ۸۳. [۵۳۲] بحار/ ج ۲۸/ ص ۳۱۳. [۵۳۳] اختصاص/ شیخ مفید/ ص ۱۸۴. [۵۳۴] به کتاب چشمه در بستر به بحث اوضاع مدینه مراجعه شود. [۵۳۵] چشمه در بستر/ آقائی/ ص ۶۳. [۵۳۶] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۱۲۰. [۵۳۷] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ عذرا انصاری/ ص ۱۲۴. [۵۳۸] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۳۷. [۵۴۰] نهج‌الحیاء/ ح ۸۰/ ص ۱۵۱. [۵۴۱] نهج‌الحیاء/ ح ۱۱۸/ ص ۲۰۴. [۵۴۲] فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام/ ص ۳۹. [۵۴۳] نهج‌الحیاء/ فرهنگ سخنان فاطمه زهرا «علیها السلام»/ ص ۱۸۵. [۵۴۴] کوثر ولایت/ ص ۶۸. [۵۴۵] تفسیر جامع/ ج ۹/ ص ۱۲۳. [۵۴۶] به نقل از کتاب زهرا «علیها السلام» برترین بانوی جهان/ آیت‌الله مکارم/ ص ۱۲۵. [۵۴۷] فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ ص ۲۳۵. [۵۴۸] نهج‌الحیاء/ ص ۳۰. [۵۴۹] نهج‌الحیاء/ ص ۱۶۸. [۵۵۰] نهج‌الحیاء/ ص ۲۹۷. [۵۵۱] نهج‌الحیاء/ ص ۲۹۶. [۵۵۲] نهج‌الحیاء/ ص ۱۶۷. [۵۵۳] رجوع شود به بحث نذر در همین کتاب. [۵۵۴] نهج‌الحیاء/ ص ۱۵۰، ۱۵۲. [۵۵۵] عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَبِلَ رَأْسَ فَاطِمَةَ «علیها السلام» وَقَالَ: فِدَاكَ أَبُوكَ كَمَا كُنْتَ فَكُونِي/ عوالم العلوم، فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ شیخ عبدالله بحرانی/ ص ۱۳۷. [۵۵۶] زندگی و سیمای حضرت فاطمه زهرا «علیها السلام»/ علامه سید محمدتقی مدرس/ ترجمه محمد صادق شریعت/ ص ۴۱. [۵۵۷] عوالم العلوم، فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ شیخ عبدالله بحرانی/ ص ۱۵۸. [۵۵۸] عوالم العلوم، فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ شیخ عبدالله بحرانی/ ص ۱۹۴. [۵۵۹] فضائل الزهراء «علیها السلام»/ سید محمدتقی مقدم/ ص ۲۱۷ - بحار/ ج ۵۳/ ص ۱۴۳. [۵۶۰] کلم الطیب/ ص ۵۸۶، ۵۹۲. [۵۶۱] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۹۰. [۵۶۲] فضائل الزهراء «علیها السلام»/ سید محمدتقی مقدم/ ص ۲۵۶. [۵۶۳] فاطمه «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۵۷۸. [۵۶۴] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۲۸۰. [۵۶۵] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۲۸۰. [۵۶۶] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۶۹. [۵۶۷] فاطمه زهرا «علیها

السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۷۰. [۵۶۸] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۷۱. [۵۶۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام/ ص ۹۶، ۹۵. [۵۷۰] فضائل الزهراء «علیها السلام»/ سید محمدتقی مقدم/ ص ۷۳. [۵۷۱] جلوه نور/ علی سعادت پرور/ ص ۳۰۸. [۵۷۲] بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۹۲. [۵۷۳] همان. [۵۷۴] مفاتیح/ ص ۱۰۱/ زیارت روز یکشنبه. [۵۷۵] فضائل الزهرا «علیها السلام»/ سید محمدتقی مقدم/ ص ۲۶۶. [۵۷۶] نهج الحیاء/ ح ۸۵/ ص ۱۵۷. [۵۷۷] نهج الحیاء/ ح ۵۸/ ص ۱۰۲. [۵۷۸] بقره/ ۴۰. [۵۷۹] نهج الحیاء/ ح ۸۶/ ص ۱۵۸. [۵۸۰] نهج الحیاء/ ح ۱۳۷/ ص ۲۳۰. [۵۸۱] فضائل الزهرا «علیها السلام»/ ص ۲۲۴. [۵۸۲] نهج الحیاء/ ح ۱۶۴/ ص ۲۷۱. [۵۸۳] بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۵۸. [۵۸۴] همان. [۵۸۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۷۶۱. [۵۸۶] نهج الحیاء، فرهنگ سخنان فاطمه «علیها السلام»/ ص ۱۵۲ - کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۵۱. [۵۸۷] نهج الحیاء/ ح ۳/ ص ۲۲. [۵۸۸] نهج الحیاء/ ص ۳۱۹، ۳۱۷. [۵۸۹] وسائل الشیعة/ ج ۲۰/ باب ۸۹/ ح ۲۵۳۴۲. [۵۹۰] فرقان/ ۷۴. [۵۹۱] در این زمینه به دو کتاب زن در آئینه جمال و جلال از آیت الله جوادی و گل واژه آفرینش از واحد خواهران دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم مراجعه شود.. [۵۹۲] کوثر ولایت. [۵۹۳] بحار/ ج ۴۳/ ص ۳۰ - چشمه در بستر/ ص ۲۳۴. [۵۹۴] جلوه نور/ علی سعادت پرور/ ص ۲۷۶ (نقل از بحار/ ج ۴۳/ ص ۵۸). [۵۹۵] چشمه در بستر/ ص ۳۱۸. [۵۹۶] چشمه در بستر/ ص ۳۵۵. [۵۹۷] میزان الحکمة/ ج ۲/ ص ۷۷۲. [۵۹۸] فاطمة الزهراء «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ احمد رحمانی/ ص ۴۷۸. [۵۹۹] فاطمة الزهراء «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ احمد رحمانی/ ص ۱۸۳. [۶۰۰] عوالم العلوم/ عبدالله بحرانی/ ص ۱۰۹. [۶۰۱] بحار/ ج ۸۴/ ص ۱۳۹. [۶۰۲] بحار/ ج ۳۸/ ص ۱۹۹. [۶۰۳] حماسه‌ای بی نظیر در کنار بستر زهرا «علیها السلام»/ محمد حسین بروجردی/ ص ۵۷، ۶۲. [۶۰۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۸۵۴. [۶۰۵] نهج الحیاء/ ص ۱۶۲. [۶۰۶] کوثر ولایت/ ح ۱۹۰/ ص ۱۰۰. [۶۰۷] نهج الحیاء/ ص ۱۲۰. [۶۰۸] جلوه نور/ ص ۱۲۵ - بحار/ ج ۴۳/ ص ۱۴۲. [۶۰۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۳۳. [۶۱۰] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۶۸. [۶۱۱] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۶۸ - مسند فاطمة الزهراء «علیها السلام»/ جواد حسینی/ ص ۲۴۵. [۶۱۲] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام»/ ترجمه بیت الاحزان/ ص ۹۴. [۶۱۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۹۸. [۶۱۴] فرهنگ عاشورا/ جواد محدثی/ ص ۲۸۹. [۶۱۵] چشمه در بستر/ ص ۱۴۹. [۶۱۶] نهج الحیاء/ ح ۲۰۷/ ص ۳۲۱. [۶۱۷] جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/ عذرا انصاری/ ص ۹۷، ۹۵. [۶۱۸] نهج الحیاء/ ح ۱۴۵/ ص ۲۴۳. [۶۱۹] نهج الحیاء/ ح ۱۷۸/ ص ۲۹۱. [۶۲۰] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ نصیرپور. [۶۲۱] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۳۳. [۶۲۲] انسان/ ۸. [۶۲۳] کوثر قرآن/ محسن کازرونی/ ص ۵۰. [۶۲۴] نهج الحیاء/ ح ۱۶۴/ ص ۲۷۱. [۶۲۵] در سنگر عفاف/ حسین احمدی/ ص ۴۷ (نقل از سیری در سیره نبوی/ شهید مطهری/ ص ۲۵۶). [۶۲۶] جنة العاصمه/ ص ۱۶. [۶۲۷] جنة العاصمه/ ص ۲۹، ۱۴. [۶۲۸] فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام/ ابراهیم امینی/ ص ۱۸۱، ۱۸۳. [۶۲۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۹۴. [۶۳۰] چشمه در بستر/ ص ۳۹۹. [۶۳۱] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ح ۱۰۹/ ص ۶۲. [۶۳۲] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۷۷۳. [۶۳۳] الاسری/ ۱. [۶۳۴] اعراف/ ۱۴۲. [۶۳۵] الاسری/ ۷۹. [۶۳۶] مزمل/ ۴، ۲. [۶۳۷] محجة البیضاء/ ص ۳۸۹. [۶۳۸] محجة البیضاء/ ص ۳۹۰. [۶۳۹] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۵۰. [۶۴۰] نهج الحیاء/ ص ۱۶۵. [۶۴۱] نهج الحیاء/ ص ۱۳۰. [۶۴۲] چشمه در بستر/ ص ۸۸. [۶۴۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» بانوی نمونه اسلام/ ابراهیم امینی/ ص ۶۵. [۶۴۴] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۸۱. [۶۴۵] نهج الحیاء یا فرهنگ سخنان فاطمه «علیها السلام»/ ص ۳۵. [۶۴۶] نهج الحیاء/ ص ۳۰۴. [۶۴۷] غرر الحکم. [۶۴۸] زهرا مولود وحی/ سید احمد علم الهدی/ ص ۶۱. [۶۴۹] نهج الحیاء، فرهنگ سخنان فاطمه علیها السلام»/ ح ۱۰۱/ ص ۱۸۴. [۶۵۰] نهج الحیاء/ ح ۱۰۳/ ص ۱۸۶. [۶۵۱] نهج الحیاء/ ح ۱۰۶/ ص ۱۸۹. [۶۵۲] چشمه در بستر/ مسعود آقایی/ ص ۲۷۸. [۶۵۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۸۳۲. [۶۵۴] نهج الحیاء/ ح ۳۷/ ص ۶۴. [۶۵۵] نهج الحیاء/ ح ۳۶/ ص ۶۴.

[۶۵۶] به نقل از تحریر الوسیله. [۶۵۷] اسرار و آثار تسیح حضرت زهرا «علیها السلام»/علیرضا رجالی تهرانی / ص ۶۱. [۶۵۸] نهج‌الحیاء/ ص ۲۰۲. [۶۵۹] نهج‌الحیاء/ ص ۲۰۲. [۶۶۰] نهج‌الحیاء/ ح ۴۱. [۶۶۱] نهج‌الحیاء/ ح ۴۰ / ص ۶۷. [۶۶۲] تکویر/ ۷. [۶۶۳] گلوازه آفرینش/ ص ۳۸ (نقل از کافی/ ج ۱ / ص ۴۶۱). [۶۶۴] به قاعده کفویت در همین کتاب و حدیث مفاخره مراجعه شود.

[۶۶۵] منتهی الامال. [۶۶۶] ناسخ‌التواریخ/ ج ۱ / ص ۱۸. [۶۶۷] ناسخ‌التواریخ/ ج ۱ / ص ۱۹. [۶۶۸] فاطمة‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۱۲۹. [۶۶۹] بحارالانوار/ ج ۴۳ / ص ۱۷۹. [۶۷۰] رجوع شود به بحث ده دلیل بر اثبات فدک در همین کتاب..

[۶۷۱] نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۳ / ص ۲۴۹. [۶۷۲] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ص ۲۲۷. [۶۷۳] جرعه‌ای از کوثر/ علی‌رضا سبحانی نسب/ ص ۱۸۵. [۶۷۴] همان/ ص ۱۸۶. [۶۷۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ح ۵۸ / ص ۴۲۷. [۶۷۶] همان/ ح ۵۹ / ص ۴۲۸. [۶۷۷] همان/ ح ۶۰ / ص ۴۲۸. [۶۷۸] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ح ۵۷ / ص ۴۲۷. [۶۷۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۹۹. [۶۸۰] آل‌عمران/ ۹۲. [۶۸۱] اسراء/ ۱۰۰. [۶۸۲] چشمه در بستر/ آقایی/ ص ۲۲۵.

[۶۸۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۶۶. [۶۸۴] همان/ ص ۳۸۶. [۶۸۵] احزاب/ ۵۶. [۶۸۶] کوثر ولایت/ ص ۵۷. [۶۸۷] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۳۰۳. [۶۸۸] کوثر ولایت/ ح ۳۶ / ص ۳۰. [۶۸۹] نهج‌الحیاء فرهنگ سخنان فاطمه «علیها السلام»/ ح ۲۶ / ص ۴۸. [۶۹۰] محجة‌البیضاء/ ج ۷ / ص ۲۰. [۶۹۱] اشاره به برهان فطرت برای اثبات امامت.

[۶۹۲] مجموعه مقالات/ شهید مطهری/ ص ۷۶. [۶۹۳] مجموعه مقالات/ شهید مطهری/ ص ۷۷. [۶۹۴] مجموعه مقالات/ شهید مطهری/ ص ۸۵. [۶۹۵] مجموعه مقالات/ شهید مطهری/ ص ۸۶. [۶۹۶] قال النبی «صلی الله علیه وآله»: صلاة المرأة فی بیتها کفضل صلاتها فی الجمع خمساً و عشرين درجة - بحار/ ج ۸۳ / ص ۳۷۱. [۶۹۷] فاطمة‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۱۴.

[۶۹۸] فاطمة‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۱۵. [۶۹۹] همان/ ص ۲۱۴. [۷۰۰] فاطمة‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۱۵. [۷۰۱] همان/ ص ۲۱۴. [۷۰۲] رَأَيْتُ أُمَّی فَاطِمَةَ «علیها السلام» قَامَتْ فِی مِخْرَابِهَا لِئَلَّا تُجْمَعَتْهَا فَلَمْ تَزَلْ رَاكِعَةً سَاجِدَةً حَتَّى اِتَّضَعَ عَمُودُ الصُّبْحِ... - فاطمه الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۱۴. [۷۰۳] همان/ ص ۲۱۴. [۷۰۴] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۴۵. [۷۰۵] کوثر ولایت/ ح ۱۳۵. [۷۰۶] نهج‌الحیاء/ ح ۹۸ / ص ۲۸.

[۷۰۷] نهج‌الحیاء/ ح ۹۸ / ص ۲۸. [۷۰۸] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ص ۵۶، ۵۷. [۷۰۹] همان. [۷۱۰] همان. [۷۱۱] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۳۰. [۷۱۲] فاطمة‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۴۷۷ (نقل از بحارالانوار/ ج ۱۹ / ص ۱۱۳). [۷۱۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۶۳۱، ۶۳۶. [۷۱۴] همان/ ص ۶۳۸. [۷۱۵] بحارالانوار/ ج ۴۳ / ص ۱۴۲. [۷۱۶] جلوه نور/ ص ۲۵۳ - بحارالانوار/ ج ۴۳ / ص ۱۸۷. [۷۱۷] جلوه نور/ ص ۲۵۳. [۷۱۸] جلوه نور/ ص ۲۶۳. [۷۱۹] محمد قاسم نصیرپور/ زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ ص ۱۱۰. [۷۲۰] فضائل الزهرا «علیها السلام»/ سید محمد تقی مقدم/ ص ۲۵۶. [۷۲۱] محجة‌البیضاء/ ج ۴ / ص ۲۰. [۷۲۲] اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب/ شهید مطهری/ ص ۸۴.

[۷۲۳] فاطمه‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۲۵۸. [۷۲۴] عوالم العلوم، فاطمة‌الزهرا «علیها السلام»/ ص ۱۷۹. [۷۲۵] نهج‌الحیاء/ ص ۱۶۹. [۷۲۶] نهج‌الحیاء/ ص ۱۷۰. [۷۲۷] نهج‌الحیاء/ ص ۱۷۱. [۷۲۸] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۱۱۸. [۷۲۹] نهج‌الحیاء/ ح ۲۴. [۷۳۰] نهج‌الحیاء/ ح ۲۵. [۷۳۱] نهج‌الحیاء/ ح ۲۶. [۷۳۲] نهج‌الحیاء/ ح ۲۷. [۷۳۳] نهج‌الحیاء/ ح ۷۰. [۷۳۴] نهج‌الحیاء/ ح ۷۰ / ص ۱۴۲. [۷۳۵] نهج‌الحیاء/ ح ۱۶ / ص ۳۸، ۳۹. [۷۳۶] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷ / ص ۴۱. [۷۳۷] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸ / ص ۴۲. [۷۳۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۹ / ص ۴۳. [۷۳۹] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷۷ / ص ۲۸۹. [۷۴۰] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷۶ / ص ۲۸۸. [۷۴۱] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷۵ / ص ۲۸۷. [۷۴۲] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷۰ / ص ۲۸۲. [۷۴۳] نهج‌الحیاء/ ح ۶۵ / ص ۱۳۹. [۷۴۴] نهج‌الحیاء/ ح ۶۹ / ص ۱۴۲. [۷۴۵] نهج‌الحیاء/ ح ۶۶ / ص ۱۳۹. [۷۴۶] نهج‌الحیاء/ ح ۱۷۶ / ص ۲۸۸. [۷۴۷] نهج‌الحیاء/ ح ۲۰۳ / ص ۳۱۶. [۷۴۸] نهج‌الحیاء/ ح ۱۶۹ / ص ۲۸۰. [۷۴۹] توحید (صدوق)/ ص ۱۱۷. [۷۵۰] عذرا انصاری/ جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا «علیها السلام»/

ص ۱۲۶. [۷۵۱] همان / ص ۱۲۷. [۷۵۲] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ح ۱۹۱ / ص ۱۰۱ - بحار الانوار / ج ۴۳ / ص ۲۲۱. [۷۵۳] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ح ۱۹۱ / ص ۱۰۱ - بحار الانوار / ج ۴۳ / ص ۲۲۱. [۷۵۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۵۷. [۷۵۵] شکوفه عصمت / محمود جویباری / ص ۵۲. [۷۵۶] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۵۸. [۷۵۷] کوثر ولایت / عبدالرحیم موگهی / ص ۳۵. [۷۵۸] چشمه در بستر / آقائی / ص ۲۱۲. [۷۵۹] گلوازه آفرینش / ص ۴۴. [۷۶۰] همان. [۷۶۱] نهج الحیاء / ص ۲۳۱. [۷۶۲] نهج الحیاء / ص ۲۰۸. [۷۶۳] نهج الحیاء / ص ۱۸۹. [۷۶۴] ره توشه حضرت فاطمه علیها السلام / سازمان تبلیغات اسلامی استان اصفهان / ص ۴۵، ۴۹. [۷۶۵] فاطمه زهرا «علیها السلام» شکوفه عصمت / محمود جویباری. [۷۶۶] نهج الحیاء / ص ۶۰. [۷۶۷] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام / ترجمه بیت الاحزان. [۷۶۸] بحار / ج ۳۰ / ص ۲۹۳، ۲۹۰. [۷۶۹] آنگاه که زهرا «علیها السلام» زخمی به کناری افتاد، او مونس خود فضه را می خواند و صدا میزد: (آه یا فضه الیک فخذینی فقد قتل مافی احشایی من حمل).. [۷۷۰] ورقه بن عبدالله الازدی نقل می کند: من به زیارت بیت الله الحرام مشرف شدم، در حین طواف زنی را دیدم با چهره‌ای نورانی و بسیار نمکین که در نهایت فصاحت سخن می گفت و ندا می داد: اللهم رب البيت الحرام و الحفظه الکرام و زمزم و المشاعر العظام و رب محمد خیر الانام و البررة الکرام ان تحشرنی مع ساداتی الطاهرین و ابنائهم الغر المحجلین المیامین الا فابشروا یا جماعه الحجاج والمعتمرین ان موالی خیره الخیار و صفوة الابرار الذین علا قدرهم علی الاقدار و ارتفع ذکرهم فی سائر الامصار المرتدین بالفخار.. [۷۷۱] پیش رفتم و گفتم ای جاریه گمان می کنم که تو از موالیان اهل بیت باشی، گفت: آری، گفتم: خود را معرفی کن. گفت: نافضه امه فاطمه الزهراء بنت المصطفی. گفتم: مرحبا بک واهلاً وسهلاً، من مشتاق کلام و منطق تو هستم و از تو خواهشی دارم که پس از طواف در بازار گندم فروشان توقف کنی تا من خدمت شما برسم و سئوالی دارم، خداوند بر اجرا شما بیفزاید.. [۷۷۲] ورقه گوید: چون از طواف فارق شدم به بازار گندم فروشان رفتم و فضه را دیدم در کناری نشسته و منتظر من است، او را به جای آرامی بردم و گفتم: ای فضه مرا خبرده از احوال زهرا «علیها السلام» و آنچه در هنگام وفات پدرش و هنگام وفات خودش دیدی. چون فضه این کلام را شنید، سیلاب اشکش جاری شد و ناله بلند کرد و گفت ای ورقه، حزن مرا تازه کردی و مصیبتهای مستور قلبم را آشکار نمودی. سپس فضه وفات فاطمه و گریه‌ها و ناله‌های او را بعد از پدرش نقل کرد که به تفصیل در بحار آمده. (بحار / ج ۴۳ / ص ۱۷۴) و نیز مراجعه شود به (شکوه‌های زهرا «علیها السلام» / بحرانی به نقل از ریاحین الشریعه / ج ۲ / ص ۲۲۲). [۷۷۳] پس از آنکه زهرا «علیها السلام» از دار دنیا رحلت کرد، علی «علیه السلام» می گوید: او را غسل دادم. فلما هممت ان اعقد الرداء نادیت یا ام کلثوم یا زینب یا سکینه یا فضه یا حسن یا حسین هلموا تزودوا من امکم (بحار / ج ۴۳ / ص ۱۷۹ - دلایل الامامه / طبری / ص ۴۴). [۷۷۴] قال امیر المؤمنین «علیه السلام»: اخذت علی فاطمه عهد الله و رسوله انها اذا توفت لا اعلم احداً الام سلمه زوج رسول الله و ام ایمن و فضه و من الرجال ابنیها و سلمان الفارسی و عمار بن یاسر و المقداد و ابوذر و حذیفه (بحار / ج ۷۸ / ص ۳۱۰). [۷۷۵] و فی الاصابه روى عن الصادق «علیه السلام» عن ابائه عن علی «علیه السلام» قال: ان رسول الله اخذ فاطمه ابنته جاریه اسمها فضه النویبه و کانت تشاطرها الخدمه، فعلمها رسول الله «صلی الله علیه و آله» دعاء تدعوبه فقالت لها فاطمه اتعجنین او تخبزین؟ فقالت: بل اعجنن یاسیدتی واحتطبت فذهبت واحتطبت وبيدها حزمه فارادت حملها فعجزت فدعت بالدعاء الذى علمها «صلی الله علیه و آله» و هو: (یا واحد لیس کمثله احد، تمیت کل احد و انت علی عرشک و احد لا تأخذه سنه و لا - نوم) فجاء اعرابی کانه من ازدشنوءه فحمل الحزمه الی باب فاطمه «علیها السلام». (اعلام النساء المومنات / ص ۵۹۵) امام صادق «علیه السلام» روایت می کند که وقتی رسول خدا، فضه را به فاطمه علیها السلام داد، فاطمه علیها السلام کارها را با او تقسیم کرد و رسول خدا دعائی به فضه آموخته بود که با آن دعا می کرد. روزی فاطمه «علیها السلام» به او گفت: آیا خمیر می کنی یا اینکه نان می پزی؟ فضه جواب داد ای بانوی من خمیر می کنم و هیمة می آورم. آنگاه برای جمع هیزم از خانه خارج شد، هیزمها را تا در خانه برای او آورد.. [۷۷۶] ابن شهر آشوب در مناقب از مالک بن دینار روایت می کند که گفت: در ایام حج زنی ضعیفه را

دیدم که بر حیوانی نحیف سوار است عده‌ای او را نصحیت می‌کردند که باز گردد. چون به وسط بادیه رسیدم، دیدم حیوانی که بر آن سوار است از راه رفتن باز مانده و توان حرکت ندارد. او را ملامت کردم که چرا با این چنین مرکبی حرکت کرده، سپس سر به آسمان بلند کرد و گفت: لافی بیتی ترکنتی ولا الی بیتک حملتی فوعزتک و جلالک لوفعل بی هذا غیرک لماشکوته الا الیک. نه مرا به خانام گذاردی و نه به خانهات رساندی، به عزت و جلالت قسم اگر غیر تو این کار را با من می‌کرد شکایتش را به حضرت تو می‌آوردم. بلافاصله شخصی در بیابان پیدا طر شد که در دستش زمام ناقه‌ای بود. پرسیدم: تو کیستی؟ گفت: من شهره دختر مسکه بنت فضّه کنیز فاطمه زهرایم علیها السلام. (بحار/ ج ۴۳/ ص ۴۶). [۷۷۷] المنجد. [۷۷۸] نساء/ ۹۵. [۷۷۹] مجادله/ ۱۱. [۷۸۰] حجرات/ ۱۳. [۷۸۱] سجده/ ۱۸. [۷۸۲] غررالحکم. [۷۸۳] همان. [۷۸۴] همان. [۷۸۵] همان. [۷۸۶] همان. [۷۸۷] زیارت جامعه کبیره. [۷۸۸] فاطمه الزهرا «علیها السلام» فی القرآن/ ص ۷. [۷۸۹] روشهای تأویل قرآن/ دکتر محمد کاظم شاکر/ ص ۱۵۸. [۷۹۰] همان/ ص ۱۵۸. [۷۹۱] انعام/ ۹۵. [۷۹۲] روش‌های تأویل قرآن/ دکتر محمد کاظم شاکر/ ص ۳۲. [۷۹۳] چشمه در بستر/ ص ۳۷۲. [۷۹۴] یس/ ۳۶. [۷۹۵] حماسه‌ای بی نظیر در کنار بستر زهرا «علیها السلام»/ ص ۶۳. [۷۹۶] بحار/ ج ۴۳/ ص ۷۶. [۷۹۷] احزاب/ ۵۳. [۷۹۸] بحارالانوار/ ج ۱۰۲/ ص ۸۳. [۷۹۹] عوالم‌العلوم، زندگی حضرت زهرا «علیها السلام»/ ص ۸۲. [۸۰۰] سنن‌النبی/ علامه طباطبائی/ ص ۴۳. [۸۰۱] طه/ ۱۳۲. [۸۰۲] فاطمه الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ احمد رجائی/ ص ۳۲. [۸۰۳] فاطمه‌الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۴۸۴. [۸۰۴] دهر. [۸۰۵] فاطمه‌الزهراء «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۵۷۵. [۸۰۶] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۸۷. [۸۰۷] قواعد فقهیه/ آیت‌الله فاضل لنکرانی و آیت‌الله مکارم شیرازی.. [۸۰۸] یکی از قواعد کلیه است که گفته‌اند مقتضی ید (در اختیار داشتن چیزی) مالکیت است مادام که بینه و دلیلی خلاف آنها را ثابت نکند. فرهنگ معارف اسلامی/ جعفر سجادی/ ج ۳/ ص ۴۹. [۸۰۹] نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۸/ ص ۲۵۶. [۸۱۰] نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۲/ ص ۲۴۹. [۸۱۱] نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۴/ ص ۲۵۱. [۸۱۲] نهج‌الحیاء/ ح ۱۴۲/ ص ۲۳۹. [۸۱۳] نهج‌الحیاء/ ح ۱۵۸. [۸۱۴] پیامهای عاشورا/ جواد محدثی/ ص ۷۱. [۸۱۵] سخنان حسین بن علی علیه السلام از مدینه تا کربلا/ محمد صادق نجفی/ ص ۲۳۶. [۸۱۶] همان/ ص ۱۴۸. [۸۱۷] همان/ ص ۳۱۰. [۸۱۸] حجر/ ۴۴. [۸۱۹] نهج‌الحیاء/ ح ۴۷، ۴۶/ ص ۷۷، ۷۸. [۸۲۰] بحارالانوار/ ج ۸/ ص ۱۹۱. [۸۲۱] بحارالانوار/ ج ۸/ ص ۱۹۱. [۸۲۲] نور/ ۳۶. [۸۲۳] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۵۰. [۸۲۴] به بحث معجزات حضرت فاطمه «علیها السلام» مراجعه شود.. [۸۲۵] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۵/ ص ۲۹۹. [۸۲۶] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۵۷. [۸۲۷] عوالم‌العلوم/ ص ۱۷۸. [۸۲۸] نهج‌الحیاء/ ح ۹۳/ ص ۱۶۶. [۸۲۹] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۴/ ص ۲۸۹. [۸۳۰] نهج‌الحیاء/ ح ۶۲/ ص ۱۳۲. [۸۳۱] نهج‌الحیاء/ ح ۱۶۲/ ص ۲۶۳. [۸۳۲] نهج‌الحیاء/ ح ۱۸۱/ ص ۲۹۵. [۸۳۳] نهج‌الحیاء/ ح ۸۹/ ص ۱۶۲. [۸۳۴] صدیقه طاهره بانوی بزرگ اسلام/ عقیقی بخشایشی/ ص ۷۳. [۸۳۵] فضائل الزهرا «علیها السلام»/ محمد تقی مقدم/ ص ۱۴. [۸۳۶] جرعه‌ای از کوثر/ علی‌رضا سبحانی‌نسب/ ص ۲۴۸. [۸۳۷] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۲۹۶. [۸۳۸] صدیقه طاهره «علیها السلام» بانوی بزرگ اسلام/ عقیقی بخشایشی/ ص ۷۳. [۸۳۹] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم نصیرپور/ ص ۶۶ (نقل از المغازی/ ج ۱/ ص ۲۹۰). [۸۴۰] زهرا «علیها السلام» مولود وحی/ سید احمد علم‌الهدی/ ص ۲۵۱. [۸۴۱] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۷۶۲. [۸۴۲] همان/ ص ۲۸۶. [۸۴۳] کوثر ولایت/ ص ۱۴. [۸۴۴] به کتاب فص حکمه عصمتیه فی کلمه فاطمیه از علامه حسن‌زاده مراجعه شود.. [۸۴۵] کوثر ولایت/ ح ۲۴/ ص ۲۴. [۸۴۶] شوری/ ۲۳. [۸۴۷] آل‌عمران/ ۳۱. [۸۴۸] به بحث آثار محبت حضرت زهرا «علیها السلام» در قیامت مراجعه شود.. [۸۴۹] نهج‌الحیاء/ ص ۲۸۱. [۸۵۰] کوثر ولایت/ ح ۳۸/ ص ۳۰. [۸۵۱] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۴۱۹. [۸۵۲] کوثر ولایت/ ح ۱۶۶/ ص ۸۹. [۸۵۳] نقل از کتاب نهج‌الحیاء/ ص ۱۸۵ به بعد. لازم به ذکر است تعداد زیادی از اشعار حضرت زهرا «علیها السلام» در سوگ پدر در این کتاب آمده است.. [۸۵۴] نهج‌الحیاء/ فرهنگ سخنان فاطمه علیها السلام/ ص ۷۶. [۸۵۵] زندگانی فاطمه زهرا «علیها السلام»/ محمد قاسم

نصیریپور/ ص ۶۷. [۸۵۶] نهج‌الحیاء/ ح ۲۸/ ص ۵۰. [۸۵۷] کرامت در قرآن/ آیت‌الله جوادی آملی/ ص ۱۱. [۸۵۸] بحار/ ج ۴۳/ ص ۳ (فلما سقطت الی الارض اشرق منها النور حتی دخل بیوتات مکة و لم یبق فی شرق الارض و لا غربها موضع الأشرق فیہ ذلک النور). [۸۵۹] بحار/ ج ۴۳/ ص ۳ - امالی/ صدوق/ ص ۴۷۵ - مناقب/ ابن شهر آشوب/ ج ۴۳/ ص ۳۴۰ - اختصاص/ مفید/ ص ۳۱ - اهل سنت نقل می‌کنند که زهرا «علیها السلام» پس از تولد سر به سجده گزارده و انگشتان خود را از زمین بلند کرد. وسیله‌المآل/ علامه حصرمی/ ص ۷۷ - نزهة‌المجالس/ صفوری/ ج ۲/ ص ۲۲۷ - ینابیع‌المودة/ قندوزی/ ص ۱۹۸. [۸۶۰] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۲۳۳. [۸۶۱] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۲۳۳. [۸۶۲] چشمه در بستر/ مسعود آقائی/ ص ۲۳۴. [۸۶۳] همان/ ص ۲۳۳. [۸۶۴] همان/ ص ۲۳۵. [۸۶۵] همان/ ص ۲۳۶. [۸۶۶] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۱۳. [۸۶۷] چشمه در بستر/ ص ۱۸۳. [۸۶۸] احزاب/ ۶۰. [۸۶۹] احزاب/ ۳۳. [۸۷۰] آل عمران/ ۶۱. [۸۷۱] کوثر ولایت/ ح ۱۳۴/ ص ۷۵. [۸۷۲] چشمه در بستر/ آقائی/ ص ۲۰۵. [۸۷۳] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ح ۱۶۵/ ص ۸۸. [۸۷۴] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۴۱۰. [۸۷۵] به عناوین این مباحث در کتاب مراجعه شود.. [۸۷۶] اسراء/ ۷۹. [۸۷۷] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ح ۱۶/ ص ۲۱. [۸۷۸] کوثر ولایت/ ص ۹۰. [۸۷۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۷۴۱، ۷۴۲. [۸۸۰] جلوه نور/ علی سعادت‌پرور/ ص ۷۶، ۷۵. [۸۸۱] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۱۱۲. [۸۸۲] کوثر ولایت/ ح ۱۱۵. [۸۸۳] نهج‌الحیاء/ ح ۲۱۳/ ص ۳۲۸. [۸۸۴] نهج‌الحیاء/ ص ۱۵۸. [۸۸۵] خطبه حضرت زهرا «علیها السلام» در مسجد مدینه.. [۸۸۶] آل عمران/ ۳۷ - تحریم/ ۱۲. [۸۸۷] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ح ۲۲/ ص ۲۳. [۸۸۸] نهج‌الحیاء/ ح ۹۹/ ص ۱۷۴. [۸۸۹] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ص ۲۳۷. [۸۹۰] نهج‌الحیاء/ ص ۲۴۸. [۸۹۱] نهج‌الحیاء/ محمد دشتی/ ص ۲۴۸. [۸۹۲] حماسه حسینی/ ج ۳/ ص ۳۴۹. [۸۹۳] فاطمة الزهرا «علیها السلام» بهجة قلب المصطفی/ ص ۱۱۵. [۸۹۴] بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۴۵. [۸۹۵] عوالم‌العلوم فاطمة الزهرا «علیها السلام»/ ص ۱۴۵. [۸۹۶] اسرار و آثار تسیح حضرت زهرا «علیها السلام»/ علیرضا رجالی تهرانی/ ص ۵۹. [۸۹۷] بقره/ ۴۵. [۸۹۸] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ح ۱۰۰/ ص ۵۸. [۸۹۹] نحل/ ۴۳. [۹۰۰] زن در آئینه جمال و جلال/ ص ۱۴۴. [۹۰۱] نور علی نور در ذکر و ذاکر و مذکور/ ص ۹۶. [۹۰۲] بحار/ ج ۴۳/ ص ۷۹. [۹۰۳] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۳۰ (نقل از علل الشرایع/ ب ۱۴۶/ ح ۱/ ص ۱۸۲). [۹۰۴] صحیفه نور/ ج ۱۹/ ص ۲۷۸. [۹۰۵] همان/ ص ۲۷۸. [۹۰۶] صحیفه نور/ ج ۱۹/ ص ۲۷۸. [۹۰۷] همان/ ص ۲۷۹. [۹۰۸] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ص ۲۵۲ - بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۱۷۹. [۹۰۹] چشمه در بستر/ آقائی/ ص ۱۸۸، ۱۸۹. [۹۱۰] نهج‌الحیاء/ ح ۲۰۰، ۲۰۷/ ص ۳۱۴. [۹۱۱] نهج‌الحیاء/ ح ۲۰۷/ ص ۳۲۰. [۹۱۲] کوثر ولایت/ ح ۸۸/ ص ۵۱. [۹۱۳] نهج‌الحیاء/ ح ۱۴۴/ ص ۲۴۲. [۹۱۴] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام/ ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۹، ۲۰. [۹۱۵] ولایت در قرآن/ آیت‌الله جوادی آملی. [۹۱۶] به کتاب ولاءها و ولایتها از شهید مطهری مراجعه شود.. [۹۱۷] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۱۹. [۹۱۸] همان/ ص ۱۹. [۹۱۹] جنه‌العاصمه/ آیت‌الله میرجهانی/ ص ۱۶۷. [۹۲۰] نهج‌الحیاء/ ح ۱۳۹/ ص ۲۳۱ - جنه‌العاصمه/ ص ۱۶۷. [۹۲۱] کوثر ولایت/ عبدالرحیم موگهی/ ص ۱۸. [۹۲۲] رنجها و فریادهای فاطمه «علیها السلام»/ ترجمه بیت‌الاحزان/ ص ۱۳۸. [۹۲۳] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۵۹۹، ۶۰۳. [۹۲۴] در سنگر عفاف/ حسین احمدی/ ص ۲۵ (نقل از خدا در زندگی انسان/ شهید مطهری/ ص ۸۰). [۹۲۵] کوثر ولایت/ ص ۵۰. [۹۲۶] میزان‌الحکمه/ ج ۲/ ص ۷۷۶. [۹۲۷] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۵۱۵. [۹۲۸] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر/ ص ۵۱۵. [۹۲۹] همان. [۹۳۰] همان/ ص ۵۱۶. [۹۳۱] به بحث شعر همین کتاب مراجعه فرمائید.. [۹۳۲] بحار الانوار/ ج ۴۳/ ص ۲۱۴. [۹۳۳] عوالم‌العلوم، زندگی حضرت زهرا «علیها السلام»/ ص ۱۸۸. [۹۳۴] مکارم الاخلاق طبرسی/ ص ۱۲۴. [۹۳۵] وَ فِي تَفْسِيرِ التَّغْلِبِيِّ: أَنَّ عَلِيًّا «عليه السلام» انْطَلَقَ إِلَى يَهُودِيٍّ يُعَالِجُ الصُّوفَ، فَقَالَ لَهُ: هَلْ لَكَ أَنْ تُعْطِنِي جَزَّةً مِنْ صِرْفٍ تَغْزِلُهَا لَكَ بِنْتُ مُحَمَّدٍ «صلی الله علیه وآله»، بِثَلَاثَةِ أَصْعٍ مِنْ شَعِيرٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَعْطَاهُ الصُّوفَ وَالشَّعِيرَ، فَقَبِلَتْ

فاطمه «علیها السلام» و اطاعت، و قامتِ اِلی صاعِ فَطَحْتَهُ وَ خَبَزَتْ مِنْهُ خَمِیْرَهُ اَقْرَاصِ عوالم العلوم، فاطمه الزهراء «علیها السلام» / ص ۲۷۰. [۹۳۶] سیمای فاطمه زهرا «علیها السلام» در قرآن و عترت / عبدالحسین اشعری / ص ۳۸. [۹۳۷] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۴۶۸. [۹۳۸] نهج‌الحیاء / ح ۱۷۴ / ص ۲۸۶. [۹۳۹] فاطمه زهرا «علیها السلام» شادمانی دل پیامبر / ص ۵۳۱، ۵۳۲. [۹۴۰] رنجها و فریادهای فاطمه علیها السلام / ترجمه بیت‌الاحزان شیخ عباس قمی / ص ۲۳۳.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البيت عليهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت عليهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیت های گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صد ها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازی های رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ... د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ... ح) همکاری افتخاری با ده ها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه و فائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۵۲۰۲۶۰۱۰۸۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل:

www.eslamshop.com فروشگاه اینترنتی: تلفن ۰۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲
(۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده‌ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح‌های توسعه‌ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۵۳۳۱-۶۲۷۳-۵۳-۱۹۷۳-۳۰۴۵ و شماره حساب شبا: ۵۳-۰۶۰۹-۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-۰۹۰ IR به نام مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در گرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی‌گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

